THEOLOGIA
MORALIS UNIVERSA.
R. P. GABRIELIS ANTOINE

A REVERENDO PATRE

PHILIPPO DE CARBONEANO

PRIDEM NOTIS ET APPENDICIBUS;
DEIN NOVIS ACCESSIONIBUS

A R. P. BONAVENTURA STAIDEL

AUCTA ET ILLUSTRATA.

ACCEDUNT.

TRIA OPUSCULA EX AUREO MELCHIORIS CANI DE LOCIS THEOLOGICIS LIBRO DESUMPTA, ET DISCEPTATIO PROŒMIALIS DE LEGE DIVINA.

EDITIO ABSOLUTISSIMA

A JO: DOMINICO MANSI

ARCHIEPISCOPO LUCENSI

Medullitus inspecta, permultis aliis additionibus ex operibus

BENEDICTI XIV. ET CLEMENTIS XIII. & XIV.

Literis Apostolicis locupletata, correcta,

ET IN SEX TOMOS DISTRIBUTA.

CUI IN HAC NOVA EDITIONE DISSERTATIO THEOLOGICA DE PRAXI ADMINISTRANDI SACRAMENTUM POENITENTIÆ

JO: OPSTRAET ACCEDIT.

TOMUS QUARTUS.

VENETIIS,

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

MDCCXCII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

INDEX

TOMI QUARTI.

TRACTATUS.

De Contractibus.

TRACTATUS.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

TRACTATUS.

De Obligationibus specialibus certorum Statuum & Officiorum.

TRACTATUS.

De Sacris Christianorum Ritibus.

INDEX

TOMI QUARTI.

TRACTATUS.

De Contractibus.

TRACTATUS.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

TRACTATUS.

De Obligationibus specialibus certorum Statuum & Officiorum.

TRACTATUS.

De Sacris Christianorum Ritibus.

TRACTATUS DE CONTRACTIBUS.

PARS PRIMA.

De Contractibus in genere.

CAPUT PRIMUM.

De natura, divisione, & effectu contractus.

Quæst. I. *Quid est Contractus?*

Resp. Contractus late sumptus idem est ac Pactum, quod l. 1. §. *de pact.* definitur: *Duorum, pluriumve in idem placitum consensus*, obligationem scilicet pariens: vel in utraque parte, ut venditio; vel saltem in una, ut promissio gratuita acceptata. Contractus stricte sumptus est pactum obligationem mutuam inducens: sive est duorum, vel plurium in idem consensus ac conventio, obligationem mutuam pariens, ex l. 19 §. *de verb. signif.* ubi dicitur esse *ultro citroque obligatio*. Hinc contractus stricte sumptus differt a pacto, quod hoc præscindat a mutua obligatione, ille vero semper mutuam inducat.

Quæst. II. *Quænam requiruntur ad valorem contractus?*

Resp. Quatuor. 1. Habilitas personarum ad contrahendum. 2. Capacitas rei ut contractui subjiciatur. 3 Consensus mutuus, & quidem signo externo expressus: nam per contractum homo homini obligatur more humano, qui est ut signo sensibili explicet alteri consensum internum, qui ab eo acceptetur. *Porro in conventionibus, contrahentium voluntatem potius, quam verba spectari placuit.* L. 219. § de verb. signif. 4. Forma substantialis a jure præscripta, si aliqua sit constituta. Nam nulla res potest subsistere sine sua forma substantiali: alioqui illa forma simul esset substantialis, & non esset.

Quæst. III. *Quomodo dividuntur contractus?*

Resp. Dividuntur, 1. In formalem seu expressum, & virtualem seu implicitum. Contractus formalis seu explicitus est ille, quo duo vel plures expresse conveniunt de eadem re cum obligatione mutua, vel saltem unius erga alterum. Contractus virtualis, seu quasi contractus est, cum tacite suscipitur obligatio justitiæ ex facto aliquo licito, v. gr. absentis negotiorum gestione, hæreditatis aditione, vel acceptatione officii aut muneris absque ulla expressa pactione, qualem obligationem in se recipiunt princeps, magistratus, prælatus, tutor, negotiorum gestor, medicus, advocatus, administrator, artifex &c. qui enim officium ad aliorum commodum spectans suscipit, eo ipso se obligat ad procurandum bonum alterius, in cujus gratiam exercetur; & sæpe alter obligatur vicissim erga illum vi legis, aut consuetudinis, aut pacti saltem impliciti. Istæ conventiones tacitæ vocantur quasi contractus, eorumque vim habent in ordine ad obligandum ex *justitia*.

2. In nominatum, & innominatum. Contractus nominatus est, qui nomen proprium habet, ut emptio, locatio &c. Innominatus est, qui tantum habet genericum nomen, ut pacti, contractus. Hujus sunt quatuor species, scilicet; *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*. L. 5. §. de præscript. verb. Hi contractus innominati id proprium habere dicuntur; quod ab eis pars contrahens resilire possit quamdiu altera eos non implevit. Sic v. gr. si tibi dedi pecuniam ut ires Lugdunum, jure civili possum pecuniam tibi datam repetere, si nondum ieris, nec ullos sumptus ad hoc feceris.

3. In gratuitum, & onerosum. Gratuitus est ille, in quo nihil rependitur, seu in quo nullum intercedit pretium aut merces, ut commodatum, mutuum &c. Onerosus est, in quo aliquid rependitur, seu in quo dans accipit pretium aut mercedem, ut emptio, locatio &c.

4. In contractum bonæ fidei, & stricti juris. Contractus bonæ fidei dicuntur ii, in quibus servari debet non solum id, de quo conventum est, sed etiam id quod æquum bonumque judici videtur, quamvis non sit expressum in contractu: quia in iis bona fides spectatur in ordine ad aliquid vel restituendum, vel reficiendum, vel compensandum, vel præstandum: tales sunt emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum, mandatum, societas, pignus, permutatio. Contractus stricti juris sunt ii, in quibus agitur in rigore verborum, seu juris scripti, prout scilicet in contractu, vel dispositione fuit expressum, & de quo conventum est: tales sunt mutuum, stipulatio, donatio, promissio liberalis, legatum, testamentum, emphyteusis &c.

5. In nudum, & vestitum. Nudus est mera conventio carens firmamento, quod pariat actionem in foro externo: talis est contractus omnis innominatus antequam sit ex altera parte impletus, nisi accedat formula stipulationis, vel juramentum. Vestitus est conventio innixa aliquo firmamento, vi cujus pariat actionem civilem, qualia sunt scriptura, testes, juramentum.

6. In eos qui re, seu traditione rei perficiuntur, ut mutuum, commodatum, precarium, depositum, pignus. Et in eos, qui solo consensu perficiuntur, cujusmodi sunt emptio, venditio, locatio, conductio, societas, mandatum, emphyteusis &c.

7. Denique in purum, cui nullum additur accidens, hoc est, qui fit sine conditione, modo, sive solutione ad diem &c. & non purum, cui addisur accidens: & hic quintuplex est. 1. Dicitur ad diem, cum præfigitur dies, ante quem non oritur obligatio solvendi vel tradendi, aut actio. 2. Sub modo, cum additur modus, sub quo contractus obliget, v. gr. Dono tibi hunc equum cum hac obligatione, ut foces domum tuam Titio. 3. Ad caussam, cum fit ob aliquam caussam. 4. Ad demonstrationem, cum apponitur aliquod signum ad rem, vel personam ostendendam. 5. Sub conditione, cum apponitur aliqua conditio.

Quæst. IV. *Quænam est materia contractuum?*

Resp. Omnia bona, quorum quis & dominium & administrationem habet: nam bona illa possunt transferri in dominium, & administrationem, vel usum alterius.

Quæst. V. *An omnis contractus obliget in conscientia?*

Nota. 1. Effectus contractus est obligatio, quæ definitur, Juris vinculum, quo adstringimur ad aliquid dandum, aut faciendum, vel non dandum, aut non faciendum. Triplex est obligatio. 1. Mere naturalis, quæ nascitur ex solo jure naturali, & semper obligat in conscientia, sed non parit actionem in foro externo. 2. Mere civilis, quæ parit actionem in foro externo, ob aliquam præsumptionem falsam, sed non obligat in conscientia. 3. Mixta, quæ & obligat in conscientia, & parit actionem in foro externo.

Nota 2. Contractus solubilis potest ex mutuo contrahentium consensu dissolvi l. 35. §. *de reg. jur.* Quia uterque contrahens potest cedere juri suo. Unus tamen obligatus non potest seorsim ab alio resilire l. 5. *Cod. de obl.* Nam alter habet jus in illum vi contractus.

Resp. Omne pactum validum, etiam nudum, parit obligationem in conscientia; licet in foro externo non tribuat actionem, nisi juramento confirmetur. *Est communis sententia*. Quia 1. Ad talem obligationem, supposita materiæ capacitate & personarum habilitate, ex natura rei sufficit consensus mutuus signo externo declaratus; nam per illum datur alterutri vel utrique jus aliquod, quod violare non licet. Nec plus jure gentium requiritur. *Quid enim tam congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare?* l. 1. §. *de pact.* Nec obstat l. *Juris gentium*, ubi dicitur: *Nuda pactio obligationem non parit*. Nam hic agitur de obligatione civili. 2. Cap. 1. *de pactis* generaliter dicitur pacta esse custodienda, & ad id paciscentes senfura compellendos. Et c. 3. dicitur: *Studiose agendum est, ut ea quæ promittuntur, opere compleantur*. 3. Lex divina etiam naturalis obligat ad observandam fidem datam, eamque fallere intrinsece malum est. 4. Alioqui pariter bona fides, sine qua stare nequit societas humana.

Dixi, *validum*. Nam omnis contractus jure positivo absolute irritus nullam parit obligationem in conscientia; quia revera nullus est, & perinde se habet ac si factus non esset; cum annulatus sit per legitimam potestatem, cui voluntates & bona subditorum subjiciuntur. Quod si contractus non sit ipso facto irritus, sed tantum irritandus, obligat in conscientia, donec a judice irritetur.

Quæst. VI. *An qui habuit animum contrahendi, sed cum voluntate expressa non se obligandi, manet obligatus?*

Resp. Si voluntas contrahendi prævaleat voluntati non se obligandi; sitque magis efficax & absoluta, tunc vere obligatur. Nam tunc fit verus contractus, qui necessario parit obligationem: si vero posterior voluntas prævaleat priori, vel utraque sit æqualis, tunc nullus est contractus, quia deest voluntas efficax vere contrahendi, cum essentiale sit contractui inducere obligationem. Sed tunc ratione injuriæ, qua injuste proximum tecum bona fide contrahentem decepisti, teneris præstare, id quod ei exterius promisisti: nam teneris tollere injustam deceptionem, habendo voluntatem veram te obligandi, & eam implere si alter velit.

Quæst. VII. *An contractus sine solemnitatibus a jure requisitis factus liget conscientiam?*

Nota. Solemnitates sunt quidam ritus, seu conditiones, quæ secundum leges in contractibus adhiberi debent, v. gr. certus numerus testium.

Resp. Contractus defectu solemnitatis jure positivo invalidus non obligat in conscientia, & nullus est in utroque foro. Quia est sufficiens potestas in Ecclesia & in tep ad invalidandos actus subditorum, & ad præscribendam formam in contractibus, qua sublata non obligent; nam hæc potestas valde expedit, immo necessaria est ad bonum commune, & ad rectam administrationem, & voluntas ac bona subditorum subjiciuntur potestati legislativæ in ordine ad bonum com-

commune, & rectam illorum gubernationem, patetque ex praxi, v. gr. in matrimonio clandestino, in contractu pupilli sine tutoris auctoritate &c. Enimvero si homines privatis suis conventionibus quasdam conditiones apponere possunt, quibus deficientibus, conventiones illæ jam non obligant, & in irritum abeunt; a fortiori id possunt supremi Principes erga subditorum contractus propter bonum commune.

Hinc nullum jus possessoribus competit ex hujusmodi contractibus. Nam prior dominus non potuit in illos transferre dominium rei, de qua disposuit contra legem irritantem, cum ejus potestas fuerit impedita ab auctoritate legitima & superiore. Et sic nullum jus retinendi habet, qui illam accipit ex pacto irrito per legem. Cognoscitur autem contractum esse invalidum vel ex verbis legis, aut consuetudine, vel si judici constaret nullam inesse fraudem, & tamen censeretur nullus.

Obj. Lex irritans fundatur in præsumptione fraudis. Ergo si constat nullam fuisse fraudem, valet contractus saltem in foro conscientiæ.

Resp. Lex irritans non fundatur in præsumptione particulari fraudis in hoc vel illo contractu, sed fundatur in periculo fraudis, ut sæpe contingenti, aut cui datur occasio per ejusmodi contractus solemnitatibus destitutos.

Observa 1. In omni contractu servari debent leges ac consuetudines loci in quo fit, ex cap. ult. *de foro compet.* Et l. 6. §. *de evict.* 2. In contractu apponi possunt onera & obligationes ei ex natura rei non annexa, modo non repugnent naturæ talis contractus, nec lege prohibeantur; quia quisque potest juri suo cedere, & se obligare ad id, ad quod alias non teneretur. Sed debent onera illa compensari, cum sint pretio æstimabilia: alias non servaretur æqualitas. Apposita autem impleri debent ex justitia, juxta reg. 85. jur. in 6 *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, & l. 1. §. *de depos* 3. Non omnis contractus factus contra legem est invalidus: *nam multa fieri prohibentur, quæ facta tenent*, ut constat ex jure: sic valet venditio rei jam alteri venditæ, sed nondum traditæ, quamvis sit illicita.

Quæst. VIII *An contractus invalidus firmatur juramento, & obligat ex justitia?*

Nota. 1. Aliud est, juramentum esse validum, & aliud contractum juramento firmari. Juramentum est præcise validum, quando servari debet ob honorem Dei adducti in testem, quamvis per illud nullum jus acquiratur, in cujus favorem factum est: unde inducit solam obligationem religionis, quæ tota respicit Deum, nec transit ad hæredes, utpote personalis, tolliturque juramenti relaxatione. Juramentum vero firmat contractum, quando validum contractum efficit, ideoque non solum inducit obligationem religionis, sed etiam justitiæ, & jus tribuit alteri. Unde obtenta juramenti relaxatione, remanet obligatio justitiæ orta ex contractu valido, quæ transit ad hæredes, utpote realis, ex l. 8. §. *de peric. & commodo rei venditæ*.

Nota 2. Juramentum sive firmet contractum, sive non, est validum & obligat, quando potest servari sine peccato & damno alterius, ex c. 7. & 28. *de jurejurando*. Quia reverentia Deo debita id exigit, propter ejus auctoritatem interpositam.

Resp. 1. Ex communi sententia, contractus vi, (Vid. N. 180. & duos seq.) metu injusto, vel dolo extortus, vel injuriam continens ex parte illius cui juratur, non firmatur juramento, ita ut rescindi non possit, ex c. 28 *de jurejur.* Quia qui injuriam intulit, tenetur jure naturæ eam resarcire, & restituere alium in priorem statum ac libertatem; ideoque remittere jus ex promissione acquisitum, si quod sit. Unde talis non habet jus firmum & irrevocabile; juramentum enim non tollit injuriam acceptam, sed jurans potest ob injuriam acceptam petere & obtinere relaxationem juramenti, qua obtenta cessat omnis obligatio. Hinc quamvis usuræ juratæ solvi debeant ex obligatione religionis c. 6. *de jurejur.* cum licite solvi possunt; tamen promissio illas solvendi non firmatur juramento, nec usurarius jus ullum ad illas acquirit, sed tenetur solutas restituere, ex cap. cit. Idem dic de promissione facta furi ex metu ab eo injuste incusso.

Resp. 2. Contractus jure naturali invalidi non firmantur juramento. Patet; nam juramentum non mutat naturam illorum, nec potest supplere defectum substantialem, propter quem sunt irriti.

Resp. 3. Contractus solo jure positivo irritus non firmatur juramento, si irritatio facta sit immediate & principaliter propter bonum commune. *Est communis sententia.* Prob. tum ex c. 12. *de foro compet.* ubi dicitur clericus non posse etiam cum juramento renuntiare privilegio fori, cum hoc principaliter concessum sit ordini & statui clericorum, & juri seu beneficio publico privatorum pactio derogare non possit. Tum quia tunc eo ipso contractus est in detrimentum communitatis, ac proinde res promissa non potest licite præstari, & sic juramentum nullius roboris est ex c. 25. *de jurejur.*

Si vero irritatio facta sit immediate ac principaliter propter utilitatem privatam contrahentium, tunc juxta multos contractus juramento firmatur, modo absit injustitia ex parte illius, cui juratur. Quia 1. tales contractus accedente juramento transferunt dominium, & dant actionem, tum ex jure civili, l. *Sacramenta*, cod. *Si adversus vendit.* ibi, *Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiuntur.* Tum ex jure canonico c. 2. *de pact.* In 6. & ex cap. 28. *de jurejur.* ubi Pontifex declarat contractum, quo uxor consentit in alienationem fundi dotalis, qui jure positivo irritus est, servari debere, si accesserit juramentum sine vi dolo prædictum. Igitur cum jura tunc negent jus repetendi & reclamandi, quod concedunt quando juramentum dolo vel metu extortum est, agnoscunt jus justitiæ tunc oriri, & volunt valere contractum ob reverentiam juramenti. 2. Quisque potest renuntiare favori pro se directe introducto per legem, nisi ob aliquam caussam id prohibeatur, ex l. 13. Cod. *de Episc. & Cleric.* Licet enim cedere juri & bono privato, cujus domini sumus. Ergo posita renuntiatione, perinde est ac si non esset jus positivum; at jure positivo secluso contractus illi sunt ex natura sua firmi & validi, ideoque perinde obligant ex justitia, ac si per leges non fuissent irritati.

Si tamen legislator ita irritaret contractum, ut nullam vim haberet velles in conscientia, quantum-

vis contrahentes velint, tunc non firmabitur juramento. Quia subditus non potest derogare potestati ac voluntati legislatoris. & juramentum, cùm sit accessorium contractui, non potest facere ut id, quod non est, valeat.

Quæst. IX. *An & quomodo obligant contractus ad diem, sub modo, ad caussam, & ad demonstrationem?*

Resp. 1. Contractus *ad diem*, inducit statim obligationem, quam tamen debitor non tenetur complere ante diem præfinitum. Contractus vero ad diem incertum, v. gr. *Cum nupseris, cum navis de Indiis venerit*, suspendit consensum & obligationem, nam resolvitur in conditionalem, v. gr. *Si nupseris &c.* l. 1. §. *de condit. & demonstr.*

Resp. 2. Contractus *sub modo*, obligat statim nec est irritus, etiamsi modus non impleatur, nisi appositus sit sub annullatione donationis vel legati: Nam modus dispositionem perfectam supponit & consequitur, non autem illam suspendit, in quo differt a conditione: modus enim est quoddam onus adjectum dispositioni, quo alter gravatur ad aliquid præstandum. Est tamen gravis obligatio ex justitia talem modum præstandi.

Resp. 3. Contractus seu dispositio facta *ad caussam*, nulla est, si causa finalis non subsistat. Quia non est voluntas dandi seu alienandi, nisi sub conditione, si causa finalis subsistat, & sublata caussa volendi, non est volitio. Hinc res data ob caussam retineri non potest, caussa non subsecuta. At valet dispositio si sola caussa impulsiva deficiat: quia dispositio non fit sub conditione illius, & subsistente motivo principali, ac finali volendi subsistit dispositio. Porro in dubio præsumitur caussam fuisse tantum impulsivam, quando disponens intendebat favere, & commodum præstare ei pro quo disponit.

Resp. 4. Error, seu falsitas in demonstratione non [illegible] contractum seu dispositionem, modo demonstratio non apponatur per modum conditionis, nec error sit circa substantiam rei, contractus, seu personæ: nam talis error non tollit consensum circa substantialia. Idem dic, quando constat de re & persona, cui dispositio fit: l. 17. & 33. §. *de condit. & demonstr.* Quia demonstratio fit ad peculiariter indicandam rem, de qua fit dispositio, & personam cui fit: quare si aliunde de utraque constet, non oberit falsitas. Hinc valet hæc dispositio: Dono, vel lego Titio equum meum, quem emi Parisiis, licet alibi emerim, vel prædium prope urbem situm, constans quinquaginta jugeribus, licet non tot constet. At dum res, quæ demonstratur, non existit, nulla est dispositio defectu materiæ, ut si dicas: Dono vel Lego Titio pecuniam, quam in tali loco habeo, cum ibi nullam habeas.

Quæst. X. *Ad quod obligat contractus alternativus, seu sub disjunctione?*

Resp. Si disjunctio cadat in res diversæ speciei, v. gr. Promitto tibi bovem vel equum; ambæ manent sub obligatione, sed disjunctive pro arbitrio promissoris, ex l. 10. §. *de jure dotium*. Et reg. 79. jur. In 6. ibi: *In alternativis debitoris est electio, & sufficit adimpleri*. Una autem pereunte tenetur promissor dare quæ superest, nec sufficit dare pretium rei destructæ, modo creditoris culpa non perierit. Si autem alternativa detur in res ejusdem speciei, seu quæ differunt solum secundum plus & minus, v. gr. centum, vel quinquaginta aureos, aut in tempus, v. gr. post annum vel biennium, debetur solum id quod minus est l. 229. *de verbor. obligat.* ibi: *Si ita stipulatus fuero: Decem aut quindecim dabis, decem debentur. Item si ita: Post annum aut biennium dabis, post biennium dabis. Quia in stipulationibus id servatur, ut quod minus esset, quodque longius esset, videretur in obligationem deductum.*

Hinc si per errorem majus datum fuit, restitui debet. Si vero disjunctio cadat in personas, v. gr. Si dones centum Petro vel Paulo, debentur quinquaginta utrique ex jure novo, l. 4. Cod. *de verb. & rer. signific.*

Quæst. XI *An & quando contractus sub conditione valet, & obliget?*

Resp. 1. Contractus seu dispositio sub conditione de præsenti vel præterito valet, & obligat statim si conditio extat, vel extitit. *Ita omnes*, ex l. 37. §. *de reb. credit.* Quia posita conditione dispositio transit in absolutam, & ei æquivalet: nam ponitur consensus, qui minime suspensus est. Idem docet communis sententia, si conditio sit de eo, quod necessario futurum est, l. 9. §. *de donat.* Quia (ut ait S. Thom. in 4. dist. 23. art. 3.) *talia futura jam sunt præsentia in suis caussis*; & jam in præsenti verum est, quod hoc futurum sit, ac proinde conditio censetur præsens: ut do, vendo tibi, si es moriturus, si sol cras oriatur. Si autem conditio de præsenti vel præterito non est nec fuit posita, juxta omnes non valet contractus, *instit. de verb. obligat.* Quia non datur consensus, nisi dependenter ab illa conditione posita, qua proinde deficiente, non est consensus. Hinc non posita conditione, nulla est hæc donatio: Dono tibi hunc equum, si negotium meum fideliter gessisti, dum hoc falsum est.

Resp. 2. Si conditio honesta & possibilis sit de futuro contingenti libero, contractus non obligat ad præstandam rem promissam ante impletam conditionem. *Ita omnes.* Quia disponens sub conditione, non intendit se obligare, nec disponere nisi illa posita. Non potest tamen resilire ante tempus præfinitum, sed tenetur conditionis eventum expectare: nam conventio ad hoc statim obligat absolute, & in hoc videntur omnes convenire, inquit Delugo. Quod si impediat conditionem, nihilominus alteri obligatur, ex l. 82. §. *de verb. oblig.* Et ex reg. jur. 66. in 6. ibi. *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.* Si vero conditio suo tempore impleatur, contractus juxta multos obligat jam absolute, sine novo consensu, ex l. 12. §. *Qui potiores in pign.* Et ex l. 7. *de contr. empt.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio*: Nam tunc ponitur id, quo posito quis prius voluit obligari ac disponere: Si tamen in contractu matrimonii & in aliis, qui non solo consensu, sed traditione perficiuntur, consensus ante conditionem impletam revocatus sit, non valebunt sine novo consensu: quia traditio fieri nequit sine consensu ejus, qui rem traditurus est, & consensus ante conditionis eventum revocatus est, ideoque jam non permanet moraliter. *Delugo*. Si autem conditio non fuerit posita tempore præfinito, contractus jam non obligat, & in irritum recidit:

cidit:

vidit; quia contrahens sub conditione, non intendit se obligare & disponere, illa non posita. Dispositio autem pendens ex hominis libera voluntate, non aliter obligat quam disponens intendit.

Porro sola conditio expressa reddit contractum ac dispositionem conditionalem, non autem tacita & quæ est intrinseca contractui, ex l. 99. §. *de condit. & demonst.* Unde tacita non suspendit obligationem.

Resp. 3. Conditio impossibilis invalidat contractum & dispositionem, exceptis matrimonio, & dispositionibus ultimæ voluntatis, ex l. 31. §. *de oblig. & act.* Et *ex instit.* Quia contrahens sub conditione non vult obligari ac disponere, nisi ea conditione posita: Cum autem conditio impossibilis nequeat poni, nunquam ipse poterit obligari; & sic voluntas non potest efficaciter tendere in obligationem sub conditione, quæ apprehenditur ut impossibilis. Idem dic, si conditio sit de re illicita facienda: tum quia in jure conditio turpis habetur impossibilis, cum illud solum legitime possimus, quod licite possumus: tum quia nemo potest obligari ad peccandum, & ad id præstandum, quod per se inducit & allicit alium ad peccandum. Idem est, si conditio sit contra substantiam contractus: nam impedit consensum substantialem in ipsum contractum.

Excepi 1. Matrimonium: quia c. ult. *de condit.* Gregor. IX. statuit, *ut conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Ergo illis non obstantibus valet matrimonium secundum præsumptionem fori externi supponentis tales conditiones non serio adjici. Valet etiam in foro interno, si contrahentes habent intentionem generalem contrahendi secundum legem Ecclesiæ, prævalentem alteri intentioni particulari. Si tamen conditio turpis, vel impossibilis esset contra substantiam matrimonii, non valeret matrimonium. Nam tunc deest voluntas etiam implicita illud vere contrahendi; non enim potest quis simul velle efficaciter verum matrimonium, & simul aliquid velle quod ipsum destruit; cujusmodi est conditio impossibilis circa substantiam ejus, v. g. modo possim pro arbitrio illud matrimonium dissolvere.

Excepi 2. Ultimas voluntates, ut sunt testamentum, legatum, & donatio mortis caussa. Nam in illis conditiones impossibiles, vel turpes ex juris dispositione habentur pro non adjectis, & dispositio testatoris manet absoluta & valida, & ex l. 1 6. & 14. §. *de condit. instit.* Et ex Instit. *de hæred. instit.* Eo quod intentio disponentis non censeatur his conditionibus alligata. Quod etiam valet in foro interno; Item nisi constet de contraria voluntate disponentis: nam homo recte præsumitur, voluisse valide & secundum leges disponere de rebus suis, nec voluisse mori intestatus, nec in re tanti momenti ludere & jocari, faciendo actum irritum: & ideo merito censetur ex errore potius, quam joco talem conditionem adjecisse, putando esse possibilem & honestam; eoque fuisse animo, ut si impossibilem, vel turpem esse sciret, eam non apponeret, aut saltem eam non exigeret, si alias dispositio esset nulla.

Aliud autem leges statuerunt de contractibus & dispositionibus inter vivos; quia illis per se loquendo nil nocet, contractum esse nullum, cum possint de novo contrahere, rejecta illa conditione impossibili.

Nota. In ultimis voluntatibus pro non adjecta etiam habetur hæc conditio: *Si non nupserit*, l. 110. *de condit. & demonstr.* Idque in favorem matrimonii, ut respub. augeatur. Sed postea jure codicis, hoc restrictum est ad primas nuptias, ita ut in secundis hæc conditio vim habeat, & si contra facias, legatum amittas, Authent. *Cui relictum*, Cod. *de indicta viduit.* Item hæc conditio; *Si religionem non ingrediaris* etiam pro non adjecta habetur, ex Authent. *de funct. Episc.* c. 37. in favorem religionis, qui est status majoris perfectionis. Hinc si mulieri relicti sint mille aurei, *si nupserit*, ei tradi debent, licet religionem ingrediatur.

CAPUT II.

De consensu ad valorem contractus requisito.

Quæst. I. *Quisnam & qualis consensus requiritur ad valorem contractus?*

Resp. Ex communi sententia consensus debet esse; 1. Verus seu internus, & mutuus, ut patet ex definitione. Hinc non sufficit fictus & mere externus, nam consensus fictus non est verus consensus, sicut homo pictus non est verus homo. 2. Debet aliquo signo externo exprimi, alioqui consensus unius non potest cognosci ab alio, nec proinde acceptari, & vicissim, sicque non possent convenire in idem. 3. Debet esse liber, & plene deliberatus; nam sine plena deliberatione seu advertentia nemo censetur velle suscipere in se obligationem ex genere suo gravem, & quilibet contractus etiam late sumptus debet esse actus simpliciter humanus.

Dices. Ergo ad nihil tenetur, qui contrahit ficte, hoc est, sine animo vere contrahendi, vel se obligandi.

Resp. Is 1. peccat contra justitiam, & quidem mortaliter in re gravi; & reus est mendacii perniciosi. Nam in quolibet contractu, utrinque obligatorio, lex justitiæ præscribit, ut uterque vere contrahat, & ne alter alterum decipiat. 2. Quamvis non obligetur directe & immediate vi contractus ficti, qui nullus est; tamen tenetur in conscientia ratione injuriæ alteri factæ, impedire damnum, quod inde alteri oriri posset, & illatum resarcire, quia posuit ejus caussam per injustam deceptionem. Immo tenetur tollere deceptionem ipsam, & vere contrahere, contractumque ut verum implere: nam ex justitia tenebatur vere contrahere, & sic injuriam fecit ficte contrahendo. Ergo tenetur injuriam illam tollere, vere postea contrahendo: nisi tamen excusaret aliqua alia justa caussa, quo casu semper damnum ex deceptione ortum resarcire debet.

Quæst. II. *An consensus ex errore, vel dolo datus contractum invalidat?*

Nota 1. Error est judicium falsum. *Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*, l. 1. § *de dolo malo.*

Nota 2. Error vel dolus potest esse, 1. Circa substantiam rei, de qua contrahitur, ut si emas vitrum pro gemma, l. 14. §. *de cont. empt.* vel circa natu-

tam.

ram contractus, ut si consentias in contractum, quem putas esse commodationem, cum sit locatio, vel circa motivum substantiale seu principale contractus, ut si Titio promittas mille aureos, quia putas esse consanguineum tuum, cum non sit. 2. Circa accidens, seu qualitatem accidentalem rei, contractus, vel motivi principalis. Porro in multis contractibus ratio personæ se habet tantum accidentaliter, ut in venditione &c. In quibusdam vero habet rationem vel motivi substantialis, ut in donatione, & promissione liberali; vel substantiæ objecti, ut in matrimonio.

Nota 3. Illud censetur pertinere ad substantiam rei in contractibus, ad quod ex communi hominum usu, vel dispositione legis præsumitur, saltem implicite & virtualiter restricta contrahentium intentio, ita ut illo sublato tollatur intentio contrahendi.

Nota 4. Duplex est motivum contractus; unum intrinsecum ac substantiale, quod est id in quod voluntas primario fertur, dum contrahit, ut in matrimonio acquisitio dominii in corpus conjugis, in emptione acquisitio rei venditæ &c. Et aliud extrinsecum contractui, estque caussa tantum impulsiva ad contrahendum, ut nobilitas, divitiæ in matrimonia &c.

Nota 5. Error vel dolus potest esse antecedens, vel concomitans. Antecedens est, qui dat caussam contractui ita ut sine illo non fuisset initus. Concomitans seu incidens est ille, qui non dat caussam contractui, sed solum alicui conditioni ejus, aut circumstantiæ, in quantum scilicet sine illo contractus quidem fuisset, sed alia conditione, v. g. viliori pretio res fuisset empta, si aliquis defectus innotuisset.

Resp. 1. Quilibet error vel dolus circa substantiam rei, vel naturam contractus, vel motivum intrinsecum ac substantiale invalidat contractum jure naturæ. *Est communis sententia.* Quia deest consensus in aliquid substantiale, quod ignoratur: voluntas enim non fertur in incognitum, ex l. 12. & 41. §. *de contrahen. empt.* Et ex l 9. Cod. *de jur. & facti ignor.* ibi: *Cum nullus sit errantis consensus.* At sine consensu circa omnia substantialia contractui, nullus est contractus, utpote a libera voluntate dependens, ut constat ex ejus definitione. Hoc procedit, etiamsi error sit concomitans, quia illo posito, non abest consensus substantialis, ob defectum cognitionis: *Cum non consentiant qui errent: quid enim tam contrarium consensui quam error?* l. 15 §. *de jurisdict.* At nihil subsistit sine eo, quod est de illius substantia.

Hinc 1. Si putarem tibi vendere agrum, & tu putares tibi donari, nulla est venditio, nam erratur in specie contractus. 2. Venditio vasis ærei pro aureo nulla est. 3. Nullum est matrimonium cum Bertha, quæ putatur Titia. Item si quis falso putans matrimonium esse solubile, velit tantum facere contractum solubilem, & potius non contrahere: nullum est matrimonium. Si tamen intendens facere contractum solubilem, habet simul voluntatem generalem faciendi contractum, quem alii faciunt, valet matrimonium vi illius consensus generalis, qui habet censeri absolutus & efficax.

Resp. 2. Si error vel dolus sit circa qualitatem, & non det caussam contractui, ex communi sententia non irritat contractum: quia non tollit consensum circa substantialia. Unde si rem pluris emeris quam valeat, tenet contractus; sed venditor tibi restituere tenetur excessum pretii non solum supra summum, sed etiam supra illud justum, quo, sublato dolo, res vendita fuisset; quia excessus fuit dolo extortus, ideoque quoad illum facta est injuria. Nec contractus poterit irritari a decepto; quia dolus seu injuria non fuit caussa contractus, & per restitutionem excessus pretii tollitur injuria, & deceptus constituitur in eo statu in quo fuisset, sublato dolo. Immo etiamsi error, vel dolus circa accidentalia, vel caussas, quæ alliciunt aut avocant a contractu, det caussam contractui, non invalidat contractum, ex l. 5. Cod. *de inutil. stipul.* Et l. 5. Cod. *de rescind.* Quia cum error vel deceptio non sit circa substantialia, non impedit consensum substantialem, & sic perficitur essentialiter contractus: accidentia enim & extrinseca non tollunt substantiam rei. Idque patet in contractu matrimonii, quod juxta omnes valet, etiamsi contrahatur cum paupere, eo quod putetur dives. Nec refert, quod si scivisses illam qualitatem vel conditionem rei, non contraxisses: nam actus iste voluntatis, qui sub conditione talis cognitionis futurus fuisset, non est actu, nec virtualiter, & sic nihil efficit, nec impedit consensum actualem absolutum ac sufficientem: alioqui omnes fere contractus nulli essent.

Error tamen circa qualitatem invalidat contractum, quando contrahens expresse, vel implicite non vult contrahere, nisi objectum sit tali qualitate affectum. Nam tunc qualitas illa simul cum substantia rei ingreditur objectum substantiale contractus, & non est voluntas contrahendi, nisi posita illa qualitate tamquam conditione.

Resp. 3. Quoties error vel dolus circa qualitatem, dans caussam contractui, provenit a parte contrahentis, contractus, etsi validus, potest rescindi pro voluntate decepti, si solubilis sit; unde non est omnino firmus. *Est communis sententia.* Quia decipiens injuriam facit, quam tenetur tollere, auferendo dolum, & restituendo deceptum in eum statum, in quo erat ante contractum, & sic reddendo omnia infecta, si deceptus velit. Præterea *fraus & dolus cuiquam patrocinari non debent*, cap. 5. *de empt.* ac proinde deceptus habet jus dissolvendi contractum, & tollendi obligationem illam, si voluerit consensum revocare. Quare talis contractus obligat decipientem absolute & irrevocabiliter, cum sit validus, nec habeat jus eum rescindendi: deceptum vero revocabiliter & conditionate tantum, si nolit contractum rescindere, qui si velit, stare contractui, tenetur deceptor excessum pretii pro merce vitiosa accepti reddere. Immo juxta Delugo, quando contrahens inculpabiliter decipit per deceptionem, quæ dat caussam contractui; potest deceptus dissolvere contractum, quia sensus taliter contrahentium hic est, ut nolint irrevocabiliter se obligare, nisi stante veritate eorum, quibus alter contrahens inducitur ad contrahendum.

Dixi, *Si solubilis sit*: Nam in iis quæ constituunt statum ex natura sua firmum & irrevocabilem, qualia sunt matrimonium, & professio religiosa, voluntas naturæ rei, de qua agitur, accommodat se, & consen-

consentit absolute, irrevocabiliter & independenter ab aliis conditionibus, quæ non sunt de substantia talis contractus.

Si vero talis error vel dolus dans caussam contractui proveniat non a parte contrahente, sed aliunde ipsa inscia; tunc non solum valet contractus ob consensum circa substantialia, sed etiam rescindi nequit a decepto. *Ita multi*: Quia pars contrahens non fecit ei injuriam; unde nec tenetur restituere alium in priorem statum ac libertatem, sed solum rem adducere ad æqualitatem. Deceptor vero tenetur resarcire damnum illatum, cum sit caussa illius injusta.

Excipe promissionem gratuitam, & donationem liberalem; nam possunt revocari pro arbitrio decepti, si error vel dolus circa notabilem quantitatem caussam dederit, quamvis non proveniat a promissario vel donatario; quia in illis pactis unus solum se sponte & ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius solius voluntate, ut pacto apponat conditionem vel limitationem, quam voluerit, qualis est hæc, ut nolit obligari, saltem irrevocabiliter, si notabilis sit error vel mutatio. Aliud est de contractibus onerosis, seu reciprocis, qui pendent a voluntate duorum sese mutuo obligantium; qui sic invicem obligari volunt, ut secluso errore circa substantiam rei vel contractus, & dolo quolibet dante caussam contractui, & ab altero contrahentium proveniente, rescindi non possint ab alterutro: alioqui sæpe nulla foret contractuum securitas, & pateret via innumeris litibus; nam facile alteruter sibi persuaderet se fuisse deceptum. Excipiuntur sponsalia, in quibus major libertas desideratur, eo quod ordinentur ad mutuum amorem, & ad contrahendum indissolubile matrimonii vinculum.

Quæst. III. *An validus ac firmus est contractus ex metu celebratus?*

Nota. Duplex est metus, levis, & gravis. Metus gravis, alius est absolute gravis, alius respective. Metus gravis absolute, & qui dicitur cadens in constantem virum, est metus alicujus mali in se gravis, quo vir fortis commoveri solet, ut metus mortis, mutilationis, diuturni carceris, exilii, jacturæ omnium bonorum, amissionis status &c. sive hæc mala immineant timenti, sive ejus liberis, parentibus, conjugi, vel consanguineis. Ad metum gravem revocatur metus reverentialis, seu timor habendi parentem vel superiorem infensum, si hæc offensio putetur magna, diuturna, ac molesta, vel cum gravibus minis, aut verberibus conjuncta sit. Metus gravis respective dicitur, qui est alicujus mali, quod etsi non commoveat virum constantem, tamen feminæ, vel seni, vel puero, vel homini meticuloso formidandum merito videtur; nam hi omnes non minus concutiuntur levioribus malis, quam viri fortes gravioribus. Porro ut metus censeatur gravis, necesse est ut malum, quod timetur, verisimiliter immineat, alioqui vanus esset timor. Igitur metus gravis est, quo timetur malum verisimiliter impendens, & grave vel absolute seu secundum se, vel respective ad timentem. Metus vero levius est, quo timetur malum leve, vel grave, sed non verisimiliter impendens.

Resp. 1. Contractus stricte sumptus, ex metu gravi injuste ad extorquendum consensum incusso factus, ex communi sententia validus est, 1. Jure naturæ, quia metus gravis non impedit voluntarium ac liberum sufficiens ad peccatum mortale, quando non tollit usum rationis, nec sufficientem deliberationem: voluntas enim non potest cogi quoad actus elicitos. Sic mercator cum plena advertentia rationis, & deliberatione voluntatis eligit ejectionem mercium potius quam naufragium.

Nec obstat quod contrahens nollet contrahere, si metus abesset: nam ut supponitur, vere consentit, & conditio nihil ponit in re, sed relinquit absolutam electionem ad vitandum majus malum. Et vero hæc duo diversa sunt: *Volo contrahere, & nollem contrahere si metus abesset*. 2. Jure positivo, exceptis quibusdam. *Prob*. tum jure canonico, cap. 2. *de iis quæ vi &c.* ibi: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Ergo sunt solum irritanda: tum civili, l. 21. §. *de eo quod metus caussa*, & l. ult. Cod. *de iis quæ vi &c. Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari*.

Obj. Aliquas leges. *Resp*. Sensus illarum legum est, quod contractus ex metu injusto facti, sint irritandi, non sint firmi, nullius sint momenti, nullas vires habeant pro voluntate metum passi, quatenus ad ejus arbitrium rescindi debent, immo ab ipso rescindi possunt.

Excipiuntur quidam contractus ex metu injusto facti, qui jure positivo sunt irriti, scilicet, 1 Matrimonium, cap. 15. *de sponsalibus*. Ratio est, quia si esset validum, cum natura sua sit indissolubile, injuria non posset tolli, & inde gravissima incommoda sequerentur. 2. Professio religiosa, c. 1. *de iis quæ vi &c.* Ratio est; quia professio religiosa est matrimonium spirituale, & vinculum indissolubile ex parte professi, quod proinde tam perfecte voluntarium ac liberum esse convenit, quam carnale. 3. Promissio dotis, vel ejus solutio, l. 21. §. *de eo quod metus caussa &c.* Ratio est, quia dos est necessaria ad matrimonium, unde ejus naturam sequi debet, sicque maximam etiam libertatem requirit. 4 Promissio vel traditio rerum Ecclesiæ, cap. *de jurej.* Ratio est, conservatio rerum Ecclesiæ. Et vero si alienatio rerum Ecclesiæ sponte facta sine solemnitatibus non valet, multo magis non valet, si fit metu extorta. 5. Jurisdictio metu gravi extorta, ex l. 2. §. *de judic.* 6. Secundum multos, sponsalia metu extorta; quia sunt via ad matrimonium contrahendum: unde perfectam etiam libertatem sicut ipsum requirunt. Fieri enim non potest ut quis promissione sua obligetur ad actum invalidum, nempe ad matrimonium, quod invalide contrahitur a persona, gravi metu injusto compulsa.

Dubitatur de contractu facto cum pupillo per auctoritatem tutoris metu extortam.

Resp. 2. Contractus factus ex metu etiam respective gravi injuste incusso ad extorquendum consensum, juxta communem sententiam, potest rescindi arbitrio metum passi, sicut dictum est de dolo, unde non est omnino firmus. Quia qui metum injuste intulit, fecit alteri injuriam, quæ fuit caussa contractus alioqui non futuri. Ergo tenetur tollere ac resarcire injuriam, & omnia incommoda inde manantia, & læsum in priorem statum libertatis restituere, omnia con-

vis contrahentes velint, tunc non firmabitur juramento. Quia subditus non potest derogare potestati ac voluntati legislatoris, & juramentum, cum sit accessorium contractui, non potest facere ut id, quod non est, valeat.

Quæst. IX. *An & quomodo obligant contractus ad diem, sub modo, ad caussam, & ad demonstrationem?*

Resp. 1. Contractus *ad diem*, inducit statim obligationem, quam tamen debitor non tenetur complere ante diem præfinitum. Contractus vero ad diem incertum, v. gr. *Cum nupseris, cum navis de Indiis veneris,* suspendit consensum & obligationem, nam resolvitur in conditionalem, v. gr. *Si nupseris &c.* l. 1. §. *de condit. & demonstr.*

Resp. 2. Contractus *sub modo*, obligat statim nec est irritus, etiamsi modus non impleatur, nisi appositus sit sub annullatione donationis vel legati: Nam modus dispositionem perfectam supponit & consequitur, non autem illam suspendit, in quo differt a conditione: modus enim est quoddam onus adjectum dispositioni, quo alter gravatur ad aliquid præstandum. Est tamen gravis obligatio ex justitia talem modum præstandi.

Resp. 3. Contractus seu dispositio facta *ad caussam*, nulla est, si causa finalis non subsistat. Quia non est voluntas dandi seu alienandi, nisi sub conditione, si causa finalis subsistat, & sublata caussa volendi, non est volitio. Hinc res data ob caussam retineri non potest, caussa non subsecuta. At valet dispositio si sola caussa impulsiva deficiat: quia dispositio non fit sub conditione illius, & subsistente motivo principali ac finali volendi subsistit dispositio. Porro in dubio præsumitur caussam fuisse tantum impulsivam, quando disponens intendebat favere, & commodum præstare ei pro quo disponit.

Resp. 4. Error, seu falsitas in demonstratione non [illegible] contractum seu dispositionem, modo demonstratio non apponatur per modum conditionis, nec error sit circa substantiam rei, contractus, seu personæ: nam talis error non tollit consensum circa substantialia. Idem dic, quando constat de re & persona, cui dispositio fit: l. 17. & 33. §. *de condit. & demonstr.* Quia demonstratio fit ad peculiariter indicandam rem, de qua fit dispositio, & personam cui fit: quare si aliunde de utraque constet, non oberit falsitas. Hinc valet hæc dispositio: Dono, vel lego Titio equum meum, quem emi Parisiis, licet alibi emerim, vel prædium prope urbem situm, constans quinquaginta jugeribus, licet non tot constet. At dum res, quæ demonstratur, non existit, nulla est dispositio defecta materiæ, ut si dicas: Dono vel Lego Titio pecuniam, quam in tali loco habeo, cum ibi nullam habeas.

Quæst. X. *Ad quid obligat contractus alternativus, seu sub disjunctione?*

Resp. Si disjunctio cadat in res diversæ speciei, v. gr. Promitto tibi bovem vel equum; ambæ manent sub obligatione, sed disjunctive pro arbitrio promissoris, ex l. 10. §. *de jure dotium*. Et reg. 79. jur. in 6. ibi: *In alternativis debitoris est electio, & sufficit adimpleri*. Una autem pereunte tenetur promissor dare quæ superest, nec sufficit dare pretium rei destructæ, modo creditoris culpa non perierit. Si autem alternativa detur in [illegible] ejusdem speciei, seu quæ differunt solum secundum plus & minus, v. gr. centum, vel quinquaginta aureos, aut in tempus, v. gr. post annum vel biennium, debetur solum id quod minus est l. 229. *de verbor. obligat.* ibi: *Si ita stipulatus fuero: Decem aut quindecim dabis, decem debentur. Item si ita: Post annum aut biennium dabis, post biennium dabis. Quia in stipulationibus id servatur, ut quod minus esset, quodque longius esset, videretur in obligationem deductum.*

Hinc si per errorem majus datum fuit, restitui debet. Si vero disjunctio cadat in personas, v. gr. Si dones centum Petro vel Paulo, debentur quinquaginta utrique ex jure novo, l. 4. Cod. *de verb. & rer. signific.*

Quæst. XI. *An & quando contractus sub conditione valet, & obliget?*

Resp. 1. Contractus seu dispositio sub conditione de præsenti vel præterito valet, & obligat statim si conditio extat, vel extitit. *Ita omnes*, ex l. 37. §. *de reb. credit.* Quia posita conditione dispositio transit in absolutam, & ei æquivalet: nam ponitur consensus, qui minime suspensus est. Idem docet communis sententia, si conditio sit de eo, quod necessario futurum est, l. 9. §. *de donat.* Quia (ut ait S. Thom. in 4. dist. 29. art. 3.) *talia futura jam sunt præsentia in suis caussis*; & jam in præsenti verum est, quod hoc futurum sit, ac proinde conditio censetur præsens: ut do, vendo tibi, si es moriturus, si sol cras oriatur. Si autem conditio de præsenti vel præterito non est nec fuit posita, juxta omnes non valet contractus, *instit. de verb. obligat.* Quia non datur consensus, nisi dependenter ab illa conditione posita, qua proinde deficiente, non est consensus. Hinc non posita conditione, nulla est hæc donatio: Dono tibi hunc equum, si negotium meum fideliter gessisti, dum hoc falsum est.

Resp. 2. Si conditio honesta & possibilis sit de futuro contingenti libero, contractus non obligat ad præstandam rem promissam ante impletam conditionem. *Ita omnes*. Quia disponens sub conditione, non intendit se obligare, nec disponere nisi illa posita. Non potest tamen resilire ante tempus præfinitum, sed tenetur conditionis eventum expectare: nam conventio ad hoc statim obligat absolute, & in hoc videntur omnes convenire, inquit Delugo. Quod si impediat conditionem, nihilominus alteri obligatur, ex l. 82. §. *de verb. oblig.* Et ex reg. jur. 66. in 6. ibi, *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset*. Si vero conditio suo tempore impleatur, contractus juxta multos obligat jam absolute, sine novo consensu, ex l. 12. §. *Qui potiores in pign.* Et ex l. 7. *de contr. empt.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio*: Nam tunc ponitur id, quo posito quis prius voluit obligari ac disponere: Si tamen in contractu matrimonii & in aliis, qui non solo consensu, sed traditione perficiuntur, consensus ante conditionem impletam revocatus sit, non valebunt sine novo consensu: quia traditio fieri nequit sine consensu ejus, qui rem traditurus est, & consensus ante conditionis eventum revocatus est, ideoque jam non permanet moraliter. *Delugo*. Si autem conditio non fuerit posita tempore præfinito, contractus jam non obligat, & in irritum recidit:

reddit: quia contrahens sub conditione, non intendit se obligare & disponere, illa non posita. Dispositio autem pendens ex hominis libera voluntate, non aliter obligat quam disponens intendit.

Porro sola conditio expressa reddit contractum ac dispositionem conditionalem, non autem tacita & quæ est intrinseca contractui, ex l. 99. §. *de condit. & demonst.* Unde tacita non suspendit obligationem.

Resp. 3. Conditio impossibilis invalidat contractum & dispositionem, exceptis matrimonio, & dispositionibus ultimæ voluntatis, ex l. 31. §. *de oblig. & act.* Et *ex instit.* Quia contrahens sub conditione non vult obligari ac disponere, nisi ea conditione posita: Cum autem conditio impossibilis nequeat poni, nunquam ipse poterit obligari; & sic voluntas non potest efficaciter tendere in obligationem sub conditione, quæ apprehenditur ut impossibilis. Idem dic, si conditio sit de re illicita facienda: tum quia in jure conditio turpis habetur impossibilis, cum illud solum legitime possimus, quod licite possumus: tum quia nemo potest obligari ad peccandum, & ad id præstandum, quod per se inducit & allicit alium ad peccandum. Idem est, si conditio sit contra substantiam contractus: nam impedit consensum substantialem in ipsum contractum.

Excepi 1. Matrimonium: quia c. ult. *de condit.* Gregor. IX. statuit, *ut conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Ergo illis non obstantibus valet matrimonium secundum præsumptionem fori externi supponentis tales conditiones non serio adjici. Valet etiam in foro interno, si contrahentes habent intentionem generalem contrahendi secundum legem Ecclesiæ, prævalentem alteri intentioni particulari. Si tamen conditio turpis, vel impossibilis esset contra substantiam matrimonii, non valeret matrimonium. Nam tunc deest voluntas etiam implicita illud vere contrahendi; non enim potest quis simul velle efficaciter verum matrimonium, & simul aliquid velle quod ipsum destruit; cujusmodi est conditio impossibilis circa substantiam ejus, v. g. modo possim pro arbitrio illud matrimonium dissolvere.

Excepi 2. Ultimas voluntates, ut sunt testamentum, legatum, & donatio mortis caussa. Nam in illis conditiones impossibiles, vel turpes ex juris dispositione habentur pro non adjectis, & dispositio testatoris manet absoluta & valida, & ex l. 1. 6 & 14. §. *de condit. instit.* Et ex instit. *de hæred. instit.* Eo quod intentio disponentis non censeatur his conditionibus alligata. Quod etiam valet in foro interno; item nisi constet de contraria voluntate disponentis: nam homo recte præsumitur, voluisse valide & secundum leges disponere de rebus suis, nec voluisse mori intestatus, nec in re tanti momenti ludere & jocari, faciendo actum irritum: & ideo merito censetur ex errore potius, quam joco talem conditionem adjecisse, putando esse possibilem & honestam: eoque fuisse animo, ut si impossibilem, vel turpem esse sciret, eam non apponeret, aut saltem eam non exigeret, si alias dispositio esset nulla.

Aliud autem leges statuerunt de contractibus & dispositionibus inter vivos; quia illis per se loquendo nil nocet, contractum esse nullum, cum possint de novo contrahere, rejecta illa conditione impossibili.

Nota. In ultimis voluntatibus pro non adjecta etiam habetur hæc conditio: *Si non nupserit*, l. 110. *de condit. & demonstr.* Idque in favorem matrimonii, ut respub. augeatur. Sed postea jure codicis, hoc restrictum est ad primas nuptias, ita ut in secundis hæc conditio vim habeat, & si contra facias, legatum amittas, Authent. *Cui relictum*, Cod. *de indicta viduit.* Item hæc conditio: *Si religionem non ingrediaris* etiam pro non adjecta habetur, ex Authent. *de sanct. Episc.* c. 37. in favorem religionis, qui est status majoris perfectionis. Hinc si mulieri relicti sint mille aurei, *si nupserit*, ei tradi debent, licet religionem ingrediatur.

CAPUT II.

De consensu ad valorem contractus requisito.

Quæst. I. *Quisnam & qualis consensus requiritur ad valorem contractus?*

Resp. Ex communi sententia consensus debet esse: 1. Verus seu internus, & mutuus, ut patet ex definitione. Hinc non sufficit fictus & mere externus, nam consensus fictus non est verus consensus, sicut homo pictus non est verus homo. 2. Debet aliquo signo externo exprimi, alioqui consensus unius non potest cognosci ab alio, nec proinde acceptari, & vicissim, sicque non possent convenire in idem. 3. Debet esse liber, & plene deliberatus; nam sine plena deliberatione seu advertentia nemo censetur velle suscipere in se obligationem ex genere suo gravem, & quilibet contractus etiam late sumptus debet esse actus simpliciter humanus.

Dices. Ergo ad nihil tenetur, qui contrahit ficte, hoc est, sine animo vere contrahendi, vel se obligandi.

Resp. Is 1. peccat contra justitiam, & quidem mortaliter in re gravi, & reus est mendacii perniciosi. Nam in quolibet contractu, utrinque obligatorio, lex justitiæ præscribit, ut uterque vere contrahat; & ne alter alterum decipiat. 2. Quamvis non obligetur directe & immediate vi contractus ficti, qui nullus est; tamen tenetur in conscientia ratione injuriæ alteri factæ, impedire damnum, quod inde alteri oriri posset, & illatum resarcire, quia posuit ejus caussam per injustam deceptionem. Immo tenetur tollere deceptionem ipsam, & vere contrahere, contractumque ut verum implere: nam ex justitia tenebatur vere contrahere, & sic injuriam fecit ficte contrahendo. Ergo tenetur injuriam illam tollere, vere postea contrahendo: nisi tamen excusaret aliqua alia justa caussa, quo casu semper damnum ex deceptione ortum resarcire debet.

Quæst. II. *An consensus ex errore, vel dolo datus contractum invalidat?*

Nota 1. Error est judicium falsum. *Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*, l. 1. § *de dolo malo.*

Nota 2. Error vel dolus potest esse, 1. Circa substantiam rei, de qua contrahitur, ut si emas vitrum pro gemma, l. 14. §. *de cont. empt.* vel circa natu-

ram.

ram contractus, ut si consentias in contractum, quem putas esse commodationem, cum sit locatio, vel circa motivum substantiale seu principale contractus, ut si Titio promittas mille aureos, quia putas esse consanguineum tuum, cum non sit. 2. Circa accidens, seu qualitatem accidentalem rei, contractus, vel motivi principalis. Porro in multis contractibus ratio personæ se habet tantum accidentaliter, ut in venditione &c. In quibusdam vero habet rationem vel motivi substantialis, ut in donatione, & promissione liberali; vel substantiæ objecti, ut in matrimonio.

Nota 3. Illud censetur pertinere ad substantiam rei in contractibus, ad quod ex communi hominum usu, vel dispositione legis præsumitur saltem implicite & virtualiter restricta contrahentium intentio, ita ut illo sublato tollatur intentio contrahendi.

Nota 4. Duplex est motivum contractus; unum intrinsecum ac substantiale, quod est id in quod voluntas primario fertur, dum contrahit, ut in matrimonio acquisitio dominii in corpus conjugis, in emptione acquisitio rei venditæ &c. Et aliud extrinsecum contractui, estque caussa tantum impulsiva ad contrahendum, ut nobilitas, divitiæ in matrimonia &c.

Nota 5. Error vel dolus potest esse antecedens, vel concomitans. Antecedens est, qui dat caussam contractui ita ut sine illo non fuisset initus. Concomitans seu incidens est ille, qui non dat caussam contractui, sed solum alicui conditioni ejus, aut circumstantiæ, in quantum scilicet sine illo contractus quidem fuisset, sed alia conditione, v. g. viliori pretio res fuisset empta, si aliquis defectus innotuisset.

Resp. 1. Quilibet error vel dolus circa substantiam rei, vel naturam contractus, vel motivum intrinsecum ac substantiale invalidat contractum jure naturæ. *Est communis sententia.* Quia deest consensus in aliquid substantiale, quod ignoratur: voluntas enim non fertur in incognitum, ex l. 12. & 41. §. *de contrahen. empt* Et ex l. 9. Cod. *de jur. & facti ignor.* ibi: *Cum nullus sit errantis consensus.* At sine consensu circa omnia substantialia contractui, nullus est contractus, utpote a libera voluntate dependens, ut constat ex ejus definitione. Hoc procedit, etiamsi error sit concomitans, quia illo posito, non abest consensus substantialis, ob defectum cognitionis: *Cum non consentiant qui errent: quid enim tam contrarium consensui quam error?* l. 15 §. *de jurisdict.* At nihil subsistit sine eo, quod est de illius substantia.

Hinc 1. Si putarem tibi vendere agrum, & tu putares tibi donari, nulla est venditio, nam erratur in specie contractus. 2. Venditio vasis ærei pro aureo nulla est. 3. Nullum est matrimonium cum Bertha, quæ putatur Titia. Item si quis falso putans matrimonium esse solubile, velit tantum facere contractum solubilem, & potius non contrahere: nullum est matrimonium. Si tamen intendens facere contractum solubilem, habet simul voluntatem generalem faciendi contractum, quem alii faciunt, valet matrimonium vi illius consensus generalis, qui habet censeri absolutus & efficax.

Resp. 2. Si error vel dolus sit circa qualitatem, & non det caussam contractui, ex communi sententia non irritat contractum: quia non tollit consensum circa substantialia. Unde si rem pluris emeris quam valeat, tenet contractus; sed venditor tibi restituere tenetur excessum pretii non solum supra summum, sed etiam supra illud justum, quo, sublato dolo, res vendita fuisset; quia excessus fuit dolo extortus, ideoque quoad illum facta est injuria. Nec contractus poterit irritari a decepto; quia dolus seu injuria non fuit caussa contractus, & per restitutionem excessus pretii tollitur injuria, & deceptus constituitur in eo statu in quo fuisset, sublato dolo. Immo etiamsi error, vel dolus circa accidentalia, vel caussas, quæ alliciunt aut avocant a contractu, det caussam contractui, non invalidat contractum, ex l. 5. Cod. *de inutil. stipul.* Et l. 5. Cod. *de rescind.* Quia cum error vel deceptio non sit circa substantialia, non impedit consensum substantialem, & sic perficitur essentialiter contractus: accidentia enim & extrinseca non tollunt substantiam rei. Idque patet in contractu matrimonii, quod juxta omnes valet, etiamsi contrahatur cum paupere, eo quod putetur dives. Nec refert, quod si scivisses illam qualitatem vel conditionem rei, non contraxisses: nam actus iste voluntatis, qui sub conditione talis cognitionis futurus fuisset, non est actu, nec virtualiter, & sic nihil efficit, nec impedit consensum actualem absolutum ac sufficientem: alioqui omnes fere contractus nulli essent.

Error tamen circa qualitatem invalidat contractum, quando contrahens expresse, vel implicite non vult contrahere, nisi objectum sit tali qualitate affectum. Nam tunc qualitas illa simul cum substantia rei ingreditur objectum substantiale contractus, & non est voluntas contrahendi, nisi posita illa qualitate tamquam conditione.

Resp. 3. Quoties error vel dolus circa qualitatem, dans caussam contractui, provenit a parte contrahente, contractus, etsi validus, potest rescindi pro voluntate decepti, si solubilis sit; unde non est omnino firmus. *Est communis sententia.* Quia decipiens injuriam facit, quam tenetur tollere, auferendo dolum, & restituendo deceptum in eum statum, in quo erat ante contractum, & sic reddendo omnia infecta, si deceptus velit. Præterea *fraus & dolus cuiquam patrocinari non debent*, cap. 5. *de empt.* ac proinde deceptus habet jus dissolvendi contractum, & tollendi obligationem illam, si voluerit consensum revocare. Quare talis contractus obligat decipientem absolute & irrevocabiliter, cum sit validus, nec habeat jus eum rescindendi: deceptum vero revocabiliter & conditionate tantum, si nolit contractum rescindere, qui si velit stare contractui, tenetur deceptor excessum pretii pro merce vitiosa accepti reddere. Immo juxta Delugo, quando contrahens inculpabiliter decipit per deceptionem, quæ dat caussam contractui; potest deceptus dissolvere contractum, quia sensus taliter contrahentium hic est, ut nolint irrevocabiliter se obligare, nisi stante veritate eorum, quibus alter contrahens inducitur ad contrahendum.

Dixi, *Si solubilis sit*: Nam in iis quæ constituunt statum ex natura sua firmum & irrevocabilem, qualia sunt matrimonium, & professio religiosa, voluntas naturæ rei, de qua agitur, accommodat se, & consen-

consentit absolute, irrevocabiliter & independenter ab aliis conditionibus, quæ non sunt de substantia talis contractus.

Si vero talis error vel dolus dans caussam contractui proveniat non a parte contrahente, sed aliunde ipsa inscia; tunc non solum valet contractus ob consensum circa substantialia, sed etiam rescindi nequit a decepto. *Ita multi*: Quia pars contrahens non fecit ei injuriam; unde nec tenetur restituere alium in priorem statum ac libertatem, sed solum rem adducere ad æqualitatem. Deceptor vero tenetur resarcire damnum illatum, cum sit caussa illius injusta.

Excipe promissionem gratuitam, & donationem liberalem; nam possunt revocari pro arbitrio decepti, si error vel dolus circa notabilem quantitatem, caussam dederit, quamvis non proveniat a promissario vel donatario; quia in illis pactis unus solum se sponte & ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius solius voluntate, ut pacto apponat conditionem vel limitationem, quam voluerit, qualis est hæc: ut nolit obligari, saltem irrevocabiliter, si notabilis sit error vel mutatio. Aliud est de contractibus onerosis, seu reciprocis, qui pendent a voluntate duorum sese mutuo obligantium, qui sic invicem obligari volunt, ut secluso errore circa substantiam rei vel contractus, & dolo quolibet dante caussam contractui, & ab altero contrahentium proveniente, rescindi non possint ab alterutro: alioqui sæpe nulla foret contractuum securitas, & pateret via innumeris litibus; nam facile alteruter sibi persuaderet se fuisse deceptum. Excipiuntur sponsalia, in quibus major libertas desideratur, eo quod ordinentur ad mutuum amorem, & ad contrahendum indissolubile matrimonii vinculum.

Quæst. III. *An validus ac firmus est contractus ex metu celebratus?*

Nota. Duplex est metus, levis, & gravis. Metus gravis, alius est absolute gravis, alius respective. Metus gravis absolute, & qui dicitur cadens in constantem virum, est metus alicujus mali in se gravis, quo vir fortis commoveri solet, ut metus mortis, mutilationis, diuturni carceris, exilii, jacturæ omnium bonorum, amissionis status &c. sive hæc mala immineant timenti, sive ejus liberis, parentibus, conjugi, vel consanguineis. Ad metum gravem revocatur metus reverentialis, seu timor habendi parentem vel superiorem infensum, si hæc offensio putetur magna, diuturna, ac molesta, vel cum gravibus minis, aut verberibus conjuncta sit. Metus gravis respective dicitur, qui est alicujus mali, quod etsi non commoveat virum constantem, tamen feminæ, vel seni, vel puero, vel homini meticuloso formidandum merito videtur; nam hi omnes non minus concutiuntur levioribus malis, quam viri fortes gravioribus. Porro ut metus censeatur gravis, necesse est ut malum, quod timetur, verisimiliter immineat, alioqui vanus esset timor. Igitur metus gravis est, quo timetur malum verisimiliter impendens, & grave vel absolute seu secundum se, vel respective ad timentem. Metus vero levis est, quo timetur malum leve, vel grave, sed non verisimiliter impendens.

Resp. 1. Contractus stricte sumptus, ex metu gravi injuste ad extorquendum consensum incusso factus, ex communi sententia validus est, 1. Jure naturæ, quia metus gravis non impedit voluntarium ac liberum sufficiens ad peccatum mortale, quando non tollit usum rationis, nec sufficientem deliberationem: voluntas enim non potest cogi quoad actus elicitos. Sic mercator cum plena advertentia rationis, & deliberatione voluntatis eligit ejectionem mercium potius quam naufragium.

Nec obstat quod contrahens nollet contrahere, si metus abesset: nam ut supponitur, vere consentit, & conditio nihil ponit in re, sed relinquit absolutam electionem ad vitandum majus malum. Et vero hæc duo diversa sunt: *Volo contrahere, & nollem contrahere si metus abesset*. 2. Jure positivo, exceptis quibusdam. *Prob.* tum jure canonico, cap. 2. *de iis quæ vi &c.* ibi: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Ergo sunt solum irritanda: tum civili, l. 21. §. *de eo quod metus caussa*, & l. ult. Cod. *de iis quæ vi &c. Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari*.

Obj. Aliquas leges. *Resp.* Sensus illarum legum est, quod contractus ex metu injusto facti, sint irritandi, non sint firmi, nullius sint momenti, nullas vires habeant pro voluntate metum passi, quatenus ad ejus arbitrium rescindi debent, immo ab ipso rescindi possunt.

Excipiuntur quidam contractus ex metu injusto facti, qui jure positivo sunt irriti, scilicet, 1 Matrimonium, cap. 15. *de sponsalibus*. Ratio est, quia si esset validum, cum natura sua sit indissolubile, injuria non posset tolli, & inde gravissima incommoda sequerentur. 2. Professio religiosa, c. 1. *de iis quæ vi &c.* Ratio est; quia professio religiosa est matrimonium spirituale, & vinculum indissolubile ex parte professi, quod proinde tam perfecte voluntarium ac liberum esse convenit, quam carnale. 3. Promissio dotis, vel ejus solutio, l. 21. §. *de eo quod metus caussa &c.* Ratio est, quia dos est necessaria ad matrimonium, unde ejus naturam sequi debet, sicque maximam etiam libertatem requirit. 4 Promissio vel traditio rerum Ecclesiæ, cap. *de jurej.* Ratio est, conservatio rerum Ecclesiæ. Et vero si alienatio rerum Ecclesiæ sponte facta sine solemnitatibus non valet, multo magis non valet, si sit metu extorta. 5. Jurisdictio metu gravi extorta, ex l. 2. §. *de judic.* 6. Secundum multos, sponsalia metu extorta; quia sunt via ad matrimonium contrahendum: unde perfectam etiam libertatem sicut ipsum requirunt. Fieri enim non potest ut quis promissione sua obligetur ad actum invalidum, nempe ad matrimonium, quod invalide contrahitur a persona, gravi metu injusto compulsa.

Dubitatur de contractu facto cum pupillo per auctoritatem tutoris metu extortam.

Resp. 2. Contractus factus ex metu etiam respective gravi injuste incusso ad extorquendum consensum, juxta communem sententiam, potest rescindi arbitrio metum passi, sicut dictum est de dolo, unde non est omnino firmus. Quia qui metum injuste incutit, fecit alteri injuriam, quæ fuit caussa contractus alioqui non futuri. Ergo tenetur tollere ac resarcire injuriam, & omnia incommoda inde manantia, & læsum in priorem statum libertatis restituere, omnia con-

compensare etiam ante omnem sententiam; ac proinde merum passus habet jus recuperandi suam priorem libertatem independenter a sententia Judicis. Potest tamen, si velit, stare contractui invito injuriante, cum non sit per se irritus, & injurians non habet jus eum rescindendi. Hinc qui metu coactus emit aliquid ab altero, potest contractum dissolvere, vel cogere venditorem ad standum contractui.

Immo tertius possessor tenetur reddere metum passo rem metu injusto extortam, si hic eam reperiat, ex l. 14. §. *de eo quod metus caussa &c.* Quia revocato consensu res illa pertinet ad priorem possessorem, & non potuit ad alium transire, nisi vitio metus affecta, & cum obligatione revertendi ad suum priorem dominum pro ejus arbitrio.

Id totum locum habere docent multi, etiamsi metus non a contrahente, sed a tertio incureretur, idque jure naturæ. Quia consensus per injuriam extortus non transfert rem solide & irrevocabiliter, sed eo modo ut maneat jus in re, & non solum in personam quæ injuriam intulit: par enim non est, ut quis per injuriam alterius jus omne in rem suam amittat. Præterea ratione injuriæ res est in priorem statum restituenda: ergo obnoxia est restitutioni ubicumque fuerit. Aliud est de errore vel dolo circa qualitatem accidentalem proveniente a tertio, quia non impedit voluntarium perfectum circa substantialia. At metus a quovis incussus ad extorquendum consensum, reddit illum minus voluntarium quoad substantiam. Ceterum constat, contractum in tali casu posse rescindi auctoritate Judicis, & dari actionem non solum in personam, quæ metum intulit, sed etiam in rem, ad quemcunque pervenit, l. 9. §. *de eo quod metus caussa*.

Dixi 1. *Metu gravi*. Nam metus levis, etiam respective, qui in jure dicitur vanus, non præsumitur dedisse causam contractui, & ob hanc præsumptionem, & ne multiplicentur lites, in foro externo non admittitur exceptio, nec datur actio ad rescindendum contractum. Tamen si metus levis injustus vere dederit caussam contractui, ita ut eo sublato non fuisset datus consensus, juxta multos potest in foro conscientiæ rescindi contractus pro voluntate metum passi. Quia qui metu injusto, licet levi, extorquet consensum, facit alteri injuriam, quam proinde tenetur tollere ac resarcire restituendo coactum in priorem statum: unde hic habet jus ad hanc restitutionem & conditionem rei suæ, si velit rescindere contractum.

Hinc qui metu injusto sive gravi, sive levi consensum extorsit, tenetur in conscientia restituere id quod ex tali contractu accepit, si coactus velit, & insuper totum lucrum cessans & damnum emergens compensare, cum per injustam coactionem suam fuerit illorum caussa. Coactus autem tenetur vicissim accepta restituere, si contractui stare nolit; nam non habet justum titulum ea retinendi.

Dixi 2. *Metu gravi etiam respective*, scilicet ad fragilitatem talis personæ, ut docet communis aut saltem longe communior sententia. Nam metus respective gravis idem præstat, quod metus absolute gravis; homines enim meticulosæ indolis non minus commoventur levibus malis, quam viri fortes gravioribus: ideoque metus respective gravis involuntarium, seu repugnantiam æque creat.

Dixi 3. *injuste incusso*. Nam si metus fuerit justus, id est de malo debito, quod alter jure inferre potest, contractus non potest rescindi a coacto: quia in illo nulla injuria intervenit, quæ sola rescindendi caussa est.

Dixi 4. *Metu incusso ad extorquendum consensum*. Nam si metus fuerit alia de caussa incussus ab alio tertio etiam injuste, contractus non potest rescindi: ut si quis in latrones incidens, metu ne ab illis occidatur vel spolietur, alteri qui injuriæ non est particeps, promittat pecuniæ summam, ut eum liberet, tenetur promissa complere. Quia tunc metus non est proprie caussa contractus, sed solum occasio; nec contractus est metu extortus, sed cum metus sit ob aliam caussam injectus, adhibetur sponte contractus tamquam medium ad illum pellendum. Qui tamen metum illum injuste incussit, tenetur ad restitutionem damnorum; nam est illorum prima caussa, vel saltem occasio injusta, ex cap. ult. *de injur.* Idem dic de metu a caussa naturali vel interna orto: nam talis metus citra omnem injuriam provenit, & a nullo alio quis ad contrahendum compellitur, nisi a se ipso.

Porro si contractus licitus juramento firmatus sit, non potest rescindi nisi a superiore.

CAPUT III.

De iis qui contrahere possunt.

Quæst. I. Quinam generatim valide possunt contrahere?

Resp. Ii omnes & soli usu rationis præditi, qui liberam habent bonorum administrationem, seu legitimam facultatem disponendi de illis. Quia cum contractus sit actus humanus, qui solum humano modo, id est, cum advertentia & libertate fieri debet, requirit rationis usum; & cum sit actus, quo de re aliqua disponitur, requirit in contrahente liberam facultatem disponendi. Posito autem libero rationis usu, & jure disponendi non ligato, nihil ultra potest requiri ad facultatem contrahendi.

Hinc non possunt valide contrahere infantes, amentes, ebrii, furiosi, prodigi, curatorem habentes &c.

Quæst. II. *An uxor potest contrahere?*

Resp. Uxor non potest contrahere, nec disponere de bonis familiæ, & de dote ejusque fructibus, marito præsente, & valente bona illa administrare, rationabiliter invito. Quia quamvis totius dotis & dimidiæ partis bonorum communium proprietas pertineat ad uxorem, tota tamen administratio bonorum familiæ & dotis pertinet ad virum, utpote caput familiæ. Potest autem ipsa disponere de aliis bonis, quæ præter dotem attulit, & sibi reservavit, cum horum habeat & proprietatem & administrationem.

Dixi, *Marito præsente &c.* Nam si sit absens, si amens, vel fatuus, tunc uxor bona familiæ dispensare potest. Si item maritus expresse vel tacite consentiat in impensas & contractus uxoris; vel sit irrationabiliter invitus, ut si recusaret ea, quæ sunt necessaria ad suam & familiæ sustentationem congruentem, potest uxor in his casibus uti bonis familiæ, sed prudenter & moderate.

Quæst. III.

Quaest. III. *An filius-familias, pupillus, & minor possunt contrahere?*

Nota 1. Infans est, qui nondum septennium complevit. A septennio usque ad decimum cum dimidio dicitur infantiæ proximus, si sit mas; vel usque ad nonum cum dimidio, si sit femina. Pubes est qui habet annum 14. completum, si sit mas; vel duodecimum, si sit femina. Ante hanc ætatem dicuntur impuberes. Pubertati proximus censetur masculus a decimo anno cum dimidio usque ad annum 14. completum, & femina a nono cum dimidio usque ad 12. completum.

Nota 2. Pupillus est impubes, qui desiit esse sub potestate patris, propter ejus mortem, vel emancipationem. Minor est pubes, qui annum 25. nondum complevit, quo completo dicitur major.

Nota 3. Constat inter omnes, 1. Pupillum infantiæ proximum, ne naturaliter quidem obligari ob defectum sufficientis judicii; vel saltem ob periculum talis defectus jura illius contractibus resistunt, omnemque obligationem tollunt, *instit. de inutil. stipul.* 2. Minorem qui curatore caret, obligari tum naturaliter, tum civiliter, ex contractu alienationis bonorum mobilium, quæ servando servari non possunt: quia minor curatore carens potest per se solum, quod posset cum consensu curatoris. Sed poterit petere restitutionem in integrum, si ex contractu fuerit læsus, l. 3. Cod. *de integr. restit.*

Resp. 1. Filiusfamilias impubes non obligatur civiliter ex contractu etiam de bonis castrensibus, & cum consensu patris facto, *instit. de inutil. stipul.* Si pubes sit, potest de bonis castrensibus & quasi castrensibus, etiam sine consensu patris contrahere, & obligari etiam civiliter: nam horum liberam administrationem habet. At non potest de adventitiis, nec de profectitiis disponere sine consensu patris, quia non habet illorum liberam administrationem.

Resp. 2. Pupillus pubertati proximus, & minor obligantur tum civiliter, tum naturaliter, si cum consensu tutoris & curatoris contrahant de bonis mobilibus non pretiosis, ex l. 13. §. *de auctor. & consensu tutor.* Secus de immobilibus & mobilibus pretiosis, quæ servando servari possunt; nam hæc valide alienari nequeunt sine decreto judicis, l. 4. Cod. *de prædiis minor.* & l. 22. Cod. *de administras. tutor.* Quod si sine consensu tutoris vel curatoris contrahant de bonis mobilibus non pretiosis, juxta multos obligantur naturaliter, sed non firmiter, quatenus hæc obligatio tolli potest beneficio restitutionis in integrum: ita ut qui aliquid ab illis accepit, non teneatur restituere ante sententiam. Sed alii probabilius negant, eos obligari naturaliter, nisi quatenus facti sunt ditiores. Quod probant, 1. ex instit. *Quibus alienare licet*, ubi dicitur. *Neque pupillum, neque pupillam ullam rem sine tutoris auctoritate alienare posse . . . . . . nec debitum solvere sine auctoritate tutoris posse; quia id quod solvunt, non fit accipientis: cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa sit.* Et ex l. 11. §. *de acquir. rer. dom.* ibi: *Pupillus quantum ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate: alienare vero nullam rem potest nisi præsente tutore auctore.* Quoties autem contractus legibus simpliciter irritantur sine expressa limitatione ad forum externum, intelligi debent irritari etiam in foro conscientiæ, ideoque nullam parere obligationem; 2. Quia ad valide contrahendum etiam in foro conscientiæ requiritur libera bonorum administratio, qua carent pupilli & minores. Jam vero leges illæ, quæ dicunt pupillum sine auctoritate tutoris obligari, intelligi debent de pupillo, qui factus est ditior ex contractu, & in quantum factus est ditior.

Resp. 3. Ex communi sententia, pupillus pubertati proximus sine auctoritate tutoris valide contrahit cum majore in suum commodum, non autem in suum incommodum, ex instit. *de auctor. tutor.* Quod jura statuerunt in favorem ætatis illius, ut scilicet minoribus ætas in damnis subveniret, & in prospere gestis non obesset. Hinc si pupillus sine auctoritate tutoris aliquid emerit, non potest venditor pupillum compellere ad dandum pretium: si tamen velit pupillus stare contractui, cogere potest venditorem actione civili ad tradendam mercem pro pretio constituto. Sed si venditor pupillo mercem tradidit non recepto pretio, potest repetere mercem suam, & pupillus tenetur in conscientia eam restituere; nam nemo licite locupletari potest cum alterius injuria vel jactura, ex reg. jur. 48. in 6. Quod si dolo, vel culpa pupilli res tradita perierit, eam solvere cogitur, l. 1. §. *depos.*

Quæ autem dicta sunt de pupillo, eadem dicta intelligantur de minore contrahente sine consensu curatoris sui. Nam curator non minus datur rebus minorum administrandis, quam tutor rebus pupillorum: unde minor habens curatorem, pupillo quoad bona & contractus æquiparatur.

Quæst. IV. *An pupillus vel minor tenetur solvere pecuniam, quam sine consensu tutoris vel curatoris mutuam accepit?*

Resp. Tenetur, si eam in usus necessarios, vel utiles impenderit, ex l. 5. §. *de auct. & consensu tutor.* ibi: *Naturaliter obligabitur, in quantum locupletior factus est.* Ex pecunia autem in tales usus consumpta factus est ditior; nam tantumdem suis rebus pepercit. Et vero iniquum est, quemquam locupletari cum damno alterius maxime bona fide mutuantis. At non tenetur, si eam in usus inutiles consumpserit: quia leges volunt, eum nullo modo obligari, ne ejus bona inutiliter consumantur: ex loc. cit. & l. 59. §. *de oblig. & act.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, nequidem jure naturali obligatur.* Leges autem, quæ videntur significare obligationem pupilli, intelligendæ sunt secundum lib. 5. §. *de auctor. & consensu tut.* citatam; nempe supponunt, pupillum ex accepto mutuo locupletiorem factum esse. Excipe, nisi mutuans bona fide putaverit, pupillum eam pecuniam impendere velle in suam utilitatem; nam tunc naturalis æquitas solutionem exigit, nec lex intendit privare debito alterum bona fide procedentem, & gratificare volentem.

PARS III.

PARS II.

De Contractibus in specie.

CAPUT PRIMUM.

De Promissione.

Quæst. I. Q*Vid est promissio?*

Resp. Est actus voluntatis exterius expressus (nam de promissione facta homini hic agitur) quo quis se obligat alteri ad aliquid: sive est deliberata fidei obligatio, facta alteri de re aliqua licita & possibili. Duplex est, nempe onerosa qua onus alteri vicissim imponitur, unde pertinet ad alios contractus; & gratuita, qua nullum onus alteri imponitur. Si promissio fiat certa verborum formula, qua unus rogat, & alter promittit, dicitur stipulatio: v.g. *Spondes te mihi daturum viginti aureos? Spondeo.*

Quæst. II. *Quænam requiruntur ut promissio valeat & obliget?*

Resp. Ex communi sententia, ista, 1. Voluntas se obligandi, ex l. 3. §. *de oblig. & act.* Nam omnis obligatio, quæ non est ex lege, vel præcepto, oritur ex privata hominis voluntate. Unde non est satis dicere, *Promitto me hoc facturum*, si solum intendas significare animi propositum, non autem te obligare: nam simplex propositum est mera voluntas faciendi aliquid, sed absque animo se obligandi. Sufficit tamen voluntas se obligandi virtualis & implicita, quam habet, qui sciens promissionem obligare, vult promittere, nec habet voluntatem contrariam: nam hoc ipso vult se obligare; qui enim vult caussam, vult implicite effectum, qui ex illa necessario oritur, sicut qui vult antecedens, vult necessario consequens. Omnis autem promissio necessario parit obligationem, si acceptetur. Idem dic etiam si quis ignoret obligationem ex promissione oriri; modo velit facere promissionem veram, qualis ab aliis fieri solet: nam tunc habet voluntatem implicitam se obligandi, sicut baptizans, cum sola intentione faciendi, quod Christiani faciunt cum baptizant, habet voluntatem implicitam faciendi Sacramentum, licet ignoret quid illud sit.

2. Requiritur perfecta deliberatio, & advertentia plena ad id quod agitur; quia cum hæc obligatio sit onus quoddam, quod voluntarie suscipitur, non debet censeri impositum, nisi adsit plenus consensus, qui nequit esse sine plena advertentia, sufficiente ad peccatum mortale: & ideo promissio debet etiam esse libera: cum sit actus humanus, quo homo voluntarie ac libere se obligat.

3. Ut absit error & dolus circa substantiam rei, vel caussam finalem; alioqui deesset consensus substantialis.

4. Ut sit spontanea: nam si per vim vel metum sit extorta, non obligat saltem irrevocabiliter & firmiter, nisi sit jurata, ex cap. 6. *de jurejur.* ibi: *Debitores ad solvendas usuras in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si vero de earum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum.* Quia saltem promissio sic facta potest irritari a promittente, qui ob injuriam acceptam habet jus, ut in priorem statum ac libertatem restituatur; & ut sic accepta ei restituantur. *Talis obligatio tollitur per conditionem; quia ille qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur*, ait. S. Th. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 3. quod præsertim procedit de promissione gratuita: nam æquitas non patitur, ut quæ ex liberalitate fiunt, fiant coacte.

Ad vim saltem in promissione gratuita, quæ debet esse omnino spontanea, reducitur metus reverentialis, quo quis, repugnante voluntate, consentit, eo quod non audeat contradicere: item preces valde importunæ, quibus res promittitur, vel obtinetur repugnante voluntate, & solum ad molestiam precum repellendam, quæ aliter sine majore incommodo repelli nequeat.

5. Ut sit de re licita & possibili. Nam nemo potest obligari ad rem illicitam, vel impossibilem. Hinc nulla est promissio rei jam promissæ alteri. Valet tamen promissio facta homini de bono minore, licet impeditivo majoris boni: nam minus bonum potest ei magis placere quam majus: secus de Deo.

6. Ut ab homine, cui fit, acceptetur. Quia sine utriusque partis consensu nullum est pactum, quod l. 3. §. *de pollicit.* definitur: *Duorum consensus atque conventio*; & sic nulla obligatio ex eo oritur, lib. 1. §. *de pact.* Præterea sicut promissio, vel obligatio onerosa tacitam hanc habet conditionem: *Si alter vicissim se velit obligare*, qua sublata non obligat; sic etiam gratuita promissio & donatio hanc tacitam habet conditionem *Si acceptetur*: qui enim promittit vel donat, non censetur animum se obligandi habere, donec alter acceptet, & rem sibi gratam fore declaret, tum velit ei gratificari.

Hinc promissio & donatio non obligant, & semper revocari possunt ante acceptationem. Promissio tamen moraliter durat ut oblata, quamdiu non revocatur, vel ab alio non censetur recusari: unde si illa nondum revocata acceptetur post intervallum temporis, perinde obligabit, ac si statim acceptata fuisset. Idque locum habet in aliis contractibus. Porro juxta multos, ut promissio gratuita, non onerosa, censeatur acceptata, regulariter sufficit taciturnitas ejus, cui fit, ex reg. jur. 42. in 6. *Qui tacet consentire videtur*, quæ præcipue valet in iis, quæ solum tacentis commodum continent. Regula vero sequens, *Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur*, procedit in promissionibus onerosis acceptandis.

Excipiuntur pollicitationes, quæ fiunt civitati, vel Ecclesiæ, vel ad pias caussas: quamvis enim jura non loquantur expresse nisi de pollicitationibus factis civitati ad restaurandas ruinas &c. l. 3. & 4. §. *de pollicit.* tamen id extendunt Doctores ad pollicitationes & donationes ad pias caussas; quia hæ æquiparantur iis quæ fiunt civitati, si privilegia spectentur, ex l. 18. & 23. Cod. *de sacrosanct. Ecclesiis*. Sed tunc intervenit acceptatio reip. aut Ecclesiæ: vel leges solum volunt ut tales promissiones non possint pro arbitrio revocari, sed semper possit acceptari, & promissum peti.

7. Ut promissio exterius significetur: nam alioqui non posset acceptari. Hinc si sit mere interna, non obligat, nisi facta sit Deo; a quo utpote cordium inspectore statim acceptatur. Unde si promissio fiat

alicui

alicui solum ob Dei honorem, v. gr. Promitto me Dei amore tali pauperi daturum centum, statim obligat, antequam acceptetur a paupere, quia talis promissio censetur esse votum, quod statim obligat, utpote statim acceptatum a Deo.

Quæst. III. *An quævis promissio etiam gratuita obligat sub mortali in re gravi?*

Resp. Affirm. Ita S. Antoninus, Azor, Les. Vasq. Sanch. Reginal. & alii communius.

Prob. Quia 1. Pacta omnia obligant: ergo obligant graviter, si materia sit gravis. 2. Promissio acceptata inducit obligationem justitiæ, quæ gravis est in re gravi: nam obligatio justitiæ est ea, quæ parit in altero jus exigendi aliquid: sed promissio etiam gratuita hoc jus parit; promittere enim non est solum affirmare se daturum vel facturum aliquid, sed est insuper se obligare alteri, ideoque jus ei dare ad exigendum, ut patet ex communi sensu. Unde homines queri solent, factam sibi esse injuriam, dum violatur promissio acceptata, per quam acquiritur jus ad rem, quod transit ad hæredes; ac proinde gravis est injuria, ideoque mortalis, si violetur jus ad rem gravem promissam. 3. Promissio, quæ fit per formam stipulationis, vel coram notario & testibus, obligat ex justitia, cum det actionem in foro externo, cujus sententia spectat hoc, ut suum cuique jus reddatur. Horum autem assistentia non addit novam obligationem, sed supponit, & facit solum ad majorem securitatem. 4. S. Aug. lib. 1. *de Doctr. Christ. cap. 36.* generaliter ait: *Omnis fidei violator iniquus est.* 5. Et ex Tullio, l. 1. offic. *Fides est justitiæ fundamentum, dictorum, conventorumque constantia*: Ergo qui in promissis fidem non servat, justitiæ fundamentum, quo pacta nituntur, evertit. At hoc est ex suo genere graviter inordinatum. 6. Donatio gratuita accedente traditione dat jus in re, ergo promissio gratuita acceptata dat jus ad rem.

Itaque fidelitas, qua fides data servatur, est species justitiæ, quatenus reddit unicuique jus suum ex promissione debitum, quamvis sit justitia minus stricta, dum promissio est gratuita. Quare fidei etiam gratis datæ & acceptatæ violatio est quædam injustitia, & quidem ex genere suo turpis, hominemque reddens contemptibilem; & dicitur infidelitas.

Porro consentiunt omnes, eum, qui non implet promissionem gratuitam, teneri resarcire damna inde secuta, cum dederit illis caussam, non servando fidem datam, & sic decipiendo. Idem dic, etiamsi ficte promiserit; quia fuit caussa damni per deceptionem, ideoque per injuriam. Non est tamen obligatio compensandi lucrum cessans ex re liberaliter promissa, eo quod suo tempore non fuerit data, quia promissio gratuita non obligat ex justitia tam stricta, quam promissio onerosa: nam illa dat solum jus rem promissam petendi, & conquerendi de violata fide data, & obligatio ab illa orta pendet a sola promittentis voluntate, qui non intendit se obligare nisi ad dandam rem promissam.

Nota. Juxta multos major quantitas ad mortale requiritur in violatione promissionis gratuitæ, quam onerosæ, vel in furtis: quia minus invitus censetur promissarius, quod res gratis promissa recusetur, quam si res propria æqualis valoris auferatur.

Quæst. IV. *Ad quid obligat promissio facti alieni?*

Resp. Obligat ad procurandum sincere & bona fide factum alterius. Nam promittens factum alienum, eo ipso censetur velle se obligare ad illud procurandum, alioqui ad nihil obligaret promissio illa, & nulla esset: nam non potest obligare ad ipsum factum alienum, quia ut alienum non est in promittentis potestate, & ad impossibile obligari non potest. *Ita Molina, Sanchez, Delugo, & alii multi.*

Quæst. V. *An promissio facta ob caussam turpem, seu opus illicitum obligat?*

Resp. 1. Omnis promissio & pactio de re illicita facienda, non obligat, & nulla est jure naturali ante executionem. *Ita omnes.* Quia nemo potest obligari ad peccandum. Quod si jurata sit, juramentum est invalidum; cum non sit vinculum iniquitatis. Immo promissor tenetur retractare statim promissionem, utpote iniquam: & ad peccandum allicientem.

Resp. 2. Multi docent, immo Delugo asserit esse communem sententiam Theologorum, post opus malum patratum obligari promissorem ad solutionem pretii promissi, si datio & acceptatio nulla lege sit prohibita, nec irritata. Quia 1. Promissio matrimonii facta puellæ sub conditione quod faceret sui copiam, quamvis ante copulam non obliget, post eam, tamen ex justitia obligat promittentem ad servanda promissa. Quæ si non perficeret, postquam puella ex parte sua implevit conditionem, injuriam ei faceret, & inæqualitatem inter se & illam poneret. 2. In illis pactis intervenit duplex promissio, una absoluta faciendi rem illicitam, & hæc nunquam valet, nec obligat; altera est conditionalis, & ex suppositione conditionis positæ: sicut possum pauperi promittere; *Si peccavero, dabo tibi eleemosynam.* Quæ pactio perficitur posita conditione turpi, oriturque obligatio ex vi consensus ut sequentis, non ut antecedentis opus malum. 3. Posita conditione impletio rei promissæ non est turpis, nec enim promissum impletur ob caussam turpem, sed ut fides data servetur. Quod si quis pretium promissum solvat eo quod crimen patratum sit, tunc peccat, quia tunc approbat peccatum præteritum, sed hoc est per accidens, & ex ejus malitia: nam potest & debet solvere præcise, ut fides data servetur.

Alii vero negant tunc obligare: quia pactiones ob caussam turpem in utroque jure absolute & indistincte decernuntur *nullius esse momenti, nullam obligationem inducere, nullam vim habere*, cap. ult. *de pactis* ubi Gregor. IV. ait: *Etiam juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de jure vel facto, nullam obligationem inducit.* Et lib. 26. de verb. oblig. *Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti.* Et lib. 6. Cod. de pact. *Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati juris est.* Item l. 5. Cod. *de legib.* Sed priores respondent, his legibus significari tales pactiones non valere ante opus patratum; neque post patratum dare actionem in foro externo: per illas autem non tolli obligationem naturalem, quæ ex promissionibus onerosis oritur.

Quæst. VI. *Quænam promissiones secundum omnes sunt jure positivo irritæ?*

Resp. Sequentes. 1. Promissiones quæ dant occasionem peccandi, ut si alteri promittas te remissurum ei obli-

ei obligationem de dolo, vi, furto, injuria &c. lib. 2. §. *de pact.* quia hoc cederet in detrimentum boni communis. 2. Promissiones, quibus adimitur potestas disponendi de rebus suis, v. g. promissio non condendi aut non revocandi testamentum, non instituendi alium hæredem nisi talem, quia hæc omnia sunt contra bonos mores civiles, hoc est, quos expedit esse in rep. bene instituta. 3. Beneficii ecclesiastici nondum vacantis promissio quovis modo facta, est illicita & nulla, ex Conc. gener. Lat. III. cap. 8. etiamsi nullum in particulari promittatur, c. 2. *de concess. præbend.* in 6. ne detur occasio optandi mortem possessoris. Unde nec licet illud petere, cum ejus promissio sit vetita.

Quæst. VII. *Quandonam promissio acceptata & valida desinit obligare?*

Resp. Ex communi sententia, in his casibus, 1. Si res promissa fiat inutilis vel noxia promissario; nam tunc cessat esse materia promissionis, estque contra finem illius, vel si ejus impletio fiat illicita, aut impossibilis, quia nemo tenetur ad aliquid illicitum vel impossibile. 2. Si is in cujus commodum facta est, remittat: nam tunc cedit juri suo, & sic tollit obligationem promittentis. 3. Quando caussa finalis, ob quam promissio facta est, non extat; ut si promiseris alteri propter beneficium, quod putas te ab illo accepisse, cum non acceperis: quia non promisisti ex hac suppositione falsa; & est error in caussa finali seu motivo substantiali. Item si talis caussa cessat, ut si promiseris aliquid ob paupertatem, & hæc sublata jam sit; nam non intendisti te obligare ad dandum, nisi subsistente caussa finali tempore executionis. 4. Quando duo sibi vicissim aliquid promiserunt, & alter non vult promissa præstare ex cap. 3. *de jurejur.* & ex reg. jur. 75. in 6. ibi: *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.* Nam tunc fit mutua compensatio, & promittens non censetur promisisse nisi sub tacita conditione, quod alter promissum ex sua parte servaret. 5. Si status rerum & personarum ita mutetur, ut promissor juxta prudentum judicium non censeatur voluisse obligare se in tali eventu: tum quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis, nec habet vim nisi ex intentione, quam expresse vel implicite habet, dum promittit; tum quia sicut ex reg. jur 81. in 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*, si in speciali peterentur; ita neque in promissione comprehenduntur illi eventus, qui in judicio prudentum fuissent excepti, si menti occurrissent. Sic qui promisit se tibi mutuaturum pecuniam, non tenetur stare promisso, si postea hac indigeat ob gravem & improvisam necessitatem. Ita S. Th. 2. 2. q. 100. ar. 3. ad 5. ibi: *Ad hoc quod teneatur facere quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant; alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promisit quod habebat in mente subintellectis debitis conditionibus. Nec etiam est infidelis non implendo quod promisit, quia eadem conditiones non exstant.* Nec obstat quod promissio sit jurata: quia juramentum firmat promissionem tantum secundum intentionem, qua censetur facta & in eo sensu, quo facta est, non in alio. Quare si promissio habet tacitam conditionem, sive ex mente promittentis, sive ex natura rei, sive ex juris dispositione aut interpretatione, Juramentum non tollit eam conditionem, sed solum secundum eam firmat promissionem.

Porro cum arctior sit obligatio, & interpretatio promissionis onerosæ, quam gratuitæ, facilius in gratuita subintelliguntur aliquæ conditiones, quæ ex communi prudentum sensu inesse censentur, nec hæc obligat, cum impleri nequit sine gravi damno non præviso, nec ut ait S. Antoninus, *si supervenias caussa rationabilis non implendi.* Quia, ut supra dixi, in promissione gratuita promittens se solum ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius voluntate, ut apponat conditionem vel limitationem quam voluerit, qualis est hæc, ut nolit obligari, si superveniat caussa rationabilis non implendi.

CAPUT II.

De Donatione.

Quæst. I. **Q***Uid, & quotuplex est Donatio?*

Resp. 1. Donatio est datio liberalis, sive doni datio. Donum est datum gratuitum, id est, quod neque ex justitia debitum est, neque alteri obligationem justitiæ & fidelitatis imponit, quamvis ex eo oriatur obligatio gratitudinis. Unde donatio est rei aut juris alicujus gratuita concessio.

Ut donatio valeat, ex communi sententia, debet esse deliberata & spontanea; ut dixi de promissione ob easdem rationes; *nam nec ignorans, nec invitus quisquam donat*, l. 10. Cod. *de donat.* Hinc qui aliquid per vim vel dolum accepit, tenetur illud restituere, & tollere ac resarcire injuriam, restituendo alium in priorem statum ac libertatem. Immo juxta multos donatio ex metu levi injusto, tamquam caussa finali facta, est in foro conscientiæ nulla: quia donatio ex natura sua exigit, ut fiat sponte ac liberaliter: saltem est revocabilis ad nutum donantis. Non valet etiam, nisi sit acceptata ab eo cui fit, ut dixi de promissione, & patet etiam tum ex l. 10. §. de donat. ibi: *Si nescit rem, quæ apud se est, sibi esse donatam, vel missam sibi non acceperit, donatæ rei dominus non fit.* Tum ex cap. *de prabendis in 6.* Ratio est, quia donatio est pactio, quæ est essentialiter consensus plurium.

Resp. 2. Donatio dividitur 1. in realem, quæ fit cum traditione doni, unde transfert dominium in donatarium; & in verbalem, quæ fit solis verbis absque traditione doni, & hæc solum parit jus ad rem. 2. In pure liberalem seu perfectam, quæ in donante nullam ne gratitudinis quidem supponit obligationem; & in remuneratoriam seu antidotalem, quæ supponit obligationem gratitudinis, & qua proinde compensantur beneficia & obsequia gratia collata. Multi autem, quos refert & sequitur Sanchez, docent, quando alicui prohibentur donationes erga aliquos, non prohiberi donationem remuneratoriam, proportionatam beneficiis & obsequiis alias non debitis, ex l. 1. *de donat.* ubi dicitur: *Si dat aliquis ea mente, ut statim velit accipientis fieri, nec ullo casu ad se reverti; propter nullam aliam caussam facit, quam ut liberalitatem & munificentiam exerceat. Hæc proprie donatio appellatur.* Ergo, inquiunt, si quis dat, ut debita naturalis gratitudinis solvas, non est

pro-

proprie ac strictè donatio, sed remuneratio. 3. Alia est inter vivos, quia quis donat cum intentione, ut res se vivo fit donatarii: & alia mortis caussâ, qua quis sic donat, ut nolit rem nisi post mortem suam esse donatarii, ut si dicam. *Dono tibi hanc rem post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo ne moriar.*

Quæst. II. *Quinam possunt valide donare?*

Resp. Illi soli qui habent dominium & liberam administrationem bonorum; nam qui solum habent administrationem, possunt tantum secundum mentem domini & in ejus commodum alienare; qui autem solum dominium habent sine administratione, non possunt propria auctoritate pro arbitrio disponere de suis bonis: *Pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare*, cap. 5. de jur. patron.

Hinc 1. non possunt valide donare ii omnes qui non possunt contrahere, de quibus supra. 2. Qui præsunt communitatibus, puta civitati, monasterio; item tutores & curatores ex bonis pupillorum & minorum possunt solum facere eleemosynas, & donationes remuneratorias moderatas, in quibus censentur rependere utiliter, non liberaliter proprie donare. 3. Maritus ex bonis communibus nil potest invita uxore donare saltem sine legitima caussâ, ob quam uxor non sit rationabiliter invita: quia marito sola potestas ea administrandi competit quoad partem ad uxorem pertinentem; at sub facultate administrandi non continetur facultas donandi: nam donatio non est rei administratio, sed amissio, ex l. 7. §. *de donat.*

Quæst. III. *Quænam donationes sunt jure civili invalidæ?*

Resp. Sequentes 1. Donatio excedens quingentos solidos invalida est quoad excessum, nisi insinuetur, l. 36. Cod. *de donat.* Verum circa summam & modum insinuationis consulendæ sunt leges ac consuetudines locorum. In Gallia ex edicto Henrici II. non valet donatio excedens quinquaginta libras, nisi auctoritate publica insinuata sit. Excipiunt multi quamlibet donationem ad caussam piam; quia donatio ad redemptionem captivorum non eget insinuatione, *loc. cit.* & legata ad caussas pias non indigent solemnitate per leges ad legata prophana requisitas. Hancque esse communem sententiam testatur Julius Clarus apud Lessium. Pro nomine donationis venit remissio debiti liquidi.

2. Donatio omnium bonorum tam futurorum, quam præsentium inter vivos invalida est: quia per talem donationem homo privat se testandi potestate, quod lege reprobant tamquam contra bonum ordinem, quem decet esse in rep. l. 61. §. *de verb. oblig.* Valet tamen si fiat mortis caussâ, quia cum possit revocari arbitrio donantis, non aufert testandi facultatem.

3. Donationes conjugum inter se jure communi non sunt validæ saltem irrevocabiliter, adeoque ad arbitrium donantis revocari possunt, exceptis quibusdam casibus, l. 1. & 3. §. *de donat. inter vir. & uxor.* & cap. ult. *de donat. inter vir. & uxor.* Ubi Greg. IX. ait: *Donatio, quæ constante matrimonio inter conjuges dicitur esse facta . . . firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur &c.* Ratio est, ne conjuges mutuo amore sese bonis spolient cum damno liberorum & parentum; & ne concordia videatur pretio conciliari. Donationes tamen inter conjuges non revocatæ confirmantur alterius obitu, ex l. 31. § & l. 3. Cod. hoc tit. & cap. cit. modo hæ non impediant, ne liberi suas legitimas partes accipiant, ex l. 1. Cod. *de inoffic. donat.*

4. Donatio patris facta filio nondum emancipato, quæ jure digest. erat nulla, jure codicis est tantum revocabilis, exceptis paucis casibus: unde non revocata confirmatur morte patris, vel etiam emancipatione filii, si res est tradita. Quia quamdiu filius est sub patria potestate, censetur veluti una persona cum patre quoad effectus civiles. Valet autem donatio matris in filium, quia filius non est in potestate matris scilicet civili, & in ordine ad effectus civiles.

Nota. In his & similibus, ubi agitur de dispositione bonorum, spectandæ & servandæ sunt leges ac consuetudines speciales locorum rationi consentaneæ, quæ sæpe a jure communi Cæsareo discrepant. Nam cum voluntates subditorum eorumque bona subjiciantur potestati legislativæ in ordine ad bonum commune, nemo potest de suis disponere licite contra leges justas, quæ semper obligant in conscientia. Immo nec valide, si sint irritantes. *Leges justæ habent vim obligandi in foro conscientiæ a lege æterna*, ait S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4.

Quæst. IV. *An donatio acceptata potest revocari?*

Resp. Donatio facta mortis caussâ, in tribus casibus revocatur. 1. Si donatorem illius pœniteat, sive expresse, sive etiam implicite, ut si rem alteri donet: quia talis donatio ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem, *Nisi revocetur*. 2. Si ante donatorem moriatur donatarius, donatio est ipso jure revocata, nisi donator promisisset, se eam non revocaturum: nam tunc juxta varios transiret ad hæredes donatarii. 3. Si donator dederit intuitu instantis periculi mortis, censetur tacite revocata donatio sublato periculo: quia censetur facta sub hac conditione, *Si non evasero*, ex titulo *de mortis causs. donat.*

Resp. 2. Donatio inter vivos revocatur ob quatuor caussas. 1. Ob ingratitudinem donatarii, l. ult. Cod. *de revocat. donat.* & cap. ult. *de donat.* ut si donatori injurias atroces, vel grave rerum ejus damnum, vel vitæ periculum intulerit. Item juxta doctores, si inopia pressum non aluerit. Sed ante sententiam judicis hæc pœna non debetur. 2. Ob prolem postea susceptam, ut si quis prole carens magnam suorum bonorum partem donarit, & postea ei nascatur proles, l. 8. Cod. *de revocat. donat.* quia tunc donatio habet saltem ex dispositione juris hanc conditionem, *Si proles non nascatur*. 3. Si sit inofficiosa, hoc est, facta contra officium pietatis debitæ liberis, vel parentibus, ut quando per eam filii privantur sua legitima, id est, parte hæreditatis sibi debita secundum leges, l. 1. Cod *de inoffic. donat.* 4. Si quid donatum sit ob caussam, non secuta caussa.

Resp. 3. Donatio inter vivos acceptata nequit revocari nisi ob caussas prædictas, l 5. & ult. Cod. *de revocat. donat.* Quia jure naturæ donatarius acquisivit dominium rei donatæ & traditæ, jus vero ad rem, si nondum sit tradita; nec leges dant jus revocandi nisi ob caussas supradictas.

Quæst. V. *An donatio facta ad certum finem valeat, si finis ille non præstetur?*

Resp. 1. Quando aliquis donat ob certum finem, si non intendat ad illum obligare, sed solum allicere ani-

re animum, vel præbere media ad illum assequendum, si placuerit, valida est donatio, etiamsi finis non sequatur. *Est communis sententia*, ex l. 7. Cod. *de condict. ob caussas*. Quia donatio non est conditionata, sed absoluta, & facta solum ex animo alliciendi ad aliquid. Unde res donata potest acceptari & retineri a donatario, etiamsi non habeat animum præstandi quod cupit donator. Sic puella potest acceptare legatum sibi factum ut nubat, etsi nolit nubere. Item valet donatio, qua quis donat alteri, ut sibi faveat in aliqua re, quamvis hic non faverit; quia principaliter facta est ad alliciendum, non ad obligandum. Quod verum est, etiamsi donator non donasset, si putasset alium non esse alliciendum, nam adhuc subsistit caussa finalis, cum donet ut possit allicere, non autem sub conditione si actu alliciat. Peccat tamen graviter fœmina, quæ munera acceptat ab amasio largiente ad alliciendum ejus consensum ad libidinem, quamvis ipsa nolit consentire ejus pravæ voluntati: nam fovet impurum ejus amorem ac desiderium, & censetur illum approbare.

Resp. 2. Si donator intendat donatarium ad certum finem obligare, donatio corruit, & res donata restitui debet, fine non impleto, si ille sit principalis finis donationis. *Est communis sententia*, ex l. 8. Cod. *de condic. ob caussas*. Nam donator non vult rem esse alterius, nisi posita tali caussa finali tamquam conditione.

Quæst. VI. *An dolus vel error circa caussam finalem irritet donationem, & promissionem gratuitam?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia*. Quia donatio & promissio gratuita fit sub conditione; Si caussa finalis subsistat; & quia caussa finalis est motivum substantiale donationis & promissionis gratuitæ, quo proinde non subsistente, non subsistit actus: nam actus voluntatis non est, sublato motivo volendi. Ergo si sit error circa caussam finalem, deest tunc volitio donandi vel promittendi. Sic si quis falso putans Titiam esse consanguineam, dotem ei promittat, vel donet, quia est consanguinea, hæc promissio, vel donatio nulla est.

Hinc tenentur ad restitutionem. 1. Qui fingit se habere aliquam conditionem seu qualitatem, quæ requiritur ut quis admittatur gratis in aliquod collegium vel hospitale, vel ut accipiat aliquod pium legatum. Item qui fingit se pauperem, ut recipiatur gratis in seminarium fundatum pro pauperibus alendis: nam adest dolus & error circa caussam finalem & conditionem, qua non posita, nulla est intentio donandi, nec ullum jus nascitur. 2. Qui accipit aliquid ob caussam fictam. 3. Qui se fingit pauperem, tenetur accepta titulo eleemosynæ restituere vel donatori, quia adhuc illius sunt, nam non fuit voluntas dandi nisi vero pauperi, vel pauperibus, quia dum non constat donatorem revocasse voluntatem, censetur perseverare in priori voluntate dandi pauperi; unde tunc ejus voluntatem exequitur.

Secus, si error sit solum circa caussam impulsivam, quæ nempe tantum movet ad faciendum, vel dandum promptius & facilius, non autem movet ad dandum simpliciter; quia ea sublata adhuc est voluntas dandi; ut si Petro vere pauperi, sed simulanti pietatem, des eleemosynam principaliter ob paupertatem.

CAPUT III.

De Mutuo, & Usura.

Quæst. I. *Quid est Mutuum, vel Mutuatio?*

Resp. Est contractus, quo res numero, pondere vel mensura constans traditur eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione reddendi similem in specie & bonitate, post lapsum temporis, ex l. 2. §. *de reb. credit. & instit.* l. 3 tit. 16.

Dicitur 1. *Res numero &c.* ut sunt pecunia, frumentum, vinum, oleum: nam materia mutui sunt res, quæ in jure dicuntur functionem recipere, hoc est, quarum una potest fungi vice alterius, ut vinum vini, pecunia pecuniæ, & sic substitui pro alia, ex loc. cit. 2. *Traditur*, quia mutuum traditione perficitur. 3. *Ut statim fiat &c.* nam per mutuum, dominium rei transfertur: unde ex institut. citat. *Mutuum appellatum est, quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat*. Quare mutuatarius sub suo periculo tenet rem mutuatam; sed omnes fructus ex ea percepti ad eum pertinent, nam res perit & fructificat domino. Huic mutuum differt a commodato, locato, &c. 4. *Cum obligatione &c.* Per hoc differt a donatione. 5. *Reddendi similem &c.* Per hoc differt a permutatione, in qua res unius speciei datur pro re alterius speciei; v. gr. frumentum pro vino. 6. *Post lapsum temporis:* nam est intrinsecum mutuo, ut non statim reddi debeat, alioqui esset inutile mutuatario; & per hoc differt a cambio, ubi pro moneta aurea statim redditur argentea ejusdem valoris.

Quæst. II. *Quænam sunt obligationes mutuatarii?*

Resp 1. Mutuator tenetur, 1. Monere mutuatarium de vitio rei, si quod sit, alioqui tenebitur de damno, cum ei caussam dederit. 2. Non repetere mutuum ante tempus præfinitum. Quod si non sit constitutum, non potest repeti nisi post aliquod tempus judicio prudentis assignabile, spectatis circumstantiis & fine ob quem datur, quamvis teneatur ante recipere. 3. Non plus exigere quam valeat res mutuata: nam mutuum est contractus essentialiter gratuitus, alioqui esset injustitia, & usura.

Resp 2. Mutuatarius, ut patet ex natura mutui, tenetur 1. Reddere mutuum tempore statuto; quod si non sit constitutus terminus, quando mutuans rationabiliter repetet. 2. Si ex culpa sua non reddat tempore debito, tenetur compensare mutuanti damnum inde secutum & lucrum cessans, cum sit illius caussa injusta; nisi ex eo quod mutuans tunc non repetierit mutuum, prudenter judicet terminum prorogasse. 3 Tenetur de omni casu fortuito, ita ut non liberetur, nisi cum mutuator mutuum reipsa acceperit vel per se ipsum, vel per alium a se designatum: quia tunc res semper manet mutuatarii, & sic ei perit. 4. Tenetur reddere rem ejusdem speciei & bonitatis, nec sufficit si solvat ejus pretium, nisi alter sponte consentiat; mutuum enim eadem bonitate qua datum est, eodemque genere reddi debet, l. 3. 3. §. *de rebus credit.* neque enim mutuum est venditio aut permutatio.

Quæst. III.

Quæst. III. *In qua specie & bonitate res mutuata reddi debet?*

Resp. Seclusa speciali conventione justa non potest exigi pecunia eadem in specie physica; sed solum eadem in valore, quem habuit tempore mutui, sive interim valor monetæ auctus fuerit, sive imminutus, saltem si tempore mutui hæc mutatio non fuit prævisa nec spectata. Ita communiter Theologi teste Delugo. Nam cum in pecunia per se spectetur solum valor extrinsecus, non entitas physica; & ex usu constet speciem monetæ potissimum desumi ex valore, non ex materia; reddendo valorem, quem habuit tempore mutui, tantum reddis, quantum accepisti. In aliis vero rebus, in quibus per se spectatur & intenditur rei entitas, restitui debet in eadem specie physica, v. g. triticum pro tritico, & quidem in eadem mensura, sive pretium ejus crescat, sive decrescat, quando tempore mutui hæc mutatio non prævidetur, nec ad eam attenditur. Quia cum in iis rebus entitas & bonitas intrinseca spectetur, reddendo eamdem mensuram ejusdem speciei physicæ, & bonitatis intrinsecæ, tantum redditur, quantum acceptum est, & sic servatur æqualitas. Aliud est de moneta dum ejus valor accrevit; quia in ea æqualitas valoris, non substantiæ spectatur.

Quæst. IV. *An licet pacisci de reddenda re mutuata in eadem mensura & quantitate, vel pecunia in eadem specie physica?*

Resp. 1. Si sit dubium, utrum res tempore restitutionis valitura sit pluris aut minoris, licet pacisci ut reddatur par mensura rei æque in se bonæ, & eam suo tempore accipere, quamvis interim pretium ejus valde creverit, ex cap. ult. *de usur.* Quia tunc par est contrahentium conditio, & servatur æqualitas; nam erga utrumque est æqualis spes lucri, & æquale periculum damni: Idcirco licet etiam exigere tot in specie physica nummos, quot dati sunt, sive valor mutetur, sive non, quando utrumque est æque probabile.

Resp. 2. Si certum vel probabilius sit, rem tempore solutionis plus valituram quam modo, vel valorem monetæ augendum, non licet exigere parem mensuram, vel parem numerum nummorum, sed solum eam mensuram, quæ tunc æquabit valorem præsentem rei mutuatæ; vel pretium æquale monetæ. *Ita Lessius, Delugo, Salas, & alii multi.* Quia alioqui exigeretur ultra id quod æquivalet rei mutuatæ, quod est usura: res enim tempore solutionis pluris valebit, quam eo quo traditur. Hinc si sex modii tritici tunc valeant duodecim aureis, non licet totidem exigere, si tempore solutionis valituri sint quindecim.

Excipe, nisi statuisses rem vel monetam tuam usque ad illud tempus servare: nam tunc licet pacisci, ut moneta in eadem specie physica vel mutuata cum eo incremento reddatur, deducta æstimatione laboris, periculi & sumptus in ea re usque ad illud tempus servanda; nam tunc id exigitur ratione lucri cessantis.

Quæst. V. *An filius-familias etiam major, qui sub patria potestate constitutus mutuam accepit ab alio pecuniam sine consensu patris, tenetur eam restituere post mortem patris?*

Resp. Juxta multos, immo communem sententiam, teste Lessio, non tenetur, etiam in conscientia, nequidem post mortem patris, si eam in ludis, compotationibus aut aliis rebus inutilibus consumpsit, & non putabatur esse sui juris. Quia jure civili nempe Senatusconsulto Macedoniano in Gallia & in Lotharingia vigente, tollitur omnis obligatio etiam naturalis ex tali mutuo: nam hoc in odium ac pœnam sic mutuantium, & ob bonum commune, nempe ad tollendam occasionem multorum malorum ac scelerum, fuit statutum a rep. seu principe habente dominium altum in bona subditorum relate ad bonum commune: & alioqui lex non assequeretur finem suum, nec satis provisum esset securitati parentum, & aliis incommodis ac criminibus ex illis mutuis sequi natis. Unde huic privilegio filiusfamilias renuntiare non potest, quia non in ejus favorem præcise, sed præcipue parentum, & ad advertenda gravia mala concessum est. *Et quia jus publicum privatorum pactis mutari non potest*, l. 38. *de pact.* Nec hoc mutuum confirmari potest juramento, cum sit detrimentum tertii, & boni publici. Et jurans potest saltem petere relaxationem juramenti, qua obtenta, ad nihil tenebitur. Idem dic si filiofamilias merces fuerint venditæ credito, vel aliæ res mutuo datæ in fraudem legis, ut scilicet ex illis venditis pecuniam compararet, l. 5. §. *de Senatusconf. Maced.*

Quæst. VI. *Quid est usura & quotuplex?*

Resp. 1. Usura late sumpta est quolibet lucrum sive licitum, sive illicitum, vel fructus ex aliqua re perceptus. Stricte sumpta, ut hic sumitur, est lucrum temporale præcise ratione mutui perceptum, vel quæsitum: sive lucrum immediate ex mutuo proveniens aut intentum. *Usura est, si plus acceperis, quam dederis*, ait S. Hieron. in c. 18. Ezech. *Usura est, si plus quam dedisti, expectes accipere*, ait S. Augustinus in Psalm. 36. Lucrum autem est id quod quis acquirit, cum antea non esset suum, nec ei ex justitia deberetur.

Dicitur, 1. *Lucrum temporale*, id est, pecunia vel quidlibet pretio æstimabile: nam ut ait S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. *Secundum Philosophum, omne illud pro pecunia habetur, cujus pretium potest pecunia mensurari.* Hine non est usura mutuare ad acquirendam amicitiam alterius; quia hæc non est pretio æstimabilis.

2. *Ratione mutui*, sive expressi ac formalis, sive virtualis ac impliciti. Unde lucrum aliunde proveniens potest esse injustum, nec tamen usurarium, ut excessus justi pretii ex re vendita. E contra quidquid pretio æstimabile ultra sortem reddendum, sive ante, sive post mutuum datum, exigitur vel accipitur tamquam ex mutuo debitum, usura est. Mutuo tamen gratis dato, si quid sponte ac libere liter offeratur, id mutuans licite accipit, *non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum: quia etiam antequam pecuniam mutuasset, licite poterat aliquod donum gratis accipere, nec pejoris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit*, ait S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. sed in praxi non licet aliquid accipere a pauperibus, & raro ab aliis licet, quia rara donant sponte ac liberaliter; sed plerumque dant solum vel ad ulteriorem dilationem solutionis obtinendam, vel ex metu ne alias mutuum deinceps recusetur.

Resp. 1. Usura multiplex est, scilicet realis, mentalis, aperta, & palliata. Realis est ea, quæ in mutuo deducitur in pactum sive expressum, sive implicitum; cum mutuans expresse vel implicite declarat se velle, aut expectare aliquid supra sortem. Mentalis est, cum quis mutuat ex intentione aliquod lucrum ex mutuo percipiendi, talem intentionem non significans ei cui mutuat, licet eam exterius exequatur, sed occulte & præcise mutuando. Unde usura alio sensu dicitur mentalis, quam alia peccata dicuntur mentalia; hæc enim sic vocantur, quamdiu actu externo non consummantur: at usura dicitur mentalis, in quantum nullum pactum supponit, quamvis datione mutui, & receptione lucri exterius impleatur; sola enim voluntas percipiendi lucrum ex mutuo, si mutuum non detur, est usura pure mentalis.

Usura aperta est ea, quæ percipitur ex mutuo explicito cum pacto expresso lucri. Palliata seu implicita est ea, quæ provenit ex mutuo implicito ac virtuali, latente sub alio contractu, v. g. venditionis, depositi &c. qui tamen sit vel includat virtualiter mutuum. Unde est vera usura, sed velata aliquo prætextu, ut si deponas apud Titium aliquid in pondere, numero, vel mensura consistens, dans ei facultate utendi, & ad libitum disponendi, cum pacto ut pro usu aliquid ultra capitale solvat: nam tunc est reipsa mutuum, l. 9. §. *de reb. credit.* & sic lucrum inde proveniens est usura.

Quæst. VII. *An & quo jure usura est prohibita?*

Resp. Quælibet (vid. N. 23.) usura omni jure prohibita est. Et 1. quidem jure divino positivo, Ezec. 18. Ubi usura gravissimis criminibus annumeratur. *Uxorem proximi sui polluentem, egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, ad usuram dantem, & amplius accipientem, numquid vivet? Non vivet: cum universa hæc detestanda feceris: morte morietur.* Et Psalm. 14. *Quis habitabit in tabernaculo tuo .... qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Quem locum de præcepto explicat Concil. Nicæn. I. cap. 17. & Luc. 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Equidem (ut notat S. Th.) mutuum dare, potest esse interdum consilium; sed lucrum ex mutuo non quærere semper est præceptum; sicut in illo, Psal. 75. *Vovete, & reddite vota Domino Deo vestro*, prius verbum continet consilium, posterius vero præceptum. Quare Concil. Gen. Later. II. can. 13. ait, usuram divinis legibus in veteri & novo Testamento prohibitam esse: idem docet Concil. Gen. Later. III. c. 25. Et Conc. Gen. Vienn. c. *Ex gravi*, sic definit: *Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum.* His adde Patrum consensum. Pro omnibus sint S. Basil. in Psalm. 14. S. Greg. Nyssen. hom. 4. in Ecclesiasten, S Amb. lib. de Tobia c. 14. S. Chrysost. homil. 5. in Matth. S Hieron. in c. 18. Ezech. S. August. in Psalm. 34. serm. 3. S. Leo serm. 6. de jejunio decimi mensis.

2. Jure divino naturali, ut docet communis sententia Doctorum. Nam recta ratio dictat esse illicitum, & contra justitiam commutativam, in contractu, ubi servanda est æqualitas, plus exigere, vel accipere vi illius, quam valeat res quæ datur: nam in hoc est inæqualitas, ideoque injustitia. Sed aliquid supra sortem, seu rem mutuo datam accipere ratione mutui, est plus accipere, quam valeat res data, ut patet: nam sors reddenda jam est æqualis valoris cum re mutuata ... Unde ipsi ethnici solo lumine naturali norunt usuræ malitiam, ut Plato l. 1. *de leg.* Aristoteles l. 1. *Polit.* c. 7. Cato, Cicero, Seneca, Plutarchus &c. Adde quod ex S. Thom. 1. 2. q. 108. art. 1. & 2. ex consensu Theologorum omnia præcepta divinæ legis evangelicæ sunt Juris naturalis, præter præcepta de sacramentis & de fide.

3. Jure canonico, ut patet ex toto titulo de usuris, & ex pœnis contra usurarios statutis. Hinc usurarii compellendi sunt tum ad omnes contractus usurarios utpote injustos rescindendos, antequam absolvantur; tum ad restituendum usuras & compensandum omne lucrum cessans & damnum emergens ex usuris solutis.

Obj. Deus permisit Judæis, ut usuras acciperent ab extraneis, Deut. 13. *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram, sed alieno.*

Resp. Deus non permisit usuram proprie dictam, nempe lucrum ratione mutui proveniens; sed ad summum, ut supremus bonorum omnium dominus occasione mutui Judæis concessit dominium rei additæ sorti, sicut tradidit illis vasa Ægyptiorum: Unde Judæi auctuarium non vi mutui, seu vi donationis divinæ accipiebant. Porro hanc concessionem multi restringunt ad illos alienigenas, quibuscum Judæi justum bellum gerebant. Ita S. Ambr. lib. de Tobia c. 15. ubi ait: *Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus nisi hostis? ibi, inquit, usuram exige. Cui jure inferuntur arma, huic legitime inducuntur usuræ .... ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere.* Ibidem dicit: *Sine dubio maledictus, qui ad usuram dedit.*

Dixi, *Ad summum.* Quia Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 78. artic. 1. ad 2. docet, id non fuisse eis concessum ut licitum, sed dumtaxat toleratum ad majus malum vitandum, ne scilicet a Judæis Deum colentibus usuras acciperent propter avaritiam, cui dediti erant.

Nec obstant illud Deuter: *Fœneraberis gentibus multis; ipse a nullo fœnus accipies.* Nam fœnerare ibi significat mutuum dare, & fœnus accipitur pro mutuo; ibi quippe promittitur divitiarum abundantia.

Obj. 2. Montes pietatis, qui sunt cumulus pecuniarum publica auctoritate institutus ad mutuandum pauperibus, approbati sunt a Concil. Later. V. tamen in illis aliquid exigitur supra sortem.

Resp. Illud auctarium non exigitur ratione mutui, sed damni emergentis, seu pro eorum impensis & indemnitate dumtaxat, ut expresse declarat Concil. Later. V. Nam ad conservationem & administrationem horum montium conducuntur ministri, quibus debetur aliqua merces, quæ si sumeretur ex ipsa sorte reddenda, brevi montes illis exhaurirentur, & sic damnum emergeret ex mutuo: Cum autem montium conservatio, indemnitas & administratio ordinetur ad utilitatem accipientium, ut semper paratam pecuniam invenire possint absque necessitate adeundi usurarios cum majori suo damno, æquum est ut pro ea aliquid conferant; nam

qui

qui commodum sentit, onus quoque sentire debet: ex reg. Jur. 55. in 6. (1).

Obj. 3. Mutuans privat se potestate utendi & fruendi re mutuata, quam alias haberet.

Resp. Non ideo licet aliquid supra sortem exigere pro privatione ista. Quia sicut potestas illa non habet æstimabilitatem distinctam ab æstimabilitate illius rei; ita privatio illius potestatis non habet æstimabilitatem distinctam ab æstimabilitate privationis ipsius rei. Privatio autem rei sufficienter compensatur redditionem ejusdem, & carentia periculi illius, quamdiu non redditur, cum mutuanti, ut supponitur, ex privatione rei nullum lucrum cesset, nec damnum sequatur.

Nec dicas posse aliquid exigi propter usum rei mutuatæ: nam per se injustum est vendere alteri usum rei non suæ, sed usum alterius; per mutuum enim transfertur in mutuatarium rei mutuatæ dominium: ac proinde usus rei pertinet ad illum, præsertim cum usus rerum, quæ mutuantur, non sit æstimandus seorsim ab illis, sitque illarum consumptio vel alienatio. Igitur nihil est, pro quo lucrum ex mutuo accipi jure possit, ac proinde lucrum ex mutuo est omnino injustum, cum justo titulo careat.

Obj. 4. Jus civile probat usuras, digestis & codice de usuris.

Resp. 1. Cum S. Thom. usuræ non probantur, sed tolerantur, sed non puniuntur ad impedienda majora mala, sicut tolerantur meretrices. 2. Jus civile potest intelligi de usuris late sumptis, nempe de pecunia, quæ ultra sortem accipitur ob aliquod interesse, scilicet vel ob lucrum cessans, vel damnum emergens. 3. Si quædam leges sic explicari non possent, nec supponerent titulum justum, correctæ sunt per jus canonicum; & sunt per se injustæ, ideoque nullæ.

Obj. 5. Ex S. Thom. potest aliquid accipi pro usu pecuniæ.

Resp. Loquitur de usu pecuniæ locatæ, non autem mutuatæ; sic enim 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 6. ait: *Usus principalis pecuniæ argenteæ est distractio pecuniæ in commutationes: unde non licet ejus usum vendere. Tamen potest esse aliquis secundarius usus pecuniæ argenteæ: puta si quis concederet pecuniam signatam ad ostentationem, vel ad ponendum loco pignoris; & talem usum pecuniæ licite homo vendere potest.* Quia scilicet vendens non mutuat, sed locat: unde pecuniæ dominium & periculum retinet.

Obj. 6. Mutuum dare est beneficium præstare.

Resp. Non idcirco propter hoc beneficium licet aliquid exigere: immo vero quia mutuum est beneficium, ideo est essentialiter gratuitum, nam beneficium est bonum gratis datum. Ideoque essentialiter gratuitum. *Benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam, neque enim beneficium fœneramur*, ait Cicero lib de amicitia. Igitur mutuum est contractus essentialiter gratuitus, & institutus in solius mutuatarii commodum.

✠ *Nota*. Quæ ab Auctore in hac septima quæstione & seqq. exposita sunt, & propugnata, confirmat, ac probat S. M. Benedictus XIV. in Epistola Encyclica, quam prima Novembris 1745. dedit ad omnes Italiæ Episcopos, quæque incipit: *Vix pervenit*. Sed quæ huc spectant, clarius & lucutenter exponit in insigni, ac universæ Ecclesiæ perutili opere de Synodo Diœcesana, in quo ea innuens, *quæ de usuris, & contractibus ab Episcopis in Synodis decerni possis*, plura de usuris, & mutuo explicat atque declarat, quæ cum scitu necessaria videantur, omnia transcripsimus.

2. Omne lucrum ex mutuo, præcise *ratione mutui*, uti loquuntur Theologi, hoc est lucri cessantis, damni emergentis, aliove extrinseco titulo remoto, usurarium, atque omni jure, naturali scilicet, Divino, & Ecclesiastico illicitum esse, perpetua fuit, & est Catholicæ Ecclesiæ doctrina, omnium Conciliorum, Patrum, & Theologorum unanimi consensione firmata. Huic contradixere Græci schismatici, qui teste Guidone Carmelita *in Catalogo Hæreticorum*, quodcumque lucrum ex mutuo permittunt: Græcis ex parte consensit Calvinus, qui ad *cap.* 18. *Ezechielis*, licere docuit, aliquod moderatum lucrum, non quidem a paupere, sed a divite, præcise ratione mutui, exigere. Errorem a Calvino obiter insinuatum, ex professo propugnavit Carolus Molinæus *in suo tractatu de usuris*, ubi *n.* 10. audacter affirmat, usuram non esse prohibitam, *nisi in quantum est contra charitatem*: distinguit deinde *n.* 85. tres hominum gradus. Primus complectitur pauperes, emendicata stipe viventes, quibus non mutuo, sed eleemosyna succurrendum ait: Alter indigentes, qui pro tempore indigent, quamvis pares sint mutuo postea restituendo; atque his quoque mutuum gratuito dandum asserit. Tertius gradus complectitur divites, & Mercatores, qui nihil indigent, sed rem suam negotiatione amplificare student, & ab his usuram moderatam, ratione mutui, juste, ac sancte exigi posse, tradit Molinæus. Eamdem pravam opinionem amplexatus, alia ratione defendit Claudius Salmasius, in duplici tractatu, altero inscripto *de usuris*, altero *de trapezitico fœnore*, quibus in locis usuram, nisi charitatem lædat, ab omni culpa absolvit, eo quod sit *merces locatæ pecuniæ*. Verum quamquam plurimi Heterodoxi, Calvini, Molinæi, & Salmasii systemati stabiliendo allaboraverunt, inter quos Petrus Heinigius *lib.* 2. *q.* 1. Gerardus Noodt *de fœnore, & usuris lib.* 1. Gronovius & Barbeyrac *in notis ad Hugonem Grotium*, *lib.* 1. *c.* 12. Bohemerus *Jur. Eccl. Potest. tom.* 1. *lib.* 5. *tit.* 19. rationem tamen, qua eam Salmasius tutatus est,

(1) In montibus Pietatis de novo erigendis nihil ultra sortem exigi potest ab iis, qui mutuum ab eo accipiunt, etiam titulo expensarum, *nisi Apostolicæ Sedis dispensatione*, ut ex Decreto Sac. Congregationis Concilii in Causa Neapolitana die 7. Februarii 1737. ita Benedictus XIV. *de Synod. Diœc. Lib.* 9. *cap.* 48. §. 42. sicut neque absque beneplacito ejusdem Sedis plus exigi potest, quam antea fuerit consuetum, etiamsi hoc augmentum necessarium censeatur pro sustentatione ministrorum, ut ex alio Decreto S. Congregationis, *ibid.* Si vero plus exigatur, quam opus sit ad expensas necessarias, tenetur Episcopus moderari istas usuras: tutius est autem quod consulat de hac re Sac. Congregationem. *Ibid.* §. 3.

est, fere omnes refellerunt, recte arbitrantes, mutuatæ pecuniæ dominium transferri in mutuatarium, ac propterea non posse mutuum locationi ullo pacto computari, sicut testatur Gotfridus Malcovius *in notis ad Puffendorf. lib. 3. cap. 7, §. 5.*

3. Impiæ Calvini, & Molinæi opinioni non veriti sunt subscribere pauci quidam doctores Catholici: distinguunt & isti duplex genus mutui. Unum quo pecunia, aliave res datur ad consumptionem, quod plerumque fit cum indigentibus, pecuniam mutuam accipientibus, ut se, suamque familiam sustentent, debita solvant, filiam nuptui tradant &c. Alterum, quo datur ad negotiationem, ut cum Mercatoribus fieri dolet, qui acceptam mutuo pecuniam negotiatione augent, ingensque ex ea lucrum reportant: in primo casu usuram esse fatentur, quidquid exigitur ultra sortem; at a fœnoris labe excusant lucrum, quod in secundo casu ex mutuo percipitur, dummodo sit moderatum, modumque servet, a patriæ legibus definitum.

4. Novam hanc distinctionem, ab Hæreticis primum excogitatam, præverterant Ecclesiæ Patres, qui uno ore, absolute, atque indefinite fœneratitium pronuntiaverunt, quidquid ex mutuo ultra sortem exigitur. Tertullianus *lib.* 4. contra Marcionem *cap.* 17. ita explicat Ezechielis locum: *Pecuniam*, inquit, *suam fœnori non dederit, & quod abundaverit, non sumet; fœnoris scilicet redundantiam, quod est usura.* Basilius *in Psal.* 14. (*tom.* 5. *oper. p.* 107.) allegato pariter Ezechielis loco, ait: *Ezechiel id in maximis malis recenset, si fœnus, & quidpiam ultra sortem accipiatur.* S. Ambrosius *lib. unic. de Tobia c.* 14. *num.* 19. (*tom.* 1. *oper. col.* 107. *Et esca usura est, & vestis usura est, & quodcumque sorte accidit usura est.* Sanctus Hieronymus *in cap.* 18. Ezechielis (*tom.* 5. *oper. col.* 210.) *Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis, & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.* S. Augustinus *in Psalm.* 36. *serm.* 3. *num.* 6. (*tom.* 4. *oper. col.* 285.) *Si fœneraveris homini, idest mutuam pecuniam dederis, a quo aliquid plusquam dedisti expectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plusquam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud: si plusquam dedisti, expectans accipere, fœnerator es.* Concilium Agatense relatum a Burchirdo *lib.* 2. *cap.* 126. Ivone *par.* 6. *cap.* 100. & a Gratiano *caus.* 14. *qu.* 7. *can.* 4. *Usura est, ubi amplius requiritur, quam datur, v. gr. si dederis solidos decem, & amplius quæsieris:* Ex quibus Gratianus ibidem concludit: *Ecce evidenter ostenditur, quod quidquid ultra sortem exigitur, usura est.* Patribus adhæsere veteres Theologi, qui duce D. Thoma 2. 2. *qu.* 78. *art.* 2. adeo districte omne lucrum ex mutuo jure naturali, & Divino vetitum asseruere, ut ne munus quidem *ob obsequio, aut a lingua*, (*) quod certe quid minimum est, nullisque onerosum, a mutuatario, solius mutui caussa, exigi posse docuerint.

5. Neque vero Calvini, & Molinæi Asseclis suffragantur aut loca Sacræ Scripturæ speciatim prohibentia, ne pauperes usuris opprimantur, uti Exodi *vers.* 25. Levitici 26. *vers.* aut sententiæ Patrum, usuras dumtaxat redarguentium immodera as; aut Canones Conciliorum, puta 36. ex Apostolicis 17. Nicæni & 12. Concilii Arelatensis primi, solos Clericos fœneratores severis pœnis subjicientes: Etenim antiqui Testamenti pagina, in ipsis et in contrarium adductis locis, & adhuc clarius Deuteronomii 25. *vers.* 29. Ezechielis 18. & *Psal* 14. omnem omnino usuram, absque ullo personarum, a quibus exigatur, discrimine prohibet, & detestatur. Pauperes autem alicubi expresse nominat, vel tantum exempli caussa, quia plerumque contingit, ut illi magis egeant opis alienæ, & necessitate adacti mutuum accipiant, etiam sub obligatione immoderatum fœnus solvendi, quemadmodum ad prædictum Exodi caput adnotavit etiam Hugo Grotius; vel quia usuræ, quæ a pauperibus extorquentur, præter propriam pravitatem, quamdam redolent sævitiam, & immanitatem, speciali nota, & reprehensione dignam, sicuti ratiocinatur Gibalinus *de usuris lib.* 1. *cap.* 7 *art.* 2.

6. In novo autem Testamento *Lucæ* 6. illis Christi Domini verbis, *Mutuum date, nihil inde sperantes*, præceptum tradi, seu verius naturalem legem iterum inculcari, nihil prorsus lucri ex mutuo ab ullo, sive paupere, sive divite, exigendi, non solum docet D. Thom. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 1. *ad* 4. sed concors fuit Conciliorum, Patrum, summorumque Pontificum sententia, præcipue Urbani III. *in cap. Consuluit, de usuris*, qui præfati Textus auctoritate, omnem quantumvis minimam usuram, universim vetitam pronuntiavit; explicant enim præfata Christi Domini verba, iis prohiberi, ait, *omnem usuram, & superabundantiam.* Dicere autem summos Pontifices, & Concilia prædicti Textus verum, & genuinum sensum non esse assequuta, quod aliquos mussitare non puduit, & temerarium, & fere hæreticum est: quidquid enim sit, an Ecclesia non solum infallibili polleat auctoritate, in definiendis quæstionibus Fidem aut mores respicientibus, quod nullus Catholicorum negat, sed etiam in delectu rationum, quas ad suas definitiones stabiliendas interdum adducit, de quo nonnulli Catholici dubitarunt, certum, & indubitatum est, eam errare non posse, in interpretanda Divina Scriptura, ejusque genuino sensu Fidelibus aperiendo.

7. Haud absimilia reponimus ad testimonia Patrum: hi siquidem, licet vehementius invehantur in usuras immoderatas, atque a pauperibus extortas, veluti culmen sceleris, ad quod homines pertrahit sordida, atque insatiabilis avaritia, non idcirco tamen approbant moderatas, a divitibus exigendas; quinimmo etiam istas aliis in locis expresse condemnant: Enimvero Ambrosius *cit. lib. de Tobia cap.* 6. (*tom.* 1. *oper. col.* 597.) de his agens, qui pecuniam suam fœnerantur non indigenti, seu diviti, sed negotiatori, cui uberes proventus pariat, eos in hunc modum increpat: *Nihil nequius fœneratoribus, qui aliena damna sua lucra arbitrentur, & dispendio sua deputant, quidquid ab aliis possidetur. Aucupantur hæredes novos, adolescentulos diviter explorant, per suos adjun-* gunt

(*) Munus a lingua perinde esse potest ac munus a manu, quum utrumque æstimari pecunia possit.

gunt se, simulantes paternam, & avitam amicitiam, volunt domesticae eorum cognoscere necessitates . . . Sin vero nullos laqueos alicujus necessitatis offenderint, instrunt tabulas; ajunt, nobile praedium esse venale, amplam domum, accumulant proventus fructuum, annuos redditus exaggerant, hortantur, ut coemant, similiter faciunt pretiosas vestes & monilia nobilia praedicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: Utere, ut tua: de fructibus emptae possessionis pretium multiplicabis, debitum reddes; & cap. 14. (*col.* 607.) *En putas te pie facere, quia a Negotiatore velut munus suspicis? Inde ille fraudem facit in mercium pretium, unde tibi solvit usuram. Fraudis illius tu auctor, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudaverit. Et esca usura est, & quodcumque sorti accedit usura est. Quod velis ei nomen imponas, usura est.* Similiter Hieronymus *in eis. cap. Ezechielis* (*col.* 208. *num.* 5. *oper.*) perinde ac si cum illis ipsis congrederetur, contra quos pugnamus, fœnus reprobat, etiam ex re percipiendum, quæ ingentem fructum mutuatario attulit, inquiens: *Solet argumentari; ac dicere: Dedi unum modium, qui satus fecit decem modios, nonne justum est, ut medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate novem & semis de meo habeat?* Nolite errare, *inquit Apostolus*, Deus non irridetur. *Respondeat enim nobis breviter fœnerator misericors: utrum habenti dederis, aut non habenti? Si habenti, utique dare non debueras: Sed dedit quasi non habenti: ergo quare plus exigis quasi ab habente &c.*

8. Ad Canones quod attinet, si argumentum, quod ex illis instaurant, quidquam habet roboris, & efficacitatis, probaret etiam fornicationes, & adulteria esse Laicis permissa, quia plerique Canones in solos Clericos fornicarios, & adulteros, nulla facta Laicorum mentione, animadvertunt, quæ sane argumentatio inepta, & ridicula foret: novum quippe non est Ecclesiam severius in Clericis punire delicta, quæ etiam in Laicis execrantur; sicuti opportune, & ad rem apposite monuit Concilium Carthaginense I. *can.* 13. *Quod in Laicis reprehenditur, id multo magis in Clericis oportet prædamnari.* Cæterum non desunt alii innumeri Canones Clericos æque ac Laicos usurarios redarguentes, atque ut alios prætereamus, antiquissima Synodus Eliberitana (*can.* 10. *tom.* 1. *collect. Harduin. col.* 251.) hæc habet, *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari, & abstineri. Si quis etiam Laicus accepisse probatur usuras, & promiserit correctus jam se cessaturum, nec ulterius exacturum, placuit ei veniam tribui. Si vero in ea iniquitate duraverit, ab Ecclesia esse projiciendum*; ac Leo Magnus *epist. ad Episcopos per universam Italiam, relata can.* 7. §. XIV. *qu.* 4. exagitans usuræ peccatum ait: *Quod non, non dicam in eos, qui sunt in Clericali officio constituti, sed in Laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus.*

9. Jure itaque ac merito Auctores permittentes moderatum lucrum ex mutuo, a divite & negotiatore exigere, veluti adversantes communi, & perpetuæ Catholicæ Ecclesiæ doctrinæ, & inclamarunt, & validissimis argumentis confutarunt. Navarrus *comment. de usuris num.* 8. *& seq.* Gibalinus, & Leonardus, in suo Quilibet. *de usuris* tractatu; Cardinalis Delug. *de just. & jur. tom.* 2. *disp.* 25. Jacobus Gayate, in egregio opere, quod concinnavit adversus Molinæum, Salmasium, Auctoremque libelli Gallici *du traité la pratique des Billets*. Saintbeuve *in resolut. casuum conscientiæ, tom.* 2. *ult. edit. Paris. anni* 1700. *cas.* 210 *pag.* 422. *& seq.* Aloysius Bulteau, seu Bulteilus *in apologia pro Lactantio in materia usurarum, edita Parisiis anno* 1577. Pouget *in suis Canonic. institut. tom.* 1. *pag.* 760. Natalis Alexander *Theolog. dogmat. & moral. tom.* 8. *par.* 2. *cap.* 7. Gennet. *Theol. moral. tom.* 1. *tract.* 4. *de mutuo, & usura; quæst.* 6. *& seq.* Pontas *in dictionar. cas. conscientiæ tom.* 3. *verb. Usura*. Continuator *prædict. Theolog.* Honorati Tournely, *pract. de contract. part.* 2. *cap.* 3. aliique plurimi.

10. Verum, quoniam tot Doctorum auctoritate, & argumentis minime perterriti, prædictam exoticam opinionem nonnulli iterum refricare non dubitarunt, propterea Nos ad Petri Cathedram evecti, ne Catholicæ doctrinæ puritas, cujus depositum Nobis est a Christo concreditum, hac erroris labe fœdaretur, datis ad Italiæ Episcopos encyclicis litteris sub die prima Novembris 1745. hæc inter cætera declaravimus. Primo, omne lucrum ex mutuo ratione mutui, usurarium, & illicitum esse. Secundo, ad usuræ labem purgandam, nullum accersiri posse subsidium, vel ex eo quod id lucrum non excessivum, & nimium, sed moderatum, non magnum, sed exiguum sit: vel ex eo quod is, a quo id lucrum, solius caussa mutui, deposcitur, non pauper, sed dives existat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæstuosis agitandis negotiis, utilissime sit impensurus: tertio, quamquam una cum mutui contractu possint quandoque alii tituli, ut ajunt, forte concurrere, ipsi mutuo extrinseci, e quibus justa oriatur caussa aliquid, ultra sortem ex mutuo debitam, exigendi, atque falso, & temere affirmari diximus, ejusmodi titulos semper reperiri, ac ubique præsto esse, itaut illorum ratione, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum, ultra sortem integram salvamque recipere. Alia præterea edidimus, atque in contractibus servanda commendavimus (quæ in Episcopales Synodos utiliter inseri poterunt) ne usuræ macula inficiantur; sicuti videre est *in præfatis nostris litteris impressis tom.* 1. *nostrar. Constit.* 143. quas nuperrime Theologico commentario illustravit Daniel Concina Ord. Prædic. Theologus.

11. Quamobrem si jampridem aliquot Episcopi, inter quos Cardinalis de Camus Episcopus Gratianopolitanus, Cardinalis de Bissy tunc Episcopus Tullensis, Jacobus Benignus Bossuet Episcopus Meldensis, & Bragadinus Episcopus Veronensis in suis edictis, & Pastoralibus instructionibus, præfatam proscripserant erroneam opinionem, utpote quam noverant jam a Conciliis, summorumque Pontificum Constitutionibus prædamnatam, multo magis integrum nunc erit Episcopis illam, postquam iterum nominatim, & expresse est ab Apostolica Sede reprobata, novis, si opus fuerit, Constitutionibus e sua Diœcesi exturbare, eamque temere disseminantes, aut usu ipso approbantes severis pœnis coercere.

B 4 12. Post

12. Post eliminatum Hæreticorum errorem, qui paucorum fraudulentia, etiam in Catholicam rempublicam irrepere cœperat, abs se non erit obiter detegere falsam Doctrinam, qua sunt imbuti Judæi, inter Christianos degentes. Ex illis Deutor. verbis cap. 23. *Non fænerabéris fratri tuo ad usuram pecuniam, nec frugem, nec quamcumque aliam rem, sed alieno*, inferunt Hebræi sibi licere fænerari Christianis, quos, licet inter eos versentur, pro alienis habent, & extraneis. Facile quidem esset hanc Judæorum fallaciam retundere, aut dicendo cum Ambrosio *cit. lib. de Tobia cap. 17.* in allegato textu, permissum dumtaxat fuisse Judæis usuras exigere ab Amorrhæis, Amalecitis, aliisque vicinioribus populis, a quibus Deus dominium abstulerat rerum omnium, quas possidebant, & Judæis contulerat: aut dicendo cum D. Thoma 2. 2 *cit. qu. 76. art. 1. ad 2.* non fuisse permissum Hebræis usuras exigere ab extraneis, sed toleratum, tamquam minus malum, eo pacto, quo, propter duritiam cordis eorum, fuit in illis toleratum uxorum repudium; quod etiam ante Divum Thomam senserat Alexander de Hales *par. 3. qu. 86. art. 2.* ubi ait: *Numquam fuit Judæis licitum fænerari alieno, sed permissum fuit illis, sicut dare libellum repudii, propter duritiam cordis sui. Peccabant tamen mortaliter fænerando alieno, sed permittebatur eis duplici de caussa, scilicet ne facerent pejus, idest ne fænerarentur fratribus suis: & quia duri erant, & paullatim trahendi ad perfectionem.* At quoniam res est cum Hebræis, qui Theologorum, & SS. Patrum auctoritatem irrident, nec ullus nobis suppetit modus evellendi pravam illam opinionem, quæ in eorumdem mentibus altas egit radices; unum faciendum superest: nimirum, ut falsæ illius opinionis usum, qui in detrimentum cedit, & oppressionem pauperum Christianorum, pro viribus impediamus; neque aliter id præstari potest, quam opportunis Constitutionibus Episcoporum, & Christianorum Principum edictis, quibus severe prohibeantur Judæi Christianorum loca incolentes, ne ratione mutui quidquam a Christianis extorqueant, & certa simul præscribatur quantitas lucri, ultra quam nihil impune exigere possint ex aliis contractibus cum Christianis initis.

13. Primum statutum fuit in Concilio Albiensi anni 1254. edito a Luca Dacherio *tom. 2. spicilegii* in cujus *cap. 19. (cap 643.)* habetur: *Statuimus, & mandamus, in his, quæ deinceps mutuaverint Judæi Christianis, Christianorum ipsorum stetur simplici juramento, an quidquam usurarium sit in eis, & in eo quod usurarium esse dixerint, sic jurati absolvantur*, quod decretum renovatum legimus in Concilio Montis Pessulani, anni 1258. *cap. 6. eod. tom. 2. spicilegii*. Alterum edixit Innocentius III. *in Concilio Generali Lateranensi cap. 67. relat. in cap. Quanto magis, de usuris*, ubi distincte vetuit, ne Judæi obtentu cujuslibet contractus, quem ceteroquin licite cum Christianis inire queunt, graves & immoderatas usuras exigant: *Synodali decreto statuimus, ut si de cetere, quocumque prætextu Judæi a Christianis graves, & immoderatas usuras extorqueant, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter*. Utrumque vero ad compescendos fœneratores Judæos in temporali ditione Ecclesiæ commorantes, iterum decernendum consuluit Marcellus Severolus, sacri Consistorii Advocatus, Nobis, dum viveret, singularis amicitiæ nexu conjunctus, in suo elaborato suffragio: edito apud Paisesinum *in cap. Quamquam in post. n. 84. de usuris in 6.* & ne a Synodo recedamus, ita nuperrime statuit Episcopus Pisaurensis *in sua Diœcesana Synodo habita anno 1624. tit. 4. n. 17.* cujus exemplum poterunt alii Episcopi imitari.

Quæst. VIII. *Quænam propositiones usuræ palliatæ damnatæ sunt?*

Resp. 1. Alexander VII. hanc damnavit: *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Est falsa: nam obligatio non repetendi sortem ante certum tempus etsi longum, est intrinseca mutuo postulatio: est enim de ratione mutui in communi, ut res mutuata repeti nequeat, nisi post certum tempus, varium pro varietate & exigentia caussæ petendi mutui, cum hoc sit necessarium ad finem mutui, qui est gratis impendere subsidium utile proximo: alioqui inane esset mutuum, nec beneficium. Igitur obligatio non repetendi sortem ante hoc tempus præfinitum est intrinseca huic mutuo in individuo, & si terminus sit ad longum tempus, tunc trahitus ad longum tempus obligatio intrinseca mutuo, & tunc est mutuum longum, seu in longum tempus, sicut mutuatio summæ magnæ est mutuum magnum. Præterea talis obligatio, secluso alio extrinseco, sufficienter compensatur obligatione mutuatarii ad reddendam rem mutuatam post tale tempus, & subeundum toto illo tempore illius periculum. Hinc nec licet aliquid exigere, eo quod mutuans terminum constitutum proroget, quia est prorogatio mutui, quod ex natura sua est gratuitum, & quia nihil potest exigi ratione dilationis solutionis.

Resp. 2. Innocent. XI. damnavit has duas propositiones 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram; potest creditor aliquid supra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari*. Est falsa: nam centum libræ per se, & secluso omni extrinseco, nec pluris, nec minoris valent hodie, quam infra annum, cum semper maneant eædem, & earum valor præcise per tempus non crescat. Nec pecunia præsens est utilior possidenti, si mansura fuisset otiosa in arca. Et alioqui usura non esset illicita, & cuilibet liceret exigere auctarium vi mutui, quod fidei repugnat: nam in omni mutuo essentialiter datur pecunia præsens, non nisi in futurum reddenda.

42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum.* Est falsa. Quidquid enim rependi debet ex benevolentia & gratitudine, omnino spontanee & liberaliter rependendum est, nec exigi potest. Et gratitudo non obligat ad aliquid certum ac definitum, sed potest impleri variis modis. Præterea imponitur nova obligatio ex pacto pretio æstimabilis, quæ est contra naturam remunerationis gratuitæ ac liberalis, cum imponat necessitatem pacti: *Nemo enim in necessitatibus liberalis existit*: l. 18. §. de adim. legat.

Quæst. IX. *Num saltem liceat exigere aliquid ultra sortem a divitibus, & iis qui ex pecuniis mutuatis*

mutuis magnum lucrum faciunt, ut sunt Judaei, mercatores &c.

Resp. Neg. Ita expresse Conc. Mediol. I. sub S. Carolo, & Clerus Gallicanus Meloduni congregatus, an. 1579. Quia usura in Scriptura generaliter ac sine distinctione pauperis & divitis prohibetur; & quia est per se mala ac injusta. Quamvis enim non tenearis divitibus mutuare, tamen posito quod mutues, non plus potes exigere quam dedisti; & pecunia mutuata jam non est tua, sed ejus cui data est, ad quem proinde pertinet totum lucrum ex ea perceptum. Quod autem tua pecunia sit ipsis tam utilis futura, hoc provenit ex eorum conditione, cura & industria, non a te, nec ab ipsa praecise pecunia, quae de se sterilis est. Sic non licet carius merces vendere emptori, qui ex iis magnum sua industria lucrum facturus est.

Objicit Carolus Molinaeus: *Creditor mutuando dat caussam propinquam, & efficacem, hoc est, ut vulgo dicunt, sine qua non, hujus lucri. Ergo lucrum dare videtur. Igitur partem lucri saltem in eventum lucri stipulari potest, ex divinis & naturalibus regulis.*

Resp. Creditor dat id quod non est caussa instrumentalis lucri, nisi mediante industria mutuatarii, & cum jam ejus dominium e creditore in ipsum translatum est; ac proinde tota caussa lucri, nempe pecunia & industria est mutuatarii, non mutuantis; & consequenter totum lucrum est mutuatarii, utpote totum ortum ex re & industria ipsius. Quod autem creditor dominium pecuniae suae in mutuatarium transtulerit, hoc ad aequalitatem compensatur per obligationem reddendi mutuanti eamdem valore pecuniam, quae ipsi otiosa erat, cujus periculum interea subit mutuatarius. Nam mille nummi per se & secluso omni extrinseco, non pluris valent hodie quam intra duos vel plures annos, cum eorum valor per tempus non crescat; nec pecunia praesens est utilior possidenti, si mansura sit otiosa in arca.

Quaest. X. *An liceat tutoribus auctarium exigere pro pecuniis pupillorum mutuatis, eo quod per leges coguntur eorum bona integra reddere, simul ex eis lucrum fuere in commodum eorumdem sub poena compensationis?*

Resp. Neg. Quia cum usura sit intrinsece mala, & a Deo absolute ac indistincte prohibita, nullam ob caussam potest esse licita. Ita Concil. Mediol. I. Et Clerus Gallicanus Meloduni congregatus, ann. 1579. tit. 34. ibi: *Curandum ne quid ex mutuo, vel depositis apud Judaeum factis, aliquid praeter sortem a quovis homine percipi ex conventu, vel principaliter sperari possit; tametsi pecuniae sint pupillorum aut viduarum. Omnes enim tenentur audire illud Christi: Mutuum date, nihil inde sperantes.* Constat etiam ex c. 4. *de usur.* ubi Alexander III. ait: *Cum usurarum crimen utriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cum Scriptura Sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi, usurarum crimine involvatur.*

Porro tutores nihil periclitantur, si ex consilio consanguineorum pupilli, & judicis auctoritate has pecunias impendant, aut in fundi frugiferi emptione, aut in contractu census, vel societatis.

Quaest. XI. *An est usurarium imponere ratione mutui aliquod onus, seu obligationem novam ultra sortis solutionem?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia.* Quia qualibet obligatio ultra sortem reddendam imposita ex pacto, est onus pretio aestimabile, cum privet libertate quam alter alias haberet, & aliquod incommodum per se pariat, ideoque est injustum: nam per sortem reddendam compensatur ad aequalitatem id totum, quod mutuans dedit. Ergo id quod amplius exigitur seu imponitur, injuste exigitur & imponitur ratione mutui, quod est essentialiter gratuitum. Enimvero ut ait Lessius, ex vi mutui praecise non licet obligare nisi ad aequale; seu redditio sortis est aequalis actui mutuationis & rei mutuatae. Ergo ex vi hujus contractus non licet obligare ad aliud, quam ad redditionem sortis.

Quare usura est, si ea lege mutuum des, ut alter etiam aliquid justo pretio tibi vendat, vel a te emat; ut tibi in posterum remutuet, in tuo molendino molat, domum tuam conducat, vel suam locet, ut partem mutui in mercibus, quibus non indiget, recipiat: ut reddat aliam rem diversae speciei, v. gr. frumentum pro pecunia; ut agrum tuum etiam justo pretio colat, ut tibi vel aliis beneficium ecclesiasticum, vel officium conferri curet; ut commendet te alteri; ut praestet aliquod munus vel a lingua, vel a manu, vel ab obsequio; ut non solvat ante certum tempus, nisi alias damnum timeretur ex mutuo: nam onerosum est, non posse se debito liberare pro libito: immo ut praestet id ad quod tenetur ex charitate, quia tunc ei imponitur nova obligatio, nempe justitiae, ratione cujus tenetur de damno secuto. Item ut plus recipias ex benevolentia vel gratitudine: nam obligatio ex pacto repugnat gratuitae remunerationi, cum ratione pacti quis compelli possit, & haec obligatio est quid pretio aestimabile.

Licet tamen mutuum dare ea lege, ut alter tibi solvat summam aliunde tibi ex justitia certo debitam, vel ut desistat a vexatione injusta, quia hoc non est lucrum, sed debitum jam ex justitia, nec imponitur ei obligatio nova, ad quam antea non tenetur: lucrum enim dicitur, cum quis acquirit id quod alias ad se ex justitia non pertinebat. Item licet exigere pignus, vel hypothecam pro securitate mutui; nam haec assecuratio debita est.

Quaest. XII. *Nunquam ne licet in mutuo auctarium exigere?*

Resp. 1. Duo sunt tituli extrinseci mutuo, ob quos licet aliquid ultra sortem exigere, qui comprehenduntur nomine interesse, l. 2. cod. *de sent.*

Primus est damnum emergens, cum quis in bonis jam acquisitis jacturam patitur, quia mutuat; ut si pecuniam refectioni aedium, vel solutioni debitorum destinatam mutues alteri hanc petenti; unde fit ut aedes tuae deteriores fiant, aut corruant, vel si ipse sub usura cogaris pecuniam accipere ad debita solvenda. *Ita omnes.* Quia quilibet habet jus vitandi damnum; & nemo tenetur cum damno proprio beneficium alteri praestare, nisi is sit in necessitate, cui teneamur cum tali damno subvenire.

Secundus est lucrum cessans, cum nempe mutuans ob mutuum privatur lucro justo, quod certo vel saltem probabiliter facturus fuisset ex pecunia mutuo data, v. gr. mercedem, fundum, censum, aut quid simile emendo, vel aliter negotiando. *Est communis sententia.* Prob. Quia 1. tunc nihil exigitur supra sortem ratione

ratione mutui, sed ratione justi tituli mutuo extrinseci, nempe ob compensationem jacturæ lucri probabiliter sperati; quæ juste exigi potest; ne mutuans ex beneficio a se in alium collato damnum percipiat: nec enim æquum est, *ut quis dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse*, c. 2. de fidejuss. 2. Spes lucri probabiliter futuri est pretio æstimabilis; nam spes probabilis capturæ piscium ex jactu retis juste vendi potest, l. 12. §. *de act. empt.* Et l. 6. *de contrah. empt.* dicitur, quod *spes emptio sit*. Ergo mutuans juste aliquid exigit pro illa spe probabili & pretio æstimabili, qua se privat in gratiam alterius: immo amissio rei probabiliter speratæ est damnum non solum probabiliter futurum, sed etiam actuale: nam cum spes lucri probabilis habeatur actu, & sit pretio æstimabilis, illius jactura est quoddam damnum actuale emergens, utpote jactura boni actu habiti. Brevius, cessatio lucri est in æstimatione prudenti damnum quoddam pretio compensabile: nam per illam fit, ut quis minus habeat, quam habiturus esset. Et ideo juxta omnes, qui furatur, tenetur restituere lucrum cessans. 3. pecunia ut subest industriæ, & tali destinationi quæstuosæ, plus valet possidenti, quam in se considerata. 1. Ex c. 6. *de usur.* ubi dicitur, posse ratione lucri cessantis vendere merces ultra currens pretium, si venditor voluisset illas reservare in aliud tempus, quo plus esse valituras verisimile esset.

Porro S. Th. 2. 2. qu. 78. art. 2. ad 1. vult solum nihil posse exigi in compensationem lucri mere possibilis & remoti: vel non posse tantum exigi in compensationem lucri probabiliter sperati, quantum est ipsum lucrum, quod speratur. Neque enim negat jacturam lucri probabiliter sperati esse caussam justam exigendi compensationem: nam qu. 62. art. 4. ait: *Si quis damnificat aliquem, impediendo, ne adipiscatur quod erat in via habendi, tale damnum non oportet recompensare ex æquo: quia minus est habere aliquid virtute quam habere actu.... Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum & negotiorum*. Idem docet in 4. dist. 15. q. 1. art. 5.

Resp. 2. Ex communi sententia, ut possit juste aliquid ultra sortem exigi ob damnum emergens, quinque requiruntur. 1. Ut mutuum sit vera caussa damni, alioqui fictus esset titulus, & vera usura. 2. Ut damnum proponatur mutuatario; nam libere consentire debet in illam compensationem mutuo extrinsecam; alioqui admonitus posset forte alibi sibi providere sine hoc onere. Quare si admonitus non fuit, non tenetur damnum compensare, etiamsi postea eveniat: modo non fuerit per moram culpabilem caussa illius: nam tunc tenetur ratione culpæ, neque rei acceptæ, neque pacti additi mutuo, neque etiam contractus mutui: mutuum enim est contractus stricti juris, ex natura sua obligans solum ad reddendam sortem. 3. Ut auctarium non sit majus damno orto ex mutuo: alioqui excessus esset usurarius, nam exigeretur ratione mutui, & sine justo titulo. 4. Ut compensatio non exigatur ante tempus, quo damnum eventurum prævidetur, quia tunc solum urget titulus. 5. Ut alter non cogatur ad aliquid solvendum, quidquid evenerit, si velit se obligare ad solvendum totum damnum emergens, quod seipsa continget: alioqui ei imponeretur onus, ad quod ex mutuo non tenetur: cum solum possit obligari ad reddendum mutuantem indemnem.

Resp. 3. Ut auctarium juste exigi possit ob lucrum cessans, ex communi sententia requiruntur hæ conditiones. 1 Ut mutuum sit vera caussa cur lucrum cessat: ac proinde ut mutuans ante petitum mutuum habeat facultatem proximam lucrum ex pecunia faciendi alia via justa; & pecuniam quam mutuat, jam destinaret negotiationi vel contractui justo quæstuoso; nullasque alias habeat pecunias otiosas, id est, non destinatas lucro justo faciendo, nec familiæ sustentationi, nec filiarum doti, nec provisioni casuum fortuitorum, quos prudens paterfamilias cavere debet. Nam revera lucrum ei non cessat ob mutuum, qui antequam peteretur, non destinaverat pecuniam suam negotiationi, vel emptioni rei frugiferæ, vel censui, vel societati: aut non habebat facultatem proximam justum lucrum ex pecunia faciendi, aut habebat alias pecunias otiosas. Nam tunc ex pecunia quam mutuat nullum lucrum fecisset: idcoque talis nihil potest exigere ratione hujus tituli, utpote non extantis. Idem dic de eo, qui abstinens a negotiatione, interim se applicat alteri rei nec molestiori, nec minus quæstuosæ, cui vacare non potuisset negotiando: nam lucrum cessans per omissionem negotiationis compensatur per aliud lucrum, quod negotiando consequi non potuisset; & sic ei lucrum non cessat ex mutuatione, quæ revera ab æquali lucro eum non impedivit. 2. Ut lucrum sit certum, aut probabile: nam si sit solum possibile non est pretio æstimabile, cum mere possibilium ratio non habeatur; & in æstimatione morali potentia remota lucrandi ex pecunia nihil addit pecuniæ spectatæ secundum se. 3. Ut moneatur mutuatarius de lucro cessante, & in illius compensatione consentiat: alioqui ad illam non tenebitur, nisi per moram culpabilem solvendi fuerit illius caussa, ob rationem supradictam; quia onus extrinsecum contractui imponi non potest contrahenti sine illius consensu. 4. Ut non exigatur totum lucrum quod speratur, sed solum quantum spes illius judicio prudentum valet, deductis sumptibus & æstimatione periculi ac laboris. Nam res solum sperata non est tanti valoris, quanti habita in se ipsa, seu jam existens propter pericula & impedimenta, quæ evenire possunt: sic semen sparsum in agro minus valet, quam messis ipsa, quæ speratur. 5. Ut lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed solum pro tempore quo lucrum fuisset: nam qui v. gr. mutuat centum, & statim accipit decem pro lucro cessante, jam non mutuat alteri centum, sed solum nonaginta: solum enim nonaginta retinet mutuatarius, & tamen mutuans tantumdem exigit pro lucro cessante ex nonaginta, quantum ex centum, quod est injustum & usurarium; cum tunc lucrum ei solum ex nonaginta cesset. Præterea quod pro interesse solvitur, eidem subrogatur, & ejus quod nondum extat, subrogatio exigi non potest.

His adde, ut quis excusetur ab usura coram Deo ratione hujus tituli, requiritur ut mutuet animo gratificandi proximo, non autem spe commodioris lucri. Nam si mallet mutuari quam negotiari, intenderet principaliter lucrum ex mutuo, & sic peccaret. Quare, ut ait Sylvius, requiritur, ut is qui mu-

mutuat, non sponte subtraxerit suam pecuniam a negotiatione priusquam mutuet, intendens proprium commodum, & mallens mutuare cum certo lucro, quam negotiari cum incerta spe lucri: sic enim ficte pacisceretur de lucro cessante, cum pecunia jam subtracta sit potentia lucrandi, utpote nec secundum rem, & voluntatem ejus exposita negotiationi, aut destinata contractui justo quæstuoso: atque adeo lucrum, si quod cessat, non cessat ex mutuo, sed ex eo quod negotiari noluerit, aut aliter contrahere. Idem docet Toletus, asserens doctores convenire, quod cum quis sponte alteri offert suas pecunias mutuo, nec coactus, nec rogatus, non potest licite lucrum ab alio exigere, cum ipse sponte suas pecunias a negotiatione auferat.

Nota. Non licet id quod in contractu mutui ob interesse exigitur, convertere in sortem, & ex eo aliquid ultra summam ex quovis titulo exigere: nam hoc prohibetur in jure, l. 28. Cod. *de usur.*

Quæst. XIII. *An hæc in mutuo licita est pactio, ut mutuatarius, si ad terminum præstitutum non restituerit, aliquid solvat in pœnam suæ moræ?*

Resp. Ex communi sententia per se licita est positis certis conditionibus. Quia debitor, qui est in mora culpabili, dignus est pœna, cum peccet contra justitiam, non solvendo debitum tempore præfinito. Ergo potest cum ejus consensu ei imponi pœna, sicut solet imponi ei, qui a contractu resilierit: contrahentes enim, cum sint suarum rerum domini, possunt ad majorem contractuum firmitatem, & eorum implendorum certitudinem, sibi pœnam conventionalem imponere & promittere, ex cap. 4. *de arbit.* & l. 14. Cod. *de pact.* Omne autem promissum acceptatum servari debet.

Sed ut hoc sit licitum, ex communi sententia ista requiruntur. 1. Ut id non fiat in fraudem usurariam, sed ex sola voluntate sortem suam tempore statuto recuperandi. Unde si non cures, utrum solvatur tali tempore, an non; vel si optes non solvi; vel si eum terminum, intra quem scis mutuum reddi non posse, constituas, tunc pœna apposita est velamen usuræ, & revera lucrum ex mutuo principaliter intendis. 2. Ut debitor vere sit in culpa, non solvendo notabili tempore post transactum terminum: nam sine culpa nulla potest juste imponi nec exigi pœna, ex l. 22. Cod. *de æn.* & cap. 2. *de constit.* ibi: *Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non convenit.* Hinc pœna non debetur, si debitor sine culpa tempore præfinito non solverit propter moralem impotentiam, hoc est, difficultatem tantam, ut creditor censeatur rationabiliter invitus circa solutionis dilationem. 3. Ut pœna sit moderata secundum mensuram culpæ, & rei mutuatæ: alioqui esset injusta, & inique cogeretur alter in eam consentire, ideoque non potest peti quoad excessum. Hinc pactum, ut pignus sit creditoris, si certo tempore debitor non solverit, est prohibitum, l. 1. & 3. Cod. *de pact. pignor.* & c. 7. *de pignor.* Quod si pars debiti solvatur, non potest tota pœna exigi, sed tantum pro ratione partis non solutæ, cap. 9. *de pœnis*. Idem dic, si mora non sit notabilis: nam si per biduum vel hebdomadam ultra terminum præfinitum solutio differatur, ordinarie non debet æstimari culpa digna pœna constituta saltem tota. *Lessius, Dolugo &c.*

Pœna autem conventionalis, positis his conditionibus, debetur ante omnem sententiam. Quia debetur ex vi pacti justi, & hæc est intentio contrahentium, ut ipso jure transgressor pœnam solvere teneatur sine necessitate judicem adeundi cum sumptibus & molestiis, & saltem si petatur: sicque communis hominum sensus intelligit. Sed justa pactio jure naturali obligat in conscientia ante omnem sententiam. Multi tamen putant, talem pœnam solvi non debere antequam petatur expresse, vel tacite. Quia mutuans, si non petat solutionem pœnæ cum facile possit, censetur eam condonare: & pœna videtur imponi sub hac tacita conditione *si petatur*.

Quæst. XIV. *An licet aliquid ultra sortem exigere ratione periculi ejusmodi sortis?*

Resp. 1. Nihil licet exigere a pauperibus ratione periculi sortis, orti ex eorum inopia. Quia 1. Tale periculum est intrinsecum huic mutuo in individuo, sive tali mutuo ex natura sua accessorium est; accessorium autem sequitur naturam principalis, ex reg. 42. jur. in 6. Ergo cum nihil possit exigi pro ipso mutuo, ita nec pro tali periculo. 2. Cum charitas obliget ad illis mutuandum, ut eorum necessitati subveniatur, obligat quoque, ut id fiat sine ullo eorum gravamine, ideoque ut subeatur gratis hoc periculum, alioqui non sufficienter levaretur eorum egestas. 3. Alioqui possent maxime opprimi pauperes, & eo plus ab iis exigi posset, quo egentiores sunt, ideoque digniores majore subsidio, non gravamine. 4. Sac. Congr. Card. infra laudanda permittit aliquid accipi solum ratione periculi, prout in casu a Missionariis propositum erat, scilicet quod oriebatur ex culpa, infidelitate & injustitia mutuatarii, non autem ex ejus inopia.

Porro fidejussor non accipit juste pretium pro periculo, sed pro obligatione illud in se suscipiendi.

Resp. Multi docent, licere aliquid ultra sortem pacisci & exigere ratione periculi mutuo extrinseci. Probant 1. Ex decreto Sac. Congreg. de Propaganda fide ab Innocentio X. approbato, & Romæ typis dito anno 1645. & a Cabassutio relato: *In Synarum regno lege stabilitum est, ut in mutuo triginta pro centum accipiantur absque respectu lucri cessantis, aut damni emergentis. Quæritur utrum Sinensibus sit licitum pro pecuniarum suarum mutuo, licet non interveniat lucrum cessans aut damnum emergens, prædictam pro centum triginta regni lege taxatam quantitatem accipere; & caussa dubitandi est, quia in recuperanda pecunia est aliquod periculum, scilicet quod qui accipit mutuatum, fugiat, vel quod tardet in solvendo, vel quod necessarium sit coram judice repetere, vel propter alia hujusmodi.* Sic respondit Sac. Congreg. *Censuit Sacr. Congreg. Cardinalium S. R. E. ratione mutui immediate & præcise nihil esse accipiendum ultra sortem principalem; si vero aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminentis, prout in casu, non esse inquietandos, dummodo habeatur ratio probabilitatis periculi, & qualitatis ejusdem, ac servata proportione inter periculum & id quod accipitur.* Et Innocent. X. præcipit omnibus Missionariis sub excommunicatione latæ sententiæ, ut omnia responsa hujus decreti observarent, & illis uterentur: donec sua Sanctitas, vel Sedes Apostolica aliud statuerit. 2. Quia probabile periculum sortis mutuo extrin-

extrinsecum, quod scilicet nascitur ex eo quod detur homini deceptori vel injusto, qui aliunde habet bona saltem in spe certa, est a tali mutuo separabile, nempe per pignus, aut hypothecam, quam potest dare, & simul est pretio æstimabile: nam ex S. Tho. q. 77. art. 4. ad 2. licitum est carius vendere propter periculum, cui venditor se exponit transferendo rem de loco in locum.

Idem dicunt de extraordinariis facultatibus, laboribus, impensis, molestiis probabiliter in recuperanda sorte subeundis ex culpa mutuatarii, eo quod hæc sint mutuo extrinseca, & pretio æstimabilia.

Sed ut hoc titulo aliquid possit juste exigi, has requirunt conditiones. 1. Ut periculum sit vere probabile & extrinsecum mutuo, ne hoc prætextu pallientur usuræ: quale non est quoties mutuatarius est industrius, verax, justus, & de quo non datur prudens præsumptio, quod non sit soluturus. 2. Ut in hoc auctarium consentiat mutuatarius. 3. Ut mutuans non compellat illum ad secum paciscendum de periculo, sed ei relinquat libertatem assecurandi sortem per pignus, hypothecam, vel alium fidejussorem: alioqui sine caussa imponeretur illi onus pretio æstimabile, ad quod non obligatur, quod est usurarium. 4. Ut non plus exigatur, quam judicio communi prudentum valeat tale periculum subeundum, habita ratione quantitatis summæ mutuatæ & magnitudinis periculi, servataque proportione inter periculum & auctarium.

Nec obstat, inquiunt c. *Naviganti de usur.* ubi Gregor. IX. ait: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod suscepit sibi se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Nam censetur usurarius, quia supponitur noluisse mutuare nisi ea conditione, ut ipse periculum sortis certo pretio in se susciperet, & sine justa caussa imposuisset mutuatario onus pretio æstimabile, privando eum libertate assecurandi sortem alia via commodiore, nempe per pignus aut fidejussorem. Alii putant mendum in textum irrepsisse, & legendum esse, *usurarius non est censendus*, ob verba immediate sequentia: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, quæ licet plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur; non debet ex hoc usurarius reputari.* Particula, *quoque*, inquiunt, paritatem & conformitatem sonat; adeoque indicat, Pontificem velle neutrum censendum esse usurarium; si enim de uno vellet & non de altero, dixisset: *Ille contra, ille tamen.* Ita *Barbosa, Layman &c.*

Si objicias. 1. Auctarium non esse medium aptum ad tollendum sortis periculum, immo illud augere. 2. Inde sequi, posse aliquid exigi pro periculo auctuarii ipsius, & sic in infinitum, cum illud etiam periclitetur. 3. Mutuatarium teneri, periculum illud tollere redditione sortis. 4. Sacr. Congregat. & Innoc. XI. illud solum tolerare, cum dicat non esse inquietandos.

Respondent ad 1. Auctarium illud non exigi ad tollendum periculum futurum, sed pro periculo præsenti, & damno quodam actu existente, quod actu subit mutuans, dum pecuniam in manu sua certam exponit manui periculosæ, in qua est minoris valoris quam in sua. Nec auctarium agere periculum sortis; nam mutuans quotannis recipiens parum ob periculum, quamvis postea sortem amittat, minus damnum patietur; & interea mutuatarius poterit lucrari ex mutuo ad sortem solvendam. Ad 2. illud auctarium speratum licet periclitans, esse sufficientem compensationem, ideoque nihil posse exigi pro illius periculo. Ad 3. Restitutione sortis non tolli periculum, quod ante illam subivit mutuans, quod erat pretio æstimabile, sed jam non continuari. Ad 4. Negant id tolerari tantum: nam quærebatur, an id esset licitum, & respondet Sac. Congr. non esse licitum ratione mutui, sed ratione periculi propositi non debere inquietari. Sane si id jure naturali esset illicitum, deberent Missionarii monere, & impedire ne quid tale exigatur.

Quæst. VV. *An lex vel consuetudo provinciæ sit titulus legitimus aliquid ultra sortem exigendi?*

Resp. Neg. si nullus alius adsit titulus justus. Quia cum perceptio lucri ex mutuo sit jure divino vetita, nullo alio jure potest esse licita. Igitur lex, quæ permittit ex quovis mutuo aliquid ultra sortem, v. gr. quinque pro centum exigere, & de eo pacisci, immo præcipit judici ut mutuatarium compellat ad hoc auctarium persolvendum mutuanti, semper præsumit & supponit titulum interesse, nempe lucrum cessans, vel damnum emergens. Quare si nullum reipsa ex mutuo lucrum cesset, vel damnum sequatur, tunc nihil potest in conscientia ultra sortem exigi, & accepta restitui debent. Item non licet plus accipere, quam sit lucrum cessans, vel damnum ortum ex mutuo, etiamsi plus lege constitutum sit; nam tunc lex, vel sententia judicis nititur falsa præsumptione. Neque enim est intentio legis, nec potest esse, ut aliquid accipiatur ratione mutui.

Idem dic de lege, & de sententia Judicis, qua mutuatori adjudicatur aliquid ultra sortem a tempore interpellationis suæ, in compensationem interesse. Nam si nullum lucrum cessans, nec damnum emergens, vel non tantum patiatur mutuans, nihil aut non tantum potest accipere: quia tunc sententia judicis nititur falsa præsumptione, unde non dat verum jus. Quod si adjudicaretur aliquid in pœnam dilatæ solutionis, nihil etiam posset accipi, si revera debitor non fuit in culpa, quia omnis pœna justa supponit culpam. Immo sunt, qui præter moram culpabilem debitoris requiruntur adhuc, ut mutuator damnum vel lucrum cessans sustinuerit, quia putant legem ad pœnam damnantem supponere etiam interesse.

Obj. 1. Quælibet lex est essentialiter justa, alioqui non esset lex. Ergo lex est justus titulus accipiendi aliquid ultra sortem.

Resp. dist. conseq. Si illa lex non fundetur in aliqua suppositione C. conseq. Si fundetur in aliqua suppositione ejus, quod non extet, N. conseq. Lex vel consuetudo quæ permittit aliquid supra sortem accipere, supponit damnum emergens, vel lucrum cessans: quod si neutrum extet, non intendit, nec potest actuarium approbare aut præcipere.

Obj. 2. Per legem illam tenentur judices damnare debitores ad solvendum aliquod ultra sortem. Ergo mutuator illud juste retinere potest. R. Neg. conseq. Nam cum judices illud auctarium non adjudicent, nisi vi legis, & lex præsupponat justum titulum, nempe

nempe damni emergentis vel lucri cessantis non potest mutuator auctarium sibi adjudicatum retinere, si non habet verum titulum, quod lex & sententia judicis præsupponunt.

Quæst. XVI. *An qui pignus pro mutui assecuratione accepit, tenetur fructus ex illo perceptos computare in diminutione sortis, deductis expensis, laboribus ac operis?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia*. Et constat ex cap. 1. & 2. *de usur*. l. 1. Cod. *de pignor. act.* Quia mutuatus nullum habet jus ad illos ratione mutui, quod est ex natura sua gratuitum, sed illi pertinent ad dominum pignoris, res enim domino suo fructificat. Hinc, qui agrum sterilem, qui antea non colebatur, accepit in pignus, tenetur fructus, quos ex illo sua diligentia percepit, referre in sortem, deductis impensis & laboribus, alioqui lucrum perciperet ex mutuo.

Excipe. 1. Feudum in pignus debiel datum domino directo, nam hic non tenetur fructus ex illo deducere in sortem, ex c. 8 *de usur*. vel quia per tales fructus compensari debent servitia a feudatario debita, quibus interim liberatur: vel quia feudi contractus habet hanc tacitam conditionem, ut si res feudo subjecta tradatur domino directo in pignus, ejus fructus ad hunc pertineant, modo feudatarius eo tempore liber sit a servitio præstando, juxta cap. 1. *de feudis*. Et non excedant multum fructus valorem servitii, alioqui esset contra mandatum Dei, *mutuum date, nihil inde sperantes*, ait Innocent. IV. in cap. *insinuatione*, de feudis.

2. Feudum pro dote in pignus datum genero. Hic enim non tenetur ejus fructus computare in dotis diminutionem, ex cap. 16. *de usur*. Quia hoc pignus datur etiam ad sustinenda matrimonii onera, donec solvatur dos, cujus usum fructum vir haberet, unde fructus illos accipit *pro interesse*, ait Innocentius IV. in cap. cit.

Quæst. VII. *An est usurarium ac illicitum mutuare ob spem lucri tamquam finem principaliter intentum, licet sine pacto?*

Resp. Affirm. Prob. 1. ex cap. 6. *de usur*. ubi censetur usurarius, qui licet omni conventione cessante, eo animo mutuat, ut aliquid ultra sortem recipiat, alias non mutuaturus. Et S. Aug. serm. 5. in Psal. 36. ibi: *Si plus quam dedisti, expectas accipere, fenerator es*. 2. Christus jubet, ut mutuum detur gratis, & sine spe lucri finaliter ex mutuo intenti. Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*. 3. Tunc vere intenditur lucrum ex mutuo, quod est usurarium, licet intendatur mediante benevolentia & gratitudine mutuatarii, sed intenta propter lucrum: ita ut nisi lucrum speraretur, mutuum non daretur. Nam tunc intenditur benevolentia vel gratitudo propter lucrum, tamquam finem propter se ex mutuo intentum.

Non esse tamen usuram, aliquid secundario sperare ex mera liberalitate & gratitudine, non ut debitum, nec intentum ex mutuo, docet Glossa, in cap. *Consuluit*, quæ ait peccare *sperantes caussa mutui in spe lucri principaliter posita. Secundario tamen aliquid sperare non puto malum*. Ita etiam S. Antonin. 2. p. tit. 1. c. 5. §. 2. addens: *Dicitur autem intentio principalis hæc, cum scilicet magis movetur ad mutuandum propter lucrum, quod sperat, quam propter aliud: Sed intentio secundaria dicitur, cum etsi speras aliquid sibi dari ab eo, cui mutuavit ex sua liberalitate; tamen non illud eum movet, sed magis benevolentia, ita ut etiamsi non crederet sibi aliquid dari ultra sortem, adhuc tamen mutuaret*. At usura est intendere, etsi secundario, lucrum ex mutuo, ut pretium, vel ut aliquod pro mutuo debitum: quia intentio, etsi secundaria, non tollit malitiam objecti, quo actus specificatur. Et illicitum est velle etiam minus principaliter ac secundario aliquid illicitum. Lucrum autem ut pretium mutui, veluti aliquid ex mutuo debitum, est quid illicitum & usura: ergo illud quocumque modo intendere est illicitum. *Ita Less., Delugo, & alii*.

Quæst. XVIII. *An licet mutuum petere, vel accipere sub usura?*

Resp. 1. Non licet mutuum petere sub usuris. Quia non licet petere ab alio, quod licite facere non potest; nam hoc esset eum inducere ad peccandum. Tamen ex communi sententia, licet (Vid. N. 247.) ob gravem necessitatem propriam vel alienam petere mutuum ab eo, qui prævidetur non daturus, nisi sub usuris, si aliter haberi nequit, intendendo solum mutuum, & habendo se permissive ad usuram. Quia licet petere ab alio id quod licite præstare potest, quamvis ex malitia sua peccaturus sit, modo adsit justa caussa non impediendi ejus peccatum, qualis est hic: nam mutuatarius non tenetur cum suo gravi damno malitiam mutuantis impedire: Ita S. Thom 2. 2. q. 78. art. 4. ibi: *Nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris: licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius*. Et ad 2. ait: *Accipiens non dat occasionem usurario usuras accipiendi, sed mutuandi. Ipse autem usurarius sumit occasionem peccandi ex malitia cordis sui: unde scandalum ex parte sua est, non autem ex parte petentis mutuum. Nec tamen propter hujusmodi scandalum passivum debet alius a mutuo petendo desistere, si indigeat, quia ejusmodi passivum scandalum non provenit ex infirmitate, vel ignorantia, sed ex malitia*.

Resp 2. Seclusa necessitate saltem rationabili, non licet mutuum petere ab usurario, & accipere sub usuris. Quia lege charitatis quisque tenetur sub mortali impedire peccatum mortale proximi, ejusque executionem quando sine notabili suo incommodo seu damno id potest. *Mercatores dando usuras peccaverunt, tamquam occasionem peccandi usurariis præbentes, cum necessitas quæ ponitur, ut scilicet honorabilius vivant & majores mercationes faciant, non sit talis necessitas, quæ sufficiat ad excusandum peccatum prædictum*, ait S. Thom. opusc. 67. de empr. & vendit.

Quæst XIX. *Quid usurarius restituere tenetur?*

Resp. Tenetur restituere tum usuras acceptas, & fructus non mere industriales ex iis perceptos, tum etiam omne lucrum cessans, & damnum emergens ex usuris acceptis. Quia tenetur, ratione injuriæ, exigendo, accipiendo, & possidendo rem alienam sine justo titulo, cum mutuum non sit titulus justus, nec sponte ac liberaliter res donata sit;

fit: nam mutuatarius nollet ultra fortem dare, si posset aliter mutuum accipere, & sic involuntarie dat, non sponte, nec liberaliter.

Hinc si usurarius ante mortem non restituerit, tenetur hæredes bona per usuram accepta restituere, si quæ extent secundum se; sin minus, teneuntur eorum valorem ex usurarii bonis restituere mutuatariis, vel eorum hæredibus, ex c. 9. *de usuris*: Nam onus restituendi est affixum bonis defuncti, ideoque transit ad eorum possessorem.

Quæst. XX. *An usura mentalis obligat ad restitutionem?*

Resp. 1. Qui mutuavit principaliter ob spem lucri, alias non mutuaturus, tenetur restituere quæ postea ultra fortem accepit a mutuatario cognoscente ejus intentionem usurariam, etsi nullum pactum præcesserit. *Ita S. Antonin. & alii*. Quia mutuatarius non intendit dare gratis ac liberaliter, sed tamquam debitum ex mutuo, vel dat ex metu, ne alias mutuum sibi denegetur. Sed injustum est, accipere & retinere aliquid datum duntaxat ut debitum, quod revera debitum non est; vel quod nec sponte, nec liberaliter datur. Et gravitas usuræ consistit in eo quod speretur, vel accipiatur aliquid non omnino gratuitum, & voluntarium. Confirmatur ex cap. 10. de usur. ubi Pontifex ait eum, qui ex proposito aliquid ultra fortem recipiendi mutuat, alias non mutuaturus, efficaciter inducendum esse ad accepta restituenda, quamvis nulla conventio præcesserit. Excipe, nisi mutuator habeat justum titulum retinendi, nempe lucrum cessans vel damnum emergens: tunc enim usura est pure affectiva, nec reponit inæqualitatem in rebus.

Resp. 2. Si mutuatarius sponte aliquid ultra fortem donet ex liberalitate, vel gratitudine, sed mutuans ejus mentem ignorans accipiat tamquam ex mutuo debitum, peccat & tenetur restituere ratione conscientiæ erroneæ, quamdiu illam non deponit prudenter. Tamen juxta communem sententiam, ex parte rei acceptæ ad id non tenetur, sed postquam scivit illud sibi gratis donatum fuisse, retinere potest, quia alter per illam donationem gratuitam transtulit dominium rei in mutuatorem, si accedat acceptatio legitima: unde accedente hac notitia, potest rem acceptare & retinere ut liberaliter donatam. Quamvis enim habuerit intentionem injuriam faciendi, cum acceperit tamquam debitum ex mutuo, & ideo peccarit; tamen reipsa nullum damnum inde alterius secutum est.

Resp. 3. Si mutuatarius dederit aliquid ultra fortem tamquam ex mutuo debitum, & mutuans illud acceperit bona fide tamquam liberaliter donatum, hic tenetur, ubi resciverit, restituere acceptum, & fructus extantes. Quia deest titulus justus retinendi: nam datio rei ut debitæ ex mutuo nulla est, cum nihil sit debitum ex mutuo. Nec tunc fuit donatio liberalis, quia res data fuit ut debita. Si vero mutuator aliquid ultra fortem accipiat, dubitans qua mente illud detur, an gratis, an tamquam debitum, peccat, & tenetur accepta restituere; nam injustitiam committit, sicut is qui dubia fide cœpit aliena possidere; & se exponit periculo alienum retinendi.

Quæst. XXI. *An cooperatores usurarii tenentur ad restitutionem in ejus defectum?*

Resp. Tenentur omnes, qui agentes partes usurarii, sunt caussa efficax, cur usuræ petantur, solvantur, vel non repetantur. Quia sunt caussa efficax damni mutuatario injuste illati. Tales sunt, 1. Consulentes usuras. 2. Dantes pecunias eo animo, ut ex his exerceantur usuræ. 3. Judices, qui compellunt ad usuras solvendas, vel vetant ne solutæ repetantur, qui etiam ipso facto sunt excommunicati, *Clement. unic. de usur.* 4. Notarius conficiens instrumentum, fingens licitos contractus, vel falsos scribens, ut cum dantur centum, ipse scribit centum viginti &c. Nisi id faciat postulante mutuatario; tunc enim licet mortaliter peccet, & sit perjurus, tamen non tenetur ad restitutionem, quia sponte volenti & roganti non fit injuria. *Ita S. Antonin.* 5. Factores seu negotiorum gestores, & qui contractus usurarios faciunt, & famuli cogentes ad usuram solvendam. 6. Proxenetæ, hoc est, qui quærunt eos, qui pecunia indigent, adducuntque ad usurarios, dum isto modo partes agunt usurarii. At non tenentur, dum agunt partes mutuatarii; quia tunc beneficium ei præstant, & non est in eorum potestate, ut gratis mutuum detur.

Qui autem ita remote concurrunt, ut non censeatur caussa damni mutuatario illati, non tenentur restituere: quales sunt secundum multos famuli, qui recipiunt pignora, eaque custodiunt, qui numerant pecuniam, qui referunt omnia in librum rationum. Qui non censentur caussa damni, cum independenter ab illorum opera illatum sit; & quia circa illorum operam non est invitus mutuatarius, nec de illa rationabiliter conqueri potest.

Quæst. XII. *Quænam sunt pœnæ usurariis constitutæ?*

Resp. Usurarii notorii seu manifesti sunt, 1. Infames in utroque jure, ideoque irregulares. 2. Privantur communione altaris, ac sepultura ecclesiastica, & eorum oblationes non possunt accipi, c. 3. *de usur.* ex Conc. Gener. Later. III. 3. Non debent ad confessionem admitti, antequam satisfecerint, vel cautionem dederint, cap. ult. *de usur.* in 6. ex Conc. Gener. Lugdun. 4. Irrita sunt eorum testamenta, nisi ante mortem restituerint, vel cautionem legitimam dederint, ex cap. cit. 5. Pro clericis, qui moniti non desistunt, suspensio ab officio & beneficio ferenda; pro laicis excommunicatio ferenda, usque ad debitam restitutionem, cap. 7. *de usur.*

Porro usurarius notorius est ille, qui facto vel jure manifeste usuratius est. Est notorius notorietate facti, dum mutuat palam ad usuram, ita ut nulla tergiversatione celari possit. Et notorius notorietate juris, quando de hoc crimine in judicio convictus est & damnatus. In Gallia dicitur admitti sola notorietas, quæ habetur per sententiam judicis.

CAPUT IV.

De Deposito, Commodato, Precario, & Mandato.

NOta. Depositum, Commodatum, &c. sumuntur hic pro contractu, licet sæpe sumantur pro ejus materia: scilicet re deposita, commodata &c.

Quæsti I. *Quid est depositum?*

Resp. Est contractus, quo aliquid alteri custodiendum

dum traditur, & ad hoc suscipitur. Perficitue solum, dum res traditur a deponente, & suscipitur a depositario. Tradere enim vel deponere, non sufficit, sed requiritue etiam ut alter significet se ejus custodiam suscipere: nisi forte ex officio teneatur eam custodire, ut sunt caupones, stabularii, aurigæ, nautæ &c. nam sufficit illis videntibus rem in domo, vel curru, vel navi deponi, lib. 1. § Nauta &c.

Sequestrum autem, quod est species depositi, est contractus, quo res, de qua est controversia, alteri tertio custodienda traditur: eo fine, ut postea reddatur ei cui adjudicabitue.

Quæst. II. *Quænam sunt obligationes depositarii?*

Resp. Ex communi sententia, tenetur, 1. Rem depositam servare ac custodire ea cura ac diligentia, quam homines diligentes solene in simili re propria adhibere, l. 32. Cod. *depos.* Quod si ess deposita pereat, vel deterior fiat, tenetur solum de dolo & lata culpa, l. 1. Cod. *depos. &c.* Si tamen depositum cedat in commodum utriusque, ut si depositarius mercedem pro custodia accipiat, tenetur etiam ex culpa levi.

Hinc sartores, molitores, aurigæ, caupones, & similes tenentur ex culpa levi; nam tenentue ex officio sibi & aliis utili, annexam habente custodiam eorum, quæ ipsis traduntur; & sic tenentur ea custodire ex contractu virtuali ac implicito in utriusque partis commodum cedente. Si vero depositio cedat in commodum solius depositarii, ut si apud ipsum deponatue pecunia eo solo fine, ut possit ea uti si egeat, hic tenetur de culpa levissima, juxta alibi dicta, Item si seipsum obtulit ad custodiendam rem maxima diligentia, vel hanc expresse promiserit: nam tunc tenetur ex pacto contractui addito.

2. Tenetur non uti re deposita, sine consensu domini expresso, vel tacito, aut saltem prudenter præsumpto. Quia rei usus non est ipsi concessus, sed solum commissa custodia: & non licet usurpare usum rei alienæ invito domino, alioqui fit contra justitiam: nam quivis habet jus, ut nemo utatur re sua sine suo consensu. Quare l. 3. Cod. *depos.* utens re aliqua deposita sine consensu domini, dicitur reus furti. Hinc si usus ille sit pretio æstimabilis, ut usus equi, vestis &c. solvi debet illius pretium: nam usus & fructus rei ad dominum pertinet, & pretium usus est quidam fructus. Quod si dominus usum concedat, tunc depositum transit in mutuum, si res deposita sit usu consumptibilis, aut alicuata; vel si talis non sit, in commodatum, si gratis ejus usus concedatur; aut in locationem, si pretium exigatur. Porro secundum multos domini consensus præsumitur circa usum pecuniæ depositæ, cum eam tradit nec sacculo clauso, nec obsignato, nec alio indicio ostendit se utendi facultatem denegare, modo recipiens sit moraliter certus, se eam soluturum, ut primum exigetur.

3. Tenetur depositum repetenti reddere statim, c. 2. *de depos.* & lib. 1. §. *depos.* Nam alioqui retineret eam alienam invito domino. Excipe, nisi deponens in suum vel aliorum damnum repos at, ut si furens ensem repetat; nam tunc deponens non est rationabiliter invitus, vel nisi res deposita sit furtiva, & dominus eam repetat; tunc enim restitui debet domino, l. 31. §. *depos.* Si vero dominus eam non repetat, juxta loc. cit. & l. 1. §. *depos.* restituenda debet ipsi furi; sed tunc tenetur eum monere, ut eam restituat vero domino; & ui faciat, monere dominum. Immo videtur lex supponere, furem rem depositam repetere, ut eam restituat domino. Quare Lessius docet, eam semper debere restitui domino, nisi fur putetur eam repetere animo restituendi eam domino.

4. Nihil potest restituere, vel exigere pro rei custodia, nisi dominus ei mercedem expresse promiserit. Quia depositum purum est in gratiam solius deponentis: & idcirco depositarius vi illius tenetur tantum de culpa lata & dolo. Unde nihil ei debetur, nisi vi alterius contractus seu pacti; & tunc depositum transit in locationem operæ ac custodiendum rem depositam, & depositarius tenetur de culpa levi, cum jam contractus cedat etiam in ejus utilitatem.

Porro si depositarius alteri quam domino reddiderit depositum, & perierit, non tenetur ad restitutionem; modo bona fide & prudenter, licet falso putaverit esse dominum, vel aliquem ab eo missum ad illud repetendum: quia tunc abest fraus, dolus, & culpa lata, ex quibus solum tenetur de damno.

Quæst. III. *Quid sunt Commodatum & Precarium?*

Resp. Commodatum est contractus, quo res ad solum usum gratuito conceditur usque ad designatum tempus, ante quod repeti non potest.

Precarium est gratuita solius usus rei concessio ad nutum revocabilis. Unde non differt a commodato, nisi quod possit quovis tempore repeti a concedente, non tamen in continenti, alioqui esset inane ac illusorium, non beneficium. Solvitur ipsius rei alienatione, & morte accipientis, cap. ult. *de Precar.*

Quæst. IV. *Quænam sunt obligationes commodantis & commodatarii?*

Resp. 1. Ex communi sententia, commodans tenetur, 1. Aperire vitium rei commodatæ, si sit periculosum, alioqui tenebitur de damno inde secuto, l. 18. & 22. § *commod.* cum dederit illius occasionem 2. Tenetur ad impensas extraordinarias, l. 18. §. *commod.* 3 Tenetur non repetere ante tempus, de quo expresse, vel implicite conventum est, l. 15. §. *commod.* & cap. unic *de commod.* Quia, ut ibi dicitur, *non oportet nos beneficio decipi, sed juvari.* Et quia alter jus re utendi usque ad illud tempus vi pacti acquisivit. Quare si ante repetat, tenebitur de interesse, quod inde alteri sequetur: nam fecit injuriam violando jus alterius ex pacto acquisitum. Excipe, nisi commodanti damnum simile ex carentia rei suæ inopinato immineret; tunc enim juxta multos ei licet ante tempus finitum repetere, etiam cum alterius damno. Quia non censetur ulum rei suæ gratis concessisse, nisi sub hac tacita conditione, ut in tali eventu posset repetere; neque enim in gratuita promissione, & concessione usus rei, quis censetur velle se ad tantum obligare, quantum in onerosa.

Resp. 2 Ex communi sententia, commodatarius tenetur ex justitia, 1. Non uti re commodata, nisi ad usum sibi concessum; aut saltem cui prudenter judicet dominum consensurum, ex l 5 § *commod.* ubi alias dicitur furti reus, quia usurparet alienum usum rei alienæ invito domino; nec enim habet jus nisi

nisi ad usum concessum; ex instit. *de oblig. quæ ex delict. &c.* ibi: *Furtum fit, cum quis alienam rem invito domino contrectat, Itaque sive creditor pignore, sive is apud quem res deposita est, ea re utatur: sive is, qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quam cujus gratia ei data est, furtum committit; veluti si quis equum gestandi caussa commodatum sibi longius aliquo duxerit. Placuit tamen eos, qui rebus commodatis aliter uterentur, quam utendas acceperint, ita furtum committere, si se intelligant id invito domino facere, eumque, si intellexisset, non permissurum, at si permissurum credant, extra crimen videri.*

2. Tenetur rem commodatam finito tempore restituere, etiamsi non repetatur, *cum dies statuta pro domino interpellet*, c. ult. *de locato*. Alioqui tenebitur omne lucrum cessans & damnum inde proveniens compensare, cum sit illius caussa injusta: nam non habet jus utendi re aliena, eamque retinendi ultra tempus sibi concessum, sed dominus habet jus illam tunc possidendi, & ea utendi.

3. Tenetur ad impensas ordinarias & modicas, necessarias ad rei commodatæ conservationem, v. g. ad pabulum equi, non tamen ad extraordinarias, magnas, v. gr. ad curationem magni pretii, ad restaurationem domus, l. 18. §. *commod.*

4. Tenetur maximam diligentiam ac curam ad rem commodatam integre & in bono statu conservandam adhibere, ex instit. *Quibus modis &c.* & ex l. 18. §. *commod.* ibi: *In rebus commodatis talis diligentia præstanda est, qualem quisque diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet.* Quare si res pereat vel deterior fiat ex culpa etiam levissima, tenetur ad restitutionem; nam contractus cedit in ejus solius utilitatem, ex cap. unic. *de commod.* ibi: *Cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur, licet casus fortuitus (nisi accideret culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari.* Ergo tenetur ad restitutionem rei commodatæ, quæ perit vel amittitur, dum per tertium remittitur, si non adhibuit diligentiam & prudentiam maximam, ut fidelem ac idoneum inveniret: secus, si hanc adhibuit, l. 20. §. *commod.* vel si tertius ille a commodante fuit electus, tunc enim res domino suo perit. Quod si in utriusque commodum res fuisset commodata alteri, hic tenebitur solum de culpa levi, si vero in solius commodantis, de culpa lata, juxta regulas alibi traditas.

Quæst. V. *An res aliena commodata, deposita, conducta &c. debet præferri propriæ, si utraque conservari nequeat, ut in periculo incendii, naufragii &c.*

Resp. 1. Si res tua propria sit pretiosior, potes eam conservare præ aliena commodata, deposita &c. Quia non exigit æquitas, ut quis majore suo damno impediat damnum minus alterius. Sed tunc si res erat commodata, juxta multos teneris ejus pretium restituere, e l. 5. §. *commod.* ubi dicitur, commodatarius non teneri compensare damnum ex incendio vel ruina ortum, *nisi cum posset res commodatas salvas facere, suas prætulit.* Nam æquum non est, ut alter damnum sustineat, salvis ejus rebus cui gratificatus est, & ob cujus solius commodum res sua adducta est in periculum.

Resp. 2. Si res aliena sit pretiosior, teneris ex justitia eam præ tuis conservare. Quia rei alienæ ea debetur custodia quam quisque prudens in suis rebus adhiberet, quisque autem servaret suas pretiosiores, relictis vilioribus. Sed tunc si res aliena erat apud te in commodum solius domini, potes exigere compensationem totius damni, quod passus es eam servando; nam non teneris eam gratis servare tuo damno, cum in tuam utilitatem non detineas. Si autem erat in commodum tui & domini, potes repetere mediam partem damni, quia utriusque caussa res periclitabatur; & par est, ut qui sentit commodum, sentiat & onus pro ratione commodi. Si vero res apud te erat in tui solius utilitatem, juxta Lessium & alios, non potes exigere compensationem pro tuis rebus, ex l. 5. §. *commod.* Quia cum jactura rerum tuarum minoris vel æqualis valoris teneris alterum præstare indemnem, cum tantum tui commodi occasione res ejus in periculum illud inciderit.

Resp. 3. Quando res tua est æque pretiosa, potes illam præferre alienæ, si res aliena sit apud te in commodum solius domini, vel in commodum commune. Si vero res aliena sit in commodum tui solius, juxta multos teneris eam tuæ præferre, ex l. 5. cit. Quia rem alienam in tui solius commodum acceptam teneris diligentissime conservare, nec tunc ille debet tibi compensare, cum res sua tui solius caussa periclitaretur; & cum solus ex contractu commodum sentias, par est ut solus damnum patiaris, præstando id ad quod tenebaris.

Porro qui rem suam præ aliena conservat, dum tenetur alienam suæ præferre, tenetur ad restitutionem, quia fecit injuriam damnosam.

Quæst. VI. *Quid est mandatum?*

Resp. Est officium gratis susceptum in gratiam alterius; sive est obligatio aliquid agendi in commodum alterius, gratis suscepta, v. gr. negotium aliquod gerendi, aliquid ipsi emendi &c. Nam si pretio suscipiatur, est potius locatio operæ. Mandatum autem non potest esse nisi de re licita, l. 6. *Mandat*, & re integra solvitur morte mandantis, l. 15. Cod. *Mandat.*

Quæst. VII. *Quænam sunt obligationes mandatarii, & mandantis?*

Resp. Ex communi sententia, mandatarius, & quisvis negotiorum gestor, vel procurator tenetur, 1. Alterius negotium diligenter & utiliter gerere tamquam proprium: nam ad hoc se obligavit acceptando mandatum, nec ei aliter negotium commissum fuisset, ex l. 21. Cod. *mandat.* ibi: *Aliena negotia exacto officio geruntur: nec quidquam in eorum administratione neglectum ac declinatum culpa vacuum est.* 3. Negotium susceptum conficere: *Voluntatis est enim suscipere mandatum, necessitatis consummare*, l. 17. §. *commod.* Nam ad id se obligavit, illud suscipiendo. 3. Tenetur saltem de dolo, & culpa lata, si mandatum in solius mandantis utilitatem gratis susceperit, l. 3. §. *de neg. gest.* De levi, si id etiam in suam utilitatem cedat, vel si se obtulerit, cum alius diligentior præsto esset: de levissima vero, si maximam diligentiam promiserit, vel hanc res exigat. 4. Non potest fines mandati sui transire. *Diligenter enim fines mandati sui custodiendi sunt*, l. 5. §. *mand.*

Unde

Unde non potest aliquid pluris emere, aut minoris vendere, quam ei praescriptum sit. 5. Non potest mercedem exigere, nisi promissa sit, vel eam prius petierit, nec ei licet operam occulte compensare; alioqui tenetur ad restitutionem. Nam hoc ipso quod mandatum suscipit nihil petendo, censetur velle alteri gratificari, & operam suam gratis ex amicitia praestare, ex l. 1. §. *mandat.* ibi: *Mandatum nisi gratuitum nullum est; nam originem ex officio atque amicitia trahit. Contrarium ergo est officio merces: interveniente enim pecunia, res ad locationem & conductionem potius respicit.*

Resp. 2. Mandans tenetur mandatario praebere necessaria ad mandati executionem, & solvere sumptus: ex cap. 6 *de procurat.* nam id aequitas & justitia exigit.

Sed quid dicendum de eo, qui absentis & ignorantis negotium gessit sine mandato?

Resp. Is perinde ac mandatarius tenetur negotium alterius diligenter administrare tamquam suum, & resarcire damna absenti illata ex ejus culpa lata immo levi, saltem si alius diligentior negotium illud suscepturus esset, *instit. de oblig.* & l. 20. Cod. *de negot. gest.* Quia is, qui alterius negotium suscipit, diligentiam suam ac industriam promittere censetur, quam proinde saltem ordinariam adhibere tenetur. Absens vero tenetur ei impensas & damna ex negotii administratione secuta compensare, & operae mercedem congruentem solvere; & si recuset, datur actio contra eum, l. 2. §. *de negot. gest.* idque etiamsi negotium male succedat, modo negotii gestor prudentiam & diligentiam debitam adhibuerit. Nam cum res ipsa, & bonum commune postulet, ut res & negotia absentium administrentur, aequum est impensas ea de caussa factas, operas, & damna secuta compensari ei, qui talia negotia gessit. Hic autem rationem expensi & recepti reddere debet, *instit. de oblig.*

CAPUT V.

De Emptione, & Venditione.

Quaest. I. Q*uid est emptio, & venditio?*

Resp. Emptio est pactio pretii determinati dandi pro merce. Venditio est pactio mercis dandae pro pretio determinato. Unde realiter utraque non est nisi unus contractus mutuus, qui absque traditione rei aut pretii perficitur, solo consensu partium exterius significato, quo se mutuo obligant, venditor quidem ad mercedem tradendam; emptor vero ad pretium solvendum, l. 1. §. *de contrah. empt.* & *instit.* l. 3. tit. 34. Ita ut simul ac de pretio convenerunt, neuter resilire possit. Tamen sine traditione non habet ultimum suum complementum, nec transfertur dominium. At non ideo licet uni contrahentium altero invito ante traditionem a conventione discedere, l. 3. Cod. *de rescind. vendit.* nam pacta obligant in conscientia.

An autem, cum arrha datur, licet resilire cum sola illius jactura?

Respondet Delugo, hoc pendere ex consuetudine; quae intentionem contrahentium optime declarat. Quare si usus est, ut cum sola jactura arrhae impune recedat, ea solum videtur intentio. Alioqui censebitur data arrha ad securitatem obligationis contractae etiam ex parte dantis, qui eam implere debeat.

Utriusque contractus justitia in aequali valore mercis & pretii consistit. Merx est res quaevis pretio temporali aestimabilis & parabilis; pretium vero est pecunia, quae inventa est, ut sit mensura & pretium omnium, quae in contractus humanos venire solent. Nam ante usum pecuniae erat solum permutatio, quae est pactio mercis pro merce, ut etiam nunc pecuniae pro pecunia praesenti. Permutatio autem easdem leges habet, quas contractus emptionis & venditionis, exceptis iis, quae ad pretium spectant, ex l. ult. *de rer. permut.* & lib. 2. eod. tit. Nam in permutatione non datur pretium, seu pecunia pro alia re. Justitia tamen exigit, ut sit aequalitas valoris unius rei cum alia.

Porro dixi *pretii determinati;* nam necesse est ut pretium sit definitum. L. 35. §. *de contrah. empt.*

Nota. Cum res venditur, censetur cum ea vendi id omne, quod est pars illius, vel cum ea connexum, & ejus accessorium, nisi expresse excipitur. Sic fundo empto censentur arbores in eo consitae, & fructus pendentes vendi; nam fructus rei cohaerentes censentur pars illius, l. 44. §. *de rei vendit.* Secus de fructibus avulsis.

Quaest. II. *Quodnam est pretium justum rerum venalium?*

Resp. Justum pretium est illud, quod exaequat valorem rei venalis. Duplex est, scilicet legitimum & vulgare, quod etiam naturale dicitur. Pretium legitimum est illud, quod lege principis, vel magistratus decreto constitutum est. Vulgare est, quod communi hominum aestimatione constituitur, spectatis mercium copia, vel penuria venditorum impensis, labore, periculis, modo vendendi, emptorum multitudine, vel paucitate &c. seclusis fraudibus ac monopoliis injustis, juxta leg. *Pretia*, §. ad legem Falcid. *Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter finguntur*, hoc est, definiuntur.

Hinc pretium justum & injustum potest esse diversum in diversis locis & temporibus, pro varia in iis rerum aestimatione. Pretium legitimum consistit in indivisibili, ita ut non liceat venditori illud augere, nec emptori minuere, nisi venditor sponte velit minus exigere. Quia publica potestas, pro vi quam habet obligandi suos subditos in ordine ad bonum commune, restringit pretium ad aliquid determinatum, ideoque indivisibile. Vulgare vero habet quamdam latitudinem, intra quam licet pluris vel minoris vendere aut emere. Ratio est, quia legitimum constituitur ab uno, vel a pluribus in idem consentientibus: vulgare autem pendet a multis non idem omnino judicantibus. Quod enim quidam aestimant novem, hoc alii decem, alii vero undecim aestimant. Quare ex communi sententia, triplex est vulgare pretium, nempe infimum, medium seu mediocre, & summum seu rigorosum. Sic juxta communem sententiam, si pretium medium sit viginti, infimum erit novemdecim circiter, summum viginti unum. Item si medium sit centum, infimum erit nonaginta quinque, summum vero centum quinque, aut circiter. Et ita cum proportione de aliis

secundum æstimationem prudentum: sic tamen ut latitudo sit major, si res sit pretiosior; & minor, si res sit minus pretiosa, ut patet in exemplis allatis, in quorum primo latitudo est trium aureorum, in secundo decem. Immo ipsum medium suam habet latitudinem, similiter infimum & summum.

Sed quid, si res quædam neque lege, neque ex communi æstimatione hominum pretia habeant, cujusmodi sunt gemmæ exquisitæ, aves raræ, tabellæ, statuæ antiquæ, flores, artefacta quædam rara, & similia, quæ non sunt necessaria?

Resp. Res illæ non possunt vendi pro arbitrio vendentis, sed vendi debent secundum æstimationem peritorum. *Ita Cajet. Navarr. Rebellus, Lessius, Sales, Delugo, & alii.* Quia justum earum pretium sumendum est, non ex beneplacito domini, sed ex judicio prudenti, spectatis novitate, antiquitate, raritate, utilitate, & aliis circumstantiis ad valorem rei facientibus. Nam non ideo res tanti valet, quia venditori placet tanti vendere, sed quia intelligentium judicio tanti æstimatur. Et nemo prudenter potest judicare rem tanti valere, quanti potest vendi: pretium autem justum debet esse prudenter æstimatum. Nec refert, quod nulla vis aut necessitas inferatur emptori; alioqui possent usuræ retineri, quando mutuum petitur ad usus non necessarios: ut ludus &c.

Quæst. III. *An liceat vendere ultra justum pretium, saltem extraneo, vel emere infra?*

Resp. Neg. *Ita nunc omnes Theologi.* Constat, 1. ex cap. 1. *de empt.* ibi: *Presbyteri plebes suas admoneant, ut non carius vendant transeuntibus, quam in mercato vendere possint.* 2. Quia in omni contractu æqualitas justitiæ jure naturali servari debet erga omnes; sed non servatur justitiæ æqualitas inter rem & pretium, si res pluris vendatur, vel minoris ematur, quam valeat. *Emptio & venditio videtur esse introducta pro communi utilitate utriusque . . . . Quod autem pro communi utilitate indultum est, non debet esse magis in gravamen unius quam alterius; & ideo debet secundum æqualitatem rei inter eos contractus institui . . . & ideo carius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, est secundum se injustum & illicitum.* S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1.

Quare venditor tenetur in conscientia excessum pretii restituere, & emptor supplere pretium justum. Nam illud quod excedit vel deficit, non censetur liberaliter ac gratis & absolute donatum, sed pretium datur solum tamquam debitum ac justum pretium mercis; merx vero tamquam aliquid æquivalens ac debitum pretio oblato: quamvis in foro externo non datur actio, nisi cum est injustitia, seu læsio ultra medietatem justi pretii, ad vitandam multitudinem litium, quæ passim emergerent, si ex quavis inæqualitate daretur actio.

Cum autem in pretio vulgari detur aliqua amplitudo, licet vendere pretio summo, & emere infimo, nam utrumque justum est. Non licet tamen, ei, qui aliquid pretio infimo vendidit, pretium occulta mercis immiutione reducere ad medium vel summum: nam ageret contra conventionem, & contra jus alterius ex ea acquisitum, sicque teneretur ad restitutionem. Venditio enim est perfecta consensio ementis & vendentis, etiam antequam tradatur merx.

Obj. L. 16. §. *de minor.* dicitur in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire.

Resp. Id intelligendum est intra latitudinem vulgaris ac justi pretii; vel solum significatur in foro externo non dari actionem, nec pœnam pro læsione infra dimidium. Alioqui lex ista injusta ac nulla esset, & repugnaret isti legi divinæ naturali 1. ad Thessal. 2. *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.*

Nota. Est injustitia, quoties, dato justo pretio, additur emptori vel venditori onus aliquod pretio æstimabile, quod non compensatur. Nam tunc est inæqualitas; nam emptor ultra pretium justum, vel venditor ultra rem venditam compellitur ad aliquid pretio æstimabile, pro quo nihil rependitur. Delugo.

Quæst. IV. *An qui fraude vel mendacio induxit alium ad emendum majori pretio, quam alias emisset, quamvis non excedente summum, peccat, & tenetur ad restitutionem?*

Resp. Affirm. Quia emptori est illius damni vel lucri cessantis caussa per injuriam: nam quisque habet jus, ut fraude, vel mendacio, aut vi non inducatur ad aliquod damnum patiendum, vel lucrum amittendum.

Quæst. V. *An sint aliquæ caussæ, ob quas liceat res pluris vendere, vel minoris emere, quam alioqui valeant?*

Resp. 1. Etsi numquam liceat rem pluris vendere, vel minoris emere, quam hic & nunc valeat, omnibus consideratis, cum alias non servaretur æqualitas justitiæ inter mercem & pretium; sunt tamen variæ caussæ pluris vendendi, vel minoris emendi rem, quam alioqui valeat pretio vulgari, eo quod ob illas pluris vel minoris æstimetur & valeat, quam si abessent.

Resp. 2. Ex communi sententia, caussæ pluris vendendi hæ sunt. Prima, lucrum cessans, vel damnum emergens, deductis deducendis: ut si merces, quas in aliud tempus servare decreveras, quo plus probabiliter valituræ sunt, vendas in gratiam alterius, ex c. ult. *de usur.* aut si vendas merces, quas cogeris postea carius emere. Nam præter pretium rei currens exigi potest compensatio jacturæ lucri sperati, & damni, quæ ex alienatione rei sequuntur, ut dixi de mutuo; venditor enim non tenetur ex justitia cum suo damno vendere. Sed tunc cum venduntur merces anticipata pretii majoris taxatione; deduci debent impensæ, quas venditor facturus erat ad servandas merces usque ad statutum tempus, & computari æstimatio diminutionis, deteriorationis, & periculi harum mercium in id tempus servandarum. Alioqui non servaretur æqualitas, & venditor exigeret ultra suam indemnitatem, ideoque plus quam sibi deberetur. Exigeret enim totum lucrum cessans, non compensando damnum ac periculum, quod subiret, merces suas servando, & quo immunis est eas vendendo. Item vendenti ante tempus, quo statuerat vendere, licet convenire cum emptore, ut solvatur pretium sive majus, sive minus, quod res valebit eo tempore, quo venditor decreverat vendere, sed deductis mox dictis.

Secun-

Secunda caussa, est affectus rationalis domini erga rem, quæ venditur in gratiam alterius, ut quia est antiqua, quia a principe vel a majoribus accepta &c. Atque etiam oblectatio; nam molestia subeunda ex carentia rei specialiter amatæ, & privatio oblectationis in gratiam alterius, sunt pretio æstimabiles, tamquam incommoditas quædam, perinde ac privatio utilitatis. Sed illud pretium debet esse moderatum judicio prudentum: affectus enim immoderatus intra terminos rationis & moderationis reduci debet, nec pretio enormi redimi.

Nota. Cum ob prædictas caussas plus exigitur, emptor de hoc monendus est: alioqui ei fieret injuria. Nam ipso ignorante, ideoque non consentiente, acciperetur pretii excessus pro aliquo merci extrinseco, cum tamen ipse solum consentiret in pretium mercis secundum se spectatæ, & forte rem non emeret, sed aliunde sibi provideret, si sciret pretium propositum esse majus, quam res secundum se valeat. Præterea deciperetur circa valorem rei absolutum, & alios postea decipere posset.

Tertia, ex copia emptorum vel pecuniarum, & penuria mercium; ut fit, v. gr. In adventu subito principis, exercitus &c. Id enim pluris æstimatur, quod a pluribus quæritur, quodque difficilius vel minore copia invenitur.

Quarta, pericula, impensæ, labores in rebus illis conquirendis, conservandis &c. communiter occurrentia; nam hæc sunt pretio æstimabilia; nisi tamen merces illæ jam suum habeant pretium; quo passim vendantur: nam tunc in pretio æstimando jam habita est ratio laborum & impensarum, cum communiter fieri solent. Dico, *communiter*. Nam si quis plures impensas fecerit, & plus laboris, vel periculi, aut damni subierit, quam alii communiter, non potest ideo pretium augere, sicut non tenetur minuere, si ordinarias impensas non fecerit. Quia infortunium vel difficultas, sicut felicitas vel industria unius venditoris non mutat communem æstimationem quæ sumitur a communiter accidentibus: res quippe tanti valet, quanti æstimatur communiter; non quanti per infortunium, vel imprudentiam aliquibus constat.

Quinta, modus vendendi, ut cum res venditur in parva quantitate & minutatim; tunc enim propter labores, impensas, operas & curas, quæ ad id exiguntur, potest pluris vendi, quam si venderetur simul in magna quantitate.

Resp. 3. Ex communi sententia, sunt quoque variæ caussæ, ob quas licet minoris rem emere, quam alias valeret.

1. Si res emptori parum sit utilis, nec eam emat nisi in gratiam venditoris. Res enim vilescit tum ex eo, quod emptores non inveniantur, tum ex eo quod res ementi parum sit utilis. Item si res ultro offerantur, & emptores quærantur aut rogentur, juxta illud effatum; *Merces ultroneæ vilescunt*: quia hoc indicat paucitatem emptorum: nisi tamen aliud caritas exigat; neque enim licet vilius emere res pauperum, quas ipsi necessitate compulsi venales proponunt, eo solo prætextu quod offeruntur venales. Immo ob necessitatem præcise, qua proximus rem suam vendere cogitur, pretium imminuere injustum est, perinde ac illud augere ob necessitatem, vel utilitatem emptoris: quia sicut emptoris necessitas non auget valorem rei, sic venditoris necessitas eumdem absque alio titulo non minuit.

2. Ob emptorum paucitatem. Quia id minoris æstimatur, quod minus quæritur.

3. Ob mercium copiam supervenientem. Tunc enim vulgare pretium minuitur quia minoris id æstimatur, cujus major est copia.

4. Cum merces in magna quantitate simul emuntur; tunc minoris emi possunt, quam si minutatim & per partes emerentur. Quia hoc vendendi modo mercator liberatur multis curis ac impensis & operis, quas circa illas subiisset; & fit expeditior ad novas merces comparandas, quod magis ipsi quæstuosum est, quam si eas pretio ordinario sensim vendidisset.

5. Cum venduntur auctione publica, seu sub hasta, tunc possunt minoris emi, & interdum pluris vendi, quam ferat pretium mercatorum. Quia ibi res fortuito ac incerto pretio subjiciuntur, ita ut seclusa vi, fraude & subornatione, possint juste minoris emi ob licitantium paucitatem ac frigus, & pluris vendi ob offerentium multitudinem ac fervorem. Quare juxta multos justum illius fori pretium est illud, quod absque vi fraude, & subornatione offertur & acceptatur ab intelligentibus, ut passim refert eruditorum ac piorum sensus & usus, in quem publica potestas tacite consentire videtur.

Dixi, *absque fraude &c*. Nam si per fraudem, vel subornationem extrahatur res extra pretium mercatorum; tunc erit injustitia, & obligatio restituendi ut si venditor inducat fictum licitatorem, ut augeat pretium; vel si emptor impediat alios, ne pretium libere augeant, vel per vim aut fraudem avertat alios ab emendo. Nam quisque jus habet, ne fraude aut vi impediatur ejus commodum.

Quæst. VI. *An liceat pluris vendere rem eo quod sit emptori valde grata, vel utilis, aut necessaria?*

Resp. Neg. *Est communis sententia*. Quia hæc utilitas, affectus, necessitas non est aliquid vendentis, sed est ex conditione ementis: at injustum est vendere rem carius propter aliquid, quod suum non est. Ita S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. ubi ait. *Si aliquis multum juvatur ex re alterius, quam accepit, ille vero qui vendit, non damnificatur carendo re illa; non debet eam super vendere: quia utilitas quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed conditione ementis; Nullus autem debet vendere alteri quod non est suum, licet possit ei vendere damnum quod patitur*. Hinc injuste mihi carius vendis domum tuam meæ contiguam, quia mihi perutilis est.

Quæst. VII. *An privatim sciens pretium mercis brevi auctum vel imminutum iri, possit juste eam pretio currente vendere, vel emere, non monito altero contrahente?*

Resp. Affirm. modo absit fraus omnis. Ita S. Th. 2. 2. q. 77. art. 3. ad 4. & alii communiter. Quia pretium currens, sive sit lege, sive communi æstimatione constitutum, est justum & nondum immutatum. Nam scientia privata vendentis vel ementis non mutat decretum magistratus, nec communem æstimationem, unde petitur justum rei cujusque pretium. Sic Joseph, *Gen.* 41. sciens privatim fore magnam frumenti caritatem, frumentum Ægypti pretio currente emit, quod postea carius vendidit: eadem

autem est in eo casu, quantum ad justitiam, venditoris ac emptoris conditio. Idem dic de pecunia, cujus valor præsens justus est, donec per edictum principis mutetur.

Sed observa. 1. Potest interdum in hoc peccari contra caritatem, ut si pauperi magnam copiam rerum brevi minuendarum vendas. Ita *Rebellus, Reginaldus & alii*. Quia caritas vetat, ne proximum in gravem necessitatem conjicias, ut lucreris; sicut jubet ei subvenire etiam cum aliqua bonorum tuorum jactura. Quare si peccas contra caritatem non subveniendo proximo in gravi necessitate constituto, cum potes sine tuo gravi incommodo; a fortiori peccabis, si eum in talem necessitatem conjicias, ut lucreris.

2. Esset contra justitiam vendere pretio currente res, quarum pretium minuendum est ob ipsius rei vitium: nam eo ipso res illa jam censetur esse tunc vitiosa, ac proinde jam nunc minus valet. *Ita communiter*. Hinc qui occulte scit suum debitorem parem non esse solvendo, non potest hoc debitum pretio ordinario vendere, quia hoc debitum jam vitiosum est in se, cum debiti seu obligationis valor multum pendeat a solutionis certitudine. *Ita Lessius*.

3. Si interrogatus, an pretium minuendum sit, neges, & ideo alter inducatur ad emendum; ex communi sententia peccas contra justitiam, & teneris restituere. Quia mendacio, ideoque via injusta inducis proximum ad contrahendum cum suo damno; & injustum est, proximi bonum fraude, mendacio, vel dolo impedire aut minuere.

4. Magistratus peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, si pretium rerum mutent ob privatam suam utilitatem: vel si edicti justi promulgationem differant eo solum fine, ut prius merces vendant, aut emant, vel pecuniam distrahant; aut si aliqui legem brevi promulgandam significent, qua notitia ille utatur cum aliorum detrimento. *Ita Rebellus, Delugo, & alii multi*. Quia ex suo officio tenentur impedire damna aliorum, & curare ne ex suis decretis damnum aliquibus præ aliis eveniat. Enimvero eorum officium in communem utilitatem institutum est: ergo non possunt eo uti in damnum aliorum, ob utilitatem propriam, vel privatam alterius.

Quæst. VIII. *An excusetur vendens ultra pretium justum, eo quod emptor tale pretium offerat?*

Resp. Neg. *Est communis sententia*. Quia emptor non vult liberaliter donare excessum pretii justi, sed emere & solvere dumtaxat justum pretium. Unde excessum non offert, nisi ex errore tollente voluntarium, vel ex necessitate aut affectu erga rem illam: quæ non augent pretium mercis respectu venditoris, cum sint ex conditione emptoris. Si tamen constaret excessum illum liberaliter donari, ut faciunt aliquando principes, posset retineri; donatio enim liberalis est justus titulus, ob quem etiam emptor posset minoris emere. Sed hoc numquam præsumi debet, nisi absint ignorantia justi pretii, necessitas, fraus ac coactio, & adsit aliqua caussa, ut consanguinitas, affinitas, amicitia, vel liberalitas.

Quæst. IX. *Si venditor ignoret valorem mercis suæ, ad quid tenetur emptor?*

Resp. Ex communi sententia, tenetur illum aperire, si rogetur, alioqui injuste deciperet. Si non rogetur, tenetur pretio justo saltem infimo emere, quamvis minus ex ignorantia petatur. Nam non servaretur æqualitas; & injustum est, rem emere vel vendere minori pretio, quam communi æstimatione valeat, cum hoc pretium sit injustum. Neque enim venditor intendit donare id quod deest justo pretio; sed rem uti est vendere justo pretio; & manente ignorantia, quævis ejus condonatio non est voluntaria, nec proinde valida.

Quæst. X. *An qui scit in agro alieno latere thesaurum, licite emat agrum pretio communi, ut fiat dominus totius thesauri?*

Resp. Affirmant quidam Doctores. Quia 1. Christus, Matth. 13. innuit hoc licere. 2. Thesaurus non est pars fundi, nec ejus fructus, cum ibi non natus, sed positus fuerit: nec pertinet ad dominum agri, donec eum invenerit, cum thesaurus in nullius bonis sit, *instit. de rer. divis.* 3. Justum pretium rei petitur ex communi æstimatione, non ex utilitate soli emptori nota, quæ est per accidens & extrinseca rei. Nec emptor tenetur indicare, cum cuilibet liceat uti propria scientia ad acquirendam rem, quæ nullius est: verum alii negant.

Aliud est de venis metallicis, vel alio minerali, quæ latent in agro: nam sunt partes fundi, qui non consistit in sola superficie, sed in tota profunditate usque ad centrum terræ, aut saltem sunt fructus agri. Ergo sunt domini agri, & emptione fundi debet haberi eorum ratio, cum vere simul emantur. Sunt tamen qui docent, si emens id nesciverit, & bona fide emerit, non teneri hoc compensare: quia quæ a nemine cognoscuntur, non æstimantur pretio, sed se habent in æstimatione hominum tamquam si ibi non essent.

Quæst. XI. *An liceat justo pluris vendere ob dilatam solutionem pretii, vel minoris emere ob anticipatam?*

Resp. Neutrum licet, nisi adsit alius titulus justus, ut lucrum cessans, vel damnum emergens. *Est communis sententia*, & constat, 1. c. 6. & c. 10. *de usur.* 2. Quia res non venderetur aut emeretur pretio justo; nam pretium justum est illud, quod aut lege, aut communi æstimatione constitutum currit. Neque pretium debet æstimari ex anticipatione, vel dilatione solutionis: nam perinde justum est, si illud nunc detur, vel solum post annum. Sola quippe ratio temporis per se nihil confert ad pretium; alioqui usura esset licita, & pecunia numerata esset pretiosior numeranda, quod damnavit Innocent. XI. Unde solutio futura per se æqualis est æstimationis cum præsenti: 3. In dilata vel anticipata solutione est mutuum implicitum & virtuale: nam cum creditor concedit dilationem solutionis, perinde facit, ac si acceptam a debitore pecuniam eidem usque ad tempus mutuaret. Similiter qui solutionem pretii anticipat, idem præstat, ac si nunc mutuam daret pecuniam usque ad tempus mercis accipiendæ. Ratione autem mutui aliquid ultra valorem rei exigere injustum ac usurarium est. Ita S. Thom. 2. 2. qu. 78. art. 2. ad 7. ubi ait: *Si aliquis carius velit vendere res suas, quam sit justum pretium, ut de pecunia solvenda emptorem expectet, manifeste usura committitur; quia hujusmodi expectatio pretii solvendi habet*

ratio-

rationem mutui. *Unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usuræ. Similiter etiam si quis emptor velit rem emere vilius, quam sit justum pretium, eo quod pecuniam ante solvit, quam possit ei res tradi, est peccatum usuræ quia etiam ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo pretio rei emptæ.*

Ex communi tamen sententia, licet numerata pecunia vendere pretio infimo, non numerata summo, quia utrumque justum est. Hinc injustum est nunc emere pretio currente triticum tradendum eo tempore, quo speratur plus valiturum. Licet tamen merces emere minori pretio, quam valeant cum emuntur, & datur pretium, si verisimiliter putentur minus valituræ tempore quo tradentur: nam alias emptor damnum pateretur.

Nota. Mercatoribus, qui credito vendunt merces, non licet plerumque aliquid supra justum pretium exigere ob lucrum cessans. Quia raro lucrum eis ideo cessat; immo ordinarie augetur; nam sic vendendo, plures emptores habent, & plures merces vendunt, quam si exigerent solutionem præsentem, & liberi sunt a periculo, & labore conservandi merces.

Quæst. XII. *An liceat credita, chirographa, & census minoris emere, quam continent; v. gr. an jus ad centum nummos solvendos intra annum emi possit numeratis tantum nonaginta?*

Resp. 1. Si hæc sint litigiosa, vel si eorum solutio sit incerta, aut cum difficultate ac molestiis exigenda, licite emuntur minoris quam contineant: nam tunc in æstimatione communi minus valent. Hinc ex l. *Minus* §. de reg. jur. *Minus est actionem habere quam rem*, quæ scilicet certo & sine molestiis ac sumptibus haberi nequit. Idem dic si ex tali emptione lucrum cesset, vel damnum oriatur ementi. Non licet tamen ipsis debitoribus ea debita minori emere, cum sint caussa eorum minoris æstimabilitatis, & teneantur ad integram solutionem. Quæstores vero publici, & ii quibus incumbit aliorum debita solvere, si cum creditoribus dure ac moleste agant, ut ad creditum ipsis vel eorum amicis vendendum adigant, tenentur ad restitutionem; cum sint caussa injusta difficultatis solutionis & damni.

Resp. 2. Seclusο lucro cessante, vel damno emergente, non licet credita & chirographa liquida ac secura minoris emere quam continent. *Est communis sententia, teste Delugo.* Prob. Quia non servaretur æqualitas pretii cum re empta; nam minoris emeretur creditum quam valet. Jus enim ad debitum liquidum mille aureorum exigendum, & certo recipiendum sine difficultate ac molestia, valet mille aureos: nam si debitum illud quod emitur, non esset exigendum post annum, sed nunc, idque sine ulla difficultate, molestia ac damno, non posset dici non valere mille aureos; sed ob solam dilationem temporis non potest minui ejus valor, alioqui usura esset licita. Præterea mille aurei certo in futurum solvendi tanti valent, quanti mille præsentes, ut constat ex propos. 41. ab Innoc. XI. damnata.

Ob eamdem rationem non licet census jam constitutos, nulli periculo expositos, emere infra pretium lege vigente taxatum. Alioqui emerentur vilius justo, cum pretium legitimum sit indivisibile, & census jam constitutus nulli periculo ac difficultati expositus tanti valeat, quanti novus. Quod si lex sit abrogata per consuetudinem legitime præscriptam, vel revocata ex consensu saltem tacito Principis, ita ut census constitutus habeat pretium vulgare, (ut varii dicunt ex consuetudine habere) potest emi infimo pretio census, qui summo venditus fuit, cum utrumque justum sit. Non tamen potest redimi a vendente, nisi eo quod emptus est pretio: quia ad justam venditionem cum pacto retrovendendi requiritur, ut venditor idem pretium ab emptore datum reddat, cum hoc pactum sit simile pacto rescindendi contractum.

Quæst. XIII. *Ad quid tenetur qui falsam monetam pro vera ignoranter tradidit?*

Resp. Tenetur ubi id novit, veram tradere; vel si non potest, rescindere contractum, quia rem dedit intrinsece ac substantialiter vitiosam, & se obligavit ad dandam veram monetam. Item quia fuit error circa substantiam monetæ, quæ est materia contractus; & alioqui esset inæqualitas, quæ ubi innotescit, reduci debet ad æquitatem, ne fiat inimica.

Quæst. XIV. *An liceat vendere res defectuosas, vel mixtas?*

Resp. Ex communi doctorum sententia, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, 1. Qui scienter vendit rem vitiosam, sive in substantia, tunc enim contractus est etiam nullus, ob defectum consensus substantialis; sive in quantitate seu pondere, numero vel mensura, ex Deut. 25. *Non habebis diversa pondera majus & minus, nec erit in domo tua modius major & minor. Pondus habebis justum & verum, & modius æqualis & verus tibi erit. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam*; sive in qualitate, non minuto pretio, etiamsi vitium non sit noxium. Nam in his casibus violatur æqualitas, quam justitia exigit: non enim servatur æqualitas inter rem & pretium: nam res defectuosa seu vitiosa in quantitate vel qualitate minus valet, quam integra & bona. Ergo non potest juste vendi, nisi pretio minore pro ratione defectus. Quod si qualitas rei sit noxia, venditor tenetur emptori de damno, cum fuerit ejus caussa injusta.

2. Qui vendit rem mixtam alia viliori, v. gr. vinum aqua mixtum, vel farinam frumenti mixtam hordeacea, si mixtio noxia sit, vel reddat rem inutilem aut deteriorem. Quia injuste decipit emptorem, qui res puras non mixtas putat & vult emere, eique injuste infertur damnum contra bonam fidem contractus.

Immo etiamsi res mixta non fiat deterior, nec inutilis, non licet eam vendere eodem pretio ac si esset pura. Quia minoris valet, estque injustum, eodem pretio rem vilem, quo pretiosiorem, v. gr. aquam pretio vini, panem hordeaceum pretio tritici vendere secundum aliquam quantitatem. In ejusmodi autem rebus mixtis est aliqua quantitas rei vilis. Ita *S. Antoninus* 2. par. tit. 1. c. 17. *Rebellus, Tamburin. & alii multi.* Nec refert, quod vinum sic mixtum aquæ vel fortasse melius emptori sapiat, quam si esset purum; hoc enim per accidens est, & emptor admiscere aquam poterit. Vinum autem

mixtum & minoris æstimabilitatis ac valoris secundum se, quam purum, estque in se deterius, & citius acescit, & ad plures effectus minus utile est. Igitur tunc minui debet pretium pro ratione mixtionis.

3. Qui utitur aliquo artificio, ut mercis bonitas magis appareat, & ideo vendit supra summum. Non enim ideo pluris valeat, cum bonitas non inde augeatur. Item qui aliquo artificio auget pondus vel extensionem mercis, v. gr. avenam aqua perfundit, lanam ponit in locis humidis, ut fiat ponderosior. Nam emptor decipitur in pondere & mensura; & res vere ac in se minorem habet quantitatem.

Quæst. XV. *An venditor tenetur aperire vitium ac defectum rei venalis?*

Resp. 1. Si emptor quærat, an res careat vitio, venditor tenetur ex justitia aperire rei vitia; præsertim occulta. *Est communis sententia Doctorum*, *inquit Lessius*. Quia alioqui emptorem injuste deciperet; nam emptor habet jus cognoscendi rem, quam vult emere, & ut ei secundum veritatem respondeatur, idque bona fides contractus postulat. Quare si venditor asserat vitio carere rem, quæ occultum habet, & ideo illicias emptorem ad eam emendam, alias non empturum, tenetur ad rescindendum contractum, si emptor velit: quia dolus illi caussam dedit. Si vero eam emisset quidem, sed minoris, venditor tenetur ei restituere ex pretio quanti minoris juste emisset; nam eatenus eum decepit, eique fecit injuriam, l. 13. §. *de action. empt.* Quod si venditor putaret manifesta vitia non deprehendi ab emptore, tenetur etiam illa aperire, inquit Lessius, quia generatim rogatur de omnibus.

Resp. 2. Si res putetur noxia, vel inutilis ad usum ad quem petitur, venditor etiam non rogatus tenetur ejus vitium aperire, alioqui tenebitur ad restitutionem pretii dati, & damnorum inde secutorum; ut si vendat, etsi pretio modico, corium fragile, vel pannum adustum pro durabili, equum segnem pro generoso, animal infirmum pro sano, domum ruinosam pro firma, semina corrupta pro recentibus, carnes infectas, ovem morbidam, ex qua grex morbum contrahat, tigna vitiosa, unde ædes corruant &c. *Est communis sententia*; & constat, 1. Ex l. 13. §. *de action. empt.* & aliis. 2. Quia eo casu censetur emptor involuntarius, & quasi dolo ad emendum inductus, cum putat, mercem bonam & sibi utilem offerri, talemque solum emere velit, & tamen noxia aut inutilis offertur. 3. *Venditor ex hoc ipso dat emptori damni vel periculi occasionem, quod rem vitiosam ei offert, si ex ejus vitio damnum vel periculum incurrere possit*, ait S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 3. *Sed qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur*; cap. ult. *de injur.* Idem dic, si rem vitiosam vendas emptori revendituro, quia eris caussa periculi, vel damni aliis emptoribus obventuri ex ignorantia vitii.

Immo si res sit notabiliter minus utilis, quam rationabiliter exoptet emptor, tunc venditor tenetur ei defectum rei detegere. Quia tenetur cum emptore secundum voluntatem ejus rationabilem contrahere, id enim exigit bona fides in contractibus servanda. Sic merces, quæ diu servari nequeunt, non licet vendere quærenti res diu servandas.

Porro venditor ignarus vitii occulti suæ mercis, tenetur eo cognito vel rescindere contractum, vel resarcire inæqualitatem, restituendo excessum pretii. Nam injustum est retinere pretium majus, quam res valeat. Non tenetur tamen compensare alia damna inde secuta, modo absit culpa lata & levis. Quia non est caussa injusta illorum, cum ignorantia invincibilis eum excuset, sed se habet ut possessor bonæ fidei; & aliunde tenetur ex contractu de sola culpa lata & levi.

Nota. Quamvis dum vitium rei est manifestum, censeatur notum emptori; si tamen venditor sciat emptorem illud non advertere, & esse periculosum, tenetur ei declarare etsi non rogatus. *Ita communiter teste* Rebello. Nam tunc respectu emptoris est occultum, & error dat caussam contractui. Præterea bona fides in contractibus debita id exigit. Idem docet Valentia cum aliis: si vitium adversetur intentioni, quam actu habet emptor in emendo, quamvis ex incuria illud non advertat: quia emptoris incuria nullum dat jus venditori, & nihilominus vetum est, quod emptor non vult nec intendit emere rem cum tali vitio.

Resp. 3. Si vitium non reddat rem noxiam nec periculosam, nec notabiliter minus utilem, quam emptor rationabiliter exoptet, nec venditor interrogetur de vitio, ex communi sententia, is non tenetur aperire vitium etiam occultum, modo minuat pretium pro ratione vitii. Quia tunc nulla fit emptori injuria, nec damnum; alias non possent conservari commercia in rep. Nam si defectus omnes non notabiles in se, nec relate ad usum emptoris detegerentur, multi ab emendo deterrerentur in magnum venditorum detrimentum, vel multum de pretio justo detraherent.

Si tamen venditor probabiliter judicet emptorem rem eam esse revenditurum tanto pretio, quanto si careret defectu seu vitio, tenetur ei aperire defectum saltem post contractum. Quia hoc ipso quod rem suam exponit venalem cum occulto vitio, tenetur ex officii sui lege, cavere ex parte sua, ne quis inde aliquod damnum patiatur; & alias daret occasionem damni aliis inferendi. Immo si emptor non aliter consentit in contractum, nisi posita conditione, quod res careat tali vitio licet non noxio, & venditor expresse id cognoscit aut ex verbis emptoris, aut verisimiliter ex aliis signis aut conjecturis, quocumque pretio res vendatur, fit injustitia emptori, accipiendo pretium non detecto vitio. Quia tunc contractus est nullus, cum consensus emptoris fuerit conditionalis, & desit conditio cui alligatus erat.

Quæst. XVI. *Cuinam res vendita perit, vel deterior fit?*

Resp. 1. Si res vendita pereat post traditionem, fide de pretio data, perit emptori, etiamsi pretium nondum solverit. Quia emptor est illius dominus, cum per traditionem supposito titulo dominium rei acquiratur; res autem perit domino suo.

Resp. Si res pereat ante traditionem, sitque res certa ac determinata, ut hic equus, hic grex &c. perit emptori, ex variis legibus, & ex instit. *de empt. & vendit.* Ratio est legum dispositio, quæ etsi impediant dominium ante rei traditionem, tamen statuunt,

tunc, ut effectus ex eo profluentes, & omnia rei commoda ac incommoda post perfectam venditionem pertineant ad emptorem, perinde ac si jam translatum esset dominium rei, ex l. 1 Cod. *de perit. comm. rei vendit.* & l. 12. Cod *de act. empt.* Emptio autem & venditio perficitur solo consensu mutuo contrahentium, seu simul atque de merce tradenda & solvendo pretio determinato convenerint, dum sine scriptura res agitur, *ex instit. sup.*

Si tamen mora vel culpa levi venditoris, qui tenetur rem custodire donec tradiderit, res fiat deterior, vel pereat, vel si ita conventum sit, ipse tenebitur de damno. Item si venditio fiat sub conditione, & res pereat ante conditionis eventum, perit venditori: quia venditio sub conditione non est perfecta ante conditionis eventum, l. 7. §. *de contrah. empt. &c.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur; cum impleta fuerit conditio.* Ideoque ante illius eventum periculum & detrimentum rei pertinet ad venditorem, l. 50. *de jure dotium.*

Resp. 3. Si res sit indeterminata quoad individuum, ut si emantur sex modii tritici ex granario, sex oves ex grege; vel si res sit determinata quoad mensuram tantum aut numerum, v. gr. totum acervum tritici uno aureo in singulas mensuras, vel hunc gregem taxato pretio in singula capita &c. tunc ante traditionem, aut mensurationem vel numerationem res perit venditori, qui proinde tenetur restituere pretium, si erat solutum. Quia ejusmodi venditio censetur fieri sub tacita conditione, si venditor tradiderit tot oves, mensus fuerit tot modios tritici &c. Ita l. 3. § *de contrah. empt. &c.* Si tamen constitutus fuerit terminus, in quo res numeranda, vel mensuranda esset, & emptor monitus in mora sit; periculum rei deinceps emptoris erit: unde pereunte toto grege, vel acervo emptor pretium amittet. L. 5. *de peric. & commod. rei vendit.* & l. 2. *Cod. eod. tit.*

Resp. 4. Cum ex duabus rebus una disjunctive venditur, v. gr. ex duobus equis unus, non determinando utrum, si ambæ pereant post venditionem absolute factam, emptor tenetur solvere pretium promissum, licet nihil receperit. Si vero alterutra dumtaxat pereat, perit venditori, qui tenetur alteram tradere, l. 34. §. *de contr. empt. & vend.*

Quæst. XVII. *An venditor potest fructus & utilitates rei venditæ percipere, donec solvatur pretium?*

Resp. Secluso titulo lucri cessantis vel damni emergentis non potest, si rem emptori tradiderit pretio promisso. *Est communis sententia.* Quia tunc rei dominium translatum est absolute in emptorem, ex l. 29. §. *de contrah. empt.* Res autem domino fructificat, nec licet quidquam exigere præcise ob dilationem solutionis. Quod verum est, etiamsi emptor sit in mora culpabili solvendi pretii: quia non desinit idcirco esse dominus rei, ac proinde etiam fructuum. Sed tunc tenetur compensare interesse, quod ex dilatione pretii venditor patitur. Hinc quando venditio absoluta dissolvitur ex mutuo consensu; fructus sunt emptoris, nam tempore intermedio fuit dominus rei.

Immo non potest venditor, accepta solum de pretio fide, fructus rei venditæ percipere, etiamsi res emptori non fuerit tradita; nec persolutum pretium. Quia perfecta venditione, sicut rei emptæ periculum & incommodum spectant ad emptorem, ita & fructus & commoda ad eum pertinere debent: alioqui inæqualis esset contrahentium conditio, ideoque injustitia. Et ita statuitur *instit. de empt. & vend.* ubi hæc ratio additur: *Nam & commodum ejus esse debet, cujus periculum est.*

Sed num venditor potest singulis annis quinque pro centum exigere ab emptore, dum pretium rei emptæ non solverit?

Resp. Licite potest; modo adsit titulus damni emergentis vel lucri cessantis, ut si ex hoc pretio, seu summa tantumdem percepturus esset ex contractu census vel societatis, aut negotiatione &c. Quia annuus ille pecuniæ reditus non exigitur ratione dilationis solutionis, quod esset usurarium, sed ob compensationem jacturæ lucri aliunde juste percipiendi; & interea emptor fruitur re empta & ejus pretium retinet.

Quæst. XVIII. *An liceat vendere cum pacto retrovenditionis, & emere pacto redemptionis?*

Resp. 1. Peccat contra justitiam, qui credito, seu non numerata pecunia vendit alicui merces summo vel medio pretio, ea lege, ut sibi retrovendantur pretio infimo numerata pecunia. Quia 1. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Contractus Mohatra licitus est, etiamsi respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.* 2. in pacto ut res retrovendatur venditori infimo pretio, est inæqualitas; ideoque injustitia, nam ultra pretium justum imponitur onus pretio æstimabile retrovendendi pretio infimo; & sic tollitur facultas retinendi, vel vendendi pretio summo aut medio. Immo hoc pactum reddit contractum usurarium, & facit ut sit jam mutuum virtuale, in quo aliquid ultra sortem exigitur; nam perinde se habet, ac si venditor minorem pecuniæ summam mutuaret, ut reciperet majorem.

An autem secluso tali pacto & onere, idem venditor licite emere possit ab emptore pretio infimo easdem merces? Negant S. Antoninus, Toletus, & alii. Affirmant plures, seclusa tamen lege positiva, qua id in multis locis prohibitum est. Quia venditor easdem merces justo pretio vendidit, & postea emit: nam si quilibet alius juste potest merces alteri venditas emere infimo pretio; cur id non liceret etiam venditori qui reliquit emptori libertatem eas sibi retinendi, vel alteri tradendi? Neque eum gravat, sed potius liberat onere quærendi alios emptores.

Resp. 2. Venditio cum pacto retrovendendi, & emptio cum pacto redimendi, non est licita, nisi positis his conditionibus: 1. ut nihil fiat in fraudem usurariam, & adsit intentio vera emendi & vendendi. Alioqui jam esset mutuum implicitum, ideoque lucrum inde proveniens esset usura. 2. Ut onus impositum compensetur. Nam omne onus contractui extrinsecum, & pretio æstimabile compensari debet: alias non servaretur æqualitas, & justitia: ac proinde minui debet pretium, si emptor teneatur emptam rem revendere venditori: nam talis obligatio est onus pretio æstimabile, cum privet emptorem facultate eam retinendi aut aliter alienandi: augeri vero debet, si venditor teneatur rem venditam redimere, si emptor velit, cum hoc onus sit pretio æstimabile, & extrinsecum venditioni. 3. Ut res non redimatur

majore pretio, quo prius vendita fuit, nisi melior industria vel opera emptoris effecta sit. Nam vis pacti retrovendendi in eo est, ut emptor restituat rem, restituto pretio pro ea dato; perinde est enim cum eo pacto contrahere, ac cum pacto, ut liceat post aliquod tempus contractum dissolvere. 4. Ut emptor fiat vere dominus rei emptæ, ejusque periculum subeat, & fructus & commoda percipiat; nam hoc exigit natura contractus.

Cum his conditionibus pactum illud ex communi sententia licitum est, cum non repugnet substantiæ contractus, & aliunde compensetur onus impositum, Emptio tamen rei frugiferæ facta ea lege, ut venditor teneatur postea rem suam recipere, & totum pretium pro ea acceptum reddere emptori retinenti sibi fructus, est saltem in praxi usuræ palliatæ obnoxia. Et reipsa est mutuum virtuale cum lucro respectu ejus, qui nolens mutuare alteri pecuniam quærenti, emit ab eo, v. g. vineam ea lege, ut post duos aut tres annos redimatur eodem pretio, quo empta fuit, retentis fructibus ex ea perceptis: nam talis non habet intentionem sinceram emendi, sed intendit solum dare pecuniam præsentem ea lege, ut totam postea recipiat cum lucro, quod est usurarium. (1)

Quæst. XIX. *An qui rem nomine alterius vendit ultra pretium sibi designatum, sed justum, possit excessum sibi retinere?*

Resp. Neg. Quia 1. dominus præscribens rei suæ pretium, intendit solum, ut non minoris vendantur, non autem ne pluris, si juste possit. 2. Totum rei pretium justum, cum succedat loco ipsius rei, pertinet ad dominum rei venditæ. Nihil ergo ex eo retinere licet sine ejus consensu.

Nec dic, hunc excessum esse fructum industriæ vendentis. Nam ipsam industriam vel gratis præstitit, & tunc non potest eam sibi compensare cum eam donaverit; vel pretio locavit, & tunc nihil ei debetur ultra mercedem pactam; vel si est famulus, tunc ad eam tenetur ex suo officio absque nova mercede. Si tamen famulus vel alter rem illam pretio a domino designato sibi emat, & postea suo nomine divendat pretio justo paullo majore, potest sibi retinere hoc lucrum; quia rem illam justo pretio suo nomine vendidit: nisi dominus ei mandasset ut venderet, quanti intra latitudinem justi pretii vendi posset, quo casu tenetur illam diligentiam præstare *Ita Lessius*.

Similiter qui alterius nomine rem emit infra pretium sibi præfinitum, non potest residuum pretium sibi retinere. Quia præscribens pretium non intendit excessum donare, sed solum vult, ut res non pluris ematur. Hinc sartores peccant retinendo excessum pretii dati ad emendum pannum, vel si faciliores sint in licitando, eo quod à mercatore aliquid obtineant: nam tenentur aliorum negotium a se susceptum utiliter gerere, perinde ac suum. Et hoc ipso quod quis mandatum alterius suscipit, se obligat ad ejus commoda procuranda; nec aliter res gerenda alteri committitur. Neque possunt operam impensam occulte compensare: nam sufficienter compensatur per hoc, quod iis prae aliis vestis facienda committatur, & communi pretio persolvatur. Præterea qui negotium alterius suscipit nihil petendo, censetur velle suam operam gratis præstare, ex l. 1. §. *Mandat. &c.*

Quæst. XX. *Cuinam res debetur, dum fuit duobus successive vendita?*

Resp. Ex communi sententia, si res neutri tradita sit, debetur priori emptori. Quia res illa non poterat vendi alteri sine injuria prioris emptoris, qui jus ad illam prius habet, l. 26. §. *locat.* Si vero res tradita sit secundo emptori; hujus est quia per traditionem acquisivit ejus dominium, l. 15. Cod. *de rei vendit.* Priori aut. competit solum actio in venditorem, ut vel rescisso secundo contractu rem sibi tradat, vel compenset interesse; nam secundum leges solo contractu sine traditione non acquiritur dominium.

Excipe, nisi res vendita, vel donata sit civitatibus aut Ecclesiis, vel piis caussis; nam per solam emptionem aut donationem, ante traditionem acquirunt dominium. Potest tamen prior emptor rem evincere a posteriore, si hic emit mala fide, hoc est, sciens rem jam esse alteri venditam. Immo hic posterior tenetur sponte rem priori tradere, recepto pretio, & impellat venditorem ad sibi iterum vendendum, sciens rem jam esse alteri venditam. Quia violat jus prioris emptoris, & est caussa injusta venditionis & damni inde secuti; unde tenetur injuriam a se illatam tollere & resarcire.

Nota. Hoc idem procedit in aliis contractibus, v. gr. in locatione: nam si secundo conductori res locata tradita fuerit, is præfertur priori: quia habet tunc rei detentionem, a qua expelli non debet.

Quæst. XXI. *An Monopolia licita sint?*

Nota. Monopolium proprie est, cum unus vel pauci efficiunt, ut merces certas vendant emantve soli, vel etiam plures inter se conveniunt, ut merces aut operas non vendant, nisi certo pretio. Non agitur hic de monopolio late sumpto seu facto auctoritate publica, cum scilicet unus vel pauci facultatem a Principe obtinent, ut ipsi soli certas merces vendant; nam patet hoc esse licitum, si fiat ob justam caussam, & justo pretio, quia hoc interdum postulat bonum commune, ne scilicet deseratur rerum aliquarum negotiatio, vel artificium: sunt enim aliquæ merces, quæ sine magnis sumptibus comparari nequeunt, quos sumptus ob damni periculum nemo vellet in se suscipere citra privilegium, ut solus venderet, ut liquet in librorum impressione. Præterea id potest Princeps, cum ipsi necessaria est pecunia ob bonum commune; sed tunc moderate taxari debet pretium illarum mercium, præsertim si sint communiter necessariæ ad commode civiliterque vivendum;

(1) In hoc contractu venditionis cum pacto francandi, debet pœnitens emptor interrogari a Confessario, num reipsa animum habuerit sincerum emendi; similiter & venditor interrogandus est, num ab emente pecuniam mutuam petierit, eumque renuentem induxerit ad usuram obtegendam pallio pacti francandi. In utroque enim illo casu subintelligitur usura, adeoque illicitum judicandum est; secus vero non, ita Lambertinus, *de Synod. Dioc. cap. 51. Lib. 7. §. 7.*

dum; nam alias daretur occasio privatis alios pro arbitrio gravandi, magnoque damno afficiendi.

Resp. Quælibet monopolia auctoritate privata facta sunt prohibita non solum lege humana, Cod. *de monopol.* sed etiam divina naturali: nam sunt 1. Contra caritatem, vetantem, ne quis impediat commodum aliorum, & efficiat, ut proximus rem carius emat, quam esset empturus; nemo enim vellet id sibi fieri. 2. Contra bonum commune, cum multis noceant. 3. Contra justitiam commutativam, ideoque obligant ad restitutionem: nam populus habet jus, ut non augeantur privata auctoritate, & ob bonum privatum pretia rerum, vel caritas variis machinationibus inducatur.

Quatuor modis, & quidem contra justitiam fiunt. 1. Dum pauci vel plures inter se conveniunt, ut merces aut operas non vendant nisi certo pretio, licet non excedente summum vigens ante conventionem, vel non emant nisi infimo. Nam vi violant jus, quod singuli habent emendi pretio medio vel infimo, & vendendi summo aut medio; impediendo privata auctoritate, ne sic jam emere, vel vendere possint, & restringendo pretium ad summum vel infimum. *Ita multi* contra alios, farentes, tamen esse contra caritatem, immo etiam contra justitiam, si summum pretium excedant. 2. Cum quis vi, metu, vel fraude impedit, ne merces aliunde advehantur: nam cives habent jus, ne impediatur eorum commodum, præsertim injusta via. *Ita communiter*. 3. Cum unus vel pauci emendo omnes fere merces certi generis, v. gr. frumentum, inducunt caritatem. *Ita communiter*. Nam inducere caritatem, est contra jus populi, & dare illi caussam damni: unde hos in raptorum numero recenset Catechismus Romanus. Vel nolunt postea vendere, nisi summo pretio: nam impediunt privata auctoritate, ne jam alii possint emere medio aut infimo pretio, contra proprium jus. 4. Cum mercatores supprimunt merces suas, ut inde earum pretium crescat: quia efficiunt, ut augeatur earum pretium, perinde ac si raræ essent, cum tamen raræ non sint. Deinde resp. habet jus emendi res venales eo pretio, quod spectata earum copia justum censetur. Secus, si quis suas res nondum venditioni expositas servet usque ad tempus, quo carius venduntur, modo hac suppressione non inducatur caritas; tunc enim nemini fit injuria, nec occasio damni datur.

Porro ad hanc injustitiam pertinet, si apponatur fictus licitator, ut alter emptor augeat pretium. Item si artifices conspirent ad non docendam artem suam, nisi certo pretio injusto; vel ut opus ab uno inchoatum alter non perficia; quod prohibetur l. 1. Cod. *de monop.* nam hæc conventio cedit in damnum aliorum.

Quæst. XXII. *Quænam vendere non licet?*

Resp. Ex communi omnium sententia, non licet vendere, nec emere, 1. Res spirituales, vel spiritualibus annexas; quia simonia est. 2. Ea, quæ justa lege prohibentur; nam leges justæ obligant in conscientia. 3. Ea, quibus emptor non potest uti sine peccato, vel quæ moraliter nonnisi ad nocendum inserviunt, vel quibus prævidetur emptor usurus ad peccandum, vel ea, quibus homines communiter male utuntur, & quæ sunt occasio emptoribus peccandi, nisi constet hunc emptorem bene usurum. Quia esset cooperari peccato alterius, vel eum exponere periculo peccandi, immo ei instrumentum & materiam peccandi præbere.

Hinc peccat mortaliter, qui vendit obscœnas imagines, vel librum contra religionem aut bonos mores, aut famam proximi; sed qui ejusmodi res habet, tenetur eas destruere. Quod si inde damnum patiatur, id sibi imputet: nam tales libros non debuit sibi comparare; nec ideo magis excusatur, quam qui falsam monetam ignoranter ab alio accepit, quam tamen aliis tradere non potest.

Sed an peccat mortaliter, qui vendit sal, aut alias merces sub lege civili prohibitas; etiamsi lex illa supponatur mere pœnalis?

Resp. Affirm. Quia se exponit morali periculo vitam, aut libertatem, & bona omnia amittendi cum exitio familiæ. Est autem mortale saltem contra caritatem, tali periculo se exponere ob aliquod commodum temporale longe inferius damno, cui se exponit. Quare nec licet ab aliis ista emere, quia dant occasionem peccato vendentium.

Quæst. XXIII. *Quænam sunt obligationes emptoris, & venditoris?*

Resp. Propter hactenus dictas tenetur ex justitia constituto tempore emptor solvere pretium promissum, & venditor tradere mercem: nam ex contractu oritur jus strictum & obligatio justitiæ.

Quæst. XXIV. *An peccat qui cogit vendere etiam justo pretio?*

Resp. Is mortalis violentiæ reus est. Constat, 1. ex historia regis Achab; qui Nabothem cogere voluit, ut vineam suam venderet etiam justo pretio, & a nolente eam accepit, 3. Reg. c. 21. Quocirca S. Chrysost. hom. 87. in Matth. sic ait: *Hoc Achab regem perdidit: nam quamvis pretium dederit, verumtamen, quia a nolente accepit, pœnas luit. Emptor enim non cogere, sed persuadere debet. Quod si vero æquum pretium persolvens tanto supplicio affectus est; qui nullo pretio aliena rapit, quare punitionem non meretur?* 2. Quia gravis fit injuria domino rei, qui jus habet eam sibi retinendi.

Quæst. XXV. *Quid dicendum de Retractu gentilitio?*

Resp. 1. Est jus concessum proximo consanguineo venditoris ad resarciendam intra certum tempus, & ad se revocandam venditionem rei immobilis, eodem oblato pretio, quo res illa ab extraneo, vel a remotiore consanguineo empta fuit. Quod jus concessum est ad bona immobilia intra consanguineos conservanda: quare non potest extraneo vendi, nec dari.

Resp. 2. Peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, 1. Consanguineus, qui rem venditam retrahit animo eam alteri suo nomine comparandi, quia lex non dat jus retrahendi, nisi ut sibi retineat. Immo sæpe juramento affirmare cogitur, velle sibi retinere. 2. Extraneus qui nomine consanguinei ab emptore rem emptam vindicat: nam facit emptori injuriam; lex enim non dat jus retrahendi, nisi consanguineo proximo, ut rem venditam ab alio sibi retineat. 3. Qui fraudibus, vel minis impedit consanguineum, ne rem sibi retrahat, vel qui ab eo majus pretium exigit, quam dederit: nam illius jus violat.

CAPUT VI.

De Locatione, & Conductione.

Quæst. I. Q*Uid sunt?*

Resp. Locatio est contractus, quo rei usus vel fructus, vel personæ opera pro certo pretio conceditur ad tempus. Conductio est contractus, quo rei usus vel fructus aut personæ operæ pretio accipitur. Unde sunt unus idemque realiter contractus mutuus, qui ex parte dantis est locatio, & ex parte accipientis est conductio. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

Porro, *locatio, & conductio proxima est emptioni & venditioni, iisdemque regulis juris consistit*, l. 3. tit. 25. Nam sunt emptio & venditio usus aut fructus rei, vel operæ personæ. Hinc nunquam licet locare pretio justo majore, nec conducere justo minore.

Quæst. II. *Quænam sunt obligationes locatoris & conductoris ad se invicem?*

Resp. 1. Ex communi sententia locator tenetur, 1. Aperire conductori vitia rei locandæ, ut dixi de re vendenda, nam locatio, & conductio iisdem regulis consistunt. Alioqui tenebitur conductori de damno, etiamsi illud vitium locator ignoret, sed culpabiliter, ex l. 19. §. *locat* ibi: *Si quis dolia vitiosa ignarus locaverit, deinde vinum effluxerit, tenebitur in id quod interest, nec ignorantia ejus erit excusata.* Quia locator tenetur expendere diligenter, num res quam locat, sit apta usui ad quem datur, nec noxia; idque postulat æquitas & natura locationis, quæ instituta est in commodum utriusque contrahentis.

2. Tenetur ad impensas necessarias tum ad reparationem rei locatæ, tum ad convenientem usum, ad quem locatur. Nam debet reddere rem aptam ad usum conductoris, & si hanc aptitudinem amiserit, eamdem reddere, cum pretium propter usum accipiat, l. 15. §. *loc.* Quod si a conductore aliquid in hunc finem fuerit necessario impensum, v. g. in curationem equi, restaurationem domus &c. tenetur locator id rependere ex l. 55. §. *loc.* Nam si talis obligatio oritur ex commodato, quod gratis fit, a fortiori exsurgit ex locato, in quo merces accipitur. Item tenetur ad onera publica ad eam pertinentia, nisi aliter conventum sit, servata æqualitate.

3. Tenetur remittere pretium locationis pro eo toto tempore, quo conductor non potuit uti re vel opera locata, si impedimentum proveniat ex parte locatoris vel rei locatæ, ex l. 27. & 33. §. *loc.* Nam conductor non censetur promittere pretium, nisi quatenus re locata uti aut frui poterit, quantum est ex parte locatoris & rei locatæ; & tunc nihil esset, quod pretium mereretur. Agrorum autem locator tenetur pensionem totam remittere colono, si hic sine sua culpa, sed ob sterilitatem vel grandinem nihil recipiat, vel si vi tempestatis, hostium depopulatione, aut incendio absque coloni culpa segetes pereant, etiam collectæ in manipulos, l. 15. §. *locat.* Quod si colonus aliquid receperit, sed sterilitas vel jactura fuerit magna, tunc locator tenetur imminuere pensionem pro rata, *nisi cum ubertate præcedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari*, c. 3. *de locat.* Quæ intellige, nisi colonus convenerit ab initio, ut quovis eventu solvere teneatur integram pensionem, quæ ob hoc onus minor sit; ex l. 9. *loc.* nam tunc conductor cedit juri suo, quod compensatur.

4. Si rem locatam dominus vendat, debet ea lege divendere, ut conductor eadem conditione apud emptorem maneat, a quo si domo vel fundo pellatur, tenetur venditor conductori de damno, l. 25. §. *loc.*

5. Tenetur ad non privandum conductorem re locata ante terminum constitutum, alioqui tenebitur ad interesse, quia conductor per contractum acquisivit jus utendi, vel fruendi re usque ad illud tempus. Excipiuntur cap. 3. *de loc.* & l. 3. Cod. *de loc.* quatuor casus, in quibus conductor ante terminum amoveri potest. 1. Si casus improvisus accidat, ob quem res locata sit necessaria domino, ut incendii, matrimonii &c. 2. Si res locata, v. gr. domus egeat refectione, seu instauratione, sed remitti debet pensio pro residuo tempore. 3. Si conductor pensionem per biennium non solverit. 4. Si re locata ad malos usus, vel ad damnum inferendum utatur, aut rem destruat.

Denique locator tenetur rem non locare ei, qui ea male usurus est; quia hoc esset ei dare occasionem seu commoditatem peccandi, ejusque peccatis cooperari: perinde ac si daret ensem ei, quem sciret uti velle ad duellum.

Resp. 2. Ex communi sent. conductor tenetur, 1. Uti re locata juxta boni viri arbitrium, & non ad alios usus præter concessos. Nam qui usurpat usum aliquem rei alienæ sine consensu domini, peccat contra justitiam.

2. Tenetur pro illius conservatione eam curam adhibere, quam diligentiores ac prudentiores in re sua simili impendere solent. Quare si ejus culpa lata vel levi, res pereat, aut deterior fiat, tenetur ad restitutionem: nam contractus cedit in utriusque utilitatem. Immo tenetur etiam de culpa famulorum, operariorum, & eorum quos admittit; si ex negligentia non impedivit, vel si idoneos non conduxit, vel malos homines admisit, l. 11. & 23. §. *loc.* Item curare debet, ut nullum detrimentum dominus patiatur, sive quoad jus rei, sive quoad ejus substantiam & tenetur de casu fortuito eveniente ex eo quod aliquid egerit contra pactum, l. 11. §. *loc.*

3. Tenetur ad impensas modicas & quotidianas, necessarias ad conservationem rei conductæ, v. gr. ad equi alimenta.

4. Tenetur pensionem stato tempore solvere: nam hæc tunc ex justitia debetur: unde si sit in mora culpabili, tenetur locatori de interesse, l. 17. Cod. *de locat.* Quod si re conducta uti vel frui non potuerit, ob caussam non provenientem ex parte sua, v. gr. ob bellum, vel si domus ex parte corruat, si equus morbo afficiatur, non tenetur solvere pensionem pro eo tempore, ex l. 27. & 33. §. *locat.* ob rationem supradictam. At si non possit ea re uti aut frui, ob caussam ex parte sua, licet sine culpa sua provenientem, tenetur totam pensionem solvere etiam pro toto tempore, quo non potest uti. Nam æquitas postulat, ut locator damnum non patiatur ob caus-

caussam supervenientem ex parte conductoris. Et sicut conductor non tenetur solvere pensionem, quando non potest uti re conducta, ob caussam provenientem ex parte locatoris aut rei locatæ; ita par est, ut locator percipiat pensionem, quando conductor non potuit uti re conducta, ob caussam ex parte sua provenientem.

5. Tenetur rem conductam non dimittere ante terminum constitutum, alioqui tenetur solvere integram pensionem, perinde ac si ea re usus esset, nisi ejus usus impediatur ob caussam non provenientem ex parte sua, quia tenetur servare contractum, l. 33. §. *locat.* Porro nisi aliter conventum sit, conductori licet rem sibi locatam locare alteri æque idoneo, qui primo conductori tenebitur pensionem solvere, & hic primo locatori, l. 6. Cod. *de locat.*

6. Rem locatam completo locationis tempore restituere locatori tenetur: nam non habet jus eam diutius detinendi; alias tenetur de damno.

Nota. Licet rei locatæ periculum maneat penes dominum, tamen ex l. 23. §. *de reg. jur.* potest apponi pactum, ut conductor præstet casus fortuitos, & in se suscipiat periculum omne rei locatæ. Sed hoc onus imminutione pretii compensari debet: alioqui esset inæqualitas ideoque injustitia.

Quæst. III. *Quænam sunt observanda circa locationem operariorum & famulorum?*

Resp. Ex communi sententia doctorum, ista, 1. Justum stipendium locationis operæ famulorum, ancillarum, & operariorum censetur illud, quod illis communiter in illis locis dari solet. Nam petitur a communi æstimatione; pretium quippe operarum & obsequiorum, perinde ac rerum venalium potest habere latitudinem summi, medii, & infimi, quando non est lege taxatum. Quare si quis exigat stipendium majus summo, vel solvat minus infimo, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, perinde ac vendens supra summum, vel emens infra infimum: nam tunc tollitur justitia inter pretium & operam. Item stipendium censetur justum, quando multi alii reperiuntur, qui libenter talem operam, tale munus, tale obsequium pro tali stipendio sunt præstituri: nam illud pretium communi æstimatione justum censetur, quod non solet tamquam insufficiens recusari, aut quod, uno recusante, statim admittitur ab alio.

2. Si nulla facta sit pactio & pretium relictum sit arbitrio conductoris, hic tenetur dare infimum saltem mercedis justæ pretium. Nam talis conductio est quædam emptio obsequiorum, quæ semper exigit pretium justum. Et quamvis alter nullum pretium determinavit, non intendit tamen, totum obsequium vel ejus partem gratis præstare: sed mens ejus est, ut solvat conductor, quod justum esse judicaverit secundum communem æstimationem.

3. Si famulus vel operarius se ultro obtulerit domino, & hic illius opera non egeat, sed solum ex caritate ad preces ejus eum conducat: tunc tenetur ei dare alimenta, & si ejus opera conductori afferat utilitatem, quæ pluris ei valeat quam alimenta, tenetur præter alimenta dare pretium æquale valori utilitatis inde perceptæ. Nam alter non intendit operam suam donare, sed vendere justo pretio, non ex mera voluntate, sed ex æquitate constituendo: & jure naturali *dignus est operarius mercede sua*. Luc. 1. Quia cum opera pluris valeat conductori quam alimenta, compensari debet ex justitia juxta hunc valorem. In tali autem casu opera æstimari debet ex utilitate quam conductor ex ea percipit; nam in talibus circumstantiis secundum communem æstimationem non plus valet.

4. Si operarius vel artifex convenerit de pretio minore, quam valeat ejus opera vel opus, falso putans opus, v. g. ædificium minore tempore, & labore vel sumptu agere; tenetur conductor supplere defectum justi pretii, etiamsi læsio fuerit infra dimidium justi pretii. Quia alioqui esset inæqualitas inter pretium & operam vel opus, ideoque injustitia. Neque enim sponte ac scienter, sed ex ignorantia consentit in pretium justo minus, nec sponte donat id quod deest. Præterea qui emit aliquid pretio proposito, sed inæquali, tenetur complere pretium saltem infimum, ut tollatur inæqualitas.

5. Si conductor non possit opera alterius conducta uti ob impedimentum, quod non proveniat ex parte operarii, tenetur totam mercedem pactam ei solvere, perinde ac si operas suas impendisset. l. 37. §. *locat.* ibi: *Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quominus operas præstaret.* Nam fidem contractus impleri æquum est; & locator habet jus, ut non patiatur damnum, ob caussam non provenientem ex parte sua. Sed si operarius ex opera sua alibi impensa aliquid lucratus fuerit, conductor potest tantumdem detrahere de pretio conductionis, vel nihil dare, si tantundem lucratus fuerit, ex l. 19. §. *loc.* Quia locator nullum damnum sustinuit, & opera illa ratione conductionis erat conductori debita. Si vero locator operam conductam non præstet, ob impedimentum ex sua parte proveniens, licet sine sua culpa, non debetur illi merces, & accepta restitui debet, ex l. 38. cit. Nam conductor non se obligavit ad dandum pretium pro opera, quæ præstari nequeat ob caussam provenientem ex parte locatoris. Immo ipse tenebitur ad interesse conductoris, si operam toto tempore ex sua culpa non impenderit: quia est caussa injusta damni, cum hoc oriatur ex non servato culpabiliter contractu, qui ex justitia impleri debebat.

6. Bene laborantibus justum stipendium statim solvi debet; nam habent jus statim accipiendi post operam præstitam. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue.* Tob. 4. *Ecce merces operariorum, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.* Jac. 5. Si vero non bene laboraverint, peccant contra justitiam, nec debetur illis stipendium, nisi pro æstimatione laboris. Quare si integrum receperint, tenentur vel supplere defectum laboris, vel restituere excessum stipendii, cum ad eum jus non habeant, immo & compensare conductori damnum, & lucrum cessans: nam fuerunt caussa illius injusta, cum tenerentur ex conventione diligenter laborare.

CA-

CAPUT VII.

De Censu, Emphyteusi, & Feudo.

Quæst. I. *Quid & quotuplex est Census?*

Resp. Census alius est reservativus, alius consignativus. Census reservativus sumptus pro contractu, est ille quo quis in alterum transfert rei suæ dominium directum & utile, reservato sibi jure pensionis annuæ super eadem re. Hunc licitum esse patet: nam sicut quis potest rem suam tradere, vel non tradere, ita & tradere, reservato sibi jure pensionis.

Census consignativus sumptus pro contractu, est contractus, quo emitur & venditur jus percipiendi pensionem annuam ex re, vel persona alterius, vel utraque. Sæpe sumitur pro tali jure. Hic census dividitur, 1. In realem, qui fundatur super re aliqua, ut prædio, domo &c. Ita ut ex ea re pensio debeatur, ad quemcumque res illa transeat, donec census redimatur; in personalem, qui constituitur immediate super persona alterius eam obligando immediate, bona vero ejus mediate tantum; & in mixtum, qui fundatur super utrisque, ita ut re pereunte, adhuc persona maneat obligata. 2. In vitalitium, qui extenditur solum ad vitam unius vel plurium, estque virtualis sponsio nixa eventui fortuito, & in perpetuum, seu donec redimatur.

Censum realem esse licitum declararunt Martinus V. & Calixtus III. Sed re super qua fundatur destructa, perit: nam corruente fundamento, perit res in eo fundata, ut si domus vel molendinum corruant, perit census super his fundatus, ita ut jam nihil liceat exigere a venditore. Hujus census licitus patet: nam nihil est nisi emptio & venditio rei pretio æstimabilis.

Quæst. II. *An jure naturæ licitus est census consignativus personalis, vel mixtus?*

Resp. Communis sententia affirmat, modo ematur justo pretio, idest, lege vel consuetudine constituto, & venditor census possit sua opera vel industria lucrari, aut habeat bona in re vel in spe certa, ex quibus pensio duci possit, nec obligetur ad censum redimendum, licet semper pro libito eum redimere possit eodem, quo vendidit pretio.

Prob. 1. Ex communi praxi piorum & eruditorum in Gallia, Belgio &c. 2. Quia pretio æstimabile est, adeoque potest emi & vendi jus ad pensionem non solum ex re frugifera, sed etiam ex persona alterius, quæ potest lucrum facere ex labore, industria, vel ex bonis suis saltem per alios, & quæ proinde potest obligari immediate ad pensionem solvendam; cum quis possit in alterum transferre jus percipiendi aliquid a se acquisitum: ergo & vendere. Nec refert quod decursu temporis pensiones recipiendæ summam pretio dato majorem efficiant, nam non emuntur illæ pensiones, sed jus ad illas percipiendas. At jus ad pensiones per partes & tot intervalla annorum recipiendas non pluris æstimatur, quam summa simul habita, licet minor illis pensionibus collective sumptis. Quia illa summa divisa per multas partes, multaque ac longa temporum intervalla, cum incertitudine recipienda, & variis incommodis exposita, minoris valet secundum prudentum æstimationem, quam istarum partium collectio simul habita, quæ opportunior ac utilior est ad quodlibet lucrum ac negotiationem, & nullis incommodis obnoxia. Et vero in emptionem agri pretium commune censetur justum; licet diuturnitate temporis fructus superent pretium agri. 3. Teste Toleto, Nicolaus Papa V. ann. 1450. approbavit hunc contractum ad petitionem Alphonsi regis Aragoniæ.

Obj. 1. Contractus censualis personalis videtur esse mutuum virtuale.

Resp. Neg. Nam ille census est emptio non pensionis, sed juris ad pensionem, pro pretio ab emptore irrevocabiliter dato: unde nec in eo emitur pecunia, sed jus ad pecuniam, nec pecunia data potest unquam repeti. At in mutuo datur pecunia præsens pro pecunia futura, æquali, tota simul solvenda, quæ potest à mutuante post certum tempus exigi.

Obj. 2. S. Pius V. in Bulla *Cum onus*, statuit *censum constitui nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, sed de sua natura frugifera.*

Resp. In hoc non explicat jus naturale, nec divinum, sed solum sancit jus humanum, quod in Gallia & in multis aliis locis non viget.

Nota. Non licet pensiones debitas conjungere sorti, & per illas eam augere, & postea exigere majorem pensionem. Nam ideo prohibetur jure Cæsareo, & Gallico, & a Pio V. Porro quando redimitur census, non potest cogi emptor ad recipiendum pretium per partes, sed totum simul reddi debet, nisi aliter juste conventum sit: nam in eo onus & damnum sentiret.

✠ Auct. opinio propugnatur a Soto, Covarruvia, Lessio, aliisque gravissimis auctoribus, qui recensentur in laudato Opere de Synodo Diœcesana lib. 7. c. 48. ubi SS. N. D. indicatis nonnullis contrariæ opinionis momentis num. 4., ita num. 5. rem persequitur. *Sed superfluum est censum personalem novis argumentis insectari, quem jam proscripsit S. Pius V. in laudata Constit.* Cum onus, *ubi ad census honestatem, inter ceteras conditiones, hanc quoque requirit, ut census constituatur in re fructifera, non qualicumque, sed immobili, certa, ac nominatim designata. Quapropter etiam Auctores qui censum personalem, ejus natura inspecta, ab usuræ suspicione vindicant, ingenue tamen fatentur, eum licite fieri non posse, ubi præfata Pii V. Constitutio est recepta; quod tamen in Gallia, Belgio, & Germania non contigisse affirmant Lessius cit. c. 12. n. 20. Hannoldus de just. tract. 10. n. 319. Pirrhing. ad tit. de usur. n. 85. VViesiner. ib. n. 81. Verum, quamquam nos sciamus, eumdem Summum Pontificem, supplicante Catholico Rege Philippo II. indulsisse Hispanis, ne ad suæ Constitutionis, quoad eas conditiones, quæ juris naturalis, aut Divini non sunt, exactam observationem astringerentur, sicuti narrant Gutierez cit. q. 77. in fin. & Pelicianus de Solis l. 1. de censib. c. 6. n. 2. nec dubitemus, ab eadem obligatione potuisse contrario usu, seu legitime præscripta consuetudine, ceteras eximi nationes; vehementer tamen suspicamur, in censu mere personali, præsertim utrinque redimibili, eas desiderari conditiones, quas non solum Pontificia Constitutio, verum etiam ipsum jus naturale, & Divinum exposcunt, ne sit larvatus contractus mutui, & propterea coram Deo usurarius.*

Sed

Sed quoniam nulla hactenus hac de re ab Apostolica Sede prolata est sententia, non dicet, ut Episcopus in sua Synodo censum personalem declaret ex natura sua usurarium: sed si præsit Diœcesi, ubi prædicta viget S. Pii V. Constitutio, urgebit ejusdem observationem, curabitque pro viribus, ne personales census in eam clanculum inducantur: si vero Diœcesim gubernet, in qua Piana Constitutio non est moribus recepta; serio Fideles monebit, atque hortabitur, ut a censibus personalibus abstineant, eo quod, etiam sola spectata eorumdem indole, usuræ periculo, & suspicione non vacent.

Quæst. III. *An licitus est census utrinque redimibilis?*

Resp. Neg. Quia census præsertim personalis utrinque redimibilis, seu factus cum conditione, ut venditor teneatur illum redimere, sicut potest cogere emptorem ad illum redimendum, videtur mutuum implicitum ac virtuale, ex quo aliquid ultra sortem exigitur; in eo enim emptor dat pecuniam ea lege, ut totum ad certum tempus recipiat cum lucro, quod est mutuare ad usuram sub emptionis larva. Et vero si talis contractus liceret, usura saltem cum mercatoribus posset per illum excusari, modo minus lucrum exigatur, quam sit pensio annua census irredimibilis ad nutum emptoris. Quare Toletus l. 5. c. 47. docet, in censu personali non posse venditorem cogi ad redimendum censum, *quia tunc videtur mutuum virtuale.*

Quæst. IV. *Quid sunt Emphyteusis, & Feudum, & ad quid obligant?*

Resp. Emphyteusis est contractus, quo res immobilis conceditur quoad dominium utile, sub onere annuæ pensionis, solvendæ proprietario retinenti dominium directum: idque vel in perpetuum, vel ad unius aut plurium vitam, vel ad certum tempus, quod decennio non sit minus. Differt a locatione: quod emphyteusis constitui solum possit in re immobili, & ad tempus non minus decennio, & quod per eam transferatur dominium utile.

Emphyteuta tenetur, 1. Certam pensionem, vel in pecunia, vel in fructibus domino directo solvere statis temporibus; alioqui amittit rem emphyteuticam cum omnibus impensis in ejus meliorationem factis, si non solverit per biennium pro ecclesiastica, per triennium pro seculari. 2. Rem concessam fructuosiorem facere, aut saltem non deteriorem: nam ad hunc finem præcipue conceditur.

Resp. 2. Feudum pro contractu est concessio rei immobilis, vel æquipollentis, quoad dominium utile, sub onere fidelitatis, & obsequii personalis domino directo præstandi. Differt ab emphyteusi præsertim quod in puro feudo non debeatur pensio, sed solum obsequium personale, ad quod datur.

Feudatarius tenetur. 1. Præstare juramentum fidelitatis. 2. Suo tempore requisitus obsequia debita præstare. 3. Non debet disponere de feudo sine consensu infeudatoris. Amittit autem feudum neglectu obsequiorum, & ob crimen felloniæ, id est, belli contra dominum directum gesti.

CAPUT VIII.

De Contractus societatis.

Quæst. I. *Quid est Contractus societatis.*

Resp. Est duorum vel plurium conventio contribuendi aliquid ad communem quæstum vel usum. Sunt qui addunt, & sustinendi commune damnum. Esse licitum constat, 1. Ex jure civili, §. & Cod. *Pro socio*, & jure canonico c. 7. *de donat. inter viv. &c.* Ubi mandatur dotem uxoris ad lucrum dari mercatori, nimirum in societatem. 2. Quia licet convenire ad lucrum ex pecunia & industria captandum, servata æqualitate; quamvis enim pecunia de se sterilis sit, non est tamen sterilis, ut subest industriæ tamquam instrumentum negotiationis quæstuosæ. Et hæc societas valde differt a mutuo: nam in ea, qui confert pecuniam, retinet illius dominium, & subit ejus periculum ac damnum, quod non fiat in mutuo. Unde ultra sortem potest accipere aliquid tamquam fructum suæ pecuniæ, negotiationi & periculo expositæ, vel animalium de se fructuosorum.

Quæst. II. *Quænam ad justitiam societatis requiruntur?*

Resp. Ex communi sententia, sequentia, 1. Ut negotiatio sit licita, alioqui societas esset mala, & nulla, l. 57. §. *Pro socio*. 2. Ut singuli socii aliquid aptum ad lucrum faciendum conferant in commune, sive pecuniam, sive operam ac industriam, sive animalia, vel instrumenta, ut navem, equos &c. Qui enim in ea nihil confert utile, non habet jus ex ea emolumentum percipiendi. 3. Ut lucrum dividatur inter socios, pro rata portione eorum, quæ quisque contulit, l. 26. §. *Pro socio*; alioqui non servaretur æqualitas. 4. Ut impensæ, damnum, ac periculum sint communia, l. 67. §. *Pro socio*, ibi: *Cum societas contrahitur, tam lucri, quam damni communio initur*. Et vero societas est quædam fraternitas, ex l. *Verum* §. *Pro socio*. Jus autem fraternitatis exigit, ut lucra & damna sint communia. Præterea æquitas postulat, ut qui sentit commodum, sentiat & onus, juxta reg. jur. 5. Ut si res vel pecunia collata pereat citra culpam latam & levem socii, pereat ei, qui contulit, quia hic retinet illius dominium, res autem domino suo perit. Quod si pereat ex culpa lata & levi socii, hic tenetur eam restituere domino, lib. 72. §. *Pro socio*. Nam qui rem alterius accipit, tenetur ex culpa lata & levi, quando contractus cedit in utilitatem utriusque. Tamen juxta Doujat in Gallia socii non tenentur, nisi de culpa lata & dolo. 6. Ut ad certum tempus ineatur societas, ante quod repetere non liceat, quod in eam collatum est: nam hoc exigit finis societatis.

Ex his patet, finita societate sortem reddi debere domino, & lucrum quod ea dempta superest, dividi inter socios, pro rata contributionis ad societatem. Nam alter remanet dominus pecuniæ collatæ, nisi tamen pecunia communicata fuerit socio, aut aliter juste conventum sit. Ita declaravit Sixtus V. constit. *Detestabilis*.

Quæst. III. *An licitus est contractus societatis triplex?*

Nota 1.

Nota 1. Contractus triplex est ille, quo pecuniam in societatem conferens paciscitur cum altero socio, ut quidquid contigerit, sibi sua sors integra reddatur cum certo lucro, sed minore eo, quod probabiliter sperare potuisset. Dicitur triplex, quia in eo tres contractus sive formaliter, sive virtualiter contineri dicuntur: Primus & principalis est contractus societatis, quo confers pecuniam in societatem. Secundus est contractus assecurationis sortis, pro qua cedis socio magnam partem lucri sperati, v. g. si tibi spes sex centum aureis lucrandi triginta, quorum media pars ad te pertineret, ex iis cedis quinque pro assecuratione sortis, retentis tibi decem. Tertius est venditio lucri majoris sperati incerti pro certo, sed minori; v. gr. hanc spem decem aureorum vendis pro quinque certo solvendis. Unde conferens in societate centum aureos, per alios contractus hanc summam servas indemnem, & certum ex ea lucrum facis, scilicet quinque aureorum.

Nota 2. Consentiunt omnes, non licere hos contractus celebrare cum eo, qui non putetur ex ea negoriaturus, v. gr. cum paupere, qui indiget illa pecunia ad suam sustentationem, vel ad solvenda debita. Quia tunc non esset nisi ficta societas, quæ usuram valeret, nec verus esset titulus aliquid supra sortem exigendi.

Resp. Contractus triplex videtur jure naturali illicitus. Ita S. Antonin. S. Bernardin. Panormit. Azor. Rebell. &c.

Prob. Quia 1. in illis aliquid exigitur ultra sortem absque titulo, quod est injustum. Nam si quis est titulus, maxime societas: sed hæc destruitur per assecurationem sortis: societas enim essentialiter exigit, ut damnum ac periculum, sicut lucrum, sit inter socios commune: nam *cum societas contrahitur, tam lucri, quam damni communio initur*, l. 67. § *Pro socio*. 2. Totum jus lucrandi in societate per solam pecuniam sine opera & labore fundatur in periculo, cui quis pecuniam suam committit in negotiatione. Nam pecunia otiosi domini non potest ei esse instrumentum quæstuosum, nisi quatenus ejus periculo negotiationi subjicitur, ex S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. ibi; *Ille qui committit pecuniam suam, vel mercatori, vel artifici per modum societatis cujusdam, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, sed remanet ejus; ita quod cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur. Et ideo sic licite potest partem lucri inde provenientis expetere tamquam de re sua.* Enimvero pecunia de se sterilis est, nec alia ratione fructuosa, nisi vel per industriam utentis, vel per hoc quod periculo exponatur in negotiatione. Sed posita assecuratione, solum conceditur usus pecuniæ ut pecuniæ nulli periculo expositæ, ideoque prorsus sterilis; & quæ nullum domino fructum parere potest. 3. Violatur æqualitas in societate servanda, si quis nihil confert nisi quod est de se sterile, participet de lucro, & nihil de damno nec periculo, sitque certus de sorte & lucro; alter vero non sit certus de ullo lucro, & subeat omne periculum operæ propriæ ac pecuniæ alienæ. Hinc L. 52. §. *Pro socio*, dicitur: *Sicuti lucrum, ita damnum quoque commune esse oportet quod non culpa socii contingit*. 4. Sixtus V. tres contractus in Bulla *Detestabilis*, damnavit, ut per se illicitos his verbis: *Irrepsit enim versuto & callide antiquum humani generis hostis per varios dolos & fallacias & incautos homines . . . . ut seipsos in usurarum voraginem, Deo hominibus odiosam, sacris canonibus damnatam, & Christianæ caritati contrariam, fœde immergant; & dum vanas & terrenas divitias quærunt, veras ac cælestes amittant, sicut nuper cum magno dolore audivimus, hoc malum quasdam provincias pervasisse . . . . Proinde nos . . . . . ut gregem dominicum . . . . . ab offensione, & vitæ æternæ discrimine tutum in viam salutis dirigere nitamur, hujusmodi morbi contagionem, antequam in communem fidelium perniciem latius serpat . . . . tollere cupientes . . . . . Damnamus & reprobamus omnes & quoscumque contractus, conventiones & pactiones posthac ineundos seu ineundas, per quos seu quas cavebitur personis pecunias, animalia, aut qualibet alias res societatis nomine tradentibus, ut, etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, sors ipsa seu capitale semper salvum sit, & integrum a socio recipiente restituatur, sive ut de certa quantitate, vel summa in singulos annos aut menses, durante societate, respondeatur. Statuimusque ejusmodi contractus, conventiones, & pactiones usurarias ac illicitas posthac censeri debere . . . . ac ne de cetero societates ineantur sub hujusmodi pactis & conditionibus, quæ usurariam pravitatem sapiunt, districte interdicimus, & prohibemus.* Porro ideo dicit hos contractus usurarios, illicitos *posthac* censeri debere, non quod antea tales non fuerint in se, sed quia ante ejus constitutionem ignorantia invincibilis, quæ poterat esse in multis, illos excusabat ab usura formali, seu imputabili.

Nec obstat, cap. 7. *de donat.* Quia Innoc. III. ibi solum permittit uxoris dotem dari mercatori, ut de parte honesti lucri vir onera matrimonii possit sustinere: nulla facta mentione assecurationis. Nec refert, quod alias exponeretur dos periculo; quia dos erat securior apud mercatorem, quam apud ejus maritum dilapidatorem; nec cautionem dare valentem.

Nota. Vide S. M. Bened. XIV. tractatum de Synodo Diœcesana, ubi, expendens lib. 10. c. 7 hanc de contractu trino quæstionem, recensitis præcipuis rationum momentis, quæ in utramque partem adducuntur, ita concludit: *Apostolica Sedes contrariæ opinioni*, (ei scilicet, quam Auct. refellit) *etsi minus congruere videatur Sixtinæ Constitutioni, nullam hactenus censuram inussit, a qua proinde eidem infligenda debet Episcopus abstinere: ad usum vero quod attinet, tuto posse contractum trinum, quem etiam ejusdem Patroni periculosum fatentur, pro viribus impedire, atque ab eo ineundo suos subditos dehortari, quod a plerisque Episcopis in suis Diœcesanis Synodis sapientissime factum, referunt Gennet Tom. 1. Tract. 4. c. 14. & Natal. Alex. epist. 94. in Append. ad Tom. 2. suæ Theolog. Moralis.*

Obj. 1. Licet sit de natura societatis puræ, ut commune sit periculum ac damnum inter socios, perinde ac lucrum; potest tamen vi alterius pacti redimi hoc periculum per compensationem: Nec magis per assecurationem destruitur societas quam contractus depositi, & commodati, vel locati; nam etsi periculum rei depositæ, commodatæ, locatæ suapte

suapte natura pertineat ad rei dominum, pacisci tamen sub justa mercede licet, ut alter totum periculum subeat. 2. l. 29. §. *Pro socio* dicitur. *Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, Cassius putat &c.* 3. Securitas & lucrum certum non præstantur ex vi contractus societatis, sed ob remissionem majoris lucri sperati, & vi alterius contractus. 4. Ad æqualitatem contractus satis est, quod commoda æquivaleant incommodis: periculum autem sortis, quod subit socius, satis compensatur per majus lucrum speratum, & sic non est societas leonina, qua totum periculum rejicitur in socium, nec id onus aliunde compensatur. 5. Tres contractus seorsim, & cum diversis personis liciti sunt, ergo & simul cum socio: nam quæ facta cum diversis & seorsim justa sunt, etiam simul cum eodem facta justa sunt: justitia enim consistit in æqualitate rei ad rem, non vero in habitudine ad diversas personas & tempora. 6. In triplici contractu non intervenit mutuum, quia non transfertur dominium pecuniæ in socium. Nam hic non potest de pecunia sibi in societatem data disponere pro libito, etiamsi eam assecuraverit; sed hanc tenetur vi contractus societati in negotiationem ad lucrum impendere; alias faceret injuriam conferenti, qui ideo posset contractum rescindere, cum pecunia solum data sit ad negotiationem. Quare si pecunia illa surrepta fuisset, hanc posset collator vindicare actione in rem.

Resp. ad 1. Periculi & damni ac lucri communicationem esse essentialem societati, ideoque ab ea inseparabilem per aliud pactum, sicut obligatio servandi rem depositam est essentialis deposito. Unde l. *Verum*, §. *pro socio*, societas dicitur *jus quodammodo fraternitatis in se habere*; quod jus exigit lucri & damni communionem. Aliud est de deposito & aliis, in quibus assecuratio est præter, sed non contra naturam illorum: nam natura depositi est, ut res deposita servetur; natura commodati, ut usus rei gratis concedatur &c. At natura societatis est, ut sit communio contributionis, & lucri, ac damni, ex l. 52. & l. 67. cit. *Ad* 2. Legem intelligendam esse ratione socii dumtaxat, qui operam ponit, ita ut si ejus opera ac industria tanti valeat, quanti pecunia ab alio socio collata, non debeat ille pecuniæ alterius sibi communicatæ periculum ac damnum subire: nam alias plus de damno quam de lucro participaret, & sic inter illos non esset æqualitas: subiret enim damnum propriæ industriæ, & partis pecuniæ communicatæ. *Ad* 3. *&* 4. Lucrum majus speratum fundari in societate, quæ destruitur per assecurationem sortis, ideoque tunc nihil posse ob remissionem lucri majoris sperati exigi. *Ad* 5. Disparitas est, quia alia pacta cum alio facta non impediunt, quominus stet vera societas cum mercatore, qui in eo statu constituitur, quem postulat societas, per accidens enim respectu illius est, quod alii pecuniam collatam assecurent. At pacta illa cum socio inita evertunt societatem & æqualitatem; cum hic totum periculum ac damnum subire debeat, ille vero solum lucrum certum ultra sortem recipiat. *Ad* 6. pactum illud est injustum, nam eo ipso quod mercator tenetur sortem in omni eventu restituere, ea potest uti sive in negotiatione, sive extra pro libito. Quid enim ad dantem attinet, quod in usus alios impendat, modo sors ipsi cum lucro certo restituatur? Unde obligatio imposita socio pecuniam datam non impendendi nisi in negotiationem, est majus onus additum, quod ad nihil aliud sibi quam pro palliato usurario prodest.

CAPUT IX.

De Cambio.

Quæst. I. *Quid & quotuplex est?*

Resp. Cambium est permutatio pecuniæ pro pecunia cum lucro. Hinc differt, 1. A quavis alia permutatione, qua non pecunia, sed aliæ res permutantur. 2. A mutuo, quod non est permutatio, quodque perficitur sola rei mutuatæ traditione, & essentialiter exigit, ut res alia similis non reddatur, nisi post lapsum temporis. At cambium non perficitur, nisi pecunia sit ex utraque parte data & accepta, saltem æquivalenter; permutatio enim omnis utrinque dationem requirit.

Cambium duplex distinguitur, scilicet reale, & siccum. Reale seu verum est vera pecuniarum permutatio, æqualitate inter datum & acceptum servata. Siccum est cambium fictum, & verum mutuum specioso nomine cambii velatum, ut cum habetur sola ratio temporis ad lucrum exigendum, aut quando fingitur solutio alibi facienda, & fit in eodem loco cum lucro. Dicitur siccum, quia caret humore; seu justo titulo ad lucrum pariendum. Unde a Pio V. Bulla, *In eam*, omne cambium siccum declaratur usurarium. Hinc patet, lucrum ex eo perceptum esse injustum, & restituendum.

Cambium reale dividitur in manuale, & locale. Manuale seu minutum, est permutatio monetæ diversæ speciei & rationis, ut aureæ cum argentea, minoris cum majore, patriæ cum externa &c. & vicissim. Locale seu per litteras, est permutatio pecuniæ præsentis cum absente, ut si des hic Titio pecuniam, & Titius tradat tibi litteras cambii, quarum ope eamdem summam recipias Romæ.

Quæst. II. *An in cambio reali licitum est lucrum?*

Resp. Affirm. Modo sit moderatum, & secundum leges aut consuetudinem locorum, vel communem peritorum æstimationem. Nam tale lucrum in cambio manuali percipitur non solum ratione lucri cessantis, aut damni emergentis ex cambio, sed etiam ratione laboris & operæ in conquirendis, coacervandis, custodiendis variis speciebus monetarum, & in numeranda pecunia &c. In cambio vero locali ratione trajectionis realis vel virtualis pecuniæ de loco in locum, cui trajectioni faciendæ campsor operam suam locat, suscepto in se omni labore & periculo: quæ quidem opera, labor & periculum in gratiam alterius suscepta, sunt pretio æstimabilia.

Nec obstat, quod interdum campsor id faciat sine labore & incommodo, immo cum suo commodo. Nam hoc est per accidens, & provenit ex ejus cura, industria, & officio, pro quo sustinendo multæ aliunde impensæ, & operæ præstandæ sunt; cum reipsa suscipiat obligationem ex se laboriosam, & periculosam.

Quæst. III. *An licitum est cambium ad terminum solu-*

solutionis, seu, ut ajunt, ad nundinas? Si sic campsor vel mercator dat hic pecuniam ea lege, ut illam cum lucro recipiat Francofurti, vel alibi ad proximas nundinas; ita ut plus vel minus exigatur pro cambio, quo magis vel minus remotæ sunt nundinæ?

Resp. Secluso alio titulo justo excusante ab usura, cambium hoc est usurarium. Nam est verum mutuum, ratione cujus lucrum exigitur: nihil enim aliud est, quam contractus, quo traditur pecunia, ut reddatur cum lucro infra terminum, seu in quo exigitur aliquid ob dilatam solutionem.

Nota. Tutam solidamque Auctoris de Cambio doctrinam perspicue confirmat & explicat SS. D. N. in prælaudato opere de Synodo lib. 10. c. 5. a §. 7. ad finem usque. Ut autem omnibus nota sit Romani Pontificis hac de re sententia, & quæ circa hujusmodi contractus esse debeat cura Episcoporum, omnia ferme huic capiti adjecimus: *Necesse est*, inquit, *ut in cambio locali vera fiat pecuniæ translatio, aut saltem, ut qui pecuniam accipit serium habeat animum, illam alibi restituendi: si enim sciret, eo ipso in loco, ubi accepta est, fore restituendam, quamvis cambii litteræ alio directæ fingerentur, sub cambii specie vera lateret usura, quæ hominum quidem judicium effugere, Deum autem eludere non posset. Et de hoc cambio, quod* fictum *&* siccum *appellant, ea sunt intelligenda, quæ adversus cambia statuit clar. mem. Cardinalis Lanfredinus* in sua Diœcesana Synodo Cingulana, habita die 6. Augusti 1636. cap. 14.

Hæc manifesta sunt, & vix ulli obnoxia difficultati. Alia captiosa adinventa est species cambii, quod vocant obliquum: *Titius indigens mille aureis, mutuo eos petit a Cajo, qui cum consueverit negotiari, & negotiatione pecuniam suam augere, renuit indulgere petitioni Titii, a quo ratione mutui nihil potest exigere: quia vero Titius Cajum urgere non cessat, res inter eos in hunc modum componitur: Titius mutuos accipit a Cajo prædictos mille aureos, neque mutui caussa, quidquam se Cajo, ultra sortem, soluturum promittit; ut tamen Cajo damnum rependat, quod ex dato mutuo subit, dat ei facultatem, æquivalentem pecuniæ summam, sive a semetipso, sive ab alio per cambii contractum, accipiendi, eamque ad negotiationem destinandi, simulque Titius se obligat ad solvendum Cajo, donec ei mutuum restituat, quidquid ratione cambii impendit, aut impendere deberet, si prædictos mille aureos a Campsore accepisset. Quandoque etiam ipsemet Titius mutuatarius assumit sibi onus e cambiis negotiandi tantam pecuniæ summam, quantam mutuam accepit a Cajo, in commodum tamen, & utilitatem ejusdem Caji, cui quotannis solvit quantum ex cambiis lucratur, aut lucrari posset; donec ei mutuum restituat. Si primo modo res peragatur: pertinet ad Cajum mutuantem probare, cambii litteras revera a se transmissas, seu mille aureos se fuisse per cambium ab alio consecutum. Sed si Titius mutuatarius onus in se suscepit, summam ei æquivalentem, quam a Cajo mutuam accepit, cambiis activis negotiandi; tunc aut stetit promisso, aut non: Si primum, Cajus creditor juste percipit fructus, seu pecuniæ accessiones a cambiis productas; Si secundum, quamvis tunc nihil ex cambiis consequatur, eosdem tamen fructus a Titio requirit,* titulo ejus quod interest, *seu damni quod subit, ex eo, quod Titius susceptæ obligationi non satisfecerit*, juxta dec. 829. Romanæ Rotæ coram Dunozetto jun. *Et quia hic posterior modus securiorem reddit mutuantem, cui duplicem aperit viam ad consequendum auctarium mutuatæ pecuniæ, hac de caussa frequentius adhibetur.*

Præmissa hac cambii obliqui ratione, quam præbet Cardinalis de Luca lib. 5. tit. de cambiis in Summ. part. 2. n. 16. *facile est suspicari prædictas involutas ambages, esse unice excogitatas ad palliandam usuram, quæ nihilominus non satis occultatur: quid enim absurdius, quid incredibilius fingi potest, quam quod Titius indigens mille aureis, quos mutuo accipit a Cajo, totidem statim habeat paratos ad nundinas transmittendos, atque in activa cambia erogandos, in mutuantis Caji utilitatem? Et nihilominus non desunt Auctores, qui pro ejusmodi cambiorum tuenda justitia decertant, inter quos Cardinalis de Luca* de cambiis disc. 3. n. 5. disc. 5. n. 8. disc. 13. n. 9. *Ansald.* de commerc. & mercat. disc. 65. n. 49. & seq. *Rota Bonon. apud Ucceol.* de transact. q. 40. a n. 23. usq. ad fin. *& Rota Romana*, dec. 1. lib. 8. ad Ornat Cardin. de Luca, & decis. 323. & 695. coram Molines.

Verum quidquid sit de foro externo, in quo fortasse ita res gesta præsumitur, sicuti in contractus stipulatione describitur, in foro tamen interno, ubi sola spectatur veritas, si pecunia accepto mutuo respondens, neque a mutuatario juxta prædictas diversas pactiones fuerit ad nundinas transmissa, seu in cambia activa erogata, nec unquam in alterutrius animo fuit, eam ad nundinas transmittere, seu in cambia erogare, minime dubitandum est, cambium esse illicitum, turpe, & usurarium, ac propterea e Christiana republica prorsus eliminandum. Non enim vero negamus, posse mutuantem, qui solet pecuniam suam negotiatione augere, aliquid percipere a mutuatario, titulo ejus quod interest, *hoc est lucri cessantis, aut damni emergentis; sed cum hic legitimus adest titulus aliquid ultra mutuatam sortem exigendi, is erit ingenue adducendus, neque recurrendum ad prædictos cambii obliqui anfractus, qui vehementem ingerunt suspicionem fraudis, & doli; quamobrem clar. memor. Cardinalis Marcellus de Aste Episcopus Anconitanus, in suo Pastorali monito, edito post Constitutiones Synodales Cardinalis Bartholomæi Massei, ejusdem urbis Episcopi, evulgatas anno* 1738. pag. 165. & seq. *suas oves serio est dehortatus a cambiis obliquis, quæ mera esse deprehendit tegumenta usuræ. Nec importunum existimamus, ut quilibet Episcopus, ad eradicandum e sua diœcesi eorumdem cambiorum abusum, simile monitum formet, suisque inserat Synodalibus Constitutionibus.*

CAPUT X.

De Transactione, Assecuratione, Fidejussione, Pignore, & Hypotheca.

Quæst. I. *Quid est transactio?*

Resp. Est pactio utrinque onerosa de re dubia, & lite incerta, sive mota, sive movenda. Hinc ad ejus justitiam tria requiruntur. 1. Ut res super qua transigitur, sit dubia saltem probabili-

babili existimatione utriusque partis: alioqui fieret injuria parti clare habenti jus, quæ non componere transigendo, sed vexationem injustam redimere censeretur. 2. Ut conventio sit cum aliquo onere utriusque partis: alioqui donatio esset, non transactio. 3. Ut per eam lis componatur vel dirimatur: nam ad hoc instituta est.

Quæst. II. *Quid est assecuratio?*

Resp. Est contractus, quo quis rei alienæ periculum in se suscepit, obligando se vel gratis, vel certo pretio ad solvendum ejus pretium, si perierit. Quando hæc obligatio pretio suscipitur, est contractus similis venditioni; nam venditur obligatio præstandi domino rem indemnem, quæ est pretio æstimabilis.

Ex communi sententia, ad ejus justitiam requiritur, 1. Ut periculum subsit saltem probabiliter, vel ab utroque judicetur subesse, ita ut rei eventus sit utrique incertus. Si enim ante contractum constaret assecuranti, res vel merces alterius esse extra omnem aleam positas, v. gr. jam pervenisse ad portum, peccaret, & teneretur restituere pretium acceptum. Nam nullus est titulus accipiendi pretii, cum assecuratio non sit in hoc casu digna pretio. Præterea assecurans sua deceptione dedisset caussam contractui. Idem dic de eo, qui sciens rem suam periisse, pacisceretur cum altero de illius assecuratione: quia impossibilis est rei, quæ periit, assecuratio; hæc enim potest esse dumtaxat de re, cujus periculum caveri potest: ergo tunc nullus est contractus, cum deficiat ejus materia. Deinde tunc dolus daret caussam contractui. 2. Requiritur, ut pretium sit proportionatum periculo, spectata æstimabilitate rei, quæ assecuratur, alioqui non servaretur æqualitas.

Quæst. III. *Quid est Fidejussio?*

Resp. Est contractus, quo quis alienam obligationem suscepit implendam, si debitor principalis eam non impleverit. Circa quod observa.

1. Si obligatio debitoris principalis sit invalida, aut extinguatur, cessat etiam obligatio fidejussoris defectu materiæ: quia hæc semper supponit obligationem principalem, estque illius accessoria.

2. *Fidejussores ita obligari non possunt, ut plus debeant, quam debet is, pro quo obligantur; nam eorum obligatio accessio est principalis obligationis; nec plus in accessione debet esse, quam in principali re,* Instit. de fidejussor.

3. Fidejussor non potest conveniri ad solvendum, nisi prius a principali debitore repetitum fuerit debitum, & constiterit, eum non esse parem solvendo. Hæc enim est veluti conditio hujus contractus, nisi aliter conventum sit.

4. Fidejussoris obligatio transit ad hæredes.

5. Peccat graviter qui certus de sua impotentia ad solvendum pro alio, ejus se fidejussorem constituit, putans fieri posse, ut debitor non sit solvendo par. Nam creditorem injuste decipit, falsam rei securitatem offerendo, & dat ei occasionem periculi ac damni.

6. Principalis debitor tenetur non solum res pendere, quæ fidejussor pro eo solvit, sed etiam resarcire omnia damna, orta ex eo quod ipse tempore debito non solverit; nam vi contractus tenetur fidejussorem indemnem servare, ea quippe lege fidejubet.

Sed an licet pro fidejussione exigere pretium a debitore?

Resp. Multi affirmant licere de eo pacisci pro ratione quantitatis debiti & periculi. Quia obligatio civilis solvendi debitum alterius est onus justitiæ pretio æstimabile, nec fidejussor tenetur eam gratis suscipere. Neque id exigitur pro solutione pecuniæ alterius loco datæ vel dandæ; nam hoc esset usurarium, sed pro subeunda obligatione solvendi debitum alterius. Neque est mutuum virtuale, nam fidejussio non consistit in traditione rei, sicut mutuum; sed præcise in susceptione obligationis alienæ. Si tamen fidejussor sciat, nullum subesse periculum, nec molestiam, alii, quibus assentior, docent, eum nihil posse exigere: quia tunc obligatio quam suscipit, nullum affert onus pretio compensabile.

Quæst. IV. *Quid est pignus, & Hypotheca?*

Resp. Pignus est contractus, quo debitor rem aliquam mobilem tradit creditori ad securitatem debiti, pro quo sic obligata est, ut possit ex ea solutio peti, si debitor non solverit.

Hypotheca vero est contractus, quo res immobilis obligatur creditori ad securitatem debiti, ita ut jus habeat ex ea solutionem petendi. Differunt inter se. 1. Quod in pignore res tradatur creditori; in hypotheca vero res sola conventione obligetur sine traditione. Interdum tamen mobilia bona sine traditione hypothecantur. 2. Quod pignus sit rei mobilis, hypotheca vero rei immobilis. Hæc tamen nomina passim in jure idem sonant; & sumuntur etiam pro ipsa re alteri obligata ad securitatem debiti, & pro jure petendi solutionem ex re sic obligata.

Hypotheca alia est conditionalis seu expressa, quæ mutuo consensu expresso constituitur. Alia tacita seu legalis, quam lex vel consuetudo attribuit, etiamsi de hac nulla facta sit in contractu mentio. Sic bona tutoris & curatoris sunt hypothecata pupillo & minori pro administratione bonorum, bona mariti pro dote uxoris &c. Item alia est universalis, per quam omnia bona tum præsentia, tum futura obligantur: alia particularis, id est, unius vel plurium rerum in specie, & hæc semper afficit rem ad quemcumque perveniat, donec debitum solvatur.

Quæst. V. *Quænam sunt obligationes dantis, & accipientis pignus & hypothecam?*

Resp. 1. Ex parte dantis seu debitoris hæc sunt, 1. Non licet eamdem rem dare pluribus in pignus seu hypothecam, nisi sit sufficiens pro omnibus debitis. Nam ideo res subjicitur hypothecæ, ut creditor ex ea solutionem capiat, si debitor non solvat. Sed plures creditores non possunt solutionem accipere ex re insufficiente pro pluribus debitis. Excipe nisi posteriores creditores moneantur de priori hypotheca; nam tunc his non fiet injuria, cum scienti & volenti non fiat. 2. Debitor tenetur creditori impensas factas in pignoris conservationem, & ne deterius fiat, restituere, l. 25. §. *de pignor. act.* nec potest pignus repetere, donec debitum integre solverit, l. 6. Cod. *de distract. pignor.* 3. Et non licet vendere rem hypothecatam, nisi emptore monito de hypotheca, quia illum deciperet. Nam emptor putaret emere rem ab omni onere liberam; cum tamen tenetur ex ea debita solvere: res enim transit ad emptorem cum suo onere reali, nec emptor plus juris acquirere potest, quam habebat venditor;

ditor; hic autem non habebat ejus dominium liberum a debitis, cum res sit ad debita obligata.

Resp. 2. Ex communi sententia creditor tenetur, 1. Diligenter servare pignus, & curare ne pereat, aut deterius fiat: alioqui tenebitur de damno secuto ex culpa lata & levi, l. 13. §. *de pign. act.* non tamen levissima, quia contractus cedit in utriusque partis utilitatem. Potest autem pignus acceptum, vel hypothecam alteri obligare, sed non pro majore summa, l. 2. Cod. *si pignus &c.* 2. Non potest uti re oppignorata sine consensu debitoris: alioquin furti actione tenetur, l. 66. §. *de furtis*, nisi utatur in gratiam debitoris, ne scilicet alioquin deterior fieret. Quia est res aliena ad securitatem tantum, non ad usum concessa: sed injustum est uti re aliena sine consensu domini. Quod si debitor concedat illius usum, valor talis usus debet in sortem computari, alioqui committeretur usura; nam ob concessam dilationem solutionis acciperetur aliquid ultra sortem, cum usus pignoris sit quid pretio æstimabile, & veluti ejus fructus ad dominum pertinens. 3. Tenetur fructus ex pignore vel hypotheca perceptos & consumptos in sortem computare, deductis sumptibus suis ac laboribus, & extantes restituere vel deducere; quia res illa est debitoris, ad quem proinde pertinent fructus ex ea nati, res enim domino suo fructificat. 4. Non potest vendere pignus, nisi debitore tempore debito non solvente, & eo prius monito. Quod si pluris vendat, quam sit debitum, tenetur excessum restituere debitori, cum nullo justo titulo possit eum retinere. 5. Non potest pacisci cum debitore, ut si non solvat statuto tempore, pignus sit creditoris: sed hic semper tenetur pignus totum restituere, cum ei postea debitum solutum fuerit: nam talis conventio utroque jure prohibetur, leg. ult. Cod. *de pact. pign.* & cap. 7. *de pignor.* 6. Tenetur soluto integre debito statim restituere pignus, nam tunc cessat titulus & jus illud retinendi, l. 6. §. *Quibus modis pignus &c.*

CAPUT XI.

De Ludo & Sponsionibus.

Quæst. I. Q*Uid est ludus, & quænam requiruntur ut sit licitus?*

Resp. 1. Ludus generatim est jucundum aliquod dictum vel factum ad animi relaxationem ordinatum. Ejus finis proximus est, ut animus oblectatione relaxetur, fiatque aptior ad applicationem ac attentionem necessariam, eo modo quo vires corporis per somnum reficiuntur: quies enim animæ est delectatio, inquit S. Thom. 2. 2. q. 168. art. 2. Hinc ludus tam potest esse honestus quam dormitio, si cum debitis circumstantiis ob finem honestum exerceatur, pertinetque ad virtutem quam Aristoteles, & S. Th. Eutrapeliam vocant, quæ est species temperantiæ, per quam homo dirigitur ac inclinatur ad modum in ludo tenendum.

Ut autem ludus sit licitus, hæc communi sententia requiruntur. 1. Ut ludi genus nullo jure sit prohibitum. 2. Ut non sit occasio peccandi, nec scandalum aut damnum ullum cuiquam pariat. 3. Ut modus debitus, & omnes circumstantiæ debitæ serventur, ita ut congruat personæ, tempori & loco: nam bonum ex integra caussa, malum ex quovis defectu. Hinc Concil. Senonense prohibet Clericis, ne in publico ludant pila, aut aliis ludis, maxime cum laicis, ob indecentiam. 4. Ut nec sæpius, nec diutius ludatur quam exigit necessitas reficiendi vires animi, & eum expeditiorem reddendi ad debita officia. Necessitas enim est mensura ludi, sicut cibi & potus. *Parum autem de delectatione sufficit ad vitam quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo*, ait Aristoteles a S. Thom. q. cit. art. 4. relatus. His adde, ut ludus necessario referatur ad finem honestum; nam homo semper propter finem honestum agere tenetur.

Resp. 2. Ludus pro contractu sumptus, est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur ut victori cedant id quod exposuerunt. Jure naturæ licitus est, servatis debitis conditionibus: sicut enim licet rem suam alteri absolute donare, ita & dare sub conditione licita, puta si victor ludendo extiterit.

Conditiones autem requisitæ in contractu ludi sunt, 1. Ut omnes conditiones ad ludum honestum necessariæ modo dictæ serventur: nam hic contractus continet ac supponit ludum, cui est accessorius. 2. Ut summa, quæ ludo exponitur, sit modica secundum cujusque facultatem ac conditionem, & non major quam opus sit ad excitandum cum oblectatione animum, & impediendum ne ludus langueat. 3. Ut ludentes habeant dominium ac liberam dispositionem eorum quæ exponunt, & aliunde habeant unde familiam alant, debita solvant, eleemosynas erogent, & ceteris officiis plene satisfaciant. 4. Ut non ludatur principaliter ob lucrum: nam finis proximus ludi est animi levamen & oblectatio, ut animus sit vegetior & aptior ad exercitia debita propter Deum recte obeunda. Deinde lucrum non potest esse finis honestus. 5. Ut absit omnis fraus & injuria. 6. Ut sit æqualitas moralis quoad omnes in spe lucrandi & periculo perdendi. Nam hæc requiritur ad justitiam hujus contractus, qui est utrinque onerosus: in eo quippe emitur spes lucrandi cum periculo perdendi.

Quæst. II. *Quinam ludi sint prohibiti?*

Resp. Jure divino & naturali prohibiti sunt ludi ex se mali ac turpes, indecori, & ad luxuriam provocantes; vel qui sunt occasio proxima peccati, aut aliis scandalum. Jure autem humano tam civili, quam canonico prohibitus est omnibus etiam laicis ludus saltem frequens aleæ, lib. 1. & 2. Cod. *de aleator.* & c. *Episcopus*, dist. 35. ex can. Apostolorum, ibi: *Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus.* Ratio prohibitionis est periculum & occasio multorum peccatorum & malorum, ut iræ, rixarum, litium, blasphemiæ, perjurii, jacturæ temporis, neglectus officiorum debitorum, eversionis fortunarum. Ludus autem aleæ est ille, cujus successus unice, vel magis ex fortuna seu casu, quam ex industria pendet, ut ludus taxillorum & chartarum. Nomine autem fortunæ ac casus intelligi debet dispositio providentiæ divinæ præter certam aliquam spem & opinionem humanam a sola Dei voluntate pendens.

Hinc ut patet ex pœna gravi apposita, peccat mortaliter qui aleæ deservit, hoc est, qui tali ludo crebro & per longum tempus lucri caussa ludit. *Ludus alea est peccatum mortale secundum Raymundum, quod credo verum, quando ex cupiditate quis ludit, scilicet principaliter motus, non ob recreationem, sed ad acquirendum quid notabile per ludum; nam ludere quid modicum, ut pueri faciunt, vel ob recreationem & moderate, non videtur mortale*, ait S. Antonin 2. part. tit. 1. c. 23. §. 8.

Immo secluso jure positivo, sæpe est mortalis aleæ ludus ratione multarum circumstantiarum, ut docet Toletus; post S. Chrysost. qui hom. 15. ad pop. ait: *Aleas tractare non videtur multis peccatum esse manifestum, sed infinita vitæ mala solet inferre . . . . Circa aleas studium; blasphemias, jacturas, iras, convitia, infinitaque alia his graviora sæpe produxit.* Hinc etiam graviter peccant, qui aleatoribus domum suam ad ludendum commodant: quia occasionem & commoditatem graviter peccandi aliis præbent, idque jure Cæsareo & Francico prohibetur. His ergo deneganda est absolutio, nisi resipuerint, ut monet S. Carolus.

Quæst. III. *Quandonam committitur peccatum mortale in ludo?*

Resp. Ex communi sententia his casibus, 1. Si ludus sit per se graviter illicitus ac turpis, vel solo jure positivo graviter vetitus. 2. Si ludenti vel aliis sit occasio proxima peccati mortalis, ut blasphemiæ, perjurii, fraudum, rixæ, libidinis &c. 3. Si idcirco negligantur officia sui status, vel muneris, aut omittantur opera graviter præcepta. 4. Si immodica summa ludo exponatur, ita ut reliqua bona non sufficiant ad sustentandam familiam; alendos filios, ad locandas filias decenter secundum suum statum, ad solvenda debita, ad dandas eleemosynas &c. 5. Si injuria vel damnum grave alteri inferatur fraudibus, violentiis, attractionibus ad ludum &c. 6. Affectu ad ludum graviter immoderato. *Nam potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum; cujus delectationem præponit aliquis dilectioni Dei, ita quod contra præceptum Dei vel Ecclesiæ talibus ludis uti non refugiat*, ait S. Thom. 2. 2. qu. 186. art. 2. Denique si quis ludat cum eo qui non potest alienare: nam vult sine titulo justo alienum obtinere, quod est injustum, & cooperatur injustitiæ alterius.

Quæst. IV. *Quibus casibus lusor ante omnem sententiam tenetur ad restitutionem?*

Resp. Ex communi sententia, victor restituere tenetur, 1. Si victus non habeat rei dominium, & liberam dispositionem. 2. Si victor vi, minis, dolo, conviciis vel simulatione imperitiæ inducit alterum ad ludendum. Nam fecit injuriam, eique occasionem damni injuste dedit. Si tamen coactus lucretur, non tenetur restituere lucrum, quia ludus ex parte ipsius est justus, & omnem inæqualitatem circa spem lucri sustulit injuria coactionis, & victus sponte in hoc periculum se conjecit. 3. Si fraude aliqua contra ludi leges usus sit, v. gr. si chartas signo aliquo notaverit, aut per nutus circumstantium, vel ex industria agnoscat, vel artificiose ita componat, ut meliores sibi obveniant &c. Et tunc tenetur restituere, tum id quod lucratus est, cum illud acquisierit per injuriam, tum etiam id quod alter juste lucratus fuisset; nam hæc spes lucri erat pretio æstimabilis, & ei per injuriam sublata fuit. Ludi autem leges sunt, quæ vel communi ludentium consensu constitutæ sunt, vel loci consuetudine receptæ. Quædam tamen fraudes seu potius astutiæ, quæ ex communi consuetudine adhibentur, & noscuntur adhiberi, non censentur contra ludi leges, nec injustæ, ut si quis sciens se meliores chartas habere, timorem simulet, quo alter ad augendam sponsionem impellatur. 4. Si victor ante ludum habuerit animum non solvendi, vel si non possit alienare rem ludo expositam; aut quidquam amittere, vel si arte ludendi sit notabiliter alteri superior, ita ut moraliter certus sit de victoria. Quia tunc error dedit caussam contractui: alter enim non voluit ludere, nisi quia contrarium putavit. Præterea hæc sunt contra justitiam ludi, exigentem, ut inter ludentes sit æqualitas moralis in spe lucrandi; & in periculo perdendi; nam hic contractus est utrinque onerosus, non donatio, nec ad remunerandum digniorem & peritiorem institutus, sed in eo emitur spes lucrandi periculo perdendi, ideoque requirit æqualitatem inter spem & periculum. Idque verum est, etiamsi excessus peritiæ sit notus alteri; nisi prudenter ex circumstantia censeatur donatio spontanea lucri ex parte minus periti. Nam sicut non sufficit ad justitiam venditionis, si emptor vitium rei norit, & rei cupiditate solvat pretium justo majus, quia aliter eam habere nequit, nec donare excessum censetur; ita in ludo &c. nisi inæqualitas peritiæ aliunde compensetur. Quandiu tamen uterque ignoret excessum notabilem peritiæ alterius, lucrum est justum etiam in peritiore: quia uterque tunc se exponit periculo perdendi; & sicut lucranti occurrit imperitior, ita poterat occurrere peritior, & sic contractus fuit fortunæ, & ex utraque parte æqualis. Præterea ludentes hoc animo ludunt, ut lucrum retineri possit, dum neutri constat de notabili excessu. 5. Juxta varios, si victor luserit ex animo repetendi solutum; quia non habebat jus lucrandi, & decepit alterum, qui non voluit ludere nisi supposita spe lucrandi. Qui tamen lusit animo solvendi, potest mutare animum peracto ludo, & solutum repetere in judicio.

Quæst. V. *An qui ludo vetito, seu alea aliquid lucratus est, tenetur lucrum restituere, vel qui perdidit solvere?*

Nota. Agitur hic de magna summa, nam qui modicam perdidit, tenetur solvere. Quia contractus ludi fuit justus, obligatque naturaliter, nec leges, quæ vigent, prohibent modicum quid ludo per se licite exponere, ac proinde lucrum modicum solutum retineri potest, nec conceditur jus illud repetendi.

Resp. 1. Juxta communem sententiam, seclusa lege speciali loci irritante contractum ludi, magna pecuniæ summa jam acquisita ludo vetito, seu alea, servata aliunde justitia, potest retineri in conscientia, donec per sententiam judicis exigatur restitutio. Quia contractus ludi jure naturæ habet vim transferendi dominii ex libero consensu ludentium, & jure positivo communi, vel saltem ex consuetudine non est ipso facto irritus: nec ludentes redduntur inhabiles ad transferendum dominium, neque obligantur

ad restitutionem nisi post sententiam judicis. Ex eo autem quod contractus sit prohibitus, non ideo hoc ipso est irritus, *quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, cap. 16. *de reg. jur.* ut patet in matrimonio post votum simplex castitatis contracto, in negotiatione Clericis interdicta &c.

Resp. 2. Qui alea ludit, & notabilem pecuniæ summam perdidit, sistendo in jure naturali, tenetur solvere. Quia contractus fuit validus, ac proinde ex illo victor comparavit jus ad id, quod lucratus est. Præterea qui perdidit, debuit ludendo consentire in solutionem, si perderet: alioqui mala fide lusisset, ideoque lucrari non potuisset.

Sed controvertitur, an jure civili communi seu Cæsareo, lusor teneatur in conscientia solvere debita ludo contracta? Alii negant, quia, l. 1. Cod. *de aleator.* conceditur victo & ejus hæredibus jus repetendi in judicio quod solvit. Ergo victus potest jure retinere id, quod solutum repetere statim posset: cui enim lex dat actionem repetendi, ei etiam dat exceptionem, ut non solvat, juxta reg. jur. 71. in 6. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.* Et l. 189. §. *de reg. jur.* Præterea leges Cæsareæ statuunt, ut victus non cogatur solvere. Unde cum retinere meam rem, & datam recipere æquivaleant; injustum non est commodiorem modum absque inutili circulo eligere. Hinc l. 3. §. *de compensat.* dicitur; *Interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere.*

Alii vero contendunt, debitorem teneri solvere, nisi judicem requirat pro debiti sui absolutione. Quia 1. Qui lusit, valide lusit; ergo contraxit obligationem standi contractui valido, donec irritetur; & sic victor habet jus ad solutionem, donec eo pelvetur per judicem. 2. Sicut qui valide lusit & perdidit, non potest ante sententiam judicis solutum repetere, aut occulte recipere; ita nec potest ante sententiam non solvere. 3. Leges non concedunt jus repetendi solutum nisi in judicio: ergo jus non solvendi acquiritur solum per sententiam judicis; & cum dicunt, victus non cogatur solvere, subintelligitur *a Judice*, unde significant solum actionem victori non dari ad repetendum. Porro certum est victum teneri solvere, si juravit se soluturum: quia juramentum de re licita præstanda servari debet ex religione & reverentia erga Deum.

Dixi *jure communi*. Nam potest esse alia consuetudo patriæ, vel lex specialis annullans obligationem naturalem solvendi debita ludo contracta, prout est in Gallia ex edicto Ludovici XIII. quoad hoc recepto. Sed videtur in his rebus standum esse consuetudini receptæ, nec lege abrogatæ.

Quæst. VI. *Quid est sponsio, & quid ad ejus justitiam requiritur?*

Resp. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate aut eventu rei alicujus contendentes, sibi invicem aliquid spondent, ut id sit ejus, qui veritatem fuerit adsecutus.

Ut hic contractus sit justus, necesse est: 1. Ut res de qua agitur, in eodem sensu ab utroque accipiatur: nam alioqui nullus esset contractus sponsionis, siquidem spondentes non consentirent in idem, si diversimode rem intelligerent. 2. Ut res de qua contenditur, sit incerta utrique contrahenti. Alioqui jam non esset æqualitas in spe & periculo, quæ ad justitiam sponsionis requiritur: nam sponsio est contractus onerosus, quo emitur spes lucrandi periculo perdendi.

Hinc si quis certus de rei veritate, vel eventu, aliquid sponsione lucratus est, tenetur id restituere, etiamsi de sua certitudine alterum monuisset, qui nihilominus vellet contendere. Quia hic non vult donare, aut se punire, sed spondere, eo quod putet rem esse semper incertam, & falli ab alio: & ideo diligenter postea veritatem inquirit. Cum autem in sponsione emitur, & vendatur spes lucri periculo amittendi, veluti merx pretio; si nullum sit periculum perdendi, nihil emitur, nec venditur; ac proinde invalidus est contractus, sicut invalida est emptio gemmæ falsæ pro vera, etiamsi emens monitus fuisset falsam esse, sed credere noluisset. *Delugo.*

CAPUT XII.

De ultimis voluntatibus.

Quæst. I. *Quid est testamentum?*

Resp. Est legitima dispositio de iis, quæ quis vult fieri post mortem cum institutione hæredis, vel legatarii universalis. Quod addo, quia in Gallia ad testamentum non requiritur hæredis institutio, immo si fieret, dicitur testamentum a judicibus declarandum esse irritum: quia lex consuetudinaria permittit solum institutionem legatarii universalis, quando non instituitur hæres is, qui ab intestato foret.

Dividitur in solemne, in quo servantur omnes solemnitates a jure præscriptæ; & in privilegiatum, quod valet, etiamsi non omnes illæ solemnitates serventur: tale est testamentum militare. Solemne subdividitur in scriptum, seu clausum, quod fit scripto coram testibus requisitis; & in nuncupativum, seu apertum, quod fit viva voce coram testibus requisitis, licet postea possit scripto mandari.

Circa solemnitates a jure in testamentis requisitas consuli debent leges ac locorum consuetudines.

Jure autem Cæsareo ad testamentum scriptum hæc requiruntur. 1. Ut hæres claris & expressis verbis instituatur, illiusque nomen propria manu testatoris scribatur; vel si aliena, ipse testator scribat, & subscriptum ac involutum ostendat testibus, dicatque in eo suam ultimam voluntatem contineri. 2. Ut adhibeantur septem testes rogati, masculi, puberes, idonei, hoc est, qui non excludantur a jure, quales sunt hæres, filiusfamilias, furiosi, damnati ob crimen &c. 3. Ut omnes & singuli testes nomen suum subscribant propria manu, & annulo seu sigillo obsignent. 4. Demum ut id totum in uno eodemque loco & tempore, unoque contextu peragatur, l. 21. Cod. *de testam.*

Ad nuncupativum requiritur solum, ut testator suam ultimam voluntatem tam circa hæredis institutionem, quam circa legata coram septem testibus, masculis, liberis, puberibus, & ad id vocatis, declaret distincta voce, ut possit audiri.

Quæst. II. *An testamentum destitutum solemnitate requisita a jure civili, validum est in conscientia?*

Resp.

Resp. Circa hoc multiplex est sententia. Prima docet, tale testamentum esse invalidum in utroque foro, ita ut hæres per illud institutus, & legatarius teneatur ante sententiam judicis restituere hæredibus ab intestato. Secunda asserit, valere in conscientia, ita ut hæredes ab intestato non possint licite repetere hæreditatem vel legatum; & si adjudicetur ipsis a judice, teneri ad restitutionem, si ipsis constet de voluntate testatoris. Tertia inter has media, docet illud nullam parere obligationem civilem, sed solum naturalem, & quidem infimam, quæ per judicem tolli possit, atque ita non esse omnino invalidum in foro conscientiæ, sed valere ad hoc, ut hæreditas vel legatum possit retineri in conscientia, donec a judice adjudicetur hæredibus ab intestato: neque etiam omnino firmum, quia post sententiam judicis relicta per illud restitui debent hæredibus ab intestato: *Ita Sanchez, Layman, & alii*, qui sic putant conciliari posse leges in speciem contrarias. Unde leges, quæ dicunt testamentum destitutum sollemnitate pro infecto habendum, nullum esse, scilicet, inquiunt, per sententiam judicis, qui ob defectum solemnitatis efficaciam ejus elidit.

Ego assentior iis, qui docent, hac in re consulendam esse locorum consuetudinem, & praxim judiciorum, atque servandum id quod æquus judex perspecta penitus veritate judicaret. Nam idem in utroque foro servandum est, ubi forum externum non nititur falsa præsumptione, nec damnat in pœnam quæ judicis sententiam requirit. Quare si judex quamvis certo norit voluntatem testatoris, rescindat testamentum ob defectum solemnitatis, & hæreditatem ac legata prophana adjudicet hæredi ab intestato, ea ipsi debentur in conscientia ante sententiam. Quia sicut privati possunt apponere contractibus suis conditiones, quibus omissis nolunt valere contractum; ita princeps, vel respubl. cui subditorum personæ ac bona subjiciuntur in ordine ad bonum commune, potuit propter fraudis periculum, & majorem dispositionis cautionem cavere, ut consensus contrahentium ac disponentium sine certa solemnitate esset de facto irritus; fecisse autem constat ex verbis legis, vel consuetudine & praxi judiciorum, quæ est legum interpres.

Nota. Testator tenetur hæredes instituere in portione legitima descendentes, & his deficientibus ascendentes, nisi justam exhæredandi caussam habeat: unde hi dicuntur hæredes necessarii.

Quæst. III. *Quinam testari non possunt?*

Resp. 1. Qui carent usu rationis, ut infantes, & perpetuo amentes. 2. Filius familias. Si tamen pubes sit, potest testari de bonis castrensibus & quasi castrensibus ad quaslibet caussas, & de adventitiis ad pias caussas: sed cum patris consensu, ex c. 4. *de sepult.* in 6. 3. Servus. 4. Religiosi solemniter professi. 5. Prodigi post interdictam administrationem. 6. Qui commiserunt aliquod crimen, cui jure annexa est talis pœna, & morte damnati. 7. Clerici de bonis ecclesiasticis, c. 9. *de testam.* in multis tamen locis consuetudo est contraria; sed semper tenentur de iis in pias caussas disponere: nam juxta communem sententiam tenentur jure divino naturali ea bona toto vitæ tempore sic impendere. Quare nulla consuetudo, nec potestas humana potest eos excusare vel dispensare.

Quæst. IV. *Quid est Codicillus?*

Resp. Est scriptura continens ultimæ voluntatis dispositionem circa ea, quæ quis vult fieri post mortem citra hæredis, seu legatarii universalis institutionem. Adhibetur ad legata, ac fideicommissa relinquenda, vel ad aliquid explicandum, aut mutandum circa testamentum. Ad ejus valorem sufficiunt quinque testes licet non rogati, nec requiritur, ut testator manu propria subscribat.

Quæst. V. *Quænam notanda sunt circa legata?*

Resp. Sequentia. 1. Legatum est ultima voluntatis dispositio, qua testator particulare donum ab hæreditate selectum directis verbis alicui relinquit. Sumitur etiam pro ipso dono sic relicto.

2. Legata solvi debent ex justitia statim post aditam hæreditatem, & ex hoc legatarius acquirit eorum dominium. Quare si executor testamenti negligat ea solvere, tenetur de damno inde secuto, nam peccat contra proprium officium in damnum alterius; executor enim constituitur ad præstandum id omne, quod testator fieri voluit, qui autem peccat contra proprium officium ad alterius commodum spectans, peccat contra justitiam. Si nullus sit constitutus executor, tenetur hæres: nam hæreditatem acceptando se obligavit implicite ad præstanda onera ei annexa.

3. Legatum transmittitur ad hæredes legatarii.

4. Legatum sub modo factum obligat ad modum illum observandum, si modus sit in utilitatem tertii, vel legantis. Quia tunc testator præsumitur voluisse ad eum obligare: secus dicunt, si modus sit in solam utilitatem legatarii, quia non præsumitur obligatio inducta, nisi aliunde colligatur, sed solum testator explicuisse motivum legandi. Quando autem testator obligat ad modum implendum, aliquando obligare vult, non ita tamen, ut si non impleatur, legatum revocetur, & restitui debeat, sed ut peccet legatarius contra justitiam, si non observet. Aliquando vult, ut modo non observato res legata restituatur, vel cum fructibus perceptis, vel sine illis. Quæ omnia pendent ex intentione testatoris, quæ arbitrio prudentis ex ejus verbis, & aliis conjecturis ac circumstantiis colligenda est. Quando legatum relictum est Ecclesiæ, vel piæ caussæ sub modo obligante, nisi aliud testator expresserit, non censetur voluisse, quod revocetur legatum, si modus non servetur, c. *Verum*, de condition. appos.

5. Si legatum ad certam piam caussam factum nequeat ei applicari, debet ab hærede dari in alteram piam caussam impendendum judicio Episcopi. Nam defunctus censetur in tali casu voluisse, ut alteri piæ caussæ applicaretur, cum id æque sit gratum Deo, & utile ejus animæ. Episcopus vero ut interpres voluntatis defuncti, tunc habet jus legata pia ad alium pium usum destinandi, ex c. 3. & 17. *de testam.* Legatum vero relictum ad caussam prophanam, si impleri nequit, redit ad hæredem.

6. Quamvis testamentum ad caussam non piam defectu solemnitatis esset invalidum in utroque foro, tamen legata pia in eo contenta valida sunt, & ea statim solvere tenetur hæres ab intestato, si constet quoad illa de voluntate defuncti, ex cap. 11. *de testam.* Tum quia ipsa pia legata sunt remedia vulgo ad testatoris salutem necessaria, & semper utilia, immo sæpe restitutiones ex justitia debitæ, & a con-

fessario præscriptæ; Tum quia juxta leges Cæsareas legara etiam prophana relicta sine solemnitate requisita solvi debent, si constet de voluntate defuncti, ex Instit. *de fideicom.* & ex c. 4. *de testam.* In Gallia vero Jure consuetudinario secundum communem Doctorum Gallorum sententiam hæres tenetur in conscientia solvere legata ad pias caussas, quamvis in iis, vel in testamento præscriptæ solemnitates omissæ fuerint: secus si sint ad caussas prophanas: Hinc quando hæredi constat voluntatem testatoris esse, ut aliquid in caussam piam distribuatur, licet id in foro externo probari nequeat, tenetur in conscientia solvere. Tunc enim probatione opus non est, dum de veritate constat.

Quæst. VI. *Quid est fideicommissum?*

Resp. Est ultima voluntatis dispositio, qua testator fidei hæredis committit aliquid alteri tradendum. Duplex est, aliud universale, in quo tota hæreditas committitur danda alteri. Sed jus Cæsareum concedit fideicommissario quartam partem hæreditatis, quæ Trebellianica dicitur a jureconsulto Trebelliano, ne inutiliter hæreditatem adierit.

Aliud particulare, in quo tantum pars hæreditatis committatur danda alteri.

Quæst. VII. *An valeat in foro conscientiæ fideicommissum in favorem ejus, qui per leges non potest hæres vel legatarius institui?*

Resp. 1. Testator peccat mortaliter ita disponendo, & etiam is, qui talis dispositionis executionem promittit: quia violat legem justam, quæ id graviter prohibet: Hinc S. Hier. epist. ad Nepotian. ait: *Per fidei commissa legibus illudimus.*

Resp. 2. Is, qui per fideicommissum etiam occultum, hæreditatem aut legatum accepit tradendum personæ, quæ per leges excluditur ab hæreditate, vel legato seu dono, puta filio spurio, vel uxori defuncti, ita ut non acceperit, nisi sub hac conditione sibi significata: non potest licite tale fideicommissum exequi, sed tenetur accepta restituere legitimis hæredibus ab intestato. Quia 1. alioqui ageret contra intentionem & finem legis, & ipsam legem prohibentem; ne hæreditas vel legatum & donum talibus personis tradatur simpliciter, ideoque sive directe, sive indirecte. *Nam certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*, reg. 88. jur. in 6. *Et cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti*, reg. 84. jur. in 6. Jam vero *quæ contra jus fiunt, debent pro infectis haberi*, reg. 64. jur in 6. & leges justæ obligant in conscientia. 2. Tale fideicommissum est in fraudem legis, ejusque efficaciam prorsus eliderer, si liceret aut valeret. *At fraus & dolus alicui patrocinari non debent*: ait Conc. gener. Lateran. IV. can. 46. Item persona, quæ per legem excluditur ab hæreditate vel legato, reipsa bona acciperet a principali testatore per alium tamquam instrumentum: at lex id vetat, hoc ipso quod illam excludit a bonis defuncti. *Ita Covar. Azor. asserens esse communem sententiam.*

Igitur tale fideicommissum debet censeri tamquam si factum non fuisset, ac proinde bona defuncti per illud accepta pertinent ad hæredes legitimos ab intestato. Nam qui accepit aliquid tradendum alteri, non potest illud sibi retinere, quia revera non ei donatum fuit; neque potest tradere illis, qui per leges sunt incapaces illud accipiendi. Hinc Covar. & Azor. ex communi (ut ipse ait) sententia, docent, filium spurium qui accepisset bona patris per fideicommissum, vel alio modo, teneri ante omnem sententiam ea restituere legitimis hæredibus ab intestato venientibus, vel testamento institutis, cum justa lege eorum bonorum capax non sit.

Porro in Gallia id omnino certum est, nam ibi, & forte etiam in multis aliis locis, quodvis fideicommissum jure saltem consuetudinario vim legis habente, & obligante in conscientia, reprobatum est, nullumque jus tribuit.

T R A C T A T U S
D E
B E N E F I C I I S
E C C L E S I A S T I C I S.

Quæst. I. **Q**Uid est beneficium Ecclesiasticum?

Resp. Est jus perpetuum auctoritate Ecclesiæ constitutum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale.

Dicitur 1. *Jus perpetuum*: quia benefi ium institutum est, ut semper duret, adeo ut si uni auferatur, debeat tribui alteri. Hinc Vicaria amovibilis non est proprie Beneficium.

2 *Auctoritate Ecclesiæ*; hoc est, Papæ, vel Episcopi, nam ad eos solos pertinet officia spiritualia instituere, eisque proventus annectere. Hinc Cappellaniæ non collativæ, sed a privatis licet in perpetuum dotatæ pro Missarum celebratione, non sunt Beneficia.

3. *Ex bonis Ecclesiasticis*, id est Ecclesiæ ad Dei cultum donatis, ex quibus erecta sunt Beneficia, & ex quibus soli fructus cedunt beneficiariis, non autem fundus, qui semper remanet Ecclesiæ cujus bona immobilia alienari non possunt sine justa causa, & licentia Papæ; alioqui alienatio ipso jure irrita est.

4 *Propter officium spirituale*, hoc est, ad functiones seu actiones aliquas spirituales obeundas, quales sunt recitare Horas canonicas, facere sacrum, administrare Sacramenta, prædicare verbum Dei &c. Nam beneficium propter officium institutum est, & ad aliquam functionem spiritualem obligat ex Concil. Trid. sess. 21. c. 3. & ult. de rescript. in 6. ibi: *Officium propter quod Beneficium Ecclesiasticum datur.*

Quæst. II. *Quotuplex est Beneficium?*

Resp. Dividitur 1. In Beneficium sæculare, quod Clericis sæcularibus; & in regulare, quod Regularibus addictum est, & conferri debet.

2. In simplex, & duplex. Simplex est illud, quod nullam habet adnexam curam animarum, jurisdictionem, præeminentiam, dignitatem, administrationem, sed solum obligationem recitandi officium divinum, & Missas celebrandi; ut Cappellania, simplex

plex Canonicatus, item Præstimonium, quod est portio ex ecclesiasticis proventibus detracta, quæ adolescentibus studiorum caussa confertur in titulum perpetuum, habetque annexum officium spirituale. Duplex est illud, quod annexam habet curam animarum, vel jurisdictionem in foro externo, vel præeminentiam, vel administrationem Ecclesiasticam, ut Episcopatus, Parochiale Beneficium, Abbatia, Præpositura, Cantoria &c.

3. In manuale, quod potest ad collatoris nutum auferri, ideoque deficit a proprietate Beneficii defectu perpetuitatis; & in non manuale, quod adimi nequit, nisi ob crimen, vel irregularitatem.

4. In collativum; quod confertur per voluntatem absolutam ac liberam Prælati; in patronatum, quod confertur a Prælato ad præsentationem vel nominationem factam per patronum: & electivum, quod per suffragia electorum, accedente postea confirmatione, confertur.

5. In titulare, quod scilicet ad vitam, & cum plenitudine Juris confertur; & in commendatum, quod solius administrationis, aut custodiæ caussa datur. Quod si detur in vitam commendatarii, tunc omnia fere jura eis competunt, quæ titularibus. Unde commenda perpetua æquivalet Beneficio in titulum dato.

6. In incompatibilia, & compatibilia. Incompatibilia sunt ea, quæ annexam habent curam animarum, vel quæ personalem residentiam postulant, ut sunt duo Episcopatus, duo curata Beneficia, duæ dignitates &c. vel quæ in eadem Ecclesia instituta sunt ad eumdem finem, habentque idem onus ac officium eodem tempore persolvendum; qualia sunt duo Beneficia uniformia sub eodem tecto, ut duo Canonicatus in eadem Ecclesia. Compatibilia vero sunt ea, quæ personalem residentiam non exigunt, nec idem onus ac officium eodem tempore persolvendum.

Quæst. III. *Quot modis acquiruntur Beneficia?*

Resp. Prima regula juris in 6 sic habet: *Beneficium Ecclesiasticum non potest licite* (subintellige etiam, nec valide) *sine institutione canonica obtineri*. Institutionis autem canonicæ diversi sunt modi, nempe sex, quibus beneficia acquiruntur, nimirum. 1. Collatione libera. 2. Præsentatione, & subsequuta institutione. 3. Electione, & subsequuta confirmatione: 4. Postulatione, & subsequuta admissione: 5. Resignatione accepta in favorem. 6. Permutatione approbata. Sex illis modis addi potest interdum, sola electione jus habentium absque alia confirmatione, & tunc dicuntur Beneficia electiva collativa, alia autem confirmativa.

Observanda est hic regula Cancellariæ de triennali possessore, quæ sic habet. *Voluit & ordinavit idem Dominus noster, ut si quis quæcumque Beneficia ecclesiastica, qualiacumque sint, absque simoniaco ingressu, ex Apostolica, aut ordinaria collatione, aut electione per triennium pacifice possederit, si se non intruserit, super hujusmodi beneficiis molestari nequeat, ac non impetrationes de Beneficiis sic possessis factas irritas & inanes censeri decrevit.* Valet autem in utroque foro ex *Clement. de sequest.* quia Papa supplet id; quod deest ex justo titulo, censeturque illud integre conferre. Sed ad hoc requiritur titulus saltem coloratus, & capacitas possessoris, alioqui haberetur pro intruso. Quod si provisus habuerit impedimentum sibi cognitum, cum ei collatum est Beneficium, v. gr. defectum ætatis, censuram &c. tunc non ei prodest istius regulæ præsidium, etsi titulum coloratum habuerit, quia non possedit bona fide.

§. I. *De libera collatione.*

1. Collatio libera est concessio juris realis in Beneficio, procedens ex mero arbitrio conferentis. Dicitur libera, ut distinguatur ab institutione & confirmatione, quæ sunt quidem collationes, seu concessiones juris, sed non liberæ: nam tenetur Prælatus præsentatum a patrono, & electum suffragiis electorum instituere, nisi obstet indignitas Præsentati, vel electi, quæ probetur juridice.

2. Jure communi Episcopus habet potestatem conferendi Beneficia in Diœcesi sua vacantia, cum in ea sit princeps & moderator sacrorum. Hanc habere possunt etiam alii inferiores, ut Capitulum, Abbates: Si collator Beneficii illud conferre neglexerit intra sex menses a die, quo notitiam vacationis habuit, vel si intra illud tempus indigno contulerit, collatio jure devolutionis pertinet ad proximum superiorem, & sic gradatim ad Papam, a quo non regreditur ad Ordinarios.

3. Licet debeat conferri Beneficium sine pacto, vel conditione, Episcopus tamen potest exigere conditiones, quæ ex natura rei insunt: cum enim exigantur tacite, possunt quoque exigi expresse.

§. II. *De Præsentatione, & jure Patronatus.*

Præsentatio est exhibitio personæ cujusdam ad Beneficium, legitime facta per patronum superiori, ad quem pertinet institutio, quæ est concessio juris realis in Beneficio facta ad præsentationem patroni. Præsentatio vero potest fieri etiam per laicos, si jus patronatus habeant: nam præsentatio non dat jus in re, sed solum ex dispositione canonum dat jus ad rem, ita ut præsentatus institui debeat a prælato, nisi probetur indignus.

Jus Patronatus est potestas præsentandi Clericum ad Beneficium vacans. Dico, *vacans*: nam si non vacet, irrita est præsentatio, eo quo fit contra bonos mores utpote præbens desiderandæ mortis occasionem. Et ob hanc caussam prohibita est promissio Beneficii antequam vacet, cap. 2. *de concess. præbend.* ex Concil. gener. Lat III. Quod si fiat, nulla est promissio, sicut provisio inde obtenta, ex reg. 22. Cancell.

Pluribus modis hoc jus acquiritur: 1. Fundatione, hoc est donatione soli, seu areæ ad superædificandam Ecclesiam 2. Ipsa Ecclesiæ ædificatione. 3. Dotatione Ecclesiæ, assignatis sufficientibus reditibus. Unde possunt esse plures ejusdem Ecclesiæ patroni. 4. Præscriptione, scilicet multiplicatis præsentationibus per tempus immemoriale. 5. Concessione Papæ.

Jus Patronatus dividitur, in Ecclesiasticum, quod alicui competit ratione beneficii a se possessi, aut ex eo quod de bonis Ecclesiasticis Beneficium fundarit, vel dotarit: & in Laicum, quod alicui competit ex eo quod ipse vel aliquis e suis prædecessoribus Ecclesiam fundavit, vel extruxit, vel dotavit.

Patrono Laico conceduntur ad præsentationem quatuor menses a notitia vacationis Beneficii; sex vero Ecclesiastico. Si intra id tempus patronus non præsentaverit, tunc potest Episcopus Beneficium, cui voluerit, conferre, c. 3. *de Jure Patron.* Quod si duo pluresve patroni diversas personas nominent, & sint æqualia horum suffragia, potest superior quam illarum maluerit præferre, sed tenetur semper in conscientia digniorem præferre. Si vero plures patroni in unum consentiant, aliis dissentientibus, præfertur sententia majoris partis, c. 3. *de jure Patron.* Quod si absque scandalo fieri nequit, Episcopus pro suo arbitrio alium, etiam a nullo præsentatum, substituere potest. ibid. Item si patronatus laicus duos successive præsentet ante institutionem, tunc potest Episcopus alterutrum pro arbitrio instituere, sed debet digniorem. Secus, de patrono ecclesiastico: nam prior ab ipso præsentatus debet institui, c. 24. *de Jure Patron.* si fuerit dignus; alias neuter, qui jure suo pro hac vice excidit. Ratio disparitatis est, quia patronus ecclesiasticus præsumitur nosse digniorem, quem proinde statim nominare debet, ideoque variare non debet quod permititur laico, qui præsumitur non satis nosse digniorem, ideoque plures cumulative præsentare potest.

Circa præsentationem a Patrono Ecclesiastico faciendam ad Parochiales Ecclesias, S. M. Bened. XIV. Constitutione, quæ incipit: *Redditæ nobis*, quæ tria ab Archiepiscopo Florentino proposita dubia resolvuntur, statuit: Primo, Patronum Ecclesiasticum ad Beneficium curatum præsentare debere eum, qui magis idoneus, magisque dignus est inter approbatos ab Examinatoribus. Secundo: Si inter examinatos nullus sit, qui de judicio queratur, debere Episcopum præsentato beneficium conferre, nec in Patroni judicium inquirere; si vero aliquis ex concurrentibus judicio illi minime acquiescat, posse Episcopum, antequam institutionem concedat, in Patroni judicium inquirere. Tertio: Si is, qui se digniorem existimat, & posthabitus est, appellationem interponat, admittendum esse tantum in devolutivo, at non retardare possessionem præsentati, si judicium Episcopi cum Patroni judicio conveniat; si vero in ferendo judicio de magis digno, sententia Episcopi, & Patroni Ecclesiastici minime concordant, tum si quis ex approbatis ab Examinatoribus, & tamquam magis dignus prælectus est a Patrono, putet se gravatum esse ab Episcopo, neque ejus judicio acquiescere valet, & ideo provocat: ejus appellationem ad suspensionis effectum operari debere, & Ecclesiam Parochialem sub Œconomo remanere, donec lis finiatur.

Patronatus non potest seipsum præsentare, c. 26. *de Jure Patron.* sed potest filium suum, si idoneus fit. Episcopus tamen potest patrono Beneficium motu proprio conferre. Si patronus laicus præsentet indignum, jubetur alium dignum præsentare: si Ecclesiasticus, privatur hac vice jure præsentandi.

§. III. *De Electione, Postulatione, & Confirmatione.*

Electio est designatio personæ capacis ad prælaturam vel Beneficium vacans, facta per suffragia. Per eam acquiritur jus ad Beneficium: nam jus in Beneficio, sola confirmatione obtinetur: quare si quis absque confirmatione immisceat se administrationi Beneficii, censetur intrusus, & amittit jus, quod erat per electionem consecutus, cap. 5. *de elect.* in 6.

Electio ex Concil. gener. Later. IV. c. 24. triplici modo fieri potest, vel per scrutinium, cum quilibet eligentium suffragium suum secreto tradit: vel per compromissum, cum eligendi potestas in unum, vel plures communi eligentium consensu transfertur: vel per inspirationem, cum eligentes subito quodam motu in unum communiter consentiunt.

Ut electio valeat, hæc requiruntur. 1. Ut omnes eligentes sint saltem Subdiaconi, si agatur de electione virorum: nam ex Clement. 2. *de ætat.* & Concil. Trid. sess. 24. c. 4. nemo ferendi suffragium jus habet, nisi sit saltem Subdiaconus. 2. Ut vocentur omnes, qui eligendi jus habent: Non obstat tamen, si aliquis de capitulo vocatus venire noluerit, vel nequiverit, c. 28. *de elect.* 3. Ut eligatur is, in quem omnes, vel major, vel sanior Capituli pars consensit, ex Conc. Later. IV. c. 24. Pars autem sanior hic intelligitur, quæ in electione omnes regulas canonum servat: minus sana, quæ non servat.

Postulatio est facta ab electoribus Superiori obsecratio, ut ad vacans Beneficium vel dignitatem admittere velit aliquem, qui eligi non poterat ob impedimentum canonicum, quod non est vitium corporis, aut animæ.

Confirmatio est concessio juris in Beneficio facta a Superiore ei qui electus vel postulatus est. Unde non differt ab institutione, nisi quod hæc connotet præsentatum, illa vero electum, vel postulatum. Porro electus debet, secluso impedimento, intra tres menses a notitia electionis acceptatæ petere confirmationem, alioqui electio est irrita, c. 6. *de elect.* in 6.

§. IV. *De Resignatione.*

Resignatio est spontanea dimissio sui Beneficii facta coram legitimo Superiore eam acceptante, scilicet Papa vel Episcopo. Duplex est, altera simplex, seu sine ulla apposita conditione, & hæc fieri potest coram eo, cujus est conferre Beneficium, & instituere; altera conditionalis, quæ fit cum aliqua conditione: & hæc iterum duplex est, nam si fiat ex conditione, ut Beneficium alteri designato conferatur, dicitur resignatio in favorem: si fiat ea lege, ut resignans a resignato aliud Beneficium accipiat, est permutatio. Sed operæ pretium est scire quæ requirantur, ut resignatio sit valida, & licita. Quare.

Dico 1. Ut resignatio in favorem, vel sub onere pensionis sit valida, requiritur, 1. Ut Beneficium sit Resignantis; nam Resignatio est sui juris cessio. Quod si resignans commiserit delictum, ob quod certo privabitur beneficio, modo non teneatur illud dimittere ante sententiam judicis, Resignatio ante illam facta valebit, sed potest irritari. 2. Ut sit spontanea, hoc est, nec metu injusto, nec vi, nec dolo extorta; alioqui est nulla, vel certe annulanda, c. 4. *de iis quæ vi, metusve causa fiunt*, & c. 5. *de renunt. & Clem.* 1. *de Pœnis.* 3. Ut in manus Papæ fiat, nam in jure prohibetur Resignatio in favo-

favorem, can. Plerique. 8. q. 1. & omnis pactio in Beneficiis jure communi prohibetur, ne scilicet jus hereditariæ successionis in Ecclesiam introducatur, ne sit locus acceptioni personarum, & ne libertas conferendi collatoribus adimatur. 4. Requiritur consensus patroni laici, si Beneficium fuerit patronatum. 5. Debet acceptari a Papa, alioqui resignans non perdit jus suum, c. ult. *de renunt.* 6. Debet conferri Beneficium ei, in cujus favorem resignatum est, non alteri, nec aliter, alioqui provisio non valebit, quia fieret sine Beneficii vacatione: non enim tunc vacat per resignationem, cum hæc habeat hanc conditionem, sine qua possessor non intendit resignare. 7. Debet acceptari ab eo, in cujus favorem resignatur; alioqui resignans non amittit jus suum, cum non resignet nisi sub hac conditione. Porro resignans etiam post acceptationem Superioris manet sui Beneficii possessor, donec Resignatarius possessionem acceperit. 8. Si Resignans sit infirmus, debet supervivere viginti dies post Resignationem: alias censebitur Beneficium vacare per obitum, non per Resignationem, ac proinde omnis collatio vi illius facta irrita est. Ita Regula Cancellariæ de infirmis. 9. Resignatio facta in Curia Romana debet intra sex menses, a die supplicationis oblatæ computandos, publicari in loco Beneficii. Si autem fiat caussa permutationis extra Curiam, debet publicari intra mensem; alioqui si resignans moriatur antequam resignatarius ceperit possessionem, Beneficium censebitur vacare per obitum, & collatio facta resolvetur. Ita Regula Cancellariæ. In Gallia tempus sex mensium, aut unius mensis computatur a die admissæ Resignationis: & hoc tempus potest a Papa prorogari ad partis petitionem.

Dico 2. Ut Resignatio etiam simplex sit licita, debet fieri ex justa caussa bonum Ecclesiæ, vel spiritualem Resignantis utilitatem spectante. Nam Clerici præsertim beneficiarii ratione sui status debent gloriæ Dei, & utilitati Ecclesiæ inservire; & proinde non eis licet sine caussa justa deponere curas spectantes ad Beneficia, quæ susceperunt. Unde S. Pius V. Constit. 53. prohibet Episcopis & aliis, ne admittant Resignationes, nisi eorum, *qui aut senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut crimini obnoxii, censuris ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debent Ecclesiæ vel Beneficio inservire; seu qui unum aliud vel plura Beneficia obtinuerit, vel quos ad aliud contigerit promoveri*. Hinc addere juvat vulgarem versum resignandi caussas complectentem.

[*Debilis, ignarus, malè conscius, irregularis.*
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

Dico 3. Ut Resignatio in favorem sit licita, debet insuper fieri ob utilitatem Ecclesiæ, quia scilicet alter judicatur aptior. Nam si Resignatio vel permutatio fiat ob consanguinitatem, vel ex alio affectu carnali, est illicita; si vero fiat pro aliquo commodo temporali utriusque vel alterius, est simoniaca.

Porro jure communi non licet in periculo mortis resignare Beneficium sub conditione tacita regressus, si convalescat æger, ex Concil. Trid. sess. 25. c. 7. ibi: *Cum in Beneficiis ecclesiasticis ea, quæ hereditariæ successionis imaginem referunt, sacris constitutionibus sint odiosa, & Patrum decretis contraria, nemini imposterum accessus, aut regressus, etiam de consensu, ad Beneficium ecclesiasticum cujuscumque qualitatis concedatur*. Et ex Bulla 134. Pii V. In Gallia tamen ei, qui in morbo gravi constitutus resignaverit coram Ordinario, permittitur regressus recuperata valetudine.

Dico 4. Ut Resignatio, vel permutatio cum reservatione pensionis sit licita, præter consensum Papæ & resignatarii requiritur caussa justa, quæ est indigentia resignantis. Nam non est alia justa caussa dispensandi a lege generali hanc reservationem vetante ob rationem allatam a Congregatione Cardinalium ad reformationem Ecclesiæ deputatorum a Paullo II. scilicet, quia *reditus sunt annexi Beneficio ut corpus animæ, ideoque natura sua pertinent ad eum, qui Beneficium habet, ut possit ex eis vivere honeste pro suo ordine: simulque queat sustinere impensas pro divino cultu, & templi sacrarumque ædium reparatione, ut quod reliquum est, impendat in pios usus. Hæc est enim natura horum redituum*. Et vero ipsa Resignatio Beneficii non est caussa justa pensionis exigendæ, cum jus percipiendi fructus fundetur in officio, quod resignans dimittit, & transfert in alium. Ratione autem officii præteriti nil potest exigere, cum propter illud jam reditus perceperit.

Nota. Vid. Const. Benedicti XIV. incipien. *In sublimi beati Petri Cathedra &c.* editam 4. Kal. Septemb. 1741. tom. 1. p. 71. in qua Resignationes Beneficiorum cum reservatione pensionis, & pacto eam cassandi per anticipatas, vel anticipandas solutiones, damnantur, & annullantur, adjecta pœna privationis beneficii, inhabilitationis ad alia assequenda, & restitutionis pecuniæ pro cassatione pensionis perceptæ, & irritantur cassationes, & extinctiones pensionum intra sex menses a capta possessione beneficii, ac etiam cessiones commodi exigendi pensiones intra sex menses a capta possessione.

§. V. *De Permutatione*.

Permutatio hic est a beneficiatis facta beneficii sui in manibus ordinarii mutua resignatio ea lege, quod alterius Beneficium alteri conferatur, & vicissim. Si permutanda Beneficia in diversis Diœcesibus sita sint, requiritur auctoritas utriusque Episcopi. Si autem permutatio fiat cum adjectione oneris, vel pensionis, requiritur auctoritas Papæ; quia Beneficia conferri debent sine diminutione, & onere, quod iis jure non inest. Quod si Beneficia sint inæqualia quoad dignitatem, vel jurisdictionem, est simonia juris divini hanc inæqualitatem compensare per aliquid temporale: quia hæc dignitas & jurisdictio est quid spirituale; & res spiritualis æstimaretur & compensaretur re temporali. Si vero sint inæqualia quoad fructus, Papa potest ad inæqualitatem compensandam imponere pensionem Beneficio pinguiori, tamquam conditionem, ut alter indemnis servetur.

Ad permutationem eadem requiruntur, quæ supra de resignatione dicta sunt. Quare Beneficia nequeunt aliis quam permutantibus conferri: alioqui invalida erit eorum collatio; quia permutantes non intendunt resignare mutuo Beneficia, nisi ut sibi conferan-

rantur. Quod si permutatione facta beneficium deprehendatur subjectum liti; qui illud resignavit, debet litem prosequi; si evictum fuerit, alter redibit ad suum sine nova provisione, & sine nova in possessionem immissione, ex c. 20. *de prabend. in 6.*

Ut permutatio licite fiat, requiritur justa caussa, scilicet utilitas Ecclesiæ, seu major Dei cultus, & majus animarum bonum, vel utilitas spiritualis permutantium, quatenus hic in illo Beneficio, & alter in alio melius potest Deo servire, ex c. 3. *de rerum permut.* Ita S. Th. in 4. dist. 25. q. 3. art. 3. ad 8. ibi, *In permutatione est simonia, si pro aliquo terreno commodo utriusque, vel alterius, talis commutatio fiat. Si autem pro aliquo spirituali, utpote quia hic in illo loco melius possit Deo servire, non est simonia.*

Quæst. IV. *Quenam conditiones seu dotes requiruntur, ut quis sit capax Beneficii possidendi?*

Resp. Ex communi sententia, sunt sequentes, 1. Thorus legitimus: nam illegitime nati, sive naturales, sive spurii, sunt incapaces Beneficii ob irregularitatem, a qua solus Papa dispensare potest ad omnes ordines & omnia Beneficia: Episcopus vero nonnisi ad tonsuram, minores ordines, & Beneficium simplex, cap. 1. *de filiis presbyter.* in 6. cap. 10. *de electione.*

2. Clericatus seu prima tonsura; sine qua irrita est cujusvis Beneficii collatio, ex c. 6. *de transact.* & c. 2. *de instit.* Ratio est, quia Beneficium fundatur in officio spirituali, & propter illud confertur: cujus quidem officii incapax est laicus. Si Beneficium ex sua institutione vel lege aut consuetudine requirat certum Ordinem sacrum; carens illo Ordine est ad illud inhabilis, c. 12. *de elect.* ex consuetudine tamen satis est, si intra annum suscipiatur is ordo: sed non debet ultra differri: *ex Clemens. de ætat. de elect.* & Conc. Trid. sess. 22. c. 4.

3. Ætas idonea, c. 6. *de elect.* alioqui collatio est nulla. Hæc autem varia requiritur pro varietate Beneficiorum. Ad Episcopatum requiruntur triginta anni completi, ex cap. citato. In Gallia sufficit inchoatus annus 27. ex Concordat. Ad Abbatias, dignitates, & parochialia Beneficia annus 25. inchoatus exigitur, ibid. & a Conc. Trid. sess. 24. cap. 13. Tamen ad dignitates non habentes annexam curam animarum sufficit annus 12. completus, ex Conc. Trid. ab. Ad Beneficia simplicia, ut sunt Cappellaniæ, annus 14. inchoatus requiritur a Conc. Trid. sess. 13. cap. 6. Ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis jure novo requiritur annus 21. quia annexum habet subdiaconatum. Ex consuetudine tamen datur habenti tantum annos 14.

4. Cælibatus, ita ut si clericus minorum ordinum ineat matrimonium, ipso jure amittat Beneficium, si quod habet. Ita communiter ex c. 2. 3. 5. & 8. *de cleric. conjug.* Et conjugatus ad Beneficia admitti non debet, *nisi forte castitatem voveret perpetuam: & qui unicam & virginem habuisset uxorem*, ut dicitur c. 2. *de cleric. conjug.*

5. Immunitas a censura & irregularitate etiam occulta; ita ut nulla sit non solum collatio Beneficii facta excommunicato, suspenso, vel irregulari; sed etiam ejusdem electio, præsentatio, & resignatio in ejus favorem, ex c. 7. *de cler. excom.* c. 8. *de ætat.* & cap. ult. *de cler. pugnant.* & c. 18. *de sent. excom. in 6.*

6. Morum probitas, c. 7. *de elect.* & Conc. Trid. sess. 23. c. 1. Et ratio ipsa dictat Dei & Ecclesiæ ministros maxime debere esse virtutibus ornatos: cum alios exemplis, monitis & precibus debeant in pietate promovere. Improbo tamen facta collatio non est ipso jure irrita, sed irritanda, nisi crimen annexam habeat censuram, vel irregularitatem, c. 11. *de excess. prælat.*

7. Scientia, ea scilicet quæ ad omnia munia Beneficio annexa recte obeunda requiritur, cap. 8. *de elect.* ex Conc. Gener. Later. III. & ex Conc. Trid. Et per se patet, cum propter illa recte persolvenda institutum & datum sit Beneficium.

8. Corporis aptitudo, ea nempe quæ ad officium decenter præstandum necessaria est. Hinc cæcus, mutus, sunt incapaces Beneficii, cum horas recitare nequeant. Cæcitas tamen superveniens non privat Beneficio prius acquisito.

9. Vocatio divina, ex Hebr. 5. Nam ad Deum pertinet ministros suos eligere per vocationem; alioquin quis se exponit periculo damnationis æternæ, cum hic status gravissimis multisque obligationibus sit obnoxius.

10. Intentio perseverandi in statu ecclesiastico, & suscipiendi ordinem muneri suo necessarium, nisi occurrat postea justa caussa, quæ alium statum suadeat. Nam ecclesiastica Beneficia instituta sunt pro iis dumtaxat, qui statuerint se ministerio Ecclesiæ mancipare: & Ecclesiam in re gravi decipiunt, qui sine prædicta intentione Beneficia suscipiunt. Quare qui Beneficium accipit animo ejus fructibus fruendi, donec uxorem convenientem invenerit, vel studia absolverit, vel aliis resignandi, secundum communem sententiam, teste Lessio, peccat mortaliter; quia Ecclesiam decipit in re gravi: Beneficia quippe instituta sunt pro iis solis, qui divino servitio se penitus dicarunt. *Nec est absolvendus donec animum mutet, aut Beneficium dimittat*, ait Toletus. Multi tamen docent, hunc non teneri ad restituendos fructus perceptos, si muneri suo satisfecerit; quia jus id nusquam statuerit, nisi de Beneficio parochiali suscepto sine animo recipiendi sacerdotium intra annum; & aliunde eos percepit cum justo titulo, & persoluto officio propter quod dantur.

Adeptus autem Beneficium curatum debet intra annum sacerdotium suscipere: alioquin nisi justa caussa impeditus fuerit, Beneficio illo privatur ipso facto, c. 35. *de elect. in 6.* Qui vero acceptat parochiam sine animo recipiendi sacerdotium intra annum, peccat mortaliter, & tenetur restituere fructus etiam ante omnem sententiam, nisi mutata voluntate illud recipiat, *ibid.* quia Ecclesia Beneficium curatum confert cum tali onere, & sub tali conditione. Item qui Beneficium simplex requirens ordinem sacrum admittit sine animo certo illum recipiendi, peccat mortaliter; quia quisque tenetur de jure naturali velle esse idoneus ad munus, quod suscipit, & reipsa se idoneum ad illud rite & cum onere annexo exercendum præbere.

Præterea Dei gloria, animarum salus, & propria perfectio procuranda debet esse solum motivum suscipiendi Beneficii ob hunc finem instituti, semota omni cupiditate prava divitiarum, honorum, ac commodorum temporalium.

Nota.

Nota. Iis, quæ ab Auct. exposita sunt; duo accedunt, quæ sunt a SS. D. N. definita: scilicet.

Beneficia curata, aut residentialia conferri non posse Presbyteris, aut Clericis Congregationis Missionis, Constit. quæ incipit: *Quo magis uberes &c.* die 18. Decemb. 1742. Et Beneficia Ecclesiastica sæcularia conferri non posse Canonicis Regularibus Lateranensibus, aut Sanctissimi Salvatoris, absque indulto Apostolico, Constit. cujus initium est: *Quod inscrutabile &c.* die 9. Julii 1743

Quæst. V. *An liceat habere plura Beneficia?* (1)

Resp. Non licet sub mortali accipere ac retinere plura Beneficia etiam simplicia, & cum dispensatione Papæ, quando unum sufficit ad honestam sustentationem, nisi aliud postulet Ecclesiæ necessitas, vel utilitas, vel alia justa caussa in utilitatem Ecclesiæ redundans: *Ita S. Thomas, quodlib. 8. Toletus, Bellarminus, in admonitione ad suum Nepot. Azor, Reginaldus, Layman, Lessius, dicens esse fere communem Theologorum sententiam. Immo videtur nunc communior.*

Prob. Quia 1. Papa non est dominus Beneficiorum sed dispensator. Præterea prohibita est pluralitas beneficiorum a Conc. Gen. Lat. III. Lat. IV. Nic. II. & a Conc. Trid. sess. 24. c. 17. ubi statuitur, *ut unum tantum Beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam, ejus cui confertur honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, etiam conferri.* At usus dispensationis sine justa caussa datæ est illicitus, ut dixi in tract. de Legibus. 2. Hæc pluralitas, nisi necessitas vel utilitas Ecclesiæ interveniat, est vetita jure divino naturali, ideoque prorsus indispensabilis. Nam seclusa tali causa, pluralitas, illa est intrinsece mala, cum contineat multas inordinationes (ut docet S. Thom. sup.. Nimirum. 1. Minuitur cultus divinus, Deus enim magis per plures ministros, quam per unum colitur. 2. Ecclesia destituitur suis operariis: nam unus nequit in pluribus locis residere, nec plurium ministeria obire. 3 Fundatores frustrantur sua pia intentione, nam Beneficiorum fundatio eo tendit, ut plures ministri Ecclesiæ constituantur. 4. Nisi Ecclesiæ necessitas, vel utilitas aliud postulet, iniquum est ut unus stipendia pluribus Ecclesiæ ministris destinata accipiat. 5. Subsidio privantur alii pauperes clerici, & forsan magis idonei & Ecclesiæ utiliores futuri. 6. Inde profluunt scandalorum occasiones, & suppeditatur avaritiæ, luxus & ambitionis materia. Quare Conc. Gen. Lat. III. ait, c. 14. pluralitatem beneficiorum *certum continere periculum animarum;* & Concil. Trident. cap. cit. addit, hac pluralitate perverti ordinem Ecclesiasticum. Porro Beneficiorum pluralitas non est intrinsece mala, nisi in circumstantiis ubi non adest necessitas vel utilitas Ecclesiæ (2).

Dixi,

---

(1) De *pluralitate* Beneficiorum, quam præstantes in Ecclesia Viri scopulum periculi plenum semper agnovere a tempore novatæ Disciplinæ circa distributionem Ecclesiasticorum redituum, fuse olim disputavit Tornacensis Archidiaconus, & Magister Henricus a Gandavo (Quodl. 2. q. 17. & 18.) ubi hæc expendit: *Utrum licitum sit tenere plura beneficia Ecclesiastica, & an hoc sit malum secundum se? Utrum licitum sit per se petere dispensationem ad tenendum plura beneficia?* Angelicus quoque Doctor binas huc pertinentes quæstiones discussit (Quodl. 8. art. 13. & Quodl. 9. art. 15.) *Num scilicet ille, qui habet plures Præbendas, peccet eo hoc ipso, quod opiniones Magistrorum sunt in contrarium? Num habere plures Præbendas sine cura animarum, sine dispensatione, sit peccatum mortale?* Posteriori ætate eumdem lapidem certatim volverunt tum Canonistæ (in Com. ad tit. 5. *de Præbend. & dignit.* lib. 3. Decret.) tum Theologi præsenti Tractatu. Sint exempli loco ex istis Franciscus Sylvius (qu. 1. ad 2. 2. qu. 63. art. 2.) & Natalis Alexander in Theol. Dogm. & Moral. (lib. *de Benef.* c. 5. reg. 24. usq. ad 33.) ex illis vero Anacletus Reiffenstuel in Jure Canonico (§. 8. & 9. ad Titul. cit.) & Franciscus Schmier in Jurisprud. Can. Civ. (Tract. 1. par. 2. cap. 3. sect. 9. qu. 1. & seq.) Historiam accuratam Ecclesiasticæ Disciplinæ, ad pertractandam hanc controversiam scitu necessariam, suppeditat Ludovicus Thomassinus in Opere *Veteri, & nova Ecclesiæ disciplina circa Beneficia* (part. 2. lib. 3. c. 8. & seq. plurib.) *adversus pravam Beneficiorum polygamiam, hoc est, plurium in unum idemque caput Sacrorum Ministeriorum coacervationem*, inter alios stylum exacuit Claudius de La Place Presbyter Parisiensis, Universitati Rector edito peculiari volumine, *de Clericorum Sanctimonia*, an. 1670.

(2) Cum Quodlibetales Quæstiones Angelici non omnibus præsto sint, abs re non erit hoc loco partem præcipuam transcribere supracitati art. 15. hinc utique lux major accedet præsenti doctrinæ Auctoris En verba S. Doctoris, „ Dicendum, quod actionum humanarum multiplex „ est differentia. Quædam enim sunt, quæ habent deformitatem inseparabiliter adnexam; ut fornicatio, adulterium, & alia hujusmodi, quæ nullo modo bene fieri possunt. De numero talium non est habere plures Præbendas: aliter in nullo casu dispensationem recipere posset, „ quod nullus dicit. Quædam vero sunt actiones, quæ de „ se indifferentes sunt ad bonum, vel malum, ut levare „ festucam de terra, vel aliquid hujusmodi; in quarum „ numero quidam computant habere plures Præbendas, dicentes, ita licitum esse plures Præbendas, sicut plura poma, habere. Sed hoc non videtur esse verum; cum hoc, „ quod est habere plures Præbendas, plurimas in se inordinationes contineat.... Sunt vero quædam actiones, quæ „ absolute consideratæ deformitatem vel inordinationem „ quamdam important: quæ tamen aliquibus circumstantiis „ advenientibus bonæ efficiuntur. Sicut occidere hominem, „ vel percutere, in se deformitatem quamdam importat; „ sed si addatur, occidere malefactorem propter justitiam, „ vel percutere delinquentem caussa disciplinæ, non erit „ peccatum, sed virtuosum. In numero harum actionum „ videtur esse habere plures Præbendas. Quamvis enim aliquas inordinationes contineat, tamen aliæ circumstantiæ „ possunt supervenire ita honestantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter evacuentur. Ut puta si sit „ necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio, & non possit plus servire Ecclesiæ vel tantumdem absens, quam „ alius præsens; & si quæ alia sunt ejusmodi. Tunc istis „ conditionibus supervenientibus cum recta intentione, non „ erit peccatum etiam nulla dispensatione interveniente, si

„ con-

Dixi, *nisi id postules &c.* Nam, ait Toletus, *plura Beneficia habere est de eorum numero quæ mala sunt; tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circumstantiis copulentur*. Addit quod perinde sit habere unum Beneficium cum una commenda perpetua seu ad vitam, vel plures commendas, ac habere plura Beneficia in titulum. Nam commenda perpetua æquiparatur Beneficio in emolumento & onere; & Conc. Trid. sess. 24. cap. 17. expresse declarat quod non licet plura Beneficia etiam commendata habere.

Obj. Si pluralitas Beneficiorum esset intrinsece mala, numquam licita esset.

Resp. Ita est, si esset intrinsece mala in omnibus circumstantiis. Sed non est ex se mala nisi in circumstantiis, ubi non adest necessitas vel utilitas Ecclesiæ.

Quæst. VI. *An est culpa mortalis Beneficium conferre indigno vel minus digno?* (1)

Nota. Indignus dicitur, qui ad officium debite præstandum est ineptus ratione pravæ vitæ, vel ignorantiæ, vel morbi, aut similis impedimenti, vel dubitatur non futurus utilis Ecclesiæ, nec satisfacturus officio: Hinc qui versantur in habitu alicujus peccati mortalis, est indignus: *Quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet spirituale exequendum*, ait S. Thom. quod l. 8. q. 4. art. 6. Dignior censetur non absolute qui doctior est, vel sanctior, sed qui omnibus spectatis putatur melius officio satisfacturus, & futurus utilior Ecclesiæ, ac bono animarum in illo beneficio. (2) S. Th. 2. 2. q. 63. art. 6.

Resp. 1. Mortale est quodvis Beneficium, etiam simplex, conferre indigno, eumve præsentare, eligere &c. dum haberi potest dignus. Ita omnes. Prob. 1. Ex Conc. Gener. Later. IV. cap. *Grave*, de Præbend. *Præcipimus, ut prætermissis indignis, idoneos assumant, qui Deo & Ecclesiis velint & valeant gratum impendere famulatum*. Qui contra fecerit, jubetur suspendi a conferendis Beneficiis. Ex Conc. Trid. sess. 7. c. 3. *Inferiora Beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus &c. conferantur. Aliter autem facta collatio, sive provisio omnino irritetur*. 2. Quia cum Beneficium sit institutum propter officium in Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem præstandum; recta ratio dictat non posse conferri ei, qui dotibus ad omnes ejus functiones digne obeundas requisitis caret, vel non putatur prudenter illi officio satisfacturus. 3. Talis promotio cedit in grave damnum injustum Ecclesiæ: quod proinde secundum omnes compensari debet ab ipso indigno, qui procuravit sibi & accepit Beneficium, & post hunc ab eo qui providit, deinde a cooperatoribus: nam Ecclesiæ ex justitia debetur minister dignus.

Hinc collator, elector, vel patronus debet positive scire, eum cui Beneficium datur, esse dignum; nec sufficit, si nesciat esse indignum. Quia ex officio tenetur eligere vel præsentare dignum, ideoque nosse eum, quem præsentat vel eligit, talem esse, unde tenetur diligenter inquirere num sit idoneus: alioqui se exponit periculo præsentandi vel eligendi indignum, & proinde peccandi mortaliter.

Nota.

„ consideretur tantum solum jus naturale; quia dispensatio „ ad jus naturale non pertinet, sed solum ad positivum. „ Si vero aliquis hac intentione plura beneficia habeat, ut „ sic ditior, ut lautius vivat, & ut facilius ad Episcopatum perveniat in aliqua Ecclesiarum, ubi est Præbendatus, tunc non tolluntur prædictæ deformitates, sed augentur: quia cum tali intentione & unum beneficium „ habere, quod nullam inordinationem importat, esset illicitum. Et sic quidem esset dicendum secundum jus naturale, etiam nullo jure positivo interveniente. „ Hæc Angelicus Doctor, cujus verba probe observent ii, quorum interest.

(1) Peccatum, quod patrant conferentes Ecclesiastica beneficia vel indignis, vel minus dignis, opponitur virtuti cardinali justitiæ, diciturque proprio nomine *acceptio personarum*, cujus propterea claram distinctamque ideam in hoc ipso quæstionis vestibulo efformare expediet magnopere. Eam describunt Angelic. (lect. 2. in c. 1. ad Galat. & 2. 2. quæst. 63. art. 1.) atque Seraph. (Spec. Anim. c. 3. ad quos Lectorem remitto. Vid. etiam Auctorem in prob. 4. sequentis Resp. 1.

(2) Accurata idea vitiosæ *acceptionis personarum* comparata; quisnam proprie *dignus* vel *indignus*, sive *magis minusve dignus* Ecclesiastico beneficio censeatur, oportet exploratum habere. Hoc vero distincte patefacit Angelicus duplici in loco, prout jam ab Auctore notatum. Verba Quodlibet, quibus & notionem ejusmodi, & totius disquisitionis præsentis nucleum complectitur, sunt ista: *Dicendum, quod aliquis homo dici potest bonus vel melior altero dupliciter. Uno modo simpliciter, & sic melior est, qui in caritate est perfectior. Alio modo secundum quid, & sic aliquis dicitur melior altero vel ad militiam, vel ad magisterium, vel ad prælationem, vel aliquid hujusmodi: qui non est melior simpliciter, eo quod in singulis officiis, tam spiritualibus, quam corporalibus, requiruntur aliqua præter moralem bonitatem ad hoc, quod aliquis sit idoneus ad illud officium exequendum. Dicendum est ergo, quod oportet eligere ad prælationem, vel ad Ecclesiasticum officium aliquem, qui sit bonus simpliciter; quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet spirituale exequendum. Unde dicit Dionysius loquens de Sacerdote, qui non est gratia illuminatus: non est iste Sacerdos, sed inimicus, dolosus, delusor sui ipsius, & lupus super dominicum populum pelle armatus ovina. Non tamen oportet, quod semper eligatur ille, qui est melior simpliciter. Possibile enim est, quod illi, qui est in caritate perfectior, deficiant multa, quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis sit Prælatus idoneus, quæ in alio, qui est minoris caritatis, inveniuntur, ut sunt scientia, industria, potentia, & alia hujusmodi. Unde non oportet semper eligere meliorem simpliciter, sed eum, qui sit melior ad hoc officium. Si autem eligat quis eum, quem reputat minus idoneum ad tale officium, peccat*. Sane genuinam hanc esse dignioris notionem, ubi de Beneficiorum Ecclesiasticorum collatione agitur, satis edocet Bened. XIV. (lib. 4 *de Synod.* c. 8. n. 3.) ubi juxta Concilii Tridentini, ac iteratas responsiones Sac. Congreg. interpretis ejusdem Concil. monet, se in Litteris Encyclicis diei 14. Decem. 1742. edixisse, *Synodales Examinatores suo deesse muneri, si doctrinæ tantum judices sint; nec inquirant, qui præ aliis probitate morum, laboribus, præstito antea Ecclesiæ obsequio, certisque dotibus ad officium Parochi cumulate obeundum necessariis, sint idonei, & commendabiles*

Nota. Juxta omnes, teste Delugo, eligere indignum seu ineptum ad officia sæcularia, est semper mortale; tum contra charitatem, cum ex electione indigni multa mala in rebusq. multis oriantur: tum contra justitiam; nam reip. rector tenetur ex officio reip. mala præcavere & averrere, & proinde multo magis non ponere illorum caussam, & occasionem: alioqui tenetur ad restitutionem. Quod verum est etiam de aliis, qui potestatem a principe accipiunt eligendi vel vendendi illa officia: nam non accipiunt potestatem eligendi, nisi eo modo princeps eligere debet.

Resp. 2. Ad Beneficium annexam habens curam animarum, vel juritdictionem, vel functionem magni momenti, ut concionandi, docendi &c. Item ad superioritatem religiosorum eligere, postulare, proponere, aut præsentare dignum, omisso digniore, ex communi sententia est mortale (1). *Prob*. 1. Ex Concil. Later. III. c. 17. ubi præcepit, *ut ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis*, & ex Conc. Trid. sess. 13. c. 11 ubi declarat, *omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quodrumque jus habeant, aut alioquin operam suam præstant .... mortaliter peccare, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint*. Et quamvis ibi loquatur de Episcopatibus, tamen idem sentire de Parœciis patet, ex cap. 18. ubi præcepit, ut Parœciæ dentur dignioribus, & dicit patronum teneri digniorem ad eas præsentare. Unde S. Pius V. constit 33. ait: *Ut non solum dignis, sed etiam magis idoneis reperti juxta Conc. Trid. decretum parochiales Ecclesiæ conferantur, volumus & eadem auctoritate decernimus*. Et Innoc. XI. damnavit hanc propositionem. *Cum dixit Conc. Trid. eos alienis peccatis communicantes peccare mortaliter, qui nisi quos digniores, vel Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent: Concilium vel 1. videtur per hoc digniores non aliud significare velle nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo, vel 2. locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur 3. quando fit concursus*. 2. Ex S. August. epist. 29. *Nec sane putandum est leve esse peccatum in personarum acceptione ... quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, atque sanctiore?* 3. Quia electores, patroni, collatores tenentur graviter ex officio & fide debita Ecclesiæ distribuere officia & beneficia, sicut bonum Ecclesiæ & animarum, ad quod instituta sunt, exigit; & utilitatem Ecclesiæ ac cultum divinum, quantum possunt, pro munere suo promovere, quod non præstant eligendo minus dignos: nam notabili fructu, per digniores præstando, Ecclesias defraudant; imo caussam dant gravi detrimento spirituali, quod semper sequitur ex prælatione minus digni, & quod impeditur a digniore. 4. Quia est peccatum acceptionis personarum in re gravi, de quo, Jac. 2. *Si personas accipitis, peccatum operamini*. Nam hoc peccatum consistit in eo quod in jure dicendo, aut bonorum communium distributione, id quod debitum est uni propter aliquam caussam, v. g. æquitatem, virtutem, meritum, doctrinam &c. datur alteri intuitu alicujus caussæ, v. gr. amicitiæ, consanguinitatis, munerum &c. ob quam non debetur. Sive-

(1) Secunda hæc thesis passim a DD. asserta ut legitimo sumatur sensu, sex sunt animadvertenda. *Primo* complectitur notionem *dignioris* explicatam in Nota præced. ejus scilicet, qui non simpliciter, sed respectu alicujus particularis beneficii, aut officii capessendi reputatur magis idoneus. *Secundo* designat *notabiliter* digniorem. Ubi namque permodicus est excessus dignitatis in eo, qui prætermittitur, tunc ob materiæ parvitatem gravis culpa non videtur adesse. *Tertio* ad cuncta beneficia tum *superiora*, tum *inferiora* peræque extenditur; puta ad Episcopale, & Parochiale munus, atque ad reliqua utriusque generis. Quod facile constabit legenti, simulque conferenti duplex cap. 1. & 18. sess. 24. de reform. Synodi Tridentinæ. *Quarto* casum omnem comprehendit, in quo scilicet eadem beneficia conferantur seu *per concursum*, seu *extra concursum*. Hoc enim plene consectarium ex mox dictis, nec non ex damnatione propositionis 47. *Cum dixit Concilium Trident. &c.* inter eas, quas Innoc. XI. proscripsit. *Quinto* non respicit *validam*, sed tantummodo *licitam* beneficiorum collationem, ut proinde hic locum habeat commune Jurisperitorum adagium *multa facta tenent, quæ fieri prohibentur*. Rationem assignat Angelicus (1. 2. qu. 73. art. 2.) *Quantum ad hoc, quod electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio posset habere calumniam*. Hinc disparitas elicitur inter superiorem, ac præsentem thesim Auctoris. Etenim electio *indigni* est irrita ipso jure: electio autem *minus* digni relicto digniore robur habet in utroque Foro. *Sexto* demum ob identitatem rationum intelligendam etiam de *Prælaturis Regularibus* animarum regimen adnexum habentibus. Esto namque aut perpetuæ non sint, aut ad ipsas promoti possint removeri, merito tamen Ecclesiasticis Beneficiis accensentur, cum amplitudine saltem perpetuæ sint, uti Barbosa (par. 2. Jur. Eccles. lib 3. c. 4.) inter ceteros notavit. Quod si hic obiter quæras, quinam in Regularium Prælatorum electionibus reputari debeat *dignior*, Cl. P. Franciscus Henuus (tr. 3. de Statu Religioso disputatio qu. 11.) talem esse dicit illum, „ in quo sequentia „ reperiuntur. 1. Major humilitas, & minor ad prælaturas ambitio. 2. Major erga Fratres charitas, minor ad „ amicitias particulares propensio. 3. Major Deo, & bono communi adhæsio, minor sibi suisque commoditatibus „ additio. 4. Pro conservanda Religione, ejusque institutis in „ viridi observantia fovendis zelus ferventior, ab exercitiis „ communibus Officii divini, Meditationis, Capituli, Refectorii &c. relaxatio minor. 5. Major in tractandis Provinciæ, aut Conventus negotiis scientia, prudentia, dexteritas, „ minor in frequentandis sæcularibus inclinatio, & voluntas. „ 6. Major in fovenda & promovendis honestioribus subditis integritas, minor in sustinendis imperfectorum adulationibus, & vitiis corruptele. Hæc omnia si in uno eodemque „ repereris, Prælatum digniorem credito: sin minus illum „ quem ad hæc magis appropinquare existimaveris: idque „ seclusa passione, affectu, patria, præventione, interesse „ proprio &c. ita ut non te, sed Deum, non bonum particulare, sed commune respicias „.

re acceptio personarum est peccatum, quo in distributione aliquorum bonorum & onerum, non caussæ ad rem non pertinentium ratio habetur. Unde tunc violatur justitia distributiva Beneficiorum, cum non attenduntur qualitas spectans ad caussam, ob quam dari debent: quæ caussa est dare Ecclesiæ optimos ministros. Hinc Vasq. ait, nullum dubitare esse mortale eligere minus dignum in Beneficio annexam habente curam animarum.

Ob easdem rationes, ex communi sententia, officia sæcularia magni momenti conferre debent sub mortali magis idoneis; nam id exigit bonum commune: & si omittantur digniores, magnum detrimentum patitur respublica.

Resp. 3. Electores patroni, collatores tenentur gravi tenetur curare, ut dignioribus Beneficia etiam simplicia conferant. *Est communis* (1) *sententia*. Prob. Ex cap. unic. *Ut Ecclesf. benef.* ubi Innoc. III. de Beneficio non curato loquens ait; *Non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium & Beneficium in persona magis idonea dispensare*. 2. Ex SS. Patribus, & ex S. Tho. qui 2. 2. qu. 63. art. 2. generaliter & indistincte docet committi acceptionem personarum in Beneficiis, si non dentur dignioribus. Et ad 3. ait; *Ut electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum; nec oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio habere posset calumniam. Sed quantum ad conscientiam eligentis, necesse est eligere meliorem vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune*. 3. Quia Beneficia primario instituta sunt ad majorem Dei cultum & Ecclesiæ utilitatem: secundario autem ut sunt præmia virtutum, quibus digniores in Ecclesia honorentur, & juventur. At utrque finis impeditur, si minus digni præferantur. 4. Omittens digniores agit in re gravi contra fidelitatem ex officio debitam Ecclesiæ: nam Ecclesia talibus commisit facultatem providendi de Beneficio ea lege, ut utantur eamquam fideles dispensatores secundum fines ab Ecclesia in Beneficiorum institutione intentos: quod est aliquid grave: Et vero ad bonum Ecclesiæ multum interest, ut divina officia quam decentissime & devotissime celebrentur. At violare in re gravi fidem ex officio debitam est mortale. 5. Violatio justitiæ distributivæ per acceptationem personarum mortalis est ex genere suo, adeoque in re gravi, ut in canonicatu, vel quando notabilis & evidens est excessus inter promotum, & eligendum. Ita S. Antonin. Vasquez, Molina, Rebell. & alii contra alios: qui docent esse solum veniale, modo vere digni eligantur. Lessius vero concedit esse mortale, si id passim fiat. Idem docet Delugo.

Hinc (2) resignans & permutans tenetur minus digno digniorem, qui est in promptu, præferre, tum ex charitate boni communis, tum ex justitia distributiva. Quia Beneficia sunt instituta pro dignioribus, nec ab Ecclesia facultatem resignandi vel permutandi accipiunt, nisi cum eodem onere, quo obligantur prælati & patroni. Porro si aliquod Beneficium ex dotatione dandum sit alicui ex tali capitulo vel familia, dignior est eligendus. Si tamen nullus esset dignus, alius alibi quærendus esset; quia hæc fuit intentio fundatorum & Ecclesiæ; nec alia potuit esse.

Nota.

---

(1) Dum Auctor tertiam istam thesim de *gravi* obligatione eligendi *digniorem*, etiam ad *simplicia* beneficia, asserit *communi* sententia munitam, non nisi *magis communem* voluisse pro more suo designare ex progressu sermonis colligitur; atque aliunde etiam constat. Nam ex Sylvio (quæst. 4. concl. 5. ad 2. 2. quæst. 63. artic. 2.) *In promotione ad Beneficia vel Officia Ecclesiastica, quæ simplicia sunt, ita ut neque animarum curam habeant adnexam, neque ad gubernationem aliquam spiritualem, bonis Auctoribus non videtur mortale peccatum prætermisso digniore promovere dignum*: cujusmodi sane sunt B. Angelus de Clavasio, Gabriel Biel, Petrus Navarra, Guittierez, Vega, Garzias, ut plures alios recentiores reticeam. Judicium vero ejusdem Sylvii de hac controversia valide libratum videtur; sic enim statuit. 1. Negari non posse, esse peccatum promovere dignum relicto digniore. *Quia quamvis per ejusmodi promotiones non inferatur notabilis injuria vel Ecclesiæ, quæ non potest inde pati magnum damnum; vel digniori, cui talia beneficia non sunt stricto jure debita; inordinatum tamen est, minus dignos præferre dignioribus: inde & violatur justitia distributiva, etsi non in re magni momenti*. 2. Admitti posse prædictam opinionem in Beneficiis minoribus, ut Capellaniis, ac forte in Canonicatibus illis, qui & exigui sunt momenti, & parvorum redituum. 3. In aliis sive Canonicatibus, sive majoribus Beneficiis, quæ licet curam animarum non habeant, nec specialem in spiritualibus gubernationem, majoris tamen sunt momenti, utpote quia suffragium habent in electionibus ad dignitates aut officia curam animarum habentia, vel in regimine bonorum Ecclesiasticorum (difficile fore a mortali excusare illos, qui prætermittunt digniores concurrentes cum minus dignis; præsertim si sæpius promoveant minus idoneos, & possint habere alios. *Multum enim Ecclesiæ interest, qui & quales ejusmodi beneficia possideant, ne divina officia perfunctorie celebrentur, ne Clericorum vitia foveantur, ne bona Ecclesiastica male dispensentur, ne electiones ad beneficia curata fiant sine defectu. Ideoque magnum ex talibus promotionibus damnum nasci potest partim Ecclesiæ, partim dignioribus se offerentibus ad beneficia vacantia*: Si qui porro sunt, quibus eadem sententia sic modificata arridet, ii hanc aliam exceptionem apponant cum Garzia (Tract. de Benef. par. 7. c. 16. n. 17. *Videlicet nisi aliqua lege vel constitutione particulari, aut juramento aliud cautum sit in beneficiis simplicibus*; Non videtur autem præterea necessarium expresse excipere casum *scandali*; quod concipitur facile suboriri posse ob electionem minus dignorum, relictis dignioribus. Etenim extranea, & vaga ista circumstantia, præterquam quod in quavis morali controversia censetur semper excludi, tacita saltem consensione TT. litigantium, in præsenti casu jam removetur eo ipso, quod memorati DD. admonent graviter illicitas esse hujusmodi electiones, si *sæpius* aut *passim* fiant.

(2) Corollarium istud, quod ceu undequaque verum, certumque ab Auctore ponitur, haud paucos habet Adversarios, maxime quatenus ad *simplicia* beneficia refertur; uti pronum erit intelligere ex superiore Nota.

Nota. Nulla esset culpa dare minus digno Beneficium simplex, cum id postulat charitas, vel alia justa caussa ad majus bonum Ecclesiæ spectans aut redundans: ut si clericus, præsertim sacerdos, non posset inopia levari, nisi per Beneficium simplex: vel si digniores reservandi sint pro beneficiis curati, vel ut Pastor minus idoneus a cura animarum amoveatur.

Quæst. VII. *Quibus modis Beneficia amittuntur?*

Resp. Quatuor, 1. Per mortem Beneficiati. 2. Libera resignatione coram superiore eam acceptante. 3. Per sententiam judicis, ob crimen juxta canones hac privatione puniendum, ut homicidium, simplex sacrilegium, adulterium, perjurium &c. 4. Dispositione juris, idque quadrupliciter. 1. Per alterius Beneficii compatibilis consecutionem. 2. Per matrimonium. 3. Per professionem religiosam. 4. Per aliquod crimen, cui privatio Beneficii ipso jure annexa est; qualia sunt hæresis, schisma, simonia, falsificatio litterarum Apostolicarum, sodomia, homicidium per sicarium pretio conductum &c. Tamen juxta communem sententiam reus non tenetur statim ante sententiam declaratoriam criminis Beneficium suum dimittere, nisi hoc expresse habeatur in jure. Sed tunc sententia judicis declaratoria retrotrahitur ad diem commissi criminis: ita ut non solum omnes fructus Beneficii ab illo die percepti amittantur, sed etiam resignatio vel permutatio illius post crimen facta rescindi possit.

Quæst. VIII. *Quænam observanda de Pensionibus?*

Resp. Sequentia. I. Pensio est jus percipiendi fructus ex alterius Beneficio. Alia est laica, quæ propter temporale aliquod obsequium datur, nec exigit clericatum, adeoque laicis competere potest, ut procuratori, advocato &c. Alia clericalis seu Ecclesiastica, quæ solis clericis conceditur. Et hæc duplex est, scilicet mere spiritualis, quæ datur clerico ob ministerium spirituale, v. gr. concionatori, vicario parochi; & mixta, quæ quidem statum clericalem requirit, & in eo fundatur, non tamen ob ministerium spirituale, sed ad honestam sustentationem datur.

II. Ut pensio clericalis valide & licite obtineatur, quatuor requiruntur. Ut impetrans sit clericus, seu habeat primam tonsuram; non sit conjugatus, nec illegitimus, nec irregularis, nec ulla censura irretitus. Quod si pensio sit mixta, requiritur insuper ut habeat aliunde necessaria ad honestam sustentationem; si vero sit mere spiritualis, ut ministerium spirituale possit & velit recte præstare. 2. Requiritur dispensatio Papæ: nam lex est generalis, & titulus juris canonici, *ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*: & constat ex usu Ecclesiæ. Quare Episcopi pensionem constituere nequeunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus facultas hæc eis a Concil. Trid. sess. 21. cap. 6. & sess. 23. cap. 18. conceditur. 3. Requiritur justa caussa, sine qua ex communi sententia graviter peccarent & Papa, & impetrans, sicut male res domini sui dispensans œconomus, & qui recipit pecuniam ab œconomo male res domini sui dispensante. Unde non licet eam retinere. *Sine caussa enim* (inquit Toletus l. 5. c. 83.) *non habet locum in foro interiori & coram Deo dispensatio, sed tantum in foro exteriori. Unde qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest caussa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit: nam Papa non est dominus bonorum Ecclesiæ; sed solum universalis dispensator. Unde sicut cum dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi caussa adsit, ita in pensionum & Beneficiorum distributione. Caussa autem hæc debet esse in utilitatem Ecclesiæ, cujus sunt bona: si enim nulla via in Ecclesiæ hujus, vel universalis utilitatem tendat, non est caussa legitima.* 4. Debet esse moderata, ita ut beneficiario relinquatur quantum satis est ad honestam sustentationem. Ex consuetudine non debet excedere tertiam partem fructuum, quamvis Papa ob justam caussam possit majorem constituere.

III. Sicut non licet habere plura Beneficia, ita nec plures pensiones, quando una sufficit; quia cum pensio detur in vitæ subsidium, si una sufficiat ad honestam sustentationem, cessat caussa aliam obtinendi. *Azor, & alii.*

IV. Pensio extinguitur, 1. Morte naturali, vel civili, aut degradatione pensionarii. 2. Per matrimonium, vel professionem religiosam. 3 Per varia delicta, qualia sunt hæresis, læsæ Majestatis, aut Sedis Apostolicæ, item percussionis Cardinalis, vel Episcopi, in cujus diœcesi percipitur pensio.

V. Pensionarius clericus, qui non est aliunde obligatus ad Horas canonicas, tenetur sub mortali recitare quotidie parvum Beatæ Virg. officium, & si omiserit, non facit fructus suos, sed tenetur perceptos restituere fabricæ vel pauperibus, eo modo quo beneficiatus omittens tenetur. Ita statuit Pius V. in Bulla *Ex proximo*, quæ viget etiam in Galliis. Nec jam conceditur pensio nisi sub hoc onere. Tenetur etiam tonsuram & habitum clericalem gerere, ut statuit Sixtus V. constitutione 92. (1).

(1) Quæ in hoc Tractatu forent deinceps tradenda de Beneficiatorum obligationibus, præsertimque de recitatione seu chorali, seu privata Divini Officii, ea legantur partim in seq. Tract. (c. 1. qu. 3. usq. ad finem ejusd. c.) partim in alio Tr. de *Religione* (cap. 1.) Exinde porro innotescet, cuinam usui inserviat subsequens Scema, seu Tabulæ horarum, quæ quidem a prædicta tractatione de Divino Officio sejuncta cur hic e vestigio posita fuerit, haud satis perspicio.

DE MATUTINO PRIVATO,

Sive de tempore inchoandi Matutinum pro die sequenti.

TABULA

Omnibus Breviarium Romanum recitantibus proposita. Romæ edita Typis Reverendæ Cameræ Apostolicæ.

Ad usum Horologii Italici.

1 Januarii	hora 21. cum quadrante.
1 Februarii	hora 20.
25 Februarii	hora 20. cum trib. quadr.
29 Martii	hora 20. cum dimidio.
21 Aprilis	hora 20. cum quadr.
1 Maji	hora 20.
2 Junii	hora 19. cum trib. quadr.
13 Julii	hora 20.
15 Augusti	hora 20. cum quadr.
6. Septembris	hora 20. cum dimid.
28. Septembris	hora 20. cum trib. quadr.
11 Octobris	hora 21.
16 Novembris	hora 21. cum quadr.
1 Decembris	hora 21. cum quadr.

Ad usum Horologii Gallici.

20 Januarii	hora secunda cum quadr.
13 Februarii	hora sesquisecunda.
7 Martii	hora secunda cum trib. quadr.
28 Martii	hora tertia.
4 Aprilis	hora tertia cum quadr.
20 Aprilis	hora sesquitertia.
10 Maji	hora tertia cum trib. quadr.
8 Junii	hora quarta.
30 Julii	hora tertia cum trib. quad.
28 Augusti	hora sesquitertia.
7 Septembris	hora tertia cum quadr.
24 Septembris	hora tertia.
13 Octobris	hora secunda cum quadr.
29 Octobris	hora sequisecunda.
20 Novembris	hora secunda cum quadr.
25 Decembris	hora secunda.

APPENDIX COMPENDIARIA

DE OPERIBUS BENEDICTI XIV.

Quoad Doctrinam de Beneficiis.

Beneficium si quis fundaverit de suis bonis cum pacto, ut ipse tamquam beneficiatus illis fruatur, tunc post obitum suum jus patronatus transeat ad hæredes, quanquam simoniacum id audiat apud multos: attamen ab ea labe immune censeri potest; neque enim satis discriminis apparet inter eum qui fundat beneficium cum pacto, ut conferatur filio suo &c. & illum, qui vult sibi conferri, utrinque enim pactum adest, ita ex Pironio. *Instit. Eccles.* 95. §. 7.

Si quis vero offerat bona in augmentum Beneficii jam erecti, nec tamen Patronatum ejus acquirat, tunc pacisci non potest, ut Beneficium illud sibi conferatur, ut ex Cap. *Tua nos de Simonia. Ibid.* §. 12.

Patronus non potest se præsentare ad Beneficium ut ex Cap. *Per vestras de jure Patronatus*, sed potest rogare Episcopum ut si inveniatur dignus sibi illud conferat; sive debet jus Patronatus suum alteri donare donatione sincera, ex qua ipse perpetuo expolietur jure Patroni, quando donationem approbaverit Episcopus, vel saltem Episcopus conferat eidem absque prævia præsentatione Beneficium, & beneficiatus illud accepret, tum post collationem ipse præstet consensum suum. *Inst. Eccl.* 95. §. 5.

Beneficia resignantes sub pensione, si clam pactum inverint cum resignatario de cedenda illi pensione, seu commodo exigendi fructus ejusdem pensionis, soluta

fata anticipata pecunia, pactum istud irritum, & inane declaratur. Item resignatarii, & resignantes decidunt ab omni jure Beneficii ipso facto absque ulla Judicis declaratione, & pecunia soluta restitui debet sub peccato gravi, quæ ab Ordinario applicanda est locis piis. Eisdem pœnis subjacent hæc eadem pacta inita intra sex menses a die recepta per resignatarium Beneficii possessioni. *Bull. Tom. I.* In sublimi.

In Bulla *Ecclesiastica Ministeria*. Bullar Tom. II. num. X. mandat Pontifex in resignatoribus beneficiorum, ut resignatis in manu Pontificis beneficiis, & ab illo amissis, atque vicissim admissis super eo provisionibus, dispositionibus &c. literæ gratia signatæ intra sex menses ita perficiantur, ut intra eosdem menses a novo proviso possessio beneficii capiatur; si vero beneficia illa sunt ultra montes, prorogat terminum istum usque ad novem menses a data concessionis gratia numerandos. Ubi vero justis de causis prorogatio aliqua postuletur, permittit, ut dicto prius officio subdatarii de Apostolicis literis expeditis, fiat prorogatio prima; & secunda vice, ulteriores omnes rellit. Et si legitimum impedimentum perseverare concludenser apud Datarium probatum sit, facultas fit Datario tot ulteriores prorogationes concedere ad exequendas literas Apostolicas, quot necessariæ sunt ad impedimenti remotionem. Sublato vero impedimento, si nihilominus perseveretur in differenda executione literarum, Apostolica tunc gratia nulla, & irrita censetur.

Si beneficium obtinens Religionem ingrediatur, beneficium tamen non vacat nisi per professionem, tempore vero illo intermedio inter ingressum, & professionem; quoad beneficia curata debet Episcopus idipsum agere, quod præstaret, cum Parochus impedimento aliquo detineretur. Quoad beneficia vero choralia relictis tyroni religioso ipsius beneficii fructibus, de distributionibus ita statuet, ut jura præscribunt. Si forte beneficiatus religionem ingressurus, beneficium dimitteret, quæ renuntiatio admitti ab Episcopo posset ex const. 58. S. Pii V. sive eam renuntiationem faceret ad tramites Capitis XVI. sess. 25. Concil. Trident. de Regul. nihilominus in suspenso remanere debent ea beneficia, nec posset illa alteri conferre Episcopus, nisi post factam a renuntiante solemnem professionem. Ita in literis ad Card. Quirinum, Bull. Tom. II. n. XXV.

Vetitum est etiam Beneficiariis sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ & nullitatis actus, vendere, ac distrahere reditus suorum Beneficiorum ad vitam, vel in longum tempus, recepta ab emptore per unam vel plures solutiones pecuniarum quantitate, quam ipsi Beneficiati per spatium ejusdem temporis, vel totius vitæ probabiliter consequi potuissent. Bulla *UNIVERSALIS ECCLESIÆ Bullar. Tom. I. num. 29.*

Titulos Beneficiorum cum occulta inhabilitate, vel alio occulto vitio, vel etiam in Concursu male obtentorum convalidare fas est majori Pœnitentiario, Bulla *PASTOR BONUS Bullar. Tom. I. num. 95.* §. 20. sed in convalidatione titulorum, & condonatione fructuum abstinendum est illi cum Episcopis, qui de Ecclesiis Cathedralibus provisi, munus consecrationis intra præfinitum tempus non susceperint. *Ibid.* §. 21.

Neque enim condonat fructus Beneficialium, & Episcopalium Ecclesiarum quovis modo male perceptos in casibus non occultis. In occultis vero cum Italis, Hispanis, Lusitanis & Insulis adjacentibus compositionem facere potest: cum aliis reliquis non potest. Hæc tamen omnia debent esse sine præjudicio illorum, quibus distributiones accrescere debent. *Ibid.* §. 24.

Si quis jam obtineat beneficium, & injuste vexetur ab alio, potest pecunia injustam vexationem redimere, ut ex Canonistis omnibus firmatur. *Instit. Eccles.* 94. §. 4.

Si vero quis habeat jus ad Beneficium, & ab alio lis moveatur, non potest litiganti dare pecuniam ut acquiescat; neque etiam titulo solvendi expensas in lite hucusque factas, nam tunc pararet sibi viam ad Beneficium per pecuniam. *Ibid.* §. 7.

Beneficium obtinens jure certo, & manifesto, ut nullus sit quæstioni locus, permittitur redimere injustam vexationem, ut *ex Cap. dilectus 27. de simonia*; idque fieri potest nulla interposita Episcopi auctoritate; fas est tamen Episcopo præcipere in Synodo ne id fiat absque suo assensu ob periculum Simoniæ. *De Synod. Diæc. lib. 7. Cap. 69* §. 8.

Si Patronorum Beneficii scissa suffragia fuerint in partes, ille est præferendus, qui a pluribus eligitur, uti definitum est in Cap. *Quoniam de jure Patronatus*. Si tamen ille, quem præsentat pars major, non reperiatur, idoneus poterit alter præsentari a paucioribus, ut ex Lambertino traditur *de Syn. Diæc. Lib. 7. cap. 70.* §. 6. Valere tamen judicata est constitutio Synodalis Episcopi Pampilonensis; qua vetuit admitti præsentatum a minori parte, ob rationes in *Tract. de Syn. Diæc lib. 7. cap.* 10. §. 6. ponderatas.

Beneficium simplex si quis obtineat, nec sufficiat ad honestam sui sustentationem, potest ab Episcopo habilitari ad suscipiendum aliud. Si vero nec istud secundum sufficiat, ut tertium obtineat, debet a Sede Apostolica dispensationem obtinere, sive hoc tertium sit liberæ collationis, sive de jure Patronatus etiam laici; nam Conc. Trid. permisit, ut habens *beneficium insufficiens* possit unum aliud simplex obtinere, & nihil dicit de tertio. Atque ita in praxi tenere Sac. Congreg. constat. *Instit. Eccles.* 91. §. 7.

Hæc tamen non valent in Capellaniis de jure Patronatus Laicorum, neque in Legatis piis, ut ex alio Decr. Sac. Congreg. *ibid.* § 8.

Ex alio Decreto Sacræ Congreg. de quo *ibid.* eruitur non esse inquietandos illos, qui bona fide tria, vel quatuor beneficia insufficientia ex Episcopi auctoritate obtinuissent. *Ibid.*

Cum beneficium resignatum fuerit in manu Episcopi, vel Collatoris, non possunt isti providere de iisdem beneficiis, consanguineos, affines, vel familiares suos ut ex Bulla 63. S. Pii V. *ibid.* §. 9.

Quin neque affines, consanguinei, & familiares resignantibus admitti debent, etiam cum beneficium conferendum est in Concursu: primo quia bulla S. Pii, quæ legit *admittentium consanguineos*, mendose, excusa est, cum legendum fuerit *dimittentium consanguineos*, ut monet Fagnanus in *Cap. Non sine*, de

de Arbitris. Secundo quia Sac. Congreg dispofuit ut in eo cafu neque familiares Epifcopi, neque confanguinei refignantis admitterentur. *Ibid*. §. 11, *&* *de Syn. Diœc. lib.* 13. *cap.* 24. §. 2. *Novæ Edit.*

Bene tamen omnes ifti admitti ad beneficium poffunt, quando illud cecidit in manus Epifcopi per obitum prioris beneficiati; neque enim tantum mali timeri poteft, cum beneficium conferendum eft ex obitu beneficiati, quantum fubeffe poteft cum dandum eft ex refignatione prioris beneficiati. Ita *de Syn. Diœc. ibid.* §. 6. *ex Decr. Sac. Congr*.

Confuetudines Ecclefiarum refervandi hæredibus beneficiati jam functi fructus primi anni obtenti beneficii valet; nihil enim derogat juri illius qui in beneficium recens inveftus eft, cum & ipfe poft mortem jure ifto potiatur. Quare in favorem hujus confuetudinis fæpius a Sac. Congreg. decifum eft. *De Syn. Diœc. lib.* 7. *cap.* 70. § 3.

Beneficiorum Parochialium, & Vicariarum tam Sæcularium, quam Regularium capaces effe Canonicos Regulares Præmonftratenfes, etiam cum intercedente Apoftolica difpenfatione, definit Pontifex in Bulla *Onerofa &c. Bull. Dom. III num.* 33.

De filiis illegitimis Clericorum circa beneficia Parentum in eadem Ecclefia qui poffint, & non poffint *Vide Auctorem fupra & fequentia*.

Filius legitimus confequi prohibetur beneficium a Patre præhabitum, effet enim fpecies fucceffionis. Nihil tamen vetat quominus Pater poffit obtinere beneficium a filio præhabitum: Quod verum eft etiam de Patre refpectu beneficii a filio illegitimo obtenti, ut ex refponfione Sac. Congr. *De Syn. Diœc. lib.* 13. *cap.* 24. § 15 *nov. Edit.*

Illegitimi autem filii quoad hoc illi etiam cenfentur, qui poftmodum legitimati funt, non vero qui poft fubfequens matrimonium legitimati habentur, ut partim ex Decr. Sac. Congreg. partim ex Fagnano. *Ibid.* § 16.

Num vero filio obtinere beneficium fas fit, quod Pater quidem habuit, fed ab eo tranfivit, in tertium, & ab ifto in eundem filium; refpondetur filio legitimo id quidem non prohiberi, ex Cap *ad extirpandas de fil. Presb.* illegitimis vero non licet, ut ex Bulla Clem VII. & refponfis Sac. Congreg. *Ibid.* §. 18.

Nepos vero legitimus ex patre illegitimo natus, obtinere avi beneficium non vetatur, ipfo fcilicet avo vivente, ut ex refponfis Sac. Congr. & Rotali decifione. *Ibid.* §. 19.

Si patronus beneficii rectorem interficiat, ipfe, & omnes ad patronatus jus illud amittunt, ex Cap. *In quibufdam, de pœnis*, *ibid* §. 21.

Beneficii permutatio, quæ fit coram Ordinariis, interdum poteft effe prohibita a Conftit. S. Pii V. incipiente *Officium*, in qua admittuntur quidem permutationes iftæ, fed quæ fint canonicis fanctionibus confonæ, ex quo fit ut cum vetitæ fint provifiones beneficii refignati factæ in favorem affinium, & familiarium Epifcopi, ficut etiam refignantis: ita etiam cenfentur vetitæ permutationes beneficiorum, cum aliquis permutet beneficium fuum pingue, & eft jam eftatæ ætatis cum altero, quod eft tenue, & obtinetur, five a fuis, five ab Epifcopi confanguineis, vix enim credi poteft ab ifta permutatione fraudem abeffe, adeoque non eft juxta canonicas fanctiones. *De Syn. Diœc. Lib. XIII. cap* 24 §. 10. *nov. Edit.*

Beneficia obtinentes a S. R. E. Cardinalibus ordinariis collatoribus in menfibus S. Sedi refervatis valorem 24. Ducatorum Cameræ excedentia tenentes intra præfixum in Reg. Cancellariæ tempus novam eorumdem provifionem a Sede Apoftol. obtinere, Ordinariis taxis folutis, non obftante in contrarium quocumque exemptionis privilegio. *Motus propr.* Bened. XIV. Bullar. Tom. I. n. 12.

TRACTATUS DE OBLIGATIONIBUS SPECIALIBUS

Certorum ftatuum & Officiorum. (1)

CAPUT PRIMUM.

De Obligationibus Clericorum.

Nota. Clerici funt, qui aliquo ordine, vel faltem tonfura, funt infigniti. Præter mandata omnibus Chriftianis communia, funt quædam

(a) „ Specialibus quorumdam ftatuum obligationibus præ„ mittere in hac annotatione vifum eft ea officia quæ Homini, „ quæ Chriftiano, competunt. Æquiffimum enim eft, ut fcia„ mus nos qui præ ceteris hominibus, a Chrifto Domino nomen „ fortiti fumus Chriftianique vocamur, Redemptori noftro & „ Domino per baptifmum addictus effe, & confecratos. In quo „ obfervandum eft, quod tam benigna, & propenfa fuit Chri„ fti Domini in nos voluntas, ut, tametfi nos in poteftate „ fua, & dominatu velut fervos fanguine fuo redemptos ha„ beat, ea tamen nos charitate complectitur, ut non fervos „ vocet, fed amicos, fed fratres. Sic itaque filii Dei adopti„ vi per Chriftum effecti, oportet, ut fratris noftri amantif„ fimi fpiritum fequamur, ut ait Paulus, Gal. 3. v. 26. *Om„ nes filii Dei eftis per fidem, quæ eft in Chrifto Jefu. Qui„ cumque enim in Chrifto baptizati eftis, Chriftum induiftis.* „ Induere autem Chriftum, eft fpiritum mortificationis in„ duere, *expoliantes nos veterem hominem cum actibus fuis*, „ reprimentes concupifcentiam, & motus ejus; & fpiritum „ fanctitatis affequi, *induentes novum*, ut ait Paulus ad „ Coloff. c. 3. v. 9. & 10. fcilicet virtutes, quas Jefus Chri„ ftus tum verbo, tum exemplo nos edocuit, excolentes.

„ Concupifcentia ab Apoftolo Joanne, ep. 1. c. 2. v. 16. trifariam dividitur, nimirum in concupifcentiam carnis, in concupifcentiam oculorum, & in fuperbiam vitæ. Contra has itaque pugnandum pro virili parte eft, atque animi facultates, & affectus fummo ftudio moderandi, cum enim nemo fine vitiis nafcatur, quibus non tantum retardatur ab operibus bonis, fed etiam in mala propellitur, ad ea fi non prorfus evel-

dam ipsis specialiter prohibita, & quædam præcepta. (2)

Quæst. I. *Quænam sunt specialiter prohibita Clericis, præsertim sacro ordine initiatis, vel beneficiatis?*

Resp. Ex communi sententia, Sequentia, 1. Armorum gestatio, nisi necessitas urgeat ad defensionem vitæ, cap 2. de vita & honestate: *Clerici arma portantes, & usurarii excommunicentur.*

3. Vena-

---

evellenda, saltem coercenda & subigenda perquam diligentius debes incumbere."

"Illud profecto maxime curandum est, ut corpus necessariis, non superfluis alimentis alatur, ne vel in labore deficiat, vel in rectorem suum, nempe animum, insolentius efferatur. Vino præsertim parcendum; nam *cum splenduerit in vitro color ejus, ingreditur blande: sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Prov.* 23. v. 32. Itaque non quid gula suggerat, sed quid natura requirat, attendendum. Quod si soli necessitati subvenire studuerimus, modum nunquam excedemus, sed intra præstitutos fami, & siti a natura fines permanebimus."

"Nec molliter curandum corpus, nec otio frangendum; sed labore, & exercitatione ipsius vires fovendæ, & corroborandæ sunt. Nulla enim fœdior pestis mollitie, atque desidia, quæ non tantum corpus inficit, atque corrumpit; sed ipsam quoque mentem veluti contagio polluit, & in omne vitiorum genus præcipitat. Equidem tuto pronunciare licet, hominem nihil agendo id addiscere, ut male agat: & desidiosum & inertem in vetita quæque, maxime vero in obscœnam libidinem, quadam veluti necessitate prolabi, qua quidem sic mollitur, & enervatur, ut animam virilem postea resumere vix possit. Hinc & rebus gerendis, & disciplinis ediscendis, & bello, aut negotiationi ineptus redactus, vitam infamem cum impurissimorum hominum colluvie sub tecto transigere cogitur, donec eam cum obscura, aut ignominiosa morte tandem commutet."

"Sensibus quoque omnibus quædam, ut cum Scriptura loquamur, veluti *custodia ponenda*; nam quæ per aures & oculos species subeunt, ex alta sæpius in imaginationis sede vestigia relinquunt, quibus animi affectus mirum in modum excitantur, quos postea pro libito compescere naturæ viribus non est concessum. Unde affectus animi non male militum turmis in obsessam civitatem, qua patet aditus, irruentibus æquiparantur; nam eæ, nisi in vallo, & aggere sustineantur, ac repellantur, vix deinceps ab arce, si eam occupaverint, expelli poterunt. Quam ob rem juvenibus præcipue hæc incumbit cura, ut se ab omnibus pravis congressibus servent immunes; nam enim in ipsis vigeant affectus, ac sanguis fortius ebulliat, repente ex visis & auditis sanguis inflammatur, & ad medullas usque morbos penetrat."

"Quoniam autem his munimentis recte adhibitis fatigamus inimicum nostrum, oportet etiam ut iis armis nos instruamus, quibus triumphemus. Ut cetera omittamus, Oratio est illud præstantissimum, ut ita dicam, instrumentum, quo carnem affligimus, & debellamus. Vigilandum in oratione esse passim in Scripturis admonemur; per eam quippe necessarium a Deo auxilium obtinetur ad fugandas libidines non solum, sed etiam per assiduitatem enervandas."

"Quoad spiritum sanctitatis, ad quem specialiter tenetur homo, qui Christianæ militiæ se vovit, ita loquitur Apostolus Paulus, Ep. ad Eph. cap. 5. v. 25. & seq. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut eam sibi exhiberet gloriosam non habentem maculam, aut rugam, &c.* Quamplures autem sanctitatis christianæ sunt proprietates, at una saltem maxima omnium constantia est. Sanctitas quippe Christiani hominis non per diem, non per mensem, non per annum &c. extenditur, sed per totam vitam, donec perveniat ad beatam æternitatem. Hæc proprietas ab ipso Apostolo desumitur ex baptismo; ait enim in epistola ad Romanos c. 6. baptismum figuram esse mortis, & resurrectionis Jesu Christi; sicuti enim ipse semel mortuus est, & postea resurrexit non amplius moriturus, ita homo Christianus dum semel peccato mortuus sit per baptismum, & per eum resurrexerit ad gratiam, debet in gratia ipsa constantem esse, adeo ut non amplius moriatur. *Nemo mittens manum suam ad aratrum; & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Luc. cap. 9. v. ult. Atque hæc breviter dicta sint de officiis quæ competunt homini, qua Christiano.

(1) Quemadmodum Ethicæ Jurisque Naturalis Interpretes, quotquot genuina utuntur methodo, solent primo de *Humanis Actionibus* agere, quatenus universo hominum cœtui concipiuntur communes, subinde vero de *Officiis* accurate pertractans, hoc est de iis actionibus, quæ peculiares sunt cuilibet homini certo quodam statu considerato (qua quidem in re ingentem promerentur laudem plures eruditi novissimi Scriptores veterum Peripateticorum defectum supplentes, qui sola de virtutibus, ac vitiis tractatione Ethicam Facultatem fere totam absolvebant) ita plane exactiores Theologi Morales, ubi generatim Humanos Actus, eorumque diversa Principia exposuere, hæc ipsa Officia edisserunt; quo scilicet Practica Disciplina, peculiaribus hominum statibus, muniisque accommodata, nomen suum vere tueri valeat. Ast quamvis utriusque ordinis Professores una conspirent in eodem argumento volutando, longe dispari tamen ratione illud proponere consuevere. Siquidem (N. 10. 11.) Morales Philosophi sola naturali ratione duce, quænam potissimque *hominis* partes sint, ostendunt, Theologi vero tum rationi, tum revelatæ doctrinæ inhærentes *hominis* simul, & *Christiani* officia cumulate declarant. Ex quo satis intelligitur, quanta sint præsentis istius Tractatus utilitas, atque necessitas. Sed animadvertere oportet, non unica prorsus methodo Theologos omnes munus istud explere. Nam multi specialia ejusmodi officia disjunctim, & sparsim in variis Tractatibus indigitant subnata occasione, uti ex. gr. D. Thomas, qui diversis in locis attingit, spectantia ad Principes, Judices, Advocatos, Clericos, Religiosos &c. Quidam vero, ut Cl. Auctor, intra peculiarem Tractatum universa concludunt, ac nexu concatenato singula explanant, Nec desunt, qui integram illorum seriem ceu in brevi tabella delineatam ob oculos ponant, ubi vel de variis peccandi modis, vel de interrogationibus a Confessario faciendis loquuntur. Ita ex. gr. B. Angelus a Clavasio in Summa (voce *interrogationes*) Doctor Navarrus in Manuali Confessar. (cap. 25.) P. Martinus Wiganda in Tribunali Confess. (Tract. 6. Exam. 4.) & alii, quos legere præstabit, Hanc ipsam ad rem magno erit adjumento integer lib. 1. *Pharetræ* D. Bonaventuræ, in quo non minus studiose collectæ, quam apte dispositæ, reperiuntur plurimæ SS. Patrum sententiæ, ad personas cujuslibet fere ordinis, ac status pertinentes.

(2) Caveant solertissime Vener. Clerici, ne unquam

adoptent,

2. Venatio, quæ fit clamore & armis, præsertim cane, vel accipitre vel falcone; ita ut mortaliter peccent, si frequenter sic venentur. c. 1. de clerico venante. *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, canes aut accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit; si Episcopus est, tribus mensibus a communione; si Presbyter, duobus; si Diaconus, ab omni officio suspendatur.* Et c. 2. *Omnibus servis Dei, venationes, & sylvaticas vagationes cum canibus, & accipitre aut falcone interdicimus.* Et ex Conc. Gener. Later. IV. c. 15. *Venationem & aucupationem, universis Clericis interdicimus, unde nec canes, nec aves habere præsumant.* His adde plura Concilia provincialia, quæ quamlibet venationem armis factam vetant. Ratio est, quia venatio a gravioribus occupationibus, a studio, oratione, & spiritualibus exercitiis, vel charitatis operibus avocat, mentem a Deo plurimum distrahit, populo scandalum parit, nec decet statum clericalem. Præterea variis periculis obnoxia est. Quare Religiosos adhuc magis venatio dedecet, eisque speciatim prohibetur, *Clement.* 1. *de statu Monach.* in Conc. Gen. Viennensi. Item ne venaticos canes intra suas domos retineant. Tamen juxta S. Raymundum & alios, licita est interdum Clericis venatio quieta, quæ fit laqueo, & retibus caussa necessitatis vel recreationis moderatæ. (1)

3. Militia, c. 4. *Quicumque Clericus*, & seq aliis, can. 3. qu. 28. item ex Apostolo 2. ad Tim. 2. Rationem assignat solidam S. Thom. 2. 2. qu. 40. art. 2. ita scribens: *Bellica exercitia maxime repugnant illis officiis, quibus Episcopi & Clerici deputantur propter dua: 1. Quidem, generali ratione; quia bellica exercitia maximas inquietudines habent. Unde multum impediunt animum a contemplatione divinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent Clericorum. 2. Propter specialem rationem: nam omnes Clericorum ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub Sacramento repræsentatur Passio Christi .... Et ideo non competit eis occidere, vel effundere sanguinem: sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, ut imitentur opere quod gerunt ministerio. Et propter hoc est institutum, ut effundentes sanguinem, etiam sine peccato, sint irregulares* (2)

4. Negotiatio (3), quæ est emptio rei cum intentione eam integram & non mutatam vendendi, vel permutandi cum lucro.

DIS-

adoptent, atque in vitæ serie veluti moralis principii loco habeant illorum sententiam, qui in tanta Ecclesiasticorum Statutorum copia arbitrantur nullum per se, se obligare sub mortali peccato. Ejusmodi quippe doctrinam, esto insignibus etiam Theologis olim insederit, nunc probabilitate omnis jam excidisse, monuimus. Sed neque, qui severioris sunt indolis & instituti, sibi unquam persuadent, omnes promiscue Ecclesiasticos Canones hactenus editos primævum suum robur obtinere præsenti ætate. Persuasionem enim istam eludunt vel solæ regulæ ex ipso Pontificio Jure (Num. 11.) allatæ, & quæ itidem de mutatione circa eosdem Canones facta, nos de *Consuetudine* disserentes (Nota 1. ad qu. 1. & Nota penult. ad q. 6. c. 9. Tract. *de Legib.*) obiter observavimus. Verum hac de re prodibit, ut spero, intra triennium peculiare opus multigenæ eruditionis, & maximæ utilitatis, cui elaborando naviter nunc insudat Romanus Clericus Regularis Schol. Piar. Ubaldus Hiraldi a S. Cajetano; Vir sane doctissimus, & ob præclaras lucubrationes Litterario Orbi summe acceptus satis celebris. Quæ porro Clericalis vitæ sanctimoniam spectant, patebunt legentibus auream Epistolam S. Hieronymi ad *Nepotianum*; grave opus S. Joan. Chrysostomi de *Sacerdotio*, libros elegantes S. Ambrosii *de Officiis*; nec non plures seu Litteras, seu Tractatus, seu Constitutiones, quas a tempore præsertim D. Caroli Borromæi, Sæcularis Cleri vere restauratoris, ad hanc usque diem ediderc Viri ac præsules sanctitatis, religionis, scientiæ meritis ornatissimi.

(1) Benedicti XIV. de legibus Episcopalibus disserens (lib. 11. *de Syn.* c. 10. n. n.) advertit, *nullam fortasse Episcoporum sanctionem fuisse unquam majori cautela impetitam, & tamquam nimium severam per omnium ora traductam, quam tam, quæ Ecclesiasticis prohibet venationis exercitium, quod nedum honestum, sed ad animum relaxandum interdum necessarium plerique dictitant.* Subditque: *Et tamen, si vera fateri oportet, non facile aliam invenimus Constitutionem, quæ sit Juri communi conformior, & quæ verius Ecclesiæ spiritum magis resonat.* Tum commemorata (n. 8.) duplicis generis venatione, *clamorosæ* nimirum, *& quietæ*, censet, quod *licet opinio, solam clamorosam Clericis vetitam affirmans, communior sit magisque inter Doctores recepta, opposita tamen videatur certe Juri conformior*: quia nempe Canones, quos (n. 6.) recensuit, *a venatione Clericos arcent, quæ non armis, sed solis avibus venaticis, puta falcone aut accipitre, ac propterea sine ullo tumultu & strepitu exercetur, ut illos legenti est manifestum.* Unde & *S. Carolus Borromæus* (ut refert n. 9.) *in suo Concilio I. Provinciali de Clericis loquens absolute ait: a venationibus abstineant.* Nihilominus Consultissimus Pontifex finit in prædicta *opinionum varietate controversiam remanere indecisam*. Ut ut sit, illud haud temere affirmari posse videtur, Clericos qui nimio affectu, nimiaque frequentia vel soli venationi quietæ sese dedunt, persæpe eo tandem devenire, ut e præstituto suæ vocationis scopo procul aberrasse detegantur; unde & ipsi merito timere debeant, quod olim ajebat Petrus Blesensis, teste eodem Pontifice (n. 7.) *Ne in ultimo districti illa die inter hædos, non inter Christi oves fiat numerandi.* Et hujus quidem execrationis luctuosæ argumentum suppeditant manifesta plurium præsertim agrestium Clericorum exempla. Porro sanctioni Concilii Viennensis, quam Auctor indicet, jubenti Monachos *a venationibus, & aucupationibus semper abstinere*, jungatur alter canon, *Multa sunt* (lib. 3. Decret. cit. 50. Ne Cler. vel Monach.) quo interdicitur universim *Ministris Altaris Domini, nec non & Monachis, canes, & aves sequi ad venandum.*

(2) Vid. Inst. Eccl. 101. Bened. XIV.

(3) In præsenti materia de *Negotiatione* Clericis vetita consulenda, quæ apud Bened. XIV. occurrunt: nimirum & Constitutio, *Apostolicæ servitutis Officium*, sub die 25. Febr. ann. 1741. quam summatim descriptam legere est in fine istius 4. partis & quæ in Opere de Syn. Diœces. (lib. 10. c. 6.) habentur, ubi ostendit, *per synodalem sanctionem cohibendos Clericos a cambiis locatibus activis*,

omni-

DISSERTATIO

De negotiatione.

§. 1. Quandoquidem (1) juxta communem definitionem hic ab Auctore productam *Negotio proprie dicto* præficiatur, quotiescumque animo lucrandi venditur *prorsus immediata* eadem res, quæ prius eum in finem fuerat empta; hinc dubium ingens exoritur, num quæstuosæ negotiationis a Sacris Canonibus graviter reprobatæ insimulandi sint ii seu Clerici Sæculares, seu Monachi, qui frequenter res alternas emunt, v. gr. uvas, olivas, lanas &c. ut inde per operarios suos confectum vinum, oleum, pannum divendant, non absolutæ quidem necessitatis, sed potius lucri caussa.

§. 2. *Resp.* Inter recentiores Theologos non desunt, qui spectata ea ipsa *mercium mutatione*, quod ita geritur, merum *artificium* viris Ecclesiasticis minime indignum censeant, appellitentque. Ex adverso contendunt alii, esse reipsa putidam *mercationem* Clericis omnino interdictam. Litem hanc finire meum non est; prudens tamen nullus mihi succensebit, si quod animo sentio, nunc edisseram gratia veritatis, cui soli hactenus pro viribus litare adnisus sum. Posteriorem sententiam & *theorice* & *practice* a cunctis tenendam existimo, quos Dominus in sortem suam vocavit, atque idcirco Ecclesia vult esse alienos a terrena negotiatione. Momenta, quibus permoveor quam maxime, patefient ex sequenti doctrinarum serie, quæ ad alia quoque in præsenti materia penitus cognoscenda lumen, ut spero, affundent. Sic igitur a primis principiis filum demonstrationis duco.

§. 3. Cum *negotiationis* nomen sit valde commune & æquivocum, oportet juxta Dialecticorum regulam illud prius dividere, hoc est, indicare sensus varios, quibus solet usurpari. Omissis nonnullis divisionibus minus necessariis, quas legere quisque poterit apud veteres Decretalistas & Summistas, negotiatio presse sumpta, prout scilicet in terrenis hominum commerciis actus illos designat, quibus facta conventione utrinque aliquid datur, & recipitur quacumque permutationis specie, primario dispescitur ex Conravo Summenhart (de Contract. tract. 3. q. 52.) in *non lucrativam*, & *lucrativam*; quippe temporalia emuntur, vel ut serventur ad necessarios vitæ usus, vel ut distrahantur, & aliis vendantur cum quæstu seu justo, seu injusto. Utraque porro negotiatio duplex est. Non lucrativa aut *œconomica*, aut *politica* dicitur; quatenus nempe exercetur ob necessitatem & commodum vel Familiæ, vel Civitatis. Similiter lucrativa aut *late & improprie*, aut *stricte proprie* negotiatio vocatur: sive, ut multi loqui amant, aut *artificium* est, aut *mercatio*. Adnotante Prof. Fagnano (Num. 23. Com. in c. 1. *Multa*: tit. 50. Ne Cler. vel Monach. l. 3. Decr.) postremas hasce duas species non obscure distinxerunt tum Gratianus (par. 1. Decr. dist. 88. & 91.) tum Angelicus (2. 2. q. 187. art. 2. & 4.) easque potissimum oportet attendere in resolvenda proposita difficultate. Sic autem illas olim descripsit apud cit. Gratian. (Dist. 88. c. 11. *Ejiciens*) incertus Auctor Oper. imperf. in Matth. (inter opera D. Chrysostomi) quem postea secuti sunt quotquot de præsenti argumento scripsere. *Ostendam, quis non est negotiator, ut qui talis non fuerit, eum intelligas esse negotiatorem. Quicumque rem comparat, non ut ipsam rem integram & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur.*

§. 4. Hæ sunt præcipuæ negotiationis divisiones, quas recentes DD. etsi non eadem prorsus methodo proponant, reapse tamen probant universi. Ut vero oculis etiam cernatur, quam apprime ipsorum sensibus cohæreant, quæ nunc a nobis fuerunt præjacta, placet referre textum unius Cl. Ludov. Molinæ, tum quia in peculiari ista materia, de *Justitia & Jure* vere scriptor est, qui nec majorem, nec parem videtur habere: tum quia ejusdem auctoritate & doctrinis sæpius non subinde utemur. In negotiationem aptans primario, maximeque usitato commutationum generi, quod scilicet emptionibus & venditionibus fieri solet, ita scribit in Opere cit. (Tract. 2. disp. 339. n. 2.) *Triplex emptionis & venditionis genus distingui consuevit: idem intellige de commutatione late sumpta. Quædam emptio & venditio est, qua ab unoquoque emuntur, quæ ad suam familiæque sustentationem necessaria sunt, superflua vero venduntur. Atque hæc quasi naturalis est, de se bona ac licita, ut D. Thomas 2. 2. quæst. 77. art. 4. & DD. communiter cum Aristotele 1. Polit. affirmant. Ordinatur quippe non ad lucrum, sed ad congruam sustentationem, atque ad Œconomos & Politicos, non vero ad Negotiatores presse sumptos, spectat. Alia est qua emitur aliquid, ut per industriam commutatum vendatur. Hæc autem, ut Chrysostomus c. Ejiciens ait, non est mera negotiatio: eo quod res sic empta per industriam ac artem melior reddatur: Quare cum artefactorum venditione, quæ a propriis ipsorum artificibus primo venditionis genere distrahuntur, computari potest; eamque D. Thom. sub primo emptionis ac venditionis genere comprehendisse videtur. Aliqua denique emptio & venditio est, qua emitur aliquid, ut immutatum carius vendatur ad lucrum*

---

omnique alia quæstuosa negotiatione, quantumvis in se licita & Laicis permissa. Ut autem omnium oculis subjiciantur, ac menti hæreant, quæ novissime edixit, decrevitque SS. D. N. Clemens XIII. in Encyclica Epistola, *Cum primum incomprehensibilis*, sub die 17. Septembris an. 1759. eam mox integram dabimus absolutis Notis ad præsentem paragraphum pertinentibus.

(1) Occasio hic emicuit prolixe & accurate disserendi de proposita materia gravissima. Claritatis caussa dissertationem paragraphis distinguam, in eaque tum ad præcavendas proprii sensus deceptiones, tum ad invidiam omnem declinandam, non tam meis, quam aliorum verbis loquar.

crum comparandum. Atque hæc dicitur propriissime negotiatio.

§. 5. Circa negotiationem, ita stricte acceptam, Doctores duce Angelico (2. 2. q. 77. art. 4.) singula hæc statuunt & demonstrant, quæ nunc loco fundamenti nobis erunt. Videlicet 1. illam præseferre quamdam turpitudinis speciem, quatenus ex se non importat finem honestum, aut prorsus necessarium, deservitque cupiditati lucri, quæ terminum nescit. 2. Non esse tamen intrinsece malam, sed posse licitam & moraliter bonam evadere, quoties lucrum ad honestos ac laudabiles fines dirigatur, puta ad propriam aut familiæ sustentationem, ad levamen indigentium, ad publicam utilitatem; atque aliunde reliquæ omnes circumstantiæ confluant ad ipsam rite obeundam necessariæ. 3. Viceversa vitiosam & illicitam reddi duplici generatim ex caussa, *nempe enim* ob varia extranea peccata, quæ negotiationi ad terrena lucra ordinatæ facile immiscentur, spectata hominum fragilitate, pravaque inclinatione; qualia sunt fraudes, doli, mendacia, perjuria, blasphemiæ &c. *enim* ob defectum cujusvis ex septem vulgo enumeratis circumstantiis humanorum actuum (N. 186.) uti supra laudatus Summenhart accurate (Quæst. 51. concl. 2.) declarat.

§. 6. Est porro apud DD. in confesso, spectata ea circumstantia, quæ dicitur *personæ*, negotiationem maxime vitiari in Clericis, & Religiosis, utpote quia est ipsis graviter interdicta Sacris Ecclesiæ Sanctionibus: ut patet cum ex integra Dist. 88. apud Gratian. (part. 1. Decr.) *Episcopi & Ecclesiastici Secularia negotia non curent*; tum ex peculiari Tit. 40. (l. 2. Decr.) *Ne Clerici vel Monachi Secularibus negotiis se immisceant*. Rationes autem quibus permota fuit Ecclesia ad vetanda Clericis Sæcularia negotia, præsertimque lucrativam mercationem, ipsimet Canones indicant, atque eorum interpretes præcipue Eman. Gonzalez (N. 5. Com. ad c. 6. *Secundum statuta*, cit. Tit. 50.) pluribus exponunt. Ab Angelico brevibus hæ quatuor assignantur (2. 2. q. 77. art. 4. ad 3.) *Clerici non solum debent abstinere ab his, quæ sunt secundum se mala; sed etiam ab his, quæ habent speciem mali. Quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc quod est ordinata ad lucrum terrenum, cujus Clerici debent esse contemptores; tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia, quia difficulter exuitur negotiator a peccatis labiorum, ut dicitur Eccl. c. 26. Est & alia caussa, quia negotiatio nimis implicat animum secularibus curis, & per consequens a spiritualibus retrahit. Unde Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Nullum vero dubium, quin S. Doctor easdem etiam pro Religiosis æque valere crediderit, quandoquidem alibi (2. 2. q. 187. art 2. in Corp.) inquit: *Eadem ratio est de Religiosis, & Clericis, quia utrisque similiter negotia secularia interdicuntur*. Nec mirum, nam ut ibidem advertit: *Status Religionis est ordinatus ad perfectionem charitatis consequendam. Ad quam quidem principaliter pertinet Dei dilectio; secundario autem dilectio Proximi. Et ideo Religiosi præcipue, & propter se debent intendere ad hoc, quod Deo vacent*.

§. 7. Sed numquidnam memoratis Canonibus *omnes* prorsus Monachi, & Clerici negotiationem exercentes perstringuntur? De Monachis vix ulla controversia. *De Religiosis censent Angelus, Conradus, Sylvester, lethaliter peccare, etiamsi in Sacris non sint constituti; nec displicet eorum sententia*, ait jam laudatus Molina (disp. 341. n. 2.) *Inhibitio negotiandi facta per Summos Pontifices extenditur ad Monachos, etiam non sint sacris initiati*, inquit Franciscus Sylvius (Concl. 4 com. in 2. 2. q. 77. art. 4.) Atque ex recentioribus Constantinus Roncaglia (Tract. *de Contract.* q. 1. c. 2. q. 5.) *Certum est omnibus Religiosis vetitam esse negotiationem*. De Clericis Sæcularibus grave aliquid deprehenditur inter DD. dissidium. Cum enim ad unum omnes certo asserant de Clericis *Sacrum* ordinem habentibus, ac plerique similiter affirment de aliis Sacro Ordine quidem haud initiatis, sed tamen Ecclesiastico *beneficio* præditis: postmodum valde discrepant circa reliquos in *minoribus* dumtaxat ordinibus constitutos, minimeque beneficiatos. Opinio nunc forte communior sustinet juxta mentem Hostiensis, Panormitani, & Navarri posteriores istos Clericos nequaquam comprehendi Canonicis legibus vetantibus Clero negotiationem alias licitam. *Verum*, reponit ex adverso cum multis aliis Enricus Pirrhingius (§. n. 8. Com. ad tit. 19. l. 3. Decr.) *oppositum probabilius est quod docet Antonius de Butrio apud Fagnan. tum quia Canones generaliter & indistincte prohibent negotiationem Clericis omnibus, sive sint Beneficiati, sive non: nam ratio prohibitionis etiam procedit in Clericis minorum Ordinum, non Beneficiatis; quia scilicet nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus &c.* Et hanc quidem sententiam Fagnanus (N. 88. & seq. Com. superius a nobis cit.) pluribus conatur ostendere *veram esse in terminis Juris communis; reddi ferme indubitatam in nonnullis Constitutionibus Summorum Pontificum, & servari de consuetudine*. Fulgentius Cuniliatus, veluti sequester inter discordes Auctores, rem ita temperat (Tr. 10. in VII. Decal. Præcept. §. 3. n. 4.) *Si Clericus in Sacris non constitutus mercationes exerceat, videtur non peccare lethaliter, cum Canones loqui credantur de Clericis statui Clericali immobiliter addictis. Nihilominus cum dedeceat sit, quemvis Clericorum mercaturam agere, etiam non constitutum in Sacris, deberet Episcopus monere, ut desistat, & si nolit, a Clericatu deponere*.

§. 8. Doctrina tribus super. §. allatæ solum spectant negotiationem, quam cum Molina diximus (§. 4.) tertii generis, seu *propriissime*. Nunc reliquas producere oportet, quæ ad negotiationem utriusque alterius generis referuntur, hoc est, tum ad *naturalem*, tum ad intermediam, quam licet *artificialem* sive *industrialem* vocare, quo facilius secernatur a duabus aliis. In primis de naturali & latissime sumpta hæc animadvertenda, quæ ab eodem Molina (disp. 342. n. 14) sic proponuntur: *Fas est Clericis emere necessaria ad proprium, suorumque usum, & vendere superflua, vel in fructibus suorum agrorum, vel ex redditibus proprii beneficii, aut undecumque illa habuerint. Immo est aliquid vilius emere, non animo revendendi carius; fas illis est, accrescente postea pretio, vendere illud carius, & lucrari, neque inde tributum ullum debent. Ita communis omnium sententia, neque in ea ulla est difficultas, esto pretii magnitudine attrahatur*

tum Ecclesiasticus ad vendendum, intelligens se postea vilius posse emere res similes. Quia hæc ad œconomicam gubernationem spectant, quæ in Clericis atque Episcopis elucere debet, juxta Paulum 1. ad Timoth. 3. & 5. Concordat Gonzalez num. 6. Commentarii jam citati (§. 6.) ubi præter ipsum Molinam recenset & alios Auctores. Interim tamen caveant Clerici, ne ob ejusmodi bonorum administrationem, aut distractionem, laicali specie nundinas frequentent, vel aliud quidpiam Sacra Dignitate indignum peragant. Qua de re Sum. Pont. Clemens XIII. in novissima sua Epistola inferius exhibenda, §. *Verum non unitantum negotiationi &c.*

§. 9. In vindicanda Clericis facultate libera emendi necessaria, ac superflua vendendi, consulto addidit Molina, *ad proprium suorumque usum*, hac enim limitatione tacite firmat, quod nunc apertius edicere videtur operæ pretium. Nec ipsa naturalis negotiatio, *ordinarie* loquendo, est Clericis consona ac licita, quotiescumque ab ipsis exerceatur gratia *extraneorum*, sive œconomica sive politica (§. 3.) sit: hoc est, sive privatis aliorum Familiis, sive integræ Communitati iidem inserviant: Non, inquam, licita *œconomia*: ut patet legenti eamdem Pontificiam Epistolam, paragr. *Et parem quidem, vel etiam majorem Pastoralis zeli &c.* In quo SS. Pater Clericos illos redarguit, quos appellare solemus vernacula lingua *Economi*, ovvero *Maestri di casa*: Neque *politica*, quemadmodum contra alios Clericos, quos dicimus *Provveditori*, evincit prælaudatus Molina n. 15. scribens: *Politica negotiatio emendo necessaria exercitui, & civibus, non decet Clericos; quia a gubernatione, & negotiis sæcularibus esse debent alieni, juxta illud 2. ad Tim. 2. nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Concinit cap. Episcopus, 88. dist. quod ex Canonibus Apostolorum est desumptum, in quo præcipitur, ut neque Episcopi, neque Sacerdotes aut Diaconi, sæculares suscipiant curas, alioquin dejiciantur. Concinunt præterea c. 2. & sequentia 21. q. 1.*

§. 10. Ideo vero quæ mox explicata sunt, diximus *ordinarie* loquendo dedecere Clericos; quia nempe ingruens necessitas potest excusabilia reddere, quæ ceteroqui forent illicita. Quod quidem Angelicus examinans, utrum Religiosis liceat sæcularia negotia tractare, sic confirmat (2. 2. q. 187. art. 3.) *Religiosi præcipue & propter se debent intendere ad hoc, quod Deo vacent. Si autem necessitas proximis immineat; eorum negotia ex charitate agere debent, secundum illud ad Gal. 2. alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi; quia & in hoc ipso, quod proximis serviunt propter Deum, dilectioni divinæ obsequuntur. Unde dicitur Jac. 1. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum: Glossa 1. cap. succurrere eis, qui carent præsidio, in tempore necessitatis. Est ergo dicendum, quod caussa cupiditatis sæcularia negotia gerere, nec Monachis, nec Clericis licet. Caussa vero charitatis negotiis sæcularibus cum debita moderatione se ingerere possunt secundum Superioris licentiam ministrando & dirigendo.* Hinc ecit. Molina post superiora illa verba statim subdit: *Aliquando tamen interesse tantum posset reipublicæ ac communi bono Ecclesiasticum aliquem similibus rebus vacare, ut charitas efflagitaret, ea in re cum illo esse ad dispensandum.* Nota, utrumque Scriptorem *licentiæ*, & *dispensationis* meminisse: qua de re speciatim differit SS. Clemens XIII in nominata Epistola, §. *Si autem Ecclesiasticorum quispiam ad se excusandum &c.* pergit Molina: *Curare vero, ut famis tempore miserabilibus subveniatur personis, eaque in re Clericum, aut Religiosum navare operam curando, ut aliunde res emantur, asportenturque necessaria, & jura permittunt, & charitas postulat: præsertim, quando hæc per solos laicos sufficienter non fierent.* Quam opportune, ac laudabiliter hoc ipso tempore, quo talia scribo, Viri Ecclesiastici, si revera possent, ejusmodi beneficentiæ eximiæ officium impenderent huic Romanæ Urbi, quæ propter annonæ charitatem pene ad extrema sensim jam est redacta, utique quoniam (Psalm. 105.) *iratus est furore Dominus in populum suum*: quamvis, quia aliunde *pius est*, *miserebitur nostri, indignationem suam abscindet & dabit gloriam nomini suo* (Judith. c. 7.) ut firmissime speramus omnes. Et quidem (ut hic unum quid attingam, quod silentio minime prætereundum existimo) ad conciliandum nobis præsentissimum istud Divinæ Misericordiæ auxilium quam belle facit vere sapiens, pium, Summoque Principe Ecclesiastico dignum consilium SS. D. N. Clementis XIII. qui vel in tantis angustiis nihil minus, quam peregrinos ruriculas egenos, quantumvis undecumque turmatim huc adventantes, noluit Urbe arcendos, aut communibus civium subsidiis privandos. Quod sane quanti pendendum sit, intelliget penitus quisque D. Ambrosium (Lib. 2. de Offic. c. 7. per tot.) legere ac relegere voluerit.

§. 11. Reliquum jam est, ut in viam redeuntes de industriali & late sumpta (§. 8.) negotiatione, quæ alias *artificium* (§. 3.) dicitur, verba faciamus. Hanc Clericis, Monachisque jure omni permissam fatentur DD. universi, dummodo serventur conditiones duæ mox explicandæ. Totum id pluribus Canonibus (præsertim Dist. 91. par. 1. Decr. & Tit. 50. *Ne Cleric. vel Monac.* lib. 3. Decr.) nec non rationibus reperitur demonstratum apud Fagnan. (Num 25. & seq. Com. ad c. 1. *Multa*, cit. Tit. 50.) Molinam (Disp. 342. n. 12.) Gonzalez in Not. ad c. 1. n. 9. in Com. ad c. 6. n. 7. ejusd. Tit.) & alios passim Scriptores, ut plane supervacaneum videatur quidpiam hic addere: maxime cum explorata sint cunctis exempla & Apostoli Pauli, & veterum Monachorum potissime Ægyptiorum, qui artificiosorum operum labore se exercebant. De quibus legendus S. Hieronymus ad Rusticum Monachum scribens de vivendi forma.

§. 12. Conditiones geminæ ad licitum & laudabile Clericorum, & Monachorum artificium requisitæ, atque in Canonibus indicatis expressæ, sunt istæ: Prima, ne ea de caussa præstare omittant illa, ad quæ seu ex officio Clericali, seu ex lege Monastica tenetur. Secunda, ne artificium turpe sit ac sordidum, ipsorumque dignitati ac statui indecorum. Apposite Gonzalez supra laudatus: *Retinenda est pietatis, & prudentiæ justissima distinctio, quam S. Basilius c. 6. Constit. Monast. his verbis adhibet.*

Ceterum in his se operibus exercere Monachus debet, quæ Ordinis ipsius decori conveniant; cujusmodi videlicet ea sunt omnia; a quibus cauponariæ artis, & impostura omnis absit suspicio; quaque nulla longioris

gnioris animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur, sintque ejusmodi, ut manentibus intra rectum magna ex parte a nobis confici possint, ne operam laboribus contentius quam par sit consectandis, animi in virtutis commemoratione nervos, industriamque elidamque; in quo illud spectandum est ut opus absolvatur, & a quiete tantum non discedatur . . . Distinctius ad reg. 38. fusiorem id exponit.

§. 13. Igitur Clerici, & Monachi minime poterunt obire officia tabernarii, lanii, coriarii pelles in corium aptantis &c. neque conficere chartas lusorias, taxillos, arma bellica &c. Quandoquidem hæc, & similia partim sordida ac vilia, partim indecentia omnia sunt. Bene vero vacare poterunt artibus texendi, pingendi, suendi, sarciendi, rei librariæ, agrariæ &c. modo tamen, ac decore proprii status caute semper *servato*. Notentur obiter, quæ de agrorum cultu monet Roncaglia (de Contract. q 4 c. 1. reg. 3.) *Quamvis permittant SS. Canones Ecclesiasticis propria bona colere, nihilominus suaderem Confessario, ut permittat Ecclesiasticis ita exercere agriculturam, seu per se etiam viliora facere, ut populo despicabiles reddantur, ac desiderio ditescendi inflammari videantur. Cui, quæso, nostris temporibus non vilis appareret Rector ille animarum, qui vel per totam diem, vel majorem ipsius partem ligone terram foderet, ipsamque stercoraret; ac dein terra, stercoreque sordidatus Sacra facere Misteria? Ego utique illis concederem per se ipsum hortum colere, vites, aliasque arbores amputare: at obcestarer, ne alia viliora populo vidente præstaret, ne ipsorum exponatur ludibrio, & ne passim dictitent, velle per se ipsum rusticum agere, ne aliquid cogantur solvere Operariis.*

§. 14. Animadversione dignum est, Clericale artificium honestum non solo restringi opificio propriarum manuum, de quo hactenus sumus locuti, sed extendi præterea ad varias species industriæ laborisve, quem Clerici opera & ministerio etiam aliorum exercent. Quales vero eædem erunt? Ex resolutionibus Sac. Congreg. Conc. Trid. Interpretis illas adprehende, apud citat. Fagnanum (Num. 34. & seq. consignatas. Nimirum Sac. Congreg. declaravit 1. *Licere Clericis agros beneficiorum, & patrimoniorum suorum colere absque reatu illicitæ negotiationis. 2. Posse pro ejusdem culturæ usu boves, & alia animalia necessaria emere, illorumque fœtus justo pretio, atque honesta ratione vendere. 3. Posse pro sua & familiæ sustentatione eos, qui in propriis terris habent quercus & castaneas, sues emere, eosque alere & vendere dummodo tamen in emendis, alendis, distrahendis suibus nihil sordidum aut indecens Ordini Clericali exerceant. 4. Licere Clericos arborum in propriis bonis existentium folia alicui Laico concedere eo pacto, ut lucrum quod ex bombicibus provenit, inter utrumque dividatur, ac pariter eidem licere earumdem arborum foliis utendo per seipsum absque officii sui dumtaxat detrimento, ac pro sua & familiæ sustentatione, arti sericæ operam dare, dum tamen in artificio hujusmodi personas non suspectas adhibeat, & quoad hoc Episcopi licentiam, quæ gratis detur, obtineat. 5. Clericos pauperes ob suam suæque familiæ necessitatem posse terras Ecclesiasticorum conducere absque reatu illicitæ negotiationis, bona vero Laicorum non posse, nisi ex mera præcisa necessitate. 6. Posse retinere, & locare boves, oves, & alia animalia, quæ habent ex successione, vel decimis, nec non fructus illorum vendere. 7 Posse Clericos in casalibus tamen propriis, & non conductis artem agriculturæ per se, vel per alios exercere; nec iis, vel eorum hæredibus per Cameræ Apostolicæ ministros objici & imputari posse, quod illicitam negotiationem fecerint, aut spoliis subjaceant.*

§. 15. Porro ex integra prædictorum serie satis perspicuum est, Clericos & Monachos caussa *necessariæ sustentationis* licite incumbere posse negotiationi illi, quæ proprie *artificium* nominari consuevit, modo conditiones geminæ serventur (§. 12) explicatæ. Ceterum sunt, præter necessitatem, & aliæ caussæ eumdem laborem industriamque honestantes. Angelicus (2. 2. qu 186. art. 3) illas sic enumerat: *Dicendum, quod labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem & principaliter ad victum quærendum. Unde & primo homini dictum est: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Secundo ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur. Unde dicitur Eccles. 33. mitte servum tuum in operationem, ne vacet; multam enim malitiam docuit otiositas. Tertio ordinatur ad concupiscentiæ refrænationem, in quantum per hoc maceratur corpus: unde 1. ad Cor. 6. dicitur, in laboribus, in jejuniis, in vigiliis, in castitate. Quarto ordinatur ad eleemosynas faciendas. Unde dicitur ad Ephes. 5. Quid furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.* Additque Sanctus Doctor: *sub opere manuali intelligi omnia humana officia; ex quibus homines licite victum lucrantur, sive manibus, sive pedibus, sive lingua fiat.* Perpensis quatuor hisce honestis operandi finibus, exinde colligit idem Fagnanus (Num. 51.) *laborem manualem non esse permissum Clericis, vel Monachis, si ordinetur ad lucrum tantum, ita ut ultimus finis sit lucrum; & ita intelligendum cap. multa* (t. t. 50. Ne Cleric. vel Mon.) *dum permittit eis justum negotium scilicet artificium, propter diversas necessitates*; Rationem assignat ex Angelico (2. 2. q. 77. num. 4.) quia nimirum si negotiatio eatenus rectificatur in Laicis, quatenus lucrum, quod est negotiationis finis, & de sui ratione quid indifferens inter honestum & vitiosum, ordinatur ad fines honestos, puta ad domus suæ sustentationem, ad subveniendum indigentibus, ad publicam utilitatem procurandam (§. 5.) ita quidem ut in tali hypothesi *lucrum expetatur non quasi finis, sed quasi stipendium laboris*: quomodo rectum honestumque censeri poterit in Clericis aut Monachis artificium, si eidem vacent ducti *solo* fine temporali lucri, quod inter fines honestos & laudabiles minime computatur ab Angelico?

§. 16. Jam vero, ut hinc sensim deveniamus ad solutionem propositi casus (§. 1.) duo adhuc ad ejusmodi scopum valde conducentia ex Molina (Disp. 342.) probe notari cupio. Primo ait Doctis. Auctor (n. 6.) *Quamvis, quando aliquid emitur, ut commutatum vendatur, non ad tertium genus emptionis & venditionis* (quod fusius verbis jam descripsimus §. 4.) *pertineat, sed ad secundum, quod Ecclesiasticis regulariter non est prohibitum, neque pressè dicitur negotiatio: nihilominus quædam ad secundum illud genus spectantia sunt, quæ multum ad tertium ge-*

nus

nus accedunt, quæque ea de caussa minime Ecclesiasticos dedecent; ac proinde per epikejam censenda sunt eis, tamquam negotiationes, prohibita. Addit postea (num. 11.) *Sicut per epikejam quædam ex secundo genere emptionis & venditionis jam explicato computantur inter negotiationes Ecclesiasticis prohibitas, sic etiam quædam, quæ alioquin ad negotiationes iisdem Ecclesiasticis prohibitas spectarent, a numero earum negotiationum excipiuntur, propter circumstantiam aliquam supervenientem, ex qua eisdem Ecclesiasticis licent.*

§. 17. Exemplum posterioris suæ animadversionis tale dat. *Si sit aliquis Clericus tam pauper, ut aliter commode non possit sustentari, quam conducendo alienum agrum, de cujus fructibus, partim vescendo, partim vendendo, sustentetur, ejusmodi conductio non computatur inter negotiationes Ecclesiasticis illicitas* (24. n. 5.) *quoniam ex circumstantia illa, quod Clericus iste aliter non possit sustentari, id ei non est illicitum.* Cap. dilecti, & duæ Glossæ, *de Monasterio loquuntur, quod idcirco haberet conductos agros alienos, quoniam alioqui commode sustentari non poterat. In quo eventu recte ait Lassarte, non deberi tributum ex fructibus venditis: quoniam eo ipso, quod negotiatio aliqua canonibus sacris prohibita non est Ecclesiastico, ex illa non debet tributum.*

§. 18. Exempla animadversionis suæ prioris duo hæc subjungit. *Ejusmodi sunt, si Ecclesiasticus uvas emat, ut per famulos aut ministros ad id conductos, vinum ex illis conficiat, quod postea vendat. Si item lanam emat, ut per operarios atque artifices conductos, pannos ex illis conficiat, quos vendat . . . Quo fit, ut ex iis rebus, quando venduntur, gabella debeatur, non secus ac si Laici illas venderent, ut Lassarte cum Sylvestro, Navarro, & multis aliis, quos refert, affirmat: tametsi negotiationes hæ simpliciter ad secundum emptionis & venditionis genus explicatum* (§. 4.) *pertineant, & solum per epikejam censendæ sint Ecclesiasticis prohibitæ: quod ipse non satis attendit.*

§. 19. Ecce jam habes hic, quod difficultati initio expositæ præcise respondendum arbitror: scilicet mercationem tum Clericis, tum Monachis graviter ab Ecclesia vetitam olere, quidquid ibidem narratum fuit: Ad quod quidem sentiendum non sola me compellit Molinæ auctoritas, quamquam scriptor ille sit vere gravis, multisque nominibus suscipiendus: sed & plurium aliorum tum Canonistarum, tum Theologorum consensus, uti & rationes variæ, quas ex præjactis hucusque communibus principiis ad præsentem materiam pertinentibus pronum est colligere. Referam confestim Auctorum hujusmodi & nomina, & testimonia: cumque ipsos majori ex parte probabilistas esse, hoc est, in moralibus valde benignos, perspexerint Lectores, non erit idcirco qui caussari audeat, me ad nimiam severitatem declinasse, & Rigoristarum judiciis rem confecisse.

§. 20. Enricus Pirrhingius (ad tit. 50. Ne Cler. vel Mon. §. 1. num. 4.) *Negotiatio etiam improprie dicta, quando aliquid emitur, ut mutatum postea vendatur, prohibita censeri debet Clericis, & Religiosis; tamquam minus decens eorum statui. Veluti si Clericus uvas emat, ut vinum ex iis per famulos, ad id conductos, exprimat, & postea vendat; vel si lanam emat, ut per artifices, ad id conductos, pannos ex illis conficiat, quos postea vendat. Tales enim negotiationes proxime accedunt ad negotiationes proprie dictas, seu mercaturas; ideoque per epikejam quamdam censendæ sunt etiam esse prohibitæ.* Anacletus Reinffstuel (ad tit. 1. de vit. & honest. Cler. §. 5. n. 131.) *Negotiatio dicitur, quando res empta, non mutata materia, alteri venditur . . . Addit Belletus in Disquis. Clerical. p. 2. §. 11. de pœnis Cler. n. 2. etiam tum intervenire negotiationem Clericis interdictam, quando quis eorum rem quampiam v. gr. lanam emit, ut suis expensis per mercenariorum, & opificum industriam, laboremque* (*non autem per semetipsum*) *aliquid efficiat; puta ex lana empta pannum conficiat, postea revenditurus, ut inde aliud lucrari possit.* Joan. Bapt. Carmen Fattolillus Protonot. Apostol. (Tom. 1. de Immunit. Eccles. par. 3. tract. 3. sect. 2. n. 2.) *Regulariter loquendo, quoties Clericus rem emat, ut eam immutatam vendat, lucrumque exinde intendit, citra dubium negotiatur, & tributum solvere tenetur: v. gr. si emat uvas, vel lanam, aut ferri venam, & per ministros conductos vinum ex uvis, pannos ex lana, ferrum ex vena ferri conficiat, & postea vendat. Nam in hujusmodi casibus nihil aliud vendit, nisi quod prius emerat; & fructus dicitur emptionis, non naturæ, vel industriæ suæ: quia esto res vendita in aliam formam mutata sit; tamen illa mutatio facta est a ministris conductis, ac propterea fructus dicitur emptionis & laboris ministrorum conductorum, & sic etiam emptionis; ideoque semper negotiatio est, & consequenter a tributis immunis non est. Ita DD.*

§. 21. Fulgentius Cuniliatus (Tract. 10. in VIII. Decal. Præcept. §. 3. num. 6.) *Mercaturam exercere non dicitur Clericus, qui peritus in aliqua arte, non vili, nec dedecente, emit materiam suis opificiis idoneam; puta colores, telas ad pingendum, argentum, aurum, chalybem ad horologia elaboranda &c. ut artefacta justo pretio vendat. Similiter si animalia emat pascuis suorum prædiorum saginata vendenda; quia id est vendere pascua propria, propriorum agrorum fructus. Non tamen licitum est agros ad locationem conducere, ut fructus eorumdem vendat; neque uvas emere, ut vinum per alios vendendum conficiat &c.* Constantinus Roncaglia (Tract. de Contr. q. 2. cap. 3. qu. 4.) *Licita est negotiatio industrialis, si non multum accedat ad negotiationem lucrativam. Pro negotiatione industriali omnino licita illam intelligo, qua res emptæ propria arte & industria vel mutantur, vel valde meliorantur, atque ita venduntur . . . Hinc licite Clericus faceret ex auro opera artefacta ad vendendum, ex serico opera acupicta &c. Dixi, si non multum accedat ad lucrativam a SS. Canonibus prohibitam. Hujusmodi reputatur negotiatio, qua emuntur uvæ, ut per famulos postea vinum vendatur; lanæ, ut per operarios conficiatur pannus ad vendendum.* Demum, ut reliquos mittam, Ferdinandus de Castro-Palao (Tract. 16. de Stat. Religios. disp. 4. punct. 13. §. 3. n.) *Affinis negotiationi prohibitæ est conductio, quæ Clericis & Religiosis interdicitur. Sed non qualibet conductio hac prohibitione continetur. Nam si conducas agros, ut per te tuosque colas ad tui sustentationem, non peccas. Illas*

con-

conductio est prohibita, quæ supponit emptionem eo fine conductionis factam, ut si emeres prædia, vel animalia ad conducendum: vel est conductio spectans venditionem subsequendam, ut si conduceres agros, colendos, non tui in sustentationem, sed ad vendendos fructus, & inde lucrum comparandum. Quocirca infert Molina cum Laffarte, esse Ecclesiasticis & Religiosis interdictum uvas emere, uti vinum per conductos ministros vendant. Idem est si lanam emant ut pannos artificiis conductis confectos vendant. Consentit Gutier. lib. 6. pract. q. 93. n. 42.

§. 22. Rationes autem, quæ allatis auctoritatibus superaddi queunt, sunt istæ. *Prima.* Verissime, juxta varios Juris textus observavit Gonzalez (n. 14 Com. ad cap. 2. *Cognoscentes*, tit. de Const. lib. 1. Decret.) *Quod sicut in quolibet actu mens agentis primum locum obtinet: ita legislatorum mens in legibus seu constitutionibus est inspicienda. Unde scire leges non est verba earum tenere, sed vim & mentem: mens enim legislatoris est anima legis, & lex essentialiter in suo esse pendet ab intentione legislatoris. Unde dicitur in legem peccare, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.* Hoc posito, esto emptio & venditio rerum in casu nostro descripta, non appareat in corpore Juris Canonici, aut in aliis Ecclesiasticis monumentis exerte prohibita, nec undequaque ei conveniat vulgaris definitio negotiationis propriissime acceptæ; nihilominus, ut per sese patet, atque laudati Doctores constanter asseverant, ad genus negotiationis Canonibus Sacris universo Clero vetitæ multum accedit. Igitur quin & ipsa inter *solida negotiationis aucupia*, (sicut D. Ambros. loquitur lib. 2. Off. cap. 21.) vere numeranda sit, introspecta mente Ecclesiæ, exploratoque fine Canonum, sincerus veritatis, & honestatis amator nullus negabit. Perspecte propterea Hennus (Tract. de Jur. & just. disp. 7. qu. 2. concl. 3.) communem de Negotiatione doctrinam sic proponit, ac firmat: *Interdicta est Religiosis, & Clericis negotiatio proprie dicta, seu illa qua aliquid emitur, ut idem immutatum carius vendatur: vel quæ fit ipsi affinis. Patet ex variis canonibus, & præsertim ex cap. 6. Ne Cler. vel Mon. ubi legitur . . . Secundum instituta Prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici caussa lucri negotientur . . . &c.* In quo quidem Alexandri III. gravissimo decreto, simul cum reliquis priscis sanctionibus a Trid. Synodo (Sess. 22. de Reform. cap. 1.) nuper innovato, per voces *negotiari caussa lucri*, solam designari negotiationem, quam juxta incertum Auctorem (§. 3.) presse describere solent Scholastici, nullus authenticus Ecclesiæ canon declarat. Immo aliam quoque negotiationem prioris affinem pene que reprobatum iri certo dignoscimus potissime ex iis canonibus. (Cap. 1. *Decrevit.* dist. 88. cap. 1 *providendum*. Titul. Ne cler. vel Mon.) quibus sancitum, nullum Clericum posse *conductorem* esse sæcularium rerum. Conducere quippe alienos agros, vineas, prata &c. ut fructus inde provenientes vendantur cum quæstu, non est negotiatio rigorose sumpta, ut quisque videt, sed tantummodo negotiatio ei affinis. Porro argumentum hactenus promotum adversus & venditiones per epikejam computandas inter negotiationes Ecclesiasticis prohibitas (18. 19. 20.) haud inepto, meo judicio, illustrari posset exemplo *simoniæ* a DD. distributæ in eam, quæ Juris *Divini*, & quæ Juris *Ecclesiastici* nuncupatur; modo mente recolatur generalis regula hac de re tradita a Bened. XIV. (lib. 11. de Syn. cap 6. n. 4. *Quando lex Ecclesiæ fieri aliquid vetat ob præsumptionem simoniæ Juris Divini, simul efficit, ut ejusdem legis transgressor fiat reus simoniæ Juris Ecclesiastici; quemadmodum explicat, atque exemplo Beneficii Ecclesiastici illustrat Suarez* (tom. 1. de Relig. 4. de Simon. cap. 17.) Si enim multa in præsentationibus, collationibus, permutationibus Beneficiorum forte per se se licita, & reapse non adversa Divinæ Legi proprie dictam Simoniam vetanti, Ecclesia, sapienti consilio damnat ceu mala & simoniaca ob speciem nefariæ simoniæ, quam præseferunt: quidni licebit a pari inferre, emptiones & venditiones in casu nostro indicatas plane illicitis negotiis sæcularibus accensendas esse juxta mentem Ecclesiæ: eo quod speciem gerant valde similem negotiationis quæstuosæ ab ipsamet Ecclesia palam Clericis interdictæ: ac præterea conveniant cum conductione lucrativa temporalium rerum ab eadem Ecclesia speciatim prohibita?

§. 23. *Secunda ratio.* Si quo titulo emptiones ac venditiones istiusmodi licerent Clericis aut Monachis, non ob aliud sane, nisi quia ob mercium *mutationem* videntur esse purum putumque *artificium*, pontificio jure Ecclesiasticis permissum, immo & commendatum. At nisi allucinor turpissime, nihil minus in iisdem deprehenditur, quam honestum artificium Ecclesiasticum, ac vereor valde, ne si verbis utendum sit SS. D. N. Clementis XIII. (Epist. jam cit.) subsint potius *subdolæ artes, cavillationes, excusationes nihil apud Deum profuturæ.* Sed Codicem ipsum, ad quem adeo fidenter provocatur, inspiciamus. Sacri Canones artificium Clericis indulgent suadentque, quod aliter dici solet opificium manuum propriarum, seu labor manualis (§. 11. & 12.) illudque fieri supponunt caussa necessariæ sustentationis exemplo Apostolorum, ac veterum Patrum & Monachorum: ut patet legenti integram dist. 29. apud Gratian. (part. 1. Decr.) *Clericus victum, & vestimentum sibi artificio, vel agricultura, absque officii sui dumtaxat detrimento, paret*; cap. 3. necnon Tit. 50. Ne cler. vel Mon. (lib. 3. Decr.) *Non tamen justum negotium*, scilicet artificium & labor manualis, ut exponit ibidem Fagnan. (n. 51. Comment.) Clericis *est interdicendum, propter necessitates diversas*; *quia legimus Sanctos Apostolos negotiatos esse* (hoc est, *laborasse operantes manibus suis*, ut legitur 1. ad Cor. 4.) *In regula S. Benedicti præcipitur providere, per quorum manus negotium monasterii transeat*, cap. 1. Quod si interdum Ecclesiasticis sanctionibus facultas præterea Clericis conceditur alia præstandi, quæ a solo ipsorum manuali labore minime pendent (§. 14.) tunc ea vel non indulgentur, nisi præcise ob gravem necessitatem, puta ob necessariam sustentationem propriæ personæ ac familiæ; quia scilicet juxta vetus proloquium *multa necessitas facit licita, quæ alibi illicita forent* (§. 17.) vel ideo indulgentur, eo quod revera nec rationem nec speciem habent turpis negotiationis per Canones vetitæ, utpote complectentia meram venditionem illarum rerum, quæ vel fructus sunt, vel quasi fructus

repu-

reputantur propriorum agrorum. Hinc suprad. Pirring scribit (n. 4. & 5.) juxta communem DD. sensum: *A negotiationibus improprie dictis, quæ tamen per epikejam censendæ sunt etiam esse prohibitæ, excipi debet, si Clerici pecora emant, eaque in suis prædiis nutriant, & postea vendant: vel si fœtus, lac, lanam talium animalium vendant; id enim licitum est. Vel si cerevisiam ex hordeo, aut tritico propriorum agrorum conficiunt, vel ex propriis vineis vinum exprimant, & postea cerevisiam vel vinum cum lucro vendant. Hæc enim sunt Clericis, & Religiosis licita, cum sint fructus, vel quasi fructus propriorum fundorum: quamvis non deceat, ut in ipso Monasterio, vel domo propria forum frumentarium, vel tabernam erigant.* De quo quidem abusu cauponas in propriis ædibus erigendi supracit. Roncaglia (reg. 1.) erit legendus. Jam vero quod in casu nostro a Clericis vel Monachis fieri effingitur, est prorsus longe aliud seu ab opificio, seu ab artificio hactenus descripto. Nam juxta eumdem casum, 1. Non suorum prædiorum fructus distrahunt, sed *alienorum agrorum* uvas, olivas, lanas coemunt, venduntque. 2. Non per se, aut per suos domesticos, sed per *ministros & famulos* eum in finem conductos, vinum, oleum, pannum exinde conficiunt. 3. Non arctæ necessitatis caussa hæc agunt, sed amore *lucri*; quo scilicet thesaurizent sibi thesauros in terra, possintque commodius & lautius vivere. Palam igitur est, talium Ecclesiasticorum industriam non esse, nec vocari posse *artificium honestum a Sacris Canonibus permissum*; sed magis negotiationem inhonestam ab iisdem graviter interdictum. Sane qui possunt Canones negotia hujusmodi permittere, cum Gelasius I. R. P. (dist. 88. c. 2. *Consequens*) edixerit: *Clerici ab indignis quæstibus noverint abstinendum & ab omni cujuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum: aut in quocumque gradu sint positi, mox a Clericalibus officiis abstinere cogantur.*

§. 24. *Tertia* ratio. Semel ac Clerici, aut Monaci merces alienas sibi comparant eo animo, ut eas deinde a conductis ministria transmutatas vendendo lucrentur, idque non semel aut obiter, sed frequenter & professa opera; equis quæso negabit, ipsos sæcularibus negotiis curisque intendere, lucris temporariis inhiare, animum a cælestibus avocare, quæ speciem mali habent peragere, ac multiplicis flagitii, terrenas negotiationes plerumque comitantis, pericula subire? Ergo rationes universæ, ob quas teste Angelico (§. 6.) negotiationem Clero prohibendam duxit Ecclesia, huic quoque mercationis generi suo modo obstant; proinde ipsum Clericis, & Monachis plane indignum, & spectata Ecclesiæ mente graviter vetitum esse oportet concludere. Rationi illi vis major accedet, si mox dicta conferantur cum iis, quæ in sequenti alia Nota ex Bened. XIV. recitabimus agentes de negotiatione, quam Clerici *per alios* exercent.

§. 25. *Quarta* ratio. Hæc cum ita se habeant, fatendum equidem, Ecclesiasticos, qui sic cælum terris miscent, & mare cælo, illi calumniæ nequaquam subjacere, quam olim cuncto Christianorum generi Gentiles imponebant, ipsos ad terrena negotia ineptos compellendo, teste Tertull. (lib. de Præscripr.) *alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur.* Addendum tamen pariter est, vix posse evenire, ut iidem penes Ecclesiam immunes existant a reatu gravis scandali, vitioque suo non arment linguas oblocutorum ad injuriam seu Clericalis, seu Monastici Ordinis: tum quia tali agendi ratione produnt se Sacrorum Canonum, & Pontificiarum Sanctionum vel ignaros, vel contemptores: tum quia in eo ipso indecenti negotio utuntur multiplici opera sæcularium hominum quibus prælucere magis deberent mundanarum rerum despectione, & cælestium amore: tum quia forsitan haud levia damna interdum inferunt mercatoribus, institoribus, conductoribus vectigalium, & aliis terrenæ Reipublicæ ministris operariisque, qui cum earumdem mercium negotiationi publicæ incumbant, debent idcirco magna opera sustinere. Neque excusatio legitima peti potest ex vulgatis illis Jurisperitorum effatis: *Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere jus non habet.* (leg. *Nemo damnum*, ff. de reg. jur.) *Non est ad injuriam referendum, quod quisque jure suo sibi consulat.* (leg. *injuriam* §. 1. ff. de injur. & cap. Eccles. 31. de elect.) Nam si emptiones & venditiones jam descriptæ, minime Ecclesiasticos decent, & ideo per epikejam computandæ inter negotiationes Ecclesiasticis prohibitas, uti (§. 26. & seq.) ad oculum demonstratum est, quale, quæso, jus illarum exercendarum jactare possunt Clerici ac Monachi?

§ 26. En jam universa accurate, ac simul sine cujuspiam vel palpo, vel offensione exposita, quæ ad extricandam funditus difficultatem initio hujusce Dissertationis indicatam mihi succurrerunt; quæque, ut spero, majorem viri speciem obtinebunt penes illos saltem studiosos Clericos, qui dum hæc nostra percurrunt animo a præjudiciis vacuo, curam sibi assument attente perlegendi quidquid de hac speciatim negotiationis materia reperitur consignatum in Ecclesiasticis monumentis tum Gratianei Decreti, tum Decretalium Pontificiarum, tum novissimarum Constitutionum, & Litterarum Apostolicarum, præsertim Bened. XIV. & Clem. XIII. His enim omnibus informata mens, & quo solida nituntur auctoritate, fidentius tuebitur, & quæ ratiunculis mere humanis adstruunt, facile dissipabit. Interim præstat disputationem claudere gravissimis verbis celeberrimi Petri Blesensis, quibus negotiatorem Clericum sui temporis (Epist. 17) acriter perstringit.

§. 27. *Si tuæ professionis ordinem, & gratiam divinæ vocationis attenderes, re petius lectione quàm negotiatione, artibus quàm mercibus occupares. Periculosum siquidem est in laico, sed perniciosum in Clerico negotiationibus augere peculium, atque rerum ambitiosa venalitate seipsum diabolo venalem exponere. Clericus, qui leviore comparat pretio, ut vendat carius, filius est avaritiæ, idololatra pecuniæ, servus mammonæ, & venundatus sub peccato .... Congregabis divitias, & in novissimo non gaudebis, & eveniet tibi, quod Dominus per Jeremiam figuraliter dicit: Perdix fovit, quæ non peperit; fecit divitias, & non in judicio; in medio dierum derelinquent eum: & in novissimis suis reperietur insipiens .... Porro negotiationes crimen attenuas, & ad excusandas excusationes in peccatis propensis tui laboris, & providentiæ fructum esse, quod plus recipis, qui rem,*

dum

dum vilius vendebatur, emisti. Dicis omnino non esse absurdum, si laborem in quæstum, si in lucrum periculum convertisti. Quidquid proponas, unum denuntio tibi, quia negotiationem in tuæ salutis periculum convertisti. Negotiatorem Clericum Sacri Canones execrantur. Hæc, & alia Archidiaconus Anglicanus.

Quamvis Negotiatio sit per se licita, (nam per se licet lucrum via justa intendere, & comparare ad finem honestum,) tamen Clericis ac Religiosis graviter prohibita est, c. 15. *de vita & honest.* ex Concil. gener. Later. IV. Et Clem. I. eod. tit. & c. 6. *Ne Clerici vel Monachi*, ubi Alexander III. ait: *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici caussa lucri negotientur.* Tum quia valde indecorum est Clericos, & Religiosos lucris terrenis, quæ contemnere debent, incumbere; tum quia negotiatio exponit periculo peccati, nempe injustitiæ, fraudum &c. & nimis animum sæcularibus curis implicat, & a spiritualibus avertit. Item a Conc. Chalced. can. 3. eis prohibetur conductio prædiorum alienorum, ut ex eorum fructibus lucrentur. Possunt tamen proprios agros colere, ut fructus vendant, & greges in suis prædiis alere, ut ex fœtu, & lacte pecuniam conficiant, aut ipsa animalia saginata vendant. Eis quoque licet, res, quas ad suos usus emerunt, non ut vendant, postea data occasione carius vendere; nam hoc non est negotiatio. At non videtur iis licere negotiari (1) per alios, qui totam præstent industriam; ut pecuniam in societate mercatorum deponere, nisi id fiat ex necessitate, & ex consensu Papæ expresso vel tacito. Tum quia hoc illorum statui indecorum est, & in illis avaritia redolet; tum quia ita fert consuetudo vim legis habens; nam reprehenderentur qui hoc facerent.

Vide Constit. quæ incipit *Apostolicæ servitutis*, in qua S. M. Bened. XIV. non solum confirmat pœnas in Clericos negotiatores a Sacris Canonibus, & ab aliis Summis Pontificibus stabilitas, sed illas quoque ad illos expresse extendit, qui *illicite sub alieno nomine negotiantur, perinde ac si per seipsos, ac proprio eorum nomine, negotia illa exercerent.* Atque decernit, Primo: *ut omnia & singula bona ac ab eis alieno nomine illicite acquisita sub inevitabili spolii pœna subjiciantur.*

Secundo: Ut negotia a Laicis inchoata, & ad Clericos delata, statim dimittantur, nec nisi necessitate urgente continuari possint: de licentia tamen Congreg. Concilii, aut etiam Ordinarii extra Italiam; idque ad tempus dumtaxat, ac per interpositam Laici personam.

Tertio: Ut exempti a spolio ad effectum testandi aut transmittendi, non intelligantur exempti quoad bona per interdictam negotiationem acquisita.

San-

---

(1) Præsens quæstio incidens perspicuitatis gratia sic exponi potest . . . Utrum fas sit Clericis, & Religiosis negotiationem lucrativam proprie dictam exercere per *alios*, quando residuam pecuniam habent *ex* suis reditibus & bonis: ita scilicet ut tradita consanguineis, cognatis, amicis, aliisve Laicis pecunia, hi vel ipsorum loco solummodo negotientur, vel stabilita societate totam operam & industriam impendant, perceptum subinde lucrum cum ipsis partituri . . . . Proferri possunt innumeri propemodum Auctores etiam magni nominis, qui nullam culpam saltem lethalem agnovere, in Clericis, aut Monachis ita per alios negotiantibus: tum quia jure Canonico videtur iisdem esse prohibitum solum negotiari per se ipsos: tum quia, cum negotiatio per alios facta non distrahat animum, cessat etiam ratio prohibitionis. Ita Tabiena, Valentia, Rebellus, Arragonia, Salas, Barbosa, Medina, Raynaudus, Lessius, Sylvius, Gonzalez, Molina, Wigandt, Laymanus, Pirrhingius, Roncaglia, Sasserat, Mig'iorruccius, Gard. de Luca, & Altovitus olim Secretarius Sac. Cong. Concilii. Non defuerunt tamen seu ex Theologis seu ex Canonistis, qui adversus tantam testium nubem tuerentur contrarium. Unde idem Pirrhingius (§. 1. n. 3. ad tit. 50. lib. 3. Decr.) subdit: *Alii absolute negant, Clericos per alios negotiari posse; quia prohibitum est ipsis, ne lucri caussa negotientur; quod habet locum sive per se, sive per alios negotientur. Quod enim quis facit per alium, perinde est, ac si faciat per seipsum*, reg. 17. in 6. Pariter Hennus (Tract. de Just. & jur. disp. 7. q. 2. concl. 3.) *Resol. 1. peccare Clericos, & Monachos, qui dant pecuniam ad societatem, ut inde lucrum cum aliis sociis reportent. Quandoquidem omnes ad contractam societatis concurrentes dicuntur negotiari, sive pecuniam ministrent, sive operam, sive industriam, sive aliud.* Et quidem in hac Urbe, teste Bened. XIV. (lib. 10. *de Syn.* c. 6. n. 4.) *prædictam opinionem, quam Cardinalis de Luca, & Altovitus secuti fuerant, iterum postea in trutina positam, validissimis argumentis refutontur Fatinellus Romanæ Curiæ Prælatus, & Cardinalis Acciajuolus in quodam suo suffragio. Et similiter Romanæ Rotæ Auditorium, eadem rejecta, contrariam sententiam est amplexatum.* Pergit autem; *Nec verum est, Clericos, per interpositam personam cambiis, alteriusve generis negotiationi vacante, a curis liberari, quibus negotiatores implicantur. Scimus quippe, experientia edocente, eos continuo anxios & sollicitos esse de lucro, quod ex data alteri pecunia sint reportaturi, plenosque timoris, ne a socio decipiantur.* At nunc extra omnem dubitationis aleam jam posita res est, post editam ab eodem Pontifice Summo Constitutionem, *Apostolicæ servitutis commissum*, cujus summa habes hic e vestigio expressam in Textu. Et propter in præland. Oper. (n. 5.) ita concludit: *Sed supervacaneum est pluribus de hac quæstione disserere, quam Nos, statim ac ad supremum Ecclesiæ Pontificatum evecti sumus, definivimus: necessarium quippe reputantes novæ legis fræno cohibere insatiabilem Clericorum cupiditatem divitias accumulandi, nostris Apostolicis Litteris, datis die 25. Febr. 1741. Const. 13. declaravimus, & ediximus, nullam negotiationem aliàs Clericis prohibitam posse ab iisdem sub alieni nominis velamine exerceri: eique etiam per alios operam dantes obnoxios fecimus pœnis, quæ a Sacris Canonibus, & Constitutionibus Apostolicis statutæ sunt contra Clericos negotiatores. Quocirca cum controversia Apostolicæ Sedis judicio dirempta jam sit, tuto poterunt Episcopi id ipsum in suis Synodis iterum decernere, & clericos, per interpositam personam cambia activa contrahere præsumentes, ad Sacrorum Canonum normam punire.*

Sanctissimi Domini Nostri

CLEMENTIS XIII. EPISTOLA ENCYCLICA

Ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos super Observantia Canonicarum Sanctionum adversus Clericos negotiatores, & Sæcularibus negotiis se immiscentes editarum.

CUm primum incomprehensibili Pastoris æterni judicio in B. Petri Cathedra constituti, Dominici Gregis curam suscepimus, complures audivimus Ecclesiastico zelo ferventes Viros, præsertim Animarum Pastores, & verbi Dei præcones, qui Civitates, atque Provincias peragrant pænitentiam Populis, & morum emendationem indicentes, quorum unanimis conquestio fuit, inter abusus, & corruptelas, quas pro Ministerii sui officio notarunt, & pro viribus reformare studuerunt, reprehendendam sibi frequenter occurrisse quorumdam Ecclesiasticorum avaritiam, habendique cupiditatem. Quæ quoniam malorum omnium radix a Spiritu Sancto appellatur, nil mirum, si eos omnes, quorum semel animos imbuit, utut in atrociora crimina non abripiat, saltem in Dei cultu, propriæque vocationis muneribus obeundis socordes reddat, & ad sæcularia desideria conversos, mundanis addicat curis, & occupationibus, quibus abrenunciare se publice edixerunt, quum inter sacræ initiationis mysteria, solum Deum hæreditatis suæ partem agnoscere professi sunt. Hinc etiam litigiosi necessario fiunt, atque omnia miscere parati, ne vile aliquod lucrum, sive speratum, sive jam partum amittant. Hinc se ad abjecta quælibet officia, & ministeria, in gradus, & Ordinis sui dedecus, demittere non erubescunt. Quo fit, ut Laicorum plerique non eos ipsos dumtaxat, qui talia agunt, sed sæpe etiam universum Ecclesiasticorum cœtum contemnant: quia & amaro, aversoque animo sunt erga illud hominum genus, quorum lites, & contentiones, ob temporalia negotia, sustinere coacti sunt, vel a quibus prærepta sibi viderunt honesta media, per quæ suæ, suorumque sustentationi consulere potuissent.

Horum relationibus, quas satis superque veritati innixas existimamus, quibusque nonnullos etiam designari censemus Regulares Viros, qui aliquando abimposita sibi sollicitudine de temporalibus Communitatum suarum emolumentis, ultra Ecclesiasticæ moderationis fines ferri se sinunt, excitati nos quidem intelleximus, ut Apostolica, qua immerentes fungimur, auctoritate, hujusmodi corruptelam, unde Fidelis Populus scandalum, aliaque noxii consequuntur effectus, e medio tollere satageremus.

Verum quum ab ipsis Ecclesiæ incunabulis usque ad hæc nostra tempora, nihil apertius, nihil districtius, aut Conciliorum Decretis, aut Prædecessorum Nostrorum Romanorum Pontificum Constitutionibus statutum legatur, nihil a Sanctis Patribus, Ecclesiarumque Pastoribus frequentius, aut impensius inculcatum appareat, quam, ut Ecclesiæ Ministri, tum Clerici, tum Monachi, a temporalium lucrorum cupiditate abstinere, & a sæcularium negotiorum sollicitudinibus arcere se debeant: Cumque non solum spirituales censuræ, sed etiam gravissimæ temporales pœnæ in eos decretæ fuerint, qui Canonicas Regulas hac in re infringere, aut violare præsumpserint; omnibus mature perpensis, nihil nobis reliquum esse judicavimus, nisi vos, Venerabiles Fratres, de constanti, enixaque voluntate nostra, prædecessorum nostrorum menti, Ecclesiæque spiritui per omnia inhærentes, commonefactos, Paternis, Fraternisque hortationibus excitaremus, ut debitam Sacrarum legum observationem ab omnibus Ecclesiasticis, tam Ordinariæ vestræ, quam Delegatæ verbis Jurisdictioni subjectis, ad formam Sacrorum Canonum, & Decretorum Apostolicæ Sedis, ac respective synodalium uniuscujusque Diœcesis statutorum, exigere studeatis, ac reipsa obtinere curetis.

Ut igitur clarius innotescat perpetuum nostrum, & Apostolicæ Sedis studium pro religiosa prædictarum legum custodia, simulque vis omnis adimatur contrario cuilibet usui, stylo, aut consuetudini (quæ corruptelæ potius, & abusus, servata legitima vocabulorum proprietate, appellari debent) quibus Ecclesiastici quicumque criminosam suam in negotiis, curisque sæcularibus immixtionem obtegere, aut excusare contenderent, nos, omnes & singulas canonicas leges, & Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum constitutiones, adversus clericos negotiatores, & sæcularibus negotiis sese immiscentes, præsertim a Pio IV. Urb. VIII. & Clem. IV. latas atque editas, usque ad novissimam, quam S. M. Decessor Noster Benedictus Papa XIV. sub Dat. Kal. Martii 1741. Pontificatus sui anno 1. evulgavit, cum omnibus item, & singulis pœnis, atque censuris per eos respective indictis, perinde ac si Decreta omnia in præmissis contenta, eorumque pœnales sanctiones, præsentibus nostris Litteris de verbo ad verbum inserta forent, per easdem præsentes approbamus, confirmamus, & innovamus, decernentes, ac declarantes, prædictis omnibus legibus, ac pœnis subjici, ac subjectas censeri debere omnes, & singulas personas Ecclesiasticas, non solum e Sæculari clero, sed etiam e Regulari, cujuscumque sint Ordinis, Congregationis, Societatis, & Instituti, amplissimis licet, & singularibus Indultis, Privilegiis, & Exemptionibus munitii, & cujus etiam expressam, & individuam mentionem fieri oporteret: itaut quicumque adversus hujusmodi leges deliquerint, statutos in ipsis pœnas incurrant, ac respective ab iis, ad quos pertinet, juxta casuum distinctionem & procedendi methodum alias a Tridentina Synodo, seu ab Apostolica Sede præscriptam, cum effectu mulctari, & puniri debeat; non obstante contrario quolibet usu, seu stylo, aut consuetustine, etiam immemorabili, quæ aliquo in loco, Diœcesi, aut Religione inolevisse dici posset: quam quidem nos, veluti damnabilem abusum, & imperscriptibilem corruptelam, earumdem præsentium tenere, damnamus, proscribimus, viribus omnibus vacuamus.

Deinde vos omnes, Venerabiles Fratres, hortamur, & in Domino obsecramus, ut pro Ecclesiasticæ Disciplinæ integritate & animarum salute advigilantes, in Clericorum omnium, Vobis tum Ordinario, quam Delegato jure subjectorum, agendi rationem sedulo inquiratis, ac si quos forte hujusmodi avaritiæ labe infectos, adversus Canones, & Apostolicas

licas constitutiones peccasse comperietis: in eos, ad formam eorumdem Canonum, & constitutionum, cum omni severitate, etiam ex officio, procedere non omittatis.

In quo sane duo vobis magnopere cavenda erunt: Primum videlicet, ne subdolis delinquentum artibus diligentiam vestram eludi patiamini. Sæpe enim contingit, ut qui legum scita non ignorant, res suas ita fraudulenter componant, ut quatenus crimen in judicium adducatur, tueri possint, se nihil contra leges ipsas admisisse. Modo enim, interposita alterius, sibi, suæque cupiditati inservientis, persona aut alieno nomine tabulis, & rationum libris inscripto, negotiationem, aut conductionem, de qua quæritur, ad se nequaquam pertinere contendere: Modo scientes intra quos fines districtior legum censura coerceatur, ita se gerere studebunt, ut si de lucrosis quæstubus a Superiore arguantur, defendere possint, non se turpi cupiditati adductos ad lucrum captandum primario animum intendisse, sed provido consilio de damno vitando unice laborantes, insperatum emolumentum fortuito temporis beneficio adeptos fuisse. Aliquando etiam non sua, sed suorum, aut sanguinis, aut alio necessitudinis vinculo sibi conjunctorum, bona, negotiationibus implicita, ad eorum sustentationem, ex charitatis officio, & directionis titulo, procurare se prædicabunt.

Quamvis autem, propria etiam experientia in Episcopalis officii muneribus obeundis, satis edocti simus, quam difficile sit judicium ferre de peculiaribus quibusdam casibus, in quibus potiorem sibi partem vindicat bona, vel mala fides illius, qui de illicita negotiatione accusatur; non ideo tamen censere debetis, diligentiam vestram omni effectu vacuam fore, ubi saltem Ecclesiastici intelligant, vos minime conniventes esse super hujus gravissimi Ecclesiasticæ Disciplinæ capitis violatione. Magnum enim fructum capietis ex eo ipso, quod vestram, Ecclesiæque mentem ab obscurioribus etiam eorum prævaricatoribus abhorrentem sæpius testatam facietis, iisdemque, oblata opportunitate, graviter denunciabitis, haud irrideri Deum, qui hominum renes, & corda scrutatur, nihilque apud Supremum illius Tribunal profuturas aliquando cavillationes, quibus nunc Ecclesiæ Præsulem decipere, indictasque legibus pœnas declinare satagunt. Ceterum non omnino impossibile erit latentem rei veritatem plerumque agnoscere, occultumque crimen revincere, si debita cura, atque solertia expendantur hominum mores, qui ex universo eorum vitæ tenore se produnt, rerumque, & casuum adjuncta, quæ allatas excusationes probabilius admittendas, rejiciendasve suadent. Id quod exemplis illustrare facile possemus, nisi de Fraternitatum vestrarum sapientia, & rerum usu, quantum par est, in Domino confideremus.

Alterum vero quod æque revera cavere debetis illud est, ne pravas Canonicarum legum interpretationes, quibus earum rigor enervatur, aut indulgentia præter fas extenditur, præter mentem, & spiritum Ecclesiæ, & privatis opinionibus adinventas, & sine legitimi Superioris assensu ad proprii cujusque casus opportunitatem accommodatas, apud vos ullo modo valere sinatis, ubi Clericorum Sæcularium, aut Regularium negotiationem, vobis judicibus, ad trutinam revocari contingat. Si enim quæstio sit de ipsa natura contractus, qui aliqua in Diœcesi ab Ecclesiasticis iniri soleat, an scilicet ipsis licitus, vel potius interdictus censeri debeat; haud æquum erit pro judicandi norma accipere vel frequentiam ipsorum actuum, de quorum natura quæritur, vel ipsam contrahentium opinionem: sed ad tollenda dubia, reprimendamque opinantium licentiam, & audaciam, expeditissima erit via recurrendi ad hanc Apostolicam Sedem; quæ sicuti alias complures hujus generis quæstiones, per organum præsertim Congregationis S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini interpretum definivit, etiam in posterum quid de propositis casibus sentiendum sit, decernere non omittet: idoneis editis responsis, ex quibus agendi, judicandique regula desumi valeat.

Quo in genere, quum acceperimus perspicuam nostram, & Apostolicæ Sedis declarationem desiderari super eo, an clericis liceat cambium activum contrahere? quamvis non aliam fere rem dubitationi minus subjectam putemus, nihilominus, ad omnem caussandi occasionem amputandam, præsentium Litterarum tenore declaramus, ac definimus, cambium activum, natura sua, esse actum veræ & propriæ negotiationis; ideoque Ecclesiasticis omnibus vetitum censeri debere, tam proprio nomine, quam per interpositam personam illud contrahere; quicumque vero e Sæculari, vel Regulari clero cambium activum contraxerit, omnibus obnoxium fieri pœnis, atque censuris, quæ in clericos negotiatores constitutæ noscuntur.

Si autem Ecclesiasticorum quispiam, ad se excusandum, quod Sæcularibus negotiis se immisceat, necessitatem proferat indigentiæ, non quidem suæ (quandoquidem unicuique clerico Canonicus Ordinationis Titulus vel saltem congruum sufficiens patrimonium esse debet, quo se sustentet, isque forsan deficientibus, debet ipse honestioribus artibus, suæque professioni conformibus, propriis necessitatibus consulere) sed aut Parentum, aut Sororum, aliarumque Personarum, quibus ex naturalis officii debito opem ferre teneatur: primum volumus, atque decernimus, hujusmodi excusationem a Superiore Ecclesiastico nequaquam admitti, eidemque clerico minime suffragari posse, quominus ad canonicæ legis præscriptum pro modo culpæ puniatur, nisi doceat se antea præfatas necessitates Apostolicæ Sedi, si intra Italiam, & insulas adjacentes existat: si vero in remotioribus Regionibus versetur, saltem Ordinario loci exposuisse, earumque intuitu, opportunam dispensationem, & facultatem prædictas personas industria sua juvandi, vel ab eadem Apostolica Sede, vel respective ab Ordinario impetrasse.

Deinde, pro eo quod pertinet ad hujus Curiæ nostræ Officia, notum facimus, nostram mentem, & voluntatem esse, ut hujusmodi dispensationes, & facultates nunquam concedantur, nisi cum ea conditione, quatenus adductæ caussæ veritati nitantur, & nisi simul constet prædictas indigentias nulla alia ratione levari posse, eoque etiam casu nunquam Ecclesiasticis permittatur ejusmodi negotiationis genus assumere, cujus administratio clericalem statum, & characterem dedeceat; quinimmo in ipsis Indultorum Rescriptis, & Litteris indicentur, ac præscribantur hone-

honestiores modi, quibus clericus, justa mod ratione servata, & intra veram indigentiæ mensuram pauperibus consanguineis opera præstare valeat. Quæ omnia similiter Ordinarii, ad quos pertinet, in hujusmodi dispensationibus, & facultatibus concedendis observare debebunt: Hoc insuper advertentes, ne ea, quæ, vel ab ipsis, vel ab Apostolica Sede, peculiaribus quibusdam clericis hoc in genere aliquando permissa, & justis concurrentibus caussis, frequentius forsan indulta dignoscuntur, (ex. gr. ut Ecclesiarum fundos, certa annua pensione conventa, colendos, exercendosque conducerent) eadem a reliquis Ecclesiasticis, tamquam generaliter omnibus concessa, absque justa caussa, sine speciali Indulto usurpentur.

Ceterum facultates ipsas, etiam ut supra dictum est obtentas, semper quoad tempus revocationi obnoxias censeri decernimus, ita ut pro invitis, & revocatis ipso jure habeantur, quoties allegatæ conjunctorum indigentiæ cessaverint, vel alia legitima se offerat ratio iisdem opportune prospiciendi. Super quorum omnium tum executione, tum observantia, Ordinariorum localium vigilantiam, atque conscientiam onerari volumus, & te ipsa oneratam fore denunciamus.

Verum non uni dumtaxat negotiationi tribuenda est, quæ nunc temporis cernitur Ecclesiasticæ dignitatis depressio. Sunt alii quidam abusus, quibus Ecclesiastici Viri proprium decorem, totiusque cœtus, & ordinis existimationem eo frequentius, atque securius abjicere dignoscuntur, quod eos volunt non tam aperte adversari Litteræ Sacrorum Canonum, & Constitutionum ab Apostolica Sede editorum; proindeque se censuris, & pœnis ibidem statutis nequaquam subjiciendos fore confidunt. Plurimi enim, ut ex prædictorum relatione cognovimus, in ipsa bonorum suorum administratione, eorumque cultura, in distractione fructuum, animalium, & ceterorum, quæ in propriis Ecclesiæ fundis enascuntur, seu aluntur; necnon in comparandis rebus, quæ vel ad proprios usus, vel ad fundos prædictos instruendos sunt necessariæ, adeo indecoris actibus se ipsos exercere conspiciuntur, adeo se totos curis, & sollicitudinibus hujus Sæculi deditos, ac temporalibus lucris inhiantes ostendunt, ut qui sacræ dignitatis præstantia supra humanæ conditionis sortem evecti merito reputantur, infra ipsos abjectissimi status homines sese demittant, & qui filii lucis esse deberent, sæculi filios terrenæ aviditatis anxietate, superare videantur. H s ajebant omnibus Nundinis, atque mercatibus, laicali propemodum apparatu, ac specie se sistere, nec quiquam minus, quam clericalis moderationis, atque modestiæ, vel Ecclesiastici decoris, & gravitatis speciem præseferre.

Quibus non quidem palam edicimus, nihil per nos interdictum iri, quod ipsis, pro recta, & provida Ecclesiastici patrimonii administratione, quoad ipsam actus naturam, permissum dignoscitur, vel etiam a Sanctis Patribus, & Ecclesiasticarum legum conditoribus eorum diligentiæ commendatum. Verum sicut alia complura sunt, quæ clericis, quoad rei substantiam, non prohibentur, & tamen eorum usus, sub certis dumtaxat modo, & forma, iisdem permittitur; iis autem, qui præscriptum modum excesserint, statumque Ecclesiasticæ Disciplinæ formam violaverint, tum temporales pœnæ, tum etiam spirituales censuræ, a Sacris Canonibus infliguntur, cujus rei innumera extant exempla in generalibus Canonici Juris legibus, ac etiam in peculiaribus Diœcesum statutis, & plura de vita, & honestate, de habitu, & tonsura Clericorum, sive observanda, sive vitanda, præscribunt. Ita vos, Venerabiles Fratres, oportet, Ecclesiasticorum omnium, qui in Diœcesibus vestris versantur, agendi rationem circa præmissa circumspectantes, si quid vobis constiterit frequentius ab iis admitti quod clericorum statum dedeceat, non solum eos idoneis instructionibus docere, ut collatæ sibi dignitatis celsitudinem cogitantes, non sibi licere putent indecoris actibus eam decurpare, debitamque Ecclesiastico ordini existimationem, & reverentiam, quæ etiam spiritualibus Populorum utilitatibus plurimum prodest, ex laicorum animis abolere: utque memores se in sortem Domini vocatos esse, non tam, quæ sua sunt, quam quæ Jesu Christi, quærant, & curent. Sed præterea, quatenus opus esse noveritis, opportunis Decretis conditis, ac severioribus Edictis propositis, ejusmodi clericorum turpitudini, & cupiditati obviam ire: ac delinquentium culpas, habita minoris, majorisque scandali ratione, tunc quidem increpando arguere, nunc autem salutaribus pœnitentiis emendare, nunc demum districto pœnarum, ac etiam censurarum gladio, ad ceterorum exemplum, & coercere, & punire.

Et parem quidem, vel etiam majorem Pastoralis zeli vestri sollicitudinem, atque constantiam requirit aliud corruptelæ genus, quod plures Ecclesiasticos viros inficere, & ab Ecclesiæ servitiis adductos, ad sæculi curas convertere accepimus. Sunt enim, qui industriam, operamque suam, quam totam Divino cultui, & proximorum utilitatibus, ex charitatis lege, impendere deberent, laicorum obsequiis, abjectisque servitiis addicere, aliquando etiam eorum negotiis administrandis, curandisque, pro temporali, eaque satis vili mercede, locare non recusant. In quo difficile est judicare, an magis deflenda sit eorum cæcitas, qui proprii gradus dignitatem ipsi proculcant; an potius reprehendenda sit laicorum præsumptio, qui Sanctuarii Ministros, a quibus Christianæ vitæ documenta, æternæque salutis subsidia petere deberent, tam parvipendant, ut eos in domesticis officiis sibi dicto audientes, servilibus ministeriis adhibere non vereantur.

Verum quod altius animum nostrum sollicitat, illud est, ne forte hujusmodi malum ex alio non minus detestabili abusu profluat: quod nempe aliquibus ad Clericalem statum temere adspirantibus quandoque contingat, fallacibus corruptisque documentis Ordinarium suum decipere, confictoque sibi patrimonio, cujus fructus aut nulli sint, aut ad ipsos non vere pertingant, ad Sacros Ordines, absque redditibus ad honestam vitæ sustentationem sufficientibus, promoveri. Quare ne quis vestrum miretur, Venerabiles Fratres, si hac occasione arrepta, vos omnes, & singulos enixe hortamur, atque monemus, ut cautiores hac in re, oculatioresque vos præbeatis, ne cui subditorum vestrorum detur ad Sacram Ordinationem obrepere, qui ex Beneficio Ecclesiastico, vel Ecclesiastica pensione, aut ex Patrimonio sibi constituto, in casibus a Jure permissis, omni submota collusione, ac fraude, eam reipsa non percipiat annui reditus summam, quæ Synodalibus cujusque

jusque

juſque Diœceſis ſtatutis, aut legitima conſuetudine definita dignoſcitur.

Clericos autem, & Sacerdotes, in Laicorum Domibus eiuſmodi Miniſteriis addictos, quæ eorum gradum, & profeſſionem dedeceant, quæque eos a Divinis obſequiis, & propriæ perfectionis cultura, ad illiberalium occupationum, & ſæcularium negotiorum agitationem traduceant, quantumvis honeſtioribus in ſpeciem titulis ſuſceptum ſervitii genus aliquando obtegere adnitantur, ne patiamini quietos in ſuo dedecore inſordeſcere, aut forte obfirmatos de ſua ab Eccleſiæ caſtris defectione impune gloriari; ſed omni Paſtoralis ſollicitudinis ſtudio, & quatenus opus ſit, tota ordinariæ, ac Delegatæ Juriſdictionis auctoritate, ſervatis ſervandis, eoſdem ad Eccleſiaſticæ vitæ inſtituta, & ad clericalis militiæ munera revocare.

Hæc ſunt, Venerabiles Fratres, quæ pro Apoſtolici miniſterii noſtri officio, ad Eccleſiaſtici ordinis honeſtatem, dignitatemque tuendam, & vindicandam, ſollicitudini veſtræ ſuggerenda, enixeque commendanda judicavimus: hac enim in re, quæ ex peculiaribus actionum circumſtantiis maxime pendet, veſtras omnino partes primas eſſe oportet, utpote qui ſubditorum veſtrorum facta, eorumque adjuncta, regionum neceſſitates, & perſonarum mores, quidque apud prudentes, & probos viros honeſti, aut indecori ſpeciem habent, in ſingulis locis præſentes conſtituti, & melius agnoſcere, & ſecurius æſtimare poteſtis. Ut autem liberum vobis ſit in hoc rerum genere inordinata quæque corrigere, & reformare quodcumque diſpenſationis, aut facultatis Indultum circa præmiſſa a quolibet Romanæ Curiæ officio hactenus conceſſum, prudenti arbitrio veſtro moderandum permittimus, nullum vero in poſterum concedi volumus, niſi auditis prius Fraternitatum Veſtrarum relationibus, & votis; adjectiſque eidem Indulto ejuſmodi formulis & conditionibus, per quas integrum vobis relinquatur arbitrium de illius executione, & effectu ita cognoſcendi, ut nemini Eccleſiaſticorum liceat, illius prætextu, negotium ullum, aut miniſterium minus honeſtum, contra interdictum veſtrum aſſumere, aut ſuſceptum retinere, & protrahere. Interim in Paſtorali zelo veſtro acquieſcentes, Fraternitatibus Veſtris Apoſtolicam Benedictionem ex animo impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 17 Sept. 1759. Pontificatus Noſtri Anno II.

5. Cohabitatio cum fœmina, de qua ſuſpicio eſſe poteſt: ex Conc. Nic. I. can. 3. ibi: *Vetuit omnino magna Synodus, ne liceat Episcopo, nec Presbytero, nec Diacono, nec ulli penitus eorum, qui ſunt in clero, introductam habere mulierem, præterquam utique matrem, vel ſororem, vel amitam, vel eas ſolas perſonas, quæ omnem ſuſpicionem effugiunt*, c. 1. & 9. *de cohabit.* & ex Conc. Gener. Later. I. cap. 3. ob periculum proprium, & ſcandalum aliorum. (1)

6. Ludus alearum, aut chartarum, taxillorum ex cap. 1. diſt. 35. ex cap. 12. *de exceſſib. prælat.* ex variis Conciliis, præſertim ex Concilio Gener. Lateran. IV. cap. *Clerici*; de vita & honeſt. ibi: *Clerici .... ad aleas & taxillos non ludant, nec hujuſmodi ludis interſint*. Quare Delugo ait: *Propter hos Canones obligationem aliquam peculiarem in Clericis agnoſcunt Doctores communiter* (2). Ratio eſt, quia talia

(1) Bened. XIV. triplici in loco (*Inſtit. Eccl.* 82. & 83. Lib. 11. *de Syn.* cap. 4. n. 5. & ſeq.) ex profeſſo diſſerit de Sacerdotum, maxime Parochorum, ac mulierum contubernio, conſiderata tum veteri, tum recentiori Eccleſiaſtica diſciplina. Quod ſpectat extraneam converſationem quamvis promiſcue Clericorum cum eodem ſequiore ſexu, audiendus S. Ambroſius Mediolanenſem ſuum Clerum ſic inſtruens (lib. 1. Offic. c. 20.) „ Viduarum, ac virginum domos, niſi viſitandi gratia, juniores adire non eſt opus: & hoc cum ſenioribus, hoc eſt, vel cum Epiſcopo, vel ſi gravior eſt cauſſa, cum Presbyteris. Quid neceſſe eſt, ut demus ſæcularibus obtrectandi locum? Quid opus eſt, ut illæ quoque viſitationes crebræ accipiant auctoritatem? Quid ſi aliqua illarum forte labatur? Cur alieni lapſus ſubeas invidiam? Quam multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum, & dederunt ſuſpicioni? Cur non illa tempora, quibus ab Eccleſia vacas, lectioni impendas? Cur non Chriſtum reviſas, Chriſtum alloquaris, Chriſtum audias? Illum alloquimur, cum oremus; illum audimus, cum Divina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Una eſt domus, quæ omnes capit. Illi potius ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Miniſterium altaribus Chriſti, non obſequium hominibus deferendum recipimus. “ Conſulatur etiam duplex Seraphici Doctoris textus a nobis (in Nota 2. ad q. 4. Reſp. 2. ad q. 8. c. 2. Dect. *de Peccat.* & in Nota 1. ad q. 15. art. 4. c. 7. ejuſd. Tract.) jam productus.

(2) Conſiderato ſolo *naturali* jure quemlibet promiſcue, ludum ſeu induſtrioſum, ſeu fortuitum, ſeu mixtum poſſe licite exerceri exploratum eſt, modo conditiones omnes ſerventur, quas paſſim enumerant DD. in Tract. *de Contract.* agentes de Ludo, & Sponſionibus. Inter conditiones iſtas impræſentiarum attendendæ tres ſequentes. Prima eſt, ut ludus lege aliqua poſitiva non ſit prohibitus. Secunda, ut ludentes habeant liberam diſpoſitionem, & adminiſtrationem pecuniarum, aliarumve rerum, quas ludo exponunt. Tertia, ut ludo inordinatio nulla accedat ex circumſtantiis temporum, locorum, & ſimilium. Jam vero cum variis Eccleſiæ ſanctionibus ſevere Clericis interdictos eſſe conſtet ludos omnes, qui fortunæ magis, quam induſtriæ innituntur (quales ex. c. modo ſunt quos italice vocamus *giuochi della baſſetta*, *del faraone &c.*) exinde duo univerſim inferre licebit. Videlicet, 1. ludos hoſce ob defectum primæ conditionis illicitos evadere Clericis Sæcularibus, & multo magis Religioſis ob defectum etiam ſecundæ conditionis. 2. Ludos præterea induſtrioſos, aut mixtos nedum Clericis & Religioſis, ſed ipſis quoque Laicis vitio vertendos ob defectum tertiæ conditionis, quoties nempe vel immoderato affectu, vel modo incongruo, vel cum nimia temporis jactura, vel cum ſcandalo perficiantur. Atque in hunc certe reatum incurrunt, qui potiorem dierum partem, aut integras fere noctes ludendo traducunt, nec ante ludo deſiſtunt, quam alii alios expilarint, non intelligentes quod ait Angelicus (2. 2. q. 178. art. 4.) *parum de delectatione ſufficere ad vitam quaſi pro condimento, ſicut parum de ſale ſufficit in cibo*; quandoque apud eumdem (art. 2.) advertit Tullius, *non ita generatos a natura nos eſſe, ut ad ludum*.

talia ludus eorum statui indecorus est, & multis malis ac peccatis obnoxius. Unde mortaliter peccant, qui sæpe tali ludo ludunt cum jactura notabili temporis, vel etiam semel cum scandalo, vel magna pecuniæ summa. Religiosis vero ludus aleæ & chartarum adhuc strictius vetitus est: nam Religiosis, inquit Molina, *longe magis indecens est, & scandalosius aliis, quam Clericis sæcularibus: eoque magis ipsis indecens, & scandalosius aliis, quo arctiorem vitam profitentur, & magis in ea religione regularis disciplina viget*: Quare Busembaus docet, Religiosos, apud quos disciplina regularis viget, a gravi peccato vix posse excusari, si ludant chartis vel aleis. Ec Delugo, disp. 31. sect. 2 n. 12. hæc ait: *Perdoctus P. M. Bannes indubitanter aliquando asseruisse fertur, si hominem nostræ Societatis vidisset chartis semel ludentem, judicaturum eum peccare mortaliter reum. Quod ego etiam de Patribus Capucinis, Carmelitis Discalceatis, & similibus dico*. (1)

7. Sæcularia negotia, ex 2. Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Et ex multis Conciliis, & ex toto tit. *Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant*. (2) Hinc non possunt exercere officium Advocati coram Judice sæculari, nisi in propria caussa, qui Ecclesiæ, aut miserabilium personarum, quæ suas caussas administrare nequeunt, c. 1. *de post.* Item nec officium Procuratoris, Tabellionis seu Notarii in placitis sæcularibus, & alia negotia, quæ multum distrahunt & implicant; nam per illa a rebus spiritualibus, & proprii eorum officiis nimium abstrahuntur. In Gallia tamen ex consuetudine recepta, & ob bonum Ecclesiæ licite funguntur officio Consiliarii, & Judicis in caussis civilibus.

8. Chirurgiæ exercitium, quo adustio vel incisio infertur, prohibetur Clericis sacro ordine initiatis: item sententiam sanguinis dictare aut proferre, sanguinis vindictam exercere, aut ubi exercetur, interesse; & quidquam dictare aut scribere ad hunc finem, c. 9. *Ne Clerici, vel Monachi*, ex Concil. Gener. Later. IV. Ex communi sententia tamen licet Clericis medicinam secundum artis regulas exercere ex caritate sine ullo periculo & scandalo, modo ipsi incisionem vel unionem non inferant. (3)

9. Popinarum ingressus, nisi necessitatis caussa in itinere, ex multis canonibus, dist. 33. & ex Conc. Gener. Later. IV. c. 16. ibi: *Tabernas prorsus evitent, nisi forte caussa necessitatis in itinere constituti*. Et ex multis Conciliis provincialibus. (4)

10. Omnis luxus, cap. 7. & 8. dist. 41. & ex Conc.

---

dam & jocum facti esse videamur; sed ad severitatem potius, & ad quædam studia graviora atque majora. Reponent fortasse aliqui, Ecclesiasticos Canones ludos Clericis, Monachisque vetantes jam abrogatos contrario usu, sicuti civiles Imperatorum leges interdicentes Laicis ludos alearum, & taxillorum jamdiu in desuetudinem abiere, judice Subtili Doctore (in 4. Sent. dist. 15. q. 2. ar. 3.) *Ista lex ff. de aleatoribus leg. ult. non ligat nisi illos, qui vivendo politice subsunt legi Imperiali; qui forte nulli sunt hodie, quia ubi præcipue illa lex locum habere consuevit, Municipalia præjudicant Imperialibus, ut patet in Italia*. At quotusquisque est, qui nesciat, veterum Canonum instaurationem olim ab Innoc. III. in Conc. Lateran. IV. tactam (lib. 3. Decr. tit. 5. cap. 15.) fuisse deinceps firmatam tum gravissimo Tridentinæ Synodi decreto (Sess. 22. de Reform. c. 1.) tum innumeris pene statutis recentiorum Conciliorum, seu Provincialium seu Diœcesanorum, ad hanc usque diem deveniendo? Ex quo utique fit, prætensam contrariam consuetudinem nullatenus censeri posse *legitime præscriptam*, adeoque juxta communia principia in Tract. de Leg. explanata amandandam ad perniciosas corruptelas, qualescumque demum egerit radices, & quibuscumque advocatis potiatur.

(1) Discrimen, quod Auctor conatus est huc usque statuere inter Religionem a, & Religionem b, &c. non adeo substantiale, ac stricte theologicum videtur. Nam licet particulares Religiones, præsidio militantis Ecclesiæ Divina Providentia destinatæ invicem differant, secundum diversitatem operum seu exercitiorum; attamen omnes conveniunt in tribus essentialibus votis, & in supremo fine, qui est caritas; aliunde vero juxta Apostolum (2. ad Tim. 2.) quavis *magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea: sed etiam lignea & fictilia*.

(2) Ecclesiasticis, codice Juris Canonici forsan carentibus, sat erit habere oculis subjectum integrum c. 11 Tituli ab Auctore indicati, ut hinc intelligant, quidnam *negotiorum sæcularium* vocibus speciatim ipsis prohibeatur, est porro hujusmodi. „ Multa sunt negotia sæcularia, de quibus pauca perstringamus, ad quæ pertinet omnis carnalis concupiscentia. Quidquid plus justo appetit homo, turpe lucrum est. Munera injusta accipere, vel etiam dare pro aliquo sæculari quæstu: precio aliquem conducere: contentiones, vel lites, vel rixas amare: in plateis sæcularibus disputare, excepta defensione orphanorum, & viduarum: conductores sæcularium rerum, aut procuratores esse: turpis verbi, vel facti esse jaculatorem, vel jocum sæcularem diligere: aleas amare: ornamentum inconveniens proposito suo quærere: in deliciis vivere velle: gulam & ebrietatem sequi: pondera injusta, vel mensuras habere: negotium injustum exercere: nec tamen justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas: quia legimus S. Apostolos negotiatos fuisse, & in regula B. Benedicti præcipitur provideri, per quorum manus negotia Monasterii procurentur: canes, & aves sequi ad venandum; & omnibus quibuslibet caussis superfluis interesse. Ecce alia, & his similia Ministris altaris Domini, nec non & Monachis omnino contradicimus, de quibus ait Apostolus, nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. „

(3) Bened. XIV. (lib. 13. *de Syn.* c. 10. n. 3. & seq.) fuse explanat, quando, & quonam pacto fas sit Clericis & Monachis exercere artem Medicinæ & Chirurgiæ, quæ ceteroquin est ipsis vetita communi jure Pontificio.

(4) Bened. XIV. (*Inst. Eccl.* 27. *init.*) *pravam consuetudinem* vehementer improbavit illorum Concionatorum, qui in Quadragesimali tempore *ad tabernas divertere, ibique subsistere permittuntur*; quia scilicet in Jure Canonico *hoc omnibus Ecclesiasticis, nisi itineris caussa, interdicitur*, can. 4. dist. 40. *Clerici edendi vel bibendi caussa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi*. Quare S. Caroli Borromæi decretum appro-

Conc. Nicæno II. c. 16. Sæculi voluptates & spectacula, can. 3. dist. 23. Comessationes & ebrietates, c. 14. *de vit. & honest.* ex Concil. Gener. Later. IV. Choreæ, (1) *Conc. Trid.* sess. 24. c. 12.

Porro Conc. Trid. sess. 22. c. 1. hæc omnia innovat & confirmat. Nam ibi *statuit, ut quæ alias a Summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur.* Lege 101.

Bened. XIV. lib. 11. de Synod. Diœc. cap. 9. ait, 1. Comæ supposititiæ, seu *parruchæ* usum plures Synodos Diœcesanas Clericis interdixisse approbante Sac. Congr. Conc. adjecta contumacibus pœna. 2. Nefas olim fuisse Clericis iis uti; immo comas nutrientes etiam invitos tonderi potuisse. 3. Majorem præseferre vanitatem comam fictitiam; quamobrem pluribus de caussis Clerico summopere dedecere. 4. Posse Episcopos has interdicere, nisi caussa prius ipsi cognita, aliter suaserit. 5. Ita permittendam, ut modestia sit, & prius ab Episcopo spectata. 6. Non posse Episcopos facultatem facere Sacerdotibus celebrandi Missam eum coma fictitia, cum id solus Romanus Pontifex, cujus lege prohibetur, concedere valeat. Et c. 51. docet, comœdias, choreas, spectacula, & similia Clericis non licere; ac si comœdiæ sint inhonestæ, nec Laicis interesse licere.

Nota. Eadem omnia prohibita sunt Religiosis non solum Clericis, sed etiam Laicis: quia nomine Clericorum comprehenduntur Religiosi, quando prohibitio spectat decentiam status, ut notat Suarez.

Quæst. II. *Quænam specialiter Clericis præcipiantur?*

Resp. Tenentur 1. Clerici præsertim sacro ordine initiati vel beneficiati, *habere coronam vel tonsuram congruentem*, c. 25. *de vita & honest.* ex Conc. Genet. Later. IV. & c. 4. eod. tit. *Si quis ex Clericis comam relaxaverit, anathema sit.* Item gestare habitum clericalem, & suo ordini convenientem, can. 22. dist. 23. Clem. 2. *de vita & honest.* & ex Conc. Trid. sess. 14. c. 9. & ex Const. 91. Sixti V. ubi gravi pœna præcipit, ut omnes isti Clerici jugiter deferant *tonsuram & habitum clericalem, vestes scilicet talares.* Et vero eos, qui a mundo separati se divino ministerio dedicarunt, laicalem vitam exteriore habitu profiteri dedecet. Hinc peccat mortaliter, qui notabili tempore non gestat tonsuram vel habitum clericalem, saltem quo discernatur a laicis, cum id præcipiatur sub gravibus pœnis, & res sit gravis pertinens ad decentiam status, & bonum ac decus Ecclesiæ. *Ita Navarrus, Sanchez, & alii.* Nec excusat consuetudo, cum sit irrationabilis, & corruptela. Unde S. Carolus in Synod. II. Eccles. Mediol. inter alios casus hunc sibi reservat: *Qui quævis beneficia obtinentes habitum clericalem non induunt.* Permittit tamen Clericis iter facientibus, ut vestitu contractiore utantur. *Decentem tamen illum,* inquit, *atque hujusmodi esse oportet, quo eos esse ecclesiastici ordinis homines agnosci facile possit. Cum vero eo venerint quo pervenire contendunt, talarem togam induant.* (2)

Por-

---

approbat, ac repetit: *In primo Monasterio, qui Regularis est, habites: aut in ædibus Parochialis Collegiativæ Ecclesiæ, ubi concionatur; aut saltem in aliis Ecclesiasticis domiciliis, si alio modo potest, ac distinctis omnino a laicali habitatione.* Ceterum, ne Concionatores aliunde cogantur molestias sufferre ob illiberalem inhospitalitatem illorum Ministrorum, in quorum Ecclesiis verbum Dei annuntiant, & quorum loco laburant desudantque; præscribit idem Pontifex summe providus, *ut statim ac ad Ecclesiam sibi constitutam pervenient, qua par est humanitate, ac officio, ab ipsis Parochis excipiantur;* atque aliis subinde subsidiis, pro locorum consuetudine aut lege, minime destituantur. Quisquis porro hac occasione pernoscere cupit seriem eorum, quæ Divinis Præconibus vel agenda, vel fugienda sunt, dum cum sublimi vacant ministerio, is pergat legere cit. Inst. Eccl. ad finem usque, quæ certo plane digna est.

(1) De choreis, larvis, comœdiis, aliisque profanis spectaculis, legendus Bened. XIV. (lib. 11. *de Syn.* cap. 10. n. 11. 12. item *Inst. Eccl.* 37. & 76.) qui verissime observat, in hisce rebus *contrariæ consuetudinis excusationem prorsus inanem esse, & cantumatem prorsus, ac corruptelam nuncupandam.* Enimvero consuetudo nequit humano juri derogare, nisi sit simul *& legitime præscripta, & rationabilis.* (N. 140.) Ubi autem consuetudo *a Jure Canonico reprobata* deprehenditur, rationabilis, seu honesta censeri (Nota 1. ad Resp. 1. quæst. 5. cap. 9. Tract. *de legib.*) nullatenus potest.

Petet quis, num inter *negotia sæcularia* hactenus declarata computandum sit etiam officium Executoris Testamentarii?

Resp. Fagnanus (N. 11. Com. in cap. 19. *Joannis* tit. 29. de Test. l. 3. Decr.) juxta Hostiensis, aliorumque opinionem sat probata consuetudine nixam, Clericos tum Sæculares, tum Regulares posse deputari executores ultimarum voluntatum etiam ad non caussas pias, dummodo per hoc non retrahantur a Divinis Officiis, atque loquendo de Regularibus, id fiat de licentia suorum Prælatorum petita, & obtenta. Excipit tam Regulares Ord. Min. S. Francisci, quibus munus illud a Clem. V. in Conc. Vien. (lib. 5. Clementin. tit. 11. de verb. sign. cap. 1. Exivi. §. *Verum etiam cum dicti ordinis fratres &c.*) expresse prohibitum. Vid. Gonzalez (Num. 10. Com. in c. 1. *Nos quidem*, tit. cit.) qui etiam ostendit, prædictæ opinioni non obesse decretum Synodale Africanorum PP. ac præsertim D. Cypriani (lib. 1. epist. 9.) *De Clericis in testamento non nominandis tutoribus, ac curatoribus.*

(2) De habitu Clericorum, & cum in publicum prodeunt privata sua negotia expedituri, sive cum ad Ecclesiam accedunt Sacra operaturi, Bened. XIV. (*Inst. Eccl.* 34. & 73. *item lib.* 11. *de Syn. cap.* 8.) verba facit; quo posteriori loco ab impacta nimiæ severitatis calumnia vindicat Synodales Constitutiones illarum Episcoporum, qui Clericis obligationem imponunt deferendi vestem talarem.

Porro Religiosis prohibetur sub excommunicatione ipso facto contracta, Papæ reservata, ne habitum sui ordinis temere, hoc est, sine justa caussa dimittant, c. 2. *Ne Clerici, vel Monachi* in 6. (1).

2. Tenentur Clerici sacro ordine insigniti reservare castitatem perpetuam, ex voto (2) solemni, quod Ecclesia ob reverentiam sacri ministerii annexuit ordini sacro, ita ut illi per voluntariam ordinis susceptionem facto ipso tacite profiteantur ac voveant castitatem. Constat ex variis juribus, ex Conc. Gener. Later. I. can. 21. ibi: *Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, & Monachis, concubinas habere, seu matrimonia contrahere, penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam debere redigi, juxta sacrorum canonum definitionem judicamus*. Ex Conc. Gener. Later. II. c. 8. ibi: *Nullus Missas eorum audiat, quos uxores vel concubinas habere cognoverit. Ut autem lex continentiæ, & Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis & sacris ordinibus dilatetur; statuimus quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, regulares Canonici, & Monachi atque Conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati pro tantis excessibus condignam pœnitentiam agant*. Et ex Conc. Trid. sess. 24. c. 9. Hæc lex castitatis & continentiæ omnibus Episcopis, Sacerdotibus & Diaconis ab ipsis Apostolis auctoritate Ecclesiastica constituta fuit, ut docet Conc. Carthaginense II. can. 2. Et vero Patres veteres non solum Latini, sed etiam Græci, hanc obligationem commemorant, cujus quidem initium cum ignoretur, ab ipsis Apostolis sumendum est. Postea eadem lex ad Subdiaconos extensa fuit jam a primis Ecclesiæ sæculis, nam Conc. Eliberitanum an. 305. habitum, can. 33. Subdiaconos hac continentiæ lege comprehendit. Hoc enim constat ex sensu ac praxi Ecclesiæ. (3)

Item tenentur quotidie recitare Breviarium ex variis juribus, & præsertim ex universali Ecclesiæ consuetudine vim legis habente; ut constat ex consensu Doctorum, qui se habent in hac re ut multitudo testium omni exceptione majorum.

3. Clerici ratione sui status & juramenti, obedientiam (4) specialiter debent Episcopo in iis, quæ spectant ad honestatem vitæ, & reformationem morum; ad correctionem & pœnas pro peccatis impositas, ad divinum cultum, officium, & sacramenta, ad jura Episcopalia, & ad jurisdictionem Ecclesiasticam; cap. *Quia frater*, 7. qu. 2. & c. 16. *de offic. judic. ordin.*

4. Tenentur servare honestatem & modestiam in omni

---

(1) Ex Fagnano (Num. 55. Com. in cap. 1. *Si quis*, tit. 2. de For. Compet. lib. 2. Decr.) quamquam regularis habitus sit ita adnexus ossibus Monachorum, ut eum semper & ubique retinere debeant, ac temere illum dimittentes subjiciantur statutæ a Bonif. VIII. censuræ (*c. 2. ut periculosa*, tit. 24. lib. 3.) *nihilominus Religiosus, qui jocosa levitate ad horam dimittit habitum, in excommunicationem non incidit, nec tamquam Apostata amittit privilegium ordinis secundum Petrum de Palude, cujus sententiam dicit rationabilem Sylvester (ver. Excommunicat. 9. n. 5. subdens non censeri Religiosum dimittere habitum, si illum dimittat non dolose, & cum assumptione alterius ad atendum eo: sed ad horam voluptuose, nullo alio assumpto, vel assumpto quidem; sed ad solatium ex levitate jocosa.*

(2) Qui sacris Ordinibus initiantur, continentiam jugiter servare tenentur, non ob solam legem Ecclesiasticam, ut videntur nonnulli sentire; verum etiam ob votum solemne, quo Ecclesia junctum voluit susceptioni Sacri Ordinis, ita expresse Bened. XIV. (lib. 13. *de Syn.* c. 12. n. 13.) *Castitatis votum Sacris Ordinibus adnexum solemne est, & habetur juxta Decretalem in cap. unic. de Voto in 6. cujus hæc sunt verba; illud solum votum debere dici solemne, quod solemnizatum fuerit per susceptionem Sacri Ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis.* Hoc ipsum pridem docuere præcipui Scholarum Magistri, S. Thomas (2. 2. q. 88. art. 7.) Scotus (in 4. Sent. dist. 38. q. unic.) S. Bonaventura (in 4. Sen. dist. 37. art. 1. q. 2.) *Ordo apud Latinos*, inquit, *Ecclesiastica constitutione habet inseparabiliter continentiam annexam; & ideo, qui illum suscipit, spontanee se obligat: ita quod illa obligatio procedit ex statuto pariter, & ex voto.*

(3) Quæstiones varias, scitu jucundas utilesque, tum ad historiam Clericalis cælibatus, tum ad æquitatem Ecclesiastici Statuti perperam a Lockio, ceterisque Novatoribus impetiti, pertinentes legere potes apud Honoratum Tournely (Prælect. *de Sacr. Ord.* q. ult.) Renatum Drouven (*de re Sacram.* lib. 8. p. 2. sect. 3. Append.) aliosque eruditos hujus ævi Scriptores. Vid. etiam Bened. XIV. Constitutionem, *Ex quamvis* (§. 34. & seq.) datum sub die 4. Maji an. 1745. D. Bonaventura eamdem legem de perpetua Sacrorum Ministrorum continentia diserte olim explicavit, ac strenue vindicavit (in 5. Sent. dist. 37. art. 1. q. 1. & 2.) adversus Græcos, quibus erudiendis, atque ad concordiam cum Ecclesia Latina revocandis, egregiam navavit operam in Œcumenicum Concil. Lugdunense II. Est autem animadversione dignum judicium S. Doctoris de iisdem Græcis. *Quia non consenserant in nobile statutum (quod super se Latini libenter receperunt) ut vasa sua servarent munda, ablatum est ab ipsis regnum, & intelligentia Scripturarum, & datum est genti facienti fructus ejus.*

(4) Vid. Bened. XIV. l. 13. *de Syn.* c. 1. n. 2. & seq.) loquentem de dominatu Episcoporum in Presbyteros. Hujus obedientiæ Clericalis radicem prodit Scotus, dum solemne votum continentiæ Sacro Ordini adjunctum adstruit (in 4. sentent. dist. 38. quæst. un.) *Si prædictum Ordinem susciperet quis in secreto, adhuc esset solemne votum: quia scilicet in se habet aliquod annexum, ut in publicam debeat venire, & per quod vovens ponitur sub alterius potestate. Sicut est in susceptione sacri Ordinis, per quem suscipiens constituitur minister Ecclesiæ, & aliter quam prius sub Episcopi potestate: quia Episcopus potest eum cogere ad statum Clericalem servandum; & ad vitandum ea, quæ repugnant statui Clericali.*

omni compositione & gestu (1) corporis, temperantiam & moderationem in cibo & potu, ex dist. 41. & dist. 44.

5. Ratione sui status debent morum sanctitate & virtute omnibus laicis prælucere, *quorum forma, & exemplum esse debent*, ait Conc. Gener. Later. II. c. 4. (2)

Quæst. III. *Quænam sunt obligationes speciales Beneficiatorum?*

Resp. Beneficiati, etsi carentes ordine sacro, tenentur ex justitia horas canonicas recitare quotidie, ita ut si eas culpabiliter omiserint, peccent mortaliter, nec faciant fructus suos, & ad eorum restitutionem teneantur, saltem post sex menses pacificæ possessionis. *Ita omnes*. Prob. 1. Ex Conc. Lateran. V. sess. 9. ibi: *Statuimus & ordinamus, ut quilibet habens Beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, Beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis: sed eos tamquam injuste perceptos in fabricas hujusmodi Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur*. Quod decretum confirmat & explicat Pius V. Constit. *Ex proximo*, vigente etiam in Gallia. *Statuimus*, inquit, *ut qui horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiserint, omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie dividerent; qui vero Matutinum, tantum dimidium; qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittant* (3). 2. Quia sub hoc onere ab Ecclesia Beneficium eis collatum est, & ab eis acceptatum: nam *Beneficia propter officia conceduntur*, ait Conc. Constantiense sess. 34. Idem docet Concil. Trid. sess. 21. cap. 3.

Obs. 1. Hæc restitutio fructuum debetur in conscientia ante omnem sententiam: nam omittens non habet jus ad illos fructus defectu conditionis, quam Ecclesia exigit ut illud acquirat. Concil. Later. cit. dicit, *non facere fructus suos pro rata omissionis, officii*, sed teneri restituere *tamquam injuste perceptos*. At ut quis teneatur restituere injuste acceptum, & quod suum non est, non requiritur sententia Judicis. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Restitutio a Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna*. Excusatur tamen a restitutione, qui sine sua culpa omisit, v. gr. ob morbum, unde Conc. Later. addit: *Cessante legitimo impedimento*.

2. Non liberatur a restitutione, qui aliis diebus recitat

---

(1) De hac exteriori corporis modestia, quam plures pauci faciunt; mirum est quantum solliciti fuerint Sancti Patres, utpote interioris verecundiæ ac rectitudinis indicem eam purgatiori oculo agnoscentes. Haud pigeat audire unum Ambros. sic instituentem Mediolanenses Clericos (lib. 1. Offic. c. 18.) *Est etiam in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut contra gravior, & constantior, & purior, & maturior æstimatur. Itaque vox quædam est animalis corporis motus. Meministis, Filii, quemdam amicum, cum sedulis se videretur commendare officiis, hoc solo tamen in Clerum a me non receptum: quod gestus ejus plurimum dedeceret? Alterum quoque cum in Clero reperissem, jussisse me, ne unquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos? Idque dixi, cum redderetur post offensam muneri. Hoc solum excepi: nec fefellit sententia. Uterque enim ab Ecclesia recessit, ut qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demonstraretur. Namque alter Arianæ infestationis tempore fidem deseruit: alter pecuniæ studio: ne judicium subiret, Sacerdotem se nostrum negavit. Lucebat in illorum incessu imago levitatis, species quædam scurrarum percursantium*. Hæc cum ita sint, minime succensendum iis Præsulibus, qui ubi de juvenibus in Clerum admittendis agitur, solent ipsos a planta pedis usque ad verticem capitis lustrare attentis oculis. Quippe in tam gravi negotio peritum esse physiognomonem, valde conducit Ecclesiæ Sanctæ Dei.

(2) Ex integra serie eorum omnium, quæ sæcularibus Clericis a Sacris Canonibus distincte præcepta hucusque monstratur ac deinceps quoque ostendetur, quilibet perspicue deprehendere potest, plane eminentem, ac singularem sanctimoniam in iisdem desiderari: proinde ipsorum statum ab statu Religiosorum non tantis distare parasangis, quantis vulgo creditur. Itaque oppido falluntur adolescentes illi, qui de ineunda stabili vitæ ratione deliberantes, cum sentiant se vocari ad serviendum Deo in sacra militia, fidenter sese addicunt Clericatui sæculari hanc fere ob caussam, quia percommodum censent tum ad vacandum cælestibus, tum ad fruendum terrenis. Siccine rationes suas subducit inconsulta Juventus? Itane rem tam magni momenti librandam docuere summi Ecclesiæ Præsules, ac Patres de Clericali vocatione disserentes? An non, ultra quam credi potest, laboriosum, & arduum in media inimicorum acie (hoc est, inter tot mundi pericula, tot carnis & sanguinis muscipulas) constitutos cumulate, constanterque explere tam multa, tamque gravia Clericalis Ordinis officia? Ergo, ne statum vitæ forsasse capessant, cui minime sunt destinati supernæ providentiæ consilio, voluntatem Dei unice explorare satagant, seposita quavis cogitatione, & affectione terrena: tum, quocumque ipsos Deus vocaverit, intrepide sequantur. Namque (Eccl. cap. 23.) *gloria magna est sequi Dominum*; (Deut. cap. 31.) *ipse est ductor noster, & non dimittet, nec derelinquet*.

(3) Pianam istam Constitutionem sole meridiano clariorem morales duo Scriptores nuper sic interpretati sunt, ut dicerent Beneficiarium, qui octo vel decem diebus intra annum omittit recitare Officium, non teneri ad ullam restitutionem fructuum, eo quod sit servus liberalis Domini, qui multo minus, quam temporales domini, modica attendat. Commentum hoc refutatione non indiget. Si enim Pontifex Summus decernit, eum qui vel unicam horam Canonicam prætermittit, sexta parte fructuum unius diei privari: nunquid fructus omnes illis adjudicabit, qui Officium integrum pluribus diebus recitare negligunt? Aliorum potius probanda sententia, qui onus restitutionis cessare asseverant, quotiescumque quis inculpabiliter reputet se recitasse officium, quod reapse omisit.

recitat quod omisit, quia obligatio restituendi est imposita omissioni graviter culpabili officii quotidiani, quod cum suo diei affixum sit, non potest impleri alio die.

3. Non sufficit adesse Horis quando recitantur in choro, quia recitari debent ab ipso beneficiato, ex eadem Bulla.

4. Alexander VII. damnavit has propositiones: 22. *Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.* 33. *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.*

5. Commendatarii perpetui obligantur ad Horas; quia substituuntur beneficiatis titularibus cum tota obligatione: immo nunc habentur pro veris titularibus, & commenda perpetua æquiparatur beneficio, ex Conc. Trid. sess. 7. c. 1. & sess. 24. c. 17. nam habet vim & effectum tituli, datque jus perpetuum percipiendi fructus. Coadjutor vero non obligatur præcise ratione coadjutoriæ, licet instituatur cum futura successione, quia nondum est beneficiatus. Excipe, nisi habeat jus plenum administrandi ob beneficiati amentiam, aut similem infirmitatem, vel assumatur ad totum onus beneficii in defectum beneficiati; nam tenetur ad omne onus, ad quod assumitur.

6. Impuberes ratione studiorum non excusantur: nam comprehenduntur voce, *Quilibet*. Conc. Later. & Beneficium non datur nisi propter officium. Item ad Horas obligantur præstimonia habentes, ex Bulla Pii V. cit.

7. Ex communiori sententia, nulla est obligatio recitandi ante partam (1) possessionem, quia ante illam non censetur provisus beneficium perfecte consecutus, nec potest fructus percipere, nec beneficii jura exercere. Excipe, nisi dilatio possessionis capiendæ proveniat ex culpa, vel negligentia beneficiati: nam *mora sua cuilibet est nociva*, reg. jur. 25. in 6. & nemini sua fraus vel negligentia prodesse debet. Tenetur autem statim sub mortali, accepta possessione, ex Bulla cit. Qui autem sex primis mensibus omisit, juxta alios (2) tenetur ad restitutionem; quia ex natura rei tenetur, non solum ex jure ecclesiastico; nam datum ob caussam obligantem retineri non potest, caussa non secuta; juxta alios non tenetur, quia Papa remittit obligationem restituendi ob omissum sex primis mensibus officium, licet talis graviter peccaverit, cum violaverit præceptum in re gravi.

8. Tenuitas beneficii non excusat ab hac obligatione. *Ita S. Antoninus, Navarrus, Suarez, Toletus, Azor, Reginaldus, & alii communiter.* Quia jura ad officium obligant omnes beneficiatos sine exceptione, ut patet ex his verbis Concil. Later. *Quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura.* Et ex his Bullæ Pii V. *Qualiacumque beneficia obtinentes.* At ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Et lex generalis est, dari beneficium propter officium. Immo cap. *Clericus*, dist. 91. jubetur Clerico pauperi, ut agricultura vel artificio sibi victum comparet sine officii detrimento. Præterea beneficium acceptans, sponte acceptat omne onus illi annexum, & in illud consentit. (3) Nec ex tali onere patitur inju-

(1) Nec refert, quod tempore collationis, & acceptationis beneficii incipiant Beneficiarii habere jus in re, eisque fructus debeantur. Nam ex Martino Becano (q. 11. *de Præc.* concl. 2.) persæpe ante captam possessionem incertum est illud jus; & possunt iidem impediri multis modis, qui primum se produnt, quando capienda est possessio. Porro præter casum *fraudulentæ dilationis* hic e vestigio ab Auctore expressum, alterum adde, si nempe Beneficiarius ante partam possessionem beneficii jam actu perciperet notabilem partem fructuum, sicuti quandoque evenit. Tunc enim, utpote habens dominium etiam utile, omnino teneretur recitare Officium.

(2) Haud pauci, iique graves TT. docent, Beneficiarium *naturali* jure constringi ad restituendos fructus sex priorum mensium, qui ex possessione beneficii effluxerunt: quoniam omittendo tunc culpabiliter Officium, violavit, ut ipsis videtur, justitiam *commutativam*, unde radix restitutionis oritur. Hujusmodi autem violationem ex eo deducunt, quod Beneficiarius instar stipendiarii beneficium a Fundatoribus nactus sit, ut obiret munia beneficio adnexa, inter quæ numeratur præcipue recitatio Divini Officii. Atque hac ipsa ratione quidam illorum TT. solent adstruere, quod olim plures Decretalistæ, ac Summistæ tradidere; scilicet Beneficiarios non jure tantum Ecclesiastico, sed etiam naturali obligari ad recitandum Officium. Subdunt vero (quo contrariæ opinionis palmare momentum evertant) a prædicto restitutionis onere, priores sex menses respiciente, Beneficiarios nequaquam fuisse sublevatos aut per Lateranense Decretum, aut per Pianam Constitutionem; quia in istis, res jam diuturno & acri DD. dissidio obnoxia teste Covarruvia (lib. 3. var. resol. c. 13. num. 10.) relinquitur prorsus intacta, quoad primum semestre attinet; solumque determinatur, ob accedentem illam omissionem non posse conveniri, & mulctari in Ecclesiastico foro Beneficiarios desides. Bened. XIV. (*Instit. Eccles.* 107. §. 1.) scribit: *In controversia, qua disceptatur, an jure Divino, vel Ecclesiastico Officium recitari debeat, opinionem veritati magis consentaneam probamus, quod nempe ex jure Ecclesiastico illud demanaverit.* Hinc forte conjecturam capere licebit, quidnam sentiendum sit in superiore altera controversia, quæ ad istam consectaria videtur.

(3) Communiorem hanc sententiam, ab Auctore propugnatam, tali confirmat argumento Fagnanus (N. 7. & 8. Comm. in cap. 6. *Conquerente*, tit. 4. de Cler. non resid. lib. 3. Decr.) Arctior est obligatio dicendi Officium, quam residendi; sed exiguitas beneficii non excusat Beneficiarium a residentia, juxta cit. Decretal. Alexand. III. ergo multo minus ab Horis dicendis. Exinde autem monet, allegationem *tenuitatis* beneficii juvare quidem posse tempore collationis, sed post collationem non censeri juridicam; ideoque Beneficiarius ejusmodi deberet sibi aliunde parare congruum victum, juxta modum a Sacris Canonibus (2. p. 1. Decret. dist. 91.) præmonstratum. A prædicta sententia aliquatenus discedunt quicumque cum Scoto ajunt, immunem esse ab obligatione saltem *quotidie* recitandi Officii Beneficiarium illum, qui ex be-

injuriam, cum hæc scienti & sponte consentienti non fiat. Sic vir tenetur ad onera matrimonii & alendam uxorem, quamvis ab ea non receperit dotem sufficientem. Saltem in hoc consuli debet cujusque Ecclesiæ consuetudo, & in dubio Episcopus loci.

Sed an beneficiarius privatur omnibus beneficii fructibus respondentibus iis diebus, quibus Horas non recitavit, si obierit alia ministeria beneficio annexa? (1)

Resp. Suarez, Reginaldus, Azor, Navarrus, & alii docent, omnibus privari; quia Conc. Later. dicit generaliter, omittentem Horas non facere fructus suos; & Pius V. sine ulla exceptione & distinctione statuit, ut omnes beneficiorum suorum fructus amittat, ubi eodem modo de beneficiis sive curatis, sive simplicibus loquitur.

Non pauci tamen docent, teneri tantum ad partem fructuum respondentem officio omisso, spectata quantitate redituum & onerum. Quia beneficium, cui alia onera annexa sunt, ut prædicatio, ministratio sacramentorum, celebratio Missæ &c. non solum propter Horas, sed etiam propter illa alia onera & ministeria institutum est, & datur. Ergo æquitas postulat, ut qui alia munera rite obiit, non privetur stipendio iis debito. Cum enim imponatur obligatio restituendi, quia beneficium datur propter officium; quando aliquis præstat plura officia, & omittit unum illorum, ut recitationem Horarum, satis est si restituat partem stipendii respondentem officio omisso. Dicunt autem Conc. Lateran. & Pium V. loqui de omnibus fructibus respondentibus Horis canonicis, non vero de aliis datis ob alia ministeria, & intelligi debere pro materia subjecta; vel saltem ea decreta non fuisse recepta cum tanto rigore, sed cum hac moderatione, ut qui alia onera habent, quibus satisfecerint, possint fructus iis respondentes lucrari.

Respondet Suarez, licet beneficium detur propter plura officia, nihilominus legem potuisse punire omissionem unius officii privatione omnium fructuum etiam respondentium aliis servitiis, privasse autem ex verbis citatis constare. Alii docent ad securitatem conscientiæ petendam esse compositionem cum sacra Pœnitentiaria.

Quid si beneficium possidens nullos ex eo fructus percipiat?

Resp. 1. Tenetur Horas recitare in his casibus, 1. Si omnes fructus loco pensionis impendat ei, qui sibi resignavit: vel Sacerdoti substituto ad peragenda beneficii onera. Quia habet titulum & possessionem beneficii, cui annexa est obligatio personalis recitandi Horas; quod si non fruatur fructibus, hoc est per accidens, & quia sic ipse sponte consentic. 2. Si iis privetur juste, v. gr. quia non resider, vel nondum sacris initiatus est, vel ob aliquam culpam. Nam Ecclesia non debet privari suo debito servitio ob culpam, aut aliquem defectum ministri, qui hanc fructuum privationem sibi imputare debet. 3. Si illi fructus aliquo casu perierint, v. gr. incendio, sterilitate, hostium spoliatione &c. vel si hominum injuria pro aliquo tempore auferantur sine spe recuperandi. Quia cum beneficia instituta sunt, simul imposita est perpetua obligatio officii, licet fieri nequeat, quin aliqui ejusmodi casus decursu temporis accidant. Qui autem beneficium semel acceptat, sicut omnia jura & emolumenta percipit, ita suscipit in se pericula, & cum periculis se obligat ad ejus onera, idque ex pacto tacito inter ipsum & Ecclesiam. Adde quod superiorum vel sequentium annorum proventus talem jacturam satis compensare possunt. 4. Quando reditus primi vel secundi anni subtrahuntur beneficiato, ut cedant fabricæ, vel antiquis canonicis: tum quia talis consuetudo non fuit inducta, ut minueretur officium: tum quia cum his conditionibus sponte suscepit beneficium: tum quia per applicationem fructuum fabricæ, ipse liberatur in posterum onere solvendi pro fabrica; & si applicentur canonicis, ipse tunc obtinet jus & spem idem percipiendi ab aliis, & suo tempore eadem commoda percepturus est. Nec refert quod prius mori potest aut cedere beneficio, quia hoc se habet per accidens.

Resp. 2. Si absque sua culpa nullos fructus percipiat, nec sit spes eos postea percipiendi, ut cum fundus beneficii ab hæreticis occupatur, juxta multos non obligatur ad Horas ratione hujus beneficii. Quia non est mens Ecclesiæ ut teneatur ad hoc onus, cum

---

ex beneficio reportat quid minus *tertia* parte sustentationis: Hennus in tali usu vult, standum esse *locorum consuetudini legitime introductæ*. Porro iis, quæ de *tenuitate* beneficii nunc Auctor protulit, poterunt Lectores exemplo conjungere reliqua, quæ ab eodem in fine præsentis qu. 3. traduntur de Beneficiario *nullos* ex beneficio fructus percipiente.

(1) Quæstio instituitur de beneficio, quod *secundum se*, non *per accidens*, complectitur plura diversa onera; ejusmodi est beneficium Curatum, a quo indivulsæ sunt obligationes recitandi Officium, concionandi, administrandi Sacramenta &c. Tum supponit ex. can. Parochum aliquo die festo strenue functum singulis muneribus, dempta sola recitatione Horarum Canonicarum, quas potuisset absolute persolvere, si voluisset. His prænotatis dubium in eo versatur, utrum idem Parochus, cui quotidie ex proprio beneficio proveniunt, v. gr. tria scuta in restitutione fructuum perceptorum facienda ob *unicam* illam omissionem Officii debeat deperdere *integrum* stipendium illius diei, vel partem dumtaxat stipendii, hoc est, tria scuta, vel unum tantummodo. Qui in tali eventu portionem integram Parocho adimunt, sunt certe & multi, & graves qua Canonistæ, qua Theologi: ut, præter nominatos ab Auctore, Valentia, Navarrus, Garzias, Masderus, Habertus, Coletus &c. eorumque sententia videtur Ecclesiastico juri conformior, etsi contrariis aliorum DD. sit magis consona naturali æquitati, & usu recepta. Dissidium tamen, quoad *praxim*, ferme evanescit. Siquidem recentiores saltem sententiæ prioris patroni haud gravate dant, Constitutionem S. Pii V. si ejus mens fuit præscribere restitutionem omnium fructuum in prædicto casu usque ad hunc apicem non amplius vim obtinere. Itaque concludendum videtur, restituendorum fructuum portionem pro omisso culpabiliter officio esse mensurandam arbitrio prudentum, secundum quantitatem, & qualitatem reliquorum diversorum onerum Beneficiario incumbentium.

cum stipendium non habeat, & censeatur amisisse facultatem unquam percipiendi. Quod si partem fructuum, aut distributiones recipiat, ad officium totum tenetur non minus, quam qui beneficium insufficiens ad integram sustentationem habet. At si sit spes percipiendi aliquando fructus, teneretur: tum quia hæc spes est pretio æstimabilis, & beneficium pacifice possessum cum tali spe est sufficiens ratio obligandi, & interim gaudet honore & privilegiis: tum quia teneretur si casu fortuito, ut propter sterilitatem, furtum, bellum, & similia, aliquibus annis non reciperet fructus.

Quæst. IV. *Ad quid insuper tenentur Beneficiati choro addicti?* (1)

Resp. 1. Tenentur choro interesse tempore divini officii, ita ut si sine legitima caussa ab eo absint ultra tempus sibi a jure concessum, peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem. *Prob.* 1. Ex can. 3. dist. 91. *Clericus, qui absque corpusculi sui inæqualitate vigiliis deest, stipendio privatus excommunicetur.* Et ex tit. *de Cler. non residentibus.* Et ex Conc. Trid. sess. 24. c. 2. ibi: *Obtinentibus in cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus, præbendas aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse. Salvis nihilominus earum Ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt &c.* Et ex multis Conciliis provincialibus.

2. Quia ex officio tenentur in choro horas omnes recitare, & propter hanc recitationem publicam in choro stipendium accipiunt: ad hoc enim instituta sunt illa beneficia. Quare sacra Cardinal. Congreg. die 20. Aprilis 1702. declaravit, Canonicos qui non recitant in choro, non satisfacere obligationi suæ. Tenentur autem omnibus & singulis Horis interesse; nam tenentur officium integrum solemniter persolvere, & non tantum partem officii. Unde Concil. Gener. Later. IV. c. 17. præcipit clericis, choro præsertim adstrictis, & Canonicis *in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter & devote.*

Quanta autem ad mortale requiratur absentia a choro ultra duos aut tres menses juxta cujusque Ecclesiæ consuetudinem, sive ex consuetudine, sive ex continuis, sive ex interruptis diebus componatur, controvertitur. Suarez excusat solum a mortali absentiam unius diei, (2).

Excusantur tamen a præsentia chori & residentia, absentesque jure percipiunt fructus beneficiorum Canonici studentes Theologiæ per annos 5. vel docentes Theologiam toto tempore quo docent cap. ult. *de Magist.* item duo Canonici qui sunt in obsequio Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem, c. 15. *de cler. non resid.* & qui sunt in obsequio Papæ ad eumdem finem, c. 14. *eod. tit.*

Nota. (3) Qui etiam ex legitima caussa a choro absunt,

---

(1) De *chorali* recitatione Officii sæpius disseruit Bened. XIV. nimirum in Prolixa *Instit. Eccl.* 107. quæ distributa conspicitur in 17. paragraphos, in l. 13. *de Syn.* c. 9. n. 11. & seq in *Litteris*, sub die 19. Jan. an. 1747. *Præclara decora*, §. 9. & seq. demum in *Constitutione*, potiori ex parte jam transcripta versus finem præsentis q. 4.

(2) Habertus, Colet, & alii castigati TT. non audent reum pronunciare lethalis peccati Beneficiarium una & altera etiam die a choro absentem; quia scilicet talis omissio non videtur esse gravis, si conferatur cum diligentia, qua reliquis integri anni diebus chorum frequentat. Cæterum fatentur cordati omnes, in quavis hypothesi increscere reatum, ubi de Beneficiario agitur, ex cujus absentia grave damnum subit Ecclesia, ita scilicet, ut ipso deficiente, Officium Divinum vel penitus omittatur, vel minus apte persolvatur.

(3) De hac materia legendus Bened. XIV. (*Inst. Eccl.* 107. §. 7. usq. ad 11. item *de Syn.* lib. 4. c. 4. n. 2. & lib. 3. c. 6. n. 2.) necnon Covarruvias; qui Speciatim disquisivit (var. resol. lib. 3. c. 13.) *Quidnam consuetudo possit circa fructus beneficiorum absentibus conferendos.* Est hic potissime attendenda vulgata distinctio fructuum beneficiorum. Quidam nimirum constituti sunt, ut ex titulo canonico ac legitimo beneficium habenti competant; alii vero distributione quadam veluti diurnum & horarium stipendium distribuuntur iis, qui quotidiano ministerio in celebrandis Officiis Divinis subserviunt Ecclesiæ. Illi plerumque vocantur simpliciter *fructus*, isti *distributiones*. Origo distributionum cœpit ab Ivone Carnotensi Episcopo, qui initio sæculi XII. extremum diem clausit; sic enim ipse scribit (Ep. 219.) *Cum in quamplurimis Canonicorum Carnotensium defuisset disciplina regularis observantia, ut de negligentibus facerem diligentes, de tardis assiduos ad frequentandas horas Canonicas, deliberavi apud me, ut darem eis dimidiam Præposituram; ut inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi: ut quos panis interni dulcedo non movebat, panis corporei refectio provocaret, quamvis eorum annua præbenda ad hoc sufficiens esse deberet.* Quod quidem institutum paullatim ad alias Ecclesias deinceps permeavit, ita ut tandem Pontificio jure constitutæ, & confirmatæ fuerint distributiones, quales juxta decretum præsertim Tridentinæ Synodi (sess. 21. de reform. cap. 3.) nunc obtinent.

Siquidem vero ex dictis quotidianæ distributiones sunt reditus veluti casuales & incerti, nec attinent ad corpus Præbendæ, ideo juxta Sacros Canones venire non solent appellatione fructuum beneficii, teste Fagnano (Com. in c. 32. *Licet vobis*, tit. 5. de Præbend. lib. 3. Decret.) *Unde privilegium absenti Beneficiario concessum de* fructibus integris percipiendis ordinarie non extenditur ad quotidianas distributiones. Et ideo ex Bened. XIV. (*Instit. Eccles.* 60. & *de Syn.* l. 5. c. 2. n. 5.) quoties juxta decretum Trid. Conc. jure percipiendi *fructus* privantur, qui Parochia, Canonicatu, aliave dignitate præditi non emiserunt statuto tempore professionem fidei, ii non censentur amittere distributiones chorales pro Horis, quibus interfuerunt. Observat tamen Fagn. (Com. in c. 7. *De cetero*, tit. 3. de Cler. non resid. l. 4. Decr.) Canonicos, aliosque Beneficiarios, absentes a propriis Ecclesiis pro servitio Episcopi, percipere posse distributiones quotidianas; si in iisdem Ecclesiis non sint Præbendæ distinctæ, nec fructus ut ajunt grossi; sed omnes reditus consistant in distributionibus. Etenim in tali casu distributiones succedunt in locum Præbendarum, & fructuum, ut

absunt; non lucrantur distributiones quotidianas, & receptas tenentur restituere, non obstante remissione, ex c. 32. *de præbend.* & ex Concil. Trid. sess. 24. c. 12. ibi: *Distributiones, qui statis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collusione aut remissione exclusa, his careant, juxta Bonifacii VIII. Decretum, quod incipit; Consuetudinem &c.* In quo excipiuntur *solum ii, quos infirmitas, seu justa, & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret.* Hinc punctator, cui ex officio incumbit notare absentes a choro, tenetur ad restitutionem, si eos non notet, quia caussa est quod solvantur distributiones iis quibus non debentur cum damno eorum, quibus jure debentur, quibus proinde tenetur restituere de suo. Idem est de distributore, si distributiones solvat iis, quibus non debentur, hoc est, iis qui absunt non ob infirmitatem aut necessitatem corporalem, vel in evidentem utilitatem Ecclesiæ, seu ex alia caussa licet justa; nam is privat alios, quibus jure debentur. Ex Decr. Conc. Trid. sess. 22. c. 3. Distributiones illæ saltem, quæ ab Episcopis post tale decretum institutæ sunt ex fructibus beneficii, applicari debent fabricæ quatenus indigeat, aut alteri pio loco, arbitrio Ordinarii.

Porro cæcus habens præbendam tenetur choro interesse, & audire alios canentes, & recitare quantum ipse potest & recordatur; nam ad id tenetur ex vi beneficii cum præbenda. Cur enim excusaretur? *Ita Suarez Filjiuc.*

Resp. 2. Iidem tenentur jure communi canere in choro, & alta voce recitare officium secundum Ecclesiæ suæ usum, ex c. 9. dist. 92. *Quilibet Clericus Ecclesiæ deputatus, si ad quotidianum psallendi officium matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non convenerit, deponatur a clero.* Ex Concil. Trid. sess. 24. c. 12. *Omnes divina per se, & non per substitutos compellantur obire officia . . . atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare.* Item ex variis Conciliis. Nam ad officium talium beneficiatorum publica canonicarum precum decantatio pertinet, cum ad eam instituta sint illa beneficia; & reipsa reditus eis specialiter dantur, ut choro inserviant. Nec distributiones constitutæ sunt ob nudam præsentiam, sed ut cum aliis psallant, & officium decantent. Quare non satisfaciunt privatim in choro Horas recitando, nec lucrantur distributiones quæ debentur solis choro inservientibus: nam quod datur

ob

---

ipse ibidem probat variis Sac. Congreg. declarationibus. Immo etiam extra prædictum casum, teste Bened. XIV. (l. 13. *de Syn.* c. 6. n. 2.) juxta celebrem Sixti V. Const. *Romanus*, si quis de gremio Capituli, seu alia dignitate aut beneficio præditus, loco proprii Episcopi visitet limina SS. Apost. Petri & Pauli, donec hujusce rei gratia abfuerit, Canonicatus seu Beneficii fructus, & distributiones lucratur, perinde ac si Divinis Officiis, & Choro interesset. Similiter ex eod. Bened. XIV. (*Instit. Eccl.* §. 9.) Sac. Congreg. sæpius edixit, deberi præter fructus Præbendæ distributiones quotidianas Canonicis, aliisque Choro addictis, pro eo tempore, quod vere pro negotiis Capituli absunt. Paucis, juxta Franciscum Gasparum part. 1. *Inst. Can.* tit. 9. cap. unic.) *quinque* universim sunt caussæ, ratione quarum etiam non interessentes distributiones quotidianas lucrantur. 1. Infirmitas. 2. Justa corporalis necessitas. 3. Evidens Ecclesiæ utilitas vel propria, vel universalis. 4. Quando in aliqua Ecclesia fructus integri Præbendarum consistunt in distributionibus. 5. Privilegium a Pontifice concessum. Jam dubitabit quis animo perpendens, quæ de origine distributionum choralium initio attulimus ex Ivone Carnutensi., Nimirum, si Canonici aliique beneficiarii panis corporei refectione provocantur ad frequentanda, & obeunda Divina officia, nonne simoniaca labe fœdantur? Responsionem ex Hostiensi ita dat Fagnanus (n. 42. & seq. Com. in c. 16. *Olim tibi*, tit. ult. Decr.) *Interessentes pro donario, qui non interessent pro Deo, non committere quidem simoniam veram, cum nulla pactio, nulla conditio expressa intercedat: sed tamen graviter peccare, & committere simoniam mentalem, pro qua sufficit sine dispensatione aliqua, per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori; ut legitur in cap. Tua nos, & cap. fin. de Simonia.* De istis Clericis, qui scilicet distributiones respiciunt tamquam finem unicum, seu principalem operis, intelligendus D. Bonav. (Expos. in Lam. Jerem. c. 1.) ubi ait: *Vita Clericorum dissipatur quasi hortus, dum in rebus spiritualibus sola temporalia quærentes, fiunt in illis*

pares, qui nunquam veniunt ad Ecclesiam, nisi quando distributiones dantur, sicut bubo non venit ad Ecclesiam, nisi propter oleum. Ceterum distributiones recipi posse citra mentalis etiam simoniæ reatum, colligitur ex hac alia doctrina Seraphici (in 2. Sent. dist. 38. art. 1. q. 3.): *Cum quis vadit ad Ecclesiam ad percipiendas distributiones, hoc potest facere tripliciter. Aut ita, quod principaliter intendit gloriam Dei; & simul intendit obtinere pecuniam, ut pauperibus distribuat, vel in alios usus licitos ad honorem Dei convertat. Alio modo potest aliquis ire ad Ecclesiam intendens Deo placere, & simul cum hoc pecuniam acquirere; ita tamen, quod ejus acquisitionem ad Deum non referat; nec tamen ipsam pecuniam statuit finem principalem, pro eo quod ipsam non diligit propter se. Tertio modo vadit quis ad Ecclesiam duplicata intentione, ita ut quod vult Deo placere, & vult obtinere pecuniam, quam sicut avarus appetit acquirere, ut possit ibi aurum suum amplexare, & in eo delectari propter se. Primo modo statuere diversos fines est bonum & meritorium, & pertinet ad bonam voluntatem. Secundo modo non est bonæ voluntatis loquendo formaliter, attamen non sic repugnat, quin possit cum ea stare: est enim ibi peccatum veniale. Et hoc vult dicere Augustinus, cum ait: minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Tertio modo est contra bonam voluntatem. Talis enim vult duobus dominis servire: & hoc est impossibile. Et talis est voluntas hypocritarum: quibus væ damnationis æternæ comminatur Scriptura; pro eo quod terram ingrediuntur duabus viis.* De his & similibus materiis periculo simoniæ facile obnoxiis, rursus idem Seraphicus verba facit (in 4. Sent. dist. 25. art. 3. q. 4. in resp. ad reg. & de paup. Christi, art. 2. ad obj. 17.) item Angelicus (quodl. 8. art. 11. atque 2. 2. q. 100. art. 2. ad 4.) Concludamus cum Bened. XIV. (Inst. Eccl. 107. §.) *Hujus emolumenti distributionum ratio non debet potissimum ad Chorum perducere; sed pietatis studium, ut obsequium Deo præstent, ipsiusque laudes decantentur. Qui solum utilitate distributionum trahitur, simoniæ labem contrahere.*

ob caussam obligantem, caussa non secuta, non debetur, sed restitui debet.

Extat hac de re Bened. XIV. Constit. ad Universos Italiæ Patriarchas, Archiepiscopos, ac locorum Ordinarios, cujus initium est: *Cum semper*, tom. 2. Bullarii pag. 366. in qua §. 24. sequentia leguntur.

„ Equidem scimus in aliquibus Metropolitanis, & „ Cathedralibus Ecclesiis, inter Canonicos eam opi„ nionem invaluisse, ut se munus suum satis imple„ re contendant, dum choro præsentes assistant, li„ cet ipsi sibi silentium imperent, neque psallentibus „ Beneficiatis, aut Mansionariis in cantu se adjun„ gant. In hujusce vero opinionis confirmationem „ adduci ab iisdem solent inveteratæ consuetudines, „ statuta peculiaria, aut etiam prætensa Ecclesiarum „ suarum privilegia. At quum Syn. Trid. sess. 24. „ c. 12. loquens de Dignitatibus, & Canonicis qui „ choro interesse debent, unum ex eorum officiis „ dicat, *in Choro ad psallendum instituto, Hymnis,* „ *& Canticis Dei nomen reverenter, distincte, devote-* „ *que laudare*, quumque pauca omnino sint Capitu„ la, in quibus eo modo a Canonicis in choro as„ sistitur, ideoque recepta in universali Ecclesia di„ sciplinæ paucos illos adversari dignoscantur; quum „ insuper opinio illa numquam in Cong. Conc. Trid. „ interpretationi præposita, examinata sit, quin sta„ tim explosa fuerit, & improbata: quamvis præ„ sumptis consuetudinibus, aliisque fundamentis, & „ rationibus innixa perhiberetur, canonicis etiam „ Ecclesiarum Patriarchalium hujus nostræ Urbis „ super hoc instantibus; quum denique idem judi„ cium prolatum reperiatur a pluribus Conciliis Pro„ vincialibus, ab hac etiam Apostolica Sede appro„ batis, & confirmatis: nihil jam reliquum esse vi„ detur, quominus pauciores universorum legi se ac„ commodent. Equidem minime nobis compertum „ est, quo peculiari titulo suffulti persuasum habeant „ unius, vel alterius Ecclesiæ canonici, se muneri „ suo satisfacere per simplicem in choro assistentiam, „ absque Divinæ Psalmodiæ cantu. Verum, nisi illis „ præsto sit Apostolicum non præsumptum vel abro„ gatum, sed legitimum, ac vigens Privilegium, si„ ve Indultum, jure ac merito verendum est, ne „ isti, dum ita se gerunt, Præbendarum, ac distri„ butionum fructus minime suos faciant, & conse„ quenter ne ad eorum restitutionem teneantur. “

Porro pars chori, quæ tacet, tenetur attendere ad ea quæ canit altera; nam censetur ad totum officium moraliter concurrere, & totum facere suum. Alias non censeretur moraliter præsens toti officio: namis non dicitur præsens alicui rei, qui ad aliud attendit, ex l. *Ceram* §. *de verb. signif.* Nec satisfacit qui prævenit, & privatim recitat partem alterius chori, & postea voluntarie distrahitur; nam non satisfacit toti officio publico chori, non enim communicat in parte officii quam non recitat, nisi ad eam attendendo. Unde in solemni Missa omnes tenentur audire attente Evangelium, Epistolam, & alia quæ ab uno decantantur.

Controvertitur an legitima sit consuetudo, qua in quibusdam locis Canonici totum onus psallendi seu canendi imponunt vicariis vel cantoribus conductitiis, ipsi vero certis temporibus adsunt. Certum est tales saltem teneri privatim horas recitare; nam generalis est lex recitandi horas, cui non satisfacit, qui tantum alios recitantes audit; item teneri choro interesse, tempore officii cum devotione & attentione: quod si domi horas persolverint, attenderent more orantium, alioqui vana nec religiosa esset illorum præsentia.

Quæst. V. *An Beneficiarii omnes teneantur partem fructuum beneficii, honestæ sustentationi superfluam, impendere in pauperes vel alios pios usus?* (1)

Resp. Secundum omnes ad id sub mortali tenentur. Et quidem, paucis exceptis, etiam jure naturali, ita ut consuetudo in contrarium excusare non possit. sed omnes pene Canonistæ (ut ostendit Navarrus) & plurimi, ne dicam plerique Theologi veteres cum Richard. S. Bonav. S. Raymund. S. Antonino, multique recentiores Tursian. Comitol. Laymi. Cormaz &c. docent, ad id teneri non solum ex caritate & religione, sed etiam ex justitia, ita ut si superflua omnia non impenderint in usus pios, teneantur ad restituendum pauperibus, vel aliis piis caussis; ideoque non habere dominium omnium fructuum beneficii absolutum & liberum, sed gravatum onere justitiæ superflua impendendi in pios usus.

Prob. 1. Ex Patribus, & Conciliis. S. Ambr. ep. 31. ad Valent. *Nihil Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos reditus præbet, hos fructus. Possessio Ecclesiæ sumptus est egenorum.* S. Hieron. in can. *Quoniam* 26. q. 1. *Quidquid habent Clerici, pauperum est.* S. August. in can. *Si privatum*, 12. q. 1. *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodam modo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.* S. Greg. lib. 5. epist. 55. ait, Patrimonium Ecclesiæ Romanæ esse res pauperum. Et lib. 11. epist. 23. ad Julian. de se ut possidente bona Ecclesiæ ait: *Quum constat non res suas, sed ad dispensandum res pauperum habere . . . dispensatoris locum in rebus, sicut scitis, pauperum teneamus.* S. Bernard epist. 2. ad Falcon *Quod præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altari retinetur, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Ita alii Patres. Adde can. *Res Ecclesiæ*, 12. q. 2. Conc. Gener. Nic. II. c. 12. *Omnium Ecclesiasticarum rerum Episcopus sollicitudinem habeat, & dispen-*

(1) Hic jam Auctor ingreditur amplissimam, simulque implicatam disputationem de *periculo Clericorum*, quæ multas ac varias quæstiones sinu suo comprehendit. Deinceps plura spasim profert, quibus nec pauci, nec ignobiles DD. acriter refragantur. Non is ego sum, qui possim, veritate certo commonstrata, gliscens dissidium compescere. Silebo penitus, quousque Lectores attente lustraverint integrum Auctoris textum, qui duabus istis q. 5. & 6. continetur. Postea calci qu. 6. nonnulla adjiciam, quæ conferent ad pleniorem, & nitidiorem disputationis gravissimæ intelligentiam; ac præterea inservient ad temperandum rigorem recentiorum Scriptorum, qui in hac materia interpretanda ultra metam excurrisse videntur.

dispensetis eas tamquam Deo contemplante. Non licet autem ei fraudare quidquam ex illis, vel cognatis propriis donare quæ Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur.

Conc. Gener. VIII. c. 15. decernit Ecclesiasticos reditus ad ministrorum sustentationem, *& ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem esse.* Conc. Gener. Later. III. c. 19. dicit: *Ecclesiarum bona & clericorum, & pauperum Christi usibus deputata esse.* Gregor. IX. c. 16. de foro compens. ait: *Cum valde sit iniquum ea, quæ collata sunt pro remedio peccatorum, Ecclesiis vel relicta, aut eis justis modis aliis acquisita, aliis usibus applicari.* Conc. Turon. ann. 813. c. 10. *Rebus Ecclesiæ ita utantur, non ut propriis, sed ut sibi ad dispensandum commissis.* Ita loquuntur multa alia Concilia. Unde Conc. Paris. 829. adductis multis canonibus, & textibus Patrum, ait cap. 15. *Sicut igitur præmissa documenta declarant, non sunt res Ecclesiæ, ut propriæ, sed ut Dominicæ, & a Domino commendatæ retractandæ.* Adde S. Tho. qu. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 7. ait: *Quamvis res Ecclesiæ sint Papæ ut principalis dispensatoris, non tamen ejus ut domini & possessoris.* Et q. 119. art. 3. ad 1. *Clerici sunt dispensatores bonorum Ecclesiæ; quæ sunt pauperum, quos defraudant prodige expendendo.*

Dices. Patres docent superflua divitum, etiam laicorum, esse pauperum, & tamen divites non tenentur ex justitia stricte dicta dare superflua sua pauperibus, ita ut si omittant, obligentur ad restitutionem. Ergo similiter cum Patres dicunt bona Ecclesiæ esse pauperum, esse dona Dei, non intendunt significare obligationem justitiæ dandi bona ecclesiastica superflua pauperibus vel piis operibus.

Resp. Nego conseq. Quia 1. Textus Patrum intelligi debent pro subjecta materia. Bona autem Ecclesiastica, utpote bona Deo dicata, & in solos pios usus donata, diversæ sunt moraliter naturæ, & obligationis ab aliis bonis. Et vero etiamsi nulli essent pauperes, nihilominus secundum omnes bona superflua beneficiorum in alios usus pios impendi deberent, quamvis in hoc casu laici sua superflua sibi retinere, vel consanguineis donare possent; quia nempe bona superflua beneficiorum sunt bona Dei, & bona dicata, & donata in usus pios. 2. Concilia in suis canonibus proprie & accurate loqui solent, & tamen non aliter in præsenti materia loquuntur atque Patres. 3. Obligatio impendendi in usus pios bona superflua beneficiorum, quam Patres & Concilia agnoscunt & tradunt, est omnino distincta a præcepto caritatis, & ab obligatione, quam habent beneficiarii circa bona patrimonialia superflua: nam hæc obligatio est specialis beneficiariis circa bona ecclesiastica superflua, & illa sola bona spectat.

Nec dicas, Patres & canones loqui de bonis immobilibus; nam aperte loquuntur de bonis, quæ ad sustentandos ministros Ecclesiæ, & alendos pauperes impendi debent. Constant autem numquam ministris licuisse bona immobilia consumere in suos vel pauperum usus.

Prob. 2. Quia bona Ecclesiæ sunt ei donata a fidelibus ea intentione, & cum onere ac pacto saltem implicito seu tacito, ut impenderentur in cultum divinum, & alios pios usus, scilicet in sustentationem ministrorum Ecclesiæ, & pauperum, in fabricam, ornamenta Templi &c. quatenus hæc bona donata sunt in cultum divinum, ideoque in usus pios Deo gratos. Nam 1. A Patribus & Conciliis bona Ecclesiæ dicuntur vota fidelium, pretia peccatorum, bona Dei, hoc est, bona Deo consecrata, quatenus donata sunt tantum in ejus cultum, & usus pios ipsi gratos. Item Ecclesiæ Prælati dicuntur œconomi, & dispensatores, non absoluti domini bonorum Ecclesiæ. 2. Fideles bona sua donando Ecclesiæ volebant opus salutare, meritorium, & Deo gratum facere, & illa Deo consecrare: quod non fecissent quoad partem superfluam bonorum, si non dedissent cum onere & pacto, saltem implicito seu tacito, ut in usus pios & gratos omnia impenderentur; nam non est opus pium dare ministris Ecclesiæ bona illorum sustentationi superflua, ut de iis faciant quod libuerit, & possint ea in usus profanos impendere. 3. Hæc intentio fidelium satis constat ex Patribus & Conciliis. S. Ambros. lib. 2. de offic. c. 20. dicit, fideles Ecclesiæ ministris probis sua obtulisse, ut per eos ad pauperes pervenirent. *Quicumque* (inquit) *bonum operarium videt, illi confert quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perveniat misericordia: Nemo enim vult, nisi pauperi proficere suam collationem.* S. Th. in Epist. 2. ad Cor. c. 12. lect. 5. ait, quod Principes & alii bona Ecclesiæ *non dederunt Prælatis propter se, sed propter pauperes: & ideo non dederunt eis, sed pauperibus. Prælatis autem dantur tamquam pauperum dispensatoribus.* Conc. Gener. Later. II. cap. 10. ait: *Decimas Ecclesiarum, quas in usus pietatis concessas esse canonica demonstrat auctoritas; a laicis possideri prohibemus.* Conc. Aquisgran. an. 816. c. 16. *Res Ecclesiæ, sicut a SS. Patribus traditur, & in superioribus capitulis continetur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum: fideles namque Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, cælestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam; ut his & milites Christi alerentur, & Ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur, & captivi redimerentur. Quapropter vigilanti ac solerti cura providendum est his, qui ejus facultates administrant, ne eas in suos solummodo usus convertant, sed magis juxta possibilitatem rerum, Christo famulantium, immo eorum in quibus Christus pascitur, & vestitur, curam gerere penitus non negligant &c.* Conc. Valent. an. 855. c. 21. *Quia cum ipsæ res Ecclesiæ a piis & fidelibus Deo oblatæ, juxta antiquorum Patrum sententiam, nihil sint aliud, nisi vota fidelium, patrimonium pauperum, redemptio peccatorum; si eas fideliter & integre ecclesiasticis usibus non impendimus, & in eos qui obtulerunt, & in Deum cui oblata sunt, gravissime nos reatu implicamur.* Conc. Tribur. c. 13. *Ideo dandæ* (sunt decimæ) *ut Deus placetur, & ministri Ecclesiæ liberiores fiant ad spiritualis servitii expletionem, necnon secundum statuta canonum in sustentationem pauperum, & restaurationem Ecclesiarum proficiant &c.* Omitto multa alia Concilia idem declarantia.

Neque dicas ante erectionem beneficiorum, quæ octavo vel nono sæculo accidit, fuisse quidem obligationem justitiæ impendendi superflua in usus pios, sed postea Ecclesiam instituendo beneficia, dominium

eorum

reditum redituum absolutum, ac liberum transtulisse in beneficiarios, cum sola obligatione caritatis vel religionis impendendi superflua in usus pios.

Nam contra est: 1. Bona Ecclesiæ post erectionem Beneficiorum non amiserunt naturam & conditionem boni mere ecclesiastici & Deo dicati, ideoque in usus pios impendendi. Nam bona Ecclesiastica sunt bona specialiter in Dei cultum donata, & in opera Deo grata dicata, & sic ab Ecclesiæ acceptata. 2. Cum data sint a fidelibus solum in Dei cultum & pios usus, imposita est obligatio perpetua justitiæ ea sic impendendi. 3. Posteriora Concilia de illis bonis loquuntur sicut priora, & dicunt ea esse bona Dei impendenda in usus pios. Nam Leo V. constit. 7. approbante Conc. Later. V. statuit, *ut Cardinales Ecclesiarum bona temere non effundant, sed ea in piis & sanctis operibus expenant, quorum caussa magni, & eptimi reditus per sanctos Patres statuti, & ordinati fuerunt*, scilicet secundum naturam, & donationem illorum bonorum. Conc. Trid. sess. 25. c. 1. ait: *Omnino eis (Episcopis) interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant; cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.... Quæ vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque Beneficia ecclesiastica tam sæcularia, quam regularia obtinentibus observari, sed & ad S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales pertinere decernit*. Conc. Mediol. I. sub S. Carolo, tit. 63. *Et sacrorum canonum decretis statutum est, & SS. Patrum testimoniis celebratum, quæ bona fidelium pietas Deo consecravit, ea vel illorum necessitatibus benigne sublevandis, qui Christi ministri effecti essent: vel Ecclesiis reficiendis, earumque ornamentis ad divinum cultum necessariis comparandis, vel pauperibus sustentandis addicta esse, siquidem ubi primum Ecclesiæ bona esse cœperunt, eam naturam & conditionem consecuta sunt, ut in alium quam in sacrum & pium usum eorum fructus converti nefas esset*. Conc. Rotomag. anni 1581. *Monaster* ait: *Ne existiment commendatarii sibi commendatum monasteriorum regimen luxum vel prodigalitatem; aut ad augendam rem suam, & consanguineorum familiam, sed ad piam & justam alienarum rerum dispensationem, & quarum non habent proprietatem, Deoque de omnibus reddendam esse rationem*. Item habet Conc. Aquense ann. 1585. Et Concil. Burdigal. ann. 1583. tit. 16. ait, reditus Ecclesiæ esse Dei proprios. Et tit. 26. *Peculium Christi sunt bona Ecclesiæ Episcopis, Sacerdotibus, & Clericis, cum ad honestum vitæ eorum subsidium & spiritualis sumptum ministerii, tum ad pauperum alimentum atque sustentationem tradita*. Et Conc. Rhemense ann. 1583. c. 18. ait; *Si deinceps quisquam Ecclesiæ bona, quibus pauperes ali operteat, in ejusmodi lusus profudisse convictus sit, & qui quæstum fecit, rem pauperum male partam restituere, & qui jacturam passus, est, tamquam sacri patrimonii dilapidator graves pœnas exsolvere cogatur*. His adde S Bernard. qui serm. 18. in Cant. sic ait: *Timeant Clerici; timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris Sanctorum quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendiis quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retineant, & in usus superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur; duplici profecto iniquitate peccantes, quod & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus & turpitudinibus abutuntur*. Præterea olim quarta pars redituum Ecclesiæ in illorum divisione pauperibus assignata fuit: nunc vero est permixta cum reditibus beneficiorum; nam nullibi separata reperitur.

Dixi, cum onere & pacto saltem implicito, quatenus fideles sua bona Ecclesiæ donabant ad Dei cultum & animarum salutem, ideoque cum onere ut ea in usus pios ac Deo gratos impenderentur.

Obj. 1. Conc. Trid sess 12. c. 3. statuit, ut beneficiarii, qui servitium debitum in Ecclesia qualibet die statuto omiserint, non acquirant dominium distributionum. Et Pius V. declarat, non recitantes officium non facere fructus suos. Ergo beneficiarii, qui recte suo officio funguntur, acquirunt dominium fructuum.

Resp. Acquirunt redituum dominium, sed restrictum & gravatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus, non autem absolutum & liberum. Sic si darem alteri centum aureos ad peregrinationem cum onere erogandi id quod ultra necessariam sustentationem superfuit, is acquirit dominium pecuniæ, sed gravatum: ideoque tenetur ex justitia superflua pauperibus erogare: & si non eroget, tenebitur ad restitutionem. Similiter beneficiarii possunt dici habere dominium fructuum beneficii, quia habent dominium partis necessariæ ad honestam sustentationem, & dispensationem superfluorum in pios usus impendendorum; sed dominium illud est gravatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus: sicut hæres habet dominium hæreditatis cum onere justitiæ solvendi debita defuncti. Item qui bona fide pecuniam alienam suæ permiscet, fit dominus totius cumuli: sed cum onere justitiæ solvendi alienam suæ permixtam.

Obj. 2. Ex communi Theologorum sententia, clerici habent dominium absolutum ac liberum partis bonorum, quæ necessaria est ad suam sustentationem: ergo & bonorum superfluorum.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est quod bona ad congruam clerici sustentationem necessaria, ei data sint absolute, cum solo onere recte fungendi officio spirituali. Largitio quippe bonorum necessariorum congruæ sustentationi ministri Dei est pia impensa jam facta: pium est enim & gratum Deo sustentare ejus ministrum in ejus obsequium, sicut erogatio eleemosynæ necessariæ sustentationi pauperis est pia impensa & bonum opus, quamvis pauper ille postea male utatur hoc dono. At bona superflua clerici sustentationi non sunt data absolute, sed cum onere illa in pios usus impendendi: nam datio talium bonorum facta absolute & sic hoc onere non est pius usus, cum non sit opus pium & Deo gratum, dare alicui bona superflua, de quibus possit pro libito disponere in quosvis usus, etiam vanos. Bona autem omnia Ecclesiæ sunt bona Deo consecrata, & data ea solum intentione, ut in pios usus impenderentur.

Obj. 3. Fideles bona suæ Ecclesiæ Prælatis donarunt absolute & sine ullo onere.

Resp. Neg. Nam fideles bona sua Prælatis Ecclesiæ

tæ donarunt in cultum divinum, ideoque impendenda in solos usus pios, utpote solos Deo gratos. Fideles enim bona sua non donarunt Prælatis Ecclesiæ, ut de illis disponere possent in usus profanos: alioqui non pium & Deo gratum opus fecissent, quod tamen solum facere intendebant; pium quippe opus non est, dare Prælatis bona superflua ad quosvis usus etiam profanos. Quod si fideles hoc onus in pactum non deducebant, ratio est, quia probe sciebant suam illam intentionem Prælatis illis satis notam esse, & videbant bona omnia ecclesiastica in pios usus semper impendi. Hoc autem videntes, sua bona in tales usus impendenda donabant.

Obj. 4. Si ita est, Ecclesia non deberet tolerare consuetudinem in multis locis vigentem; qua beneficiarii de omnibus bonis suis testantur pro arbitrio, & qua consanguinei divites eorum bonis ab intestato succedunt.

Resp. Neg. Quia 1. Ecclesia ad vitandas perturbationes, & multas lites potest hujus obligationis observationem cujusque conscientiæ relinquere; & sufficit, ut c. 12. *de testam.* declarat: *quod mobilia per Ecclesiam acquisita de jure in alio pro morientis arbitrio transferre non possint;* cum jam id de immobilibus declarasset. 2. Cum nullus præsumendus sit malus, nisi probetur; non est censendus beneficiarius donare consanguineis, vel impendere in usus profanos partem piis caussis ex justitia debitam, sed tantum bona patrimonialia, vel donatione aut industria acquisita, vel suæ sustentationi debita, quæ parcius vivendo sibi reservavit. 3. Etsi constet partem aliquam bonorum piis caussis esse debitam ex justitia, forum externum hoc tolerat ad impedienda multa mala, quæ ex innumeris litibus orirentur, ob facultatem discernendi superflua illa ab aliis bonis: sicue non dat actionem circa venditionem injustam, dum læsio non excedit dimidiam partem justi pretii. Et vero communi sententia mortaliter peccant beneficiarii, si testentur de superfluis ad usus non pios. Cur hoc Ecclesia tolerat? Cur talem dispositionem non irritat?

Ex dictis sequitur laicos, qui sive testamento, sive ab intestato succedunt bonis provenientibus ex beneficio, vel quia alias dono acceperunt, nisi sint pauperes, teneri in conscientia ad illa restituenda pauperibus loci beneficii, vel aliis piis caussis. Nam testator vel donator non potuit jus in illa transferre ad usus profanos, cum ipse illud non habuerit: nam *nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur*, reg. jur. 79. in 6. Nemo enim dat quod non habet. Item qui alea lucrati sunt aliquid notabile ex bonis illis superfluis, tenentur, *rem pauperum male partam restituere*, ut statuit Conc. Rhem. anno 1583.

Nota 1. Ex dictis saltem patet, beneficiarios teneri non solum ex caritate, sed etiam ex religione impendere bona superflua in usus pios, idque jure divino naturali; cum constet bona illa esse bona Deo dicata, & ad ejus cultum data: ideoque si aliter impendant, reos esse culpæ mortalis & sacrilegii: ac proinde etiamsi non constaret peccasse contra justitiam, merito ipsis in satisfactionem imponitur obligatio tantumdem ex bonis patrimonialibus restituendi piis caussis, quantum ex ecclesiasticis in usus profanos impenderint,

Nota 2. Clerici, qui pensionem clericalem accipiunt, tenentur quoque superflua in pia opera impendere. Quia accipiunt illa ut ministri Ecclesiæ, & cum onere illis bonis affixo. Item commendatarii, cum subeant locum beneficiarii titularis in munere, jure & commodis, subeunt quoque eadem onera. Præterea bona monasterii sunt bona Deo dicata: unde omnia ex natura sua, & ex vi donationis illorum debent impendi in pios usus. Religiosus vero habens beneficium extra monasterium non unitum monasterio, tenetur bona superflua impendere non in usum monasterii, sed in usus pios in loco sui beneficii, ut in subsidium pauperum, in fabricam, & ornamenta templi parochiæ: nam ex jure & ex institutione beneficii habet facultatem ac obligationem superflua in pauperes beneficii & alios pios usus ejus loci præ ceteris impendendi. Quare illud; *quidquid acquirit monachus, monasterio acquirit*, non intelligitur de iis, quæ ex beneficio acquirit, sed ex donatione vel propria industria.

Nota. 3. Per congruam sustentationem intelligitur quidquid necessarium est ad victum, vestitum, & habitationem beneficiarii ac personarum ei necessariarum, ad hospitalitatem exercendam, ad modicas aliquas donationes remuneratorias, uno verbo, ad honestam ac convenientem cujusque vivendi rationem, ab omni luxu & intemperantia alienam secundum cujusque statum, officium, dignitatem, ordinem, & qualitatem beneficii. Quæ omnia æstimari debent judicio prudenti, & secundum consuetudinem piorum, ac timoratorum ejusdem conditionis, & sacros canones de vita & honestate clericorum, & regulam a Conc. Trid. sess. 25. cap. 1. traditam; videlicet, *Ita mores suos componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter non solum jubet, ut Episcopi modesta supellectili & mensa ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota ejus domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præseferat.*

Nota. 4. Nomine piorum operum intelliguntur omnia opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia. Item omnia quæ ad Dei cultum & animarum salutem spectant; nam bona illa donata sunt non solum ad subveniendum necessitati corporali, sed etiam spirituali fidelium, & ad promovendum cultum divinum. Pauperes vero censentur ii, qui carent necessariis sive ad vitam, sive ad statum suum sustentandum secundum suam conditionem.

Porro locus beneficii, ceteris paribus, anteponendus est ceteris; hinc si in illo sint necessitates extremæ vel graves, illis statim subvenire debet beneficiarius. Alias potest exteris opitulari, modo communium necessitatum proprii loci non obliviscatur.

Sed an Clerici teneantur etiam sub mortali impendere in pios usus partem superfluam bonorum, quæ accipiunt ex ministerio spirituali, ut administratione Sacramentorum, concionibus, sacrificiis, fungendo vicaria temporali &c

Resp. Non pauci asserunt cum Innoc. in cap. *Quia nos*, de testam. & Panormit. Quia 1. ex jure non possunt de illis testari sicut de patrimonialibus, c. 9. *de*

de testam. ibi: *De his tamen quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.* At talia sunt bona illa; quæ titulo officii aut ordinis percipiuntur. 2. Ex Concilio Nannetensi, cap. 10. *Presbyteri noverint decimas & oblationes, quas a fidelibus accipiunt, pauperum & hospitum & peregrinorum esse stipendia, & non quasi suis, sed quasi commendatis uti: de quibus omnibus sciant se rationem posituros in conspectu Dei, nisi eas fideliter pauperibus, & his qui præmissi sunt, administraverint, damna passuros.* Et Conc. Rhedon. an. 1274. cap. 12. *Quidquid habent Clerici* (scilicet ut Clerici) *pauperum est.* Idem habet S. August. supr. cit. 3. Ex S. Hieron. l. 14. in Ezech. ad cap. 46. *Qui ditior est Sacerdos quam venit ad Sacerdotium, quidquid plus habuerit, debet dare pauperibus . . . . Ut reddat ea, quæ Domini sunt, Domino suo.* Et ex S. Bernar. epist. 2. ad Fulcon. ubi generaliter ait: *Quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* 4. Quia ejusmodi bona sunt bona Deo consecrata, utpote intuitu religionis & cultus divini, perinde ac bona beneficiorum data ad sustentationem ministri, & alios pios usus. Nec fideles dant illam pecuniam ut mercedem operis, vel pretium laboris, (nam hoc esset simoniacum, cum opus & labor sint spiritualia) sed ut necessitatis & subventionis stipendium, inquit S. Thom. qu. 100. art. 2. ut scilicet Clerici habeant unde sustententur, & si quid superfit, in pios usus impendant, & pauperes alant pro suo Officio. *Oblationes quæ a populo Deo exhibentur, ad Sacerdotes pertinent, non solum ut eas in suos usus convertant; verum etiam ut eas fideliter dispensent, partim quidem expendendo eas in his, quæ pertinent ad cultum divinum; partim vero in his, quæ pertinent ad proprium victum, partim etiam in usus pauperum &c.* ait S. Th. 2. 2. q. 86 art. 2. Et vero bona Ecclesiæ, quæ a Patribus dicuntur bona Dei, & in pios usus impendenda, nihil fere aliud erant tribus primis sæculis sub Imperatoribus ethnicis, quam pecunia & alia mobilia, quæ fidelibus dabantur Clericis titulo ministerii spiritualis.

Quæst. VI. *An Clericus, qui habet bona patrimonialia sufficientia, possit sibi sumere ex bonis ecclesiasticis partem suæ sustentationi necessariam, & disponere de patrimonialibus, perinde ac si careret beneficio?*

Resp. Longe plures affirmant cum S Antonino 3. part. tit. 15. c. 1. §. 18. & Prob. 1. Ex. c. 16. & c. 30. *de præbend.* & cap. *Caritatem* 12. q. 2. ibi: *Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Ubi nulla fit distinctio divitum & pauperum; & cap. *Clerici*, 1. q. 3. *Clerici omnes stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum consequantur.* 2. Quia qui servit altari, potest vivere de altari, ex 1. Corinth. 9. *Quis militat suis stipendiis unquam? . . . . Nescitis quoniam qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de evangelio vivere;* & Matth. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* 3. Qui occupatus est in commodum aliorum, habet jus percipiendi ab iis necessaria ad suam sustentationem, quamvis dives sit. 4. Ex c. *Episcopi* & c. *Manifesta*, & sequentibus, 12. qu. 1. colligitur Episcopos posse retinere bona patrimonialia cum portione canonica bonorum Ecclesiæ. Idque supponit Alex. III. c. *Quia*, de testam. ubi statuit Clericos posse testari de bonis patrimonialibus, non autem de ecclesiasticis reditibus.

Ad canones & textus Patrum in oppositum objici solitos respondent Ecclesiam olim, cum ejus reditus essent exigui, statuisse ut distribuerentur solum iis, qui indigerent, non autem iis, qui patrimonium haberent: postea vero hanc disciplinam mutasse. (1)

DISSERTATIO.

De Peculio Clericorum.

§. 1. *Peculium* Clericorum, de quo in Jure Canonico peculiaris extat Titulus, (lib. 3. Decr. tit. 25.) impræsentiarum accipitur, quatenus bona quædam temporalia quæ complectitur, quæ Clerici annuente Ecclesia possident separatim a bonis ad ipsam Ecclesiam immediate spectantibus. Diminutivo autem exprimitur vocabulo, ut indicetur, pauca & modica esse debere ejusmodi bona, cum clericorum maxime sit paupertatem Christi, & Apostolorum imitari. Quod scire valde refert, atque in controversiam maxime venit, est jus seu dominium proprietatis eorumdem Clericorum relate ad tale peculium. Sed nihil certi, ac perspicui hac de re statui potest, nisi prius accurate distinguantur singula bonorum genera, ex quibus coalescere potest tale peculium.

§. 2. Bona ejusmodi universe aut sunt *patrimonialia* quæ clericis obveniunt ex variis titulis communibus etiam ipsis Laicis; puta ex hæreditate, legato, donatione, opificio, arte; aut sunt *quasi patrimonialia*, quæ acquirere solent Clerici qua tales quidem, etsi immediate non ratione beneficii Ecclesiastici, sed potius officii ac ministerii spiritualis, quod exercent, ex. cau. celebrando, concionando, Sacramenta administrando; unde & *Industrialia* dicuntur: aut sunt *Ecclesiastica*, quæ a clericis comparantur intuitu solius Ecclesiastici beneficii, qualia sunt decimæ, fructus agrorum, aliique reditus provenientes Episcopis, Canonicis, Parochis ex propriis beneficiis. Hæc postrema bona vocari solent *beneficialia*, ut secernantur ab aliis bonis *mere Ecclesiasticis*, scilicet a rebus mobilibus, vel immobilibus Ecclesiarum, & Locorum Piorum, quæ clericis non tribuuntur separatim, nec appropriantur, sed dumtaxat concreduntur custodienda, & administranda. Eadem bona Ecclesiastica beneficialia, cum ordinata sint ad sustentandos clericos, quibus beneficia ipsa in titulos collata fuerunt, sub triplici veluti respectu consi-

(1) Quod spopondi in superiore Nota ult. me hic facturum, nunc pro viribus præsto. Sed, cum amplitudo materiæ longiorem postulet sermonem, idcirco loco Notæ conficiam Dissertationem, eamque pro more paragraphis distinguam.

considerari queunt. Nam vel sunt *superflua* sustentationi etiam congruæ clericorum; vel omnino *necessaria* sustentationi; vel studiosa frugalitate, atque parsimonia vivendi *subtracta* sustentationi congruæ honestæque. Quæ ultimi sunt respectus, consueverunt appellari bona *patrimonialia*; & ideo ad secundum genus supremum quasi patrimonialium seu industrialium rite revocantur, tametsi materialiter spectata referantur ad tertium genus. Ecclesiasticorum seu beneficialium. Porro *Distributiones Chorales* (de quibus in super. Nota 3. ad quæst. IV.) itemque incerti proventus Parochorum, qui vulgo *Funeralia* seu *Fructus stolæ* dicuntur, pertinent ad secundum genus industrialium. Nunc distincte discutiendum, quale dominium relate ad unamquamque enumeratorum bonorum classem competere possit clericis, considerata ea dispositione quæ dicitur *inter vivos*.

§. 3. *Primo*. Clerici Seculares pleno absolutoque jure possident bona *patrimonialia*, perinde ac Filii familias bona *castrensia*. Enimvero ex una parte non fiunt incapaces temporalis dominii ob susceptum clericatum, quemadmodum contra Novatores passim propugnant Catholici Magistri; ex alia non se abdicant eo dominio per votum solemne paupertatis, sicut Religiosi, nec ullo alio nomine tenentur dimittere patrimonium, uti Ven. & Emin. Bellarminus (Lib. 1. de cler. cap. 22.) solide demonstrat adversus peculiarem opinionem Thomæ Waldensis, gravissimi ceteroquin Scriptoris.

§. 4. *Secundo*. Quamvis clerici habeant patrimonium sufficiens, aut etiam pingue, possunt nihilominus donari Ecclesiastico beneficio; ita scilicet, ut simul & dominium absolutum retineant patrimonii, & beneficii proventibus fruantur. Bened. XIV. (lib. 7. de Synod. c. 2. n. 2.) *Quidquid sit, an juxta priorum Ecclesiæ sæculorum disciplinam Ecclesiasticis Beneficiis gaudere possent, quibus opulentum suppetebat patrimonium . . . certum est, hac nostra tempestate etiam Clericis divitiis affluentibus Ecclesiastica Beneficia conferri: neque est qui dubitet, quin iidem verum dominium habeant redituum, quos ex proprio percipiunt patrimonio*. Hæc autem beneficiorum collatio utique facultatem etiam præsefert capiendi sustentationem ex fructibus eorumdem beneficiorum: ut satis declarat præsens disciplina, & praxis ab eodem Pontifice memorata. Unde Fagnanus (num. 6. Com. in cap. 5. *Si quis* tit. de Pecul. cler.) fideliter scripsit: *Statuenda est pro indubitata præsens conclusio. Episcopi, & Clerici habentes patrimonium possunt vivere de proventibus Ecclesiæ juxta conditionem & dignitatem, ac patrimonium cum fructibus servare quibus volunt. Pro conclusione stat auctoritate Innocentii, qui inquit: Non credimus, quod qui habet beneficium, vivere debeat de patrimonio, sed de Altari. Et Hugonis, qui ait: Clericos licite posse habere propria, & percipere Ecclesiastica Beneficia; dummodo propter hoc non deferatur justitia: nec peccare accipiendo beneficia sibi debita, quia jure suo utuntur, ex quo serviunt Ecclesiæ, & beneficia eis canonice assignata sunt. Et sequuntur Hostiensis, Archidiaconus, Abbas, qui hanc quæstionem diligenter examinat, & solvit contraria per temporum distinctionem: & affirmat opinionem Innocentii, & Hostiensis communiter teneri per omnes Doctores. Quam etiam communem esse testantur Felinus (citans in hanc sententiam D. Thomam 2. 2. quæst. 185. art. 7. ad 3.) Covarruvias, & Navarrus*. Verba porro D. Thom. sunt ista: *Non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda, nisi forte in articulo necessitatis, in quo etiam vasa cultui divino dicata distrahuntur, ut Ambrosius dicit. Et in tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet bona patrimonialia, de quibus vivere posset*. Recensitis Doctoribus adjice S. Antoninum, B. Angelum, Sylvestrum, Armillam, aliosque Summistas, atque ex recentioribus Petrocorensem, Hennum, Habertum, & plerosque etiam illorum, qui ceteroquin clericis adimunt dominium beneficialium bonorum superfluorum. Nec desunt varia argumenta ex Sacris Canonibus, aut apta responsa ad difficultates contrarias; ut videre licet apud cit. Fagnanum, itemque apud Doctiss. Covarruviam (de Testam. cap. 1. n 2. & seq.) qui protestatur, se objectionibus præcipuis satisfacere, *ne tot Sacerdotum animæ in discrimen conjiciantur, tutissimam assertionem anxie nimis omittentes*. Profecto Ecclesia passim beneficia confert in titulum clericis patrimonio instructis, ab eisque districte exigit officia & obsequia spectantia ad eadem beneficia. Ergo iidem jus acquirunt percipiendi ex propriis beneficiis alimoniam, ratione impensi ministerii ac laboris; quippe juxta Apostolum de Sacris Ministris loquentem (2. ad Tim. cap. 5.) *dignus est operarius mercede sua*. Quod vero alias facultates ipsi præterea habeant, quibus, si vellent, possent se sustentare, non idcirco prædicto jure excidunt; quoniam illas non habent ab Ecclesia, pro qua laborant, sed a paterna domo, vel aliunde. Nec fane Fidelibus, qui bonis suis locupletem fecerunt Ecclesiam, unquam in mentem venit Sacros Ministros jugi labori adjicere sine stipendio, quod jure ipso naturali constet laboribus esse rependendum. Cur igitur volent morosi nonnulli Theologi novum onus imponere, quod plures avocabit ab Ecclesiæ ministerio haud sine gravi ipsorum Fidelium detrimento?

§. 5. *Tertio*. Sicuti Filii-familias bonorum *quasi castrensium*, ita clerici bonorum *quasi patrimonialium*, sive *industrialium* omnium habent dominium liberum, quidquid contra sentiat Vanespenius cum aliis, quibus Auctor assentitur. Thesis illa etsi non adeo splendida, sicuti præcedens altera: satis tamen communi firmoque nititur sensu Doctorum, computatis quoque plurimis eorum, qui clericis nullum jus tribuunt in bona superflua beneficiorum. In primis namque dominium illud deprehenditur ex præclaro monumento, quo Bened. XIV. (lib. 5. de Syn. cap. 8. n. 5.) demonstrat, antiquum esse morem elargiendi stipem Sacerdoti celebranti, ita scribens: *Quod in fine Sæculi VIII. jam invaluisset, fidem facit Chrodegangus Episcopus Metensis in Regula, quam eo sæculo labente, vel nono ineunte, suis Canonicis præscripsit, in ea quippe c. 32. de Eleemosynis, cuique Canonicorum liberam potestatem fecit accipiendi, & in quos vellent usus expendendi eleemosynam, quæ pro sua sibi Missa offerebatur. Si aliquis, inquit, uni Sacerdoti pro Missa aliquid in eleemosynam dare voluerit, hoc Sacerdos a tribuente accipiat, & exinde quod*

quod voluerit, faciat. Adde, quod idem Pontifex docet (*de Beatif. Serv. Dei*, l. 3. cap. 34. n. 23.) *Reditus in duplici sunt differentia, alii, qui proveniunt ex bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus; alii, qui proveniunt ex bonis Ecclesiasticis. Et horum quidem primi, & secundi generis Ecclesiastici dominium habent, possunt eorum reditus sibi retinere, vel etiam aliis pro libito elargiri*.

§. 6. Suffragatur pariter decretoria ratio. Siquidem Fideles talia bona exhibent Sacris Administris titulo seu congruæ sustentationis, seu honesti stipendii, ob eorum ministerium, laborem, industriam; interdum etiam titulo aliqualis donationis ubi præsertim ea bona valde excedunt corporalem clericorum laborem. Hinc, quicumque ex istis titulis interveniat, palam est, eadem bona ita præstari, ut libero prorsus clericorum dominio cedant; ideoque citra ullum aut explicitum, aut implicitum onus erogandi in caussas pias quidquid ex ipsis superfuerit: eo ferme modo, quo Consiliarii, Judices, Advocati, ac reliqui Officiales laici acquirunt pleno dominii jure mercedes suas. Hoc enim respectu Ecclesiasticos Ministros non esse inferioris conditionis aliis quibuscumque probat Apostolus (1. ad Cor. c. 9.) *Quis militat suis stipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? .... Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos?*

§. 7. Et hic quidem Apostolicus textus invicte ostendit, posse, absolute ac per se loquendo, rependi pro spiritualibus temporalia tamquam stipendium, aut mercedem laboris, absque ulla simoniaca labe: etsi negandum non sit (quod jam indicavimus in Nota 3. ad q. 4.) sæpe sæpius posse per accidens, atque ob effrænem hominum cupiditatem intervenire simoniam saltem mentalem, vel speciem simoniæ Ecclesiasticis Statutis reprobatam. Ratio est, quia simoniæ malitia in hoc sita est, quod *emptione ac venditione*, vel quovis alio *non gratuito contractu* dentur, & recipiantur spiritualia, & temporalia, ita ut temporalia vere possint dici exhibita veluti *pretium* spiritualium. Audi Seraphicum (Spec. Anim. cap. 2.) *Generaliter circa materiam hanc observa, quod spirituale dare, vel accipere pro temporali, ita quod spirituale cadat sub pretio, est vitium simoniæ. Licet autem pro labore, & sustentatione secundum bonæ consuetudines accipere, seu dare*. Et rursus (in 4. sent. dist. 25. art. 1. quæst. 4.) ex recitato Apostoli textu infert, *quod si doctor, consiliarius, & medicus, & alii qui laborant, de consilio sive de doctrina pretium recipiant propter laborem, & suam sustentationem, nulla est culpa, nulla simonia. Si tamen quis venderet donum sibi divinitus datum, non laborem suum, judicaretur simoniacus. Similiter dicendum est de celebratione missarum, & similium*. Audi & Angelicum (2. 2. q. 100. art. 2. in Corp. & ad 4.) *Accipere aliqua ad sustentationem eorum, qui Sacramenta Christi ministrant, secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudines approbatas, non est simonia, neque peccatum .... Si aliqua ex consuetudine exigantur quasi pretium rei spiritualis cum intentione emendi, vel vendendi, est manifeste simonia*.

Alter vero textus Angelici, quem Auctor ex q. 86. art. 2. profert in favorem contrariæ sententiæ, neutiquam obest. Etenim S. Doctor ibi non spectat præcise ea bona industrialia, & quasi patrimonialia, de quibus nunc controversia movetur, sed universam massam bonorum, quæ a Fideli Populo offeruntur. Et vult (quod quidem apertius declarat quæst. 185. art. 7.) non omnia penes Sacros Ministros manere debere, sed potius in varios usus Ecclesiæ, ministrorum, & pauperum impendenda. Quod utique hic minime negatur; cum exploratum sit, jamdiu ab Ecclesia factam, & servatam hujusmodi distributionem bonorum. Ceterum, an potiot clericis attribuatur, quatenus modo complectitur seu beneficialia, seu industrialia bona, libero subsit eorumdem dominio, Angelicus ibidem non explicat: quare ex illo textu nihil potest extundi contra superiorem nostram doctrinam. Pariter neque alia veterum testimonia ab Auctore producta ullatenus quadrant ad ipsius caussam, quippe præsenti Ecclesiæ disciplinæ accommodata, non ad industrialia, sed ad sola beneficialia possunt utcumque referri, de quibus fiet deinceps specialis quæstio.

§. 8. Neque juvat recurrere ad Canonem, vetantem clericis facere testamentum de his, quæ *consideratione Ecclesiæ* perceperunt. Nam primo, esto bona industrialia possent dici in sensu canonum acquisita *intuitu Ecclesiæ*, non propterea sequeretur, clericos *inter vivos* agentes carere illorum dominio. Quippe indicatus canon solum facultatem adimit disponendi de talibus bonis *caussa mortis*, seu testandi: quod est e priore quid longe diversum. Omnes enim ii DD. tum Theologi tum Canonistæ, qui clericos pronuntiant dominos integræ portionis beneficialis, ultro fatentur, dominium istud non posse extendi etiam ad testandum de illa, ob expressas scilicet sacrorum canonum prohibitiones; adduntque, idcirco Ecclesiam voluisse tale dominium ita restringere, ut clerici (quibus ob varias, gravesque posteriorum temporum circumstantias dominium indulgere fuit expediens, ac pene necessarium) videntes nullam sibi superesse facultatem de bonis suis disponendi caussa mortis, illorum amore non illaquearentur, nec illa sibi retinerent vita durante, sed libentius in pauperes erogarent, vel in alias pias caussas expenderent, juxta ipsius Ecclesiæ mandatum eidem dominio pariter adjectum instar alterius restrictionis seu gravaminis.

§. 9. *Nec obstat*, inquit Doctis. Gonzalez (num. 4. Com. in cap. 7. *Cum in Officiis*, tit 26. de Testam. lib. 3. Decret.) *quod licet verum sit Clericos beneficiarios dominos esse fructuum beneficiorum suorum; tamen testamentum facere non possunt. Non enim novum, aut insolens, ut qui dominus est, de bonis suis disponere non possit; ut contingit in filiis familias, qui licet dominium habeant bonorum adventitiorum, de his tamen testamentum facere non possunt*. Similiter Covarruvias (par. 3. Relect. c. *Possessor* de reg. Jur. in 6. §. 3. n. 7.) *Summe observandum, quod possessor rerum majoratus, qui illum jure optimo vocationis obtinet, licet res alienare non possit, dominus tamen illarum rerum vere dicitur. Non est enim de substantia dominii, quod res a domino alienari possit*. L. 2. C. de bon. matet. l. ult. §. *Filiis &c*.

§. 10.

§. 10. Deinde adhuc immerito negatur, bona *industrialia* esse computanda inter ea, quæ in præsenti materia a sacris Canonibus appellantur percepta *consideratione Ecclesiæ*, seu pure Ecclesiastica. Idque satis dignoscere licet tum ex monumento, quod ex Bened. XIV. retulimus (§. 4.) tum ex sensu, & praxi præsenti Curiæ Romanæ. Atque rem hanc erit operæ pretium enucleatius exponere, ut illis potissimum Sacerdotibus consulatur, qui in solo hærentes veterum canonum cortice, atque addicti lectioni recentium quorumdam scriptorum ad prodigium rigidorum, animo misero anguntur, sibique quasi persuadent, sub reatu lethalis criminis in pias caussas erogandum esse, quidquid ipsi *Clericatus* ope (sive, ut vulgo dicitur, *perchè hanno il collare da prete*) quomodocumque acquirunt.

§. 11. Quemadmodum laudatus Gonzalez, aliique peritissimi Interpretes Pontificii Juris observant (Com. in tit. cit. *de Testam.*) dum Sacri Canones passim in eo Titulo vetant Episcopis, & reliquis clericis testamenta condere de *bonis Ecclesiæ*, *acquisitis per Ecclesiam*, *perceptis consideratione Ecclesiæ* &c. hæ verborum formulæ, non *absolute*, sed *relativi* sunt termini, Dialectice loquendo. Videlicet bona sic nominata opponuntur aliis diversis bonis, quæ clerici possunt acquirere intuitu *propriæ personæ*: quare ex mutua utriorumque collatione, & consideratione dispicienda est peculiaris utrorumque natura. Porro bona acquisita intuitu *personæ*, juxta Decretalem Alex. III. (Tit. cit. cap. 9. *Quia nos*) censentur ea, quæ clericis proveniunt *paternæ successionis*, *vel cognationis intuitu*, *aut de artificio*, *seu dono consanguineorum*, *aut amicorum suorum*, *non habito respectu ad Ecclesiam*: uno verbo, *patrimonialia*, & *quasi patrimonialia*. Igitur ex adverso bona comparata in tuitu *Ecclesiæ* intelliguntur illa, quæ ipsi acquirunt quatenus sunt Rectores Ecclesiæ, Episcopi, Canonici, Parochi, & quomodolibet Beneficiati; quæque idcirco consistunt vel in redditibus ipsi Ecclesiæ incorporatis, vel in fructibus emanantibus a particularibus beneficiis, atque vel bona *Ecclesiastica* simpliciter, vel bona *Beneficialia* nunc appellari consuevere. Quod si ita est, jam clarescit, in sensu bonorum acquisitorum *consideratione Ecclesiæ* minime venire bona clericorum *industrialia*, aut *parsimonialia*, aut ejus generis alia. Enimvero quamvis etiam ista a clericis acquirantur, radicaliter ac remote, titulo ordinis, & Beneficii Ecclesiastici (quatenus eadem minime possent obtinere, nisi clerici, & Beficiati forent) nihilominus quadam veluti juris fictione non æstimatur Ecclesiastica aut primi, aut secundi generis, sed tantum collata, comparata, & intuitu solius personæ, ac personalis industriæ & laboris, Unde fit, ut clericis emorientibus omnia ista non secus, ac bona artificio & industria Judicum, Medicorum, & quorumvis Officialium, seu ex testamento seu ab intestato pertineant ad ipsorum hæredes: uti præsertim tradit Navarrus (Com. de Spol. cleric. vers. init. (asserens, eadem non venire inter spolia clericorum Apostolicæ Cameræ. Hucusque dictis de integra bonorum *industrialium* & *quasi patrimonialium* serie robur addit, quod Bened. XIV. (lib. 13. *de Syn.* cap. 12. & 22.) exerte docet de una illorum specie, scil. de *Choralibus Distributionibus*. Ait namque, quod destructa jam fere ubique vita communi Canonicorum Sæcularium, quæ priscis Ecclesiæ sæculis vigebat, ii *nunc constituta choro interessentibus certa emolumenta lucrantur, eadem & sua faciunt, expenduntque libere in proprios usus, cum illorum dominè sint pleno jure*.

§. 12. *Quarto*. Ex sententia Doctorum ferme communissima, a qua Juveninus, aliique perpauci dumtaxat recedunt, est clericis dominium plenum bona beneficialia *necessaria sustentationè congruæ*. Ea namque recipiunt tamquam laboris & obsequii, quod Ecclesiæ impendunt, mercedem ac stipendium, jure ipso naturali & Divino non minus sacris, quam reliquis quibusque operariis debitum, ut demonstrat Apostolus jam laudatus in præcedentibus. Sane sicuti portio bonorum Ecclesiasticorum destinata pauperibus alendis, horum liberæ dispositioni subjacet, ubi eam acquisivere, & piæ Fidelium voluntati, a quibus talia bona primitus oblata, cumulate jam est satisfactum: eodem plane modo, immo multo magis, sacri Ministri evadent domini propriæ portionis, veraque mercedis justo sustentationis titulo comparatæ.

§. 13. *Quinto* Æqualem dominium obtinent Clerici bonorum *beneficialium parsimonialium*; uti juxta communem doctrinam jam adstruximus in super. 4. concl. atque Angelicus expresse indicat (2. 2. qu. 86. art. 7. ad 1.) quidquid contra sentiat idem Juveninus cum nonnullis aliis. Et quidem ex mox dictis ratio manifesta eruitur. Nam si clerici dominium sibi vindicant integræ portionis ad honestum victum necessariæ, quidni & bonorum parsimonialium, quæ ex tali portione subtrahuntur solertia, & abstinentia spontanea ipsorum clericorum? Forsan, ut dominium istud clerici retineant, necessarium creditur, ut deputata sibi bona in stomachum trajiciant, aut quovis alio modo reipsa absumant? Vel numquid parsimoniæ cura, & sobrietatis incommodum, faciunt ipsos esse deterioris conditionis?

§. 14. *Sexto*. Ad bona *beneficialia superflue sustentationi* quod spectat, jam a diuturno tempore DD. tum Theologi, tum Canonistæ contrarii admodum studiis inter sese disputant: atque ab hujusmodi controversia dirimenda: qui ceteroquin plura hactenus obscura & incerta eliquavir, definivitque, Bened. XIV. abstinendum duxit, tametsi duplici in loco (*de Beatif. Servi Dei* lib. 3. c. 34. n. 26. & *de Syn.* lib. 7. c. 2. n. 6. & seq.) præsens argumentum attigerit. Eapropter non fert animus ullam determinatam thesim hic figere; etsi subductis rationibus mecum ipse jam constituerim, quidnam privata opinione defendendum sit. Per me igitur quisque clericorum Beneficiariorum in suo sensu abundet: sitque contentus iis, quæ hactenus exerto gladio propugnavi. Nonnulla quidem libenter subjiciam probe animadvertenda a cunctis, qui se comparant ad judicandum de præsenti gravissima controversia.

§. 15. *Primum*. Quæcumque probanda sit sententia scholarum circa *dominium* clericorum relate ad bona *beneficialia superflua*, ex Bened. XIV. (lib. 7. *de Syn.* cap. 2. n. 4. & 5.) *Certum est, etiam posita Ecclesiasticorum bonorum divisione, & assignata jampridem pauperibus quarta parte fundorum ad Ecclesiam pertinentium, ex quibus putant Doctores erecta*

erecta & donata fuisse hospitalia, aliaque instituta opera pia ad eorumdem pauperum commodum; adhuc nihilominus teneri Clericos Beneficiarios, reditus, quos ultra sui honestam sustentationem ab Ecclesia percipiunt, distribuere in pauperes, aliaque pia opera erogare, nec posse absque gravi peccato in convivia, ludos, venationes, & similes profanos usus impendere, aut consanguineis elargiri, nisi tamquam pauperibus, si vere pauperes sint, & tunc, ut minus egeant, non ut ditescant. Hanc obligationem omnes Ecclesiæ canones aut imponunt, aut omnibus impositam agnoscunt, qui Ecclesiæ militans stipendiis..... Quocirca nullus omnino Doctor, præter unicum Lorcam, ausus fuit unquam eximere Beneficiarios a gravi obligatione distribuendi reditus Ecclesiasticos suæ honestæ sustentationi superfluos, in pauperes, aliaque pia opera. Quænam porro veniant nomine *caussæ piæ*, Reinffestuel (§. 3. n. 66. & seq. Com. ad tit. 25. lib. 3. Decret.) edisserit.

§. 16. *Secundum*. Lis maxima inter DD. potissime fervet circa *titulum*, seu caussam hujus gravis obligationis, ita ut alii eam derivent ex *stricta justitia*, alii ex *lege caritatis*, alii ex *virtute religionis*, alii ex *positivo præcepto Ecclesiæ*: ut ibidem (n. 6. & 7.) Ben. XIV. distincte ostendit. Perpendenti *quadruplex* istud doctrinarum divortium facile patebit, *duas* dumtaxat hinc emergere contrarias sententias circa *dominium* istiusmodi superfluorum bonorum, nec non circa *restitutionem* eorumdem male expensorum. Nam qui cum Navarro, & aliis sat multis repetunt obligationem illam ex *justitia*, ii clericos universos dominio spoliant prædictorum bonorum; atque idcirco restitutionis legi obnoxios judicant tum clericos, qui talia bona in usus profanos impenderunt, tum consanguineos, collusores, & alios omnes, qui eadem ab ipsis receperunt absque legitima pietatis, caritatis, misericordiæ caussa. Qui vero ex alio quovis diverso titulo illam obligationem deducunt; hi *plerumque* & dominium clericis attribuunt, & a restitutionis onere tum clericos, tum eorum hæredes eximunt. Dixi *plerumque*. Siquidem reperire est intermediam nonnullorum sententiam, qui cum superfluorum fructuum dominium clericis tribuant, contendunt nihilominus ex lege justitiæ restituendum, quidquid in malos aut profanos usus fuerit ab iisdem distractum. Quomodo hic opinandi modus concipi, defendique possit, Paulus Layman (l. 4. *Theol. Moral.* tr. 2. c. 3. n. 3.) conatur ostendere: cui accedunt Enghel, Pirrhing. Roncaglia, Jansen. Præmonstratensis Canonicus, & si qui sunt alii.

§. 17. *Tertium*. Conc. Trid. nullam ex controversis illis opinionibus decretorie aut probasse, aut improbasse, ex Card. Pallavicino (l. 24. Hist. c. 3. n. 4.) discimus. Nam cum in eo decreto (sess. 25. de reform. c. 1.) quo Episcopis moderatio, & frugalitas vivendi, & distributio redituum Ecclesiasticorum præscribebatur, hæc ratio primitus apposita fuit: *Quia Episcopi Ecclesiasticorum proventuum dispensatores sunt*, teste eodem Historico: *Lotharingus Cardinalis Guerrerus, Archiepiscopus Granatensis, & alii admonuerunt, ut id removeretur, ne detrimentum afferret valde communi sententiæ, quæ docet, earum dominium penes illos esse. Quocirca*, subdit Bened. XIV. (n. 13.) *Si Concilii Tridentini Patres noluerunt quæstionem attingere inter Catholicos exagitatam, jure meritoque Nos consulendum duximus Episcopis, ne illam in suis Synodis definiant, aut tamquam definitam assumant.*

§. 18. *Quartum*. Opinio adscribens clericis dominium integræ portionis Beneficiariæ, non modo tempore Conc. Trid. erat *valde communis*, ut prælaud. Pallavicinus ait; verum etiam longe antea plures, eosque illustres habuit vindices partim Canonistas, partim Summistas; sicuti innuunt Molina (*de Just. & Jur.* disp. 143. n. 3.) & Fagnanus (n. 1. & seq. Com. in c. 5. *Si quis*, tit. de Pecul. cler.) ac præterea colligere licet ex Gab Biel, qui an. 1490. Tubingæ edidit sua Com. Theol. Is enim (in 4. Sent. dist. 15. q. 8.) ubi quæstionem hanc problematice proposuit tractavitque, sequentem thesim ponit, quæ est numero quinta. *Etsi graviter peccent Beneficiati bona Ecclesiæ eis indistinctæ deputata consumendo; non tamen satis stricte definitum est, eos ad restitutionem obligatos esse.* Tum secundam partem thesis ita probat. *Ea patet, quia sunt contrariæ opiniones Doctorum.* Ac relata severiore opinione, subdit: *Alia est opinio mitior, cui videntur consentire D. Thom. & Joannes Gerson.* Quod si *D. Thom.* qui unus est pro decem millibus, ac fere innumeros habuit quavis ætate excellentis suæ doctrinæ moralis sectatores; jam quot alii, tametsi totidem haud nominati, simul intelliguntur, nemo non videt. Angelicum autem *constanter* (scilicet & juvenem, & virum, cum senem dicere proprie nequeamus) vindicasse clericis dominium *totius* portionis ipsorum usui deputatæ *seorsim* a portionibus Ecclesiæ, & Pauperum, deprehendet quicumque voluerit pesiculate examinare tum integram ejus hac de re scriptorum seriem (quodl. 6. art. 10. & 2. 2. qu. 185. art. 7.) tum accuratam præcipui ejus interpretis Sylvii (concl. 4. ad cit. art. 7.) expositionem, tum gravissimum Bened. XIV. judicium ita scribentis (n. 10. & 11.) *Duplici in loco S. Doctor hanc versavit quæstionem, in Quodlibetis nimirum, & in Summa; in Quodlibetis aperte adhæret posteriori sententiæ, attribuenti scilicet Clericis verum dominium etiam superfluorum redituum, quos ab Ecclesia percipiunt. In postremo opere Theologicæ Summæ sententiam retractasse, quam in Quodlibetis docuerat, contendunt plerique ex iis, qui primam opinionem propugnant. Verum ut ingenue loquamur, in hoc ipso Theologicæ Summæ loco, quem isti Doctores sibi favere ajunt, videtur Angelicus doctrinam confirmare, quam in citato Quodlibeto 7. tradiderat &c.* Hinc Fagnanus cit. (c. 2.) conqueritur: *D. Thomæ opinionem ita Navarrus corrumpit, ut eum in contrarium vi deducat.* Ex his porro dilucet, quantam fidem mereatur ex adversariis Joan. Major; qui longe post Angelicum. Gersonem, aliosque vetustos Angelici asseclas scribens an. 1500. inquit apud Hennum (Tr. *de just. & Jur.* disp. q. 2 concl. 2.) *nullum Doctorem ante se mortuum contrarium docuisse.*

§. 19. *Quintum*. Post Conc. Trid. multo major notari potest numerus Doctorum, qui serie non interrupta ad hæc usque tempora, eidem sententiæ patrocinati sunt, potissimum ob prælucentem facem D. Thomæ, *cujus Eximii Doctoris auctoritas multum* pon-

ponderis habet in re tanti momenti, de qua disputamus, ut observat Molina (disp. 144. n. 12.) qui nonnullos etiam nominatim recenset. Certe, præter Doctiss. TT. Cajetanum, Dominicum Sotum, Barnesium, Sylvium, Becanum, Toletum, Vasquesium, aliosque recentiores, præcipua Ecclesiasticæ Jurisprudentiæ conspirant lumina: videlicet Covarruvias, Molina, Gonzalez, Fagnanus, Barbosa, Sarmiento, Garzias, quibus accedunt Antonellus, Vallensis, Cabassutius, Smalgrueber, Schmier, Pichler, & novissimi alii. Quare de hujusmodi sententia dicere non dubitarunt Covarruvias (*de Testam.* c. 7. n. 12.) *nostris hisce temporibus admittenda ex totius Christiani orbis consuetudine, qua plurimum adjuvatur*; Fagnanus cit. (n. 1.) *verior, eique favet consuetudo valida*; Cabassutius (*in Jur. Can. Theor. & Prax.* l. 14. n. 2.) *prævalet, usu passim recipitur*; Pirrhingius (§. 3. n. 14. Com. ad cit. Tit.) *hodie communi usu, & consuetudine est recepta, ideoque in praxi damnari non potest*. At inquies, eccur ergo S. Carolus Borromæus, strenuus Conc. Trid. vindex, sanæque doctrinæ propagator, Synodali sanctione confirmavit oppositam sententiam? Resp. ita quidem nonnulli decantant; sed audi Bened. XIV. (n. 12.) *Aliud suæ opinioni præsidium comparare studuit Natalis Alexander ab auctoritate S. Caroli Borromæi, in cujus Concilio Mediol. I. definitum affirmat, Beneficiarios non esse dominos Ecclesiasticorum redituum, qui suæ honestæ sustentationi supersunt, eosque in profanos usus impendentes ad restitutionem ab eodem adactos. Verum nos, qui nullius partis studio abrepti sumus, nihil ejusmodi a S. Carolo decisum comperimus. Et enim &c.*

§. 20. *Sextum*. Præcedentium trium §. doctrina perspicue ostendit, nonnullos Scriptores, aliis cæteroquin nominibus suscipiendos, prudentiæ moderationis limites prorsus excessisse, dum veluti censoria auctoritate sequentia judicia tam fidenter protulere, quæ apud Hennum cit. (qu. 5.) & Roncagliam (Tract. 13. *de sept. præc. Decal.* qu. unic. cap. 6. reg. 1.) aliisque consignata leguntur. Nimirum prædicta sententia vocata fuit ab Archidiacono *hæresis in jure*, a Comitolo *nova, & periculosa*; a Medina *sacrilega, adulatoriis quorumdam Sophistarum magis in Scholas introducta, & Evangelicum pauperibus opitulandi ministerium excludens*; a Petro Soto *error gravissimus saltem contra bonos mores, & justitiam &c.* Merito propterea Fagnanus cit. Num. 1.) præsentem quæstionem tractaturus initio præmonuit, *laudandos non esse DD. qui ut piis caussis faveant, falsam opinionem pro vera, vel dubiam pro certa obtendunt, vel probabilem pro damnata excludunt. Ut enim docuit Aristoteles 19. Eth. 1. veri sermones non solum ad cognitionem, sed etiam ad vitam bene degendam sunt utiles: & sermo tunc fidem facit, cum congruis factis, alias contemnitur. Qui vero hanc justitiæ normam* (hoc est, prætensam justitiæ obligationem) *erga pauperes custodiant, ut superflua illis largiantur, vix reperiuntur etiam inter Beneficiatos Religiosos, nec expedit inducere Clericis conscientiam, contra quam facturi sint, & gravis damnentur.*

§. 21. *Septimum*. Cum sacri Canones, quibus potissime finienda præsens controversia, editi fuerint pro loco, tempore, personis, & negotiis instantibus, sicut in ipso jure Canonico (2. part. Decret. dist. 39.) expresse monetur, nosque (N. 71.) jam ostendimus; atque aliunde multiplex contigerit variatio circa distributionem Ecclesiasticorum bonorum, præsertim ubi sæculo V. Quadripartita eorum partitio invaluit, & deinceps sæculo IX erecta fuere particularia beneficia, & clericis assignata in speciales titulos: idcirco in Sacris Canonibus successiva temporum serie conditis ingens detegitur diversitas, quamvis unica communis omnium fuerit origo, idem scilicet indeficientis sapientiæ consilium, quo Ecclesia regitur. Exinde autem consequitur, quod si unquam alibi, hic certe, ad ferendum prudens rectumque judicium pernecessaria sit exacta notitia Ecclesiasticæ disciplinæ qua priorum, qua posteriorum sæculorum. Secus enim qui tali destituti subsidio fidenter eloqui, aut scribere tentabunt, sacrorum Canon. œconomiam, ac sensum minime percipient; sicque & seipsos decipient, & alii similiter incautis imponent (N. 70.) ubi vel plaustra Ecclesiasticorum jurium producunt, ac de genuina illorum interpretatione gloriantur. Ex. ea. legantur hæc monumenta diversarum ætatum, nempe ex una parte Can. 37. inter Apostolicos: *Omnium rerum Ecclesiasticarum Episcopus curam gerat. Non liceat autem ex eis aliquid sibi vindicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri*. De Bernardi sententia (epist. 2. ad Falcon.) *Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altari retines, suum non est, sacrilegium est*. Ex alia vero parte Decretalis Bonif. VIII. de Canonicis, & reliquis Ecclesiarum Ministris a choro absentibus (in 6. Decr. lib. 3. tit. 3. cap. unic.) *Qui de distributionibus quicquam receperint, rerum sic receptarum dominium non acquirant, nec faciant eas suas*. Conc. Trid. statuta de Beneficiariis non residentibus in propriis Ecclesiis (de Reform. sess. 23. cap. 1. & sess. 24. cap. 12.) *Pro rata temporis absentiæ fructus suos non faciunt. Privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos . . . privetur fructibus, quos lucratus fuerit &c.* Porro, nisi hæc & consimilia alia monumenta, diversas decernendi, loquendique formas continentia, invicem conferantur, & æquo libramine appendantur, nil poterit tuto decerni, quod spectat Ecclesiasticos proventus Clericorum præsentis istius ætatis.

§. 22. *Octavum*. Præcedens animadversio plures eosque illustres permovit Doctores Juris Pontificii consultissimos (§. 19.) vel ad vindicandum Clericis nostri ævi dominium integræ portionis beneficialis, quamquam veteres Canones minus favere videantur. Spectata siquidem posterioris Ecclesiæ disciplina, quadruplicis interpretationis genere ostendunt, ejusmodi canones neutiquam obstare. Nimirum quia *vel* referendi dumtaxat ad primitiva tempora, quando communis vitæ ratio servabatur a clero; *vel* intelligendi directe de bonis simpliciter Ecclesiasticis (§. 2.) hoc est, de rebus seu mobilibus, seu immobilibus ipsarum Ecclesiarum, quibus clerici serviebant: *vel* extendendi quidem ad proventus Ecclesiasticos, sed simul Clericorum, & pauperum usibus, atque Ecclesiarum culti destinatos, ideoque in partes diversas, seu speciales titulos nondum distractos: *vel* demum exponendi de gravi obligatione, quam habent clerici, erogandi in pias caussas superfluos reditus pro-

propriæ

priæ portionis, tametsi secretæ a bonis pauperum, & Ecclesiarum; ita scilicet, ut si secus fiat, grave perpetratur peccatum, sed nullum restitutionis onus ipsis incumbat. Quæ quidem obligatio potest consistere; (§. 9.) cum dominio eorumdem bonorum. Quare ii reditus excedentes congruam sustentationem dicuntur esse *pauperum*, non quoad dominium, & proprietatem, sed quoad prædictam obligationem, uti apud Bened. XIV. (lib. 7. *de Syn.* cap. 2. n. 9.) videre est.

§. 23. *Nonum*. Præterea iidem laudati DD. contendunt, Ecclesiam, mutata temporum conditione, potuisse graves ob caussas eodem prorsus jure transferre in Clericos dominium *omnium fructuum beneficialium* ipsis tanquam piis operariis mercedis loco assignatorum, (etsi ejusmodi fructus consisterent in bonis a Fidelibus primitus oblatis & motivo *religionis*; adeoque in rebus natura & conditione sua *sacris*) quo constat, Ecclesiam constituisse dominos tum eosdem clericos *distributionum choralium*, tum cantores, Magistros grammatices, templorum custodes, organorum, & campanarum pulsatores, ac reliquos inferiores Ministros, propiorum *stipendiorum*; ex quo item constat, tribus abhinc sæculis ob graves similiter caussas Pontificiis Constitutionibus ac privilegiis Sixti IV. an. 1474. Julii III. an. 1550. Pauli V. an. 1606. datam clericis in hac Urbe & in districtu ad 10. usque miliaria existentibus, facultatem de bonis beneficialibus, etiam superfluis, ad quascumque honestas caussas seu pias, seu profanas disponendi per actus tam inter vivos, quam caussa mortis, perinde ac de bonis patrimonialibus. Neque enim vel distributiones chorales, vel stipendia indicatorum Ministrorum aliunde decerpta, quam ex massa redituum beneficialium, sive illorum Ecclesiasticorum bonorum, quæ a Fidelibus donata fuere ad promovendum Dei cultum, Ecclesiæ commodum & decorem, animarum salutem; quæque idcirco juxta phrasim veterum Canonum *vota Fidelium, patrimonium Christi, dos Ecclesiæ, res pauperum, pretia peccatorum* nuncupantur ut ex Nota 3. ad præced. q. 4. ex Conc. Trid. (sess. 22. de Reform. cap. 3.) ex variis aliarum Synodorum statutis facile colligere licet. Cum autem ex Benedict. XIV. (lib. 7. *de Syn.* cap. 7. n. 7.) *De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii sit; esset enim Christo quasi exprobare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset*. Idcirco palam exinde consequitur (quod sane multiplici plausibilium rationum genere ostendit Franc. Sylvius, concl. 5. in 2. 2. qu. 185. art. 7.) Fideles bona sua temporalia largiendo Ecclesiis intuitu religionis & caritatis, intendisse quidem ac sperasse, eadem provido Ecclesiæ consilio expendenda deinceps in caussas pias, non tamen positive rigorosum onus adjecisse, universim loquendo, ut ex titulo *justitiæ* restituendum foret, quidquid ex iis bonis in profanos usus quovis modo erogatum fuisset. Quamquam, ubi Ecclesia justis permota rationibus bona suæ dispositioni relicta semel assignavit instar *decentis mercedis* aut clericis sacrorum mysteriorum dispensatoribus, & humanæ salutis administris, aut inferioribus aliis sibi subvenientibus in negotio Divini cultus, jam ea censentur erogata in *pios usus*, sicque *satisfactum* primitivæ voluntati Fidelium benefactorum, quantum ad onus *justitiæ* attinet, si etiam ultro concederetur impositum (quippe inter caussas pias præcipuo loco venire Sanctuarii ministros, nemo ignorat) sicuti constat præsumptam illam Fidelium voluntatem impletum iri, statim ac eadem bona instar eleemosynæ pauperibus donantur, eorumque dominio subduntur. Secus enim, si respectu illæ caussarum piarum nimis morose urgeatur, procedendum erit usque ad materiam primam eorumdem bonorum, nec unquam Ecclesiæ dispositione, Apostolicæve Sedis privilegio potuerunt licite transmutari, ac profanis rebus accenseri: quod ex dictis falsum esse convincitur.

§. 24. *Decimum*. Ceterum, cum dictis (§. 15. & 21.) constanti Sacrorum Canonum præceptione, sensuque DD. unanimi, evidens ac firma permaneat Beneficiariis omnibus imposita gravis obligatio erogandi superfluos necessariæ & decenti sustentationi reditus præbendarum Ecclesiasticarum in ca ssas pias, quæcumque demum theoretice disputando prævaleat sententia circa titulum seu radicem hujusce obligationis; idcirco maximopere præstabit, ut Præbendati clerici magis de ipsa praxi, & quotidiana vivendi ratione solliciti probe invigilent, discurrant, apprehendant tum probatos Libros legendo, tum proborum Virorum exempla contuendo, quænam vere sint *caussæ piæ*: & quidnam ferat *congrua sustentatio*. Etenim, ut ex antiquo novimus poeta, *est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum*. Et aliunde nimis frequenti experientia exploratum, in re ista summi momenti contingere enormes, & exitiales allucinationes practicas etiam illorum, quibus ceteroquin nec mentis, nec litteraturæ Ecclesiasticæ curta supplex; adeo quidem, ut respectu plurium Clericorum peculium, de quo hactenus fuit sermo, haud immerito vocari possint lapis offensionis, & petra scandali, sicut fere & Cænobitis religiosa paupertas, & Sæcularibus forensia, ac mercatoria negotia esse consueverunt, non vitio ipsarum rerum, sed hominum rebus abutentium. Itaque coronidis loco audiatur, animisque imprimatur opportuna animadversio Ven. rab. & Eminentiss. Bellarmini Nepoti suo Theanensi Episcopo ita scribentis (Epist. ad eumdem controv. 9.) *Non dispute quæstionem illam, an Prælati sint vere domini redituum Ecclesiasticorum, & an teneantur restituere quæ male expenderunt. Parum enim refert, utrum Prælatus damnetur ad inferos, quia peccavit contra justitiam, an quia peccavit contra caritatem, non bene distribuendo facultates suas. Solum quæro, in quos usus debeat expendere suas Ecclesiasticas facultates, ut non amittat vitam æternam.*

Quæst. VIII. *Ad quid tenentur Episcopi, Parochi, & ii quibus animarum cura incumbit?*

Resp. 1. Ii tenentur generatim jure divino residere, & per se officium suum recte præstare, oves sibi creditas verbo, exemplo, & Sacramentis pascendo, eorum saltem ac utilitatem spiritualem procurando, & peccata ac scandala, quantum possunt, impediendo. *Est communis sententia.* Prob. 1. ex Ezech. 34. *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges a Pastoribus pascuntur? ... Greges meos non pascebant &c.* Et ex 1. Petri 5. *Pascite, qui in* vobis

vobis est, gregem Dei, providentes spontanee secundum Deum . . . Forma facti gregis ex animo. 2. Ex Conc. Trid. sess. 23. c. 1. *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere; pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera munia pastoralia incumbere: quae omnia nequaquam ab iis praestari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt . . . . S. Synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum praeceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant..... Declarat omnes . . . obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Dioecesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi tenentur, neque abesse posse nisi ex caussis infrascriptis &c. Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & poenas de Curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, S. Synodus declarat & decernit &c.* 3. Quia quicumque accipit aliquod officium praesertim cum emolumento, obligat suam personam ad proprias illius functiones, taciteque promittit, se illas obiturum quantum res feret; nec aliter ei committitur officium. Neque sufficit, quod suum officium praestet per alios nisi necessitas vel majus bonum commune cogat eum ad tempus abesse: nam rectae rationi repugnat ut quis officium, praesertim cum emolumentis, habeat, & onus illius in alium transferat. Praeterea pastorale munus est per se personale; nam is constituitur pastor, cujus cura, diligentia & industria electa est ad pastoralia munera obeunda. His adde jus canonicum; tit. *de Cler. non resident.*

Hinc Episcopi & Parochi peccant mortaliter contra jus divinum naturale, ideoque indispensabile, si notabili tempore sine gravi & justa caussa absint. Quod si justa absentiae causa subsit, tenentur per alium idoneum gregi sufficienter providere. Circa hoc utrumque Concil. Trid. ibidem eorum conscientiis onerat proposito Dei timore; & justas absentiae caussas exponit, quae sunt, *Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesiae, vel reip. utilitas*.

Porro residentia est personalis praesentia in loco beneficii ad debitum officium ibi praestandum. Quamvis autem omnia beneficia de jure communi, & ex primaeva sui institutione residentiam requirant; possunt tamen aliqua beneficia eam non exigere, vel ex fundatione, vel consuetudine rationabili, ut cum beneficia illa non habent sufficientes reditus ad sustentandum beneficiarum, qui proinde cogitur alibi manere, ut habeat unde vivat.

Nota. Provisi de beneficio curam animarum habente vel de canonicatu, tenentur publicam fidei professionem facere, alioqui fructus suos non faciunt; ex Conc. Trid. sess 24. c. 12.

Resp. 2. Specialim de parochis, tenentur.

1. Habere scientiam competentem, & sufficientem ad recte dirigendas oves suas in rebus ad salutem pertinentibus; ideoque scire dogmata fidei, & Theologiam moralem: item Scripturas sacras & Canones, & statuta propria suae Dioecesis. *Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & Canones, ut omne opus eorum in praedicatione & doctrina consistat, atque aedificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina*, cap. 1. distinct. 38. ex Concil Tolet.

2. Constanter residere in sua parochia; e Conc. Trid. cit. & ex c. 2. *de Cler. non resident.*

3. Pro ovibus orare, & Sacrificium offerre, & quidem juxta Tolet. Fagn. Gavant. & alios, iis applicare Missam diebus festis ac dominicis, quia Conc. Trid. dicit, simpliciter teneri pro ovibus suis sacrificium offerre; quod indicat specialem applicationem & obligationem diversam ab ea, quam habent singuli Sacerdotes applicandi fructum omnibus fidelibus. & Conc. Mediolan. IV. a Sede Apostolica approbatum, prohibet curatis, ne diebus dominicis, & aliis, quibus pro populo celebrare tenentur, aliud suscipiant Missarum celebrandarum onus. *Ita Fagnan.* Item Sact. Congreg. Card. apud Gavant. & Barbosam declaravit non posse parochum accipere stipendium pro Missa iis diebus, quibus tenetur ex officio celebrare in sua parochia; nempe diebus festis ac dominicis. Et vero parochus accipit a suis ovibus sustentationem, ut sua munia possit obire, & Missas his diebus celebret non aliis profecto applicandas.

Vide. Constit. 103. S M. Bened. XIV. tom. 1. Bullarii pag. 266. quae incipit, *Cum semper oblatas*, in qua Patriarchis, Archiepiscopis, cunctisque locorum Ordinariis per Italiam constitutis, commendat & inculcat, ut Concil. Trid. Apostolicae Sedis Decreta, de applicanda ab animarum Pastoribus pro populo Missa, executioni sedulo mandari curent. Ac statuit 1. Etiam Vicarios amovibiles, & temporarios, ac regulares ad id teneri. 2. Decernit ac declarat; quod *licet Parochi, seu alii animarum curam habentes, congruis praefinitis redditibus destituantur, & quamvis antiqua seu etiam immemorabili consuetudine in ipsorum Dioecesibus, seu Parochiis obtinueris, ut Missa pro populo non applicaretur, eadem nihilominus omnino in posterum ab ipsis debeat applicari*.

3. Teneri ad Missae applicationem diebus dumtaxat festis de praecepto, iis etiam comprehensis festis, quibus populus tenetur Missam audire, licet *permissum sit opera servilia exercere*.

4. Facultatem concedit Episcopis dispensandi Parochos pauperes ab applicatione pro populo diebus festis, ea tamen lege, ut in Ecclesia Parochiali celebrent, ac totidem Missas infra hebdomadam pro Populo applicent, *quot in diebus festis, infra hebdomadam occurrentibus, juxta peculiarem intentionem alicujus pii Benefactoris obtulerint*.

5. Ut in Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis Missa Conventualis quotidie celebranda pro Benefactoribus in genere applicetur, contraria consuetudine minime obstante.

6. In hujusmodi Collegiatis absolvit ab applicatione secundae, & tertiae Missae Conventualis, nisi aliud usu receptum fuerit.

4. Populum frequenter, ut diebus saltem dominicis, necessaria ad salutem docere, & doctrinam Christianam explicare, eumque ad virtutes ac vitam christianam adhortari per se, si possint, vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint: ita ut omnes

omnes facile quæ ad salutem consequendam necessaria sunt, scire possint, ex Conc. Trid. sess. 5. c. 2. ibi: *Quicumque parœciales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel aliis idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua & eorum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & cœlestem gloriam consequi valeant.* Ac eos, si huic muneri suo defuerunt, cogi debere per censuras ecclesiasticas. Et sess. 24. c. 4. mandat Episcopis ut saltem dominicis & aliis diebus festis pueros in singulis parochiis doctrinam doceri curent. Hinc Bonacina ait: *Parochum mortaliter peccare, si uno continuo mense integro, aut etiam duobus vel tribus mensibus totius anni discontinuis non concionetur; quia hæc videtur materia gravis non solum secundum se, sed etiam respective.* (1)

5. Sacramenta suis parochianis ministrare quoties ea rationabiliter petunt, vel alium idoneum providere. Nam ex officio tenentur oves suas pascere, ordinaria media salutis a Christo instituta præbere, suorum utilitatem spiritualem procurare, & præstare ea omnia, quæ pastoris sunt, inter quæ præcipuum est sacramenta ministrare, & necessaria ad salutem docere, & sub hoc onere decipiunt stipendium sustentationis.

6. Peccata corrigere præsertim publica, scandala tollere vel per se, si possunt, vel ea deferendo Episcopo, si publica sint, & omnes peccati occasiones quantum fieri potest avertere, ideoque inquirere peccata publica. Item scire an singuli sacramenta debita in Paschate suscipiant, & sacrum diebus festis audiant &c. *Ipsi enim pervigilant*, hoc est, ex officio, seu pervigilare debent) *quasi rationem pro animabus vestris reddituri*, Hebr. 13.

7. Magnam & peculiarem curam habere pauperum, & providere, ne ob inopiam a justitia deflectant; eorum necessitates inquirere, iisque quantum possunt subvenire, ex Conc. Trid. sup. Nam ii sunt loco parentum, & ad hoc specialius obligantur, quam alii. Item pauperes sepelire, etiam sine ullo stipendio, & pro eorum salute orare.

8. Nullos matrimonio conjungere, nisi sufficienter peritos rerum fidei & præceptorum Dei ac Ecclesiæ; ideoque horum ignaros prius docere, quia ista liberos suos edocere tenentur.

9. Invigilare ut Ludi Magister recte fungatur officio, pueros doctrinam christianam doceat, bonisque moribus imbuat verbo & exemplo.

10. Frequenter visitare infirmos, etiamsi sacramentis sint muniti. Quia quo vicinior est mors, eo majus salutis periculum ingruit a dæmone, & major est corporis ac animi infirmitas: ergo tunc maxime suorum saluti providere debent.

11. Servare statuta Diœcesis, & curare ut a suis serventur: nam obligant in conscientia, cum sint lata a superiore habente potestatem præcipiendi & ferendi leges.

12. Tenentur ex justitia, etiam cum certo vitæ periculo, ovibus suis subvenire non solum in extrema, sed etiam in gravi eorum necessitate spirituali, ex Joan. 10. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Nam ratione officii ad amplius obligantur quam extranei Sacerdotes, qui cum periculo mortis tenentur proximo subvenire in extrema necessitate. Hinc juxta omnes, parochus tenetur suis peste laborantibus sacramenta, præsertim Pœnitentiam, ministrare per se, vel per alium idoneum; nisi Episcopus jubeat ut ipsemet ministret: quamvis enim saluti suæ absolute providere possint per actum perfectæ contritionis, tamen quia talis actus difficilis est, censentur esse in necessitate gravi. Et Sacra Congreg. apud Fagn. approbante Gregorio XIII. censuit Parochos tempore pestis teneri omnino residere in suis Ecclesiis, & per se vel per alium idoneum ministrare peste infectis Baptismum & Pœnitentiam. Id tamen possunt per alium idoneum ob majorem utilitatem parochiæ, ut ipsi sani prodesse possint, & erga illos officio pastoris fungi. Idem dic de superioribus regularium.

15. Denique omnino bonorum operum ac virtutum exempla præbere, ex Conc. Trid. supr. & ex epist. ad Tit. 2. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* Et ex 1. ad Tim. 4. *Exemplum esto fidelibus in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate.* Quo virtutis amorem & vitii odium ac fugam suis efficacius ingenerent, scientes, quod pro animabus illorum rationem sint reddituri,

---

(1) In Ecclesiis curatibus longe dissitis a Parochiali juxta Benedicti XIV. Encyclicas litteras *Bull. Tom.* 1. n. 42. decernendum erit, Episcopi, ut Sacerdotes ibi sacra operantes Populum doctrinam Christianam doceant. Caveat tamen Parochus, ne nimium tribuat alienæ operæ, sed cum pueri ad Sacramentum Eucharistiæ, & Confirmationis admittendi sunt, cum sponsi conjugio jungendi, per se illos imbuet quid didicerint. *Ibid.* §. 14.

Item in *Instit. Eccles.* 9. §. 20. ait, non esse tolerandum morem in nonnullis Diœcesibus obtinentem, ut pueri unius Parœciæ in aliis Parœcia doceantur doctrinam Christianam, quemadmodum rescripsit Sac. Congr. Concilii ad eumdem, dum Cardinalis erat, Bononiensi Ecclesiæ Præfectum, sed singuli Parochi erudire suos debent, vel saltem curare, ut in Parœcia erudiantur. Non tamen reprehendi sunt illi, qui in Ecclesiis suis, licet non sint Parochis subjectæ, fideles eo confluentes docent, dummodo exhibeant Parochis nomina eorum, qui eo frequentant. *Ibid.* §. 13.

Ludi magistri, tam conducti a communitate, quam non conducti, tam Clerici, quam laici hortandi sunt prius ut doceant suos Doctrinam Christianam, cum etiam cogendi ex Decreto Congreg. Concil. ad Archiep. Spalatrens. die 17. Julii 1668. *Ibid.* §. 14.

Parochi doceant pueros suos saltem dominicis, aliisque festis de præcepto Doctrinam Christianam omni contraria consuetudine penitus sublata Encycl. *Ubi primum* Ben. XIV. Tom. I. pag. 36. Edit. Rom.

turi, *ad Hebr.* 13. Igitur vitam suam ita instituant, ut quod verbis populum docent, ipsi opere confirment, ac veluti imagine ostendant *forma facti gregis ex animo*.

Sed quantum temporis absentiæ sine caussa justa ad mortale sufficit?

Resp. Caballutius l. 5. jur. can. c. 1. docet absentiam 15. dierum intra annum non esse mortalem, modo relinquatur idoneus substitutus. Sed num pauciores sufficiant, alii viderint. Possunt autem parochi ob certas caussas justas & necessarias, sed prius (ut statuit Conc. Trid.) per Episcopum cognitas & probatas, abesse sine culpa, relicto Vicario idoneo ab Episcopo approbato.

Ad obligationes clericorum spectat const. 29. quæ incipit, *Universalis Ecclesiæ cura*, in qua sub pœna excommunicationis, & nullitatis contractus prohibentur alienationes fructuum Beneficiorum (*) *sub nomine cedendi commodum, seu utilitatem percipiendi fructum eorumdem beneficiorum, quos alteri quoad vixerit vendunt, recepta pecunia ad eam summam, & quantitatem, quam ipsi, habita ratione eorum ætatis, & corporis valetudinis, durante vita, consequi potuissent*. (1)

CAPUT II.

De statu & obligationibus Religiosorum.

Quæst. I. **Q**Uid est status Religiosus?

Resp. Est stabile vitæ institutum, ab Ecclesia approbatum, & tendens ad perfectionem christianam per tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ.

Ad ejus essentiam tria requiruntur. 1. Tria illa vota, quæ substantialia vocantur, eaque perpetua de se & ex parte voventis. Nam Religio est stabilis quædam forma vitæ perducens ad perfectionem caritatis per primaria Christi consilia, quibus removentur præcipua impedimenta, & homo se suaque omnia consecrat Deo in perpetuum holocaustum. Non necesse est tamen, ut sint solemnia: nam qui in So-

---

(*) *Quamquam ex canon. Bona 12. q. 2. jus sit Episcopo molienti novum Monasterium in sua Ecclesia, donandi illi quinquagesimam partem redituum Ecclesiæ suæ; cum tamen Episcopi in sua consecratione jurent se non alienaturos possessiones ad mensam suam pertinentes, hinc optime intulit Sac. Congreg. interdictum esse Episcopo hanc, & aliam quamcumque alienationem*. *Lambertinus* de Syn. Diœc. l. 7. c. 72. part. 11.

(1) Ad declaranda, & confirmanda, quæ de *Episcoporum* officiis in hac postrema q. 7. ab Auctore dicta sunt, superfluum est ex opere *de Syn.* Bened. XIV. testimonia proferre vel indigitare, cum integrum istud opus destinatum sit Episcopo cumulate instruendo, ac formando. Præclare itidem eadem officia Episcopalia prosecutus est Pontifex sapientissimus in alio opere *de Servorum Dei Beatificatione* (l. 4. c. 34. per tot.) ubi disserendo *de iis, quæ in caussis Servorum Dei, qui Episcopi fuerunt, advertenda sunt post adeptam Episcopatus dignitatem*, absolutissimæ Episcopi ideam exhibet. Huc pertinet gravissima D. N. Clem. XIII. Epistola Encyclica. *A quo die*, 14. Sept. 1758. quæ legi potest simul cum aliis ejusdem SS. Patris Epistolis, & Constitutionibus in Appendice adjecta tom. VIII. Bibliothecæ Canonicæ P. Lucii Ferraris. De Parochorum autem officiis multa pariter adinvenire est tum in opere *de Syn.* atque *in Eccles. instit.* Bened. XIV. tum in prælaudata Clementina Epistola. Quod spectat speciatim ad Clericos, & Optimates sacros hujus Romanæ Curiæ, singuli, quænam ab ipsis agenda, vel omittenda sint, deprehendent sine fuco & calamistris exposita in aureis 5. libris S. Bernardi *de Consideratione ad Eugenium*, qui juxta nuperrimam editionem Romanam habentur illustrati præclaris animadversionibus Joan. Sclandæ Ab. Cisterciens. Atque hic D. O. M. favente, ad finem ventum est illarum Notarum, quas gratia Clericorum promisi (in Nota 1. ad quæst. 1. Tract. *de Benef. Eccles.*) me conscripturum.

Porro autem, cum sæculares Clerici, & Religiosi simul eminente conditione, ac dignitate spirituali, atque in excolenda vinea Domini mutuas sibi operas præstare debeant, juxta doctrinam S. Bonaventuræ mox referendam, idcirco rectissime Auctor obligationibus Clericorum Sæcularium obligationes subvexit Religiosorum. De his multa sparsim Benedict. XIV. in opere *de Syn.* Fagnanus, ceterique Juris Pontificii interpretes in *Commentariis* præsertim ad varios titulos lib. 1. Decretal. Inter Auctores vero, qui integros tractatus de iisdem edidere, veniunt potissimum Franciscus Suarez in eximio opere *de Virtute Religionis* (tom. 3. & 4.) Card. Joann. de Lugo in opere *de Justitia & Jure* (tom. 1. disput. 3. sect. 4. & seq.) Emanuel Rodericus (in op. *Quæstionum Regularium, & Canonicorum*) Joan. Bapt. de Lezana (*in Summa Quæstionum Regularium*) Franciscus Rotarius (*In Theol. Mor. Regularium*) Fulgentius Cunil. (Tract. 18. *de Statu Religioso*) & alii plures. Doctrina Seraphici Magistri adversus osores Mendicantium Ordinum Religiosorum scribentis (in Opusc. *Determinationum QQ. circa reg. S. Franc.* quæst. 2. in opusc. *Quare FF. Minor. prædicent. &c.* paullo post init.) hæc est: *Sedes Apostolica, quæ immediate curam Ecclesiæ habet, & a qua ceteri Ecclesiarum Pastores, tam majores quam minores, gubernandi suscipiunt auctoritatem, videns in his novissimis temporibus, juxta Apostolum instare tempora periculosa, & laxatis Evangelicæ prædicationis retibus in capturam, tantos lassantes pisces hominum de fidei professione, quod rete fidei scinditur, messem fidelium multam, & operarios idoneos paucos. . . . vocavit nos in adjutorium tam Cleri, quam Populi, ut per officium prædicationis, & confessionis subveniamus animabus, & onus Pastorum sublevando alleviemus, sicut Petrus, & ejus socii Luc. 5. non valentes soli rete piscium ad litus trahere præ multitudine, annuerant Jacobo, & Joanni sociis suis in alia navi, quæ signat religionem, ut venirent, & adjuvarent eos, ut vel ipsi mergerentur, vel pisces capti perirent.* Quæ cum ita se habeant, oremus Dominum ac Patrem messis, ut ab utroque fœderato Clero Christiano procul abigat perversum illum spiritum; quo olim Joannis Præcursoris Discipuli (Joan. c. 3. v. 26.) agitabantur.

in Societate Jesu vota simplicia emittunt, sunt vere Religiosi, ut definit Gregor. XIII. Bulla *Ascendente Domino*: quia per vota simplicia potest fieri traditio irrevocabilis ex parte voventis in perpetuum Dei obsequium; nam sufficit ut quis constituatur in statu Religioso. Nam ad statum proprie dictum non requiritur immutabilitas omni modo, sed satis est quod Religiosus se ipsum votorum vinculis liberare nequeat, ut patet in servo, qui recte dicitur esse in statu servitutis, quamvis possit a Domino manumitti. Hinc vota Religionis alia sunt simplicia, quæ fiunt sine solemnitate; alia solemnia, quæ fiunt cum certa solemnitate ab Ecclesia instituta. Quæ solemnitas juxta multos in eo consistit, ut vota emittantur sub certa regula a Sede Apostolica approbata, juxta ritum substantialem in eadem regula præscriptum, cum traditione & acceptatione ex utraque parte perpetuis; & via ordinaria indissolubilibus. 2. Approbatio Ecclesiæ: quia ordo religiosus est status supernaturalis distinctus a communi statu Christianorum, & sacra quædam communitas, in qua debet esse spiritualis jurisdictio in utroque foro. Hæc reservata est Papæ in Conc. Later. & Lugd. III. Traditio facta superiori ut ministro Dei illam acceptanti, qua vovens se totum Deo in Religione dedicat, & Religioni propter Deum tradit irrevocabiliter ex parte sua.

Quæst. II. *Quænam requiruntur ad valorem professionis Religiosæ?*

Resp. Sequentia, 1. Certa ætas, quæ ex Concil. Trid. sess. 25. c. 15. est annus 16. completus. 2. Ut non fiat nisi post annum integrum & continuum probationis, ibid. Dico, *continuum*, ita ut si novitius, vel die uno, Religionem deseruerit, reversus debeat rursum integrum annum probationis conficere, ut valide profiteatur. Immo duarum horarum interruptione reddi noviciatum nullum resolvit Sac. Congr., teste Fagnano, ad c. *Ad nostram*, de regul. Nam ex canonistis dum in aliquo decreto requiritur aliquod tempus, illud debet esse continuum. 3. Ut non fiat cum vinculo matrimonii consummati, aut sine consensu conjugis, ex c. 3. & 2. 12. *de convers. conjug.* 4. Ut profitens nullum habeat impedimentum in illo ordine essentiale, quia per illud redditur inhabilis ad professionem hujus Religionis, nec ejus traditio vere acceptatur. 5. Emissio trium votorum substantialium spontanea, non fraude nec metu injusto extorta, quæ sui ipsius traditionem complectitur. 6. Acceptatio traditionis factæ nomine Dei & Religionis ab habente potestatem illum incorporandi tali Religioni, c. 15. *de regular.* Nam professio fit ad modum contractus onerosi utrinque obligatorii, quo professus fidem suam adstringit Deo; traditque se Religioni propter Deum, & Religio ipsa obligatur ad eum tamquam membrum suum tractandum, alendum, curandum, gubernandum, retinendum secundum Religionis institutum. Ergo requiritur ut juxta cujusque Religionis decretum, habeat potestatem & voluntatem admittendi nomine Religionis, & obligandi Religionem.

Eadem requiruntur, ut vota simplicia Societatis nostræ sint valida. Nam per illa quis verus Religiosus efficitur, & non soli Deo, sed etiam Societati obligatur tradens se illi; & Societas quoque obligatur ad ipsum alendum, gubernandum, immo & retinendum, nisi justa causa illius dimittendi subsit, ut constat ex suis constit. & Bullis SS. Pontificum.

Obs. 1. Professio fieri potest vel expresse, vel tacite. Expresse fit, cum quis utitur formula promissionis, quæ voluntatem se Deo & Religioni obstringendi ac tradendi explicet. Tacite fit tripliciter, 1. Cum quis exacto probationis tempore defert per triduum habitum professorum, ubi is aliquo signo distinctus est, cap. 3. *de regul. in 6.* 2. Si tali habitu suscepto faciat aliquod opus professis proprium, ut si in Capitulo suffragium dederit, c. 4 *de reg.* 3. Si ex ea Religione, ubi novitii & professi eumdem habitum habent, deferas habitum per totum annum sequentem tempus novitiorum, eo expleto censeris professus, c. 2. *de regul. in 6. & Clemen.* 2. *de regul.* Debent autem hæc fieri animo profitendi, & consentiente illo, cujus est admittere ad Religionem.

2. Ex Conc. Trid. sess. 25. c. 19 qui emisit professionem nullam propter vim ac metum, vel defectum ætatis, aut quid simile, potest reclamare intra quinquennium a die professionis, caussas nullitatis deducendo coram superiore & Ordinario, retento semper habitu. Sed post quinquennium non debet audiri.

3. Ut professio, quæ nulla fuit ab initio, valida fiat, necesse est ut ipse sciens esse nullam, postea ratam habeat, vel certe apud se ita statuat: Volo illam esse validam, etiamsi forte ob aliquam caussam ab initio valida non fuisset. Non enim satis est eam ratificare, ex eo quod putetur ab initio fuisse valida: quia hæc ratificatio ex errore proficiscitur, unde non est voluntaria, cum incogniti nulla sit voluntas: & ignorans nullitatem votorum non censetur contraxisse novam obligationem diversam a priore.

4. Ex communi sententia, cetera vota simplicia extinguuntur per professionem, saltem si profitens velit commutare, c. 4. *de voto*, quia talis commutatio est evidenter in melius: nam (ut ait S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 1.) *Omnia alia vota sunt quorumdam particularium operum; sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat.* Sed controvertitur an ad hanc commutationem requiritur, ut profitens illam intendat, necne? Quare Suarez consulit, ut profitens admoneatur de hujusmodi commutatione facienda.

5. Professus obligatur ad tendendum ad perfectionem, nam ex vi suæ professionis tenetur velle statum suum servare, & secundum illum vivere. *Ille qui statum Religionis assumit, non tenetur habere perfectam caritatem: sed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, ut habeat caritatem perfectam*, ait S. Th. 2. 2. q. 186. art. 2. & est communis sententia. Religiosus enim status est essentialiter status perfectionis acquirendæ: & quisque tenetur omnia statui suo essentialia velle servare, & secundum illam vivere.

Quæst. III. *An Papa potest dispensare in votis solemnibus ex gravi caussa?*

Resp. Affirmat *Ita communis sententia*. Quia 1. Solemnitas votorum est ex solo jure ecclesiastico, ut constat ex cap. unic. *de voto in 6.* & ex constit. Greg. XIII. *Ascendente Domino*. Ergo potest eadem auctoritate tolli. Ergo Papa potest in votis solemnibus dispensare, perinde ac in simplicibus. 2. SS. Pontifices sæpe in iis votis dispensarunt, ut cum Ramiro Rege Aragoniæ, Casimiro I. Rege Poloniæ Re-

ligiosis professis, & alia apud Cajet. Azor. & alios. Nec obstat c. 6. *de statu Monach.* ubi Innoc. III. dicit: *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Quia solum vult sine abdicatione & castitate statum religiosum non posse consistere, etiam cum licentia Papæ: ac proinde Papam non posse dispensare cum Monacho manente in statu Religiosi professi. At de plenitudine potestatis potest aliquem extrahere ex illo statu, ad contrahendum matrimonium ob gravem caussam, v. gr. ut religio & pax in regno firmentur.

Quæst. IX *An Religiosi sunt capaces dominii rerum temporalium?*

Resp. 1. Religiosi non solemniter professi possunt in particulari habere dominium bonorum temporalium, licet non possint de illis pro libito disponere, nec iis uti sine licentia superioris. Constat ex constit. Greg. XII. *Ascendentes Domino*, sic statuente de iis, qui post probationis biennium vota simplicia emiserunt in Societate Jesu. Quare non est de essentia paupertatis religiosæ, ut privet dominio, sed solum ut privet potestate utendi & disponendi pro libito & sine licentia superioris, & ut illo volente obliget ad abdicandum suarum rerum dominium. Enimvero dominium, cujus usus ita impeditus est ac dependens, & alienatio sic obstricta & debita parvi momenti est tuncque non plus habens in temporalibus rebus potestatis, quam exercere possit ad libitum, quam ia qui caret dominio.

Resp 2. Religiosi solemniter professi possunt habere in communi dominium bonorum temporalium, ita ut illud sit penes communitatem, ex Conc. Trident. sess. 25. c. 3. quia neque ex ordinatione Ecclesiæ, neque ex intentione voventium communitas Religiosa fit incapax dominii; & aliunde intentio fidelium bona Religiosis donantium est transferre illorum dominium in communitatem religiosam. Hæc tamen non habet dominium illorum absolutum ac liberum, sed ligatum ac restrictum ad congruam sustentationem Religiosorum, & pios usus; ita ut non possint in usus profanos impendi sine injustitia. Nam hæc bona sunt Deo dicata, & donata solum ad pios usus; eademque est ratio illorum ac aliorum bonorum ecclesiasticorum. Porro bona Religiosorum immobilia, & mobilia pretiosa, quæ servari possunt, alienari nequeunt, nisi in commodum Religionis, nam sic a jure statutum est; hæcque est intentio donantium, ut Religio perseverare possit.

Resp. 3. Religiosi solemniter professi sunt in particulari incapaces omnis dominii, proprietatis, & similis juris bonorum temporalium, sive mobilium, sive immobilium. *Est communis sententia, & certa*, inquit Lessius. Nam Ecclesia hanc incapacitatem annexuit solemni voto paupertatis, sicut & incapacitatem matrimonii solemni voto castitatis. Item in nostra societate coadjutores formati sunt incapaces omnis dominii, nisi a societate legitime dimittantur. Quia Ecclesia hanc incapacitatem annexuit illorum votis, licet tantum publicis, non solemnibus. At Religiosi professi retinent dominium famæ, & jura mere spiritualia; nam his non renuntiant, & Ecclesia eorum voto annexuit incapacitatem dominii rerum duntaxat temporalium.

Resp. 4 Religiosi professi beneficiarii, ut Abbates, Priores, & similes habentes beneficia regularia vel sæcularia, habent jus administrandi, dispensandi fructus sui beneficii, tum ad congruam sustentationem, tum ad caussas pias; quia id eis a jure & consuetudine concessum est. At nihil possunt impendere in usus profanos, vel consanguineis non indigentibus donare: alioqui peccant contra justitiam, & accipientes tenentur ad restitutionem. Quia istorum bonorum non sunt domini, sed solum administratores & dispensatores, habentes tantum jus & facultatem impendendi illa bona secundum præscriptum Canonum ac Religionis, & intentionem eorum, qui ex Religioni vel Ecclesiæ donarunt. Immo etiam peccant contra votum paupertatis, disponendo de re temporali sine licentia legitima.

Quæst. V. *Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti paupertatis?*

Resp. Ex communi sententia tenetur, 1. Nullam rem temporalem pretio æstimabilem sine licentia superioris accipere, retinere, absumere, destruere, permutare, commodare, alienare, donare, aut ea uti. Nihil enim pretio æstimabile potest habere & tractare, ut proprium, id est propria voluntate ac auctoritate, seu proprio arbitratu, ac nomine; & sine dependentia ac licentia superioris. Nam per votum paupertatis, etiam simplex, quod fit in Societate Jesu post biennium probationis, homo privatur potestate utendi & disponendi sine licentia superioris de quavis re temporali, & usu ullo dominii libero ac independente, quamvis retineat dominium, sed restrictum & dependens a Superiore, etiam quoad retentionem, & cum obligatione illud relinquendi ad nutum Superioris. Per solemne vero Religiosus privatur insuper omni dominio etiam radicali, proprietate, & simili jure rerum temporalium. Constat ex sensu ac usu Ecclesiæ, & cap. *Non dicatis*, 12. q. 1. ex S. Augusti. epist. 109. ubi ait: *Non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.... Quod si aliqua* (monialis) *rem sibi collatam celaverit, furti judicio condemnetur.* Ex c. 16. *de statu monachor.* ubi Innoc. III. ait; *Prohibemus districtè in virtute obedientiæ, sub obtestatione divini judicii, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat &c. Unde si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abati vel Priori assignetur.... Nec æstimet Abas quod super habendâ proprietate possint cum aliquo monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Et ex Conc. Trid. sess. 25. c. 2. *Nemini Regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia vel mobilia quovis modo ab eis acquisita tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere; sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur.* Immo juxta Navarrum, & Suarez, votum illud obligat ad non desiderandum habere aliquid proprium & ut suum, ex cap. *Voventibus* 27. q. 1. ibi: *Voventibus virginitatem non solum nubere, sed etiam velle damnabile est.*

Hinc ex communi sententia Religiosus, sive solemniter professus sive non, peccat si quid seu domi, seu foris sine superioris licentia expressa, vel im-

implicita aut tacita, aut in necessitate prudenter præsumpta accipiat, possideat, retineat, destruat, commodet, commutet, absumat, donet, alienet, aut aliqua re utatur. Nam ista omnia sunt actus proprietarii, cum fiant proprio arbitratu ac auctoritate, & sine licentia superioris. Omnis autem actus possessoris proprietarii est Religioso illicitus: nam per votum paupertatis abdicat se potestate possidendi aliquid ut proprium & sine dependentia ac licentia. Immo ista non solum sunt sacrilegia contra votum, sed etiam furta contra justitiam, ut notat Suarez: nam cum res sit communitatis, committitur furtum usurpando rem alienam, vel ejus usum, invito domino, seu administratore ac possessore, qui est loco domini, nempe Religione, quæ habet dominium, vel saltem administrationem & possessionem bonorum illorum. Idque etiamsi res illa Religioso ab externis donata sit; quia hoc ipso quod ab illo acceptatur, acquiritur communitati: nam ratione voti & traditionis suæ ac pacti cum Religione quidquid acquirit Religiosus, acquirit Religioni, ut constat ex variis juribus, ex consensu Doctorum, & ex praxi ac sensu Ecclesiæ, *Furtum est privata possessio . . . Societatis enim expilatio est rei cujuscumque & undecumque in privatum usum revocatio*: ait S. Basil. in constit. mon. c. 34. Quare omnis alienatio, donatio &c. sic facta, est irrita & restitutioni obnoxia. Unde nec licet Religioso rem acceptatam reddere donatori, quia id esset alienare quod acquisitum est Religioni. Neque enim bona Religionis dicuntur communia in eo sensu, quod Religiosus quisque possit pro libitu ea in suum usum accipere, cum e contra sic potius essent cuilibet furanti propria; sed in hoc solo sensu dicuntur & sunt communia, quod sint communitatis, cujus superior possit ea singulis juxta cujusque necessitatem ad usum concedere.

Nostri vero, qui vota tantum simplicia emisere, peccant mortaliter, si de rebus, quarum habent dominium, disponant, vel utantur in quantitate notabili sine licentia superiori. Nam licet possint retinere & acquirere dominium radicale bonorum temporalium, sunt tamen privati jure actuali de illis disponendi suo arbitratu, & sine licentia superioris. Sed controvertitur, an dispositio sine licentia superioris facta sint quoque invalida.

Porro ii non habent dominium, nisi bonorum quæ in sæculo possidebant, vel quæ postea ex successione necessaria & ab intestato, vel forte etiam ex libera parentum dispositione obveniunt, quæque ad eorum patrimonium pertinere videntur. Unde aliæ res, quas aliunde, aut ab amicis, vel industria acquirunt, hoc ipso fiunt Societatis, ideoque harum dispositio sine licentia facta, est certo invalida. Quia intentio Societatis aut superiorum licentia acceptandi concedentium non est, ut hujusmodi rerum dominium acquirant.

Item Religiosus sæpius quid leve sine licentia recipiens, absumens, vel impendens, vel destruens ex bonis communitatis, vel aliunde datis, etsi sine animo iterandi & attingendi quantitatem notabilem, peccat tamen mortaliter, quando scienter pervenit ad quantitatem sufficientem ad mortale furtum sic factum. Nam est eadem ratio ac de furtis minutis, ut docet Sanchez, & ultima acceptione complet quantitatem notabilem furti & proprietatis. Quod verum est, licet ista sint esculenta, vel poculenta domus, nam hæc sunt pretio æstimabilia, & Superior debet esse circa illas acceptiones graviter invitus: tum quoad modum, cum repugnet disciplinæ religiosæ & subordinationi debitæ; tum etiam quoad substantiam, cum repugnet mortificationi, & foveant sensualitatem, quæ est magnum impedimentum perfectionis. In his tamen ad mortale requiritur eadem quantitas, quæ in esculentis & poculentis respectu famulorum ad furtum mortale. Idque certum omnino censendum est, saltem si ista sine rationabili necessitate sumantur.

Hinc etiam peccat contra votum paupertatis Religiosus, qui a sæculari invitatus, manducat aut bibit sine licentia superioris. Nam comestio & potatio, ex communi hominum sensu, est usus activus facti rei temporalis in proprium commodum, & pretio æstimabilis, qui proinde per votum paupertatis illicitus est sine consensu superioris, sicut comestio & potatio rei sine consensu domini est injusta: & Religioso non licet uti ulla re temporali pretio æstimabili sine licentia superioris. Nam qui etiam rem pretio æstimabilem accipit suo arbitratu & sine licentia, jam aliquid prætio æstimabile accipit propria voluntate ac auctoritate, & sine licentia superioris, ac proinde quoad aliquid pretio æstimabile se gerit ut dominus. *Ita Suarez, & alii*. Nec obstat, inquit *la Croix*, quod Religiosus non peccat admittendo suffitum pretiosum sibi factum ab externo, nam in hoc habet se mere passive, & externus ipse hunc suffitum vere consumit in gratiam Religiosi: ac Religiosus comedendo aut bibendo ipsemet consumit, & active se habet: nam cibum vel potum illum accipit in suum usum, sibi applicat, & sumit in alimentum. Ilsung. addit contrariam opinionem fuisse a R. P. Vitelesco Præposito Generali Societatis prohibitam tamquam non consentaneam paupertati, quam Societas profitetur, neque a Professoribus nostris docendam, neque ulli re ipsa exercendam. Porro usus rei, quæ uno usu consumitur, ut alimentum, tanti æstimatur quanti res ipsa: quia tunc tota res accipitur, ut notat Suarez.

2. Tenetur esse animo paratus exui rerum sibi permissarum possessione & usu, omni momento, quo superior voluerit. Nihil enim potest retinere, nisi cum dependentia continua a voluntate superioris; nam quod auferri non potest, habetur ut proprium.

Hinc peccat contra votum, qui rem cum licentia acceptam abscondit, ne superior eam auferat, repetat, vel licentiam datam revocet. Item qui murmure, querelis superiorem impedit, ne rem concessam repetat, vel dum superior aliqua ei auferr, conqueritur tamquam de injuria. Nam ista omnia sunt actus sibi usurpantis usum independentem ac irrevocabilem, cujus est incapax per votum paupertatis. Quippe non potest acquirere sibi jus ad res temporales, quod non subordinetur superiori, eique acquiratur; alioqui jam haberet aliquid proprium pretio æstimabile, nempe jus ad talem usum irrevocabile. Item talis jam rem possidet animo ac modo proprietario; & vult habere, & quantum in ipso est, facit licentiam irrevocabilem. Licentia autem irrevocabilis in hac materia est iniqua & nulla,

utpote

utpote repugnans paupertati: cum per illam res jam possideatur ut propria, quippe quæ jam repeti nequeat. *Ita ex communi Suarez.*

3. Tenentur rem sibi concessam dimittere, statim atque superior revocat licentiam datam; alioqui jam habet sine licentia.

4. Rem quamlibet determinate concessam ad unum usum, non potest adhibere ad alium usum etiam honestum. Nam hic usus esset sine licentia, ideoque esset actus proprietarius, qui per votum paupertatis prohibetur: nam votum tollit facultatem habendi proprium, & proinde etiam actum talis facultatis; quod enim tollit facultatem, a fortiori tollit actum. Unde peccat mortaliter, si pecuniam notabilem ad unum usum concessam impendat in alium sine licentia. Idem non potest id quod ad usum sibi conceditur, alteri commodare sine facultate, quia Religiosus habet tantum jus utendi ad suam utilitatem rebus sibi concessis continuo dependus, Usurarius autem non potest usum rei sibi concessam concedere alteri, hoc enim est usufructuarii. *Instit. de usu & habitu.* A fortiori ut notat Layman, non licet Religioso secum auferre vel alteri dare esculenta aut poculenta, quæ in mensa singulis apponuntur, nisi adsit licentia generalis usu ipso expressa, vel inducta in rebus hujusmodi: sicut cum quis aliquos convivio excipit, non facit eos dominos rerum appositarum, neque copiam facit, ut eas ad alios trasmittant, aut in proprias domos asportent. Nec refert quod sua parsimonia aliquid sibi reservavit; nam ista ei solum conceditur, ut ipse absumat ad suam sustentationem, & quidquid residuum est, manet in bonis Monasterii. Estque communis & vera sententia, inquit Suarez, non licere Religioso sine ulla licentia superioris donare intra vel extra Religionem aliquid ex rebus sibi concessis ad usum suum, licet possit ipse illud consumere, ut si de quantitate cibi aliquod sibi subtrahat, vel ex quantitate pecuniæ, quam iter agendo posset expendere. Quia ei conceditur tantum talis usus facti pro se; & idgo præter illum non potest ullum alium sua auctoritate usurpare: si ergo illum usurpat, in eo se gerit, ut dominus. Propterea quidquid sua parsimonia conservat, hoc ipso, illud conservatur Religioni; nam quidquid Religiosus acquirit, non sibi, sed Religioni acquirit. Ergo a fortiori conservat &c.

5. Tenetur adhibere eam saltem diligentiam in conservandis rebus sibi ad usum concessis, quam adhibere solent viri prudentes & diligentes in rebus suis. Nam habet obligationes usuarii, cui precario conceditur usus, salva rei substantia, estque actus dominii independentis rem negligere, vel libito deteriorem facere, aut destruere. Quod si res etiam ad consumptionem tribuatur, ut vestis, oleum &c. vel utile, non autem ad destructionem Monasterio tribuitur ei tantum ad consumptionem necessariam damnosam, & ex negligentia acceleratam. Quare si res sua negligentia pereat, aut deterior fiat, vel si quid plus æquo consumat, peccat contra votum, & justitiam.

6. Non potest habere superflua, pretiosa & statui paupertatis non convenientia, nec quidquam etiam valide impendere in usus turpes, vel vanos, vel dedecentes statum Religiosi, ita ut magis videantur convenire sæculari diviti, quam Religioso pauperi: Nam, ut ait De Lugo; votum paupertatis non solum obligat ad non utendum sine licentia Prælati, sed etiam ad conservandum statum pauperis, & vitandos sumptus qui pauperes non decent secundum Religionis institutum. Et omnis superfluitas, utpote solorum sæculi divitum propria, repugnat per se statui Religioso & voto paupertatis. Idque etiam si superior consentiat: nam superior tales usus nec licite, nec valide concedere potest. *Ita Navarr. Sanch. De Lugo, Laym. & alii*, tum quia repugnant statui pauperis, & a canonibus prohibentur: tum quia superior non est dominus bonorum communitatis, nec eorum, quæ dantur Religioso, sed solum administrator secundum Canones & regulam Ordinis. Jura autem & decreta a summis Pontificibus, qui sunt supremi omnium Religionum Prælati, condita vel confirmata, ei solum concedunt administrationem ad usus necessarios, & pios, ac statum religiosorum decentes, vetantque, quidquam ad profanos & vanos usus impendi. Et Conc. Trid. sess. 25. cap. 2. ait: *Mobilium usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit.* Ergo superior non habet potestatem concedendi hanc licentiam, quæ proinde nulla est. Unde Sac. Congr. Cardinalium, teste Fagnano in cap. *Monachi* declaravit: *Regulares præter supellectilem, qui statui paupertatis regularis convenit, non posse de licentia suorum superiorum regularium alia bona mobilia superflua, & dependenter a voluntate eorumdem superiorum, & ad solum usum proprium possidere seu retinere: & possidentes vel retinentes mobilia superflua non excusari propter licentiam superiorum a culpa & pœna.* Quare nec Prælatus cum ipso conventu potest hanc licentiam concedere: nam licet conventus sit dominus eorum bonorum, hoc tamen dominium est restrictum per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & intentionem donatorum ad usus necessarios, utiles, & pios. *Ita Delugo; Less. Nev. Sanch. & alii.*

Hinc Religiosus impendens aliquid notabile, etiam cum licentia superioris, in usus vanos, superfluos & profanos, ut in ludos, convivia, vanas picturas, res sumptuosas, vestes sericas &c. vel pretiosa aut superflua, aut statui suo indebita retinens, vel de bonis in suum usum concessis, aut de bonis monasterii laute vivens, & opipare epulans, peccat contra votum paupertatis, cum hæc licentia nulla sit. Qui vero in ludo aliquid lucratus est bonis Religiosis, vel accepit ad usus vanos & dedecentes ejus statum, tenetur illud restituere Religioni, perinde ac si accepisset a fure. Igitur cum pecunia vel res generaliter conceditur a superiore, intelligi debet concedi solum in usus honestos, necessarios vel utiles, & statui religioso decentes, cum aliter nec licite, nec valide concedi queat.

7. Procurator, Oeconomus, & similes non possunt quidquam dare, impendere, alienare, pro libito, sed solum secundum ordinis regulam, & superioris voluntatem, & quatenus rationes muneris eis commissum est. Unde Sanchez cum multis infert, procuratorem peccare mortaliter contra votum, si quid notabile in alios usus præter assignatos a superiore, quantumvis ii ex se licite sint & communitati deserviant,

viant, expendat fine expressa vel prudenter præsumpta superioris voluntate, quia agit ut dominus. Item dispensator aliquarum rerum tenetur eas distribuere secundum regulam & voluntatem superioris, ita ut non det alia nec plura vel pauciora, nec meliora vel veteriora, quam scit superiorem velle: qua parte enim discedit a voluntate superioris, incurrit vitium proprietatis, cum expendat vel distribuat perinde ac si esset dominus, & ab alterius arbitrio non penderet. Præterea quidquid fit ultra facultatem sibi concessam, fit sine licentia, sed proprio arbitratu ac auctoritate; ideoque est actus proprietarius: actus enim proprietarius est is omnis, qui proprio arbitratu, & auctoritate fit: talis autem est is omnis, qui fit sine licentia superioris. Ita Suar. & alii: *Oportet quod ea, in quibus inferior superiori subjicitur, dispenset non aliter quam ei sit a superiore commissum*, ait S. Thom. 2. 2. q. 32. art. 8. Porro in nostra Societate officiales pendent in omnibus a voluntate immediata superioris localis.

Ipsi vero Religionum Prælati peccant contra paupertatis votum, & justitiam, si bona conventus aliter impendant vel donent, quam Ordinis sui regula, vel approbata consuetudo, aut superiorum Prælatorum voluntas eis permittit. Et si quid notabile donent vel impendant in usus vanos, aut superfluos, peccant mortaliter, & alienatio irrita est, & restitutioni obnoxia. Quia Prælati non sunt bonorum communium domini, sed solum administratores in utilitatem Religionis & pios usus, ex c. 2. *de donat.* & voto ut alii obstringuntur. Nec id possunt etiam cum consensu conventus: nam etsi conventus habeat dominium istorum bonorum; tamen hoc dominium per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & per intentionem donatorum est restrictum ac limitatum ad pios & necessarios usus, ut dictum est (1).

Sed notandum sunt sequentia.

1. Licentia superioris requisita debet esse vel expressa, vel implicita, quæ scilicet contineatur virtualiter & implicite in alia expressa; vel tacita, quæ rei cognitionem in superiore supponat, & quæ ex circumstantiis prudenter adesse judicetur, ut cum Prælatus sciens subditos aliquid accipere, retinere, donare, non prohibet, cum facile possit; nam tunc tacite consentire censetur: secus si difficile impedire posset, eo quod v. gr. timeret ne domus turbaretur suis querelis; tunc enim mere tolerat, non concedit, unde non excusaris. Licentia tamen tacita, vel generalis in Religionibus bene ordinatis non conceditur, nisi in rebus levis momenti & crebro occurrentibus.

2. Licentia præsumpta seu interpretativa non sufficit, nisi cum res & caussa urget, & superior non potest tunc adiri: ita ut censeatur non velle, ut ejus licentia expressa tunc requiratur, vel concedere licentiam quamvis non petatur. *Ita Lessius, & alii*. Nam non sufficit quod licentia daretur si peteretur: cum enim conditio illa non ponatur in re, non ponitur id quod ex ea sequeretur. Sic non cessat obligatio legis, quia superior in ea dispensaret, si rogaretur. Præterea alioqui inferiores semper aut fere semper pro libito sine actuali dependentia de rebus disponerent.

Hinc ad mortale vitandum non sufficit quod superior licentiam concederet, si peteretur; sed facultas expressa requiritur, si res differri, aut superior adiri possit. Quia alias superior esset rationabiliter invitus, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam: nam superior ex officio tenetur sub mortali non consentire, ut inferior de rebus disponat non petita licentia, cum peti potest; nam alioqui dissolveretur & everteretur religiosa disciplina cum gravi damno spirituali Religionis, quod ex officio tenetur impedire superior. Quare superioris displicentia quoad talem modum parit displicentiam quoad substantiam. Secus de patrefamilias, qui spectat tantum utilitatem temporalem.

Porro qui rem ex præsumpto consensu accepit, tenetur postea ubi primum potest, petere licentiam, ut retinere possit. Quia licentia requiritur non solum ad accipiendum, sed etiam ad retinendum; ergo hæc ad retentionem peti debet, cum potest, *Drlugo &c.*

3. Requiritur licentia omnino voluntaria quæ non sit per vim, metum, fraudem obtenta, nec procedat ex errore. *Ita Suar. Sanch. Delugo, & alii*. Hinc si Religiosus importuna sollicitatione vel querelis aliquid impetraret a superiore, ideo solum permittente, ut hominis molesta importunitate se liberet; vel quia timet majus malum, aut ne subditus querelas & murmurationes effundat, ut ait Delugo, est paupertatis violator. Quia hæc non est licentia voluntaria, sed mera tolerantia extorta; & usus rei sic concessus est injustus, perinde ac usus equi a domino vi vel metu injuste extortus. Idem dic, si fingat caussam, ob quam ei concedatur licentia, vel taceat id, quo cognito non solet dari. *Ita Suar. Sanch. & alii*. Nam tunc error, vel ignorantia facit, ut licentia non sit voluntaria, ideoque ut sit nulla.

4. Non sufficit licentia tantum debita, sed quæ probabiliter præsumatur deneganda, vel quæ irrationabiliter denegatur. *Ita Suar. & alii*. Quia tunc acceptio, usus, & dispositio esset vere, & de facto sine licentia superioris, & independens, & fieret nomine proprio; nam voluntas debita, nulla voluntas est,

(1) Alienatio rerum mobilium, & immobilium pretiosarum vetita est Regularibus, etiam speciali commemoratione dignis, *ex Decret. Urban. III. sub die 7. Septembris 1624*. Hæc tamen intelligenda sunt de bonis Ecclesiæ incorporatis. Quæ vero non sunt incorporata, & debent alienari, ut sunt res relictæ Patribus Reformatis Sancti Francisci, non possunt eorum sindici procedere ad earum venditionem, nisi prolixo edicto, ut magis offerenti vendantur. Lambertinus *Inst. Eccles. 69.* § 8.

Item: Alienationes rerum inferioris ordinis, quæ comprehenduntur in cap. *Terrulas*, debent etiam a Regularibus fieri de licentia Episcopi. *Ibid.* §. 9.

Item: Alienantes & recipientes bona alienata, præter excommunicationem Pontifici reservatam, incurrunt ipso facto pœnam privationis Officiorum, *ex Decr. Urbani VIII. Ibid.*

est, quamdiu contraria de facto inest. Et sicut quamvis dives teneatur pauperi dare eleemosynam in gravi necessitate, si tamen deneget, non licet accipere: ita hic. Præterea rectus ordo id postulat: nam quisque sibi facile persuaderet licentiam sibi irrationabiliter negari, cum magno detrimento spirituali.

5. Ex communi sententia, quantitas sufficiens ad furtum mortale, sufficit etiam ad peccatum mortale contra hoc votum. Nam hoc peccatum proprietatis se habet instar furti, cum sit usurpatio rei sine consensu superioris; sine quo est injusta & sacrilega. Hæc autem quantitas sufficiens est saltem ea, quæ absolute, & in se spectata censetur notabilis sine respectu ad personas.

Dico, *saltem*, nam sunt qui putant, minorem quantitatem sufficere. Hinc (ut notat Sanchez, Delugo, & Ilsung.) falsum est Religiosum in hac habendum esse ut filiumfamilias, si (ut docent multi) respectu illius major quantitas ad furtum mortale bonorum paternorum requiritur, quam respectu extranei, eo quod pateat plus requiri ut pater sit rationabiliter graviter invitus. Nam peccatum contra paupertatem non mensuratur præcise ex damno temporali, sicut furtum filii; sed multo magis ex damno spirituali religiosæ disciplinæ, circa unum ex fundamentis præcipuis vitæ religiosæ. Gravitas autem culpæ, qua sine licentia usurpatur usus rei, quæ hoc usu non consumitur, mensurari debet ex æstimabilitate talis usus, & temporis diuturnitate.

6. Si Religiosus inconsulto superiore recuset acceptare rem sibi ex liberalitate oblatam, Sanchez docet eum non peccare contra hoc votum. Quia vi illius non obligatur ad acquirendum Religioni, sed ad non alienandum, accipiendum, utendum sine licentia. Potest tamen peccare contra caritatem, impediendo sine justa caussa bonum Religionis, cui illa res ipso acceptante acquirenda erat. At non peccabit, si donum non necessarium Religioni recuset ex justa caussa, v. gr. ut liberior sit ad sua ministeria obeunda, vel ad majorem ædificationem.

7. Quoties Religiosus damnum injuste intulit sive extraneis, sive Religioni, ejus bona usurpando vel destruendo, vel aliter nocendo, tenetur restituere, quantum potest ex iis bonis, de quibus licite potest disponere in alios usus, vel imminuendo expensas, quas licite posset ex conventus bonis facere, nisi condonet prælatus, vel dominus. *Ita Delugo, & alii*. Nam injuria omnis jure naturali resarciri debet, quantum fieri potest, nisi condonetur.

8. Spectandæ sunt leges ac regulæ cujusque instituti, ut monet Delugo. Quia fieri potest, ut quod non repugnat paupertati religiosæ spectatæ in genere, repugnet paupertati ut est propria talis Religionis. Sic in quibusdam Religionibus quædam permittuntur, quæ non permittuntur in nostra Societate, repugnante ejus instituto quoad hoc strictissimo.

9. Si Religiosus aliquid sine licentia valida Superioris donet vel alienet, accipiens tenetur illud restituere Religioni. *Ita omnes*. Quia Religiosus caret potestate alienandi, & sic transferendi ejus dominium.

Quæst. VI. *Ad quid obligatur Religiosus ex voto castitatis?*

Resp. Secundum omnes tenetur sub mortali non solum abstinere a conjugio, sed etiam ab omni voluntario actu luxuriæ, tum interno tum externo, ut a turpi cogitatione, delectatione morosa, ab impudico sermone, desiderio, aspectu, tactu, ab omni actu venereo, ab omni probabili periculo horum, & ab omnibus iis, quæ aliquo modo sunt contra castitatem. Nam votum castitatis etiam simplex, secundum significationem receptam in Ecclesia, & consensum Doctorum, & praxim fidelium hæc omnia complectitur; & vovetur castitas tum corporis, tum mentis. Unde quidquid in sæculari soluto est peccatum contra castitatem, est insuper in Religioso sacrilegium contra votum: & duplicem habet malitiam in confessione exprimendam, unam luxuriæ contra virtutem castitatis, & alteram sacrilegii contra votum & religionem.

Porro gravius sacrilegium est luxuria Religiosi sacro ordine insigniti, quam sæcularis eodem ordine initiati; nam per prius flagitium violatur duplex votum solemne, duplexque consecratio.

Quæst. VII. *Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti obedientiæ?* (Vid. N. 303.)

Resp. Ex communi sententia, tenetur, 1. Ad servandam regulam secundum vim obligationis ejus in unaquaque Religione receptam. Nam per votum obedientiæ subjecit se Regulæ & potestati superiorum: hocque votum emisit secundum regulam, ideoque se obligavit generatim ad vivendum secundum regulam eo modo, quo ipsa intendit, & ad obediendum superiori præcipienti consentanea regulæ. *Ita Lessius*. Quare si regula ordinis sub culpa absolute obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Si vero regula ex voluntate institutoris non obliget sub culpa absolute, ejus transgressio non est contra votum, modo Religiosus sit paratus ad pœnam subeundam cum imponetur. Quod addo, quia omnis regula religiosa, sub qua comprehenduntur etiam constitutiones & statuta Religionis, obligat in conscientia, etiam in nostra Societate, ad pœnam subeundam si imponatur. Nam, ut docet Suarez, regulæ, constitutiones & statuta Religiosorum habent rationem legis, nec sunt mera consilia, cum habeant auctoritatem a Papa illa confirmante, vel fiant per jurisdictionem ab eo acceptam; ideoque obligant in conscientia, vel ad culpam absolute, vel saltem ad pœnam. Præterea superior habet jus puniendi actus contra regulas ac statuta; & quidem in Societate nostra expresse hæc potestas pro cujuscumque transgressione datur superiori.

2. Tenetur ad res contentas in regula pertinentes ad vota, & ad ea quæ in sua Religione præcepta sunt, & quidem sub mortali, si res illa sit gravis: sub veniali, si levis: quia tenetur servare vota illa secundum regulam, & hæc obligant pro capacitate materiæ.

3. Tenetur ad omnia, quæ superior præcipit consentanea ordinis constitutionibus, regulis, statutis, & instituto, sive ea expresse, sive implicite vel virtualiter in instituto ac regulis contineantur, vel ad illa etiam indirecte pertineant; & quidem si præcipiat in virtute obedientiæ, in nomine Christi, vel simili forma, qua indicet se velle obligare graviter, vel quantum potest, tenetur subditus sub mortali obedire in materia gravi. Nam ad hoc se obligavit per votum obedientiæ, ut constat ex sensu & usu

in

in Religionibus recepto; & superior habet potestatem præcipiendi & graviter obligandi secundum regulam, secundum quam Religiosus vovet obedientiam, & cui se subjecit, quamvis ipsa regula per se, & secluso præcepto superioris non obliget absolute sub culpa. Alias votum obedientiæ inane & illusorium esset. *Transgressio horum trium* (votorum) *obligat ad mortale. Aliorum autem* (quæ continentur in regula) *transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulæ ... vel propter præceptum sive oretenus a Prælato, sive in regula expressum, quia hoc esset facere contra obedientiæ votum*, ait S. Thom. 2. 2. q. 188. art. 9. Hinc. c. 27. de elect. in 6. dicitur: *Religiosi arbitrium, non ex sua (cum velle & nolle non habeat) sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit, & cujus imperio se subjecit; voluntate dependet*. In Societate Jesu constit. par. 9. cap. 3. hæc habentur. *Generatim loquendo, in rebus omnibus, quæ ad propositum Societatis finem perfectionis & auxilii proximorum ad gloriam Dei faciunt, omnibus præcipere in obedientiæ virtute possit.*

Hinc Superiores præcipere possunt non solum omnia, quæ sunt in regula, quamvis hæc per se absolute non obliget, sed etiam quæ sunt moraliter necessaria ad præcavenda peccata, ad institutum, regulas vel vota servanda, & nova statuta ad hunc finem condere, Nam hæc virtualiter & implicite pertinent ad institutum ac vota, & sub illis continentur. Sic clausura arctissimo jure præcipitur monialibus, quæ illam non voverunt; quia experientia docuit, hanc esse moraliter necessariam ad custodiam castitatis, quam voverunt.

Item ad vitæ religiosæ reformationem & observationem strictiorem, sine qua disciplina religiosa & institutum ordinis in suo vigore conservari moraliter nequit, possunt a superioribus obligari professi. Nam hoc implicite ac virtualiter voverunt, & subjiciens se alicui ad finem, se ei quoque subjicit in iis quæ necessaria sunt ad illum finem. *Ita Sanchez, Lessius, Layman, & alii*. Nec consuetudo habet tantam vim, ut Religioni vel Papæ adimat potestatem reformandi & tollendi talem consuetudinem. *Ita Suarez.*

Quod si superior forma præcipiendi non utatur, non videtur obligare sub mortali, nisi aliunde constet. Videtur tamen obligare sub veniali si aliquo modo mandet, inquit Lessius, quia non intendit consulere & suadere dumtaxat, sed aliquo modo præcipere & obligare, quantumvis non tantum, quantum posset. Et ipsa ratio disciplinæ religiosæ postulat, ut inferior obtemperet, etiamsi ei extremum præceptum non imponatur. Ita ille, addens superiorem non posse ratione hujus voti obligare subditum ad ea, quæ sunt vel contra regulam vel supra regulam, vel infra regulam, scilicet inutilia, nisi præcipiat ex caussa quæ sit juxta regulam. Quia subditus ex vi voti hujus non intendit promittere, nisi vivendi ad normam & obedientiam secundum proprium institutum & regulam. Potest tamen superior majorem austeritatem præcipere in pœnam commissi delicti, quia potest injungere pœnam dignam & consentaneam delicto; nam hoc exigit officium ac munus superioris; & ideo non est hoc super regulam, quia ex vi illius subjicitur Religiosus condignæ pœnæ: ergo obedientia secundum regulam includit obligationem parendi in hac pœna. Ita Suarez ex communi Doctorum sententia.

4. Potest obligari a superiore cum periculo vitæ, quando aliqua actio periculosa necessaria est ad bonum commune Religionis. *Ita Suarez & alii*. Hinc potest obligari ad opitulandum fratribus ejusdem Religionis peste infectis; quia ad conservationem & bonum regimen Religionis pertinet, quod Religiosi mutua sibi obsequia præbeant, & in necessitate sibi subveniant; ideoque hoc saltem implicite ad regulam pertinet. *Ita Cajetanus, Castropal. Sanchez &c.* Item tempore pestis Religiosi, quorum institutum est spirituali proximorum saluti incumbere, tenentur jussu superioris sæcularibus peste infectis sacramenta ministrare, si Parochi ei muneri obeundo non sufficiant, & superior tenetur id præcipere. Quia hoc est secundum eorum regulam, cum eorum munus sit esse Episcoporum & Parochorum coadjutores in salute spirituali proximi adjuvanda. *Ita Sanchez, & alii.*

Præterea notanda sunt sequentia.

1. Peccatum contra votum obedientiæ habet duplicem malitiam, unam sacrilegii ratione facti voti, & alteram injustitiæ contra hominem, ratione traditionis & promissionis factæ Religioni & ejus Prælatis. *Ita Suarez.*

2. In dubio de potestate superioris vel an res præcepta sit licita, tenetur subditus parere, ex cap. *Qui culpatur*, 23. qu. 1. quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione auctoritatis & potestatis præcipiendi, & in quem inferior suam libertatem abdicavit. Idque rectus ordo & subordinatio debita postulat. Præterea superior habet jus præcipiendi id omne, quod non est certum excedere ejus potestatem.

3. Superior regularium habet etiam potestatem patrisfamilias in ordine ad politicam domus gubernationem, etiam erga novitios. Unde ex quarto præcepto Decalogi potest suos obligare in hac materia, licet in regula non contineatur. Habet quoque a Papa jurisdictionem ecclesiasticam quasi episcopalem in suos subditos & novitios, vi cujus potest illos obligare independenter a voto, sicut Episcopus suos subditos.

4 Superiori aliquid ordinanti, quamvis non sub præcepto, nec in virtute obedientiæ diceret, *Nolo parere*, vel *Nolo facere*, secundum communem Doctorum sententiam est peccatum mortale; quia hæc verba continent gravem contemptum potestatis legitimæ & irreverentiam contra superiorem, ut superior & Dei minister est, qui contemptus redundat in Deum ipsum, juxta illud, *qui vos spernit, me spernit:* Idem docet Delugo, si hoc dicatur vicario, vel superiori vel ministro; quia est superior quasi vicarius & delegatus Prælati principalis: & Prælatus seu Rector vult, ut obediatur vicario suo ministro sicut sibi jubenti sub præcepto obedientiæ, quare tunc vere contemnitur auctoritas superioris, quod semper est mortale.

5. Superiores regularium possunt præceptis, statutis ac sententiis subditos suos ubicumque terrarum existentes obligare, excommunicare, fugitivos propria auctoritate capere. Quia potestas in suos iis

compe-

competit non ratione territorii, sed ratione personalis obligationis, ex voto obedientiæ.

6. Papa est primus ac supremus omnium Religionum Præpositus generalis, unde Religiosi tenentur vi voti obedientiæ ei primario obedire in omnibus, in quibus tenentur suis Prælatis regularibus. Nam hoc votum per se primo ac principaliter fit summo Pontifici tamquam supremo omnium Religionum Præposito.

7. Ab Innocentio XI. damnata est hæc Michaelis de Molinos propositio: *Præpositis obediendum est in exteriore, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo exterius pertingit. In interiori vero aliter res se habet, quo solus Deus & Director intrant.*

Quæst. VIII. *An peccat Religiosus violans regulam per se non obligantem sub culpa, nisi ad subeundam pœnam, cum imponetur, si eam subire paratus est?*

Resp. 1. In praxi raro, ac vix fieri potest, ut non peccet saltem venialiter, ob inordinatum aliquem affectum; ut sensualitatis, curiositatis, vanitatis &c. vel ob negligentiam, otiositatem, acediam; vel ob defectum finis honesti, vel debitæ circumstantiæ in actu, quo violetur regula; vel ob aliquam aliam inordinationem. *Ita Suarez, Sanchez, Lessius, & alii communiter*. Et S. Thom 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 1. Nam quævis inordinatio est peccatum, cum adversetur rectæ rationi ac legi divinæ, & vitiet actionem. Sic v. gr. omissio meditationis, vel examinis, vel studii ex negligentia seu torpore quodam semper est peccatum acediæ. Præterea omnis actus deliberatus, qui non est bonus, hoc ipso malus est, cum nullus sit indifferens in individuo, & lex divina naturalis præcipiat, ut homo semper honeste ac decenter naturæ suæ rationali vivat, seu agat. Ut autem actus sit honestus, necesse est ut ejus objectum sit bonum, vel saltem indifferens, sed referibile ad bonum finem ad quem conducat, ut fiat modo debito, cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex fine honesto seu motivo virtutis. Si unum ex his desit, hoc ipso actus non est bonus, sed malus, *Bonum enim ex integra caussa, malum ex quolibet defectu*. At raro vix fieri potest, ut actus, quo violatur regula, fiat modo debito, & cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex motivo honesto: cum regulæ & constitutiones Religionum ad rectitudinem morum in tali statu debitorum & virtutum actus spectent, sintque medium perfectionis respectu talis hominis, ei declarans voluntatem divinam. Idem dic de omissione vel actione contra voluntatem superioris nolentis per se obligare sub culpa.

Ob eamdem rationem vix fieri potest, ut quis sine peccato rejiciat inspirationem divinam circa bonum meri consilii. Qui enim fieri potest ut bonum, ad quod Deus hic & nunc nos impellit; & ei placet a nobis fieri, possit omitti recte, honeste, & ob bonum finem? Cum autem non detur actus moralis indifferens in individuo, omnis actus qui fit vel omittitur deliberate non ex fine honesto, est hoc ipso saltem peccatum veniale. Quare Toletus lib. 3. c. 2. inter peccata omissionis recenset, *divinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquod bonum, cum possit quis operari, licet non obligetur ex præcepto*. Et merito viri timorati humiliter se accusant de inspirationum divinarum repulsa. Itaque in his casibus raro abest peccatum vel acediæ, vel sensualitatis, vel vanitatis, vel impatientiæ &c. Nam vel levissima inordinatio sufficit ad veniale.

Resp. 2. Mortaliter peccat Religiosus, qui regulas illas circa exercitia spiritualia, abnegationem sui, actus virtutum, religiosam disciplinam, frequenter & ex consuetudine violat, teneturque graviter hanc consuetudinem vitare & emendare. *Ita Sanchez, Layman, & alii*. Quia 1. tunc intervenit contemptus saltem interpretativus vitæ regularis ac perfectionis, & se conjicit in periculum violandi vota, ad quorum observationem suæ regulæ sunt media saltem moraliter necessaria, ut experientia constat. 2. Scandalum aliis, & grave damnum spirituale Religioni affert, religiosamque disciplinam graviter perturbat. 3. Ex vi votorum, quibus se Religioni in perpetuum ex parte sua addixit, tenetur sub mortali ad perseverandum in Religione absque nocumento notabili Religionis, & ad ita se gerendum ne sit intolerabilis & expelli non debeat. Qui autem regulas violare solet, intolerabilem se reddit, ut expelli debeat; aut si toleretur, graviter nocet Religioni. Adde quod Conc. Trid. sess. 25. cap. 1. *Præcipit ut omnes Regulares tam viri quam mulieres ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum vitam instituant & componant, atque in primis &c.* Hinc propositum non servandi communiter has regulas est mortale, cum contineat virtualiter & implicite voluntatem inferendi grave damnum Religioni, & scandalum aliis. *Ita multi*.

Resp. 3. Semper peccat mortaliter, qui regulam violat ex contemptu. *Hoc fatentur omnes, inquit Sanchez*. Quia hoc est contra votum professionis, quo Religiosus promisit subjectionem erga regulam: quod est aliquid grave quod tunc violat; nam *transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulæ*, ait S. Th. Præterea hoc continet contemptum auctoritatis a Deo acceptæ, unde manat regula. Idem docet S. Bernard. lib. *de precep. & dispens.* c. 14. ubi ait, violationem mandati levioris esse grave crimen propter contemptum: *Elatio quippe contemnentis in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis &c.*

Quæst. IX. *Quænam sunt obligationes Superioris Religiosorum?*

Resp. Traduntur cap. 6. de statu Monach. ubi Innocent. III. ait: *Præ ceteris potens sit in opere & sermone, ut exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres & instruere possit in bono, & a malo revocare. Zelum Religionis habere secundum conscientiam, ut delinquentes corripiat & castiget, obedientes foveat & confortet ... Vigilem curam & diligentem sollicitudinem gerens de omnibus, ut ex officio sibi commisso dignam Deo possit reddere rationem. Quod si prævaricator ordinis fuerit, aut contemptor seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit, non solum ab officio deponendum, sed & alio modo secundum regulam castigandum; cum offensa non solum propria, verum etiam aliena de suis manibus requiratur*. Tenetur autem in primis subditos promovere ad perfectionem propriam sui instituti; quia est finis talis Religionis, & ad hoc constitutus

stitutus

stitutus est superior. Unde tenetur diligenter curare, ut vota & regulæ omnes, quæ sunt media ad talem perfectionem, accurate ab omnibus serventur; & impedire, quantum potest, corrigere & punire non solum peccata etiam venialia subditorum, sed etiam violationes regularum, licet per se non obligantium absolute sub culpa. *Prælatus Regularis* (inquit Delugo, tom. 1. de just. disp. 9. sect. 2.) *potest graviter peccare negligendo culpas veniales in subditis, immo & observantiam circa regulas, quæ tamen ex se non obligant subditos ad peccatum etiam veniale. Quia in hac ipsa negligentia prælatus deficit graviter obligationi, qua ex munere suo tenetur consulere potissimum bono & profectui subditorum, & observantiæ regulari, quæ per ejusmodi defectus toleratos maxime labefactatur: multo enim magis & gravius obligatur ex munere suo prælatus regularis ad procuranda bona spiritualia, quam temporalia sui conventus. Quare si ob ejus culpam communitas patitur grave detrimentum in spiritualibus, non poterit ipse a peccato gravi excusari, & poterit contingere quod subditi solum venialiter peccent, & prælatus peccet graviter in iis defectibus permittendis. Debet igitur prælatus vigilare, & adhibere moralem diligentiam in iis damnis præcavendis.* Ita ille.

Similiter (inquit la Croix tom. 3. *Peccat mortaliter superior, si per ejus dissimulationem passim negligatur observantia alicujus regulæ, v. gr. prohibentis ingressum in aliena cubicula, regula silentii &c. licet transgressio talis regulæ ne veniale quidem esset. Ratio est, quia observatio talis regulæ multum confert ad decorem, ædificationem & utilitatem totius communitatis, sæpe etiam præcavet gravia mala in subditis. Ergo si superior negligat, infideliter fungitur munere suo, nocetque graviter communitati, ac gravius peccat, quam si in administrandis temporalibus gravem committeret negligentiam.* A fortiori peccat mortaliter superior, si per ejus incuriam & dissimulationem subditi somno vel otio vacent, exercitia spiritualia omittant seu negligant &c. Quare (ut ait S. Antonin. 2. p. tit. 9. c. 5. *Prælatus debet esse sollicitus ad inquirenda vitia subditorum; nec sufficit quod corrigat defectus quos contingit eum scire; sed debet inquirere diligenter vitam subditorum, si forte etiam occultos defectus potest deprehendere, ut admonendo & præcavendo malis obviet.* Estque hæc communis Theologorum sententia. Hinc etiam superiores tenentur avertere & non permittere suis subditis occasiones peccatorum, etiam venialium, & amittendi vel minuendi fervorem spiritus ac studium perfectionis, cum teneantur eorum perfectionem promovere & avertere ejus impedimenta.

Præterea diligenter perpendant mandatum illud Apost. Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* Et Hebr. 13. *Ipsi pervigilant*, hoc est pervigilare ex officio debent, *quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et illud Eccli. 32. *Rectorem te posuerunt? Noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe.* Item illud Conc. Trid. sess. 23. c. 1. *Præcepto divina mandatum est omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere... ac bonorum omnium operum exemplo pascere &c.* Denique ex Conc. Trid. sess. 25. c. 2. superiores tenentur singulis subditis omnia, quæ iis necessaria sunt, suppeditare ex bonis communitatis. Nam ex officio vices parentum erga illos gerunt, & bona ad hunc finem Religioni donata sunt; & alioqui dant occasionem multis malis ac peccatis, & interdum violationi paupertatis. Bona vero suorum sustentationi superflua erogare tenentur in caussas pias, ut dixi de Clericis: nam bona Religionis sunt bona Deo dicata, & in ejus cultum donata *Reginald. & alii.*

Item superiores graviter tenentur apostatas & fugitivos requirere, ex cap. 24. de Regular.

Quæst. X. *An est obligatio sub mortali eligendi, vel proponendi digniorem in Superiorem regularium, licet prælatura sit temporalis.*

Resp. Affirm. *Est communis sententia, teste Delugo.* Quia, 1. eadem est ratio de Episcopo & Parocho, cum superior Religiosorum sit animarum pastor, & habeat subditos, quos in viam salutis dirigere, immo & ad perfectionem promovere tenetur ex suo munere. 2. Alioqui grave damnum spirituale inferretur Religioni, nec efficaciter subditi ad perfectionem adducentur, ut experientia constat. Et vero (ut ait Delugo, disp. 35. sect 5.) eadem mala oriri possunt in Religione, si non eligantur dignissimi, quæ in Ecclesia, cum facile possint eligi indigni, qui digni videbantur; & cum adeo difficile sit invenire vere & absolute dignum, qui suo exemplo & prudentia continere possit subditos in disciplina religiosa: & hanc, si (ut plerumque contingit) relaxata sit, ad pristinum & debitum rigorem reducere, subditosque ad perfectionem religiosam promovere, qui est finis gubernationis religiosæ. *Ita ille.*

Quæst. XI. *An licet feminis ingredi domos Religiosorum?*

Resp. Negat. Nec etiam licet superiori eas admittere. Nam id semper generatim prohibitum fuit, saltem ex consuetudine vim legis habente, ad amovendum scandalum, occasionem peccandi, perturbationem, & alia mala, ut constat ex S. Greg. Magno, lib. 5. epist. 40. ad Valentinum Abbatem, & refertur can. 20. caus. 18. quæst. 2. ubi ait: *Pervenit ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant, & (quod adhuc est gravius) monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat, ideo hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos eas commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocumque modo pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate cæteri sine dubio corrigantur.* Ubi S. Pontifex conqueritur de ingressu mulierum in monasterium Religiosorum; ergo hic ingressus jam erat mulieribus illicitus: huncque ipse graviter prohibet, ut patet ex his verbis: *Ideo hujus te præcepti serie commonemus &c.* tum ex gravi pœna intentata: *Sic te severissimæ noveris ultioni subdendum*: quod ad omnes Religiosorum domos & superiores spectat; *Ut cæteri sine dubio corrigantur.* Quamvis autem hæc prohibitio a S. Gregorio renovata, ad Abbatem, & in ejus persona ad omnes regularium superiores dirigatur; tamen ad mulieres etiam spectat, quæ supposita hac prohibitione non possunt Religiosorum domos ingredi sine scandalo,

& coope-

& cooperatione ad peccatum Religiosorum eas admittentium, vel injuria Religiosis illata, si invitis eorum Superioribus ingrediatur.

Hanc antiquam prohibitionem aperte supponunt V. const. *Regul.* & Gregorius XIII. const. 28. revocantes quamlibet licentiam ingrediendi Religiosorum domos mulieribus prænobilibus & Ducissis concessam; nam si hic ingressus omnibus mulieribus illicitus non fuisset, minime licentia Papæ Ducissis opus fuisset. Idem vetant multa Concilia particularia, & Clerus Gallicanus ann. 1643.

Imo ex constit. Pii V. *Decet Romanum Pontificem*, edita ann. 1570. omnes mulieres Religiosorum domos ingredientes extra casus permissos, ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam, nisi excusentur ob ignorantiam invicibilem. Ita Navar. Suar. Sanch. Castropalao, Fagnanus, & Cabassutius Gallus, in sua juris Canonici theoria & praxi; addens, hanc excommunicationem in Gallia Episcopis reservatam esse. Religiosi vero, qui mulieres quascumque introducere admittereve præsumunt, contrahunt ipso facto pœnam privationis officiorum, inhabilitatis imposterum ad illa & alia omnia, & suspensionis a divinis latam, constit. *Regularium*, quem idem Pius V. ad causam, quo introducetur quæcumque mulieres, extendit, constit. *Decr. Rom. Pontif* cit. ubi ait: *Apostolica auctoritate tenore præsentium dicimus, & declaramus fuisse, & esse mentem, & intentionem nostram, quod dictæ litteræ* (Constit. Regularium) *non solum comprehenderent & comprehendant mulieres habentes aut prætendentes facultatem, & indulta ingrediendi Monasteria, sed etiam omnes & quascumque mulieres tam in genere, quam in specie.*

Ex dictis intelliges, vulgus graviter errare existimans ingressum in Religiosorum & monialium domos licitum esse, cum murus dirutus est, & aditus patet. Nam hic casus nullibi excipitur in Jure, nec a Doctoribus: *Ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*; & tum valet ratio prohibitionis, nempe quies, tranquillitas Religiosorum, scandali, tentationum, & occasionum peccandi amotio. Nec tunc ingressus magis licitus est quam cum Monasterii janua causa aliquo aperta est.

Ingressus tamen in Religiosorum domos licitus est, 1. Omnibus mulieribus caussa processionis, & sepulturæ, ut declaravit idem Pius V. eadem const. Non tamen eis tunc licet alia loca, ne hortum quidem, ingredi. 2. Imperatricibus, & Reginis, earumque filiabus cum suo comitatu: nam in prohibitione generali non fit earum expressa & specifica mentio. Idem est de supremis Ducissis ob eamdem rationem; nam in sua ditione sunt tamquam Reginæ, & eadem auctoritate pollent; quod etiam patet ex consuetudine tacite a prælatis Ecclesiæ approbata. Sed aliæ mulieres quæ eas comitantur, non debent ab iis discedere. 3. Fundatricibus, ex declaratione a Sacra Cardinal. Congreg. facta pro Minimorum ordine: quæ etiam valet pro aliis Religiosis, saltem quorum regula eas excipit, vel qui aliorum ordinum privilegia participant.

N. Auctoris nostri opinio communis erat dum ipse scripsit; sed S. M. Benedicti XIV. Pontificatus sui anno II. die 3. Januarii 1743. Constit. quæ incipit *Regularis Disciplinæ*, Inter abusus recenset, ac improbat Mulierum ingressum in Monasteria Virorum, etiam in publicis Supplicationibus, aliisque ab Auctore relatis casibus, *Quoniam*, inquit, *sicut dolentes accepimus, alii quidem Apostolicas leges, ac præcepta hujusmodi vel ausu temerario parvipendentes; vel ad eorum arbitrium interpretantes; Feminis quibuscumque aditum, ingressum tam manifesto, ac tanta solemnitate vitium permittunt: alii vere privilegia, indulta, prærogativas, facultates, licentias, & alias quocumque pacto excogitatas concessiones sibi sive a jure, sive ab homine factas, & impertitas, seu facta, & impartita, ac quarumcumque munerum, dignitatum, ac præeminentiarum ratione debitas, seu debita arrogantes, prætendentes, obtendentesque, feminas quaslibet intra Monasteriorum Claustra, Septa, Cœnacula, Cubicula, aliasque officinas aut admitti, ac recipi sinunt, mandantque, aut una secum ducunt: alii denique sub pietatis ac religionis prætexta, cum Supplicationes, sive cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, sive cum Sacris Sanctorum, Sanctarumque Reliquiis, Statuis, & Imaginibus per Claustra, Septa, & alia Monasteriorum loca de more, ut asserunt, habentur, sine ullo prorsus discrimine masculos, & feminas supplicationes hujusmodi per eadem loca sequi, & comitari licitum, quinimo, ut indulgentias lucrari valeant, necessarium esse ostendunt.*

Itaque primo hæc omnia abolere, ac improbare constituit.

Secundo. Abolet, & revocat quascumque facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas concessiones, factas sive per S. R. E. Cardinales, sive per Cardinalium Congregationes, sive per Legatos a Latere, vel Apostolicos Nuncios, *quocumque modo, ac tenore, & sub quibuscumque verborum formis expressas.*

Tertio: Censuris subjectos esse declarat, qui iis facultatibus uti velint.

Quarto: Denique præservat privilegia a S. Sede legitime concessa Patronis, Fundatoribus, insignibusque Monasteriorum Benefactoribus. *Dummodo concessiones hujusmodi per Apostolicas in simili forma brevis, vel sub Plumbo desuper expeditas litteras dumtaxat, & non aliter omnino factas, & impertitas fuisse prius Ordinariis locorum Antistibus, vel Præsulibus, per legitima, & authentica documenta constare fecerint, & dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi, cœnandique, nec per ambulacra, cubicula, cœnacula, aliaque loca, & officinas discurrendi caussa, sed ad Ecclesias accedendi, vel Missas audiendi aliaque erga Deum pietatis officia, & operæ exercendi studio ingrediantur, & dummodo de earum adventu, & ingressu interdiu, & opportune faciendo, Superiores pro tempore certiores fiant, ad hoc ut absque fratrum incommodo, & offensione, recto tramite, ad Ecclesias pergatur, & alia de jure servandi serventur.*

Quæst. XII. *An licitus est ingressus in monasteria Monialium?*

Resp. Omnibus cum viris, tum feminis sub excommunicatione ipso facto contracta prohibitum est sine licentia Episcopi, vel Superioris, ex Conc. Trident. sess. 25. c. 5. ubi ait: *Ingredi intra septa monasterii*

vi (sanctimonialium) *nemini liceat, cujusque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine Episcopi vel Superioris licentia, in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda. Dare autem tantum Episcopus, vel Superior licentiam debet in casibus necessariis; neque aliusullo modo possit, etiam vigore cujuscumque facultatis, vel indulti hactenus concessi, vel imposterum concedendi.* Hoc decretum in Gallia usu receptum est; Gregorius autem XIII. constit. an. 1575. edita, quæ incipit, *Ubi gratiæ*, postquam revocavit licentias omnia ingrediendi monasteria, & domos Religiosorum ac Sanctimonialium quibusvis etiam Ducissis concessas, prohibet sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda omnibus, & quibuscumque personis ecclesiasticis & sæcularibus, & regularibus, ne nisi in casibus necessariis, & cum licentia Episcopi vel superioris monasteria Monialium ingrediantur; & simul ipsis Monialibus sub eadem pœna vetat, ne ullam personam aliter admittere præsumant, non obstantibus quibuscumque constitutionibus, statutis, consuetudinibus, & privilegiis &c. (1)

Quæst. XIII. *Ad quid tenetur, qui vovit Religionem?*

Resp. 1. Qui vovit Religionem in genere seu indeterminate, tenetur ingredi aliquam, in qua vigeat disciplina religiosa. Si non admittatur in uno ordine, vel in probatione deprehendat hunc sibi non expedire, ex communi sententia tenetur probare alias plures Religiones suæ linguæ, quia tale votum est votum de assumenda aliqua ex omnibus Religionibus, ideoque de omnibus sub disjunctione. Sed quia tentat a pluribus diversorum ordinum, & ab ipsis repulsus, inde judicare potest, ab omnibus te esse repellendum, vel nullam tibi convenire, ideo voto satisfacis, si tot Religiones petas & experiaris, ut prudenter judicare possis ex earum repulsa vel experientia, ab aliis omnibus repellendum, vel eas tibi non expedire, quod colligitur ex caussa repulsæ & disconvenientiæ, quæ sit generalis & communis omnibus aliis ordinibus.

Qui autem vovit determinate unum ordinem, si in una domo illius ordinis receptus non fuerit, tenetur tentare plures alias ejusdem ordinis, quamdiu est spes probabilis admissionis. Si vero domum particularem ita determinavit, ut aliam ingredi non intenderit, nequidem implicite, si ibi non recipiatur, non tenetur alias tentare, sed absolute cessat votum. Quia non vovit dimissionem sæculi, nisi dependenter ab ingressu talis loci, & jam conditio, sub qua vovit, non est in ejus potestate. Si tamen ob aliquod impedimentum temporale non fuit receptus, tenetur eo cessante se iterum offerre, quia ejus admissio videtur solum fuisse dilata ad tempus: secus, si absolute repulsus est, tali impedimento non extante: nam non intendit se ulterius obligare, si absolute repelliatur, alioqui deberet semper manere inceptus & suspensus.

Porro qui vovit aliquam determinatam Religionem, potest perfectiorem ingredi, quia hoc est melius. Sed qui ita vovit aliquam Religionem determinate, ut simul ingressum Religionis in genere intenderit, tenetur prius conari ut admittatur in illam determinatam & non admissus tenetur aliam ingredi. Quia hoc utrumque vovit: & tale votum est virtualiter duplex, alterum Religionis in genere ac vage, alterum hujus. Ergo utrumque compleri debet, quantum potest. *Ita Sanchez &c.*

Resp. 2. Qui vovit Religionem, tenetur diligenter ac serio curare ut recipiatur, eam ingredi tempore statuto, & sincere experiri tyrocinium, postea profiteri, si judicet Religionem illam sibi convenire, atque ad hunc finem adhibere media idonea, & impedimenta, quantum in se est, amovere. Nam ista omnia virtualiter & implicite vovit, & intendit se obligare ad ingressum Religionis, in ordine ad statum ipsum amplectendum, si conveniat, & alias ingressus esset vanus & inutilis, nec proinde voti materia. Quare voto non satisfacit, si ex sola animi levitate egrediatur: nam ex vi voti tenetur se probare, & de ratione probationis est, ut res probata admittatur si conveniens videatur. *Ita Suarez.* Tenetur

(1) Quoad clausuram Monialium per eundem Benedict. XIV. provisum est in Bulla *Salutare in Catholica* Bullar. Tom. 1. num. 40. in qua primo confirmantur Constitutiones omnes antecedentium Pontificum sub pœnis in illis contentis; deinde revocantur facultates omnes dispensandi quoad hunc ingressum, cuicumque, & pro quocumque concessæ, & transgressores subjiciuntur iisdem pœnis, quibus subjacent violatores clausuræ Monialium: jus tamen suum conceditur, quoad dispensationes Ordinariis locorum, & aliis respective superioribus, qui jus obtineant dispensandi in casibus necessariis, & servatis de jure servandis: Moniales post professionem neque etiam ob breve tempus exire permittuntur e Monasterio, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbanda; causæ autem sunt ex Extrav. Pii V. incip. *Decori* &c. incendium, Lepra, & Epidemia, *Instit. Eccles.* 85. §. 14.

In Consecratione tamen ex præscripto Pontificalis Romani exire debent ex clausura, & ingredi in Ecclesiam senioribus Matronis eas comitantibus, & statim ad clausuram redire. *Ibid.* §. 30.

Denique occasione consecrationis earumdem Monialium, non licet Episcopo ingredi in clausuram, nec multo magis licet id agere Magistro cæremoniarum, & consanguineis consecrandarum Virginum. *Ita ex eodem Decreto* §. 31.

Violantes clausuram Monialium ad malum finem, non tamen prætextu facultatum obtentarum, non evitant excommunicationem reservatam Pontifici, quam etiam incurrunt admittentes hujusmodi violatores, neque excusantur ex contraria consuetudine etiam post Concilium introducta. Ita ex alio Decreto Sac. Congregat. *Ibidem.* §. 32.

Educandas puellas & famulas in clausuram monialium introduci quacumque ex causa vetat Pontifex sine authentica Apostolicæ Sedis licentia toties quoties impetranda, & prævio examine Ordinariorum loci ubi siti sunt Monasteria, super moribus, famu, habilitate, necessitate ipsarum educandarum seu famularum. Ita in literis ad *Episcopum Portugallensem* Bull. Tom. II. num. 26.

netur autem in his adhibere diligentiam moraliter possibilem: nam, ut ait Sanchez, obligatio Religionis est gravissima: ac proinde astringere se debet ad diligentiam humano modo possibilem, qualem postulant res arduæ & magni momenti. Quod si sua culpa effecit, ut rejicerent, vel non reciperetur, tenetur postea serio curare, ut iterum admittatur. Nam votum obligat ad non apponendum sponte sua impedimentum executioni ejus, alioqui esset inane & illusorium. Si vero intra probationis annum bona fide factæ, judicet ex caussa sufficienti sibi non expedire statum illum, potest relinquere. Quia jure communi concessus est annus probationis in favorem tum Religionis, tum etiam ingredientis, ut post sufficiens experimentum possit libere eligere quod sibi magis expedire judicaverit. Vovens autem Religionem non renunciat huic favori, sed censetur velle ingredi secundum jus commune & usum ordinarium.

Qui vero vovit etiam profiteri, tenetur profiteri & perseverare, etiamsi ea vitæ norma ei incommoda & difficilis appareat. *Ita Azor, Lessius, Layman & alii multi.* Nam is vovit absolute, & se obligavit ad profitendum, si judicaretur idoneus, & ratio vivendi esset tolerabilis; plus enim vovit, quam qui vovit solum ingressum, ut constat ex S. Th. 2. 2. qu. ult. art. 4. & ex communi sensu ac usu. Unde non ei licet egredi, nisi ineptus sit, vel difficultas tanta sit, ut periculum peccandi vel impediendi majus bonum inducat.

Resp. 3. Qui vovit Religionem non præfinito tempore, tenetur statim eam ingredi & supradicta præstare. Quia dilatio minuit rem promissam, nempe obsequium Dei: nam quo plus differt, eo minus reddit Deo, cujus obsequio promisit se totum vitæ suæ tempus daturum in Religione, si hæc ei conveniat. *Ita Sanchez, Delugo & alii.*

CAPUT III.

De Obligationibus Conjugum.

Quæst. I. **Q**uænam sunt obligationes Conjugum inter se?

Resp. Ex communi omnium sententia tenentur 1. Simul cohabitare & convivere: ex Gen. 2. Matth. 19. *Dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una.* Et 1. Cor. 7. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere* (sine justa caussa) *quod si* (etiam ex justa caussa) *discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Nam hanc cohabitationem non solum quoad tectum, sed etiam in convictu & ceteris exigunt natura contractus matrimonii, vinculum ac debitum conjugale, prolis susceptio ac conveniens educatio, & mutua obsequia præstanda. Licet tamen viro ob justam caussam sine facultate uxoris ad breve tempus discedere, non viceversa; imo diu abesse licet viro, si res familiaris, vel obsequium principis id exigat. Alias non licet, ex c. 1. de conjug. lepros. *Cum vir & uxor una caro fiat, non debet alter sine altero esse diutius.* Habitationis autem electio ad virum pertinet, cum sit mulieris caput, ex 1. Cor. 11. unde uxor tenetur maritum sequi, cap. *Unaquæque* 13. qu. 1. nisi obstet grave periculum corporis vel animæ, vel speciale pactum antecedens: nam præceptum naturale vitandi peccatum & tuendi vitam prævalet.

2. Debent sibi mutuum amorem charitatis specialem. Nam sunt specialiter mutuo conjuncti, tum per contractum insolubilem; tum etiam per Sacramentum, quod est signum unionis Christi cum Ecclesia, quam inter se imitari debent. Uxor autem (1) debet insuper marito honorem, obsequium, & in iis quæ ad gubernationem domus, filiorum educationem, & bonos mores spectant, obedientiam. Ita tenetur domus curam habere, ad *Tit.* 2. & viro opportune & sufficienter necessaria subministrare.

Vir vero uxori debet regimen, curam, tutelam, sustentationem, & correctionem rationabilem; nam vir est caput & superior uxoris. Quamvis autem, ex S. Antonino, & S. Th. in 4. dist. 35. art. 2. ad 1. maritus possit aliquando uxorem verberare moderate ad ejus correctionem ob gravem culpam, si ejus emendatio id exigat; tamen in praxi uxoris verberatio raro moderate & utiliter fit. Certe extra hanc exigentiam non licet verberare uxorem, nec verbis contumeliosis afficere: nam ipsi debetur honor & amor; cum uxor sit commembrum viri, principium familiæ, licet subordinatum, & socia atque adjutrix domesticæ administrationis. Hæc officia mutua tradit Apost. Ephes. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ ... Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam ... Unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.* Et ad Tit. 2. *Viros suos ament, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis.*

Tenetur etiam vir uxorem alere, ac sustentare convenienter suo statui pro suis facultatibus; idque tum ex conjugalis vinculi & amoris debito; tum ex officio capitis familiæ, cujus primum membrum est uxor; tum ex justitia: nam ideo ab ea accipit dotem, & bonorum administrationem obtinet, ut matrimonii onera sustineat, uxorem, & familiam sustentare-

---

(1) Quæ ab uxore sunt præstanda, ut numeris omnibus absoluta materfamilias evadat, continentur in quinque illis monitis, qua Progenitores Saræ, antequam Tobiæ juniori nuptum daretur, eidem sollicite instillarunt, scilicet (Tob. cap. 10. vers. 13.) *moneates eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.* Quæ quidem singula inviolate ab ipsa Sara deinceps servata fuisse (tametsi probe sciret, se unicam esse filiam, hæredem substantiæ opulentissimæ) nullum dubium. Quocirca eadem Divina Scriptura testatur (c. ult. vers. 13.) *quod & omnis generatio ejus in bona vita, & sancta conversatione permansit.* Quales autem viros filiabus suis quærere debeant Parentes, Joannes Chrysostomus (homil. 12. in cap. 4. ad Coloss.) pulchre declarat.

ficetur, l. 20. Cod. *de jure dotium*. Quod si dotem non exegit, tenetur adhuc uxorem alere, quia juri suo cessit, & est semper ejus caput, haberque ejus operas sibi obligatas. Ideoque vir tenetur diligentiam & laborem saltem mediocrem adhibere ad bona acquirenda & conservanda, ut possit uxorem & familiam convenienter statui suo sustentare.

Hinc graviter peccat uterque conjux, si rixas, odium, dissensiones excitet vel foveat; si pacem & societatem conjugalem turbet; si alterum contumeliis afficiat, si ad iram gravem vel aliud grave peccatum incitet, aut ei peccandi occasionem præbeat, si sine sufficientibus indiciis male judicet de alterius continentia, si rem familiarem non curet, si bona dilapidet &c.

Speciatim autem uxor graviter peccat, si viro in re gravi ad bonos mores, vel ad familiæ bonum & domus gubernationem spectante, non obediat, cum in his sit viro subjecta; si imperium sibi vindicet: nam alienam potestatem sibi usurpare nefas & iniquum est; si quid notabile ex bonis communibus impendat, vel alienet contra voluntatem rationabilem mariti, & consuetudinem legitimam fœminarum similis status; si domus curam negligat; si virum inopem non alat cum potest: nam uxor dives virum inopem sustentare, & casus fortuitos ferre debet, ex l. 22. ff. *Solut. Matrim.* hoc enim exigit specialis amor conjugalis, quem ei debet.

3. Conjuges debent sibi mutuo fidem conjugalem in ordine ad copulam conjugalem, & omnem actum venereum, qui ex se ad illam refertur ac tendit; ita ut in illis quivis actus venereus cum aliena persona, vel circa alienam, ut copula, tactus, oscula, vel eorum desiderium, delectatio venerea, pollutio voluntaria, & omnia peccata luxuriæ, præter malitiam luxuriæ propriam, contineat injustitiam mortalem ratione conjugii. Nam ex 1. Corint. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: Similiter autem vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*: Ergo uterque conjux solus habet dominium integrum corporis alterius quoad copulam, ideoque & ad omnes actus ad illam ordinatos; & obligatur ad abstinendum ab omni actu venereo cum alio, eo quod de se ad copulam & adulterium referatur, ut recte docet Sanchez. Quare conjugi fit injuria, si aliquis actus venereus exerceatur erga alteram personam, vel optetur.

4. Tenetur uterque reddere debitum conjugale, hoc est, corpus suum ad copulam conjugalem dare alteri rationabiliter petenti, ex 1. Cor. 7. *Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*. Et quoad hoc uterque habet æquale jus. Nam ex vi contractus matrimonii vir & fœmina transfertur in se mutuo potestatem corporum in ordine ad copulam; & sic uterque habet jus in corpus alterius ad copulam. Hæc obligatio est sub mortali, cum sit justitiæ, & in re gravi. Præterea ex debiti denegatione alter conjux conjicitur in periculum pollutionis & incontinentiæ. Unde est mortale vel semel sine justa caussa debitum negare illud serio, instanter & rationabiliter petenti, vel si sit periculum incontinentiæ. Non est tamen mortale denegare, si compars remisse petat, & dilationem facile concedat citra periculum incontinentiæ; cum tunc non graviter exigatur: immo nec veniale, si petens non sit sui compos, ut in ebrietate vel amentia, quia in illa petitio non est actus humanus: item quoties petens non est rationabiliter invictus, quod patet in aliis debitis, ut si reddi nequeat debitum sine notabili detrimento sanitatis; & periculo morbi; si nimis sæpe petatur, aut tempore fluxus menstrui, graviditatis, puerperii, citra periculum incontinentiæ. Nam conjuges non tradunt sibi invicem potestatem suorum corporum nisi ad usum rationabilem, & salva personæ incolumitate, cui rectus ordo naturæ prius consuli exigit, quam generationi prolis.

Item conjux non tenetur debitum reddere, si compars adulterium commiserit: quia ob tale crimen & fidem violatam amisit jus exigendi. Hæc tamen potest petere debitum tamquam licitum & benevole concedendum, non exigendo tamquam debitum, quamdiu compars ignorat vel dissimulat: quia non tenetur crimen suum prodere, nec pœnam hanc in se exequi, donec ei a conjuge innocente imponatur. Quod si uterque conjux adulterium commiserit, utrique licet debitum petere & reddere, eo quod *compari crimina compensatione mutua delentur*, cap. ult. de adult.

Porro non licet debitum denegare ob devotionem, vel communionem intentam, si absolute exigatur, vel periculum sit incontinentiæ, dissensionum &c. Neque ob paupertatem seu metum impotentiæ sustentandi prolem numerosam; nam debent in Dei providentia confidere. Tamen S. Antoninus censet licere conjugibus mutuo consensu abstinere a copula ad vitandam filiorum multitudinem, modo absit periculum incontinentiæ. At mulieri non licet denegare debitum ob incommoda & molestias, quas gravidæ experiuntur, vel ob difficultatem ordinariam partus; nam nubendo talibus pœnis a Deo Evæ & aliis mulieribus impositis sponte subjecit.

S. Carolus monet conjuges, ut in magnis anni solemnitatibus, diebus dominicis, diebus jejuniorum, & certo tempore orationi destinato, & quibus diebus Eucharistiam percepturi sunt, sumpserintve, ab usu matrimonii quantum possint, communi consensu abstineant, idque conformiter multis canonibus antiquis.

Quæst. II. *Quibus casibus non licet debitum petere?*

Resp. 1. Ex communi sententia sub mortali non licet conjugi, Qui vovit castitatem sive ante, sive post matrimonium, cap. v. *de convers. conjug.* Nam tenetur servare votum quantum potest, abstinendo ab omni actu venereo non debito ex justitia. Votum enim illud includit obligationem præcepti negativi pro omni tempore obligantis, cum sit promissio abstinendi ab omni actu venereo. Unde nec ei licet inchoare actus ordinatos ad copulam. Tenetur tamen reddere petenti, utpote habenti jus exigendi, nisi votum emissum sit cum consensu compartis, quæ juri suo cesserit: quo casu neutri licet petere nec reddere. Qui vero post matrimonium consummatum vovit religionem aut ordines sacros, potest petere, & reddere debitum. Quia per hoc votum contraxit solum obligationem suscipiendi religionem, vel ordinem,

nes, si supervixerit; sed statim post mortem conjugis tenetur votum implere.

2. Qui tempore matrimonii culpabiliter cognovit personam consanguineam compartis in primo vel secundo gradu. Nam ecclesia id graviter vetat ob affinitatem contractam cum conjuge per incestum, cap. 1. & 10. *de eo qui cognovit*; & donec acceperit dispensationem, quam dare potest Episcopus, & Regulares habentes privilegium. Comparti tamen innocenti reddere tenentur, *cum suo jure non debeat sine sua culpa privari*, cap. 6 eod. tit. Secus, si compars cum consanguinea hanc affinitatem etiam contraxerit: nam tunc neutri licet petere & reddere debitum, quia cum uterque sit suo jure privatus, redditio esset incestuosa & illicita, nec hæc permittitur, nisi ob jus conjugis innocentis.

3. Qui extra casum necessitatis prolem suam legitimam baptizat, aut in Baptismo vel Confirmatione tenet. Quia contraxit spiritualem cognationem, quæ tum impedit petitionem debiti, ut colligitur ex Rituali Romano: nam id quod dirimit matrimonium contrahendum, si superveniat matrimonio contracto, impedit petitionem debiti, ut constat ex communi consensu Doctorum: Secus, si in casu necessitatis (1) baptizavit, ex cap. *Ad limina* qu. 1. Nam quod quis obligationi suæ satisfecerit, non debet privari jure suo.

4. Qui contraxit cum dubio de valore matrimonii, donec dubium prudenter deposuerit. Tenetur tamen reddere comparti, quæ bona fide contraxit, c. 2. *de secund. nupt.* Quod si uterque cum tali dubio contraxerit, neutri licet debitum petere vel reddere quia manente tali dubio exponeret se periculo fornicandi, & abstinendo nullum periculum peccandi adeunt. Item qui post matrimonium bona fide contractum incipit dubitare de ejus valore, tenetur de veritate diligenter exquirere, & durante dubio non potest debitum petere, ne ultro se exponat periculo fornicandi: tenetur tamen reddere cap. 44. *de sent. excomm.* Nam debet vitare periculum violandi jus alterius, imo certam injuriam, quæ fieret privando possessorem bonæ fidei sua possessione absque sufficienti probatione. Qui vero moraliter certus est de nullitate matrimonii, nec potest debitum petere, nec reddere etiam ignoranti, *ibid:* nam scienter fornicaretur: copula enim cum non conjuge est saltem fornicatio unde debet potius mortem oppetere.

Resp. 2. Secundum multos saltem veniale est petere debitum, 1 Tempore fluxus menstrui, ex S. Greg. cap. *Ad ejus*, dist. 5. S. Hieron. in c. 18. Ezechiel & S. Aug. q. 64. in Levit. & lib 3. contra Julian c. 11. ibi: *Talis pudicitia* (conjugalis) *nec menstruatis, nec gravidis utitur fœminis, nec ejus ætates, quas certum est eas jam concipere non valere.* Nam hic concubitus est indecens, & minus congruit generationi ac bono prolis: imo ex S. Thom. in 4. dist. 32. art. 1. proli sæpe noxius, ob indispositionem mulieris ad concipiendam prolem. Hinc aliqui putant esse mortale, quia putant talem copulam solere multum nocere proli. Sed S. Antoninus negat esse mortale. Et S. Thom. art. cit. dicit, tunc debere reddi petenti, si monitioni non acquiescat. Quod si fluxus esset quasi perpetuus & nimis diuturnus juxta S. Thom. ibid. S. Antoninum, & alios licet debitum petere.

2. Tempore graviditatis, etiam citra periculum abortus: nam hoc tempus non congruit, cum concipi fœtus nequeat. Unde S. Augustinus lib de bono conjug. c. 9. ait: *Sunt viri usque adeo incontinentes ut conjugibus nec gravidis parcant.*

3. Tempore puerperii, tum ob mulieris indispositionem, tum ob nocumentum prolis jam natæ, si a matre alatur, vel ejus quæ nasci posset, vel etiam ipsius matris; nam juxta Medicos inde imminent uxori incommoda non levia. Unde S. Greg. cap. *Ad ejus* cit. ait: *Nisi purgationis tempus prius transierit, viris suis non debent admiscere.*

4 Diebus dominicis, ac festis (2), nisi rationabilis caussa id exigat. Quia cum talis actus propter carnalem delectationem admixtam, animam absorbeat & valde deprimat, multumque mente distrahat, hominem reddit ineptum ad spiritualia, quibus præcipue

(1) Hæc doctrina valet tantummodo, ubi proles baptizanda ex legitimo concubitu conjugali fuit suscepta. Nam si proles foret spuria, tum ex baptismo etiam in necessitate administrato oritur cognatio spiritualis, petitionem aut exactionem matrimonialis debiti prohibens. Rationem disparitatis manifestam assignat Fagnanus (N. 8. Com. in cap. 2. *Si vir*, tit. 11. de Cognat. Spirit. lib. 4. Decr.) ubi Decretalem Alex. III. statuentis, quod, „ si vir vel mulier scienter, vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere, *sic exponit*. Dicendum est, illum textum procedere in legitimis conjugibus. Cum enim in casu necessitatis pater ex debito justitiæ teneatur proprium filium baptizare, iniquum esset, ut eam ob caussam privaretur jure exigendi debitum a legitima uxore: atque ita contrahitur quidem etiam in eo casu cognatio spiritualis, non tamen talis, quæ ullum afferat præjudicium matrimonio jam rite contracto. At secus est, in concubina; quia cum illius commercium sit jure prohibitum, pater suscipiendo proprium filium contrahit talem cognationem cum concubina, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit post contractum. „

(2) Quod attinet ad circumstantiam diei *festi* relate ad opus conjugale, expendantur quæ scripsit Benedictus XIV. (lib. 5. *de Syn.* cap. 1. n. 8.): Olim in solemnioribus festivitatibus, ac jejunii diebus quibus peculiariter erat orationi vacandum, vetitum fuisse conjugibus matrimonii usum, ex pluribus colligitur Ecclesiæ sanctionibus collectis a Gratiano caus. 33. q. 4. . . . Hæc fortasse, aliaque hujus generis multa, *scilicet prisca Ecclesiastica statuta*, ignota fuerunt nonnullis Theologis Moralibus, qui antiquam disciplinam ex hodierna metientes (quod sæpe ab iisdem fieri notavit Card. Bona rerum liturg. lib. 1. cap. 18. n. 1.) non dubitarunt affirmare, nunquam ab Ecclesia fuisse usum conjugii certis diebus interdictum; cum potius asserere debuerint, nunc intra meri consilii limites contineri, quod olim severa lege erat prohibitum; sicuti scite ponderat Catalanus, in Com. ad Pont. Rom. Tom. 3. tit. de ordine ad Synodum §. 22. „ Habent hic quod discant tum severioris, tum mitioris Ethices sectatores.

elque diebus illis vocandum est. Ita S. Tho. Suppl. qu. 66. art. 5. S. Bonav. Tolet &c. Unde (ut ait Suarez) est opus incongruum pro tali tempore, & in eo tunc exercitio sine justa caussa cohonestante apparet aliqua inordinatio contra ordinem, quem dictat prudentia, postulatque temperantiæ ac religionis virtus, apponendo sibi & conjugi impedimentum tantæ distractionis & hebetudinis a Deo, prout oportet, tali tempore vacandum. Prudentia autem in omni opere requirit congruitatem temporis; & omnis actus qui non fit omnibus debitis circumstantiis, est malus, quippe bonum ex integra caussa, malum ex quovis defectu. Hinc illud Eccl. 3. *Omnia tempus habent .... Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.*

Porro fatentur licite debitum reddi posse in his casibus, si petens monitioni non acquiescat. Immo petitio videtur posse excusari a culpa per grave periculum incontinentiæ, quod vix aliter amoveri posset.

Quæst. III. *Quibus casibus non licet debitum reddere petenti?*

Resp. 1. Est mortale reddere debitum, quoties est mortale petere, ob circumstantiam se tenentem ex parte copulæ, quæ ob eam fiat illicita; ut si petatur in loco sacro vel publico, vel cum periculo abortus, aut effusionis extra vas naturale, vel gravis detrimenti prolis, vel mortis alterutrius conjugis &c. *Sanchez, & alii.* Quia tunc est cooperatio formalis ad actum graviter illicitum; prava illa circumstantia actus afficit petitionem ac redditionem.

Resp. 2. Quando petere est mortale ob circumstantiam personalem petentis, ut si habeant votum castitatis, juxta S. Antoninum & alios multos, si petens averti nequeat, compars tenetur reddere. Quia cum actus ille de se sit licitus, petens retinet jus suum; nec reddens cooperatur petitioni, sed ea supposita cooperatur copulæ, quæ licita est ex parte reddentis, & a se debita. Alii vero cum Rich. Coninck &c. docent, tunc non licere reddere; quia petens hic & nunc non potest talem actum licite facere & per votum amisit usum sui juris; cum non possit habere jus ad peccandum; ergo non licet ei cooperari. Suadent autem ut compars, quæ non vovit, petat dum prævidet a vovente petendum, & tum utrique licita est copula. Si vovens prævenerit, alter dicat petenti: volo ergo ut tu mihi reddas. Quod si petens contraxit affinitatem cum conjuge per incestum ipsi notum, non licet debitum reddere, quia potest ei juste negari, cum jus petendi amiserit; unde reddere esset moraliter cooperari ejus peccato.

Si vero usus conjugii sit solum venialis ex parte petentis, ut si petat ob voluptatem, reddi debet graviter exigenti, ne petens exponatur periculo gravius peccandi, & detur occasio rixarum, odii &c. nec tunc censetur moraliter cooperari culpæ alterius: quia copula potest ab altero peti, & hic & nunc licite exerceri, estque gravis caussa reddendi. Si autem peteret situ vel modo non consueto & venialiter malo, juxta multos potest & debet reddi, si non possit petens adduci ad aliter coeundum, & sit periculum ne gravius peccet si denegetur: juxta alios non tenetur reddere, quia non petit modo debito & naturali, nec habet jus ad copulam tali modo exercendam.

Quæst. IV. *An aliquando conjuges teneantur petere debitum?*

Resp. Non tenentur per se loquendo: quia nemo per se loquendo tenetur uti jure suo quod pro se introductum est, *cum liberum sit unicuique suo juri renuntiare* cap. 6. de privil. At tenentur per accidens, 1. Si alter, præsertim uxor, ex signis vel ex dispositione videatur cupere hoc remedium, licet ex verecundia taceat, S. Thom. in 4. dist. 32. art. 2. nam tunc potius debitum redditur petenti implicite seu interpretative. 2. Si alioqui sit periculum incontinentiæ in comparte; nam quisque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, cum facile potest. 3. Si id necessarium sit ad fovendum amorem mutuum. Si prolis procreatio necessaria sit ad avertendum grave damnum, præsertim religionis vel reip.

Quæst. V. *An liceat exigere usum conjugii præcise ad vitandum in se incontinentiam, ut pollutionem, adulterium; quamvis nulla sit spes prolis gignendæ?*

Resp. Juxta multos licet, quia 1. Matrimonium secundarium institutum est in remedium concupiscentiæ, ex 1. Cor. 7. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat . . . & iterum revertimini in ipsum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram.* 2. Licite & approbante Ecclesia contrahunt senes, quibus ob senium nulla est spes suscipiendæ prolis. 3. Sicut est actus licitus & charitatis exigere debitum ad impediendam incontinentiam compartis, ita & ad eam in se vitandam; cum ordo charitatis postulet, ut in iisdem circumstantiis prius nostro, quam proximi bono spirituali, immo & temporali necessario consulamus. 4. S. Antonin. 3. part. tit. 1. c. 20. §. 5. ait: *Tunc est veniale petere ubi non speratur proles; immo nec veniale, si fiat propter vitandam fornicationem in se vel in alio. Et in hoc concordant Doctores.* 5. Catechismus Romanus Conc. Trid. p. 2. de matrim. n. 13. exponens, *quibus de caussis vir & mulier conjungi debent?* sic ait: *Prima ratio est hæc ipsa diversi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata... altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum & divitiarum hæredes relinquantur, quam ut veræ fidei & Religionis cultores educentur ... Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias caussas accessit, ut scilicet, qui sibi suæ imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo Apostolus scribit,* 1. Cor. 7: *propter fornicationem &c. Hæ igitur sunt caussæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie & religiose nuptias velit contrahere.*

Secundum alios est culpa venialis: Probant 1. ex S. Aug. Enchir. cap. 78. & l. de bono conjug. c. 7. ibi: *Reddere debitum conjugale nullius est criminis: exigere autem ultra generandi necessitatem, culpæ venialis.* Ex S. Greg. l. 32. moral. cap. 17. *Tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explendæ libidine, sed pro suscipienda prole miscentur.* Et ex S. Thoma in 4. dist 31. quæst. 2. art. 2. *Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet caussa prolis procreandæ, & debiti reddendi. Alias autem semper est ibi peccatum,* ad mi-

ad minus veniale. Et ad 2. *Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in conjuge, non est aliquod peccatum, quia hoc est quædam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hic peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis.*

Sed respondent prioris sententiæ patroni. Patrea solum intendere, quod, cum actus conjugalis non propter generationem Prolis exerceretur, plerumque fit veniale peccatum, quia plerumque & ordinarie sub prætextu vitandæ incontinentiæ voluptas carnalis intenditur tamquam finis actus, quod illicitum est. Cum autem aliquid sæpe & ordinarie fit, de illo simpliciter & sine restrictione loqui solent homines.

Sanchez cum aliis censet, tunc solum debiti petitionem ad vitandam incontinentiam carere culpa, cum aliis adhibitis mediis, præsertim oratione, stimuli carnis sedari nequeunt; ita ut non voluptas, sed sola periculi peccandi vitatio intendatur; additque semper esse veniale primario intendere vitationem incontinentiæ, non prolis generationem, ubi spes est prolis; quia inordinatio est secundarium finem proponere primario fini, qui est prolis generatio, dum obtineri potest. At cum finis primarius impossibilis est, docet licere, cum impossibile intendi nequeat, eo omisso secundarium finem intendere, præsertim si adsit aliqua necessitas.

Quæst. VI. *An conjuges teneantur sub mortali abstinere ab usu conjugii, dum mulier hactenus mortuos edidit filios?*

Resp. Asserit Sylvius: sed Sanchez, Sambovius & alii negant: quia felicem partum sperare possunt; cum possit contingere & aliquando contingat, ut mulier post multos abortus feliciter tandem pariat. Quare tunc debent oratione crebra, eleemosynis, & aliis operibus benedictionem Dei efflagitare, & vitare omnem intemperantiam etiam in hoc usu, & alias culpas, quæ sæpe sunt caussa abortus.

Quæst. VII. *Quandonam peccant conjuges usu conjugii?*

Nota. Certum est hunc esse licitum, si fiat cum debitis circumstantiis ad procreandam prolem, per quam Deus glorificetur. Nam ob hunc finem Deus matrimonium instituit: vel etiam ad reddendum debitum; cum hæc redditio sit actus justitiæ.

Resp. 1. Secluso quovis periculo, & alia inordinatione, est semper venialis culpa, si exerceatur ob solam voluptatem. *Est communis sententia*. Prob. 1. S. August. l. 1. de nupt. c. 15. *Carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter conjugium, venialem habet culpam*. 2. Innocentius XI. oppositum damnavit. 3. Homo semper tenetur agere propter finem honestum, utpote solum consentaneum naturæ suæ rationali. 4. Est debiti ordinis eversio quærere actum propter delectationem, cum delectatio sit propter ipsum actum; idque præsertim in actu conjugali, qui ex se ad prolis generationem ordinatur.

Resp. 2. Peccant mortaliter, 1. Si habeant copulam extra vas debitum, ac cum effusione seminis extra illud: nam hoc adversatur fini naturali seminis & copulæ, qui est prolis generatio, ideoque bono speciei. *Ab ea vero parte corporis, quæ non ad generandum est instituta, si & conjuge quisque utatur, contra naturam est & flagitiosum*. Ita S. August. l. 2. de nuptiis & concup. cap. 20. Immo iste abusus, *qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore*, ait S. August. l. de bono conjug. c. 11. quia adversatur etiam bono fidei conjugalis, cui cedere conjuges nequeunt. Nam uterque conjux tenetur servare alteri corpus suum caste: nec habet jus in corpus alterius, nisi ad copulam naturalem generationi aptam. Item si habeant copulam extra vas debitum, etiam sine animo ibi consummandi, sed se excitandi ad consummandum in vase debito: nam tunc est actus sodomiticus, & sodomia inchoata: ille enim actus ex se ordinatur ad effusionem seminis extra vas. *Sanch. & alii*. 2. Si servato vase debito non servetur naturalis situs, cum periculo effusionis seminis extra vas. Quod si secluso tali periculo non servetur sine necessitate, ut dum vir ob majorem voluptatem accedit a tergo, vel succumbit, juxta multos est solum veniale, quamvis grave & graviter increpandum: quia est abusus, ac naturalis ordinis eversio in solo modo accidentali, cum non impediatur generatio: & inordinate quærere voluptatem intra matrimonii usum sit solum veniale, modo in ea non ponatur finis ultimus, cum tunc non sit gravis inordinatio. Sed (ut notat S. Th.) etsi hoc non sit mortale ex parte actus, & tamen signum concupiscentiæ mortalis, cui non sufficiunt modi ordinarii. Ex eodem autem S. Doctore nulla erit culpa citra periculum effusionis, quando corporis dispositio alium situm non patitur. Si actus valde turpes & graviter repugnantes honestati naturali exerceant, eos præsertim, qui per se ordinantur ad copulam in vase indebito, suntque ejus inchoatio, ideoque mortales. 4. Si impediant generationem, vel conceptam prolem extinguant. 5. Qui de industria actum conjugalem interrumpunt absque seminatione integra, ob periculum proximum pollutionis; quod tunc nunquam abest saltem ab alterutro. Item juxta Navarrum, Azor. & alios contra S. Antoninum, si in coitu vir de industria non seminet, etiam consentiente uxore, quia tunc est periculum proximum pollutionis saltem in viro. Certe contra naturam est coitum sine seminatione relinquere, cum coitus conjugalis sit ordinatus a natura ad prolis generationem: unde tunc copula est illicita & inordinata. 6. Si actum illum exerceant cum periculo abortus; nam abortio est mortalis; ergo mortale est ejus periculum voluntarium: vel cum gravi nocumento prolis aut valetudinis conjugum; nam graviter tenetur vitam propriam & prolis tueri. 7. Si cum affectu adulterino ad aliam personam, quæ in ipso actu præsens repræsentetur vel optetur, vel cum affectu fornicario, seu affectu accedendi ad suam, etiamsi non esset sua: nam affectus ille mortalis est; vel cum tanto ad voluptatem affectu, ut in ea finis ultimus ponatur, ut si cum alia quam uxore æque facturus esset: ut notat S. Thomas, vel ob finem aliquem graviter malum; nam finis dat actui malitiam propriam, cum in ipso intendatur. 8. Si exerceatur coram aliis; ob grave scandalum, & turpitudinem actus taliter exerciti; vel in Ecclesia ob sacrilegium; est enim contra reverentiam Deo & loco sacro debitam, & per eum

polluitur Ecclesia. 9. Mulieres quæ susceptum semen de industria ejiciunt, aut ejicere conantur, vel quæ proprium privatim fundunt: nam hoc repugnat fini seminis, qui est generatio; unde gravis est inordinatio.

Quæst. VIII. *An & qualia sunt peccata tactus, & aspectus obsceni inter conjuges?*

Resp. 1. Tactus ex se ordinati ad copulam sunt iis liciti, si sine periculo pollutionis immediate referantur ad copulam conjugalem, nec fiant propter voluptatem. Quia cum licitus sit actus consummatus, etiam liciti sunt actus prævii ex se ad illum ordinati, & licite se juvant ac excitant conjuges ad actum honestum. Si vero fiant præcise ob voluptatem majorem, quamvis ordinentur ad copulam, sunt culpa venialis: quia numquam licet agere propter voluptatem. Quod si exerceantur cum periculo proximo pollutionis, ex communi sententia sunt mortales; quia cum pollutio graviter repugnet generationi, est æque saltem illicita conjugatis ac aliis; & proinde tenentur sub mortali vitare ejus periculum proximum, & non ponere caussam illius proximam. Item juxta S. Antonin. Sylvest. Comitol. & alios, sunt culpa mortalis, si exerceantur absque animo perveniendi ad copulam: quia illi actus venerei non sunt conjugibus liciti, nisi quatenus ad copulam conjugalem ordinentur; ergo si ad eam non ordinentur, jam fiunt illiciti, perinde ac si inter solutos exercerentur. At juxta alios sunt solum veniales: quia, inquiunt, tales actus natura sua ordinantur ad copulam ipsis licitam, nec quidquam illis deest, nisi quod hic & nunc non referantur ad copulam; solus autem defectus debiti finis est per se loquendo solum venialis.

Certe in praxi hi actus in multis censendi sunt mortales, saltem ob periculum proximum pollutionis, quod raro abesse potest, cum ex se commotionem spirituum genitalium valde excitent.

Resp. 2. Graviter illiciti sunt etiam conjugibus tactus quidam valde infames, dum scilicet inter membrum tangens & tactum fœda nimis est disproportio. Quia tales actus graviter dedecent naturam rationalem, & indicant affectum voluptatis prædominantem ac graviter inordinatum; nec conjugium potest excusare actiones, quæ ex se ad copulam conjugalem non ordinantur. Quare cum infamias illas a mortali excusasset Sanchez, id in posteriori editione retractavit. *Sciant igitur conjuges vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum.* 1. Thess. 4.

Quæst. IX. *An peccat mortaliter conjux, si in absentia compartis, secluso periculo pollutionis, capiat delectationem veneream, vel se libidinose tangat?*

Resp. Affirm. Quia tactus impudicus & delectatio venerea valde commovent spiritus genitales, eorumque motum excitant; quæ commotio spirituum genitalium ex natura sua tendit & ordinatur ad seminis effusionem, ideoque absente comparte ad pollutionem. At sicut pollutio est lethalis; ita & omnis actus voluntarius natura sua ad illam ordinatus. *Ita Navarrus, Sylvester, Azor, Vasquez, Layman, & alii.*

Quæst. X. *Ad quid tenetur qui post votum castitatis vel religionis matrimonium sine dispensatione contraxit?*

Resp. 1. Qui post votum castitatis contrahit, peccat mortaliter, & semper tenetur abstinere a petitione debiti, & post mortem conjugis a secundis nuptiis. Est communis sententia, & usu Ecclesiæ approbata, inquit Sanchez. Quia votum obligat in his omnibus quæ alteri injuriosa non sunt, & impleri debet votum quantum potest. At juxta varios non tenetur ante consummationem amplecti statum religiosum: tum quia hoc non vovit, & est medium extraordinarium ac valde arduum: tum quia, extrav. *Antiquæ*, Joannes XXII. declarat conjugem qui ante consummationem matrimonii sine consensu uxoris sacros ordines suscepit, compellendum esse ad illud consummandum petente uxore, si ipse noluerit religionem profiteri: ergo, inquiunt, talis non obligatur ad religionem amplectendam, cum ad eam non compellatur; sed ad consummandum, licet voto castitatis obstrictus, & posset illud servare per hoc medium.

Sed alii plures cum S. Antonino, 3. part. tit. 1. cap. 27. docent talem teneri statum religionis amplecti, si aptus sit. Quia non superest ei alia via servandi votum, nisi voti dispensationem aut commutationem obtineat, vel alteri conjugi persuadeat continentiam vovere, vel cedere juri petendi debitum; quisque autem tenetur servare votum quantum potest. Quod si medium illud, quod ei superest, sit valde arduum, sibi imputet, cum sua culpa se conjecerit in necessitatem illud adhibendi ad servandum votum. Sylvius addit, quod si talis non sit idoneus ad religionem & hæc alia media adhibuit, non peccabit, nequidem prima vice, si rogatus consummet, quia ad hoc tunc tenetur.

Resp. 2. Qui post votum ingrediendi Religionem contraxit, tenetur ante consummationem ingredi. *Ita omnes.* Quia id licite adhuc potest, & ad id se voto adstrinxit. Sed licet consummando graviter peccarit; postea tamen potest debitum non solum reddere, sed etiam petere. Quia non vovit castitatem, sed tantum ingressum aut professionem status, in quo vovenda est, aut saltem non vovit nisi in religione servandam. Ac ex communi sententia post mortem vel adulterium conjugis tenetur religionem ingredi: nam tenetur implere obligationem, quæ tempore matrimonii fuerat solum suspensa, cum jam impleri possit; si tamen jam non fuerit aptus, petat commutationem voti.

CAPUT IV.

De Obligationibus parentum & liberorum, & aliorum superiorum ac inferiorum erga se invicem.

Quæst. I. *Quænam sunt Obligationes parentum erga liberos?*

Resp. Secundum omnes tenentur, 1. Illos alere & convenienter sustentare, hoc est victum, vestitum, habitationem, medicamenta præbere; tum ex jure canonico, c. *Si quis* dist. 30. ubi anathematizatur, qui dereliquerit proprios filios, & eos non aluerit; tum ex jure civili, Cod. *de alendis liberis*, & §. *de liberis agnoscend.* tum etiam jure na-

turali, quamdiu liberi sibi ipsis res necessarias providere non possunt. Nam cum eis per generationem esse dederint, debent quoque illud convenienter conservare, & ad suam perfectionem ac debitum vitæ statum perducere: idque ipsa naturæ propensio ordinata satis indicat; suntque parentes administri providentiæ divinæ erga suos liberos. *Debetur liberis a parente secundum naturalis amoris affectum sustentandæ vitæ providentia sive proventus. Parentum enim est colligere sive thesaurum recondere liberis, ut præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam vivendi subsidia subministrent*, ait Basil. in Ps. 7. Unde tenentur etiam curare, ut artes statui suo congruentes discant, eisque procurare statum suæ conditioni convenientem, & natis dotem constituere, cum iis alimenta & sustentationem necessariam ac convenientem suppeditare teneantur.

Hinc graviter peccant parentes, si liberos parvulos diligenter non custodiant, & ab iis gravia mala non avertant; si infantes exponant, si rem familiarem non curent, bona dilapident, vel diligentiam saltem mediocrem non adhibeant ad acquirenda & conservanda bona necessaria ad liberos honeste secundum suum statum collocandos, filias dotandas, & iis hæreditatem congruam relinquendam: nam debent etiam futuris eorum necessitatibus providere, ex 2. Cor. 12. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.*

Possunt tamen parentes exhæredare filios ex justa caussa in testamento exprimenda, nempe ob gravem culpam & ingratitudinem in se admissam, vel dilapidationem bonorum familiæ, vitam luxuriosam filiæ: nam tunc tali pœna digni sunt. Quare in iisdem casibus possunt iis denegare ea, quæ statui suo conveniunt: numquam tamen res necessarias ad vitam sustentandam, si aliunde non habeant.

Nota. Mater debet primo triennio liberos alere (1), postea pater, donec ex arte vel officio possint vitam sustentare, ex lib. 9. Cod. *de patr. potest.* quod si pater ex inopia nequeat, tenebitur mater. In defectum patris & matris tenentur avi, & alii ascendentes, l. 5. §. *de lib. agnosc.*

2. Parentes præter sustentationem congruam debent liberis christianam institutionem, ex Ephes. 6. *Educate illos in disciplina & correptione Domini*. Nam finis matrimonii est generatio prolis, a qua Deus pie sancteque colatur, ac institutio christiana est liberis ad hunc finem necessaria. Hæc in tribus potissimum consistit. 1. Ut eos mature per se vel per alios doceant necessaria ad salutem, & ad vitam christianam agendam. *Filii tibi sunt? Erudi illos & curva illos a pueritia illorum*. Eccl. 7. & S. Aug. in Ps. 5. ait: *Regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinent in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, ut bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi*. 2. Ut eos non solum verbis, sed etiam exemplo ad peccati fugam, cupiditatum cohibitionem, & virtutum exercitium adducant, & peccatorum occasiones ab iis avertant: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus*. Rom. 12. A fortiori coram liberis, quos ex suo munere tenentur efficaciter ad virtutes, & timorem ac amorem Dei instituere. *Patres discant quomodo etiam commissis sibi exempla bene vivendi exterius præbeant. Scire etenim prælati debent, quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto se cautius a culpa custodiant, quanto per prava quæ faciunt, non soli moriuntur, sed aliarum animarum, quas pravis exemplis destruxerunt, rei sunt*. S. Greg. p. 3. Pastor. admon. 5. Et S. Hieron. ep. 7. ad Lætam, de institutione filiæ monet: *Nil in te & in patre suo videat, quod si fecerit, peccet. Mementote vos parentes virginis, magis eam exemplo doceri posse, quam voce*. 3. Ut delinquentes corrigant objurgando, & cum oportet, moderate puniendo, juxta illud, Prov. 23. *Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis*: & c. 13. *Qui parcit virgæ, odit filium suum*. Eccli. 30. *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella ... Non des illi potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans est, ne forte induret, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas*. Alioqui parentes sunt participes peccatorum liberorum ex c. 3. dist. 86. ubi Joannes VIII. ait: *Facientis culpam procul dubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est: Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, participes judicantur*. Et S. Greg. lib. 7. epist. *Qui non corrigit resecanda, committit*. Quare l. 1. Regum c. 3. Deus ait: *Suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, & non corripuerit eos.*

Patri autem liberos, sicut nec domino servos occidere, mutilare, vel vulnerare non licet; quia ista pertinet ad publicam potestatem exercendi justitiam vindicativam, sive ad perfectam potestatem coercitivam, qua carent parentes, & domini ut tales: cum enim præsint tantum familiæ domesticæ, quæ est imperfecta communitas; habent solum potestatem imperfectam, coercendi scilicet pœnis levioribus, quæ damnum irreparabile non inferunt. Sola quippe communitas perfecta, seu ejus principes per-
fe-

(1) Benedict. XIV. (lib. 11. de Syn. cap. 7. num. 10.) de celebri controversia, num mater teneatur suis uberibus lactare sobolem propriam, hæc habet: „Nonnulli „Theologi apud Corn. a Lapide in cap. 21. Gen. vers. 7. a „gravi culpa non excusant matrem, quæ absque legitima „caussa se subtrahit ab onere, sibi a natura imposito, pro„priam lactandi prolem, quod observante M. Basilio hom. „9. in Hex. nulla quantumvis crudelissima fera subire „detrectat. Sed melius Navarrus in Manual. cap. 14. n. 17. „cui subscripsit a Lapide, illam solius peccati venialis ream „fecit; urgente vero legitima caussa, ab omni culpa „absolvit.

fectam habet potestatem coercendi & puniendi malefactores, etiam morte.

Porro educationis cura ad patrem tamquam ad familiæ caput maxime spectat: quamvis etiam mater ad eam graviter obligetur.

Hinc graviter peccant parentes, si non curent diligenter, ut liberi fidei rudimenta, & alia ad christiane vivendum necessaria mature addiscant, pravorum consortium vitent, a vitiis abstineant, mandata Dei & Ecclesiæ servent; si consilio vel exemplo pravo ad peccatum inducant; si de eorum factis non inquirant, permittantque eos liberius vivere, ludo & delectationibus immodicis assuescere, iisque ad ea pecunias suppeditent; si patiantur eos vitam otiosam agere; si delinquentes (Vid. N. 141.) non objurgent, puniantque moderate &c. Ex 1. Timoth. 5. *Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet; fidem negavit* (facto scilicet) *& est infideli deterior*.

3. Tenentur liberis suis electionem status liberam relinquere, peccantque graviter, si eos invitos ad matrimonium, vel religionem cogant, vel ab iis avertant. Nam liberi habent jus sibi statum vitæ libere eligendi, & eorum salus maxime pendet ab electione status, ad quem a Deo destinantur & vocantur. Quare Conc. Trid. sess. 25. c. 18. excommunicat eos, qui fœminam cogunt ad religionem vel professionem, aut sine justa caussa impediunt ejus vel ingressum vel professionem.

Item etiamsi liberi velint matrimonium inire, non debent parentes eos cogere ad contrahendum cum tali vel tali, si repugnent, cap. *de nupt.* 52. qu. 2. Quia, ut ibi ait Pontifex, quorum unum corpus est, unus debet esse animus. Alioqui datur occasio dissidiorum, rixarum, adulterii &c. Grave autem peccatum est, alios conjicere in periculum graviter peccandi.

Nota. Ex communi sententia in defectum patris & matris ad prædicta tenentur jure naturali ascendentes ex linea paterna & materna.

Item parentes tenentur jure naturali etiam alere & christiane educare liberos illegitimos, qui & quamdiu sibi ipsis de rebus necessariis providere non possunt, cum vere sint eorum parentes, ex c. 5. *de eo qui duxit &c.* Non possunt tamen iis aliquid ultra necessariam sustentationem, caussa mortis donare vel relinquere: nam hoc vetant leges justæ, ne scil. legitimorum hæredum minuatur hæreditas. Quod si fecerint, filii illegitimi excessum hæredibus legitimis, etiam ante sententiam, restituere tenentur; cum illius possidendi incapaces facti sint juxta legum auctoritatem.

Quæst. II. *Ad quid obligantur liberi erga parentes?*

Resp. Secundum omnes, debent parentibus amorem, reverentiam & obedientiam. Nam hæc tria continet & exigit præceptum naturale divinum: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, Deut. 5. & Matth. 19. ut docet Catechismus Romanus, & omnes Doctores. Idque dictat recta ratio propter triplicem respectu parentum ad filios, scilicet caussæ, præminentiæ, & regiminis.

I. Itaque tenentur liberi parentes vere amare, & quidem magis quam ceteros: cum illis plus debeant, sintque conjunctiores quam aliis, & hunc amorem significare. Quare tenentur bonum spirituale & temporale iis velle & suppeditare in eorum necessitatibus etiam communibus. Exigitque cum pietas, ut ita subministrent necessaria ad vitam honeste secundum suum statum sustentandam: quamvis sua culpa in hanc necessitatem inciderint, & filii sua bona ab illis non acceperint. Quovis enim modo parentes erga liberos egerint, tamen iis vitam & conservationem debent, ex Matth. 15. c. 1. dist. 30. & l. 1. & 2. Cod. *de alend. liber. ac parent.* Debent quoque subvenire parentibus in omnibus aliis necessitatibus quoad honorem, famam, libertatem &c. & eorum defectus tegere ac patienter ferre. *In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum.* Eccles. 4. *In toto corde tuo honora patrem tuum, & gemitum matris tuæ ne obliviscaris: memento quoniam nisi per illos natus non fuisses; retribuere illis, quomodo & illi tibi*. Eccli. 5.

Hinc graviter peccant liberi, si parentibus signa odii ostendant, maledicant; vel signa amoris numquam aut raro dent; si dure tractent; si ipsos alloqui aut salutare detrectent; si de ipsis erubescant, vel tamquam incognitos aut extraneos tractent; si graviter contristent, vel ad gravem iram impellant, etsi ex caussa levi, quam prævident gravem molestiam iis procreaturam. *Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix*. Prov. 19. *Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem; & maledictus a Deo, qui exasperat matrem*. Eccli. 3. *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur*. Exod. 21. Si torvo oculo intueantur, vel aspere loquantur, perinde ac si odio haberent; si non subveniant in necessitate spirituali, vel corporali; ægros non invisent, carcere detentos liberare negligant, eorum sanitati non consulant; non curent mature sacramentis muniri, aliis auxiliis spiritualibus juvari; si eorum testamenta ac legata non exequantur, vel exequi differant, vel non curent pro iis mortuis preces & sacrificia offerri &c. si iis mortem exoptent, ut ab iis citius liberentur, vel citius eorum bona obtineant.

Porro quæ essent mortalia contra charitatem, si fierent erga extraneos, sunt etiam contra pietatem, & longe graviora, si erga parentes; quæ circumstantia semper exprimi debet in confessione; nam tunc peccatum habet duplicem malitiam specie diversam contra charitatem & pietatem. *Toletus, Delugo &c.*

II. Quoad reverentiam, ejus obligatio clare exprimitur verbo *Honora*. Et Eccli. 3. *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt*. Nam (ut ait S. Th.) parentes participant rationem principii, cum propter generationem, cum etiam propter educationem, disciplinam, & omnia, quæ ad perfectionem vitæ pertinent. Præterea repræsentant dignitatem Dei, qui est omnium pater.

Hinc mortaliter peccant liberi: 1. Si parentes spernant, irrideant, contumeliis afficiant, de illis detrahant; eorum monita, consilia & minas contemnant, præsertim coram ipsis. *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi &c.* Prov. 3. Quæ autem in his ob levitatem materiæ erga alios non essent

nisi venialia, erga parentes ob circumstantiam personæ ut plurimum sunt mortalia. Ob hanc culpam Cham filius Noe, patris maledictum incurrit. Gen. 9. Quod Deus postea confirmavit, ut posteris hujus culpæ gravitas innotesceret. 2. Si eos percutiant licet leviter, aut iis minentur: immo si contra eos manum tollant, etsi sine animo percutiendi; inh is enim censetur gravis irreverentia ac injuria erga parentes. 3. Si ad sublimem fortunam evecti, parentes ex contemptu agnoscere dedignentur. 4. Si eos in foro externo etiam de vero crimine accusent, excepto crimine hæreseos, proditionis, conjurationis in Principem, quod aliter impediri non posset; in his enim ne patri quidem parcere debent propter damnum publicum, quod præ privato averti debet.

III. Liberi tenentur obedire parentibus in iis quæ spectant ad gubernationem domesticam, & ad bonos mores. In his enim subditi sunt parentibus, quorum est regere familiam, & eam bonis moribus imbuere. *Filii obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est Honora patrem tuum & matrem tuam; quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi*. Ephes. 9. *Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino*. Colos. 3. & Rom. 1. Qui non obediunt parentibus, dicuntur digni morte. Hinc S. Aug. in tit. Ps. 70 ait: *Ubi hoc jubet pater quod contra Deum non sit, sic audiendus est quomodo Deus, quia obedire patri jussit Deus*. Ratio est, (quia ut ait S. Th. quodl. 2. art. 9.) *Ad illa se extendit debitum obedientiæ, ad quæ se extendit jus prælationis. Habet autem pater carnalis jus prælationis in filium. 1. Quidem quantum ad domesticam conversationem, sic enim est paterfamilias in domo, sicut Rex in regno: unde sicut subditi tenentur obedire Regi in iis quæ pertinent ad gubernationem regni, ita etiam filii & alii domestici tenentur obedire patrifamilias in his quæ pertinent ad dispensationem domus. 3. Quantum ad morum disciplinam: unde Ap. st dicit*. Hebr. 12. *Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, debet enim pater filio non solum educationem, sed etiam disciplinam. In his ergo filius tenetur obedire patri carnali, & non in aliis*.

Hinc peccant mortaliter liberi, si in re gravi ad mores, vel ad domesticam curam, vel ad pacem & concordiam in familiam tuendam, vel ad ejus bona, famam, honorem spectantem non obtemperent: & speciatim si contra parentum prohibitionem, improborum societatem, popinas frequentent, aleæ ludum, compotationes, vel quidlibet aliud illicitum aut periculosum exerceant, si contra eorum mandatum nolint dare operam litteris aut artibus suo statui congruentibus, si iis inconsultis nubant; vel filius contra eorum voluntatem ducat uxorem se indignam, vel nolit sine justa caussa ducere quam parentes volunt, ob magnum familiæ bonum; si filia contra prohibitionem domo egrediatur, vel sola noctu viros alloquatur &c.

Non debent autem filii parentibus obedire cum aliquid præcipiunt vel vetant contra Dei, vel Ecclesiæ præcepta, aut consilia evangelica. *Nam obedire oportet Deo magis quam hominibus*, Act. 5. Neque quoad electionem status; nam hæc pendet a divina vocatione. Debent tamen consensum & consilium petere, non autem sequi, nisi sit consentaneum vocationi divinæ.

Porro filiusfamilias, si parentes ejus opera non egent, potest a paterna domo discedere ad discendam aliquam artem honestam statui suo convenientem, vel quærendum aliquod vitæ genus honestum, petita facultate, quam pater ei denegare non potest: ex l. ult. §. *de liber. exhib.*

Nota. Eadem fere ratio est de avo, proavo, & quolibet ascendente, respectu nepotis, pronepotis, & cujuslibet descendentis, & vicissim. Nam hi omnes considerantur quasi patres & filii, ascendentes quippe sunt mediati progenitores. *Delugo*.

Sed an filius cupiens ingredi religionem tenetur in sæculo remanere, ut parentum necessitati subveniat.

Resp. Affirm. Si necessitas extrema sit vel gravis, nec alius possit aut velit iis opitulari, & possit ipse remanendo in sæculo. *Est communis sententia*. Quia subvenire parentibus graviter indigentibus est præcepti divini naturalis; ingredi autem religionem per se est tantum consilii. At propter opus consilii non est omittendum præceptum, utpote obligatorium. Immo tum Religio cessat esse opus consilii respectu filii, cum tunc sit ei illicita. Unde Christus, Matth. 5. arguit Pharisæos, quod suaderent ut erogandа parentibus egenis impenderentur in cultum divinum. Quod verum est; etiamsi filius voverit religionem: nam illud votum solum est de ingressu religionis, quatenus est opus melius, nec impedit observationem præcepti divini. At ingredi religionem relictis parentibus in gravi necessitate, non est opus melius, & impedit observationem præcepti divini.

Si vero non sunt in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt prætermisso parentum obsequio filii religionem intrare, etiam contra præceptum parentum. Quia post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet, quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt divini obsequii, & magis est obtemperandum Patri spirituum ut vivamus, quam parentibus carnis, ut Apostol. dicit ad Hebr. 2. Ita S. Th. 2. 2. q. 189. art. 6.

Porro neque parentibus licet ingredi religionem, dum liberi carent necessariis ad sustentationem, vel educationem suo statui convenientem. Nam parentes jure naturali tenentur ea liberis providere; nec licet Deum tentare, ordinaria media omittendo sub spe divini auxilii. S. Th. loc. cit. Nisi sufficienter illis provideant de rebus necessariis ad vitam & statum, & illos per alios recte instituere possint.

Nota. Nemo tenetur in sæculo remanere propter fratrum, vel sororum aut aliorum propinquorum necessitatem gravem, sed non extremam. Quia nemo tantum iis debet, nec ita stricte tenentur iis subvenire, sicut parentibus; nisi tamen fratres vel sorores sint adhuc sub cura patris aut matris; nam tunc ettant vel augent necessitatem ejus: quippe sub necessitate parentis includuntur omnia quæ pertinent ad statum & munus suum, inter quæ præcipuum locum habet conveniens liberorum educatio ac cura. Atque ita ratione parentis sic obligari quis potest erga fratres suos, qui tunc considerantur ut pars ejusdem parentis. *Ita Suar.*

Sed quid, si filius professionem jam emiserit, an teneatur egredi, ut parentibus succurrat?

Resp.

Resp. Juxta multos tenetur, si parentum necessitas sit extrema, cui aliter subvenire nequeat, sive illa ante, sive post professionem evenerit. Quia in utroque casu æqualiter urget præceptum pietatis, nec minus sunt illius parentes in uno, quam in altero. Ut autem talis egressus sit licitus, requiritur, 1. Ut religiosus petat licentiam, nam hoc exigit debitum subjectionis & recta disciplinæ; & alioquin oriretur perturbatio communitatis & scandalum. Sed prælatus tenetur hanc licentiam concedere; quod si petitam deneget, dicunt posse religiosum egredi, eo quod prælatus sit irrationabiliter invitus, & aliunde præceptum divinum naturale subveniendi parentibus urgeat. 2. Ut egressus gestet suæ religionis habitum. 3. Ut quamdiu manet in sæculo, servet quoad fieri potest regulas, & statuta religionis: nam non desinit esse religiosus. 4. Ut redeat ubi primum eorum necessitati sufficienter providit: nam cessat caussa manendi extra monasterium. At si necessitas parentum sit solum gravis, non extrema, non tenetur, nec proinde ei licet egredi sine legitima superioris sui licentia: quia religiosus est per professionem traditus religioni & potestati sui prælati. Res autem uni tradita non potest sine ejus consensu alteri concedi, etiam quoad usum, citra necessitatem extremam. *Ita S. Th., S. Antoninus, & alii multi.*

Quæst. III. *Ad quid superiores & inferiores generatim obligantur erga se invicem?*

Resp. 1. Superiores tum ecclesiastici, tum sæculares tenentur procurare bonum subditorum, & eorum malum impedire secundum potestatem quam habent, & munus quod exercent erga illos; ex Eccli. 32. *Rectorem te posuerunt? Curam illorum habe.* Et 1. Tim. 5. *Si quis suorum curam non habet... est infideli deterior.* Nam omnis potestas publica ac munus est propter bonum subditorum, & superiores ratione sui officii parentum vicibus funguntur.

Resp. 2. Ut filii erga parentes, ita cum proportione subditi erga superiores quoslibet, debent amorem, reverentiam, & obedientiam, secundum cujusque potestate ac munus. Nam (ut docet Catech. Rom. de quarto præcepto.) *Præter eos qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, vel potestatis, vel dignitatis vel præstantis alicujus muneris & officii nomine.* Idque constat ex Script. & Patribus: 2. Petri 2. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ... quia sic est voluntas Dei ... Omnes honorate ... Regem honorificate.* Et Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit &c. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis, &c.* Eccl. 7. *Honorifica sacerdotes.*

Hinc graviter peccant inferiores, si superioribus in re gravi ad eorum munus pertinente non obediant; si eos contemnant, vel eorum defectus aliis referant, ut eos odiosos ac contemptos reddant; si illis debita ratione officii non suppeditent, ut decimas ecclesiasticis, tributa principibus, & aliis stipendia &c.

Quæst. IV. *Quænam sunt obligationes Tutoris & Curatoris?*

Nota. Tutor est is, cui commissa est cura pupilli, & bonorum ejus. Curator est, qui assignatur minori: præcipue in curam ejus bonorum. In hoc inter se differunt, quod tutor detur principaliter in curam personæ, & secundario in curam bonorum impuberis. Curator vero principaliter in curam bonorum, & secundario personæ puberis.

Resp. Tutor tenetur curam gerere pupilli, ejus personam tueri, eum bonis moribus imbuere, & christiane educare per se vel per alios, & dare operam, ut artem sibi convenientem addiscat. Item ejus bona curare, & fideliter ac diligenter administrare. Nam in hunc finem jure publico constituitur, & assignatur pupillo loco patris, ideoque ejus vices erga eum gerit. Tutor enim est is, qui pupillo datur in defensionem & curam personæ ac bonorum pupilli. Curator vero tenetur recte ac fideliter bona minoris administrare, & insuper ejus personam tueri cum opus fuerit, & educationi ac institutioni invigilare: nam præcipue assignatur in curam bonorum, secundario in curam personæ. Quare si tutor, vel curator, in hoc delinquat, vel graviter sit negligens, peccat graviter & tenetur ad compensationem damni; quia peccat contra proprium officium ad aliorum commodum spectans, proindeque contra justitiam.

Hinc tenentur statim inventarium omnium bonorum pupilli & minoris efficere, l. 24. Cod. *de adm. tutor.* Omnia eorum bona, jura, & actiones diligenter conservare, & curare, ut ex iis reditus annui percipiantur, bona alias peritura vendere, ex mobilibus prædia idonea comparare, *ex digestis & codice.* Quod si neglexerint, vel res pupilli aut minoris in suos usus converterint, tenentur rem ablatam vel amissam restituere, & compensare totum lucrum cessans ac damnum emergens. Tenentur autem de culpa lata & levi, l. 7. Cod. *de arbitr. tutel.* nam justum pretium suæ administrationis exigere possunt; & sic eorum munus cedit in utilitatem suam & aliorum. Peccant etiam, si pupillo vel minori dent pecuniam ad usus malos vel inutiles, cum ex suo officio teneantur fideliter ac utiliter eorum bona administrare.

Ceterum pupilli & minores tenentur obedire & reverentiam exhibere tutoribus & curatoribus velut parentibus, quorum locum illi tenent.

Quæst. V. *Ad quid obligantur domini & famuli erga se invicem?*

Resp. 1. Secundum omnes, domini tenentur, I. Gerere curam salutis famulorum, & famularum, ex 1. Tim. 5. *Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit & est infideli deterior.* Nam sunt ipsorum caput, & vices parentum erga eos gerunt; ideoque obligantur cum proportione ad ea, ad quæ parentes erga liberos tenentur. Quare graviter tenentur curare, ut famuli & ancillæ res ad salutem necessarias calleant, peccata & occasiones peccati vitent, Dei, & Eccl siæ præcepta servent, sacramenta tempore debito frequentent. Item tenentur bona exempla iis præbere; graviter delinquentes corrigere, & iis invigilare: *Attende domesticis tuis* Eccli. 32.

II. Tenentur alimenta congrua præbere, & tempore statuto mercedem justam solvere, *Domini, quod justum*

justum & æquum servis præstate; scientes quod & vos Dominum habetis in cælo. Coloss. 4. *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.* Lev. 19. *Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.* Eccl. 34. Nec possunt ante terminum elapsum domo dimittere sine justa caussa, quia violarent contractum. Quod si dominus sine justa caussa se tenente ex parte famuli, invitum eum dimittat ante tempus condictum, tenetur ei integrum stipendium dare, perinde ac si toto illo tempore servierit, l. 38. §. *Locati*. Nam conductor pensionem solvere tenetur, quando re vel opera conducta usus non est, ob caussam se tenentem ex parte sua. Si vero invito domino & sine justa caussa famulus discedat, nihil ei conceditur in foro externo: at in foro conscientiæ debetur ei merces pro rata temporis quo servivit, nisi aliud ferat pactum, vel exitu suo intempestivo damnum domino intulerit, retenta mercede, aut illius parte compensandum; quia opera præstita est digna pretio, quo privari non potest in pœnam, nisi ex conventione, vel per sententiam Judicis. *Delugo & alii*.

III. Tenentur eos non aspere ac superbe tractare, sed benigne tamquam fratres in Christo & cohæredes vitæ æternæ, quos debent sicut seipsos diligere. *Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas; scientes quia & illorum & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum*. Ephes. 6. Unde peccant si domesticos contumeliis afficiant, ut si appellent diabolos, canes &c. si immoderato labore vexent &c.

IV. Tenentur curare, ut in eorum morbis ac infirmitatibus auxilia temporalia & spiritualia non desint. Juxta multos tamen, seclusa pactione vel consuetudine, non tenentur ex justitia famulis alimenta & stipendium dare toto tempore morbi diuturni. Nam hæc debentur solum propter operas quotidianas, & conductor nihil tenetur solvere, dum re vel opera sibi locata uti non potest, ob caussam provenientem ex parte locatoris, vel rei locatæ. Item non tenetur solvere impensas pro eorum curatione, nisi sint modicæ, vel nisi versentur in necessitate. Postulat tamen charitas, ut impensas saltem modicas faciant pro eorum curatione & alimentis; & hæc est praxis timoratorum. Immo charitas eos obligat ad gratis præstanda famulis pauperibus omnia, quibus indigent, si ea possint præstare.

V. Tenetur famulos expellere, qui liberos, aliosve domesticos verbis vel moribus pravis corrumpunt, si reprehensione non emendentur. *S. Carol. Instruct. Confess. & Concil. Mediol. III.* Nam tenentur a suis caussas & occasiones peccandi amovere.

Porro cum famulus vel ancilla justis de caussis expellitur, sufficit si pro rata temporis stipendium ei persolvatur. Nam justa caussa expellendi famulum recte censetur impedimentum ex parte locatoris proveniens: ob quod conductor jam ejus opera uti non potest.

Resp. 2. Famuli & ancillæ debent suis dominis, amorem, reverentiam, obedientiam & fidelitatem. Ex 1. Tim. 6. *Servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur*. Et Ephes. 6. *Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes sicut Domino &c.* Et ad Tim 2. *Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes; non contradicentes; non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes*. Itaque tenentur dominis suis eadem præstare cum proportione, quæ filii parentibus: nam domini erga illos parentum vicibus funguntur. Et insuper tenentur ex justitia fideliter servire ac laborare, munus sibi commissum recte obire, & res sibi creditas diligenter curare ac servare; nam ad hæc præstanda stipendio conducti sunt, & ex contractu oneroso obligantur.

Hinc mortaliter peccant. 1. Si in re magni momenti non obediant. 2. Peccata ac defectus familiæ aliis referant. 3. Si non bene laboraverint toto tempore designato, & obsequia debita negligenter præstent; & tenentur tum ad restituendam partem stipendii pro rata laboris omissi; nam non habent jus nisi ad stipendium labori & operæ impensæ congruens: tum ad compensandum damnum & lucrum cessans, quia fuerunt injuste illorum caussa, cum sequantur ex omissione diligentiæ ac operæ ex justitia debitæ. Idem dic de aliis operariis conductis. 4. Si de bonis dominorum disponant sine eorum consensu. 5. Si grave damnum inferri permittant, cum impedire possint, vel videntes inferri taceant, nec moneant dominum, sive illud inferatur ab extraneis (quod certius est; *& ita fere habet communis gentium sensus*, ait Lessius) sive a confamulis, etiam in rebus, quarum cura sibi specialiter commissa non est, teneturque illud resarcire in defectum aliorum. Nam famuli omnes tenentur ex justitia non permittere, ut damnum hero a quoquam inferatur; nemo enim famulum vel ancillam accipit, nisi cum hoc pacto tacito, ut impediat ejus damnum, si possit. Præterea domestici aliter & magis tenentur impedire damnum heri sui, quam extranei, qui ad id ex charitate tenentur. Domestici vero, quibus specialiter domus vel alia res commissa est, tenentur insuper magna cura eam custodire, diligenter invigilare, ne quid damni in ea patiatur dominus.

VI. Si ante tempus condictum discedant sine justa caussa. Nam ex contractu, ideoque ex justitia tenentur toto illo tempore servire; & sic tenentur resarcire damnum, quod dominus inde patitur, ut si majore pretio alium conduxit &c. Omnis enim injustitia damnosa parit obligationem restituendi.

Quæst. VI. *Quænam sunt obligationes magistrorum, & discipulorum?*

Resp. Inter magistros, pædagogos, & discipulos est, quodam modo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos. Nam magistri & pædagogi vices parentum erga discipulos gerunt in iis, quæ ad studia & bonos mores spectant.

Sed speciatim magistri & pædagogi graviter peccant. 1. Si cum non sint idonei nec sufficienter docti ad hoc munus recte ac utiliter obeundum, illud suscipiant, aut non dimittant, aut se ad illud idoneos non præstent. 2. Si discipulorum progressum in litteris non sedulo promoveant. 3. Si non satis studeant ipsi, ut recte officio fungantur. 4. Si ex proposito falsa ut vera doceant, vel superstitiosa aut saluti noxia. 5. Si negligant eos bonis moribus imbuere,

boere, nec delinquentes arguant, nec puniant cum possunt. 6. Si ipsis malum exemplum præbeant. 7. Si improbos, & alios perniciosos ad scholam admittant, vel ex iis non dimittant, ne alios depravent. 8. Si doctoratus, vel licentiatus gradum indignis conferant, nam (ut docent S. Antoninus, Navarr. Sylvest. Sanch. & alii) est mortalis culpa præsertim in Theologia, Jure canonico & civili, & Medicina, immo etiam videtur in Philosophia. Nam per hoc graviter bono publico nocent, & remp. vel Ecclesiam publico testimonio decipiunt in re gravi: unde fit ut indignis conferantur officia sæcularia, vel beneficia Ecclesiastica, cum damno multorum.

Porro Conc. Later. V. sess. 9. præcipit, ut humaniorum litterarum magistri discipulos rebus fidei, & præceptis Dei ac Ecclesiæ instruant.

Discipuli peccant, 1. Si magistris & pædagogis non exhibeant honorem ac reverentiam. 2. Si non obediant in rebus ad studia & bonos mores pertinentibus. 4. Si malorum consortium sibi vetitum non vitent. *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficitur*. Prov. 14. 4. Si libros prohibitos legant. 5. Si a schola absine sine justa caussa. 6. Si tempore studiis destinato lusui vacent vel otio. Et quidem mortaliter peccant, si studia notabiliter negligant, tum quia agunt in re gravi contra obedientiam parentibus ac præceptoribus debitam: tum quia se reddunt ineptos ad munus suo statui conveniens imposterum rite obeundum: tum quia vita otiosa est fons & origo multorum peccatorum præsertim adolescentibus. Quare non sunt absolvendi, nisi negligentiam suam emendare curaverint.

CAPUT V.

De Obligationibus personarum Judicialium vel Forensium.

In his generatim requiruntur Scientia, Diligentia, Veritas, Fidelitas, & Justitia.

NOta. Qui officium aliquod ad aliorum commodum spectans suscipit, tenetur ex Justitia, 1. Ad curandum, ut e sua negligentia nemini damnum sequatur. 2. Ad procuranda commoda ejus, cui per officium servit, saltem quantum [illegible] potest, & ad diligenter obeunda ea, quæ ad munus spectant, & necessaria sunt ad finem, ad quem institutum est. Nam hæc tacite promittit, & ad ea se obligat, hoc ipso quod tale munus assumit; & ideo stipendium ei datur. Hinc si munus suum negligat, tenetur damna inde secuta resarcire, & stipendium receptum restituere pro negligentia.

§. I. *De Judice.*

Quæst. I. AD *quid tenetur Judex, ut recte judicet?*

Resp. 1. Judex (idem dic de Advocato, Medico &c.) tenetur ex justitia habere scientiam sufficientem ad munus suum recte obeundum. Nam tenetur ex Justitia recte judicare: *Diligite justitiam, qui judicatis terram*, Sap. 1. *Justifica pusillum & magnum similiter*, Eccl. 6. Ergo tenetur etiam ad ea quæ ad rectum judicium requiruntur, qualis est scientia legum, consuetudinum &c. Debet etiam habere constantiam ac virtutem ad hoc munus necessariam: alioqui se exponit periculo injuste judicandi. *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitate: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua*, Eccl. 7.

Hinc 1. petens aut suscipiens officium Judicis sine sufficienti scientia & idoneitate, peccat mortaliter: nam voluntarie exponit se periculo male judicandi cum damno aliorum. 2. Judex debita scientia carens absolvi non debet, nisi se officio abdicet, vel nisi brevi tempore scientiam sufficientem acquirere possit & conetur. Nam nulli licet officium, cujus munia obire nequit, suscipere vel retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi. 3. Si Judex ex imperitia male judicet, quamvis putet se recte judicare, tenetur compensare totum damnum inde litigantibus obveniens, sive in substantia litis, sive in supervacaneis impensis. Nam est caussa injusta talis damni, quod est ei voluntarium saltem indirecte, nempe in ignorantia culpabili, ex cap. ult. *de injur.* ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt: jure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam.*

Resp. 2. Ex communi sententia, ut Judex recte judicet, præter scientiam debet: 1. Habere jurisdictionem & auctoritatem in personas judicandas, & in caussam: alioqui injuriam facit tum partibus, caussæ illarum se ingerendo; tum legitimo judici, ejus potestatem & officium usurpando; quæ usurpatio judicii ex communi æstimatione hominum est injuria gravis ex genere suo, cum per illam violentur & jus privatorum, & auctoritas publica. Immo ejus sententia est irrita, cum careat potestate ad judicandum necessaria, cap. *de judic.* & cap. *de pænitent.*

Porro quatuor modis potest quis habere potestatem in judicandi aliquem, 1. Ratione potestatis ordinariæ vel delegatæ. 2. Ex consensu partium; ut cum partes ex compromisso se alicui subjiciunt, ut judici, vel ut arbitro. 3. Ratione delicti in suo territorio patrati. 4. Ratione rei, de qua contra possessorem caussa movetur, ex cap. ult. *de foro compet.*

II. Tenetur judex habere certitudinem saltem moralem in cognitione caussæ: alioqui imprudenter judicaret, & tenetur ad restitutionem, si ex negligentia cognoscendi male judicaret; ex c. ult. *de injur. cit.*

III. Tenetur judicare secundum leges, tum quoad modum procedendi, ordinem & formam judicii tum quoad sententiam ferendam & exequendam, ex c. 1. *de constit.* & ex S. Ambr. in Psal. 119 ser. 20. *Bonus Judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges & jura pronuntiat, præscriptis juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati: sicut audit, ita judicat, & sicut se habet negotii natura, decernit. Obsequitur legibus, non adversatur: examinat caussæ merita, non mutat.* Et ex instit. *de officio judic.* ibi: *Ne aliter judicet quam quod legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est.* Nam ad hoc constitutus est a republ. vel

vel principe. Quare non potest quemquam condemnare inauditum & sine testibus, *Clem. 2. de sent. & de re jud.* nec uti potest scientia injuste & contra juris ordinem parta: alioquin injuriam continuaret & augeret. Item nec potest secundum omnes condemnare eum, quem privata scientia scit esse nocentem, si juridice non sit probatus reus. Quia non habet potestatem judicandi nisi ut persona publica: ergo non potest judicare nisi secundum scientiam publicam, quæ habetur per testes legitimaque instrumenta & acta.

IV. *In summa, æquitatem ante oculos habere debet judex*, l. 4. §. de eo quod certo loco. *In omnibus quidem, maxime tamen in jure æquitas spectanda*, l. 90. de reg. jur. *Decerne quod justum, & judica inopem & pauperem*. Prov. 31. Ut autem justitiam in omnibus constanter servet, memoria semper teneat illud Sap. 6. *Discite judices finium terræ . . . quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, interrogabit opera vestra & cognitiones scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, nec custodistis legem justitiæ; neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende & cito apparebit vobis; quoniam judicium durissimum his, qui præsumunt, fiet; exiguo enim conceditur misericordia; potens autem potenter tormenta patietur*.

V. Quando jus non est clarum, tenetur ferre sententiam secundum opinionem certo probabiliorem in quæstione cum juris, tum facti. Nam officium judicis est judicare secundum merita caussæ, & sententia, quæ, inspectis allegationibus & probationibus, æquitati & juri conformior est: alioqui esset locus acceptioni personarum, contra Scripturam multis locis, ut Deut. 1. *Quod justum est, judicate; sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distinctio personarum, ita parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est*. Et contra reg. 12. jur. in 6. *In judiciis non est acceptio personarum habenda*. Hinc Innoc. XI. damnavit hanc propositionem: *Probabiliter judico, judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem*. Quare judex non potest ferre sententiam secundum judicium aliorum, si post diligentem & sinceram veritatis inquisitionem certus sit de majore probabilitate suæ opinionis: nam tunc certus est de obligatione secundum illam judicandi. *Nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies*, Exodi 23.

Quod si opiniones sint æque probabiles, & nullus ex litigantibus rem possideat, debet rem inter partes ex æquo dividere, vel ejus pretium, si dividi nequeat. Nam judex non est dominus rei, sed tenetur suum cuique jus tribuere secundum merita caussæ: ergo uterque cum æquale jus habeat, debet res æqualiter ei distribui; alias esset acceptio personarum. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio*.

Idem dic de quæstione facti: Judex enim tenetur caussam adjudicare parti pro se habenti testimonia, vel instrumenta, aliave argumenta probabiliora, cum jus probabilius reddant, l. 21. §. *de testib.* Quod si hæ probationes facti sint æquales, æquale jus fundant, ideo æqualiter res est inter eos dividenda, si nemo eam possideat; alioqui possessori adjudicanda, cum in dubio, & pari caussa melior sit conditio possidentis, ex reg. 65. jur. in 6. In caussis vero criminalibus si utrinque appareat æqualis probabilitas, debet reo favere, eum absolvendo, ex reg. 11. jur. in 6. Alioqui se exponeret periculo damnandi innocentem.

VI. Tenetur lites celeriter expedire c. 2. de sent. & re judic. ibi *Jurgantium controversias celeri sententia terminare, & æquitati convenit & rigori*. Nam partes habent jus, ut non sine justa caussa differatur judicium. Quare tenetur parti læsæ damna & impensas, quæ ex iniqua dilatione sequuntur, compensare.

VII. Debet habere rectam intentionem, scilicet justitiæ, ita ut nihil agat ex odio, invidia, aliove pravo fine; nam actio licet ex objecto bona participat malitiam finis.

Ex dictis collige, Judicem qui in cognoscenda, vel decidenda caussa negligens, aut iniquus fuit, peccare mortaliter contra justitiam, & teneri ad resarcienda parti læsæ omnia damna, cum fuerit eorum caussa injusta.

Quæst. II. *An Judex potest capite condemnare eum, quem certo novit innocentem, si per testes legitime probetur reus?*

Resp. 1. In tali casu, ex communi sententia, Judex tenetur omnes vias inire, quibus possit eum liberare, ut impediendo accusationem, extrahendo judicium, remittendo caussam ad superiorem, & apud eum assumendo officium testis &c. Quod si his mediis non possit eum liberare, secundum multos non ei licet talem morte damnare, sed debet jurare se certo cognoscere ejus innocentiam, & potius officium dimittere, & quælibet pati. Quia directe innocentem occideret, & quidem ut caussa principalis mandando ut occidatur; quod est intrinsece malum, & contra illud, Exod. 23. *Insontem & justum non occides, quia aversor impium*. Enim vero intrinsece malum est adimere alicui vitam sine auctoritate; sed Judex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cum hæc solius Dei dominio subjecta sit: nec resp. ipsa potest verum innocentem directe occidere, licet possit directe bonis temporalibus spoliare, ob justam caussam ad bonum commune pertinentem, quia habet dominium altum in bona subditorum: non autem in eorum vitam. (*)

Equidem tenetur Judex judicare secundum allegata testimonia; & judicare ut persona publica, quæ sequi debet scientiam publicam, si nempe judicet. At in casu proposito non potest judicare, condemnando, quia innocentem occidere per se malum est; neque absolvendo, quia juridice probatur reus.

Idem dic de mutilatione, quia respub. non potest hanc pœnam innocenti inferre; non enim habet dominium vitæ & corporis suorum subditorum. Quare nec

(*) Nisi istud urgentissima Reip. necessitas expostularet.

nec minister justitiæ potest executioni mandare sententiam mortis vel mutilationis, quam certo scit esse iniquam; sicut enim per se malum est jubere occidi innocentem, ita & hæc jussa exequi.

Resp. 2. In caussis civilibus, & in iis, in quibus agitur solum de pœnis pecuniariis, ex communi sententia, Judex potest judicare secundum allegata & probata. Quia respub. habet dominium altum bonorum privatorum, vi cujus potest de illis disponere, quando bonum publicum id requirit, ut in hoc casu; ne cum populi scandalo forma seu ordo judiciorum publicorum evertatur ac impediatur, cujus quidem observatio necessaria est ad pacem & quietem reip. Nam iniqui Judices possent impune contra allegata & probata, prætextu scientiæ privatæ, jus recusare iis, quibus vellent. Deinde nemo civium merito potest ægre ferre aut queri, sibi injuriam esse factam a Judice per talem sententiam; cum videat se ab illo juvari non posse, neque par esse ut Judex potius officium deserat, quam sententiam ferat. Denique innocens potest hæc bona postea recuperare. Tenetur tamen Judex in hoc casu prius omni industria curare, ut falsitas detegatur, vel ut processus impediatur, immo remittere caussam ad superiorem, si fieri possit sine detrimento boni communis.

Quæst. III. *An peccat & tenetur ad restitutionem Judex, qui reum condemnat ex cognitione injuste extorta?*

Resp. Affirm. *Ita Covarruv. Sot. Gomez, Lessius, Sanchez, Delugo & alii.* Quia injuriam quam fecit, notitiam injuste extorquendo, continuat hac utendo, & dat injuste caussam damni, quod ex illa sequitur. Præterea confessio injuste extorta est injusta, & sic nullum dat jus; nec ex ea procedi potest, cum injustum sit medio injusto uti.

Confessio autem criminis injuste extorquetur, 1. Si Judex reum interroget, nulla præcedente infamia, vel semiprobatione, aut sine indiciis competentibus. 2. Si tormentis vel eorum metu elicuit confessionem sine indiciis sufficientibus ad torquendum. Nec refert, quod confessio fuerit postridie ratificata, quia cum fuerit irrita, nulla est ratificatio ex ea orta. 3. Si persona non poterat torqueri ob ætatem, vel infirmitatem, vel privilegium ac dignitatem. 4. Si dolo, v. g. promissione impunitatis inductus est reus ad confitendum; nam tunc ei facta est injuria.

Quæst. IV. *An licet Judici munera a partibus accipere?*

Resp. 1. Non licet Judici quidquam accipere pro ferenda sententia sive justa, sive injusta. Non pro justa: quia ex justitia eam debet, & sic venderet quod suum non est, sed quod alteri debitum est; & acciperet contra jus quod alter habet, ut jus suum obtineat sine suo sumptu. Ideoque sic accepta restituere tenetur, cum nullum habet titulum retinendi; non enim hæc liberaliter & omnino voluntarie donantur, sed ad vexationem injustam redimendam. Neque pro injusta, ut patet; nam (ut ait S. August. epist. 54.) *Cum judicia & testimonia, quæ nec justa & vera vendenda sunt, iniqua & falsa vendant, multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam quamvis a volentibus datur.* Et sic accepta restituere tenetur, quia accipiendo injuste agit contra officium; & Clerus Gallicanus an. 1700. oppositum damnavit. Spectato autem solo jure naturali, & ante omnem sententiam restitutio fieri debet ei, qui dedit, juxta illud S. August. epist. cit. *Recipe quod mihi dum tibi male adessem, dedisti.*

Resp. 2. Neque licet Judici munera liberalia, & sponte ac sine ullo onere oblata a partibus accipere: quia id prohibetur jure communi humano laicis, l. 18. §. *de offic. Præsid.* & l 7. § *de offic. Proconf.* & *Authent. Ut Judices sine quoquo suffragio.* Ecclesiasticis vero, c. 10. *de vit. & honest.* & c. 11. *de rescript. in 6.* Immo, ut docet Delugo, etiam jure naturali, si munus sit magni momenti, tum ob scandalum, tum ob periculum morale pervertendi justitiam, quod quisque vitare tenetur: nam moraliter loquendo fieri non potest, ut ob donum illud non propendat in favorem donantis: idque judicari debet a communiter contingentibus. Hinc illud Deut. 16. *Non accipies personam, nec munera; quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum. Juste quod justum est, persequeris.* Et Eccli. 20. *Dona excæcant oculos Judicum.* Adde quod dans, sæpe non det omnino sponte ac liberaliter, sed quia timet ne Judex alioqui plus faveat parti adversæ, aut moras trahat, sicque dat pro actu ex justitia debito. Cum autem dissentiant Doctores circa obligationem restituendi ante omnem sententiam munera sponte ac liberaliter, nec ad vexationem injustam redimendam donata; confessor debet semper judicem obligare ad talem restitutionem: tum quia forte ad eam jam tenetur ex conscientia: tum quia tali pœna dignus est, & per eam avocandus est a relapsu.

Nota. Sunt qui excipiunt leviora munuscula, in quibus corruptionis periculum abest, quæ ex urbanitate offeruntur, nec nisi quasi inurbane recusarentur. Quia cessat ratio prohibitionis, & l. 18. §. *de offic. Præsid.* & c. 11. *de rescript. in 6.* Judex delegatus potest recipere *esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus.* Sed multi docent Judices sæculares nihil omnino posse a partibus recipere, eo quod leges digest. correctæ sint per jus authenticorum, quo prohibetur Judicibus universaliter munera accipere, Auth. *Ut Judices sine quoquo suffragio.*

Quæst. V. *Quid Judici servandum circa Inquisitionem?*

Nota. Triplex est Inquisitio. Prima Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. Secunda Specialis, cum de certa persona & certo crimine inquiritur. Tertia Mixta; cum inquiritur generatim de persona, & specialiter de crimine, vel e contra.

Resp. 1. Judex & Magistratus nulla data occasione ex suo officio potest ac debet facere Inquisitionem generalem, ex c. 1. *de offic. Judic.* Quia ex officio tenetur prospicere bono communi, occasionem criminum tollendo, crimina puniendo in aliorum exemplum, & aliunde nemini fit injuria.

Resp. 2. Quando crimen est publicum, sed auctor ignoratur, Judex debet quærere in genere quis patravit: nam id exigit bonum publicum: alioqui scelesti homines spe impunitatis invalescerent, & crimina multiplicarentur.

Resp. 3. Non licet Judici contra aliquem facere inquisitionem specialem tendentem ad punitionem, nisi

nisi præcesserit infamia, vel semiprobatio, vel aliquid quod justum det caussam, ex cap. 21. & 23. *de accusat.* & est communis sententia. Nam per illam inquisitionem quis suspectus & infamis redderetur.

Quæst. VI. *Quænam requiruntur ad subjiciendum torturæ reum?*

Resp. 1. Ex communi sententia, illæ torturæ sunt injustæ, quas sustinere est reo moraliter loquendo impossibile, spectatis viribus & complexione. Unde non potest Judex ex confessione sic extorta procedere. Peccat etiam graviter, si non prius alias omnes mitiores detegendæ veritatis vias tentet, quam torturæ subjiciat; cum hoc sit postremum medium in detectum aliorum, damnosum & valde periculosum.

Resp. 2. Ad torquendum reum, qui Jure non prohibetur torqueri, ex communi requiruntur probationes vel indicia de commisso gravi crimine, digno pœna mortis, tali medio & cruciatui congruentia; ita ut sola confessio rei ad plenam probationem deesse videatur. Nam tortura instituta est ad subsidium probationis: cum argumenta & indicia sunt valde magna, necdum tamen sufficientia, ut sic plena probatio eliciatur.

Porro prohibetur torqueri, nisi in criminibus exceptis, viri illustres: vel in magna dignitate constituti, Doctores, milites, senes, impuberes, prægnantes, & nondum confirmatæ a partu.

Resp. 3 Semel tortus, si nihil est confessus, non potest iterum torqueri, nisi nova criminis indicia superveniant; quia per torturam priora elisit. Si vero crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram Judice, repetitur tortura; quia per talem revocationem indicia non sunt elisa, & alioqui tortura semper esset inutilis. Si vero tertio tortus ac confessus, tertio retractet, absolvendus est: quia præsumendum est vi tormentorum coactam fuisse confessionem falsam. Excipiunt aliqui, nisi indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiose a reo negari.

Quæst. VII. *An sententia Judicis obligat in conscientia?*

Resp. 1. Sententia justa semper per se obligat in conscientia. *Est communis sententia.* Quia est præceptum legitimum superioris, & usus potestatis legitimæ, cui qui resistunt, Dei ordinationi resistunt, & sic ipsi sibi damnationem acquirunt.

Resp. 2. Secundum communem, sententia certo injusta per se non obligat. 1. Si constet niti falsa præsumptione, ut falsis probationibus, quamvis lata sit secundum allegata & probata. Quia nulla est, cum nitatur falso fundamento, ideoque nulla: neque enim judex habet potestatem disponendi de juribus & bonis aliorum, sed solum reddendi unicuique jus suum, & declarandi quid cuique debitum sit. Nec bonum exigit, ut privati amittant reipsa jus suum per sententiam injustam. Præterea cum sententia sit actus justitiæ, cujus est suum cuique tribuere ad æqualitatem, non valet, nec obligat, si veritati justitia non conformetur. 2. Si sit injusta ex omissione debiti ordinis juris quoad essentialia, & formæ judicialis, quia judex non habet potestatem ferendi sententiam, nisi servato juris ordine. *Injustum judicium non est judicium*, ait S. Thom. 2. 2 quæst. 70. art. 4. ad 2. Hinc qui per iniquam sententiam, quam sciebat esse iniquam, accepit bona alterius, tenetur ei restituere, nec unquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit; immo tenetur impensas & damna compensare. Qui vero bona fide aliquid accepit per sententiam injustam, quam putabat justam, si ante tempus præscriptioni requisitum cognoscat fuisse injustam, restituere tenetur accepta; non tamen impensas, nec fructus bona fide consumptos, saltem si ils non sit factus ditior. Quod si ea possedit bona fide toto tempore ad præscribendum sufficienti, non tenetur restituere, quia legitime præscripsit.

Sententia tamen injusta servanda est, quantum requiritur ad vitandum scandalum, perturbationem & incommoda graviora. Nec licet per vim se defendere contra Judicem, & ejus ministros, cum servatus est juris ordo: quia Judex habet jus exequendi sententiam, quam servato juris ordine tulit. Immo nec id licet in praxi, si non servatus sit, quando inde perturbatio vel scandalum secuturum est, ut plerumque fit.

Quæst. VIII. *Ad quid tenetur Judex circa pœnæ impositionem?*

Resp. Ex communi sententia, si lex pœnam imponit, tenetur Judex facta sufficienti probatione crimen declarare, & pœnæ per legem impositæ executionem procurare: si vero lex minetur tantum pœnam, tenetur Judex eam imponere, & executioni incumbere. Nam Judex est minister & executor justitiæ a principe vel repub. constitutus, ad curandum ut serventur leges, & puniantur crimina; unde ex officio ei incumbit custodia & executio legum, & punitio criminum. Quare non potest remittere pœnam lege statutam, nisi in casibus jure expressis aut consuetudine receptis: nam inferior non potest dispensare in lege superioris. Præterea est contra bonum commune, quod delicta maneant impunita, aut non satis punita: nam est moralis occasio ut multiplicentur. Immo ipsi supremo principi non licet condonare crimina nisi aliquando ex justa caussa, alioqui occasionem præberet patrandi crimina, & iis cooperaretur, cum maxima peccandi illecebra sit impunitas, atque magnum reip. damnum inferret. Judex vero ne quidem potest minuere pœnam, etiamsi actor consentiat, nisi quando delinquentis ætas, infirmitas, vel modus delinquendi gravitatem criminis minuens, aut justa aliqua ratio id postulet, vel id ad bonum commune pertinere, dictet epikia. Item non ei licet, saltem ordinarie augere pœnam lege statutam, alioqui injuriam inferret reo, a quo majorem pœnam exigeret, quam ex lege deberet: nam lex pœnam statuens, eo ipso Judicis potestatem restrinxit, ne graviorem imponeret. Aliquando tamen potest augere pœnam propter extraordinarias circumstantias, quæ crimen multum aggravent, ut si crudelissimo genere mortis patratum fuisset homicidium &c. Quia lex statuens pœnam, loquitur de delictis ordinariis, seu ordinario modo patratis; nec excludit Judicis providentiam, quantum ad bonum commune, & aliorum exemplum necessaria est.

§. II.

§. II. *De accusatore.*

Nota. Accusator & denunciator inter se differunt. Nam accusare est deferre crimen Judici ad vindictam ob bonum commune, cum obligatione crimen probandi: denuntiare vero est deferre crimen praecipue ad emendationem rei, vel ob bonum commune, sine obligatione illud probandi.

Quaest. I. *An & quis tenetur accusare vel denuntiare?*

Resp. Ex communi sententia, qui ad hoc deputati sunt, vel stipendium accipiunt a rep. ut fiscalis, & custodes ac vigiles, tenentur ex justitia deferre crimen, ac proinde ad damna ex omissione delationis secuta. Item custodes agrorum, nemorum &c. saltem quantum necesse est ad vitandum damnum domini, vel illatum resarciendum: nam ad id tenentur ex officio; & contractus, seu quasi contractus intercedit inter eos & remp. seu communitatem, ut ad id teneantur. Alii vero privati accusare seu potius denuntiare tenentur, etiam citra superioris praeceptum, quando crimen est noxium reipubl. & adhuc pendet in futurum, vel continuandum putatur, ut haeresis, proditio, falsae monetae fabricatio, crimen laesae majestatis, veneficium, publicum latrocinium &c. Nam quisque tenetur, etiam cum proprio damno, malum communitatis avertere quantum potest: pars enim tenetur etiam cum proprio detrimento prospicere incolumitati totius. Item cum id necessarium est ad avertendum grave damnum innocentis: nam caritas obligat ad impediendum grave malum innocentis, dum sine nostro gravi incommodo possumus, quamvis inde malum impendeat reo, quia innocens praeferri debet voluntarie nocenti. *Ebera eum qui injuriam patitur de manu superbi.* Eccli. 4. Nec tunc praemitti debet secreta monitio, nisi certo confiet per eam malum impeditum iri. Nam in re tanti momenti eligi debet id quod tutius est bono publico vel innocenti; facile enim posset talis privatim monitus simulato poenitentiam, & occulte exequi quod statuerat; & quisque jure naturali obligatur ad defendendum innocentem ab injuria hominis nocentis, etiam cum aliquo damno nocentis, qui sibi illud imputare debet, cum aliter injuria impediri nequit.

Qui crimen probare nequeunt, non debent accusare: quia *ad hoc nullus tenetur, quod non potest debito modo perficere*, ait S. Th. q. 68. art. 1. Sed tunc debet admonere eos, qui malum impendens avertere possunt, & si haec monitio sufficiat ad impediendum damnum, non nominata persona, a qua illud imminet, non licet eam nominare. Quia neminem licet sine necessitate laedere in fama aut aliis bonis, praesertim privata auctoritate.

Sed si delictum sit occultum, & probari possit, sed ex eo non impendeat damnum, & speretur proximus emendandus privatis monitis, & ad debitam satisfactionem inducendus; an privato liceat eum accusare, non praemissa monitione secreta?

Resp. Juxta multos non licet: quia tunc sine justa caussa infamaretur proximus, & hoc saltem repugnat caritati. Sed S. Thom. in 4. dist. 19. art. 3. qu. 1. ad 4. postquam horum sententiam retulit, addit: *Vel dicendum secundum alios, quod in accusatione non agitur ad emendationem peccantis, sed ad bonum commune, scilicet justitiam conservandam per punitionem delinquentis. Et ideo accusatio in judicio bona conscientia potest fieri, etiamsi monitio non praecedat. Nec est contra praeceptum Domini, quod intelligitur, quando agitur ad emendationem peccantis.*

Quaest. II. *An accusator aliquando teneatur desistere ab accusatione?*

Resp. Tenetur quando deprehendit accusatum esse innocentem, vel cum crimen incipit esse dubium, & tale remanet post diligentem veritatis inquisitionem; vel eum videt se probare non posse: tunc enim injuriam inferret, si pergeret in accusatione: nam quisque jus habet ne accusetur crimine falso, aut dubio, aut etiam vero, quod probari nequit, nam frustra accusaretur, & sic sine caussa ei inferretur infamia.

§. III. *De Testibus.*

Suppono ad legitimam & plenam in judicio probationem regulariter requiri & sufficere duos testes, ut constat ex omnium sententia & praxi, & ex Matt. 17. *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum.*

Dico *regulariter*; nam aliquando unus sufficit, ut ad impediendum matrimonium c. 25. *de sponsalibus* item ad leviores poenas: unde ex testimonio publici custodis mulctari solent furantes ligna in sylva communi, & in religionibus leves poenitentiae imponi solent ex unius testimonio: quia in iis ita expedit facere ad bonum commune. *Ita Delugo.* Aliquando vero duo testes non sufficiunt, ut in testamentis &c. Testes autem debent sensu externo percepisse id de quo testantur, & de eodem facto cum iisdem circumstantiis deponere, & esse omni exceptione majores, hoc est, contra quos nihil jure opponi possit, cur non sint ad testificandum admittendi.

Sunt autem aliqui qui jure rejiciuntur, nimirum, 1. Servus. 2. Mulier jure canonico in criminalibus, sed in jure civili in omni caussa admittitur. 3. Minor 10. annis in criminalibus, in civilibus autem impubes. 4. Inimicus. 5. Consanguinei, & domestici actoris, exceptis quibusdam casibus apud Lessium. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Persona vilis & inops, de qua suspicio est facile posse corrumpi, secus si honesta sit. 10. Delirus, semifatuus. Ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo sunt ad testificandum inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis; ut haeresi, crimine laesae majestatis, falsae monetae, maleficio, furto famoso &c. Item quando delictum est commissum eo tempore, & in eo loco, ubi copia testium haberi nequit, ut in campo, sylva, cubiculo, nocturno tempore.

Quaest. I. *An & quando quis tenetur testificari?*

Resp. 1. Ex communi sententia, est obligatio sub mortali, 1. Cum hoc necessarium est ad avertendum grave malum impendens spirituale vel temporale publicum, vel privatum innocenti, quamvis id non requiratur a Judice. Nam tunc tenemur denuntiare, ut dixi, & caritas graviter obligat ad proximum ab injusto damno liberandum, & ad damnum injustum proximi impediendum. Ita S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 2. addens: *Se ejus testimonium non requi-*

requiratur, tenetur facere quod in se est, ut veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc possit prodesse. Dicitur enim in Psal. 18. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate; & Prov. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.... Super his vero quæ pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur aliquis ferre testimonium, nisi cum a superiore compellitur secundum ordinem juris. Quia si circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc speciale damnum nascitur; vel si immineat periculum accusatori, non est curandum: quia ipse in hoc periculum sponte se ingessit. Alia autem ratio est de reo, cui periculum imminet, eo nolente*. Si tamen accusator ex obligatione accusarit, v. gr. quia crimen reip. vel religioni directe perniciosum erat, quale est hæresis, conspiratio contra principem: tunc debet ejus damnum vera testificatione averti.

2. Posito præcepto superioris, vel Judicis, exceptis casibus mox dicendis. Nam omne præceptum justum obligat in conscientia, & bonum commune id exigit; alioquin enim crimina sæpius impunita manerent, & justitia non posset administrari, cum gravi reip. detrimento.

Porro secundum multos testis legitime interrogatur, ideoque tenetur testificari; quoties præcessit vel accusatio, vel denuntiatio, vel querela ab alio porrecta; nec ad hoc requiritur (licet a fortiori sufficiat) infamia delinquentis, aut semiprobatio, aut indicia, sicut requiritur ut reus ipse legitime interrogetur. Quia bonum commune postulat ut Judex habeat tunc jus interrogandi: nam alioquin nunquam posset puniri crimen certum, cujus auctor est occultus, & sic plurima crimina forent impunita, quod est contra bonum publicum. Plus autem requiritur, ut quis teneatur testari contra seipsum, quam contra alium extraneum; potestque facile haberi semiprobatio absque confessione rei, quæ vix ac ne vix quidem habetur absque testimonio testis.

Resp. 2. Etiam posito præcepto & monitorio, non tenentur ex communi sententia testari nec deferre; 1. Qui rem norunt ex confessione sacramentali. 2. Qui rem accepit sub secreto naturali, consilii vel auxilii petendi caussa, ut Advocatus, Theologus, Medicus, Obstetrix, Chirurgus &c. Nam tunc est obligatio naturalis servandi secreti; alioquin peccatores a consilio petendo averterentur; unde desperatio & multa mala sequi possent: nec tunc est intentio Judicis ut reveles, cum bonum publicum & conservatio societatis civilis exigat secretum servari. Excipe, nisi testificatio necessaria sit ad avertendum imminens grave damnum communitatis, vel privati innocentis; tunc enim teneris aperire secretum etiam juratum, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita. Nam quisque tenetur, saltem ex caritate, impedire grave damnum publicum, vel privatum innocentis, qui reo præferendus est. *Ita comm. cum S. Thom.* Alii autem qui delictum viderunt, vel ab aliis audierunt, & postea jurant non revelaturos, tenentur obedire præcepto, etiamsi non agatur de damno aliorum evertendo: nam qui secluso juramento vel promissione tenentur revelare, adhuc tenentur non obstante juramento, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita & contra jus superioris. 3. Qui rem accepit a viris non fide dignis, quia hæc testificatio nullam in judicio faceret fidem. 4. Si scias alterum non peccasse mortaliter; nam mens Judicis est inquirere de delicto graviter culpabili. 5. Si ex tua testificatione tibi vel tuis immineat grave damnum, nisi bonum publicum eam exigat, vel nisi privatum damnum alienum impediendum tuo longe prævaleat, ita ut secundum regulas prudentiæ & caritatis tenearis illud subire. Nam leges humanæ ordinarie non obligant cum gravi nocumento seu damno. 6. Pater, filius, maritus, uxor, fratres, sorores, consanguinei vel affines delinquentes usque ad secundum gradum juxta aliquos; & juxta plures usque ad quartum, ex cap. *Si testes* 4. q. 3. referente legem Jul. 4. §. *de testib.* tum quia bonum commune requirit, ut conservetur pax, & vitentur odia ac dissensiones in familiis: tum quia ordinarie id fieri nequit sine gravi damno revelantis ob conjunctionem. Excipe semper crimina læsæ majestatis, hæresis, veneficii, aliave, quæ communitati grave damnum afferrent, nisi revelarentur.

An autem famuli ac domestici eximantur a testimonio ferendo contra dominum, controvertitur. Sed in hoc standum est praxi fori contentiosi, in quo si illorum exceptio non admittatur, testari tenentur.

7. Quando per mandatum intenditur solum emendatio rei, vel satisfactio partis læsæ, qui novit crimen, non debet illud aperire ante præmissam monitionem, nisi constet non profuturam. Nam præceptum correptionis fraternæ tunc urget; & cum sit juris naturalis ac divini, ejus obligationem tollere nequit præceptum humanum. Quod si reus monitus resipuit, & satisfecit, non licet eum denuntiare. Quia diffamaretur proximus sine justa caussa; nec superior censetur velle tunc revelationem, cum jam ejus intentioni satisfactum sit. Si vero Judex intendat punitionem, secundum multos tenetur subditus reum patefacere etiam post ejus emendationem, quia bonum commune id exigit; alioquin enim crimina sæpe manerent impunita, & sic in perniciem reip. multiplicarentur.

8. Monitorium non obligat ad revelationem ipsum auctorem criminis, nec cooperatores; possunt tamen per censuras compelli ad satisfaciendum parti læsæ.

9. Si crimen per illatam injuriam, v. gr. litteras aperiendo, cognovisti: quia hæc injuria conventioni de secreto servando æquivalet, nullum jus ex injuria oritur ibi.

Nota. Qui intra tempus in monitorio præscriptum non revelavit, cum debuisset, peccat mortaliter, & excommunicationem latam contrahit, teneturque quam primum commode poterit, revelare; si hoc adhuc prodesse potest; *Est communis*. Quia non cessat obligatio cessante termino, quando terminus non ad finiendam obligationem, sed ad eam sollicitandam apponitur, quando hic fit. Et talis adhuc manet in peccato inobedientiæ, & potest obedire præcepto; ergo tenetur.

Quæst. II. *Quandonam testis peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem?*

Resp. In his casibus, 1. Si affirmet ut verum id quod non certo novit. 2. Si dum testari tenetur, occultet se, ne interrogetur. 3. Si Judici legitime inter-

interroganti non obediat. 4. Si veritatem occultet, c. 1. *de crim. falf.* 5. Si pro dicenda veritate pretium accipiat; non tamen pro labore itineris, impensis, vel lucro cessante. 6. Si falsum testetur, quod est grave scelus, ex Prover. 6. *Sex sunt quæ odit Dominus . . . testem fallacem*; & c. 21. *Testis mendax peribit*. Præter perjurium peccat contra justitiam, & tenetur resarcire omnia damna inde secuta: immo & revocare testimonium cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si accusatus de ea periclitetur, & retractatio putetur profutura. Quia per injuriam est caussa efficax periculi & damni alterius: & in damno æquali melior est conditio innocentis, ejusque potius habenda ratio. Hinc etiam qui alium induxit ad falsum testimonium, tenetur ex justitia eum monere, ut illud revocet: quod si noluerit, tenetur qui induxit, rem totam aperire Judici, etiam cum periculo vitæ, si innocens illud subeat, & spes sit, retractationem profuturam; quia est caussa injustа talis periculi, & damni.

Porro testis, qui bona fide testificatus est falsum, tenetur ex justitia suum testimonium retractare, si ex eo sequatur damnum alteri. *Ita Molina, Delugo, Lessius & alii*. Quia quisque tenetur ad procurandum, ne ex sua actione sequatur aliis damnum injustum.

Peccant similiter contra justitiam; & tenentur de damno, qui falsa instrumenta conficiunt, aut vera adulterant, & iis ad pervertendum judicium utuntur. Item qui aliquam scripturam, vel syngrapham, aut apocham adulterat, peccat mortaliter, etiamsi ista fiant ad manifestam injuriam propulsandam, & suum jus certum recipiendum; quia ista faciens decipit remp. in re gravi, ac nocet publicæ fidei: unde id graviter legibus vetitum est. Hoc tamen casu non tenetur ad restitutionem, cum habeat jus certum ad rem hac via acceptam. Idem dic de eo, qui scripturam publicam amisit, si pro sua indemnitate aliam similem efficiat: nam ejusmodi scripturarum falsificatio est valde perniciosa reipublicæ, cujus maxime interest, ne falsificentur scripturæ, vel sigilla publica; alioqui magna ex parte periret fides actuum publicorum, si hoc licitum esset. Quare lex id vetans, cum justa sit, & in materia gravi graviter obligat.

Quæst. III. *An tenetur ad restitutionem, qui a Judice etiam in generali citatus se occultat, vel testimonium fraude declinat, vel veritatem reticet?*

Resp. Communior sententia asserit. Quia respubl. imponit onus ac officium ferendi testimonium post citationem; & sic qui aliquid scit, tenetur ex officio sibi imposito tamquam publica quædam persona veritatem testari; sicut qui a resp. invitus constituetur Judex; teneretur ex justitia judicare. Præterea lex ac justum præceptum Judicis tribuit actori ac reo jus ad testimonium alterius, sicut sententia justa tribuit ad bona alterius. Alioquin quilibet sæpe frustra jus haberet implorandi auctoritatem Judicis. Quare si testis veritate taceat, injuriam facit, & sic tenetur resarcire damnum inde parti læsæ secutum.

Item qui subtrahit, supprimit, lacerat, vel tradere renuit instrumenta alteri profutura ad suum jus obtinendum, tenetur damnum restituere, cap. *Si quis* 12. q. 2. etiamsi sit in favorem adversarii, ex cap. 4. *de test. cogend.* ubi Alexander III. ait: *Quod nemo debet adversario instrumenta subtrahere; & quod tam ille qui surripit instrumenta, quam qui adversario parem advocationis copiam subtrahit, iniquam ostendit a se litem foveri, & experiri debet se judicis auctoritatem elusam.*

Quod si fugias, vel te occultes antequam citeris ad testificandum, juxta multos peccas etiam contra justitiam; & teneris ad restitutionem. Sed hoc negant alii, eo quod jus, quod oritur parti ex suo testimonio, procedat ex solo præcepto, & præceptum non obligat antequam impositum sit. Peccas tamen, saltem contra caritatem: nam hæc obligat ad impediendum grave damnum injustum proximi, cum potest impediri saltem sibi gravi nostro damno.

§. IV. *De Reo.*

Quæst. I. An *reus tenetur fateri veritatem?*

Resp. 1. (Vid. N. 375.) Si reus non non interrogatur legitime seu juridice, non tenetur fateri suum crimen; sed potest Judicem eludere, absque tamen mendacio. Quia Judex non habet jus interrogandi reum, nisi cum procedit juridice. Ut autem interrogetur juridice seu secundum ordinem juris; requiritur ut præcesserit vel infamia, vel indicia competentia, vel semiplena probatio seu assertio unius testis o[illegible] exceptione majoris, ex cap. 21. & 24. *de accusat.* quamvis juxta multos ad interrogandos testes ab accusatore productos sufficiat accusatio: Quare Judex debet reo aperire statum caussæ, probationes, indicia, testes, ut sciat se juridice interrogari; & ut si quid contra habeat, possit apponere.

Resp. 2. Reus a legitimo Judice juridice interrogatus, tenetur sub mortali aperire veritatem & crimen suum fateri, etiamsi morte plectendus sit, alioqui eam vitaturus. Ita S. Thom. 2. 2. qu. 69. art. 1. Covarruvias, Cajetanus, Navarrus, Sotus, Toletus, Azor, Lessius, Sanchez, Layman, Turian. estque communis sententia, teste Delugo, contra alios docentes non teneri, si alias sit spes evadendi; secus si absit.

Prob. Quia Judex in hoc casu habet jus interrogandi, & exigendi veritatem ob bonum publicum: ergo reo inest obligatio eam fatendi, facitque contra jus Judicis, auctoritatem & justitiam publicam, si eam occultet. Nam jus in Judice ad interrogandum reum, exigendamque ab eo veritatem, & obligatio in reo ad illam clare detegendam, sunt duo correlativa, quorum unum sine alio esse nequit. Et vero si reus non teneretur veritatem fateri, non posset juste torturis adigi ad eam confitendam, cum iniquum sit torturis compellere aliquem ad id, ad quod non tenetur. Præterea quisque sub mortali tenetur superiori legitime præcipienti obedire in re gravi; at Judex est superior; & legitime præcipit, dum secundum juris ordinem interrogat reum. Unde Catech. Rom. de octavo præcepto ait: *De reis autem & sontibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex judicii formula interrogantur.* Jam vero præceptum humanum justum, cui per se conjunctum est periculum mortis, obligat cum tali periculo; alioqui

I 2 nun-

nunquam per se obligaret. Item præceptum humanum obligat cum periculo vitæ, dum fit ob bonum commune grave & necessarium. Bonum autem commune exigit, ut crimina puniantur, & ut reus juridice interrogatus verum fateatur: alioqui sæpe judicia eluderentur cum magno reip. damno, & multa crimina impunita manerent, unde facile pullularent: Et discrimen est inter reum & testem: quod hic sit innocens, non ille.

Neque dicas, Judicem habere jus præcipiendi reo ad mortem condemnato, ne fugiat e carcere, & tamen reo licet fugere. Nam si Judex habet jus reo hoc præcipiendi, & revera præcipiat, tunc non licet reo fugere; quia præceptum justum ac legitimum violare per se illicitum est, ideoque nequidem mortis vitandæ caussa licitum esse potest. Sed hoc præceptum non est necessarium bono communi, sicut est præceptum clare confitendi veritatem, quia facile hæc fuga aliter impediri potest.

Neque etiam obstat, quod testes a Judice interrogati veritatem revelare non tenentur, si inde sibi aut suis grave detrimentum timeant. Nam tunc jus judicis in tali casu non se extendit erga testes, sicut erga reum, nisi hoc necessarium sit ad impediendum grave damnum communitatis: testes etiam utpote innocentes, jus habent vitam, bona sua & consanguineorum conservandi; non autem reus ob crimen a se patratum & semiplene jam probatum.

Denique reus non potest evadere [illegible] mentiendo; omne autem mendacium in judicio justo circa crimen, est mortale, cum sit in re gravi & contra justitiam. *Ille qui mentitur in judicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cujus est judicium; & contra dilectionem proximi, tum ex parte Judicis, cui debitum negat, tum ex parte accusatoris, qui punitur, si in probatione deficiat.* Unde & in Ps. 140. dicitur. *Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis*, ait S. Th. q. 59 art. 1. ad 3. Adde quod a reo exigatur juramentum de dicenda veritate. Quare non potest absolvi reus, nisi veritatem aperuerit saltem ante sententiam: nam quamdiu judicium durat, censetur eadem interrogatio Judicis durare, ideoque eadem fatendæ veritatis obligatio, & negatione illa injusta caussam injustam tuetur. Ita communiter Doctores, teste Sanchez contradicente.

Imo juxta Cordub. Navar. Cabassut. & alios, etiam post sententiam mortis tenetur. Sed hoc alii negant, nisi necessarium sit ad averrendum grave malum publicum aut privatum, eo quod, sententia lata, judicium sit finitum; & finito judicio finiatur rei obligatio ad respondendum: nam cessat finis interrogationis, qui est rei damnatio vel absolutio. Item, lata sententia, cessat prorsus interrogatio Judicis: immo ipse jam non potest interrogare, quippe qui functus est officio suo, ex c. 10. *de fide instrum.* & ex l. 55. *de re judic.* ibi .... *Judex postquam semel dixit sententiam, judex esse desinit.* Neque hæc confessio rei necessaria est ad securitatem conscientiæ Judicum; nam si judicarunt secundum allegata & probata, securi sunt absque tali confessione; si secus, ea nihil ipsis prodest ad solatium. Nec inde sequitur infamia Judici ut aliis, cum omnibus notum sit, solitos esse reos crimina negare. Reus tamen post damnationem teneretur crimen fateri, si ejus confessionem exigeret bonum commune vel scandali amotio, vel si esset periculum, ne quis postea innocens eodem crimine accusaretur & damnaretur, nam caritas exigit, ut proximi damnum grave impediamus, cum possumus sine nostro gravi damno.

Porro consentiunt Doctores, reum, si absolvatur, non teneri apud Judicem confiteri crimen suum, sed ei sufficit confessio sacramentalis cum debita pœnitentia, quia jam est extra Judicis potestatem.

Resp. 3. Reus interrogatus tenetur etiam complices seu socios sui criminis patefacere, si contra eos stent indicia sufficientia, vel unius testimonium, aut infamia, vel si ejus crimen ex se sine sociis fieri nequeat, & bonum commune exigat ut detegantur: nam tunc legitime interrogatur de illis. Secus, si ista omnia desint, quia tunc non interrogatur legitime, ex l. *ult.* Cod. *de accusat.* & c. 1. *de confessis*, nisi crimen exceptum sit, & in publicam perniciem tendens, ut hæresis, crimen læsæ majestatis, proditio, publicum latrocinium, veneficium, falsatio monetæ, vel committendum sit in privatæ personæ perniciem. Tunc enim tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos, alioqui non absolvendus: quia hoc saltem caritas exigit. Item tenetur complices detegere, dum legitima consuetudo obtinuit, ut etiam in privatis criminibus occultis, quæ detegi reipublicæ interest, reus de complicibus interrogetur.

Resp. 4. Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit, ob quod sit morte plectendus, peccat mortaliter. Quia est directe & positive caussa mortalis injustæ suæ mortis, cum falsa sui infamatione directe moveat Judicem ad injustam sui occisionem: estque tam sui homicida, quam qui alteri falso testimonio mortem infert, est illius homicida. Cum autem homo non sit dominus suæ vitæ ac membrorum, ei nunquam licet dare injuste caussam destructionis ejus. Quare non potest absolvi nisi dicta revocet, etiam cum periculo quævis tormenta patiendi.

Quæst. II. *Quandonam licet reo appellare?*

Resp. Licet si prudenter judicet sententiam esse iniquam, vel quia est innocens, vel quia si sit nocens, damnatus est ad pœnam justo graviorem, nec est servatus ordo juris: nam cuique licet justum præsidium contra injuriam sibi quærere, cap. 53. *de appellat.* At ei non licet, si putet contrarium; *Cum appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ institutum*, c. 6. *de appellat.* Conc. Later. Alioqui faceret injuriam tum judici, cui calumniam imponit, & cujus officium impedit; tum adversario suo, cujus justitiam quantum potest perturbat ac impedit. *Iniqua est omnis appellatio, ad quam justitiæ inopia non cogit*, ait S. Bernard. l. 3. *de consider.* c. 1. unde injuste appellans tenetur omni jure ad impensas litis, & alia damna adversario inde secuta.

Quæst. III. *Quid licitum est reo circa pœnam & fugam?*

Resp. 1. Reus [illegible] juste damnatus ad mortem, quam vitare fugiendo nequit, ex communi sententia tenetur ad locum destinatum proficisci, collum parare, manus apponere, & facere ea, quæ a ministro justi-

justitiæ commode fieri nequeunt, Quia hæ actiones sunt necessariæ saltem moraliter ad executionem pœnæ justæ, cum sine illis non possit saltem convenienter & commode pœna justa executioni mandari. Unde censeatur juste præcipi a judice per sententiam mortis ut convenientes exerceatur justitia: & aliunde sunt de se differentes, nec ex natura sua connexæ sunt cum morte. Non licet tamen reo exequi pœnam mortis aut mutilationis, v. g. venenum haurire, pectus gladio transfigere, suspendio se præfocare, se projicere e scala; quia seipsum directe occideret, quod nemini licet, sicuti nec se mutilare, & illa crudelitatem in seipsum sapiunt, ac repugnant Juri naturali.

Resp. 2. Reo etsi vere nocenti licet ante & post sententiam fugere ad vitandam mortem, aut mutilationem, nisi se obligaverit ad permanendum. Ita communiter cum S. Thoma quæst. 69. art. 4. ad 2. quia non conjicitur in carcerem, ut ibi teneatur sponte remanere: nam esset nimis grave ac durum tale præceptum, ob summam hominum ad sui conservationem a natura insitam inclinationem; nec hoc est necessarium ob bonum commune, nam potest facile aliter detineri.

Hinc regulariter licet reo fugere ad vitandam mortem, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit; nisi juramento, aut voto, aut speciali promissione se obligaverit ad permanendum, cum tunc utatur jure suo. Item licet fugere ne capiatur, vel etiam a ministro apprehendente se excutere; non tamen vim inferre custodi vel ministris, percutiendo, vulnerando &c.

Resp. 3. Multi, immo, teste Delugo, Doctores communiter censent, reo licere vitandæ mortis caussa carcerem effringere. Quia cum fuga sit ei licita, licitum est etiam medium ad id necessarium: neque in hoc resistit formaliter Judici, sed fugit periculum. Neque vim infert potestati publicæ, quia hæc non est in vinculis & lapidibus, sed in Judice & ministris.

Negant autem eum tunc violare jus reip. sed præcise uti jure suo. Dicuntque leges id sub capitali pœna vetantes, l. 1. §. *de effract.* esse mere pœnales, & se habere velut vincula, quæ reum pœnarum metu contineant. Unde non est punitio proprie dicta, sed modus coercendi & retinendi reum, ne fugiat. Delugo vero ait, eas leges quoad mortis pœnam esse injustas.

An autem aliis liceat suppeditare reo instrumenta ad effringendum carcerem, negant Toletus, Navar. Sotus, Valent. & alii, qui tamen fatentur reo licere effringere carcerem, quia illa suppeditare est contra bonum publicum, exigens ut custodia publica sit firma ac tuta. Affirmant Cajet. Salon. & alii, quia licet consulere reo fugam utpote ei licitam, quidni & præbere media ad hunc finem necessaria? Item licet reo ostendere viam & modum, quo possit elabi. Ergo &c.

Consentiunt omnes id non licere officialibus & ministris justitiæ: quia agerent contra officium suum, quo tenentur diligenter reos custodire & Judici subservire. Negant etiam omnes, teste Delugo, licere aliis reum juvare effringendo exterius carcerem seu portas, effodiendo parietes, vel alia similia faciendo; quia custodiam publicam violaret, & alias nihil posset esse satis firmum ac tutum ad custodiam reorum, quod cederet in maximum reip. detrimentum. Si enim non licet effringere portas, vel parietes domus privatæ, minus licebit domus publicæ, per quod publica potestas offenderetur. Et quamvis id liceret reo ipsi, propter naturale jus conservandi vitam, non tamen hoc licebit aliis quibus id est necessarium ad sui conservationem.

Resp. 4. Reo ad mortem juste damnato non licet resistere, nec se defendere contra Judicem vel executores sententiæ. Quia resisteret potestati a Deo ordinatæ ad vindictam malorum, ideoque sibi damnationem acquireret, ad *Rom.* 13. Deinde Judex ac ministri habent jus puniendi reum & exequendi sententiam, & sic iis resistendo fieret injuria, nec potest esse bellum ex utraque parte justum, seclusa ignorantia invincibili. Ita S. Thom. qu 69. art. 4. addens innocenti injuste seu contra ordinem juris damnato licere resistere, sicut licet resistere latronibus, nisi propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis perturbatio timeretur.

Innocens vero damnatus per sententiam justam in foro exteriori, utpote latam secundum allegata & probata, licet certam sciat, tenetur pœnam patienter tolerare, si non potest eam vitare sine resistentia publica, & scandalo; nam semper talis resistentia est illicita, quando sententia justa est secundum allegata & probata: tunc enim Judex utitur legitime potestate legitima, cui non licet resistere; & habet jus exequendi sententiam. Ita Sot. Malder. Covar. Vasquez, Sanch. Lessius dicens esse fere communem sententiam. Quod si damnatus posset sine violentia, resistentia & scandalo pœnam effugere, tunc non tenetur ad illam sustinendum, cum sit vere innocens.

Resp. 5. Reo ad mortem damnato licet non fugere ex amore justitiæ. Immo mortem commerito licet se Judici ultro sistere, & occasionem justitiæ exercendæ offerre. Nam sicut alteri licet suadere Judici, ut publica auctoritate reo justam mortem decernat; ita & reo idem licet ad satisfaciendum Deo & justitiæ publicæ.

Resp. 6 Ex communi sententia, damnatus ad exilium, vel ad pœnam carceris, saltem [illegible] valde molesti, tenetur eo se conferre, & manere in exilio vel in carcere. Ita S. Thom. Sanchez, Suarez asserens esse communem sententiam. Et proinde non licet aliis suppeditare ei instrumenta ad effringendum carcerem. Item damnatus ad mulctam pecuniariam, tenetur eam solvere, etiam antequam exigatur, si Judex expresse jubeat, ut sine alia monitione reus eam solvat. Quia hæ pœnæ non habent injustitiam, nec crudelitatem ex hoc præcise quod a reo executioni mandentur. Reus autem tenetur per seipsum exequi pœnam justam non nimis acerbam, ad quam a judice damnatus est, præsertim cum talis pœna, ut est carceris, exilii, & mulctæ, non egeat executione alterius, nam quisque tenetur parere justæ sententiæ; & obedire superiori justa & moraliter possibilia præcipienti.

Porro si reus ante solutam pœnam moriatur; tenentur hæredes eam solvere: nam succedunt in eodem onere bonis affixo. Cum autem jura dicunt pœnam

pœnam non transire ad hæredem, loquuntur vel de pœna corporali, vel de pœna, quæ nondum fuit debita vivente reo.

Non pauci censent, damnato ad triremes licere fugere, nisi data fuerit fides præsertim jurata remanendi. Quia non tam damnatur, ut ibi maneat, quam ut detineatur: & quia nimis esset grave reum obligari in conscientia ad sponte manendum, quando fugere potest; cum in triremibus manere sit res durissima, quod extendunt ad perpetuum carcerem valde molestum. Nisi sit religiosus: nam is ex communi sententia tenetur manere, quia ex voto obedientiæ tenetur parere Prælatui in hac pœna justa ipsa præcepta.

§. V. *De obligationibus Advocati*. (1)

Dico secundum communem sententiam: Advocatus tenetur ex justitia, 1. Habere competentem scientiam, qua valeat sufficienter justitiam & merita caussarum secundum jura cognoscere & proponere, cum pro idoneo Advocato se exponat: & ut talis stipendia accipiat; alioquin se committit periculo graviter nocendi aliis.

2. Suo clienti præstare diligentiam debitam pro qualitate caussæ, & fidelitatem, eique indicare caussæ æquitatem, vel injustitiam, probabilitatem obtinendi, & periculum eam perdendi. Nam hæc omnia pertinent ad ejus officium: & stipendio conductus est, ut utiliter, juste, diligenter negotium gerat.

3. Abstinere se a fraudibus, falsis probationibus, conviciis, & aliis injuriis contra partem adversam; nam ei faceret injuriam.

4. Non accipere ultra pretium justum, scilicet taxatum: vel si non sit, illud censetur justum quod habetur tale judicio prudentum, spectata qualitate negotii, peritia Advocati, & labore, quem impendit, ac consuetudine approbata; nam excessus supra justum pretium est injustus. Nec ei licet pacisci cum cliente de aliquota parte, si vincat, nempe ut pro pretio det, v. gr. tertiam vel quartam partem illius, quod ex victoria consequetur: nam hoc prohibetur, l. 13. §. *de pact.* ne Advocatus, quia suas res agit, conetur per fas & nefas victoriam obtinere, & ne fraudibus occasio detur.

5. Non licet Advocato tueri caussam, quam scit esse injustam, vel nihil fere habere probabilitatis, ita ut semper apud Judices rejiciatur. Nam injustum est, injustitiam tueri, & alios ad eam inducere. Tamen ex caussis civilibus æque probabilibus, juxta multos, ei licet alterutram tueri, modo cliens de periculo perdendæ litis moneatur. Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio per se vel per alium, & advocatus solum sui clientis jura proponit, non judicat. Sed limito, modo cliens sit possessor, vel ipse Advocatus judicet clientis caussam esse probabiliorem, aut saltem talem visum iri Judicibus. Nam non potest agere caussam contra possessorem, quam judicat esse dubiam, & talem communiter haberi ac Judicibus visum iri, qua non ei licet caussam suscipere, nisi quam talem esse judicat, ut eam possit probare Judici, & persuadere ut pro illa sententiam ferat; hoc enim est advocati officium. At tunc non potest talem judicare caussam, quam censet esse dubiam; idque certius ac clarius est, si caussa sit contra possessorem, cum ipse sciat in dubio & pari caussa meliorem esse conditionem possessoris, ideoque injuste eum vexarum iri.

A fortiori in caussa criminali dubia non licet tueri partes actoris. Quia hic in tali casu gravius peccat contra reum; ergo etiam Advocatus, cum constet in dubio reum habere absolvi, ideoque caussam actoris esse injustam.

Item non licet suscipere caussam civilem, quam certo judicat esse minus probabilem, & talem visum iri Judici. Nam defenderet caussam, quam magis judicat esse injustam, quam justam, & induceret Judicem ad judicandum caussam habenti jus minus probabile, ideoque ad injuste judicandum; conareturque impedire, ne sententia feratur in favorem ejus, cujus jus censet esse potius ac melius, quippe proinde vincere debet, quod iniquum est. Quare advocatus antequam caussam suscipiat, tenetur ejus æquitatem & probabilitatem perpendere, eamque clienti indicare.

Hinc advocatus peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem. 1. Si cum non sit satis peritus ac idoneus, advocati officium suscipiat. 2. Si defendat caussam, quam scit esse injustam: & tunc tenetur compensare omnia damna inde secuta, sive parti adversæ, sive clienti, quem non monuit de injustitia caussæ, auxilium & consilium præstando pro injustitia. 3. Si quamlibet caussam sine discrimine & consideratione ejus justitiæ suscipiat, solum attendens ad formalitatem juris nihil expendens caussæ meritum. 4. Si in progressu caussæ iniquitatem deprehendens, non moneat clientem, ut desistat, nec ipse eam deserat: licet prius justam putaverit; nam alias scienter injustitiam tueretur. *Non debet tamen eam prodere, ut scilicet aliam partem juvet, vel secreta suæ caussæ alteri parti revelet*, ait S. Thom. quæst. 71. art. 3. 5. Si ob ejus imperitiam, vel negligen-

(1) Notabimus hic, rescripta & Brevis pro exercendo Advocati munere; Monachis, etiam Canonicis Regularibus unquam concedi, quod est conforme Canoni *Ex parte tua* De postulando: Lambertinus *de Synod. Diœces.* lib. 13. cap. 10. §. 12. *nov. Edit.*

Item: Sæcularibus Clericis, etiam Beneficiatis, cum & sacris Ordinibus initiatis conceditur: ut Advocaturam exerceant in Tribunalibus Ecclesiasticis, in laicalibus, & coram Judice sæculari, cum agitatur caussa propria ipsorum, vel Ecclesiæ suæ, vel miserabilium personarum. Quamquam in Brevibus libere conceditur Sacerdoti sæculari pauperi, ut libere causas civiles, & criminales agat, dummodo in criminalibus tantummodo reis patrocinetur; quin & tamdiu munus illud exercere permittitur, donec certos ecclesiasticos reditus ad congruam sustentationem sufficientes, vel Beneficium residentiale obtineat. Lambertinus *de Synodo Diœces.* l. 13. c. 19. §. 12. *nov. Edit.*

gligentiam, vel malitiam cliens caussa[illegible]at, aut indebitas impensas faciat, vel aliud damnum patiatur, ex c. ult. *de injur.* Nam horum damnorum est caussa injusta, sive committendo, sive omittendo contra munus sui officii, ad quod præstandum se tacite obligavit. 6. Si periculum litis amittendæ non indicet clienti, qui eo cognito non fuisset litigaturus. 7. Si caussæ expeditionem cum damno clientis differat, & postponat. 8. Si fundamenta, vel secreta caussæ detegat adversario. 9. Si in defendenda caussa utatur aliqua falsitate, proferendo scripturas falsas, testes falsos, adducendo leges falsas, vel abrogatas, aut doctrinam reprobatam, vel leges veras in falsos sensus scienter detorquendo &c. 10. Si falsa crimina parti adversæ imponat, vel vera sed occulta ad caussam non pertinentia referat, vel utatur conviciis. 11. Si accipiat pretium justo majus. 12. Si injustam transactionem suadeat. 13. Si plures caussas accipiat quam rectè expedire possit. 14. Si injustis dilationibus & vacillationibus partem adversam vexet, vel impediat, ne jus suum prosequatur. 15. Si scripta sua nimium extendat, & variis ac inutilibus rationibus resarciat, ut majus lucrum acquirat.

Nota. Advocatus tenetur sub mortali in extrema vel gravi necessitate pauperum, gratis eis patrocinari, sicut etiam Medicus, Chirurgus, & alii operam suam gratis præstare tenentur. Nam quisque tenetur ex caritate proximo graviter egenti impendere subsidium necessarium, cum potest saltem sine gravi suo damno; alioqui non amat proximum sicut seipsum. *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Si dixeris, vires non suppetunt, qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, redditque homini juxta opera sua.* Prov. 24.

§. VI. *De obligationibus Referentis, Secretarii, Notarii, Procuratoris, & Apparitoris.*

Dico. Ii omnes generatim tenentur fideliter ac juste exequi suum officium; & proinde scire omnia, quæ ad illud spectant, debitamque diligentiam adhibere. Quod si quid faciant, vel omittant contra proprium officium, peccant contra justitiam ideoque tenentur resarcire damna inde aliis orta. Quæ enim sunt debita ex officio ad aliorum commodum spectante, debentur ex justitia, cum debeantur ex contractu implicito in assumptione officii: nam suscipiens officium, hoc ipso se obligat ad id omne, ad quod institutum est. Nec excusantur ob ignorantiam, c. ult. *de injur.* quia tenentur ex justitia sufficientem scientiam, ac peritiam habere, aut officium non assumere cum periculo damni aliorum, *& imperitia culpæ adnumeratur*, l. 174. §. *de regul. jur.*

Item peccant, & tenentur ad restitutionem, si stipendium majus eo, quod lege vel consuetudine taxatum est, accipiant. Quia tunc accipiunt pretium operæ justo majus; cum pretium taxatum sit unice justum, & consistat in indivisibili: ut patet in emptione; nec excessus sponte donatur, sed dans vult tantum solvere justum pretium. Quod si stipendium non fuerit taxatum, illud solum erit justum, quod secundum communem prudentum æstimationem est æquale operæ ac obsequio præstito: nam si sit inæqualitas inter pretium & operam, jam est injustitia. Speciatim vero.

1. Referens peccat, si defectum studii, aut diligentiæ sufficientis male referat, aut aliquid substantiale omittat; si conetur unius jus magis, quam alterius exponere &c.

2. Secretarius peccat, si juramentum violet, si processus aut sententiam diligenter non custodiat, vel partibus sine mandato Judicis ostendat, si testimonia non fideliter transcribat &c.

3. Tabellio seu Notarius peccat, & tenetur de damno, si ignorat quæ ad suum officium pertinent; si instrumenta non rectè conficiat; si juramentum, vel secretum violet: si in testimoniis testium, vel dictia ac factis partium aliquid addat, vel detrahat; si sincere omnia prout se habent non scribat, si ministro transcriptori cum erroris periculo aliquid committat; si acta & instrumenta negligenter custodiat, cum periculo damni partium; si differat instrumentorum expeditionem, aut pecuniam extorqueat: si testamentum hominis rationis usu destituti scribat; si testes falsos admittat; si solemnitates necessarias in contractibus ex ignorantia, negligentia, vel malitia prætermittat; si conficiat instrumentum falsum, usurarium, vel injustum; si amisso instrumento antiquo, publico, vel testamento, aliud simile confingat; si testimonium aliquod necessarium cum alterius damno non exhibeat; si parti petenti instrumenta sua vel alia, sine quibus recuperare nequit id quod sibi debetur, occultet, vel transumptum neget &c. nam in his omnibus peccat contra officium & justitiam, & caussam damni dat.

4. Procurator peccat, si litem injustam suadeat, procuret, vel suscipiat; si suadeat reo vel parti, ut veritatem neget: si partes ad compositionem iniquam adducat; si falsos testes inducat; si differat ac protrahat caussam; vel petat dilationes supervacaneas, aut non petat necessarias; si falsa, vel incerta ut certa proferat; si caussam primo acceptatam; primo non procuret; si nomine partis juret sine particulari ejus informatione cum periculo pejerandi: si sua imperitia, vel negligentia, aliave culpa causa sit, cur lis perdatur &c. Vide dicta de advocato.

5. Apparitor peccat, si non servet jusjurandum; si accepto mandato capiendi aliquem, vel ejus bona spe muneris monuerit, ut sibi caveat; si plura negotia expediens in eodem loco, vel eodem die, tantumdem pro singulis exigat, quantum pro diversis itineribus, vel pro diversorum dierum expeditionibus acciperet; si lustrans domos asperius agat, ut aliquod munus extorqueat; si vim injustam, aut aliam injuriam inferat; si falsum in actis suis enuntiet; si tempore præscripto acta juridica sibi commissa non faciat &c.

CAPUT VI.

De obligationibus Ducum & Militum. (1)

DIco, 1. Belli Duces graviter contra justitiam peccant, ideoque ad restitutionem tenentur, 1. Si vi, vel fraude, dolove milites conscripserint. 2. Si suos milites invitos aliis Ducibus vendant vel commutent. 3. Si curam eorum, tum quoad corpus, tum quoad animam non gerant. 4. Si abeundi potestatem promissam denegent. 5. Si militibus stipendia debita subtrahant, vel minuant, aut potum vel cibum corruptum aut periculosum præbeant. 6. Si militum furta, rapinas, concussiones, stupra, & alia crimina, quantum possent, non impediant, nec puniant. 7. Si pagos aliquos majori quam par sit militum copia gravent, vel si aliquos ob pecuniam acceptam a militum hospitio eximant, qui idcirco apud alios incolas mittantur. 8. Si quid accipiant ad impediendas vexationes militum; nam ex officio & justitia jam tenentur eas impedire. 9. Si temere prælium ineant, vel sine caussa justa vitam militum exponant. 10. Si fortiter non pugnent. 11. Si non habeant completum numerum militum, pro quo stipendia accipiunt. Nec licet eis, ad compensandum stipendium prius sibi debitum, postea in lustratione militum ficta nomina conscribere; tum quia compensatio licite fieri non potest fraude & falsitate; tum quia hoc fieret cum gravi damno seu periculo reip. seu Principis, qui putans se habere tot milites, non plures conscribit vel mittit ad castra, unde hostes non vincuntur, aut etiam vincunt. 12. Si fidem hostibus datam frangant, aut dolose interpretentur.

Dico, 2. Milites omnes tenentur sub mortali ex justitia, 1. Duci, seu præfecto militiæ parere, fortiter pugnare, stationem servare, arcem sibi commissam diligenter custodire, & defendere etiam cum vitæ periculo. Nam ad hæc omnia præstanda conducti sunt, & stipendia accipiunt. 2. Sine Ducis sui licentia a castris & exercitu non discedere, nam sub hac etiam obligatione conducti sunt, & alias non posset haberi sufficiens numerus ad pugnam paratus. 3. Non discedere a militia ante tempus conditum, nam pacta servari debent. 4. Suis stipendiis contenti esse, & neminem concutere, ex Luc. 3. Nihil auferre vel extorquere a non hostibus, & ab iis, apud quos diversantur; nec quidquam exigere præter id, quod a principe constitutum est, alioqui injuriam faciunt, & tenentur ad restitutionem, cum nullum jus ad ista habeant. Nec excusantur eo quod stipendia integre non solvantur; nam hæc solutio, sicut debitum, spectat ad solum Principem vel Duces. Milites enim alendi sunt ex ærario Principes; nec unus locus præ cæteris gravandus est. 5. Sine jussu Ducis, aut saltem post ejus prohibitionem damna hostibus non inferre, c. *Miles* 23. q. 5. nam ad hoc requiritur auctoritas publica, cujus Milites sunt tantum executores. Nihil auferre, vel exigere a subditis reip. hostilis, qui Principi vel Duci aliquid solvunt per redimenda omni exactione & damnificatione; nam hac solutione jus acquirunt ad immunitatem ab omni damno & exactione. 6. Semper meminerint, se obligari legibus divinis & humanis, & semper teneri abstinere ab omni crudelitate, luxuria, ebrietate, blasphemia, impietate, perjurio, duello, injuria, sacrilegio &c.

Quæres. *An qui dubitant de justitia belli, possint aut debeant militare?*

Resp. Subditi, qui de belli justitia dubitant, Principi-

(1) S. Joannes præcursor Domini breviter perstrinxit *Militum* officia: dum ejus temporis militibus salutare consilium ab ipso poscentibus hæc reposuit, quæ juxta Evangelium sic refert, & explicat D. Bonavent. (Expos. in c. 3. Luc.) *Neminem concutiatis, idest, per vim potentiæ. Neque calumniam faciatis, sub specie justitiæ. Per rapinam consueverunt milites peccare, & ideo illam docet tamquam illicitam cavere. Sed, ne hoc videatur eis grave, ideo licita concedit, cum subdit; & contenti estote stipendiis vestris, idest, pro defensione reipublicæ statutis a Superioribus vestris. Ideo enim militibus stipendia constituta sunt, ne dum quæstus quæritur, præda grassetur.* Exinde porro colligit Seraphicus Doctor, *Beatum Joannem hic militare officium approbasse.* At simul notat, *ad licitum militiæ usum oportere, quod concurrat conveniens persona, & caussa.* Primo necessaria *persona indicentis bellum, in qua requiritur, quod habeat potestatem; item persona agentis bellum, quæ debet esse laicus & sæcularis, non clericus vel religiosus; item persona patientis bellum, quæ talis sit insolentiæ, ut per bellum sit compescenda.* Secundo *caussa conveniens est, cum est pro tutela patriæ, vel pacis, vel fidei.* Alibi (in 4. Sent. dist. 16. par. 1. dub. 15.) ostendit, honestati militiæ, ad quam ea omnia concurrunt, minime obstare sententiæ D. Gregorii M. apud Gratianum (3 par. Decr. de Pœnit. dist. 5. cap. 6. *Falsas*) *Miles, vel negotiator, vel alieni officio additus, quod sine peccato exerceri non possit, recognoscant se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officium deserat.* Sic enim illud interpretatur: *Dicendum, quod militia, negotiatione, & officio telonii, sive vectigalium exactione, potest quis recte uti, si facit eo modo, quo instituta sunt; ut miles neminem injurietur, negotiator neminem circumveniat, & teloneareus non exigat vectigal immoderatum, sed quod institutum est in certa caussa & utili. Et hoc totum potest esse sine peccato: & hoc modo pœnitens potest in hoc statu salvari. Sed his propinquissima sunt abusiones; in militibus violentiæ, in negotiatoribus deceptiones, in aliis immoderatæ exactiones: & ideo hujusmodi sunt periculosa. Sed quantum ad tales abusiones dicit Gregorius, non pœnitet quis, quousque dimittat hæc, scilicet quantum ad abusionem.* De juribus belli, atque de Ducum, & Militum officiis fuse tractavit ex nostris Antonius Schiara Astensis Cler. Reg. in peculi op. *Theologiæ Bellicæ*, ex Protestantibus vero Hugo Grotius in libris *de Jure belli ac pacis*, qui tamen, esto eruditione multiplici præstent, a catholicæ doctrina (N. N. 171). interdum discordant. De *Gabellis*, paullo ante obiter nominatis, Richardus de Mediav. (Quod l. 3. q. ult.) gravem evolvit quæstionem: *Utrum laici subditi dominis temporalibus teneantur solvere talias de novo impositas, quæ non vergunt nisi in utilitatem dominorum?* in quo quidem silens dicere malo, quam imprudens dicere.

cipi jubenti parere debent, ac militare. Nam in dubio quisque tenetur obedire superiori suo, cum hic sit in possessione potestatis præcipiendi, idque exigat debita subordinatio. *Vir justus si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo serviendi*, ait S. August. lib. 22. contra Faustum c. 75. Idem dic de extraneis, qui ante bellum erant stipendiarii, quia debent Principi suas operas ad militandum, quo jure certo in dubio privari non debet Princeps. Item milites subjecti vel conducti justitiam belli examinare non tenentur, quamdiu nulla probabilis ratio in contrarium occurrit, quæ ipsis dubium positivum afferat. At extranei nondum stipendio conducti, belli justitiam investigare debent, nec militare, nisi facta inquisitione, prudenter judicent, talem Principem bellum justum gerere, alioqui non possunt prudenter judicare, se non peccare militando. Nec eis licet militare sub Principe, de cujus justitia dubitant; quia nulla cogente & excusante obediendi necessitate exponerent se periculo gravissimæ injuriæ aliis inferendæ.

Porro nemo debet contra proprium Principem aut patriam militare, cum hoc sit contra pietatem & fidelitatem debitam.

CAPUT VII.

De Obligationibus Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum.

Dico. Hi tenentur sub mortali. 1. Habere sufficientem scientiam & peritiam. Nam lex naturalis & humana vetat, ne quis artem, præsertim periculis refertam, quam ignorat, exerceat; & alioquin se exponunt periculo gravissima detrimenta inferendi proximo. 2. Impendere debitam diligentiam ad curandos morbos: nam ad hoc ex officio & pacto saltem implicito, ideoque ex justitia tenentur. 3. Adhibere remedia tutiora, certiora, aut in horum defectum probabiliora, & quæ citius sanitatem allatura sunt, tum quia alioqui vitam proximi periculo imprudenter exponerent, tum quia tenentur ex caritate, & ex officio ac justitia, meliori modo quo possunt, & cum minimo damno ac periculo alios curare; & idcirco eorum opera conducitur. Quod si omnino dubium sit medicamen, nec probabiliter judicetur profuturum, communior docet, inquit Filliucius, non esse dandum. Quia si detur, exponitur æger periculo, forte sanandus; si non detur & mors sequatur, ea non culpa Medici, sed violentia morbi eveniet. Si tamen nulla sit spes de salute infirmi, nec adsit remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum an nociturum sit, debent illud adhibere: quia sic infirmi negotium utiliter geritur: nam potest curari si detur, & versatur in certo mortis periculo si non detur, meliorque est salus incerta, qua mors certa. 4. Tenentur saltem ex caritate statim ægrum monere per se vel per alios de periculo mortis, ut suæ saluti æternæ mature providere possit. Et Concilium generale Lateranense IV. c. *Cum infirmitas*, de pœnit. districte præcipit Medicis, ut priusquam curationem corporis incipiant, infirmos *moneant & inducant, ut Medicos advocent animarum*. Hanc legem innovavit S. Pius V. constit. 2. addendo, ne Medici ultra tertium diem visitent ægrotum, nisi de illius confessione sibi constet, cum scilicet morbus gravis est, vel periculum est, ne gravis fiat.

Hinc peccant, 1. Si absque sufficienti peritia morbos curare tentent. 2. Si debitam curam & operam pro gravitate morbi non impendant. 3. Si medicamenta minus idonea, certa ac tuta, relictis certioribus, vel evanida adhibeant: aut cum certa desunt, sed si suppetant probabiliter utilia, dent inexplorata explorandi gratia. 4. Si curationem negligant aut protrahant lucri causa, aut naturam morbi non satis expendat, vel ea non bene perspecta, temere adhibeant remedia obvia, aut periculosa. 5. Si aliquid contra legem Dei suadeant. 6. Si sine justa caussa carnium usum permittant, vel a jejunio præcepto avertant. 7. Si pauperibus graviter ægrotantibus gratis non opitulentur. 8. Si medicamenta ad impediendam generationem, vel ad fœtum expellendum præbeant, vel doceant. 9. Si optent morborum frequentiam. 10. Si occultos morbos pudendos eorum, quos curant, divulgent. 11. Si mercedem justo majorem exigant &c.

Mercatorum, Opificum & Operariorum obligationes ac peccata patent ex dictis de Contractibus, de Justitia, & aliis.

Paucis tamen rusticorum & opificum obligationes hic congero: Igitur.

Hi omnes tenentur, 1. Artis aut professionis suæ sufficientem peritiam habere. 2. Illam sine fraude, negligentia, & cujusquam damno exercere. 3. Debitam diligentiam ad opus suum perficiendum, & utile aliis, ac secundum rationabilem eorum voluntatem præstandum adhibere. 4. Nihil ultra justum pretium exigere. 5. Contractus & pactiones in omnibus fideliter observare.

Hinc graviter peccant, & ad restitutionem tenentur. 1 Rustici, qui gravi imperitia vel negligentia grave damnum dominis in messibus, arboribus, agris, sylvis, vineis, aut animalibus procreant. 2. Coloni, qui dominos suos defraudant, non præbendo integram fructuum partem, de qua con-

(1) Non tamen tenentur sub gravi monere ægrotum in quocumque morbo, sed quando ita aliquo morbo corripitur, ut attentis omnibus indicare possit periculum esse, ut evadat mortalis *Inst. Eccles.* 22. §. 18. Consultius est tamen ut moneatur ægrotus, etiamsi non timeatur periculum illud. Si tamen ægrotus renuat confessionem, & morbus sit adeo periculosus, ut desertus a Medico timendum sit ne moriatur, docent tunc Theologi deferendum non esse a Medico, ne ægrotus amittat spem sanitatis recuperandæ, adeoque resipiscendi. *Ibidem* §. 17.

conventum est, vel nonnisi de deterioribus frugibus; vel bona dominorum aut jura non curant. 3. Opifices, qui laboribus suis vel impensis parcentes, opus imperfectum ac vitiosum efficiunt. 4. Mercenarii, qui non diligenter laborant toto diei tempore, quo tenentur, & pro quo conducti sunt.

TRACTATUS

DE

SACRIS CHRISTIANORUM

RITIBUS.

SAcrorum Rituum scientia, iis quibus animarum cura concredita sit, non solum utilis, sed etiam necessaria est: Ecclesia enim Ritus, sive cæremonias instituit, (hic enim de Sacramentis non agimus, quæ a Deo sunt instituta) tum ut aptiorem, quo Deus exterius colendus sit, modum demonstraret, tum ut sacra ordinate fierent, tum ut homines per sensus ad divinum cultum alliceret, tum etiam, ut ea sensibus objiceret, quæ vel Dei majestatem aliquo modo indicarent, aut in hominum memoriam revocarent collata humano generi beneficia, & gratias, quas Sacramenta conferunt; ac divinas promissiones, sive alia peculiaris Dei erga homines providentiæ argumenta, quibus fides, spes, & caritas, sive interior Dei cultus in nobis foveri, & augeri valeat. Voluit præterea ut homines, hoc exteriore, internum cultum invicem significando, ad vividius Deum colendum provocarentur, &, ut cæremonias usurpando, quas ipsa præscripsisset, facilius vanas, superstitiosasque devitarent. Sunt itaque cæremoniæ veluti instrumenta quædam animarum Rectoribus ab Ecclesia tradita, & commendata, ut per ea facilius christianos homines a via perdisionis retrahant, atque ad æternæ salutis consequutionem dirigant. Nequeunt vero Ministri iis ita uti, nisi sciant, quid sint, qua fine auctoritate institutæ, quo fine & quæ menti contemplanda exhibeant. Sacrorum ergo Ministris scientia hæc maxime necessaria est, præsertim iis, quorum cura christiani inter infideles hæreticosque degentes regendi, atque instruendi sint. Ii enim Ecclesiæ instituendi ac præcipiendi Ritus auctoritatem vindicare tenentur, institutosque veluti utiles sanctosque tueri, proponere, & explicare: ac ulterius cavere debent, ne infidelium superstitione, & hæreticorum erroribus inficiantur. Hac de caussa S. M. Bened. XIV. pro singulari, quam gerit Dominici gregis, cura, studium hujusmodi, quod ipse mirifice excoluit, omnibus commendavit, voluitque ut publicæ in Urbe scholæ instituerentur: mihique injunxit, ut in Collegio de Propaganda Fide adolescentibus ad Sacram Missionem destinandis institutiones de sacris Ecclesiæ Ritibus traderem. Ne quidpiam ergo in Auctore nostro deesset, quod ad Parochorum, Missionariorumque instructionem necessarium videretur, in hac nova operis editione fusius exposui, atque explicavi, quæ ad Sacrorum Rituum naturam, divisionem, originem, utilitatem, varietatemque pertinerent. En autem ordo, quem in iis tradendis servavi.

In primo capite. Agitur de Rituum definitione, & divisione.

In secundo. Regulæ nonnullæ proponuntur pro vanis superstitiosisque ritibus dignoscendis.

In tertio. De natura, origine, utilitate & necessitate Sacrorum Rituum disputatur.

In quarto. Ea, quæ ad exteriorem Ecclesiæ formam spectant, exponuntur, & collata ipsi a Deo potestas asseritur. & vindicatur.

In quinto. Sophismata diluuntur Novatorum adversus Catholicæ Ecclesiæ cæremonias.

In sexto. De Ecclesiæ Orientalis statu, deque Rituum in eadem varietate, tractatur.

In septimo. Historia recensetur eorum, quæ ab Apostolica Sede acta sunt, ut Orientalis Ecclesiæ Ritus vigeant, atque serventur.

In octavo. De obligatione, quam quisque habet in semel suscepto Ritu permanendi.

In nono capite. Ritus indicantur, quos Apostolica Sedes proscripsit, & qui proscribendi videantur.

Denique septem alia adduntur capita, quæ appendicis loco cuique de Sacramentis in particulari Auctoris nostri tractatui subjiciuntur, in quibus Orientalis Ecclesiæ circa Sacramenta disciplina declaratur.

CAPUT PRIMUM.

De Rituum definitione, & divisione.

DE Christianorum Ritibus dicturi a Ritus definitione exordium sumimus. Ritus itaque sive cæremonia, quæ idem in præsentia significat, *signum sensibile est, quod non natura sua, sed ex voluntate, & arbitrio instituentis cogitationem in nobis excitare debeat, quæ de officio nos moneat, & in propositum finem dirigat.* Itaque actio ac cæremonia quælibet, quæ sensus nostros movendo ex vi suæ institutionis id menti nostræ considerandum offerat, ex cujus cognitione, vel mandatum quod urget, vel proprii status obligationem, vel receptum beneficium, vel promissionem, aut quidpiam aliud intelligamus, quo in propositum finem dirigamur, Ritus nominatur. Sic signum Crucis, quo Christiani ex consuetudine ab Apostolis orta se signare solent, ac usus quoque etiam a primis temporibus ortus ferendæ Crucis, Christianorum Ritus appellantur. Primum enim memoriæ nostræ offerendo Christum pro nobis in Crucem actum, cogitationem in nobis parit, quæ fidem ac spem in nobis foveat, & caritatem, qua in propositam homini Christiano fidem dirigimur. Crucis autem delatio monitum illud Christi meditandum nobis exhibet, ut post Gregor. Magn. Nicol. Papa I. in respons. ad Conf. Bulg. exposuit, quo Crucem ferre, ipsamque sequi jubemur; quo quidem monitio *corpus nostrum per abstinentiam, corporisque cruciatum affligere, & per compassionem proximi necessitatem nostram putare admonetur*, inquit Magnus Gregorius.

Primam Ritus divisionem, finis, quo nos dirigit, sup-

suppeditat, atque ita Ritus vel civilis est, vel sacer. Nam ut duplicem in hominibus in societate viventibus distinguimus finem, alterum in tranquillitate illa positum, quam in civitate exoptamus: alterum vero in æterna illa felicitate constitutum, quam in futura vita speramus; ita duplex rituum genus agnoscimus; qui instituti sunt, ut ea hominum memoriæ offerant, quæ ad tranquillam ac beatam in societate vitam agendam ducant, civiles Ritus nominantur. Hujusmodi sunt sceptrum, corona, aliique splendidi ritus, qui in Regum inauguratione adhibentur, ut veluti ad sensus majestate Principum indicata, fortius subditorum animi ad obsequia præstanda moveantur. Item distinctæ Magistratuum vestes, Judiciorum solemnitates, aliæque cæremoniæ, quæ eo sunt institutæ fine in Republica, ut homines de officio moneant, aut affectus illos in iisdem excitent, atque foveant, quibus facilius constitutus in ea ordo servari possit, ac opera tranquillitas obtineri.

Ritus vero, qui ita nos moveat, ut cognitionem in nobis excitet, quæ ad legem servandam, Deumque colendum nos ducat, sacer sive religiosus erit. Atque huc spectant omnes exteriores Dei cultus actus, qui ad interiorem cultum augendum, Deique honorem & gloriam promovendam ex instituentis voluntate homines alliciunt, & provocant.

Cum sacri, tum civiles ritus, vel publici sunt vel privati. Qui vel ex consuetudine, vel ex privati hominis instituto a privatis hominibus in civili societate adhibentur, vel ad mutua inter privatos homines officia fovenda, vel ad conciliandam inter ipsos mutuam benevolentiam, dici possunt privati ritus civiles. Sacri vero ritus privati sunt, quos privatus sibi proponat, atque usurpet, ut eorum usu ea in mentem veniant, quæ interiorem Dei cultum fovere, vel augere valeant. Qui publica auctoritate instituti sunt ritus, ut in publicis functionibus societatis civilis usurpentur; sunt ritus publici civiles; ut ii quoque sacri ritus publici dicuntur, qui in publicum Religionis usum ab eo cui jus competat erga sacra, sint instituti.

Sacri Ritus ex parte instituentis, alii divini sunt, alii humani. Priora generis sunt, quos Deus stabilivit; alterius vero, qui homines auctores habent. Cæremoniæ omnes, ac sacrificia veteris legis, nec non septem novæ legis Sacramenta a Christo Domino instituta, sunt Ritus divini. Ii vero, quos Ecclesia constituit, ut homines facilius a vitiis retraheret, ac per virtutis exercitium in Deum æternamque felicitatem dirigeret, humani ritus sacri nuncupantur.

Humani autem ritus dividi possunt in legitimos, atque illegitimos. Legitimi sunt, quos ii stabiliverint, quibus potestas insit præscribendi atque ordinandi ea, quæ ad Dei cultum pertineant. Illegitimi sunt, quos ille constituerit, qui potestate careat, quemque jura vetant ea stabilire, & ordinare, quæ ad Sacra pertineant. Hinc Novatorum Liturgiæ Laicorum hominum auctoritate confictæ, ac cæteræ omnes, quæ privata auctoritate sint institutæ, & publica Ecclesiæ auctoritate non probentur, pro publicis Ecclesiæ functionibus, & in Sacramentorum administratione, illegitimi ritus appellantur.

Nota. Qui ritus illegitimos adhibent, non solum contra Ecclesiæ præceptum peccant, quo prohibentur alios præter probatos, & receptos in Ecclesia ritus in sacris functionibus usurpare, sed etiam hæreseos suspecti haberi possunt, si illorum probare videantur opinionem, qui omnibus ministris jus instituendi & mutandi sacros ritus competere arbitrentur; & hæretici sunt, qui hanc potestatem Laicis Principibus adjudicant.

Si rem sive caussam materialem spectemus, Ritus aut personam spectant, aut tempus, aut modum, aut rem ipsam, nempe oleum, panem &c. Si caussam formalem consideremus, nonnulli immediate ad Dei cultum pertinent, ut sacrificium, oratio, adoratio; alii ad cultum disponunt, ut jejunium, & cœlibatus; alii denique sunt divini cultus instrumenta, ut Templa, Calices, Aræ, &c.

Hactenus exposita generatim indicant, quinam esse debeant ritus, qui tuto in vero, ac ordinato Dei cultu adhibeantur. Superest ut de iis dicamus, quos veluti contrarios, ac vero Dei cultui inimicos devitare, ac detestari oporteat. Ii vero sunt, qui inordinatum vitiosumque Dei cultum redoleant ac foveant, & superstitiosi nominantur. Sunt autem triplicis generis, scilicet falsi, superflui sive vani, & idolatrici.

Falsi ritus sunt, qui cognitionem in mente excitant, ex qua falsum judicium, vel falsus cultus sequatur. Hujusmodi sunt hac nostra ætate veteris legis cæremoniæ, circumcisio, immolatio agni &c. quæ venturum Christum vi institutionis significant. Earum itaque usus juxta vim, & potestatem, quam habent, ad falso credendum induceret, non adhuc venisse, sed venturum esse Christum. Item Sacrificium Eucharisticum, vel Absolutio Sacramentalis a Laico homine peracta, falsus ritus esset, quia homines duceret ad credendum Sacerdotem esse, qui non sit Sacerdos, & Sacramenta perfici Eucharistiæ & pœnitentiæ, quæ non perficerentur, & ad falsum Dei cultum exhibendum. Rursus falsa miracula, sive per imagines indicata, sine alio modo publicata, falsæ revelationes, falsæ reliquiæ, ac Indulgentiæ confictæ ad populi etiam devotionem promovendam, & Dei gloriæ augendæ caussa, sunt falsi Ritus, quorum usus, Deo, qui summa veritas est, & in veritate adorandus, maximam injuriam irrogant, & Religioni plurimum nocent, quia mendacium eam promovendo non impostura confundit, & quia occasionem præbent vera etiam miracula, verasque revelationes in dubio revocandi, & aspernandi. Denique inter falsos ritus omnes illæ cæremoniæ numerantur, quæ falsum aliquo modo designant, atque suadent, cujusmodi esset etiam ritus, qui veluti publica auctoritate institutur adhiberetur, cui tamen nomini a privato auctoritatem non haberet, constitutus esset, cujusmodi esset oratio, vel cæremonia aliqua in Missa usurpata, quæ a privato viro excogitata esset.

Hæc omnia Christianos omnes graviter dedecent, qui Deum verum in veritate colere jubentur; & Deo injuriam maximam afferunt, cujus honorem & gloriam in mendaciis & imposturis collocarent. Hinc maxima semper in iis præcavendis Ecclesiæ cura fuit. Conc. Laodicenum can. 34. *anathema sint*, inquit, qui

qui ad Pseudo-Martyres accesserint. In Capitularibus Caroli Magni statuitur, ut falsa *nomina Martyrum & incertæ Sanctorum memoriæ non venerentur*; & in variis Conciliis stabilitum est, *ut nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur*. Videantur Conc. Trid. sess. 25. cap. *de invocatione, & veneratione, & Reliquiis Sanctorum, & Sacris Imaginibus*, ubi *statuit Sancta Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere, vel ponendam curare imaginem nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas Reliquias recipiendas; nisi eodem cognoscente, & approbante Episcopo, qui simul ac de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ac faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit. Quod si aliquis dubius aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat, Metropolitani, & comprovincialium Episcoporum in Concilio Provinciali sententia expectet: ita tamen, ut nihil inconsulto Sanctissimo Romano Pontifice, novum aut hactenus in Ecclesia inusitatum decernatur*.

Superflui & vani ritus sunt, qui nec a Deo vel Ecclesia sunt instituti, nec communi fidelium usu recepti, & inutiles prorsus sint ad interiorem Dei cultum fovendum, & excitandum. Itaque ritus, qui nil conferat ad Dei honorem, gloriamque augendam, ad interioris spiritus devotionem, atque virtutis exercitium, superfluus est.

Hinc nolle sacrum audire, nisi Sacerdos celebret, cui sit nomen Joannes, vel qui habeat figuram Christi, vel qui ante solis ortum, aut certo adhibito cereorum numero, sacrum faciat, est superfluum cultum adhibere: id quoque contingeret si quis bis *alleluja*, aut *Pater noster* diceret, cum semel recitare deberet. Horum rituum usus, secluso scandalo, & contemptu, venialis culpa est.

Idolatrici ritus sunt, qui ad exteriorem idolorum cultum, sive idololatriæ usum pertinent. Est autem idololatria duplicis generis: altera perfecta, & imperfecta altera. Perfecta est Idololatria, qua Idolo, quod verus Deus habeatur, honor defertur: imperfecta vero est, dum debitus Deo honor creaturæ, quæ creatura existimetur, tribuitur. Itaque omnes cæremoniæ, quæ vel in Idoli honorem adhibentur, vel creaturæ Dei honorem tribuant, idololatrici ritus appellantur. Ritus ergo, quorum usus expressam, vel tacitam Dæmonis invocationem præseferant, omnes superstitiosi sunt, & ad idololatriam imperfectam referuntur. Inter hos primo loco recensetur divinatio, qua quis expressa, vel tacita Dæmonis invocatione res agnoscere curat, vel contingentes & libere futuras, vel ita occultas ut naturali virtute deprehendere nequeat. Expresse Dæmonem invocat, qui vel verbis & signis pactum cum eo init, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit, aut credit Dæmonem cooperari. Implicite vero sive tacite cum Dæmone paciscitur, qui vanis & inutilibus utitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum; neque enim necesse est, ut aliquando pactio præcesserit; sat enim est vana, & improportionata hæc adhibere, ut Dæmon sese immisceat, etsi iis utens invocandi voluntatem non habeat. Nam cum improportionata & vana adhibeat, quæ nec a Deo, neque a bonis Angelis instituta sunt, optatum effectum, nonnisi a Dæmone expectare potest: accedit etiam quod omnes divinationis species ab Idololatris Dæmonum cultoribus, imo ab ipso Dæmone originem trahunt. Undenam sunt Chiromantia, sive divinatio per somnium, præstigium, quo variis apparitionibus Dæmon oculos perstringit, aruspicium, quod per exta fit animalium, Geomantia, quæ per figuram in terra, Hydromantia quæ per figuram in aqua fit, Aeromantia in aere, ac Piromantia in igne, nisi ab Idololatra gente, & a Dæmone ipso superstitionis auctore? At hæc plerumque expressam invocationem habent, & necromantia continentur. Adsunt præterea Astrologia, qua per situm, & motum siderum, res contingentes, & libere futuræ divinantur, auspicium, quo per signa volucrum, augurium, quo per signa animalium, omen, quo per fortuitum signum, & sortilegium, quo per sortes divinare præsumitur, quæ etiam divinationis species a superstitione, & Dæmone ortæ sunt, ideoque tacitam semper ipsius invocationem præseferunt. Hæc vero a gravi culpa quis excuset? quis non videt, gravem Deo injuriam afferre, qui ad Dæmonem confugiat ipsius inimicum, eique divinum quemdam tribuat honorem, expectando illius ope, quod Dei unica virtute & auxilio scire atque obtinere potest?

Neque a peccato excusari possunt, etsi protestentur nolle ullum cum Dæmone commercium habere. Nam contra protestationem agunt, dum per media, quæ nec a Deo, nec a bonis Angelis, sed a Dæmone inventa sunt, cujusque unice opem expectare possunt, futura vel occulta cognoscere curant; nec etiam excusantur, qui similia credant ob experimenta jam facta; quia illa Dæmonis ope facta fuisse præsumitur.

Nota 1. Astrorum motu, ac situ, & cantu, incessuque, ac motibus avium, aliorumque animalium uti possumus ad affectus naturales & necessarios, nec libere futuros prænoscendos: nemo superstitionis accusat eos, qui astrologia, & animalium certo motu, aut imminentem pluviam, ac ventum, aut aliam aeris mutationem conjiciunt, atque prædicunt. Hæc enim quamdam cum iis motibus connexionem habent, & ex retroactis observationibus, aliquando conjecturis assequi, & quandoque certo etiam pronunciare possumus. Superstitionis autem sunt plenæ divinationes illæ, quæ ad effectus agnoscendos prænunciandosque adhibentur, qui contingenter, ac libere futuri sint, vel ad ea detegenda, & cognoscenda, quæ sint occulta, per ea, quæ ad hæc cognoscenda sint omnino improportionata, ut esset v. gr. Usus sortium in apertione libri, vel jactu taxillorum, pro alicujus occultæ, vel futuræ rei cognitione comparanda.

Nota 2. Somnia etiam, quæ nil ordinarie sunt nisi confusæ quædam cognitiones ex occasione motuum cerebri ortæ, quæ ad futura, & occulta divinanda adhibentur. Si animadvertamus, hæc a libero tumultuantium spirituum motu rerum imagines excitante, atque menti exhibente proficisci, facile intelligemus inepta esse, & improportionata ad res futuras, arcanaque cognoscendas. Scimus vero Deum iis quandoque usum ut hominibus vel futura præmonstraret,

vel

vel arcana reserares, ut de Abimelecho, Jacobo, Labano, Josepho, Pharaone, Salomone, Nabuchodonosor, Daniele, Juda Machabæo, aliisque, divinæ Scripturæ testantur. At constat etiam Dæmonem in iis se immiscere consuevisse, atque partem Idololatricæ superstitionis in iis fuisse collocatam. Hinc Deus Levitici. 19. somnia cum auguriis imprebat: *Non augurabimini*, inquiens, *nec observabitis somnia*; & Deut. 18. *non inveniatur in te, qui observat somnia*. Audi Greg. Magn. lib. 8. mor. c. 13. dicentem: *Somnia, nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret dicens*: Multos errare fecerunt somnia & illusiones vanæ, *vel certe*, Non augurabimini, nec observabitis somnia. *Quibus profecto verbis cujus sint detestationis ostenditur, quæ auguriis conjunguntur*.

Dum somnia sint a Deo, iis fidem indubiam habere tenentur, si id certo constet, aut certo putetur. Dum vero dubium sit, num ea sint a Deo, credere iis neutiquam debemus, dum enim somnia Deus immittit, certa etiam præbet indicia, quibus dubitatio omnis excludatur; alioquin divina hæc monitio suo frustraretur effectu, neque certa, atque indubia immissi divinitus somni regula esse potest, quod somnium ad bonum impellat, alacrem promptumque relinquat animum ad pietatis opera, cum hujusmodi somnia passim in iis contingere debeant, ipsa agente natura, qui Dei amore fervent, jugique Dei meditatione exercentur. Horum enim imaginationem, nulla turbante caussa occurrente, somnia hæc sua sponte sequuntur. Eodem modo de somniis, quæ depravata perversorum horum imaginatio efficiat, philosophari oportet; neque enim Dæmoni est tribuendum, quod in perversa imaginatione sui caussam habeat. Hæc de somniis generatim; dum vero ad divinationem referuntur, tunc caute est procedendum; neque Deo, nisi certo omnino constet, sunt tribuenda, ne occasio præbeatur malo spiritui, per ambigua illa signa, perfectionis viam sectantes decipiendi. Quamobrem nisi omnino explorata sit divina somnii caussa, divinationes, quæ inde fiunt, omnino rejiciantur, ac veluti incertæ contemnantur.

Cum divinatio per somnia fit per media natura sua improportionata, atque a superstitione diabolica originem trahat, nemo non videt, graviter peccare, tacitamque cum Dæmone pactionem inire, qui variis modis somnia procurarent, ut inde futurorum cognitionem hauriant. Inter quos Femellas illas constituo, quæ in Ludo Genuensi, vulgo *Lotto*, lucrari cupientes, in lecto subtus caput notulam numerorum, qui extrahi debeant, apponunt, ut somniando, quinam ex urnula extrahi debeant numeri, divinet. Quis non videt has absolutionis incapaces esse, dum in hujus exercendæ superstitionis proposito persistant, atque eadem culpa teneri contendo, qui librum, quem *Artis* vocant, in quo modus indicatur divinandi hujusmodi numeros per somnia, aut vendunt, aut spargunt, aut secum retinent ut ipsi aliique eo utantur. Nam ii omnes illicitæ superstitioni operam, aut occasionem dant; nec a mortali culpa excusantur, qui somniis inde sequentibus, ac interpretationi juxta illum librum se fidem non habere protestantur: quia rem illicitam & superstitiosam agunt; quia aliis simplicioribus præsertim, scandalo sunt, seu occasio in superstitione perseverandi; quia caussam adhibent, cujus effectum a solo Dæmone sperare possunt, & quia ex sacra illa auri fame, qua ducuntur, ac fortasse etiam Dæmonis suggestione, vix fieri potest, ut fidem aliquam non adhibeant; unde majorem lucri spem concipiant, quam si alia via numeros selegissent. Atque hæc de divinatione. Vid. Auct. Tr. de Vitt. Relig. c. 5.

Alii superstitionis ritus, vel ad magiam spectant, quæ mira facere contendit, non humana industria, quæ naturalis dicitur, & est licita, sed ope Dæmonis, & ad vanam observantiam. Magia dum exercetur ad meram ostentationem, & commodum proprium, vel alienum, suum retinet nomen; dum vero ut alteri noceat, fit, maleficium appellatur. Contra hanc omnia jura clamant, & est semper gravissimum peccatum, cum invocationem, pactionem, & societatem saltem implicitam præseferat cum Dæmone, quæ Deo gravissima injuria est, & in ejus contemptum cedit: quia homo, relicto Deo rerum omnium auctore, ad Dæmonem ipsius hostem, honoremque divinum affectantem confugit. Vide Auct. loc. cit. ubi etiam, quæ ad vanam observantiam pertinent, explicantur. Nos vero finem facimus, regulas indicando, quæ superstitiosos ritus clare demonstrent, ex quibus, quæ ad vanam observantiam pertinent, facile intelliguntur.

CAPUT II.

Regulæ explicantur, quibus facilius superstitiosi Ritus cognosci queant.

Ut fidei depositum intactum, illibatumque servaretur, præcipua semper Ecclesiæ cura omni tempore fuit, ut vel umbra etiam superstitionis ex hominum mentibus radicitus extirparetur. Huc spectant celebriorum Patrum conatus, plurimorum Conciliorum canones, illustriorum Ecclesiæ pastorum documenta pastoralia, insigniorumque Theologorum de vitanda superstitione argumenta. At hæc satis non fuere, ut ex inferis ortus, malignique spiritus artibus auctus, ac perversa hominum voluntate enutritus, superstitionis ignis penitus extingueretur. Viget enim, viget adhuc. & non modo apud Idololatras gentes, sed etiam apud Christianorum plerosque aliquod antiquæ superstitionis vestigium reperitur. Quamobrem necessarium duximus certas hic subnectere regulas, quibus tuto cognosci queat, quæ cæremoniæ sint, quæ superstitionem redoleant.

Regula prima.

Ritus seu actio qualibet, quæ in iis circumstantiis adhibeatur, in quibus certo constet nullam habere naturalem virtutem ad effectum producendum qui speratur, illicita & superstitiosa habenda est.

Regula hæc ex S. Tho. deprompta est, qui 2. 2. q. 95. art. 2. in Corp. docet eos, qui rem adhibeant ad producendum effectum, quem n.t unt naturali virtute sua producere non posse, illam adhibere, non ut caussam, sed tantum ut signum, ideoque semper ad pactum se conferre, quod vel explicite, aut tacite cum Dæmone inierunt. Atque hinc infertur I.

Super-

Superstitiosam esse artem *notoriam*, qua ad scientiam recenter & sine studio acquirendam, res adhibentur, quæ ineptæ sunt ad scientiam conferendam, & quæ nonnisi pro signis haberi possint, quæ invisibilem caussam ad illius collationem moveant: ut verba ignota, certæ preces, certarum figurarum inspectio, vel potio aliqua &c. II. Superstitiosa esse improportionata quædam media, quæ ad morbos hominum, vel animalium curandos adhibentur; ut certa signa, verba ignota, cæremoniæ inanes, certæ figuræ, numeri charactereſque incogniti &c. Item usus aliquarum rerum naturalium, quibus inania, & vana quædam, veluti necessaria adjungantur, ut est usus herbæ collectæ in vigilia Sancti Joannis Baptistæ, pro curandis nonnullis morbis &c. neque enim constat diei illi vim esse inditam communicandi herbis particularem virtutem. Rursus gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandum invisibilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. Verbo dicam quidquid non habet nisi rationem signi ex instituto hominum ad effectus comparatum, qui speretur, si rationabiliter effectus ille a Deo expectari non possit, superstitiosum, & illicitum est. Atque hinc altera eruitur regula.

Regula secunda.

Superstitiosa est & illicita quæcumque actio sive cæremonia, cujus effectus vel a natura, aut a Deo rationabiliter expectari non possit. Regulam hanc Theologica facultas Parisiensis suppeditat, art. 3. censuræ, quam edidit anno 1397. per hæc verba: *Intendimus pactum esse implicitum in omni observatione superstitiosa, cujus effectus non debet a Deo, vel a natura rationabiliter expectari.* Eruitur etiam ex Gersone, atque ex Martino Arelatensi, qui in tractatu de erroribus circa artem magiæ, & articulis reprobatis juxta Sanctorum Patrum, & præsertim Augustini sententiam, ait: *Observatio ad faciendum aliquem effectum, qui rationabiliter expectari non potest a Deo miraculose operante: nec a caussis naturalibus, debet apud Christianos haberi superstitiosa, & suspecta de secreto pacto implicito vel expresso cum Dæmonibus. Ista est Doctrina Sanctorum Doctorum & nominatim Augustini in locis pluribus.*

Atque hinc patet a superstitione liberari non posse feminarum carminatricum benedictiones, & preces, quæ ad morbos depellendos adhibentur, unctiones unguenti amari, quibus ferrum ungitur, ut absens percussus curetur, & id genus alia, in quibus optatus effectus a natura rei, quæ applicatur, rationabiliter expectari non potest, nec caussa adest ulla qua prudenter judicemus effectum illum Deum miraculose producturum esse. Unde enim scimus aut prudenter conjicimus feminis illis, illique unguento vim inesse, quæ Deum moveat ad effectum illum miraculose faciendum? Itaque ex benedictionibus unctionibusque illis nonnisi per occultam Dæmonis actionem effectus haberi potest, si sequatur, ac nonnisi ex tacita cum illo pactione operari potest. Huc quoque spectat superstitiosa illorum fides, qui in numero *tredecim* malam veluti qualitatem fingentes, putant nefas esse tredecim homines in eadem mensa sedere, futurum alioquin; ut eorum unus, aut eodem anno moriatur, aut instar Judæ proditor sit futurus: Quis enim huic numero malignam hanc indidit virtutem? Regula hæc locum non habet in iis, quæ a Deo sunt instituta, a cujus promissione & virtute speratur effectus. Sunt autem cæremoniæ aliquæ, quæ utiliter adhibentur, etsi non sunt a Deo institutæ, dum constet ab Ecclesia esse præscriptas, quæ a Deo instituendi ritus potestatem habuit. Ex quo tertia eruitur.

Regula tertia.

Superstitiosum est, quidquid ad effectum producendum adhibeatur, quem expectare non possumus, nec a naturali rei applicatæ virtute, neque ab institutione divina, neque ex præscripto Ecclesiæ, quæ id ad effectum illum obtinendum ordinaverit.

Regula ex variis Conciliis deducta est. Proferam tantum verba duorum Conciliorum Meclinensium, quorum alterum ann. 1570. alterum vero 1607. celebratum fuit: In illo *Tit. de Superst.* hæc habentur: *Cum recte moneat Sancta Synodus Tridentina, ut omnis superstitio tollatur, docet hæc Synodus omnem illarum rerum usum esse superstitiosum, qui sine verbo Dei, & Ecclesiæ doctrina fit, proscriptis aliquibus ritibus & observantiis, quarum rationabilis caussa reddi non potest, & fiducia in eis collocatur certo expectandi aliquem eventum, qui sine illis viribus ex Sanctorum intercessione non speraretur, aut quæ in cultu Sanctorum ex temeritate, aut quadam levitate potius, quam pietate, & vera in Deum religione, fieri videntur.* In altera vero *Tit. 19. de Superst.* legitur, *& quoniam rudis populus sæpe ex ignorantia superstitionibus inquinatur, Parochi subditos suos diligenter de illis doceant, & inter cetera, superstitiosum esse expectare quemcumque effectum a quacumque re, quam res illa nec ex institutione divina, nec ex ordinatione & approbatione Ecclesiæ producere potest.* Ex hac regula late patet ad cognoscendas superstitiones via. Ex ea enim constat, licitum esse res naturales ad effectus producendos applicare, quos naturaliter producere possint, ac licitum itidem res applicare ad effectus obtinendos, quos illæ natura sua producere nequeant, modo Deus, vel Ecclesia, res illas usurpari voluerit, ut optatum effectum habeamus, ut ex gr. res & verba, quibus Sacramenta constant, pro obtinenda gratia; vel preces, benedictiones, ac aliæ præscriptæ ab Ecclesia cæremoniæ pro illis effectis, quæ ex earum usu speramus. Dum enim constitutas per Ecclesiam cæremonias adhibemus ad effectum etiam obtinendum, qui naturalem illarum virtutem non sequatur, certum est nos effectum non aliunde quam a Deo sperare, atque ad illum obtinendum media adhibere ab Ecclesia, cui Deus hanc potestatem fecit, instituta, & quæ ob assistentiam quam semper habet, Spiritus Sancti in iis designandis, errare non potest, ideoque nec superstitionem præcipere, aut fovere.

Neque dubitare possumus, quin hanc Deus Ecclesiæ suæ potestatem concesserit. Matth. enim 10. convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis Jesus *potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, &* cura-

curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Et Lucæ 10. v. 19. *Ecce* inquit septuaginta duos discipulos alloquens, *dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & super omnem virtutem inimici; & nihil vobis nocebit*. Hac vero potestate uti sine cæremoniis non poterant; ac cæremonias revera nonnullas constituisse, exorcismi pro depellendis malis spiritibus ab ipsa Apostolorum ætate in Ecclesia usurpari, rem exploratam faciunt. Illam vero potestatem in Apostolis, ac septuaginta discipulis, datam fuisse Ecclesiæ Pastoribus, tum ex eo constat, quod semper in Ecclesia necessaria esset dæmonis depellendi potestas, quia semper is *circuit quærens, quem devoret*, tum etiam ex perpetua, & constanti Ecclesiæ traditione comprobatur. Hac enim docemur impositionem manuum ad curandos infirmos, & ab Apostolis adhibitam fuisse, & durasse ad quintum usque Ecclesiæ sæculum, ut agendo de Ministro Confirmationis ex auctoritate Innoc. I. ostendemus; ac deinde scimus in usu semper fuisse exorcismos pro expellendis malignis spiritibus, aliasque cæremonias. Atque hæc obiter diximus; nam de hac Ecclesiæ potestate *cap.* 5. ex professo tractabitur.

Itaque dum rem ad effectum producendum adhibeamus, quæ cum virtutem illud producendi non habeat, solam rationem signi habere possit, si a Deo vel Ecclesia id institutum non sit, dum ex illius applicatione effectum consequi certo speremus, id non aliunde, quam a dæmone expectare possumus, ideoque tacitam, vel expressam cum illo pactionem continet.

Id ex dictis satis perspicue liquet. Sed quo facilius res tanti momenti cognoscatur, novis etiam momentis comprobamus. Facultas Parisiensis an. 1398. hunc inter alios de superstitione articulum definivit. *In quacumque superstitiosa actione, ex qua effectus expectatur, quem neque a rei, quam applicamus, natura, neque a Deo rationabiliter sperare possumus, tacita cum dæmone pactio intercedit*. Id etiam docent S. Thom. 2. 2. q. 96. art. 2. Gerson. Tract. de erroribus circa Magiam, Dionysius Carthusianus, Guillelmus Parisiensis, Theologi denique omnes, atque ratio, quam afferunt, rem plane demonstrat. Nam dum res ad effectum producendum applicatur, quæ apta ad illum producendum virtute careat, effectus ille nonnisi ab alia caussa expectari potest. At non possumus effectum illum ex Deo sperare, neque ex Angelis ejus ministris, dum res illa a Deo ad illum effectum producendum destinata non sit, neque ab Ecclesia pro illo divinitus obtinendo instituta; quis enim rationabiliter a Deo certo expectabit effectum ex rei applicatione, quam ineptam agnoscit? Superest ergo, ut a solo maligno spiritu, a cujus unica institutione vis, quæ præsumitur, pendere potest, effectus ille expectetur. Pactio ergo saltem tacita cum illo intercedit. Accedit etiam quod actio illa vana, natura sua inutilis, ex dæmonis suggestione excogitata præsumitur; nam ab Ecclesia & a Deo vanum superfluumque cultum vetante, prohibita est. Ergo contra Dei voluntatem instituitur. Quis ergo dubitet, quin suggerente dæmone inventa fuerit; & quinto ex tacito cum eo inito pacto ac societate adhibeatur? *Quod si hæc superstitiosa inveniantur virtutis alicujus, tanto perniciosiora sunt secundum Augustinum, quanto sunt ad seducendum validiora. Ille siquidem effectus, cum neque a miraculo vero, neque a caussa naturali fieri cognoscantur, ut a seductoribus dæmoniis proveniat consequens est. A seductoribus autem fallacibus, a patre mendacii, ab hoste crudelissimo, quid boni, quid veri, quid commodi speres, ut videris?* Ita Gers. *de erroribus circa artem magicam, & art. reprobatis* 3. *dicto*.

Vanus hic atque inutilis usus pluribus potest contingere modis. Primo, si effectus procuretur adjunctis nonnullis vanis & inutilibus, quæ ad effectus productionem necessaria putentur: ut ver. gr. verba nonnulla Sacræ Scripturæ, vel ecclesiastica, quæ sint certa forma, ac modo quodam particulari conscripta, vel certa hora; & delatio herbæ, quæ sit certo temporis momento collecta. Hæc enim cum vana præsumptione adhibeantur, tacitam illam pactionem præ se ferunt. Secundo dum recitantur aliqua scripturæ verba pro effectu aliquo vano, vel ex vana præsumptione optato, obtinendo, ex. gr. promovendo, agitandoque annulo ad filum appenso, pro incantandis canibus &c. Vide quæ de annulo illo superstitioso scribit Cardinalis Cajetanus in Sum. *v. Incantatio*: *Sciant*, inquit, *lectores, quod volui, non experiri, sed convincere hujusmodi diabolicam institutionem ad effectus vanos propter utilitatem fidelium. Accepto namque filo & annulo, protestatus sum quod versum illum sacrum Deo vero, cui a Psalmista dirigitur, dicebam, & non tamquam institutum ad movendum annulum, & sic dixi versum illum, & annulus non est motus. Ut hinc cognoscant omnes, quod tunc diabolus movet annulum, dum versus ille dicitur ei, ut ipse instituit*. Idem de iis dicito, qui scripturæ verba adhibent pro incantandis canibus; tunc enim juxta diaboli institutionem adhibentur.

Tertio, hæc intercedit tacita pactio; dum ad effectus obtinendos, quos natura sua res applicata producere valeat, adduntur characteres, ac vana quædam signa ut securius habeatur effectus; ut dum quis pro corporis purgatione medicinam sumere nollet nisi certæ figuræ vase contentam, in quo priores alphabeti litteræ descriptæ essent. Quarto, dum certa incognita verba adhibeantur, pro effectu obtinendo; vel dum ex alicujus oratione a privatis conficta, in qua certa hebraica, vel græca verba habeantur, supernaturalis effectus certo expectetur: tunc enim vana præsumptione effectus ille speratur, quem nonnisi dæmon, cujus suggestione vana illa cæremonia inventa fuit atque adhibetur, producere potest. Quod quidem attente notandum est, ne sub prætextu cultus divini aut alicujus Sancti, dæmoni honor obsequiumque deferatur. Oblata mihi fuit paucis ab hinc annis quædam in honorem Sancti Patricii conficta oratio, qua in nonnullis parum ab Urbe dissitis locis utebantur ad benedicendam aquam, cujus usu certo credebant, statim a quocumque ex veneno derivato morbo, hominem, sive bestiam liberatum iri, etiamsi in distans esset, modo alter saltem ipsius nomine aquam illam præparatam biberet. Quis vero non videt vanam hanc credulitatem, quæ non ex Dei promissione, neque ex institutione Ecclesiæ, sed contra expositam ab Ecclesia doctrinam est, ex dæmone originem trahere, ideoque effectum illum nonnisi a dæmone expectari? Sed neque oratio ipsa super-

persti-

perstitione caret; habet enim *per hæc sanctissima nomina Elei ✠ Adonai ✠ & Sabaoth ✠* atque ita occasionem præbet certo expectandi effectum illum ob inditam, ut falso putant, illis nominibus virtutem. Quinto denique, dum verba quæ pro effectu extraordinario adhibentur, falsi quidpiam contineant, vel dum preces in quibus vis magna statuatur, incertis apocryphisque historiis refertæ sint; cum expectari nequeat a Deo, qui summa veritas est, ex falsitate certus effectus. *Superstitiosum est*, inquit, Cardinalis le Camus Episcopus Gratianopolitanus, *in orationibus historias apocryphas, fabulosas, incertasque miscere*. Atque hæc satis visa sunt ad superstitiones dignoscendas, & ad varios detegendos modos, quibus tacita cum dæmone pactio instituitur.

CAPUT III.

De natura, origine, utilitate ac necessitate Sacrorum Rituum.

SAcrorum Rituum naturam, originem, ac necessitatem, non indicare tantum, sed etiam demonstrare operæ pretium duximus; quamobrem variis propositionibus rem explicabimus. Esto itaque.

PROPOSITIO I.

Sacer Ritus esse non potest actus illicitus.

NAm eo fine instituti debent sacri Ritus, ut iis Dei cultus in hominibus augeatur: debent enim ex instituentis determinatione ea per sensus menti offerri, quæ hominis erga Deum obsequium concilient & augeant. Per actum autem illicitum, qui de se malus sit, vel aliqua lege prohibitus, Dei cultus & gloria non augetur, sed ei injuria fit, ejusque gloria præcepti transgressione contemnitur. Atque hinc liquet, jure meritoque damnari ab Apostolica Sede festivas gratulationes, quæ solemni ritu in prima puellarum purgatione fieri solent in Regno Madurensi, aliisque finitimis regionibus, quod pudoris, & honestatis legibus adversentur, & detestandos esse obscænos nonnullos ritus, quos in nuptiis celebrandis usurpari solere apud Hottentottos, gentem maxime barbaram, & nonnullos Orientales, Historici nonnulli testantur.

PROPOSITIO II.

Ritus sacri eadem, qua instituti sunt auctoritate, mutari possunt.

ETenim ritus non natura sua, sed instituentis voluntate ac determinatione, ea significant, quæ ad fovendum, augendumque Dei cultum alliciant, & moveant. Igitur tota eorum vis ab instituentis arbitrio pendet: ergo instituentis voluntate ritus significato privari potest, atque res alia, sive alius actus, ad id significandum assumi.

PROPOSITIO III.

Si Ritus hominum abusu ad superstitionem, vel hæresim fovendam adhibeatur, aut in Dei injuriam cedat, prudenti œconomia mutatur, & quandoque etiam aboletur.

NAm Sacri ritus non solum non possunt esse perniciosi, sed nec etiam inutiles, ut e definitionibus liquet. Igitur dum homines iis abutuntur, ut superstitionem vel hæresim foveant, aut si eorum usu injuria Deo fiat, sive ex hominum malitia, sive alia de caussa, prudenti œconomia mutantur, & abolentur. Ob abusus Ecclesia e medio sustulit *Agapas*, convivia scilicet, Christianæ caritatis fovendæ caussa primis Ecclesiæ temporibus instituta. Eadem œconomia usus est S. Gregor. Magn. dum in Hispania trinam immersionem, quæ in Baptismo ex antiqua consuetudine adhibebatur, auferri permisit; quia ea Ariani abutebantur ad docendum divinas personas natura & gradu esse distinctas, ut constat ex epist. 41. quæ est ad Leandrum Hispaniæ Episcopum. Eadem de caussa alii in Latina Ecclesia mutati, ac sublati sunt ritus. A Constantiensi & Trid. Synodo usus calicis laicis interdictus fuit, quod ob ingentem communicantium numerum, passim Christi Sanguis spargeretur, & alia occurrerent, quæ divino Sacramento atque Deo injuriosa essent. Et, ut alia omittam, ablatis justis de caussis Diaconissis, disciplina quoque mutata fuit baptizandi per immersionem, ut feminarum pudori consuleretur.

PROPOSITIO IV.

Ritus legitima auctoritate institutus vel comprobatus, si in Dei cultum, & gloriam augendam referatur, licite & utiliter adhibetur, licet antea ritus fuerit falsæ religionis, & idololatræ gentis.

NAm ritus ratione illius, quod menti offert, & quo homo in finem aliquem dirigitur, vel vitiosus, aut utilis est: ergo si ritus, quo idolum colebatur, mutato significato & objecto, ad augendum Dei cultum, ejusque gloriam amplificandam referatur, licitus, utilisque erit. Quod enim de se malum non sit, licite usurpatur; utiliter vero quidquid in Dei gloriam referatur. Actus autem nulla lege prohibitus, quem Hæreticus, vel Idololatra superstitioso cultu ritum constituat, de se malus non est, sed solum ratione objecti & finis, in quem dirigitur; si ergo in Dei gloriam dirigatur, ac Deo obsequii caussa adhibeatur, licitus, & utilis erit, nec amplius Hæretici, vel idololatræ ritus erit, sed Orthodoxæ Ecclesiæ cæremonia. Sic cæremoniæ nonnullæ, quas Mosem ex Ægyptiis deprompsisse, eruditis nonnullis visum est, determinatæ ex divina, qua Moses ducebatur, inspiratione, ad significandum Christum venturum, divinæ deinceps cæremoniæ dictæ sunt: Baptismus, quo Judæi Proselytos suos initiare solebant, postquam a Christo Domino ritus Christianorum, & Sacramentorum novæ legis constitutus est, non amplius Baptismus Hebræorum, sed Christianæ religionis ritus, & Sacramentum appellatum est. Processiones denique ab Arianis institutæ, ut religio-

ſæ pleraris famam ad ſplendorem affectantes, preci- bus, & hymnis, quos hinc inde per vias, & pla- teas canebant, imperitum vulgus in turpiſſimi erro- ris ſocietatem protraherent, poſtquam ab Orthodoxis in publicam veritatis conteſtationem ac in Dei lau- dem, & gloriam fieri cœperunt, utiles, ſanctæque Eccleſiæ Catholicæ cæremoniæ factæ ſunt. Vid. Soc. lib. VI. Hiſt. Eccleſ. cap. 8. & lib. VII. cap. XXIII. & Sozom. Hiſt. Eccleſ. lib. VIII. cap. 8.

Atque hinc patet, turpiſſime eos falli Novatores, qui ut Catholicæ Eccleſiæ ritus contemnant, ſatis eſ- ſe putant, oſtendere, atque clamare, vel a Sinago- ga, aut gentium ſuperſtitione originem trahere. Ri- tus enim, non ex eo quod retroactis temporibus fuit, nec ex fine, quo tunc adhibebatur; ſed ex eo, quod in præſentia menti conſiderandum offert, & ex fine, quo uſurpatur, metiri debet. Igitur, ſi actus, ſi templum, ſi veſtis, vel aliud quidpiam, quo gen- tes idolorum cultus ornandi, fovendi, exercendique cauſſa uſæ ſint, ab Orthodoxa Eccleſia adhibeatur, vel ut exteriori pompa ſenſibus indicata Dei majeſta- te, & rerum omnium dominio, fortius homines mo- veat ad obſequium, velut in memoriam revocet col- lata humano generi beneficia, vel ut exteriori obſe- quio Dei cultum foveat, & augeatur, vel denique, ut alio modo Dei honor & gloria augeatur, quid eſt, quod reprehendi, quod damnari poſſit? Præte- rea quid mali eſt, ritibus uti vicinitatem habentibus cum veteris Teſtamenti cæremoniis? Hæ enim deſi- gnabant futurum Chriſtum, noſtri vero ritus jam ve- niſſe indicant, dum v. gr. luminaria adhibentur ad ſignificandum patefactam lucem Evangelii, thurifica- tio eſt ad oſtendendum odorem gratiæ a Chriſto ma- nantem; veſtes, quæ commemorandæ Dominicæ Paſ- ſioni ſerviant. Hæc de rituum natura. Venio nunc ad originem.

PROPOSITIO V.

Exterior Dei cultus & ritus ſacri nonniſi a Deo originem habent.

EA enim, quæ Deus homines docuit, ex Deo ori- ginem trahunt; exteriorem autem Dei cultum, ritusque, qui interiorem foveant, & augeant, Deus ipſe homines docuit. Patet id, primum ex eo quod exterior Dei cultus cum hominibus cœperit; ut ex ſacrificiis conſtat, quæ Cain & Abel Deo obtule- runt, Geneſ. cap. 4. Denique, quia omni ætate na- tiones omnes cultum externum, ritusque ſacros ad- hibuere, idque vel ex eo, quod hujuſmodi Dei co- lendi rationem a majoribus acceperint, quos Deus docuerat; vel quod Deus ipſe per rectam rationem, id omnes homines doceat. Præterea conſtat, itidem conſtituiſſe ſignum fœderis, ipſum inter & terram initi; Geneſ. c. 9 Circumciſionem ſtatuiſſe ſignum pacti cum Abrahamo initi, ejuſque ſemine: ac plu- res per Moſem præſcripſiſſe ritus, qui aut collata beneficia Hebræz genti, aut ſactas promiſſiones menti offerrent. Denique humano generi poſt diluvium præ- cepit, ne carnem cum ſanguine comederent, ut non tam faciles eſſent homines ad homicidia, & ſangui- nis effuſionem, ſicut ante diluvium fuerant, quem- admodum interpretes quamplurimi exponunt; He- bræo populo per Moſem cæremonias præſcripſit; at- que in plenitudine temporis, æterno ipſius Filio ho- mine facto, Baptiſmum, ſacram cœnam, manuum impoſitionem, aliosque Sacros ritus ſtabilivit, de quibus ſequenti capite dicemus. Dubitari ergo non poteſt, quin Sacri ritus ex Deo originem trahant.

PROPOSITIO VI.

Sacri ritus in hac providentia non ſolum ſunt utiles, ſed etiam neceſſarii.

PRopoſitio hæc ex iis, quæ ſuperiori propoſitione demonſtravimus, facile patet. Cum enim Deus omni ætate exteriorem cultum, ritusque ſacros ho- mines docuerit, ac ſervandos quoque præceperit, ar- gumentum eſt, non ſolum utile, ſed etiam neceſſa- rium eſſe, ut homines ex animo & corpore conſtan- tes, etiam exterius per corpus Deo obſequium exhi- beant, & ut per ſenſus ad Deum colendum allician- tur, & determinentur. Quo autem res clarior fiat, utramque propoſitionis partem paucis demonſtrabo. Ad primam quod attinet, nemo non videt, ſacros ritus eſſe hominibus quam maxime utiles; Ii enim ea ſenſibus offerre debent, quæ homines ad Deum colendum moveant & alliciant, quæque apta ſint ad augendum in eis interiorem Dei cultum, eosque in æternam beatitudinem dirigendos. Altera vero pars ex modo liquet, quo Deus ſuam erga homines pro- videntiam exercet. Licet enim ita homines regere potuerit, ut interius lumine ſuo eos docendo, & dirigendo per verum cultum, ad ſupernæ beatitudi- nis conſequutionem perduceret; tamen per viſibilia ad inviſibilium ſuarum perfectionum cognitionem nos ducit, ut docet Apoſtolus, & per factam ad ſenſus per Prophetas, & Apoſtolos revelationem, quæ cre- denda, quæque nobis agenda ſunt, manifeſtavit, modumque indicavit, quo ei ſervire, cultumque ex- hibere debeamus. Voluit ergo Deus, ut in hac pro- videntia hominibus per ſenſus tum credenda, tum agenda proponerentur. Ergo, juxta hunc providentiæ ordinem, neceſſe eſt, ut homines per ſenſus excitentur, & alliciantur ad Deum colendum. Ut enim fides eſſe debet ex auditu, ita per auditum, & alios ſenſus ad cultum Dei provocari, & allici debent: Eo vel magis, quod hominum plerique, vix alia ra- tione, quam per ſenſus determinari, ac moveri poſ- ſunt ad Deum colendum. Accedit etiam, quod ho- mines in ſocietate viventes invicem moveri & pro- vocari debeant ad Dei cultum. Id vero, qua ratio- ne fiet, ſi exterior cultus, ſacrique ritus e medio tollantur.

CAPUT IV.

De Chriſtianæ Eccleſiæ ritibus, ubi præcipui circa eoſdem errores Hæreticorum, qui ſunt hac ætate noſtra in Occidentali Eccleſia, recenſentur, & con- futantur.

EXplicata Sacrorum rituum natura, origine, & utilitate, de ritibus dicendum eſt quos vera Chriſti Eccleſia præſcribit, ſervandosque præcipit. Itaque in hoc capite agemus de exteriori Dei cultu, ac

ac ritibus in universum, & exponemus Catholicæ Ecclesiæ sistema circa sacrorum rituum disciplinam. Plures sunt hoc tempore in Occidentali Ecclesiæ hæreses: quarum quælibet plures habet circa sacros ritus errores. Omnes Catholicam Romanam Ecclesiam novitatis, & superstitionis insimulant, ejusque auctoritatem, cujus sententia e fidelium communione dejecti sunt, contemnunt & negant. Sed invicem dissident, tum in designando novitatis initio, tum in exteriori cultu reprehendendo atque damnando. Sociniani, & qui iis proxime accedunt Remonstrantes, Apostolorum ætate Ecclesiam Christi mutari, ac depravari cœpisse, tum circa dogmata, tum circa disciplinam, effutiunt. Calviniani a secundo, Lutherani vero, aliique a tertio, vel quarto Ecclesiæ sæculo variationis, & novitatis initium sumunt. Sociniani, Remonstrantes, & Calviniani, exteriorem Dei cultum, ut Christianæ Religionis simplicitati contrarium, detestantur; contra vero Anglicani Hierarchiam Ecclesiasticam, exteriorem Catholicorum in pluribus similem cultum, ac cæremonias bene multas usurpant, & probant. Lutherani ritus adiaphoros putant, & contra aliorum hæresim, Christi Salvatoris Imaginem in Ecclesiis detinendam esse contendunt. Variant etiam in iis indicandis, quæ superstitionem in exteriori Ecclesiæ nostræ cultu redoleant, ac invicem pugnant circa dogmata fidei. Ita Deus Ecclesiæ suæ manifestat, eos superbiæ, diffidii, errorisque spiritu duci.

Hujusmodi errores confutaturi, ostendemus primo, exteriorem Dei cultum Christianæ Religionis humilitati, & simplicitati non adversari; secundo, in Christi Ecclesia inesse instituendi ritus potestatem; tertio, potestatem hanc cum auctoritate præcipiendi, condendique Leges esse conjunctam; quarto, hanc potestatem non inesse in Magistratibus, atque Principibus; quinto sed in Ecclesiæ Pastoribus; denique Pastorum omnium jurisdictionem Romani Pontificis auctoritati esse subjectam.

PROPOSITIO I.

Exterior Catholicæ Ecclesiæ cultus christianæ Religionis simplicitati non adversatur.

UT, quæ sunt nota, ab iis quæ Novatores in dubium revocant, secernantur, tria principia constituo, quæ ab ipsis quoque Hæreticis unanimi consensu probantur. Primum, ea quæ ad statuendum atque servandum in divino cultu ordinem & decorem utilia sint, non esse Christianæ Religionis humilitati, atque simplicitati contraria. Nam recta ratio docet in omnibus, sed præsertim in Dei cultu ordinem decoremque servari oportere, & Paulus 1. ad Cor. c. 14. v. ult. jubet, *ut omnia honeste, & secundum ordinem fiant*. Plures autem cæremoniæ, quibus exterior Catholicæ Ecclesiæ cultus continetur, ad ordinem decoremque in sacro cultu servandum quam maxime conferunt, ut easdem expendenti manifestum fit.

Deinde statuo Christianam Religionem non prohibere sacrorum rituum usum. Nam præterquam quod hujusmodi prohibitio, nec a Christo Domino, nec ab Apostolis ullibi facta legitur, ipsi quoque Novatores fatentur, Christum constituisse Baptismum, ut sacrum ritum, quo homines novum hominem induerent, atque Christianæ Religioni initiarentur; & sacram cœnam, quam perpetuo ab Ecclesia in sui commemorationem fieri debere mandavit; nec inficiantur Apostolos ad indicandum gratiam, aliaque Sancti Spiritus dona, quæ hominibus conferebantur, manuum impositionem, aliasque cæremonias adhibuisse.

Denique, *omnia illa quæ cum virtute nobis præscripta conjunctionem aliquam habent, & ad ejus perfectionem faciunt, & sola fine suscipiuntur, ut aptiores & promptiores simus ad colendum Deum*, optime cum Christiana Religione cohærere, fatetur Limborgius ipse Arminianus Theol. Chr. lib. v. c. 75. num. 15. At, quæ cæremonia est in exteriori Catholicorum cultu, quæ si eo fine usurpetur, quo adhiberi jubet Romana Ecclesia, cum virtute nobis præscripta conjuncta non sit, vel ad virtutis perfectionem, Deique cultum augendum non referatur? Immo, si qua sit cæremonia, quæ apta non sit fovere, & augere interiorem Dei cultum, quo Deum in spiritu, & veritate diligimus atque colimus, tum ab Ecclesia, tum ab omnibus Theologis nostris, tamquam inutilis, & superflua rejicitur, & damnatur. Atque hæc notata sunt, ut palam cuique fiat hæreticorum impudentia, dum Romanam Ecclesiam calumniantur, quod cultum omnem divinum, hominis sanctitatem, ac totam æternæ salutis spem, in exteriori cultu, & cæremoniarum usu constituat. Venio nunc ad demonstrationem.

Quidquid ad servandum in divino cultu ordinem & decorem, & ad interiorem in nobis Dei cultum augendum utile sit, Christianæ Religionis humilitati, atque simplicitati non adversatur; quippe quæ cordis, seu spiritus humilitatem, & simplicitatem commendat, nec ullibi vetat exteriores actus, qui simplici atque humili corde divini cultus caussa fiant. Ritus autem, quibus exterior Catholicæ Ecclesiæ cultus continetur, vel ad servandum in divino cultu a sen sacrorum confectione, & administratione ordinem & decorem, vel ad virtutis exercitium, aut ad interiorem Dei cultum augendum referri debent, juxta Catholicæ Ecclesiæ institutionem atque doctrinam. Hæc enim inutiles & superfluos ritus, ut superstitiosos damnat, atque abusus, si qui sint in cæremoniarum praxi, Pastorum diligentia omnino removendos præcipit. Videatur Conc. Trid. sess. 22. *Decreto de observ. & evit. in celebrat. Missæ*, & sess. 25. *de invocatione ; veneratione &c.*

Et sane quis neget, plerosque ritus Catholicæ Ecclesiæ ad Sacrorum ordinem & decorem pertinere? Exterior pompa maxime confert tum ad decorem in sacris functionibus servandum, tum ad alliciendos homines ad publicum Dei cultum, tum ad debitam Deo ejusque divino cultui venerationem conciliandam, tum denique ad ostendendam hominibus Dei majestatem, supremumque dominium, cujus consideratione cordis humilitas, & simplicitas fovetur, & augetur. Opera, quæ Ecclesia præcipit, sunt veræ virtutis exercitium, vel ad virtutis exercitium disponunt, si eo fiant fine, quo ipsa præscribit. Nam vel sunt actus religionis & virtutis, ut auditio Sacri, Sacramentorum susceptio &c. vel ad exercendam

dim virtutem disponunt & juvant, ut jejunia, cælibatus &c. Promissiones denique & Dei beneficia, quæ per ritus plerosque menti contemplanda offeruntur, ad fidem, spem, & caritatem augendam destinantur.

Ajunt vero, exteriorem Romanæ Ecclesiæ cultum, mundi pompam redolere, quæ potius superbiæ fastum, quam cordis humilitatem fovet, & auget.

At, si non mundi, sed Religionis ac Dei caussa fiunt, cur mundanæ pompæ dicuntur? Si Ecclesia cum Christo docet, hæc sine humilitate & simplicitate cordis fieri non debere, si pompæ illæ ac splendidi ritus, Dei Majestatem ad sensus ostendendo, cordis humilitatem ac simplicitatem fovent & augent, quo jure, ut affectus mundani damnantur? Numquid Deus mundanas pompas probavit, dum auctoritate comprobavit sua, splendidum ornatum, vestes, & alia pretiosa divini cultus instrumenta, quæ in Hierosolymitano templo adhibebantur? Non ita sane visum est Sanctis Ecclesiæ Patribus, qui ea ætate floruere, in qua reddita jam Ecclesiæ pace, Principum munificentia ita exterior Dei cultus exornari potuit. Videantur Cyrillus Cath. 24. Ambros. l. 1. de Off. c. 22. Greg. Nazianz. Oratione 11. in Laud. Georg. Hieron. Epist. 3. ad Heliodorum, & 2. ad Nepotianum; Patres denique omnes quarti, & quinti Ecclesiæ sæculi: Ii enim summis laudibus extollunt illorum pietatem & religionem, qui sumptus maximos impenderant in ordinandis Christianorum Templis, comparandisque pretiosis Sacerdotum vestibus, atque aliis divini cultus instrumentis. Numquid Novatoribus ætatis nostræ magis exploratum est quod Christianæ religioni contrarium sit, quam Patribus illis, quibus trium priorum sæculorum traditio ignota esse non potuit, quique tanto studio, ac fervore fidei puritatem, ac disciplinæ nitorem in Ecclesia conservare conati sunt. Hactenus quoad ornatum Templorum, pretiosa divini cultus instrumenta, splendidumque Ecclesiasticarum functionum apparatum.

Venio nunc ad cæremonias, quæ in Sacramentorum administratione adhibentur. Non video qua fronte has Christianæ Religionis simplicitati adversari prætendant. Nam hæ adeo antiquæ sunt, ut nonnisi ex Apostolis repeti queant. Sunt enim, saltem magis præcipuæ, Ecclesiæ Orientali, & Occidentali communes: ac in Oriente vigent quoque apud Græcos, Jacobitas, Nestorianosque a multis sæculis e Romanæ Ecclesiæ communione separatos. Quamobrem initio quinti sæculi fuisse cæremonias totius Ecclesiæ per universum diffusæ certo cognoscimus. At cum non constet generali quadam totius Ecclesiæ sanctione fuisse institutas, quis non videat nonnisi ab Apostolis & Apostolicis viris originem habere potuisse, a quibus per universum constituta Ecclesiæ veluti a communi fonte descendunt? Vero autem simile non est pugnantia cum Christi Religione Apostolos docere, atque inculcare voluisse. Rursus cæremoniæ Baptismi, idem de aliis dicendum, ea menti offerunt, quæ Christianam fidem doceant, eamdemque foveant, & augeant. Exorcismi significant liberratem a Dæmone, quam per Christum acquisimus, abrenunciationes Satanæ de Officio hominis Christiani Baptizatum moneant, immersio Christi sepultutam memoriæ offert, & ut alia omittam, salivæ usus Christi miraculum indicando, quo cæco sputo visum reddidit, docet nos, Baptismum lumen afferre, quo cælestem veritatem percipiamus. Hæc vero Christianæ fidei, spei, atque caritati non nocent, sed prosunt.

Dicent, nefas esse, Christianos ad egena & infirma mundi elementa revocare, scilicet, externis ritibus quidquam menti offerentibus; puerorum instar ad credendum, & Deum colendum allicere & trahere. Hæc enim propria veteris legis œconomia erat, quæ fuit per Evangelii libertatem sublata. *Lex illa*, inquit Apostolus ad Galat. c. 3. *Pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi fides jam venit, non sumus sub pædagogo*, idest non trahimur amplius per cæremonias ad credendum, Deumque colendum.

Sed nemo dicet, cæremonias, qua ratione Ecclesia præscribit, usurpatas, egena appellari posse, & infirma mundi elementa. Hæ enim, ut dixi, ad augendum in nobis interiorem Dei cultum referri debent, neque spes salutis nostræ in exteriori earumdem cortice & usu ponenda est. Hoc sensu Apostolus veteris legis cæremonias egena & infirma mundi elementa appellavit; non vero quatenus excitabant, & fovebant in hominibus fidem in Christum venturum; qua fide Abrahamum justificatum fuisse, capite illo docet, ubi etiam eos, qui ex fide sunt, omnes filios Abrahæ appellat. Infirma quoque & egena elementa vocavit, postquam fides illa venit, quam fovere debebant. Hac de causa dixerat, *ubi venit fides*; hoc est Christus, quem futurum cæremoniæ illæ significabant, *jam non sumus sub pædagogo*, nempe sub cæremoniis illis, quæ homines puerorum instar per sensus ad credendum Christum futurum excitabant. Itaque veteris legis cæremoniæ, nuda, egena & infirma mundi elementa factæ sunt, postquam ea fuere destitutæ virtute, qua salutarem fidem in hominum cordibus excitabant. Egena quoque & infirma elementa vocavit, quæ superstitionis & idololatriæ caussa adhibentur, eadem epist. c. 4. v. 8. & 10. nullibi vero scribit, nefas esse Christianis ritibus uti, qui menti offerant, quæ Christus pro nobis gessit, collata nobis a Deo beneficia, vel quidquam aliud, quo hominis erga Deum amor & cultus foveri & augeri queat: Immo Pauli ætate jam cœperat usus signi Crucis ad revocandum in memoriam Christum in Crucem pro nobis actum, trina immersio in Baptismo ad significandum Christi corpus triduo fuisse sepultum, festum Paschatis, Pentecostes, ac etiam cujuslibet diei Dominici ad memoriam recolendam Christi resurrectionis, adventus Spiritus Sancti &c. Et præter alios ritus, quos infra indicabimus, constat in precandi modo, tum Paulum, tum Apostolos reliquos imitatos fuisse Judæos.

PROPOSITIO II.

In Christi Ecclesia vera inest instituendorum Rituum potestas.

HIC pro comperto habemus, Christum Dominum septem instituisse Sacramenta; idque a nostris Theologis adversus Novatores abunde demonstratum, sta-

statuimus. Contendimus vero, Ecclesiæ potestatem fuisse concessam instituendi ritus, tum in Sacramentorum administratione usurpandos, quibus non modo ordini & decori sacræ functionis consuleretur, sed etiam gratiæ indicarentur, quas homines per hujusmodi Sacramenta reciperent, tum etiam, quibus locus, tempus, & modus divini cultus præscriberetur, vel ea hominibus offerrentur, quibus virtutum exercitium facilius fieret, denique gloria & cultus amplificari posset. Id vero facile demonstratur.

Primum, quia Deus Ecclesiæ suæ animarum curam concredidit, voluitque, ut eas regeret, atque in æternæ felicitatis consequutionem dirigeret. Necesse ergo est, ut tantam ei dederit auctoritatem, quanta ad hujusmodi directionem necessaria est. Neque enim Deus vult finem, quin media ad finem comparandum necessaria suppeditet. Ad id vero necessaria est potestas instituendi ritus, quibus hominibus ea per sensus offerat, quæ vel Dei majestatem, vel Dei beneficia aut gratias, quas nobis concedit in memoriam revocando, ad adorandum, & diligendum Deum, & ad pietatem colendam, excitent atque determinent; sive, ut clarius loquar, necessaria est Ecclesiæ potestas ea hominibus suggerendi & proponendi, quæ utilia sunt ad beatitudinis consequutionem; sunt autem ritus utiles, immo in hac providentia etiam necessarii, ut in postrema superioris capitis propositione demonstravimus.

Deinde Christus Dominus Joannis cap. 6. exemplo præmonstravit suo cæremoniarum usum, dum luto usus est, ut cæco Siloe visum restitueret. Atque hinc similes instituendi cæremonias fecisse Ecclesiæ suæ potestatem facile patet. Nam Matt. 12. & Lucæ 10. Apostolis, discipulisque fugandi dæmones, sanandique morbos potestatem concessit; ergo & auctoritatem instituendi cæremonias, quas in hujusmodi potestatis usu adhiberent. Ejusmodi sunt impositio manuum, qua Ananias usus est ad curandum Saulum recenter ad Christi fidem conversum, de qua in Actis Apostolorum, atque exorcismi ad expellendos dæmones, insufflationes, aliique ritus, quos cum semper, ac ubique terrarum Ecclesia usurpaverit, nonnisi Apostolis referre possumus acceptos. Rursus annon Apostoli fuere Christi Ministri, ac Mysteriorum Dei dispensatores, ut habetur ad Cor. 1. c. 4. quis ergo credat auctoritatem a Deo non accepisse necessariam ad hujusmodi obeundum ministerium? At hæc secum potestatem ferebat ordinandi disponendique sacras functiones, instituendique cæremonias ad ea menti offerenda destinatas, quæ mysteria, atque beneficia memoriæ offerrent, quæ fidelibus contemplanda essent. Hinc Apost. Paulus, in supra laudata Epist. August. teste in Epist. ad Januar. Corinthiis pollicetur, se ordinem modumque dispositurum fuisse, quo Eucharistia sumenda esset, dum ad ipsos venisset: *Cetera*, inquiens, *cum venero*, *disponam*. Eadem habet Trid. Syn. sess. 13. c. 2.

Præterea, Ecclesia semper potestate instituendi ritus usa est, adeoque eam a Christo Domino accepit: neque enim est verisimile Apostolos, eorumque discipulos potestatem sibi usurpare voluisse, quam a Deo non habuerint. Plures instituisse ritus Apostolos, ex constanti & perpetua omnium sæculorum traditione constat. Ex Apostolis enim originem ducunt nonnulli dies festi, scilicet Paschatis, Ascensionis Christi in cælum, Pentecostes, ac dies Dominicus; jejunia nonnulla, puta antepaschale, ac fortasse etiam quartæ & sextæ feriæ jejunium; item mos ille, quo prohibemur, Eucharistiam sumere non jejuni; aliæque liturgiarum preces, trina immersio, insufflationes, unctionesque, & aliæ tum Baptismi, tum aliorum Sacramentorum cæremoniæ, quas Ecclesia ubique ac semper usurpavit, nec scimus ab aliis accepisse, quam ex Apostolis, unde fides, ritusque per universum orbem a primis Ecclesiæ temporibus propagati, originem trahunt, ut Augustinus Epist. 54. alias 118. ad Januarium invicte demonstrat. Ritus antea dictos, indicatos legimus a Justino prope finem Apologiæ ad Antoninum Pium, ubi etiam commemorat sacros Christianorum conventus, concionum, precumque ordinem, benedictionem Antistitum, aquæ vinique oblationes, ac sacræ Liturgiæ cæremonias: ab Irenæo, Athenagora, Tertulliano lib. de cor. milit. cap. 3. lib. de Bap. & alibi, a Cypriano Epist. ad Magnum & Clemente Alexandrino, aliisque trium priorum sæculorum Patribus; atque eorum plerosque præscriptos habemus in Constitutionibus, & Canonibus, qui Apostolorum nomine circumferuntur, in quibus Ecclesiæ disciplinam contineri, quæ ab Apostolis & Apostolicis viris orta, pro Ecclesiæ regula primis temporibus habita sit, nemo negare potest.

Constat etiam, Ecclesiam deficiente miraculorum copia, ac primorum Christianorum fervore, progressu temporis ritus auxisse, ut frequentius in hominum memoriam Dei gratias ac beneficia, & majestatem revocando, pietatis in eisdem fervorem excitaret, eosque fortius ad Dei cultum percelleret. Auctos ita fuisse Ecclesiæ ritus, testantur Patres quarti & quinti sæculi; Sacramentaria tum Gregorii Magni, tum aliorum, qui a septimo sæculo apud Latinos scripserunt; ac Euchologia, quibus a mille & amplius annis utuntur Græci.

PROPOSITIO III.

Hujusmodi Ecclesiæ potestas cum auctoritate conjuncta est ferendi leges.

ID facile ex eo patet, quia potestas hæc Ecclesiæ omnino necessaria est. Ut enim regat atque in æternam felicitatem dirigat hominem, qui & veram erga Deum pietatem & suam in eo beatitudinem neglectui habere propensus est, necesse est, ut ea præcipere possit, quæ homines ab iis removeant & distrahant; quæ huic comparandæ felicitati impedimento sint, & quæ istius consequutionem faciliorem faciant. Si enim in eo, qui civili societati præest, necessaria est ferendæ legis potestas, qua homines ad præscriptos civitatis & imperii fines legibus dirigantur: cur in ea societate necessaria non erit, quæ Deo ipso jubente homines in infinite præstantiorem finem, hoc est, in æternam felicitatem dirigere debet? Sicut enim sine civilibus legibus, quæ impedimenta removeant, ac faciliorem reddant observationem legis naturalis, optata tranquillitas in societate haberi non potest, ita sine legibus, quæ removeant ea, quæ impedimento sint, ac promptiores homines reddant ad

ad servanda divina præcepta, ad virtutum exercitium, & Dei cultum, difficile admodum, ac ne vix quidem regi ac dirigi possent animæ, in æternam beatitudinem. Cum nemo neget hanc Deum dedisse summis imperantibus potestatem, quod medium sit ad tranquillitatem illam procurandam, quæ est imperii finis; quis neget, eamdem potestatem dedisse iis, quos animarum constituit Rectores, voluitque, ut eas per apta media in summum bonum, cujus unice possessione beati sumus, dirigerent?

Sed non desunt in Scriptura argumenta, quibus hanc ex Deo accepisse potestatem demonstretur. Nam Christus, quos Apostolos discipulosque suos delegerat, docere jussit omnes Gentes, Matt. cap. ult. Ac eorum, qui credere in Christum vellent, Pastores declaravit, dum Petro dixit, *Pasce oves meas*, Joan. 21. *Deinde Claves dedit ei Regni Cælorum*, Matth. 16. Solvendi, ac ligandi potestatem, ac facultatem dimittendi peccata, Matth. 10. Ubi vero ligandi, solvendique potestatem fecit, declaravit, peccantem fratrem, qui post trinam monitionem Ecclesiæ parere noluerit, (id enim significant verba illa *si Ecclesiam non audiveris*) habendum esse veluti *Ethnicum & Publicanum*, hoc est, veluti a communione & fidelium societate dejectum. Pastoris vero ovium curam habentis allegoria, juxta Scripturarum phrasim, supremam significat potestatem, 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 11. v. 2. ubi *Pasce*, inquit Dominus, *populum meum Israel, & tu eris Princeps super eum.* Et potestas clavium summam itidem potestatem designat. Nam Isai. 22. cum Deus a Sobna in Eliacim summam potestatem transtulit, ait, *vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum; quid tu hic? expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te, & vocabo servum meum Eliacim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus, & dabo clavem domus David super humeros ejus, & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat.* Dubitari autem non potest, quin Deus pastores, quos in Ecclesia posuit *ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi*, ad Ephes. 11. semper in Ecclesia futuros esse vellet, & quin semper apud eos illam clavium potestatem esse voluerit, quam pro regendis suis ovibus tradidit. Itaque si Christus, dum Ecclesiam fundavit, ministros quos in ea posuit, Pastores declaravit, ac pastores, qui claves haberent Regni Cælorum, qui ligarent, ac solverent, qui e societate expellerent sua inobedientes; quis dubitet, quin summam eis dederit potestatem, quæ pastoritio munere, ac clavium traditione conferri hominibus a Deo consuevit?

Immo hanc contulisse Christus ipse declarat Lucæ 10. v. 16. dum Apostolis dicit, *qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit:* Audire vero latine apud Tullium, Quintilianum, & Alphonsum Jurisconsultum *L. arbit. ex compromisso, digest. de recept. arbit.* ut & Græce ἀκούειν sive ὑπακούειν & Hebraice *sciamach* idem sonat ac obtemperare, & præcipienti parere. Itaque in ipsum Christum contumax est, qui Ecclesiæ jussa observare detrectet. Ergo quæ statuit ac præcepit Ecclesia, per factam ipsi a Jesu potestatem constituit & præcipit. Quamobrem Apostolus Paulus ad Hebr. XIII. v. 17. postquam præpositos appellavit animarum Pastores, *obedite*, inquit, *præpositis vestris & subjacete eis.*

Denique annon constat ex eadem Scriptura, & constanti atque perpetua traditione, Apostolos, eorumque successores, jure pastoritio atque accepta a Christo potestate clavium, usos semper fuisse in iis, quæ ad fidem & disciplinam Ecclesiæ, vel ad tollenda scandala pertinerent? De iis enim rebus leges ab Apostolis, tum singulis, tum communi consilio constitutas, tota pene sacræ historiæ series evincit, hujusmodi autem constitutiones partim scriptæ, partim non scriptæ fuerunt. Nota res est ex Apostolorum actis, quæ pro subrogando Apostolo in locum Judæ, & pro institutione diaconorum in curam viduarum egerint, ac celeberrima illa Lex, de qua cap. 15. quæ pro decernenda orta de legalibus controversia constituta fuit per hæc verba: *Visum est Spiritui Sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione.* In iisdem actis, c. 15. memoratur S. Paulum Siriam & Ciliciam perambulasse, *confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & Seniorum*, τὰς διατάξεις, id est, *Constitutiones*. Accedit etiam quod statim subnectitur de eodem Paulo atque Timotheo: *Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & Senioribus, qui erant Jerosolymis.* Ubi Glossographus post veteres omnes Ecclesiæ utriusque Doctores *dogmata* recte interpretatur *statuta*. Mitto præcepta circa mores, tum publica tum privata, quæ passim in Apostolorum scriptis occurrunt. Quis ignorat pro regenda Ecclesia plura verba constituisse, quæ litteris non sunt consignata? Id sane indicat Apostolus dum 1. ad Cor. 11. se cetera, quæ ad disciplinam spectarent, dispositurum pollicetur, & dum 2. ad Thess. 2. ait, *state, & tenete Traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam.* Hæ traditiones in græco textu vocantur παραδόσεις, id est præcepta. Ecquis neget ab hujusmodi præceptis ortum ducere jejunia nonnulla, ac cæremonias quamplurimas semper & ubique in Ecclesia servatas, veluti suprema quadam lege institutas? Præterea Paulus incestuosum Corinthium tradidit Satanæ, aliosque improbos Ecclesiæ communione privavit, atque e fidelium societate dejecit.

Neque solum Apostoli, sed eorum successores hac eadem potestate leges ad Ecclesiæ disciplinam moderandam tulerunt. Quis enim ignorat tribus etiam prioribus sæculis canones ab Ecclesiæ Pastoribus fuisse conditos, quos veluti leges venerarentur? De iis Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, & Eusebius in sua hist. Eccl. passim meminere. Nec solido fundamento eorum caret opinio, qui plerosque canones, & constitutiones, quæ Apostolorum nomine circumferuntur, a satis antiquis illis temporibus ab Ecclesia legibus deprompta fuisse, tuentur. Immo si Apost. accepta referenda non sunt, quæ in illis statuta sunt, pleraque saltem, ab eorum fuisse successoribus primis sæculis constituta, asserere oportet. Quæ cum ita se habeant, nullus superesse vi-

detur dubitationis locus, quia Christus Ecclesiam instituendo suam, ei vim, seu facultatem fecerit, qua Leges ferret ad Dei cultum, ad retrahendos homines a vitiis, eosque ad virtutis exercitium alliciendos necessarias. Videndum itaque, in quo hæc resideat potestas. Occurrunt statim Novatores, Grotius præsertim, & Puffendorfius, qui summis Imperantibus hæc unice jura competere impudentissime asserunt. Hos refellit.

PROPOSITIO IV.

Potestas circa sacra a Deo Ecclesiæ concessa non inest in sæculi Principatibus.

DEmonst. Nemo negat potuisse Christum Dominum Ecclesiæ jura, sive illius regendæ potestatem summis imperantibus tradere, aut eam ita constituere potuisse, ut tota imperio subjecta esset atque a supremo Principe regeretur. Immo cum cujusque sit hominis cor in manu ejus, & quocumque vellt trahat illud, Reges ipsos poterat Apostolos, Pastores, rectoresque Ecclesiæ suæ eligere ac destinare. Sed non ita fecit. Nam Apostolos elegit duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos, ut eos qui suam vellent fidem profiteri, in illam societatem cooptarent: in qua ipsi, Christi potestate atque nomine, Pastores essent: ligandi solvendique, ac clavium potestatem haberent. His ad omnes Gentes misit, atque ad Reges ipsos, & Præsides, ut hos etiam, si vellent, Christi oves facerent, atque potestati ipsius concreditæ quoad Dei cultum, eternæque salutis consequutionem subjectos declararent. Et sane annon ut Populus, ita Principes, ac Reges ad oves spectant, quas ii regere debeant, quibus Christus dicit, *Pasce oves meas?* Ii sane quoad spiritualia & æternæ salutis consequutionem omnibus Christi ovibus dominari debent, ac leges præscribere, qui ligandi, & solvendi, atque clavium potestatem acceperunt. Sed videamus, quænam fuerit illorum Regum ac summorum Principum sententia, qui omnium primi christianam religionem suscepere, & qua ratione a viris illis sanctis, qui Christianam iisdem demonstraverunt doctrinam, Ecclesia, ejusque forma atque jura exposita fuerunt. Verisimile non est aut Principes pati voluisse, jura imperii ipsis debita violari, aut sanctos illos Antistites eam voluisse sibi in Reges & Principes potestatem usurpare, quam Christus non dedisset, & quæ odiosam Principibus Christi Religionem reddere potuisset. Constantinus omnium primus Christianorum Imperator, teste Eusebio lib. 3. de vita Constantini cap. 10 in Concilio Niceno non prius sedit, quam Episcopi ut sederet annuissent. Et absoluto Conc. Epist. misit ad omnes Ecclesias, quam idem Eusebius ibid. refert, in cujus fine hæc leguntur: *Quæ cum ita sint, cælestem gratiam, & divinum mandatum libenter suscipite. Quidquid enim in sanctis Episcoporum Conciliis geritur, id nunc ad divinam referendum est voluntatem.* Theodosius Junior in Epist. ad Synodum Ephesinam, *nefas est*, inquit, *qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum Ecclesiasticis negotiis, & consultationibus sese immiscere.* Similia habet Martianus Imperator L. nem. cap. de Summa Trinitate & fide Catholica. Et omnium legum peritissimus Justinianus novell. 83. leges civiles dixit non præcedere, sed sequi oportere leges Ecclesiasticas, *secundum sacras*, inquiens, *& divinas regulas* (ita canones appellat) *quas etiam nostræ leges sequi non dedignantur*: & in Authent. Const. CXXIII. c. 7. hæc habet, *si Ecclesiasticum negotium sit, nullam communionem habent civiles magistratus cum ea disceptatione, sed religiosissimi Episcopi secundum sacros canones finem imponunt.* Ut alios vero prætereamus, unus sufficiat Basilius Imperator, qui in VIII. Synodo ita loquitur: *De viris autem Laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conversamini, quid amplius dicam non habeo, quam quia nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis caussis sermonem movere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & universali Synodo adversari. Hæc enim investigare & quærere Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui ligandi, & solvendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cælestes adepti sunt claves: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari vel a ligamento solvi egemus.* Tom. 8. Conc. pag. 1154. Vides ergo non unum, sed plures, & quotquot de christiana religione recte sensere Principes, ita Christianam fidem professos fuisse, ut Ecclesiam instar Reipub. a Christo institutam crederent, in qua ipsi oves, Ministri vero quibus claves traditæ fuere Regni Cælorum, Pastores essent.

Sed rem clariorem faciunt editi hac de re Ecclesiæ canones, Patrumque illorum sententiæ, qui primis Christianis Principibus Christi fidem exposuere. Quis credat sanctissimos illos Pastores, qui Principes illos vel recenter ad fidem conversos, vel qui subditos plerosque haberent Idololatras ac Christiani nominis infensissimos hostes, in Christiana religione instituendos susceperant, vel in conciliis edere voluisse canones, aut ea palam illis inculcare quæ jura a Deo illis concessa turbarent & infringerent, & quæ contra divinam institutionem eosdem Ecclesiæ tribunali, ac Senatui subjectos facerent? Igitur Patres illi persuasi esse debuere eam fuisse Christi Ecclesiæ formam, eaque jura, quæ ipsi explicarent. Neque credibile est priorum temporum Antistites, qui fuere patientiæ, humilitatis, & caritatis exemplar, & qui dum Pastoris munus susciperent, sese paratos ostendebant ad subeundum pro Christi fide ac veritate martyrium, superbiæ quodam fastu jus sibi usurpare voluisse, quod ex Deo non accepissent, & onus voluisse indebitum Principibus summis imponere. At ii omnes unanimi consensu tradidere Laicos etiam Principes ac Reges oves esse, quæ Ecclesiæ Pastoribus subsint, & in iis quæ ad fidem & religionis disciplinam spectant, parere debeant. Ex Canonibus autem nonnullos tantum referam. Gratianus *dist.* X. *cap.* VII. hunc refert ad Imperatores Constantinopolitanos directum. *Libenter accipitis, quod lex Christi sacerdotali vos subjecit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim & nobis potestatem dedit & principatum multo perfectiorem Principatibus vestris.* Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem dist. XCVI. can. 10. *Duo sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, & regalis pote-*

potestas: in quibus tanto gravius est pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus in divino sunt reddituri examine rationem. Gregorius Magnus ad Episcopum Merensem dist. 69. can. 9. *Quis dubites Sacerdotes Christi Regum, & Principum omnium fidelium patres, & magistros censeri? Nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum suae potestati subjicere, a quo credit, non solum in terra, sed etiam in caelis se ligari posse, & solvi?*

Venio nunc ad Patres, atque rem ab Ignatio exordior viro Apostolico, atque Joannis Apostoli discipulo. Is antequam Principes essent, qui Christianam doctrinam profiterentur, in epistola ad Philadelphios haec scribit: *Principes, subditi estote Caesari, milites Principibus, Diaconi Presbyteris, Presbyteri & diaconi atque omnis Clerus, simul cum omni Populo, & Militibus, atque Principibus, sed & Caesares obediant Episcopo, Episcopus vero Christo, sicut Patri Christus: & unitas per omnia servetur.* S. Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, ita Osium Cordubensem Constantinum Magnum in Nicaena Synodo allocutum fuisse scribit: *Desine quaeso, Imperator, ne te misceas Ecclesiasticis: neque nobis in hoc genere praecipe: sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis quae sunt Ecclesiae, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae: ita & tu cave, ne quae sunt Ecclesiae, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.* Post haec Osii verba Athanasius ipse subnectit. *Quando a condito aevo auditum est, quod judicium Ecclesiae auctoritatem suam ab Imperatore acceperit? aut quando unquam hoc pro judicio agnitum est?* S. Ambrosius ep. 53. sic Valentinianum Imperatorem affatus est: *Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea, quae divina sunt, imperiale aliquod jus habere; noli te extollere, sed si vis diutius imperare, Esto Deo subditus: Scriptum est enim:* quae Dei Deo, quae Caesaris Caesari. *Ad Imperatorem palatia, ad Sacerdotem Ecclesiae. Publicorum tibi maenium jus commissum est, non sacrorum.* Habes itaque antiquiores Patres non solum exponentes Ecclesiae jura penes Sacerdotes esse, sed & Principes ipsos ne iis sese immiscerent prohibentes, ac divinam illis minitantes vindictam, dum ea sibi usurpare praetenderent. Quae cum ita se habeant, quis non videat Novatores illos qui summis imperantibus jus erga sacra impudentissima adulatione adjudicant, fundatam a Christo Ecclesiam penitus evertere, atque destruere?

PROPOSITIO V.

Potestas erga sacra, sive jus ferendi Leges ad Dei cultum & Ecclesiae disciplinam pertinentes a Christo Ecclesiae suae collatum in solis Episcopis residet, qui jure divino Presbyteris aliisque Ministris superiores sunt.

Utraque propositionis pars vel ex iis quae hactenus sunt disputata facile comprobari posset. Sed ut in re maximi momenti nil intactum remaneat, eam hic luculentius exponere, ac novis argumentis demonstrare operae pretium esse existimamus. Itaque pars prior in hunc modum demonstratur. In iis potestas inest regendae Ecclesiae, Ecclesiasticasque Leges condendi, qui a nostra aetate ad exordium usque Religionis christianae eam semper veluti a Christo sibi traditam exercuerunt. Hac enim via, & datam a Christo potestatem, & genus hominum in quo eamdem collocaverit, certo cognoscimus. Episcopi vero Ecclesiarum Pastores ritu a Christo instituto ordinati: a nostra aetate usque ad Apostolos, per quos Christus fundavit Ecclesiam, potestate, quam a Christo accepisse certo crediderunt, Ecclesiam texere, legesque ad ejus disciplinam spectantes condiderunt. De Episc. qui modo in Occidente sunt & communionem servant cum Ecclesia Romana, id vocari nequit in dubium, cum inter fidei articulos habeant, potestatem hanc ex Deo habuisse per legitimam ordinationem, & cum eam singuli in suis exerceant Dioecesibus, & communi consilio in Conciliis, Graeci quoque illi, qui schisma sectantur auctore Photio inceptum, absolutum vere a Michaele Cerulario, Jacobitae sive Syri, sive Armeni, sive Cophti, sive Abyssini, qui Dioscorum sequuntur in Chalcedonensi Synodo damnatum & ex Ecclesiae sinu depulsum, ac Nestoriani, qui in Chaldaea, Perside, atque in variis Provinciis Indiae Orientalis haeresim Nestorii in Ephesina Synodo anno 431. damnatam tuentur, ii, inquam, omnes in Syria, Aegypto, Aethiopia, Armenia, Chaldaea, Perside, aliisque remotis regionibus Episc. habent, qui se hanc per legitimam ordinationem a Deo accepisse potestatem credunt, eamque exercent. Id vero palam facit undecimo, octavo, immo & quinto Ecclesiae saeculo fuisse in toto terrarum orbe Episcopos, qui hanc sibi adjudicarent potestatem, eamque a Deo esse certo existimarent. Fac enim deinceps hanc sibi usurpare coepisse auctoritatem. Vel omnes uno eodemque tempore unanimi consensu in id consenserunt, vel uni prius in Ecclesia haec usurpari jura coeperunt; in cujus deinde sententiam aliae successu temporis venere. Quis vero convenisse referet Episc. omnes non solum locorum distantia, & linguarum varietate, sed & omnimoda communione invicem separatos, qui de re hac deliberarent, omnesque in hanc sibi usurpandam potestatem conspirarent? Fieri ne id potuit, quin ulla tam numerosi conventus, tamque mirabilis consensionis memoria remanserit? Neque credibile est unam Ecclesiam hanc sibi tribuere coepisse potestatem, quam aliae deinceps sint imitatae. Nam praeterquam quod hujus novitatis nullum vestigium adest, quaenam haec fuit? Latina? Quis vero credet novitatem hanc nullo Episcopo, ac Principe nullo obsistente & reclamante, in universam latinam Ecclesiam induci potuisse? Quis dicat Graecos immani odio Latinos horrentes, Armenos, Cophtos, Abyssinos, Nestorianosque veluti haereticos ab illis damnatos, voluisse, ac potuisse sine ulla oppositione novitatem ab illis excogitatam amplecti, & quidem tanta circumspectione, ut ne uni quidem vel Ecclesiastico, aut prophano Scriptori res nota fuerit, ut scriptis consignaretur? Itaque necesse est asserere ac omnino pro comperto habere, non aliam fuisse quinto saeculo de auctoritate & potestate Episcoporum universae Ecclesiae fidem, atque sententiam, quam

ea, quæ in Romana, in Græca, ac in tota Orientali Ecclesia nostra hac ætate viget. At eamdem sibi inesse credidere, ac usurpavere potestatem Episcopi omnes quarti, ac trium priorum sæculorum. Notæ enim sunt leges sive canones a totius orbis Episcopis conditi in Concilio Constantinopolitano I. ann 381. & Nicæno I. ann. 325. Nec opus est verbis, ut ostendatur, eadem potestate sacros Antistites usos fuisse illo eodem sæculo in Gallia, in Hispaniis, in Africa, & in Asia, cum sine omnibus noti canones Conciliorum Carthaginensium, Arelatensium, Eliberitani, Antiocheni, Neocæsariensis, Sardicensis &c. Sed ne novatores nostri Lutherani, Calviniani, ac hujusce furfuris reliqui fingant, hoc sæculo in quo pax Ecclesiæ concessa fuit, Ecclesiæ Pastores hanc superbo quodam fastu sibi vindicare, ac usurpare cœpisse potestatem, in medium proferemus priorum sæculorum exempla. Mitto Concilia celebrata in Africa sub Agrippino, & Cypriano, in Asia sub Firmiliano Cæsareæ Episcopo, & quæ Stephanus in caussa rebaptizantium egit, aliaque Concilia, in quibus canones pro Ecclesia regenda conditi fuere. Eusebius lib. 5. hist Eccl. c. 24 & 27. scribit a Victore Romano Pontifice sub finem sæculi secundi Theodorum Byzantinum Coriarium de Christo male sentientem, ejectum ex Ecclesia fuisse, ortamque de tempore celebrandi Pachatis controversiam, indictis cum Romæ, tum alibi Synodis, compositam ab eodem, ac Asiaticos Judaico more luna 13. Pascha celebrare perseverantes, a communione segregasse; Constitutiones denique ac canones, qui Apostolorum nomine circumferuntur, partim ex Apostolicis regulis, partim ex decretis Synodorum primis temporibus ab Episc. celebratarum, originem trahere, celebriorum Auctorum opinio est. Quæ sane ostendunt ab hac ætate nostra ad Apost. usque, Episc. semper potestatem exercuisse decernendi disciplinam, Ecclesiæque Leges condendi, ac certo credidisse Christum hanc eis pollicitum fuisse, ac per legitimam manuum impositionem contulisse. Id autem satis superque esset ad rem conficiendam, cum verisimile non sit tot doctos sanctissimosque viros, qui Ecclesiis præfuere, aut potestatem quam non haberent superbia & ambitiosa quadam tribuere sibi voluisse, aut jura ignorasse, quæ sibi competerent. Sed opus non est conjecturis. Nam scriptura ipsa rem extra omnem controversiam ponit. Hæc enim, ut supra ex Paulo notavimus, positos esse a Deo in Ecclesia Pastores, ait; Ecclesiæ autem Pastores semper & ubique habiti sunt Episcopi, quos Actorum xx. Spiritum Sanctum posuisse legimus, *ut regerent Ecclesiam suam*. Potestas autem, quam loquimur, pastorum est, quibus pascendi Christi oves munus concreditum est, quibusque ligandi, & solvendi, claviumque potestas promissa fuit. Atque hinc Richerii quoque refellitur hæresis, qui toti Ecclesiæ potestatem clavium collatam finxit, Petro vero Apost. & Episc. instrumentaliter, & ministerialiter tantum, seu quoad executionem.

Venio nunc ad alteram partem. Et quamquam ex hucusque disputatis facile patet Episcopos jure divino esse non solum Christiana plebe, sed etiam Presbyteris, & Diaconis superiores, tamen ut in re maximi momenti nil prætereamus, quod ad perspicuam illius dilucidationem conferat, novam demonstrationem afferemus. Principio vero animadverto, ex supra allatis argumentis ostendi eamdem fuisse ab exordio, ac nunc est, Ecclesiæ formam, nec variationis initium designari a Novatoribus posse, quibus quidem si addatur, Epiphanium hæresi 75. & August. de Hær. n. 53. Arium inter hæreticos recensere, quod asseruerit *Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni*, Hæreticos deinceps ob hanc opinionem Wicleffum, Calvinum, aliosque fuisse ab Ecclesia declaratos, facile intelligitur Ecclesiam credidisse semper habere Episcopos a Deo auctoritatem, potestatemque, qua Diaconis, Presbyterisque præsint. Nam Novatores nostræ assertionis novitatem, imo & initium assignare nequeunt: nos vero demonstramus illorum sententiam, cum primum innotuit, continuo erroneam, hæreticamque habitam fuisse atque damnatam. Sed videamus alia argumenta.

Occurrit primo loco ipsum Episcopi nomen, quod cum ab ἐπί, *super* & σκοπέω *considero*, aut *speculor*, originem trahat, idem sonat, ac *superinspector*, & *speculator*. Episcopi nomine in veteri testamento appellabatur, qui Levitis præesset. Esdræ 11. c. xi. 12. Ab Ethnicis Diis suis, quos universarum rerum Rectores putabant, istud idem nomen fuisse tributum, ostendit in annot. ad 1. can. Apostolicum Beveregius testimoniis Homeri, Plutarchi, & Herodiani, ubi observavit etiam *Episcopos* nominari consuevisse viros, qui rebus administrandis præficerentur, idque ex Plutarcho in Numa, & Cicerone lib vii. ep. 11. ad Atticum. Itaque vel ex ipso Episcopi nomine constat his commiti populorum ac fidelium regimen, & præfecturam, quod ipse Paulus demonstravie, dum Act. 20. v. 22 Ecclesiæ rectoribus dixit, *attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. In Apocalypsi c. 2. Episcopi vocantur *Angeli* Ecclesiarum, non alia de caussa, nisi quia Evangelium annuntiabant, & eminenti prædici erant auctoritate. Angeli enim Dei Nuncii sunt, & inter res creatas principem locum tenent. Itaque vel ipsum nomen dignitatem auctoritatemque designat.

Deinde ritus ipse quo ab Ecclesiæ exordio Episcopi promoveri ad hujusmodi ordinem consueverunt, Presbyteris gradu, dignitate, ac potestate superiores esse demonstrat. Presbyter ab uno Episcopo, Episcopus vero a duobus, vel tribus aliis ordinari debet; id vero, ex consuetudine semper ac ubique recepta, & ex antiqua ab Apostolis orta Lege. Hanc enim inculcatam legimus can. 21 Concil. Arausicani, can. 4. Concil. Arelatensis, can. 4. Concil. Nicæni I. can. 1. illorum, qui Apostolici appellantur, ex eo, quod inter antiquas, Apostolicas quoque nonnullas constitutiones complectantur, inter quas Legem de ordinando Episcopo a duobus vel tribus aliis, jure meritoque recensemus. Tum quia, cum hæc semper, ac ubique locorum viguerit, nec ex nova totius Ecclesiæ determinatione post Apostolorum ætatem constituta ostendatur, ex ipsis Apostolis derivata præsumitur; tum etiam quia hac fuisse ratione ordinatum Timotheum, Paulus, prima ad ipsum data Epistola per hæc verba significat: *noli negligere gratiam, quæ data est tibi*.

tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii. Quæ sane verba, præmissa perpetua illa, & constanti totius Ecclesiæ consuetudine de Episcopo a duobus, vel tribus aliis ordinando, satis apte interpretantur de electione & deputatione Timothei ad Episcopatum per prophetiam, & de gratia quam in susceptione ordinis accipit ab Episcopis cum impositionem manuum collati. Nam Episcoporum cœtus & collegium passim presbyterium appellatur; immo cum presbyterium Ecclesiæ senatum exprimat, nihil aptius dici posse videtur ad cœtum Episcoporum designandum. Si Ecclesia viventibus Apost. ritu quodam splendidiori, ac nobiliori, Episcopum ordinari præcepit, horum ordinem presbyteratu digniorem, altioremque habuit; Episcoposque a Deo Presbyteris superiores constitutos, ostendit.

Ac ita revera esse jurisdictio illa demonstrat, quam semper, ac ubique in presbyteros exercuere. Nam presbyteris a primis temporibus vetitum fuit de una in aliam Parœciam migrare absque proprii Episcopi permissione, can. 12. Apost. ac omnia ad nutum Episcopi administrare jubentur, can. 33. quod & Tertullianus quoque asserit lib. de Bapt. c. 17. Rursus jus eis competit ordinandi Presbyteros aliosque Ministros, ut veterum omnium Scriptorum, omniumque antiquorum canonum consensu constat. Quamobrem hoc veluti certo & explorato principio constituto, Epiphanius adversus Arianos concludebat, Episcopos a Deo Presbyteris superiores esse constitutos, quod Episcopi potestatem acceperint creandi presbyteros, non vero contra: & Athanasius Iscarum accusatorem suum presbyterum fuisse negabat, quia a Colluto ordinem susceperat, qui non erat Episcopus. Itaque si Episcopis nomen indictum est, quo juxta Hæbreorum, Græcorum, Latinorumque loquendi rationem is indicatur, qui sacrorum supremus sit moderator, quique aliis ministris præsit, si ritus quo in hujusmodi ordinem cooptatur, eorum supra presbyteros dignitatem significat, si jus ab exordio Ecclesiæ habuit ordinandi, ac veluti sibi filios creandi presbyteros, si Presbyteris aliisque Ministris veluti subditis imperavit; perspicuum argumentum est, Episcopos a Deo institutos fuisse, ac ea donatos auctoritate, & potestate, qua plebi, Ministris, Presbyterisque præsint, & quoad regimen Ecclesiæ dominentur. Hinc a Dionysio Areopagita de Eccl. Hierar. c. 5. Episcopus divinus Pontifex, cui presbyteri pareant, & ab Auctore Const. Apost. lib. 2. c. 18. & 26. Episcopus dicitur, qui omnium curam gerit, vocaturque credentium *Dux*, *Princeps*, *Rex* atque *Dynasta*. Quis ergo dubitet, quin Episcopi sint, quibus jus pascendi, ligandi, ac solvendi, claviumque potestas concessa sit? Ita sane, qui quinto, & quarto Ecclesiæ sæculo scripserunt, sentiebant, quam ob rem Ariani oppositum docentes veluti novatores, ac hæretici ab omnibus habiti sunt, atque damnati. Ac eamdem fuisse antiquorum Patrum fidem facile patet. Africanam Ecclesiam id pro comperto semper habuisse, fidem faciunt Tertullianus, & Cyprianus. Ille lib. de Bapt. c. 17. *Dandi* Baptismi *habet jus summus Sacerdos, deinde Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem, quo salvo salva pax est*. Alter vero in Carthaginensi synodo, cui ipse præfuit, veluti rem omnibus exploratam asseruit, *Apostolis nos successimus eadem potestate Ecclesiam Dei gubernantes*. Ep. 27. docet, *Ecclesiam super Episcopos esse constitutam*; & ep. 65. ad Rogatianum, *Meminisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos Dominus elegit*. Palæstinæ, ac Alexandrinæ Ecclesiæ eamdem fuisse sententiam, Origenes, & Clemens Alexandrinus testantur, nam ille hom. 2. in Jer. de se loquens presbytero, ait, *plus a me exigi quam a Diaconis, ab iis vero plus, quam a laicis, plus rursus ab his, quibus & super Diaconos & super Presbyteros commissum est regimen, principatus Ecclesiasticus*. Clemens autem lib. 3. Pædagogi c. 12. *alia præcepta*, inquit, *data sunt Episcopis*; *alia Diaconis*. Et lib. 6. Strom. *Et hic quoque in Ecclesia sunt progressiones Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum*. Accedunt etiam acta S. Ignatii Martyris edita ab Usserio, & Ruinartio: quæ habent, n. 4. *Honorabant enim Sanctum per Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, Asiæ civitates, & Ecclesiæ*. Epist. Ecclesiæ Smirn. de Martyr. Policarpi, in qua Smirnensis Episcopus S. Martyr. appellatur: & demum indiculi catalogum exhibentes Episcoporum, qui Apostolis successere, ab Iræneo, Tertulliano de Præsc. Optato contra Donat. & Eusebio editi; in quibus cum Irenæo omnes sentiunt, Episcopos Apostolorum esse successores, ab iis ordinatos esse eorumque *ordinatione*, & *successione* veritatem conservatam, & ad nos derivatam. Vide l. 3. adv. hæreses. Quid plura? Ignatius quoque adest vir Apostolicus, & qui Joannis Apostoli consuetudine usus fuerat. Is Epist. ad Magnesianos n. 6. Episcopum præesse Ecclesiis ait, ac Dei locum tenere: ad Trallianos n. 3. Eidem credentes subjectos esse oportere *tamquam Jesu Christo*: & ad Philadelphienses, ait, *attendite Episcopo, & presbytero, & Diaconis*; ac infra *sine Episcopo nihil facite*. Quæ cum ita sint, nemo non videt, omni ætate ac ubique terrarum semper in Ecclesia fuisse Diaconos, ac Presbyteros, præter plebem, qui Episcopo veluti supremo Rectori subjecti essent, ac Episcopos habitos semper esse veluti Apostolorum successores & tamquam ii, qui suscepta ex Deo ab Apostolis, & ab iis ad eos derivata auctoritate, & potestate Ecclesiam Dei rexerunt. Annon hæc satis superque sunt ad demonstrandum constitutam a Deo esse Hierarchiam Ecclesiasticam ac Episcoporum ordinem, qui dignitate & potestate ceteris præeminerent? Sed quæ Scriptura habet, rem extra omnem controversiam ponunt. Mitto Apocalypsis loca, quibus Episcopos præfectos fuisse Ecclesiis declaratur, quibusque sublimi angelorum nomine eorum præstantia, ac auctoritas significatur; unus enim tantum textus Actor. 20. ad rem conficiendam sufficiet: *Attendite vobis*, inquit, Paulus Ecclesiæ Pastoribus, *& universo gregi: in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Cum omnium sæculorum Scriptores memoriæ prodiderint a Spiritu Sancto Episcopos per ordinationem jus pastoritium potestatemque habere, cum omnes ubique gentium Episcopi hanc semper crediderint accepisse in ordinatione auctoritatem, potestatemque, quis dubitet, quin textus ille designet Deum Ecclesiam instituisse suam cum Hierarchia, quam loquimur, & in qua Episcopi jus regendi ab ipso derivatum haberent?

Nec

Nec ullum nobis negotium facessunt, novatorum adversum tam apertam veritatem sophismata. Ajunt enim Scripturam aperte docere eosdem fuisse Apostolorum ætate Episcopos, atque Presbyteros, cum presbyteri Episcopi, ac ii vicissim Presbyteri passim vocentur. Addunt præterea Clementem Romanum, Chrysostomum, & Hieronymum non agnovisse inter Episcopos, atque Presbyteros in primæva institutione discrimen Sed hæc facile corruunt, si animadvertemus.

Primo, quid Episcopi, quid Presbyteri, quid Diaconi nomen significet. De Episcopo diximus supra; ad Diaconum, & Presbyterum quod spectat, Διάκονος Græce, idem sonat ad Latine *Minister*, Πρεσβύτερος vero idem ad Latine *Senior*, quod aliquando ætatis, quandoque honoris, & dignitatis nomen est. Nam ad honores dignitatesque ii eligi solent, qui ætate rerumque gerendarum experientia ceteris præstent; quam ob rem Romani prudentiores ad rempublicam administrandam delectos Patres *seniores*, eorumque collegium *senatum* appellare consueverunt. Hoc posito munia expendentes Episcopi facile intelligemus, eos Christi, & Ecclesiæ ministros fuisse, ac Senatum illum constituisse Ecclesiæ, cujus auctoritate, & consilio omnia moderarentur. Igitur si aliquando Diaconi, sive ministri appellarentur, ut apte aliquod eorum munus explicaretur, atque Seniorum vocabulo apte itidem judicaretur viros esse, quorum cœtus stabilitum a Christo pro regenda Ecclesia Senatum denotet. Itaque demus aliquando Apostolos, veteresque scriptores Ministros, sive Diaconos, & Seniores, hoc est, Presbyteros vocasse Episcopos: quis inde inferat tres non fuisse in Ecclesia ordines, & Episcopos eosdem fuisse ac simplices Presbyteros & Diaconos? Constans, & perpetua omnium sæculorum traditio, ac scriptura ipsa aperte docent tres hujusmodi ordines in Ecclesia fuisse; poterant ergo Episcopi ob ministerium, quod exercerent, vel Senatum, quem constituerent, Ecclesiæ Ministri, ac Seniorum nomine donari, quin ab eadem excluderentur Ecclesia inferiores Diaconorum, & Presbyterorum ordines; non secus ac Barnabas, Andronicus, Junias, aliique a Paulo Apostoli appellantur, ob munia, quæ subiere, quin nos cogant Apostolorum numerum augere. Mirum id non erit iis, qui statuant tunc rem fuisse omnibus exploratam, quo casu, ex promiscua illa appellatione nulla oriri poterat confusio; ut in præsenti apud Apostolicos nulla ambiguitas, ac confusio nulla occurreret, si Episcopi, vel Ecclesiæ ministri, aut Presbyteri nomine in data aliqua occasione appellarentur, ut passim contingit. Immo nequidem demonstratæ assertioni obesse posset, etsi ostenderetur, aliquando Presbyteros, vel Diaconos, super inspectores seu Episcopos fuisse vocatos, cum munus aliquando iis demandari potuerit, ob quod speculatores, inspectoresque dici potuissent. Hinc Theophilactus in Epist. ad Philip. scribit etiam Presbyteros dici Episcopos posse, *quod etiam ipsi populum inspiciant, ut purgent, & illuminent: sed alia esse Episcopi officia, non enim Presbyteri ordinant*. Itaque ex hujusmodi nominibus in personæ dignitatem cadentibus, non in munia, quæ exercerent, ordinis discrimen argumentamur; quo in sensu semper diversos a Deo in Ecclesia institutos ordines designarunt.

Deinde si statum spectemus nascentis Ecclesiæ, haud difficile erit conjicere Apostolos in novis constabiliendis Ecclesiis Episcopos tantum cum Diaconis constituisse, qui crescente deinde fidelium numero, atque Ecclesia exigente, Presbyteros ordinarent, quos vel minoribus urbibus destinarent, aut juxta eorum gradum in Ministerii partem adsciscerent. Quod quidem ab Apostolo ad Tit. 1. v. 4. indicatum arbitror, cum dixit: *Hujus rei gratia constitui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi*. Nec quidpiam asserere vetat, plures quoque in una eademque Urbe, dum idoneos viros reperissent, ordinare consuevisse Episcopos, ut paratos haberent idoneos Antistites pro novis, quas fundarent, Ecclesiis. Quid ergo prohibet hac nos via Scripturæ textus exponere, in quibus Episcopi tantum cum Diaconis mentio occurrit, ut Epist. ad Timoth. c. 3. & alibi, & ubi plures in eadem Urbe recensentur Episcopi: ut ad Phil. 1. v. 1. & act. xx. Hæc sane attenta Ecclesiæ illius ætatis conditione, & ætate illa, in qua nondum institutæ essent Diœceses, verisimilia videntur. Cur ergo ad illorum Scripturæ locorum expositionem afferri non potuerunt, quæ Puritani opponunt?

Hæc ad Scripturam quod attinet. Eadem ratione exponi possunt, quæ ex Clemente Romano objiciunt qui in Epist. ad Cor. n. 42. scribit Apostolos per regiones constituisse viros probatæ fidei in *Episcopos, & Diaconos eorum, qui credituri essent*. Eo vel magis, quia in eadem Epist. Presbyteros ab Episcopis aperte distinguit. Nam n. 1. mandat ut reverentiam exhibeamus Ecclesiæ *Præsulibus, & honorem Presbyteris*; n. 21 *Præpositos nostros revereamur, & Presbyteros nostros honoremus*; & n. 49. hæc scribit, *Summo Sacerdoti sua munera tributa sunt, & Sacerdotibus locus proprius assignatus est, & Levitis sua ministeria incumbunt, & homo Laicus præceptis laicis constringitur*. De Chrysostomo pauca dicenda sunt; ia enim nil aliud contendit, nisi Episcopos, Presbyteros, & Diaconos aliquando appellatos fuisse, Hom. 1. Epist. ad Phil. & xi. 1. ad Timoth. & sua quoque ætate Episcopos nonnullos scribere consuevisse *compresbytero, & condiacono nostro &c.* Discrimen vero aliquod inter eosdem statuit, ac Episcopis ordinandi jus tribuit, quod negat Presbyteris. Etiam Hieronymus eadem habet Epist. ad Evagrium, dum dicit, *quid enim facit Episcopus, excepta ordinatione, quod Presbyter non faciat?* Dum vero ad Diaconorum petulantiam coercendam asserit, initio Ecclesiæ communi consilio Episcopos, & Presbyteros omnia rexisse, *postea vero unum fuisse electum qui ceteris superponeretur*, innuit tantum Presbyteros ab Episcopis in sollicitudinis partem initio admissos fuisse, ut Apostoli, Seniores in sollicitudinis partem vocaverant; postea vero crescente fidelium numero satius duxisse ad schismata removenda ceteris unum præficere, ita ut plura Episcopus statueret, ac præciperet, Presbyteris inconsultis. Sed quid ambigua unius Hieronymi sententia tam perspicuæ veritati obesse potest? Præsertim cum ea Scripturæ expositione nitatur, quæ ex superius a nobis notatis omnino dubia, & incerta demonstratur.

Itaque Christus ita Ecclesiam instituit suam, ut

hæc.

hæc plebe constaret, quæ ovium nomine designatur, ac ministria, & Presbyteris, qui etiam Pastoribus subessent, quos Episcopos posuit ad regendam Ecclesiam, quibusque etiam Legis ferendæ potestatem fecit. At hic eorum occurrit oppositio, qui Optati, & Chrysost. auctoritatem urgent asserentium, Ecclesiam instar Collegii esse in republica: unde inferunt non alia ei competere jura, quam quæ Cujacius, Gottifredus, aliique Jurisconsulti Collegiis competere exponunt. Sed quorum hæc? Annon Optatus, & Chrysostomus fatentur, Ecclesiæ Pastoribus a Deo jus circa sacra, & pro decernenda Ecclesiæ disciplina, concessum? Nil ergo ex horum sententia auctoritati obest Ecclesiæ, eam instar Collegii in republica constituere, dum illius collegii naturam servet, quod Christus instituit, in quod & Principes, & Reges cooptari possint, ac cooptati, oves fiant Pastoribus eorumque Legibus subditæ. Hic non de nominis appellatione, sed de jure, quod sit a Deo Ecclesiæ concessum, deque præscripta ab ipso Ecclesiæ forma disputamus. At Deus Apostolos delegit, & discipulos, ac Episcopos Apostolorum successores. Hos omnium, quotquot Christi fidem suscepturi essent, curam habere voluit, eaque iisdem jura dedit, quibus pro locorum, & temporum varietate Leges aptas concederent ad spirituale bonum promovendum, pœnas in transgressores sancirent, ac contumaces e communione dejicerent. Dum hæc sarta recta maneant, parum obest, quin in republica esse dicatur, quin appelletur Collegium. Qua appellatione donari hoc sensu poterit, quod Christiani in hoc terrarum orbe, & in republica, peregrinorum instar, eorum more vivant, qui cursum absolvere studeant, ut virtutibus instructi ad optatam patriam perveniant, cum eorum sit finis æternæ felicitatis, & gloriæ consequutio.

PROPOSITIO VI.

Suprema in Ecclesia potestas in Romano Pontifice Petri Successore residet, ejusque auctoritati omnium Episcoporum jurisdictio subjecta est.

Propositio hæc variis argumentis adversus Novatores, & schismaticos a Theologis demonstratur. Nos vero cum eo unico fine de ea tractemus, ut notum sit, in quo resideat suprema erga sacros Ritus in Ecclesia potestas, atque ut clare sit explicatum orthodoxam circa hujusmodi disciplinam Systema, indicabimus tantum, unum, vel alterum momentum, quo dogmatica hujusmodi assertio demonstrari solet. Primum itaque constat, Romanum Pontificem Petri successorem esse, tum quod nullus unquam fuerit Episcopus præter Romanum, qui se Petri successorem prædicaverit, tum etiam quia id exploratum est ex perpetua & constanti omnium sæculorum traditione, scilicet, ex Irenæo lib. 3. c. 3. Tert. lib. de præscr. c. 36. Cypriano lib. 2. Ep. 3. Epiphanio hæresi 26. Augustino aliisque. Constat vero ex Sacris litteris, Petrum peculiari prærogativa fuisse donatum, per quam in Fratres, hoc est, in Episcopos omnes jurisdictionem habuit. Christus enim non solum populi, sed etiam fratrum ei curam commisit, dum Lucæ c. 22. v. 32. ait: *rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Dum Joannis 21. v. 15. & seq. eum jubet non solum agnos, sed etiam oves pascere, hoc est, non solum populum, sed etiam fratres sive Episcopos, ut Chrysostomus in hunc locum interpretatur, & post ipsum Theoph. & Bernardus lib. 2. de consideratione. Dum denique Matth. 16. v. 18. & seq. inquit, *tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram &c.* Non est qui non videat, hic ob singularem a Petro factam de Christi divinitate confessionem singulare ei privilegium fuisse collatum, in eo situm, ut Christi Ecclesia supra ipsum tamquam super firmam petram fundanda ac stabilienda esset; ut Petro eam regente, portæ inferi prævalere non possent; & ut denique in omnes omnino jurisdictionem haberet; quæ singulari ea concessa Clavium potestate designatur. Ne vero ullus ambigendi sit locus, notare hic necesse est, Christum Syriace locutum dixisse Petro, tu es cepha, hoc est petra, & petra quoque legitur in textu græco; quamobrem dubitari non potest, quin Petrum, petram voluerit esse illam, supra quam Ecclesia fundata est. Deinde notum est, hanc jurisdictionem, quæ Petro collata fuit, ut necessariam ad conservandam in Ecclesia Fidei, cultus, & disciplinæ unitatem & ordinem, Romanos Pontifices semper exercuisse. Patet id ex eo, quod initio secundi sæculi Marcio Hæreticus a proprio Episcopo in Ponto excommunicatus, Apostolicam Sedem adierit, ut illius auctoritate Ecclesiæ communioni restitueretur; quod circa finem ejusdem sæculi, orta in Asia controversia circa diem, quo Pascha celebrandum esset, caussa delata sit ad Victorem Romanum Pontificem, ut ipsius auctoritate scandala ex Ecclesia amoverentur, ac circa hujusmodi disciplinæ caput unitas in Ecclesiis omnibus conservaretur: quod denique tertio Ecclesiæ sæculo, contendentibus Firmiliano in Asia, & Cypriano in Africa, baptizatos ab Hæreticis esse iterum baptizandos; Stephanus Romanus Pontifex eos ad servandam hac de re antiquam traditionem, etiam excommunicationis minis obligare voluerit.

Hæc satis sunt ad ostendendum jurisdictionem, quam Romanus Pontifex in Petri persona, cujus Successor est, accepit etiam tribus prioribus sæculis, ut rerum circumstantiæ ferebant, in universam Ecclesiam exercuisse. Hujus autem rei luculentiora, & frequentiora suppetunt in sequentibus sæculis exempla. Hinc in primis in Oriente celebratis Conciliis omnium Patrum consensu, tamquam Primas, & Ecclesiæ caput, & supremus Rector habitus est, ut ex eorumdem actis liquet, &, ut alia mittam, in Florentina Synodo, Græcis etiam consentientibus, decretum prodiit, quod sequitur: *Definimus Sanctam Apostolicam Fidem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem Successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium.*

Atque hinc patet solum Romanum Pontificem posse universæ Ecclesiæ præscribere Ritus, atque stabilitos & universim receptos mutare, aut circa eorumdem usum dispensare. Reliqui vero Episcopi, etsi dis-

dispensare, vel mutare possint ordinaria auctoritate ritus, quos ipsi, vel eorum prædecessores in usum propriæ diœceseos constituere, ut jejunia, dies festos, processiones &c. tamen circa ritus, vel ab Apostolica Sede constitutos, vel in Conciliis Generalibus præscriptos, aut Ecclesiæ universæ Orientalis usu, & consuetudine comprobatos, nihil nisi ex delegatione, seu concessione Apostolicæ Sedis innovare possunt. Vide ea, quæ in appendice de legibus disputavimus. Quamobrem Conc. Trid. sess. VII. c. 4. can. 13. ait: *Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione usurpari consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse; Anathema sit.*

Igitur ex Ecclesiæ præcepto in solemni Sacramentorum administratione quisque tenetur ritus receptos & approbatos adhibere. Quamobrem graviter peccant, qui eosdem omittunt: Si etiam contemnant, vehementer hæreseos suspecti habendi sunt; Hæretici vero si contendant & teneant, sine peccato omitti posse pro libito, vel a quolibet Ministro mutari. Jure itaque meritoque Apostolica Sedes Missionarios illos improbavit, atque reprehendit; qui in Madurensi, eique finitimis Regnis, vel ex præsumpta cujusdam Episcopi dispensatione, aut propria auctoritate in solemni Baptismi administratione omittebant insufflationes, salivam, unctionesque, quod hujusmodi gentes antedictas cæremonias horrerent. Rite autem omittuntur durante dispensatione Apostolicæ Sedis, quam ad imitationem suorum Prædecessorum, etiam Sanctissimus D. N. Benedict. XIV. ad decennium concessit, ut infra indicabimus.

CAPUT V.

Romanæ atque Catholicæ Ecclesiæ Ritus a superstitionis nota vindicantur.

Ritus superstitiosi sunt, vel superflui sive vani, vel falsi, aut idololatrici, ut nobiscum Novatores fatentur. Romana autem atque Catholica Ecclesia, nec probat, nec usurpari patitur ritus, qui ad unam ex illis tribus superstitionis speciebus referantur. Nam ritus hujusmodi damnat, atque animarum Pastoribus præcipit & inculcat, ut circa sacras cæremonias populum christianum instruant, ne ex abusu inutiles fiant: atque omnes ex Ecclesiæ institutione, & eo fine adhibitæ, quo ipsa cæremoniis uti præscribit, ea, quæ vere Deus revelavit, menti offerunt, & ad Dei gloriam semper referuntur. Id legentibus rituales libros, quos Ecclesia probat, fit illico manifestum: quippe in iis nulla præscribitur actio, quæ ordinata & decens non sit, atque apta ad ea menti offerenda, quæ per ipsum Ecclesia significare vult: nullæ sunt preces, quæ ad Deum, ut supremum rerum omnium largitorem, non referantur. Si ita ritus nostros expenderent Novatores, non adeo faciles essent ad damnandum distinctas sacrorum Ministrorum vestes, cantum in psallendo, non vernaculæ linguæ usum in sacris liturgiis, candelarum usum, thurificationes, lustralem aquam, *Agnus Dei &c.* quæ sacramentalia vocantur, consecrationem Ecclesiæ & Altarium, benedictiones, seu baptismos, ut vocant, Campanarum, & alia hujus generis.

Sed videamus quam sint hac in re inepti Novatores. Quis ignorat sacras vestes ad gloriam decoremque divini cultus pertinentes in veteri testamento commendari? Videatur Exod. 28. 1. Reg. 2 Neque in Christi Ecclesiam recenter inventas esse, jure clamant. Nam Nazianzenus or. 2. *sacerdotalem stolam*, Conc. Laodicenum psallentis Clerici *orarium*, & Eusebius H. E. c. 24. ex Policrate Ephesino, Pontificale refert πέταλον hoc est, vittam sive laminam appellatum, quo Joannes Apostolus utebatur. Rursus Stephanus ad Pontificatum evectus, jussit, ut Sacerdotes & Levitæ *vestibus sacris* uterentur. Sigebertus arguit Vandalos ad ann. 441. quia vestes sibi fecerant *ex sacris palliis, & vestibus*, ac similia de Genserico illorum Rege narrat Victor Vitensis. Sacra vestimenta laudant Hincmarus, Ratherius Veronensis, Cyrillus Hierosolymitanus, apud Sozomenum lib. 4. c. 24 aliique. Extat præterea vetus pictura in cœmeterio Priscillæ exprimens S. Pii I. & Pastoris Presbyteri sacra indumenta, ut videre est apud Aringhum Rom. Subter. Tom. 2. pag. 305. & Blanchinium in not. ad Anastasium. Ciampinus quoque in disquisitione de duobus emblematibus sacras vestes delineat ex vitreo orbiculo ætatis, ut ipse opinatur, duorum Philipporum, qui Consules fuere ann. 247. sedente Fabiano in Cathedra Petri.

Neque Psalmodiam, & cantica, quæ adhibemus, jure reprehendunt. An non legimus apud Paulum ad Ephes. v. 19. *loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino?* In quæ verba Hieronymus habet, *si cantet servus Christi, ut non vox canentis, sed verba placeant, quæ leguntur*. Rursus quis ignorat cantum alternatim in Ecclesia a primis temporibus usurpari cœpisse? Id Ignatium instituisse in Antiochena Ecclesia habetur in actis Martyrum ab Usserio, & Ruinartio editis p. 8. scribitque Socrates lib. 16 c. 8. Auctor vero q. ad Orth. inter opera Justini edit. Peironii p. 60. ait, *retentum* in Ecclesia cantum, *quoniam moves animum ad ardentem cupiditatem rei, quæ in cantibus delectat, sedat motus, qui in carne excitantur*. August. lib. 9. Conf. c. 7. Ambrosius laudat quod secundum morem Orientalium instituerit, ut psalmi, & hymni canerentur, *ne populus mœroris tædio contabesceret*. Ut alia vero mittam, Lucianus ipse in Philopatro conviciatur Christianis *ad hymnos tota nocte decantandos vigilantibus*. Et C. Plinius in Epistola ad Trajanum, de qua Tertullianus c. 2. Apolog. Euseb. lib. 3 c 35. & Hieronymus in Chronico, refert de Christianis; *quod soliti essent ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem*. Adeo hæc clara sunt, ut Novatores in dubium revocare non possint. Ne vero abusus qui in hujusmodi cantibus occurrunt, vitio nobis vertant, sciant necesse est, Romanam Ecclesiam docere, hortarique Episcopos omnes, ut quoad fieri possit, abusus hujusmodi de medio tollantur. *Hoc*, inquit Bened. XIV. de Synodo Diœc. lib. xi. c. 7. *Hoc proculdubio ad Episcopi officium pertinet, ut Synodalibus decretis Ecclesiasticæ musicæ rationem, quatenus in Diœcesi sua opus esse*

esse cognoverit, ad certas regulas redigat, atque componat, ut corda fidelium ad pietatem excitet, non aures solas, sicut fit in theatris, inani voluptate demulceat. Videatur integrum caput, in quo Encyclica ab ipso edita ac tom. 3. Bull. n. 3. impressa laudatur; usus deinde improbatur eorum, qui sine necessitate, ac solo Ecclesiæ in cantu servienti fine exercitantur: atque hominum cantum, aliaque in Ecclesia tolerari asseritur, quæ tolli non possent, quin Pastores, quibus *populorum amor ad munus suum utiliter gerendum maxime necessarius est, eorum animos a se ultro abalienare, sibique molestias & offensiones sine caussa parare velle videantur.* Porro in encyclica ista Episcopis ditionis Ecclesiasticæ jubet, ut *organo, aliisque nonnullis instrumentis retentis, ea dumtaxat ab Ecclesiarum choris eliminare studeant, quæ theatralibus ludis potius, quam sacris locis & actionibus convenire videntur.*

Sed ajunt, quorsum psallere, ac sacras liturgias incognita lingua celebrare? Quid enim inde fructus ac spiritualis alimenti plebs Christiana percipiet, quæ verborum sensum non tenet? At facile patet Novatores hæc objicientes antiquam, & universalem Ecclesiæ consuetudinem ignorare. Nam exploratum est, ex iis quæ de Orientalium ritibus disputaturi sumus, non solum Latinos, sed etiam Orientales omnes psallendo, ac sacra perficiendo linguam, quæ vernacula non est, adhibere. Græci, Armeni, Syri, Chaldæi, Cophti, Æthyopes, Orientales denique omnes ab antiquis temporibus lingua sacra faciunt, quæ vernacula non est. Immo facile quoque ostendi potest, vel a primis temporibus id fuisse in more positum: Nam cum Latina tantum, & Græca lingua universim sacra fierent Apostolorum ætate, ac sequentibus inde temporibus, quis dicat in tota Africa Romano subdita Imperio, Latinam linguam, qua sacra ibi fiebant, populo, plebique fuisse cognitam? aut notam fuisse toti plebi Orientis Græcam linguam, quæ generatim in regionibus illis adhibebatur? Aliud itaque est de privatis, aliud de publicis orationibus asserendum. Dum de privatis loquimur, conveniens est, ut quisque proprio, ac sibi explorato idiomate loquatur, sed ubi de publicis agitur, satius est publico uni ore, atque Ecclesiæ spiritu duci, quam certo scimus nobiliori intentione dirigi, sublimioribusque verbis loqui, quam possit excogitare universorum hominum ingenium, vel eloquentia. Rursus semper fuere in Ecclesia Pastores, qui ex officio explicare populo tenerentur, quæ in publicis Ecclesiæ functionibus repræsentantur, & fiunt. Nec defuerunt Ecclesiæ caussæ, quæ ad hanc servandam disciplinam impulerint. Prima est, ut facilius unitas servetur, quæ linguarum varietate, ob maximam quæ inde sequeretur confusionem, facile perderetur. Et sane quæ confusio non esset, si omnes, qui Romanæ Ecclesiæ ritum servant, patrium sermonem adhiberent? Ubi tum esset mutua illa in sacris communio inter Hispanos, Gallos, Germanos, Polonos, Italosque, quæ in præsentia viget? Secunda caussa fuit, quia vernaculæ linguæ ob aliarum gentium incursiones mutationi, ac perpetuæ vicissitudini subsunt; in sacris autem has novitates admittere non convenit, ob simpliciores, qui novitatibus facile turbantur. Atque hinc tertia quoque caussa patet, quia ex tot, quæ fierent sacrorum librorum versiones, vix novitates, dissidia, erroresque caveri possent, quæ res passim inde sequuntur. Hæc itaque in caussa fuere Ecclesiæ, ut antiqua, & quæ variationi non subsint lingua a ministris sacra fierent; quibus tamen præcepit, ut Populis, quæ scitu sunt necessaria, explicarent.

Quoad cereorum usum, sat erit afferre, quæ Hieronymus adversus Vigilantium disputavit lib. 2. *Quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam habent mercedem. Quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Unde & virgines illæ Evangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad Apostolos dicitur: sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Itaque non ad fugandum tenebras tantum, sed in typum spiritualis luminis, & ad ostendendum lumen nobis ex Evangelio datum, unde spiritualis lætitia est, cerei adhibentur: & quidem ab ipsis Ecclesiæ incunabulis, ut ex Nazianzeno contra Julianum invectiva 2. aliisque antiquis Scriptoribus constat.

De thuris usu pauca dicemus. Cujus rei exempla passim in veteri testamento occurrunt, ex novo vero Lucæ 1. & Apocalyps. 8. Atque a Christianis adhiberi solet, ut orationis est symbolum, divinique cultus. Hujusce usus mentio fit can. 3. Apost. a Dionysio de Eccl. Hierarchia c. 3. in Actio. Concil. Chalced. ab Ambrosio lib. 1. in Lucam; & ex eo constat etiam quod antiqua sint in Ecclesia Thimia. materia, seu Thuribula, cum Anastasius in Silvestro dicat duo aurea dedisse Constantinum Lateranensi Basilicæ.

Aspersio lustralis aquæ, quæ interioris ablutionis est symbolum, & per Ecclesiæ preces sanctificata plurimum valet ad dæmonem expellendum, obtinendamque supernam benedictionem, instituta ab Apostolis ostenditur a Baronio, Bona, Bellarmino, & Blanchino in notis Tom. 2. Anastas. p. 83 Illius mentio habetur lib. vii. cap. 44. Const. Apost. apud Synesium epist. 121. Theodoret. lib. 1. c. 21. Hist. Eccl. ubi narrat, a Marcello Apamenorum Episcopo sparsa aqua benedicta fugatos fuisse dæmones, & apud Hieronym. in Hilarione 2. part. Tom. iv. ubi refert dissipatas ejusdem aquæ aspersione Ethnici Aurigæ præstigias. Hæc satis sunt ad ostendendum semper, ac ubique obtinuisse. Sed quid, si dicamus de novo fuisse ab Ecclesia institutam? Satis enim superque probavimus hanc a Christo inditam ei esse potestatem.

Ad alias benedictiones quod spectat, satis notæ sunt in antiqua disciplina *Eulogiæ*, panes scilicet benedicti, quos in communionis tesseram fideles invicem mitterent. Cujus rei mentio occurrit in can. 14. Conc. Laodiceni, in lib. 1. de pecc. merit. & remiss. apud Augustinum, & in Sulpicii Severi Hist. in S. Paulini Epistolis, aliisque antiquis Ecclesiæ monumentis.

Cinerum quoque, palmarum, ceterorumque benedictionem antiquæ Ecclesiæ commemorat. Scilicet, usus cinerum in iis adspergendis, qui publicam poenitentiam agerent, memoria extat apud Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium, & in can. 63. Conc. Agathensis. Quid ergo mali est, horum usu mortis memoriam homini offerre, atque ita ad poenitentiam excitare? Palmarum benedictio, quorum usu

trium-

triumphalis Salvatoris nostri ingressus in Urbem Jerusalem in memoriam revocatur, & quæ pro pacis gratiæque symbolis habentur, octavo certe sæculo antiquior est, cum hujus cæremoniæ memoria extet in Sacramentario Gregorii Magni, ac in vetusto quodam Kalendario a Martenio edito, cujus sententia codex ante quintum sæculum exaratus censetur, mentio fiat *Dominica in Palmis*. Cerei quoque Paschalis usus & benedictio ex antiquis ad nos derivavit. Sigebertus in Chronico, Leo Ostiensis, Amalarius, Rupertus, & alii Zosimum Papam paullo post initium quinti sæculi institutorem faciunt; sed recte observat Baronius ad ann. 418. hujus cerei usum Zosimo antiquiorem fuisse, cum Anastasius, ac Liber Pontificalis tradant constituisse Zosimum, ut cereus, qui accendi tantum solebat in Basilicis, benediceretur, ac adhiberetur in Parœcia. Accenditur Paschalis cereus ob memoriam resurrectionis Christi, Concil. Tolet. IV. & ob Evangelicæ fidei & gratiæ splendorem.

Superest nunc ut pauca dicamus de cereis benedictis Agni imaginem præseferentibus, qui vulgo *Agnus Dei* vocantur. Hujusmodi imagines *Agni* ex cera pura & virginea confectæ Symbolum habentur Agni immaculati Christi Jesu, qui absque ulla contagione ex Virgine prodiit. Non immoramur in eorum demonstranda antiquitate, etsi scimus Vincentinum Bernardum, Gretserum lib. 2. de benedictione, aliosque quinto sæculo antiquiores esse, demonstrare; sat enim nobis est a pluribus sæculis in usu esse, atque a Summis Pontificibus solemniter benedici, ac maxima cum devotione a fidelibus suscipi solere, ob Symbolum Christi Jesu, quod exhibet, & quia a Summis Pontificibus benedicuntur, ac fidelibus commendantur, ut ob Ecclesiæ preces benedictionesque eorum delatione ex Christo imperii dæmonis eversose se maximum adversus dæmonis insidias habere confidant præsidium. Si caussam institutionis, quam Baronius affert, expendamus, nil hac cæremoniæ institutione prudentius Ecclesiam agere potuisse comperiemus. *Christianes*, inquit ille, *ex Bullis Ethnicorum, quas parvulis suis fascini avertendi caussa appendebant, occasionem sumpsisse ut recens baptizates Bullis, sed sacris insignirent, superstitione in Religionem mutata*. Hæc institutionis caussa fuit; nec iis agnis vim ullam intimam esse credimus, sed quidquid ex illorum delatione optamus, ex Christo, cujus præ se imaginem ferunt, & ex publicis Ecclesiæ precibus institutaque ab ipsa cæremonia, obtinere confidimus. Quid in hoc superstitionis est? Ecclesiæ sane hujusmodi instituendi cæremonias jus a Deo concessum esse demonstravimus, atque æqua & sancta fuit ejusdem in hac institutione œconomia. Maximum Ecclesiæ præsertim Romanæ semper studium fuit, ut Bened. XIV. lib. XIII. de Synodo Diœcesana cap. 17. observavit, *ut publicis offensionibus & scandalis consultissimum aliquando remedium adhiberet, studens criminosis quibusdam actionibus alias substituere vel las cælestique præmio dignas; atque ita Religionem impietati subrogavit, sanctaque metamorphosi inducta, quod improbandum erat, immutavit. Nemo non scit, quod essent Lupercalia, quæ ab Evandro, ut ferebatur, instituta, mense Februario celebrabantur. Ut autem probabilis fert opinio, a S. Gelasio I. Pontifice Sæculo V. proscripta fuerunt, subrogata in ipsorum locum pia supplicatione, quæ Festo die Purificationis B. M. V. ab Ecclesia habetur*. Atque hinc alterius quoque cereorum benedictionis origo detegitur, & illius usus cum institutione, tum etiam objecto atque fine rectus ac sanctus demonstratur.

Præcipua eorum argumenta ad quatuor capita facile revocantur. Primum, quod cæremoniarum pleræque ex Synagoga, aut ex Idololatra gente originem trahant. Præterea, quia, ut ostendit Claudius Vert, vestes, cerei, thura, & alia id generis ex necessitate, vel usu locorum primum fuerunt usurpata, ac deinceps veluti cæremoniæ habita sine institutione ulla. Deinde, quod earum quamplurimæ ad agendum interiorem Dei cultum nullo modo conferant, adeoque inutiles sint, plures vero omnino falsæ; cujusmodi sunt illæ, quæ vel purgatorium, vel transsubstantiationem, aut aliæ, quæ dogmata significant, quæ ipsi respuunt. Denique Idololatriam saltem imperfectam inesse putant in usu & cultu sacrarum imaginum, & reliquiarum, atque in invocatione Sanctorum.

Sed si, ut par est, exponatur doctrina, quam Orthodoxa tradit Ecclesia, hujusmodi sophismata illico corruunt. Ad primum quod spectat, satis superque ostendimus *Proposit. IV. cap. I.* sacros ritus superstitionis simulari non posse, quod antea superstitiosi cultus cæremoniæ fuerint, si deinceps legitima auctoritate, mutato significato & fine, ad obsequium, cultumque veri Dei promovendum, augendumque referantur. Ex objecto enim & fine sacri ritus metiri debent. Ita vero præscribi atque usurpari ab Orthodoxa Ecclesia cæremonias, quæ antea vel ab Hebræis, vel a gentibus adhibebantur, eas rite expendenti manifestum fit.

Ad secundum, ajo, turpiter errasse Claudium Vertium, si putavit nullam omnino fuisse in Ecclesiasticis cæremoniis mysticam, & symbolicam significationem, sed ob Ministrorum commodum, locorumque consuetudinem fuisse institutas: ferri vero ipsius opinionem posse, si contendat prædicta ex caussis nonnullas originem habuisse, sed retentas deinceps, ac in Sacrorum usu conservatas, ob mysticam symbolicamque, quæ eisdem deinceps accesserit ex instituto Ecclesiæ, significationem. Quæ quidem significatio in omnibus adest, ac plerumque per preces exprimitur, cum quibus conjungi debent, aliquando indicatur in rubricis, quæ eorumdem usum præscribunt, quandoque vero ipsæmet actiones a sacris Ministris expressæ cogitationes in Christianorum mentibus excitant divinum cultum foventes.

Ad tertium respondemus, Catholicam Ecclesiam, ritus qui inutiles seu supervacanei sint, omnino damnare; atque animarum Pastoribus præcipere, ut supra etiam innuimus, ut Christianum populum circa sacros ritus instruant, ne ex negligentia vel abusu inutiles vanique fiant. Neque falsos ritus Ecclesia nostra probat. Quippe dogmata illa, quæ Novatores respuunt, quæque Ecclesia cæremoniis suis Fidelibus credenda inculcat, ab ipsis Apostolis, ex quibus ipsa descendit, & a quibus Fidei depositum habuit, accepit; & ante duo sæcula etiam Novatorum hominum majores eadem dogmata cum Ecclesia profitebantur, quæ revera dicitur, & est Apostolica, non vero

vero Reformata, vel Calviniana, vel Anglicana, vel Lutherana, aut alio denique nomine appellata, quo Novatorum ſectæ deſignantur.

Venio nunc ad tertium caput. Neque circa uſum cultumque ſacrarum imaginum, & reliquiarum, ac invocationem Sanctorum quidquam occurrit, quod jure Novatores reprehendere valeant, ſi rite intelligant doctrinam, quam Catholica exponit Eccleſia. Incipiamus ab imaginum uſu. Sacras imagines vocamus, imagines Chriſti, Deiparæ & ſanctorum hominum, aut eas, quæ exprimant Angelos, æternum Patrem, aut Spiritum Sanctum ea forma, ſub qua Prophetis, vel aliis ſanctis hominibus ſacræ Scripturæ apparuiſſe indicant. In iis vero quid eſt, quod reprehendi poſſit? Non imago ipſa; quippe de ſe mala non eſt, nec lege ulla prohibita. Non uſus; nam in memoriam revocat hominum Chriſtum Dominum, & ea quæ Chriſtus pro nobis egit, aut Sanctiſſimam ipſius Matrem, vel ſanctos homines, quos Deus ob inſignes virtutes cæleſti gloria donaverit; aut denique Sacræ Scripturæ hiſtorias, in quibus ea narrantur, quæ appariſiones in figura corporea vel Dei, aut Angelorum exhibent, vel quæ Deus pro noſtra ſalute fecit. Quid in iis Novatores reprehendendum oſtendunt? An non utiles ſunt cogitationes, quas in hominum mentibus excitant? Nemo ſane negat utiles eſſe Reipublicæ imagines, quæ antiquas hiſtorias exprimant, quarum memoria regendæ reipublicæ utilis ſit, & quæ res geſtas deſignent illorum hominum, qui fuerunt de eadem republica optime meriti, ut cives ad illos imitandos provocentur. Cur ergo utiles non erunt imagines, quæ hominum memoriæ offerant factas a Deo, ſub certa figura apparente, ſive per Angelos ſuos humana forma donatos, revelationes, aut collata humano generi beneficia, quæque conſiderationi noſtræ ſubjiciant Chriſtum Salvatorem noſtrum, Matrem ipſius, ſanctoſque homines, qui nobis exhibent veræ virtutis exempla, qui nos movent ad fidem illam profitendam, pro cujus defenſione ſubiere ſupplicia, quique ſpem in nobis fovent illius beatitudinis, quam ii divina gratia, veluti laborum mercedem, ſunt conſequuti? En imaginum uſus, ut Romana Eccleſia præſcribit. Videatur Tridentina Synodus ſeſſ. 25. *Illud vero*, inquit, *diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis, picturis, vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & aſſidue recolendis; tum vero ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolum, quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ a Chriſto ſibi collata ſunt; ſed etiam, quia Dei per Sanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moreſque ſuos componant: excitenturque ad adorandum, ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam.*

Ajunt vero imaginum cultum idololatriam eſſe, ideoque illarum uſum illicitum, quod ad idololatriam provocet. At injuria id aſſerunt. Sacrarum enim imaginum cultus, qua ratione a Tridentina Synodo præſcribitur, omni ſuperſtitionis ſuſpicione caret. Nam hæc mandat Eccleſiæ Paſtoribus, *ut fideles diligenter inſtruant, docentes eos imagines Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur ineſſe aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quod ab eis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in Idolis ſpem ſuam collocabant, ſed quoniam honos, qui exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant, ita ut per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur, id quod Conciliorum, præſertim vero ſecundæ Nicænæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores ſancitum eſt.* Quæ cum ita ſe habeant, ubi eſt Idololatria, vel etiam ſuperſtitionis umbra in cultu, quem Romana Eccleſia ſacris imaginibus deferendum eſſe docet? Hoc enim cultu, non imagines, non divinitatem, aut vim aliquam, quæ in imagine fingatur, ſed id veneramur & colimus, quod imagines menti cognoſcendum exhibent; ſcilicet, Chriſtum Dominum, Deiparam, Angelos, ſanctoſque homines, qui cum Chriſto in Cælis regnant; motivum autem noſtri cultus in Deipara, in Angelis, ſanctiſque hominibus, non eſt naturæ quædam proprietas ſive conditio, ſed gratia Dei, qua Sancti ſunt & Deo chari, ſed dignitas, excellentia, aut ſupernaturalis prærogativa, qua a Deo exornantur, ac veneratione digni ſiunt. Quamobrem noſtri cultus objectum, ut vocant, formale, eſt Dei gratia atque ſupernum divinæ liberalitatis donum, quo fit, ut hac veneratione & cultu Deus ipſe glorificetur, qui hac de cauſſa glorioſus dicitur in Sanctis ſuis. Igitur cultus, quo Deiparam, Angelos, ſanctoſque homines veneramur, ad Deum ipſum refertur, qui eo glorificatur. At veri Dei cultus ſuperſtitione caret. Item Templa, & Altaria non ſanctis hominibus, ſed Deo dicamus in honorem Sanctorum, quos ipſe gratia, & gloria ſua honore dignos fecit.

Eadem ratione a ſuperſtitione vindicamus cultum, quo Sanctorum reliquias proſequimur. Ait Tridentina Synodus, loco ſupracitato: *Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viventium ſancta corpora, quæ viva membra fuerunt Chriſti, & templum Spiritus Sancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, a fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præſtantur.* Colimus ergo SS. corpora, quod fuerint in hac vita viva Chriſti membra, & templum Spiritus Sancti, ut ait Apoſtolus 1. ad Cor. cap. 3. v 16 quodque ad æternam vitam ſuſcitanda, & glorificanda ſint, ac multa per ea beneficia hominibus præſtentur. Quid vero eſt in hujuſmodi cultu, quod ad augendum hominis erga Deum amorem, ad fovendam fidem, & ſpem, & ad glorificandum Deum non referatur? In quo ergo ſita eſt ſuperſtitionis ſuſpicio?

Docet propterea Catholica Eccleſia in ſupracitata Synodo *Sanctos una cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre; bonum, atque utile eſſe ſuppliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter Redemptor & Salvator eſt, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere.* Nos hic non ſuſcepimus demonſtrandum, Sanctos cum

Chri-

Christo in Cælis regnare, nostrarum precum conscios esse, atque Deo nostras orationes offerre; id enim pro certo habemus, & cum ex Scriptura, tum ex constanti omnium sæculorum traditione a nostris Theologis luculenter ostenditur; sed eorum invocationem omni superstitione carere demonstramus. Nam confugere ad eorum orationes & opem, ob obtinenda a Deo per Jesum Christum Filium ejus beneficia, non est eis divinam prærogativam, vel honorem, qui superstitiosus sit, tribuere. Ipsos enim spectamus ut homines Dei gratia cælesti gloria præditos, ac ejusdem Dei amicos constitutos, qui perfecta illa, quam habent, caritate ducti, pro hominibus Deo orationes suas offerunt, quique scientia illa, quam Deum intuendo habent, cum nos, cum nostras petitiones agnoscunt, atque ad impetranda pro nobis a Deo beneficia per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum moventur, dum suppliciter eos invocamus. Hanc autem invocationem, non necessariam, sed utilem dumtaxat asserimus. In iis autem perspicuum est, nos Sanctis hominibus in cælis cum Christo regnantibus nec divinam aliquam prærogativam, nec indebitum honorem tribuere, sed eosdem considerare, ut Dei amicos cælesti gloria donatos, qui, ut Sacræ litteræ describunt, sunt ante thronum Dei, atque serviunt, ac pro nobis orant.

Nota. Ex iis, quæ diximus, abunde patet, injuria Novatores sanctorum hominum cultum superstitionis accusare. Sed ut clarius pateat quantum Romana Ecclesia superstitiones horreat & abusus omnes, qui in Divino cultu occurrere possint, paucis indicabo, quæ in eadem Synodo Tridentina pro præcavendis abusibus circa sacras imagines, Sanctorumque cultum, stabilita sunt. Primo itaque universim mandat, ut si qui abusus in has sanctas & salutares observationes irrepserint, omnino tollantur, *itaut nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quod si aliquando historias & narrationes Sacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea Divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, aut figuris exprimi possit*. Secundo, ut *omnis superstitio in Sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur, & Sanctorum celebratione, ac Reliquiarum visitatione homines ad commessationes, atque ebrietates non abutantur; quasi festi dies in honorem Sanctorum per luxum ac lasciviam agantur*. Tertio præcipit, ut tanta circa hæc diligentia & cura ab Episcopis adhibeatur, *ut nihil inordinatum, aut præpostere, & tumultuarie accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhonestum appareat*. Quatro denique, ut a fidelius hæc omnia serventur, statuit, *nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia, insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula, ac novas Reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente & approbante Episcopo, qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati & pietati consentanea judicaverit. Quod si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat, Episcopus antequam controversiam dirimat, Metropolitani & comprovincialium Episcoporum, in Concilio Provinciali sententiam expectet, ita tamen, ut nihil, inconsulto Sanctissimo Romano Pontifice, novum, aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernat*.

CAPUT VI.

De Ecclesiæ Orientalis Ritibus, eorumque varietate.

IN superiori capite exteriorem cultum, ritusque Catholicæ Ecclesiæ ab Hæreticorum, qui in Occidente sunt, criminationibus vindicamus. Nunc de Orientalis Ecclesiæ Ritibus dicemus. Idque in tribus distinctis paragraphis: in primo Orientalem Ecclesiam universim describemus; in altero Schismaticorum & Hæreticorum, qui in ea sunt, tum Sectas, tum præcipuos errores indicabimus: in tertio vero varios, qui in Ecclesia Orientali sunt Ritus, exponemus.

§. I.

Describitur generatim Orientalis Ecclesia.

IN Orientali Ecclesia ab Apostolorum ætate Alexandrinus, & Antiochenus Antistites, post Romanum Pontificem, reliquis universi Orbis Episcopis honore ac prærogativis præeminuerunt. Nam in Nicæna Synodo omnium generalium prima, anno 325. celebrata, Canone VI. statutum fuit, ut antiqua consuetudo servaretur circa Alexandrinos & Antiochenos Episcopos, qui Summi Metropolitani appellati sunt. Leo autem Magnus circa medium V. sæculi epist. 53. quæ est ad Anatolium, scribit hujusmodi consuetudinem ex Apostolo Petro originem trahere. Neque id in controversiam revocari potest: nam exploratа res est, Alexandrinam Ecclesiam Apostolum Petrum per Marcum, Antiochenam vero per seipsum fundasse. Itaque cum Nicæna Synodus definierit, ex antiqua ab Apostolis orta consuetudine antedictos Episcopos reliquos superare, perspicuum fit, præminentiam ac jurisdictionem hujusmodi, ex Petro Apostolorum Principe accepisse.

Ut in Concilio Niceno primo hujusmodi Antistites appellati fuerunt summi Metropolitani, ita in primo Synodo Ephesina vocati fuerunt Archiepiscopi, & in Constantinopolitana prima Exarchi Diœceseos. Tempore autem in Constantinopolitanum, & Chalcedonense Concilium intermedio, nuncupari cœperunt Patriarchæ, quod nomen ex Synagoga in Ecclesiam deductum, primum in Theodosii ad Valentinianum Imperatorem epistola, Leoni I. Romano Pontifici tributum fuit, ac deinde in Calcedonensi Synodo Alexandrino quoque, & Antiocheno Antistiti. Iis additus postea fuit Constantinopolitanus Episcopus, qui postquam in hac Urbe Sedem suam Imperator constituit, in magno honore haberi cœpit apud Orientales, ac consuetudine, accedente etiam Principum favore, jus Metropolitani Diœceseos Ponti, Asiæ, & Thraciæ sibi usurpaverat. De-

dum

enum eadem prærogativa Hierosolymitano Antistiti concessa fuit ob Apostolicæ Sedis honorem, quæ primum Episcopum habuisset.

Quamquam Patriarcha Constantinopolitanus Alexandrino & Antiocheno posterior est, nec ipsis Sedes cum Alexandrina & Antiochena comparari possit; & licet Romanus Pontifex diutius rejecerit XXVIII. Canonem Chalcedonensem, quo ei jus patriarchicum conferebatur, nec nisi ab Innocentio III. initio tertiidecimi sæculi, ut Patriarcha sit agnitus; tamen undecimo sæculo vastissimam sibi jurisdictionem usurpaverat. Nam sub se habebat Metropolitanos sexaginta quinque, Archiepiscopos independentes, quibus nulli subjecti erant Episcopi, triginta quatuor, & Episcopos sexcentos & amplius, ut refert Leo Allatius ex Nilo Doxapatrio Græco Scriptore. Sed everso deinceps Græcorum Imperio, ac restitutis, quas in Calabria & Sicilia Romano Pontifici usurpaverat, Provinciis, valde imminutus est eorum numerus. Ipsius enim jurisdictioni subjecti sunt Episcopi circiter centum quinquaginta, inter quos sunt vigintiquinque Metropolitani, quorum plerique suffraganeis carent. Provinciæ, in quas jurisdictionem exercet, sunt quæ sequuntur. Asia minor, Insulæ Maris Ægæi, Thracia, Græcia, Valachia, Moldavia, Servia, Mingrelia, atque Circassia. Nonnulli quoque Græci, qui in Moscovia sunt, aliquem ei honorem deferunt, licet magno Basilide imperante, proprium ibi constituerunt sibi Patriarcham.

Tres ante recensiti Patriarchæ cum Episcopis ac Christianis reliquis, qui Orthodoxam fidem profiterentur in Ephesina & Chalcedonensi Synodis definitam, contra Nestorium, Euthychetem, atque Dioscorum, a Nestorianis, & Euthychianis, sive Jacobitis, appellati sunt Melchitæ seu Regalistæ, quod Imperatores, præsertim Marcianus, Orientalibus omnibus fidem in duobus illis Conciliis definitam edictis suis inculcaverint. Igitur Melchitæ nomen excogitatum fuit ab Hæreticis ad conflandam invidiam in Orthodoxos, qui definita in Conciliis illis dogmata profitebantur. Sed postquam Patriarchæ atque Episcopi ferme omnes græci ritus Schismati, erroribusque Græcorum adhæserunt, Melchitarum nomine appellare solemus Orthodoxos Græcos, qui scilicet Romano Pontifici subsunt; reliquos vero Photianos dicimus.

Alexandrinus Patriarcha Græcus Schismaticus Sedem in Cahira habet, jurisdictionem vero exercet in varias Africæ & Arabiæ Provincias; Antiochenus Damasci sedet, Græcisque præest suis in Soria, Mesopotamia, & Caramania degentibus; Hierosolymitanus denique Palæstinis, atque iis Arabiæ Ecclesiis præest, quæ sunt Palæstinæ finitimæ. Ii cum subjectis sibi Episcopis Græcum ritum servant, ac Græca lingua & etiam Arabica celebrant officia Sacramentorum omnium. In eorum communione sunt Syri multi, qui Syriace sacra celebrant.

Ac præter hos, qui, ut dixi, Schismatici sunt, adest nunc Melchitarum Patriarcha Antiochenus, qui cum reliquis græci ritus sibi subjectis Orthodoxam fidem profitetur, atque Romano Pontifici obtemperat. Adest epistola S. M. Benedicti XIV. tom. 1. Bullar. pag. 290. ad Cyrillum Patriarcham Antiochenum Græcorum Melchitarum, & omnes ejusdem ritus Catholicos Episcopos eidem Patriarchæ subjectos, in qua plura circa Ritus ac ejusdem Patriarchæ jurisdictionem decernuntur; pag. quoque 312. alia ad eumdem Patriarcham data legitur epistola, cum qua eidem pallium transmissum fuit. In actis autem Consistorialibus pro concessione dicti pallii, quæ leguntur tom. 2. Bull. in append. pag. 22. inquit SS. Pontifex: *Præest Cyrillus noster genti Melchitarum, quæ hodie Catholicos ingenti numero complectitur, quæque a decem Episcopis, qui ipsum tamquam legitimum Patriarcham venerantur, & colunt, provide gubernatur.*

Nomen Patriarchæ Antiocheni habet quoque Maronitarum Patriarcha, qui modo est Simon Evodius ex Archiepiscopo Damasceno Patriarcha renunciatus a Benedicto XIV. ut ex litteris constat ad eumdem datis die 16. Martii 1743. *Nuper ad nos &c.* Metropolitanorum, & Episcoporum Maronitarum sedes & limites ita describuntur in appendice Synodi Montis Libani, quæ appendix inserta legitur Constitutioni Bened. XIV. *Apostolica prædecessorum &c.* En verba: *Patriarcha Antiochiæ, ac totius nationis Maronitarum sedem habet in Monte Libano, in Canobio, quod Canubiense dicitur: sub eo erant Archiepiscopi, & Episcopi sequentes: I. Tyri. II. Damasci. III. Cypri. IV. Aleppi. V. Beryti. VI. Tripolis. VII. Botri. VIII. Aco, seu Ptolemaidis. IX. Laodiceæ. X. Apameæ. XI. Arcæ. XII. Eden. XII. Sareptæ. XIV. Neapolis. Sed in Synodo Montis Libani die 30. Septembr. 1736. decreverunt Patres, ut Maronitarum Diœceses in posterum ad octo tantum redigerentur, salva Reverendissimo Domino Patriarchæ Episcopo nonnullos titulares ordinandi potestate. Videlicet I. Aleppi, seu Beroæ, & adjacentium locorum. II. Tripolis; hujus Pontificis jurisdictio extenditur a Tripoli, & Jania ad Arcam Balaneam, Aradum Orthosiadem, Gabalum, Laodiceam, usque ad fines Aleppi. III. Bybli & Botri: hujus jurisdictio extenditur in Diœceses Bybli & Botri, Acuræ, Dairalamari, & Regionis Bisarajæ. IV. Heliopolis, seu Baalbech; hujus jurisdictio extenditur in Diœceses Heliopolis, & Phathucha in Bybliensis Regionis confinio, & dimidiæ partis ditionis Gazirensis, cujus caput Gusta, & Gazir. V. Damasci; hujus jurisdictio extenditur in Diœcesim Damascenam; nec non ampliatur ad alteram dimidiam partem ditionis Gazirensis, cujus caput est Agelton, complectitur præterea Lasconam Zuccharabam, & Zabbugan. VI. Cypri: hujus jurisdictio complectitur universa Insulæ illius Castella, ac præterea in Chesroa Regione habet Bacasajam, Beth-schebabam, earumque Villas, necnon Villas Castaniæ usque ad Pontem Beryti. VII. Beryti; hujus jurisdictio extenditur a Beryto usque ad Mathanam, & Giordam, & Algarbam, & Sciacharam Matthanæ, & usque ad Pontem Fluvii Cadi, seu Tamyris. VIII. Tyri, & Sydonis: hujus jurisdictio complectitur Sydonem, Tyrum, earumque Villas, necnon Suph-Baccam, Vallem Tasnæ, & adjacentes Teny a Fluvio Tamyri, usque ad Sanctam Civitatem Hierusalem. Nos subscripti hanc Diœcesum distributionem approbamus. Datum in Sancta nostra Synodo in Monasterio Deiparæ de Laoisa die 30. Septembris 1736. Joseph Petrus Patriarcha Antiochiæ. Gabriel Sareptæ. Simeon Damasci.*

masci. *Abdalla Beryti*. *Elias Arcæ*. *Basilius Tripoli*. *Philippus Lystræ*. *Stephanus Botri*. *Gabriel Aco*. *Joannes Laodiceæ*. *Ignatius Tyri*. *Gabriel Aleppi*. *Michael Paneadis*. *Tobias Cypri*.

Jacobitæ quoque duorum Patriarchatuum titulos servaverunt, Alexandrini scilicet, atque Antiocheni; Alexandrinam vero Diœcesim ita obtinuerunt, ut Orthodoxis & plures essent quodammodo, & auctoritate superiores. Nam ex quo Arabes Ægyptum subjecerunt, omnes ferme Græci profugientes vacuam Alexandrinæ Ecclesiam hæreticis reliquerunt. Nativi Ægyptii ad Jacobitarum hæresim propensissimi, eam ubique amplexi sunt, atque ita in Thebaide omnes Christiani eam intra paucos annos acceperunt. In Nubia & Æthiopia cum Sacerdotes & Episcopos a Jacobitis ordinatos haberent, Jacobitæ quoque intra unius sæculi spatium facti sunt. Iidem cum ex veteri quodam jure Patriarcharum Alexandrinorum, Palæstinam suæ sedi vellent esse subjectam, Hierosolymis Metropolitam ordinaverunt. Hanc autem præ reliquis sectis, quæ vel omnino interciderunt, vel adhuc supersunt, prærogativam habet Jacobitica, quod Episcoporum non interruptam successionem hucusque conservat, ab illis Ordinatorum, qui in Ecclesia Catholica manuum impositionem acceperant, quales erant Dioscorus, & Dioscori Successores. Ita quamvis hæretici, & abscissi ab Ecclesia, validam tamen ordinationem habebant, cum impositionem manuum accepissent ab Episcopis legitime prius ordinatis. *Notum est enim*, inquit Renaudotius, diss. de Patriarcha Alexandrino, *pulso Dioscoro, Orthodoxos ejus loco Patriarchas constitutos, quos Jacobitæ pro intrusis & prædonibus habent. Illo defuncto, ejus sequaces Timotheum Ælurum substituerunt, qui occiso Proterio, Cathedram occuparit, ejectusque & restitutus sub Basilisco tyranno, & Zenone, qui Dioscoranis favebant, eam per viginti duos annos retinuit, secundum Severi & aliorum Jacobitarum sententiam. Timotheo Petrus Mogus, Athanasius, Joannes alter, Dioscorus Junior, Timotheus, Theodosius, Petrus Damianus, Anastasius, Andronicus successerunt, atque huic Benjamin, cujus anno duodecimo, Jesu Christi 640. Alexandria ab Arabibus capta est, statimque Benjamin ejectus, & in Monasteriis latinans, restitutus est Sedi suæ, atque omnem, pulsis Orthodoxis Græcis, ipsoque Gregorio Patriarcha, qui Constantinopolim fugit, Ecclesiasticam auctoritatem obtinuit. Ut autem certa est ea, quam fuse explicavimus in historia Patriarchali Jacobitarum Patriarcharum a Dioscoro ad Benjaminum, ita quoque certissima est hodiernorum Alexandrinorum Antistitum ex eadem secta, ad Benjaminum usque successio*. Hæc notanda esse censui, quod paucis ab hinc annis litteras a quodam Missionario ex Ægypto scriptas legerim; in quibus asserebatur Cophtos Jacobitas legitimis Episcopis carere. Hactenus dicta perspicue demonstrant Jacobitarum Patriarcham Alexandrinum succedere Dioscoro, auctoritate Chalcedonensis Synodi ex illa Sede pulso; Græcum vero Orthodoxis Patriarchis, qui post Proterium, in locum Dioscori suffectum, in eadem Sede fuerunt. Licet enim pulso ab Arabibus Gregor. anno 649. ut supra ex Renaudotio adnotavimus, Græci per annos nonaginta non habuerint hanc Patriarchalem dignitatem: eam tamen iterum obtinuere anno 780. atque deinceps suos quoque Melchitæ Patriarchas semper habuerunt, quorum legitimus successor est Græcus, quem supra diximus in Urbe Cahira Sedem tenere. Patriarcha Jacobitarum vocatur quoque Patriarcha Cophtorum, licet nomen Cophti, non sectam, sed rationem indicet, quæ Cophtica lingua sacra celebrat. Ejusdem jurisdictionem, tituli, quibus a suis donari solet, designant. Hos ita exprimunt. *Pater N. Sanctissimus Archiepiscopus magnæ Urbis, Alexandriæ, & Potestatis Babylonis, & Nomorum Ægypti, Thebaidis Pentapolisque Africanæ, regionisque Æthiopiæ & Axumitarum, Nubiæque, & Macaureos, regionisque superioris*. Horum explicationem vide apud Renaud. diss. cit.

Jacobitæ habent quoque Patriarcham Antiochenum, quem ut legitimum Severi successorem agnoscunt omnes Syri Monophysitæ. Illius amplissima auctoritas est, vocaturque inter eos *Papa Orientis*. Plures Metropolitani, Episcopi, ac Monachi bene multi sunt eisdem subjecti. Inter Metropolitanos, seu Archiepiscopos recensentur Hierosolymitanus, Damascenus, Edessenus, Cyprius &c. Præter hos habebat etiam olim suæ auctoritati subjectos alios secundi generis Patriarchas, quos Catholicos appellant, quorum alter Persidis, alter Armeniæ Patriarcha diceretur: Sed ii jam a longo tempore nullam in eo jurisdictionem agnoscunt, ac tanquam supremi Armenæ gentis Patriarchæ habentur.

Armeni non minus ac Jacobitæ late diffusi sunt per Orientem, immo eorum plerique sunt etiam in Occidente. Sunt enim in utraque Armenia, majore scilicet, atque minore, in Perside, Mesopotamia, Palæstina, Georgia, aliisque bene multis Orientis Provinciis. In Occidente vero præter eos, qui commercii caussa in variis locis degunt, quamplurimi sunt in Russia Polonica, eique finitimis Provinciis. In Oriente ab anno fortasse 505. ex quo propriam æram sumunt, duos antedictos Patriarchas sive Catholicos habent; antea enim ex Cæsariense Antistite Metropolitam accipere solebant. Prioris sedis est Ararat majoris Armeniæ Urbis, sed residere solet in Monasterio Etzmiazim, eique parent viginti sex Archiepiscopi, Episcopi vero septuaginta quinque, ut ex testimonio Uscanii Armenii Episcopi, istius Patriarchæ Vicarii, qui id Riccardio Simonio narravit Parisiis anno 3670. refert Brunus *dissert*. 10. quæ est de Liturgia Armen. *art*. 1. Alter manet Cis, quæ minoris Armeniæ Urbis est; ac præest Episcopis circiter triginta. Priori subest Episcopus, sive Patriarcha Constantinopolitanus ejusdem gentis; huic vero Hierosolymitanus, & is qui Aleppi residet. Ii quos dixi, Schismatici sunt. Sed habent quoque Armeni Orthodoxos Episcopos. Qui Aleppi sedem habet, sed modo vitandæ persecutionis caussa in Monte Libano commoratur, Patriarchæ titulum, ac jurisdictionem habet. Plures ei subjecti sunt Episcopi, inter quos adest Edessæ Episcopus, qui nunc Romæ manet. Qui in Russia, Polonia, atque iis finitimis locis degunt, Catholico Archiepiscopo subsunt, qui Leopoli residet. Et præter Archiepiscopum Naxiavensem, qui a quartodecimo sæculo desumi semper solent ex inclyto prædicatorum Ordine, quique iis præest, qui Auctore Bartholomæo Parvo ejusdem Ordinis, Joanne XXII. Ecclesiam regente,

cum

cum Orthodoxa Fide latinum quoque ritom susceperunt, ut §. 3. hujus capitis exponemus; plures alii Armeni Catholici sunt in variis Provinciis, qui Latinorum Missionariorum curæ concrediti sunt, quorum opera Catholicam Fidem susceperunt.

Alii quoque sunt io Oriente, qui Patriarchas habent, quos Catholicos vocant. In Mingeelia [Græcus Schismaticus Patriarcha residet; quem Catholicom vocant, cui Episcopi aliquor subjiciuntur, quos Principes ex Monachis seligere solent: qui *Berì* nuncupantur.

At celebrior est Patriarcha, qui eodem nomine dooatur apud Chaldæos. Nestoriani ex Romano Imperio pulsi, ad Persarum limites, aut in eorum Provinciis sedes fixerunt. Hinc post annos satis multos, cùm Ecclesiam Seleuciæ Parthorum iovasissent, quæ quidem ex nuper instituta sub Justioiano Catholico dignitate novam auctoritatem consequuta erat, eam suæ religionis Cathedram primariam esse voluerunt; atque inde oullum majorem titulum, quam *Catholici Seleuciæ, & Ctesiphontis* Patriarchis suis veteribus attribuerunt. Hujusmodi Patriarcha, qui deinceps apod Mosulam residere consuevit, quintodecimo sæculo tantam, ac tam vastam jurisdictionem exercebat in Assyria, Mesopotámia, Chaldæa, Perside, ac etiam in Indiis Orientalibus, ut tredecim Metropolitanos, & Episcopos bene multos sibi subjectos haberet, ac tercenti mille recensereotur, quæ eidem obtemperarent familiæ; ut scribit Petrus Stroza *in expositione Fidei, & tractat. de dogmat. Chaldæorum:*

Is enim hæc de Nestorianis eorumque Patriarcha eodem in libro scribit. Nestorianorum autem Patriarcha Ecclesiæ Babylonis præest, ejusque residentiæ locus est Monasterium ad oppidum Musul, in viciniis antiquæ Ninivis, ut ajuot, ædificatum. Dissident ioter se Jacobitæ, atque Nestoriaoi odio implacabili; sed Nestoriani numero atque opibus præstant; quorum ad trecenta millia, & amplius domorum recensentur; cum familiæ Jacobitarum oumero octoginta millia non excedant. Itaque Patriarchæ Nestorianorum amplissima est auctoritas, eaque in Indiam se extendit. Nam Chaldæi, qui Goæ, Cocchini, Angamalæ, atque in Insula S. Thomæ ante adventum Patrum Societatis Jesu reperiebantur, omnes pariter professione Nestoriani obediebant Patriarchæ Babylonis. Nunc quidem magna eorum pars, studio ac diligentia Jesuitarum, ad Ecclesiam Sanctam Catholicam reversa Summum Pontificem colit. Defunctoque nuper Metropolitano Chaldæo, successorem ab Apostolica Sede suscepit Archiepiscopum Augumalensem a Clemente VIII. ex Societate Jesu ordinatum. Ante Pontificatum Julii III. nomen hujus Patriarchæ ignotum pene nostris fuisse videtur: neque de ipso, neque de Chaldæorum natione mentionem ullam factam fuisse in Pontificum Romanorum monumentis reperio. Sedente vero Julio III. cum nonnulli ex Chaldæis Nestorianis se ab obedientia Patriarchæ subtraxissent, detestataque Nestoriana hæresi, in communionem venissent Catholicæ Ecclesiæ; illis Summus Pontifex, ut postulaverant, Patriarcham ordinavit, eumdem quem ipsi hac de caussa legaverant, Simonem Sulacham Ordinis Sancti Pachomii Monachum. Is cum Patriarchali pallio, atque titulo Patriarchæ Assyriorum Orientalium ad suos rediit; & Charemet, sive Camed residens, Archiepiscopos, & Episcopos, ac Sacerdotes quamplurimos ordinavit. Sic igitur Chaldæorum natio uni Patriarchæ Babylonis usque ad illa tempora subjecta, io duas partes divisa fuit. Sulacha deinde a Turcis, adversariorum opera, ut fertur, e vivis sublato, sufficitur in ejus locum Abdiesus ejusdem ordinis Monachus, vir mirificæ eruditionis, linguarum varietate, & Sacrarum litterarum notitia, de quo in vita Pii IV. præclara fit mentio, cujus Pontificatu Romam venit pro confirmatione, qui & Tridentino Concilio interfuit. Ejus autem effigies depicta conspicitur in Aula Regia Palatii Vaticani inter Cardinales, ceterosque Prælatos Alexandro III. assisteotes Imperatorem Fridericum pœnitentem Venetiis recipienti. Plurimum quidem profecit Abdiesus, multosque ex Nestorianis ad Ecclesiam Catholicam convertit; acceptamque ab Apostolica Sede auctoritatem valde propagavit, quam ejus Successores postea conservare sibi aut nescierunt, aut non potuerunt. Nam qui ei successit Ahathalla, & ipse Monachus ejusdem ordinis, paucum vixit. Et Denha Simon postea ex Archiepiscopo Gelu, & Seert factus Patriarcha, nec ætate, neque doctrina idoneus tanto muneri; tempore, quo Episcopus Sidoniensis in Orientem profectus est Nuncius Apostolicus, relicto Charamet, ubi alii Patriarchæ Orientalium Assyriorum resederant, in Provinciam Zeinalbech secesserat ad fines Persidis, potentiæ cedens Patriarchæ Babylonis. Quo loco etiam hodie manet ejus successor, Simon quoque & ipse vocatus, existimatione ac numero subjectorum, ut accepimus, prædecessoribus longe inferiori: itaut Patriarchæ Babylonis status nunc videatur in pristinum restitutus, æmulo sponte sua quasi in exsilium relegato. Igitur qui modo Sedem Babylonis obtinet, Marella Chaldæorum Patriarcha multo minus, quam prædecessores sui domestico dissidio laborat, subjectamque ejus obedientiæ nationem pacifice gubernat; Metropolitis, & Episcopis, Cleroque non modo obtemperantibus ei, sed ipsum valde diligentibus. Hæc ille, quibus statum exhibet Chaldæorum Ecclesiæ circa initium sæculi XVII. Hac nostra ætate pauci admodum in Indiis Orientalibus occurrunt, atque ob facilem eorum ad Mahumedanismum defectionem, vix quadraginta millia hominum sibi subjectos habet Patriarcha Nestorianus, qui in Urbe Ninive, sive Mosula, residet. Ac longe minor eorum est numerus, qui Patriarchæ Catholico, Diarbekir commoranti, subsunt. Is vero Josephus est hoc nomine tertius. Nunciatum fuerat Mamachio a Carmelitis nonnullis, ut ipse scribit tom. 2. orig. & Ant. Christ. lib. 2. cap. 5. *Patriarcham Nestorianorum conjungi nobiscum societate communionis velle; secum autem una XL. circiter hominum millia ad orthodoxam religionem perducturum*. *Immo vero*, inquit ipse, *literas Patriarcha ad Sacram Congregationem scripsit, quibus etiam atque etiam orat, atque obsecrat, ad se ut ministri mittantur*. Attributa otique ea pars Dominicanis est, missique initio fere anni 1750. Cajetanus Codileonicus, Corradius Turrianus docti ex illo instituto viri; sed mutata fortasse Patriarchæ voluntate, nec optata illa, quæ sperabatur, conversio contigit, nec spes

certa affulget, qua prudenter existimetur brevi saltem futura.

Præter eos, quos dixi, ad Orientalem Ecclesiam ratione originis & Rituum pertinere dicimus, non solum Græcos, qui in Moscovia, Valachia, Bulgaria, Hungaria, aliisque iis finitimis Provinciis degunt, atque Ruthenos, quos supra nominavimus; sed etiam Græcos & Albanenses, qui in ditione ecclesiastica, & in reliquis Italiæ partibus, ejusque insulis adjacentibus, sive orti, sive aliunde advecti incolæ commorantur. Ii scilicet, qui grassantibus jamdudum per totum Orientem, tum barbarorum infidelium immanitate, tum etiam Schismaticorum perfidia, ex Græcia, Epiro, Albania, aliisque Asiæ regionibus, ad Italiam, eique adjacentes insulas, tanquam ad fidei, & tranquillitatis portum confugientes, ibidem sedes ac domicilium collocaverunt, & tam ipsi, quam eorum filii Græcorum mores, instituta, ritus & consuetudines a Græcis progenitoribus sibi traditas studiose, enixeque servare pergunt; ita tamen ut debitam Romanæ Ecclesiæ obedientiam ac devotionem omnino profiteantur. Ut iis præsto sint ministri, a quibus juxta proprium ritum sacramenta recipiant, & ne ad Schismaticos Episcopos pro ordinatione cogantur confugere, Clemens VIII. anno 1595. constituit, Romæ habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopis Latinis Italiæ, & adjacentium insularum subjectos, initiaret. Clemens vero XII. anno 1735. ut Italo-Græcorum in utraque Sicilia commorantium rebus commodius consuleret, alterum ejusdem Græci ritus Episcopum in Seminario Corsino a se in Calabria erecto, propter Græcorum hujusmodi ordinationes, manere jussit, quorum laudatissimum institutum confirmavit, & innovavit S. M. Benedictus XIV. Constitut. *Etsi Pastoralis* tom. 1. Bullar. pagina 167.

§. II.

De Schismaticorum, Hæreticorumque Sectis, quæ in Orientali Ecclesia sunt, de præcipuis earumdem erroribus.

QUum non adeo facile sit, errores omnes detegere, in quos Orientales, postquam ab Apostolicæ Sedis communione sejuncti sunt, vel superbiæ, & erroris spiritu ducti, aut ignorantia, inciderunt; eos unice explicandos suscipimus, qui proprii sint cujusque sectæ, ac magis præcipui. Schismaticorum autem Sectæ, quæ in Oriente occurrunt, ad tres facile revocantur, scilicet, Nestorianorum, Jacobitarum, & Photianorum. Nestoriani a Nestorio nomen, erroresque mutuati sunt. Præcipuus eorum error in eo situs est, ut negent Beatam Virginem esse Dei Matrem, quod in Christo Domino duas inesse personas putent; alteram hominis ex Maria Virgine nati, alteram vero Dei Filii ex æterno geniti, quæ in homine ex Virgine nato veluti in Templo inhabitet. Hinc ajunt, Beatam Virginem Christiparam, non vero Deiparam appellandam esse, atque unionem Dei, & hominis in Christo esse, per voluntatum conjunctionem, & dignitatis participationem, non secundum naturam, & personam. Hujusmodi errorem, qui damnatus fuit in prima Ephesina Synodo anno 431. docuisse revera Nestorium, ac ipsius Sectatores tueri, ex liturgiis aliisque Nestorianorum libris facile demonstrare est contra Basnagium, aliosque Novatores, qui Nestorium, ejusque Sectatores ab omni errore vindicare contendunt. Vide Liturgiam, quæ celebratur quinquies in anno, scilicet, in Epiphania, in vigilia S. Jo: Baptistæ, in vigilia Doctorum Græcorum, feria quarta Hebdomadæ supplicationis Ninives, & in Paschate. *Extitisse porro istam Liturgiam antiquitus apud Nestorianos præter codices manuscriptos, testantur Auctores Syri, atque inter eos Hebedjesus, qui eam recenset, ut etiam Echellensis ejus meminit*, inquit Renaud. in not. ad hanc Liturg. In ea autem hæc leguntur de Dei Filio: *Semetipsum exinanivit, & similitudinem servi accepit, hominem perfectum ex anima rationali intelligente & immortali, & corpore mortali hominum, & conjunxit illum sibi, univitque secum in gloria, potestate, & honore, ex natura sua passibilem.* Videantur etiam Nestorianorum libri. Elias Catholicus, eo nomine tertius, in expositione Fidei; quam scripsit, cum esset Metropolita Nisibenus, & in disputatione cum Viziro Abulkacimo, & alio opere ait, *Verbum Æternum productum a Sapientia Creatoris, quod Filius appellatur, estque una Personarum trium, habitavit, seu illapsum est homini assumpto ex Maria Virgine, mediante potentia intellectuali, unitumque illi est per unionem potestatis, benevolentiæ, voluntatis, honoris, & repræsentationis.* Ita etiam Ebnattaib, Amrus Matthæi Filius, & alii fere omnes; quorum scripta ad nos pervenere. Denique videatur Lectionarium Persicum ad usum Nestorianorum, ubi hæc verba *æqualem se faciens Deo*, explicantur, *secundum honorem, dignitatem & potentiam.* Itaque perspicuum est, Nestorium ejusque Sectatores errorem propugnare, quem Summus Pontifex Cælestinus, & Ephesina Synodus damnavit. Clarissimus Assemannus in Bibliotheca Orientali alios Nestorianorum errores recensset, quos nos de Sacramentis agendo indicabimus. Unum vero præterire non possumus, scilicet, eorum plerosque negare originale peccatum, quem errorem verisimile est a Theodoro Mopsuesteno mutuasse, quod in maximo honore apud Nestorianos habeatur. Ii sunt magis præcipui Nestorianorum errores. Errant præterea cum Hæreticis omnibus, quod Romani Pontificis primatum negent, atque Orthodoxæ Ecclesiæ auctoritatem contemnant. Nicænam Synodum primam, ac primam Constantinopolitanam pro legitimis habent, sed præter viginti canones, qui a Nicæna illa conditi fuerunt, eidem perperam tribuunt canones omnes, qui in canonum, qui *Arabici* vulgo dicuntur, collectionibus reperiuntur. Rejiciunt primam Ephesinam Synodum, & Concilia omnia generalia, quæ deinceps, tum in Oriente, tum in Occidente celebrata sunt.

Altera Hæreticorum Secta, quæ in Oriente est, Jacobitarum dicitur. Hæc Dioscori errores tuetur, ejusque Sectatores Jacobitæ appellantur a Jacobo, quem Nicephorus & alii *Zanzalum*, idest vilem appellant; Arabes vero *Baradæum*, sive *Baradatum*, qui cum aliis circa medium sexti sæculi Monophysitarum hæresim per totum Orientem disseminavit, & plu-

& plurimos, in tota Syria & Mesopotamia præsertim, Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos ordinavit. Eodem fere tempore in eamdem cum Jacobitis abiere hæresim Armeni, qui in Tibenensi Conventu circa annum 554. damnarunt Chalcedonensis Synodi decreta, ac si plena Nestorianorum errorum & impietatis essent, & Dioscori errores amplexati sunt. Quo factum est, ut hujusmodi hæresis per majorem Orientis partem propagata sit. Sunt qui putent, hos Euthychianorum errorem tueri, iique non vulgares modo, & nullius auctoritatis scriptores, sed etiam doctissimi, ut Joannes Morinus, Auctor Perpetuitatis Catholicæ Ecclesiæ fidei circa Eucharistiæ Sacramentum, aliique. Id vero minus recte, cum Jacobitæ Eutychi anathema pronuntient. Ita enim statuunt, illum eodem quo Apollinarius errore laborasse, atque adeo Christum habuisse de cœlo Corpus, quod nostro consubstantiale non esset, sed phantasticum. Commixtionem quoque naturarum, confusionem & alterationem, quam Eutychiani adstruebant in Christo, rejiciunt. Sed Christum Dominum licet ex duabus naturis unum agnoscant; tamen non ut Ecclesia Catholica in unitate personæ, sed in unitate naturæ unum illum profitentur, atque consubstantialem Patri secundum humanitatem, & cum Dioscoro Chalcedonense Concilium damnant; quod duas in Christo naturas post unionem stabilierit, & Leoni Romano Pontifici, cujus epistola ad Flavianum in Concilio probata fuerat, anathema dicunt.

Post duodecim aut tredecim annos a Chalcedonensi Synodo Jacobitæ, auctore Petro Fullone, addidere Trisagio, his scilicet verbis, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis*, hæc alia, *qui crucifixus est pro nobis*. Quæ quidem additio tanquam Monophytarum tessera habita deinceps fuit a Jacobitis Syris, Ægyptiis, & Armenis, atque tum ob hanc caussam, tum quod divinam naturam trium personarum videatur indicare passibilem esse, a Felice III. Romano Pontifice improbata, ac pluries, deinceps ab Apostolica Sede damnata fuit.

Immo & eorum quoque interpretatio rejecta fuit, qui non ad tres divinas Personas, sive ad divinam iisdem communem naturam, sed ad solum Filium Trisagium illud referri contenderent. Videatur qua ratione rem narret in Encyclica ad Missionarios per Orientem deputatos Benedict. XIV. n. 29. ubi hæc habet; Cum Petrus Fullo, cognomento Gnaphæus, fautor hæresis Apollinaristarum, qui Theopaschitæ appellantur, ausus fuisset Trisagio hæc verba superaddere: *Qui crucifixus es pro nobis*: sicuti fuse commemorat Theodorus Lector lib. 1. Collectaneorum, & cum nonnullæ Orientis Ecclesiæ, ac potissimum Syrorum, & Armenorum, opera cujusdam Jacobi Syri, teste Nicephoro lib. 18. c. 52. additamentum hujusmodi recepissent, haud prætermiserunt Romani Pontifices, pro ea, quam in similibus adhibere consueverunt, vigili cura, & sollicitudine, inolescenti errori se opponere, factamque Trisagio additionem interdicere; rejicientes interpretationem, qua, Trisagium ipsum referendo ad solam Filii personam, non vero ad tres Divinas personas, omnem erroris suspicionem adimi jactabatur; tum quia periculum semper supererat adhærendi dogmati hæretico; tum quia humanæ mentis præsumptio ad solum Christum referre minime poterat Hymnum ab Angelis in honorem Sanctissimæ Trinitatis decantatum, sicuti Lupus recte expendit *in notis ad Can. 81. Trullanum*, ubi, postquam retulerat, a Felice III. & Romana Synodo damnatam fuisse additionem Trisagio factam, ita subdit: *Hymnum soli Divinæ Trinitati a Sanctis semper Angelis adcantatum, Ecclesiæ ab ipso Deo ac eisdem Sanctis Angelis in puero laudato traditum, malorum Regiæ Urbi impedimentum depulsione confirmatum, ac in eodem sensu & ratione comprobatum a plena Synodo Chalcedonensi, constanter asseverans*, (loquitur de Episcopis tum in prædicto Concilio congregatis, tum de aliis additamentum Trisagio factum respuentibus) *humanæ præsumptione non potuisse ad solum Christum detorqueri*. S. Gregorius VII. eodem religionis studio ipsam additionem improbavit in sua epistola 1. lib. 8. scripta ad Archiepiscopum, sive Patriarcham Armenorum. Idem præstitit Greg. XIII. in nonnullis sui epistolis datis in forma Brevis ad Patriarcham Maronitarum die 14. Februarii an. 1577. In Congregatione autem Propagandæ fidei, habita die 30. Januarii anno 1735. cum examini subjecta fuisset Armenorum Liturgia, atque inter cætera accuratiori disquisitione fuisset expensum, utrum addicio inducta Trisagio tolerari posset, ob indicatam caussam, quod illa ad solam Filii personam relationem habere posse videretur: responsum fuit id non esse permittendum, additionem omnino expungendam.

Syri hac unica additione in Liturgiis errorem designant aut erroris saltem suspicionem produnt; Ægyptii vero addunt etiam expresse post unionem in Christo unam tantum inesse naturam. Et Armeni a miscendo cum vino aquam in Missa abstinent, ne duplicem in Christo naturam profiteri videantur. Huic particulares nonnulli Armeni Doctores, plures alios errores addiderat, ut videre est apud Galanum, aliosque, ex iis nonnullos quos de Sacramentis agendo indicabimus. Jacobitæ omnes tria priora generalia Concilia suscipiunt ac venerantur, scilicet Nicænum primum, primum Constantinopolitanum, & Ephesinum primum; rejiciunt vero, atque damnant Chalcedonensem Synodum, & quotquot deinceps celebrata sunt Concilia cum in Orientali, tum in Occidentali Ecclesia. Nonnulla quoque fidei dogmata, quæ in Conciliis in Occidente celebratis definita sunt, eorum plerique respuunt, sed errores hujusmodi videntur potius a Photianis reliquis Orientalibus communicati.

Schisma Græcorum Photianum dicitur, quod nono Ecclesiæ sæculo, Patriarcha Constantinopolitano Photio, cœperit, ob dissidium Latinos inter & Græcos, circa processionem Spiritus Sancti a Patre Filioque, & additionem particulæ *Filioque* in Latina Ecclesia Niceno Symbolo factam atque ab Apostolica Sede deinceps probatam? licet absolutum non fuerit, nisi sub Michaele Cerulario circa annum 1054. Constantinopolitani deinceps Patriarchæ alios quoque tres Græcos Patriarchas in Schisma erroresque traxere suos. Præcipui Photianorum errores sunt, qui sequuntur. Primo, negant Romanum Pontificem esse visibile totius Ecclesiæ caput, cui Pastores omnes subesse debeant, ac Concilia omnia respuunt, &

damnat, quæ in Occidente celebrata sunt. Secundo, licet fateantur Spiritum Sanctum esse Deum, ac Personam a Patre & Filio distinctam, quæ procedat ex Patre, negant tamen etiam ex Filio procedere, ac Romanam damnant Ecclesiam, quod Symbolo particulam *Filioque* addiderit. Tertio, negant dari Purgatorium, & justorum animas, quibus nihil luendum superest, ante extremi judicii diem clara Dei visione donari. Quarto, licitum esse putant, dare uxori libellum repudii, & ad alias nuptias transire, atque adeo Matrimonium dissolubile esse credunt. Quinto, eorum plerique negant, fornicationem esse peccatum. Sexto, in eo quippe nonnulli errant, quod tertias & quartas nuptias pro illicitis omnino habeant; nec desunt, qui usuras licitas esse credant. Alii eorumdem errores in eo consistunt, quod Latinæ Ecclesiæ disciplinam, quæ cum Græca non consentiat, contemnant, atque tanquam illicitam & malam detestentur. Ajunt itaque, primo, Latinam Ecclesiam errare, quod Eucharistiam in Azymo conficiat, & quod ejusmodi pane perfici posse credat: Secundo, quod Sabbato jejunet. Tertio, quod Eucharistiam sub unica tantum specie Laicis administret. Quarto, quod Confirmationem a Baptismo sejungat. Quinto, quod sanguinis & suffocati usum tamquam licitum permittat. Reprehendunt etiam eamdem Ecclesiam, quod a Septuagesima usque ad Pascha in Sacris officiis omittat *Alleluja*, & quod Ritus alios, qui Græcis conformes non sint, adhibeat, & probet. Immo non desuere inter eos, qui vel baptizatos a Latinis sine trina immersione, iterum baptizandos esse docuerint, vel saltem nefas esse, trinam in baptismo immersionem omittere, crediderint. Plures quoque inter eos in Palamiratum errorem abierunt; qui docent, *particulas Divinitatis, divinitatemque ipsam aliquam inter ea quæ videntur, viderive possunt, recenseri*, ut ait Papadopoli in Prænotar. Mystagog. respon. 2. sect. 5. pag. 114.

§. III.

De propriis Orientalis Ecclesiæ Ritibus, eorumque varietate.

Quamquam in Ecclesia Orientali plures sunt Sectæ, quæ a multis sæculis, a Romana Ecclesia separatæ, nullam cum ea communionem habuerunt; tamen circa exteriorem Dei cultum ac disciplinam, eamdem cum Romana Ecclesia doctrinam profitentur. Omnes enim Ecclesiæ auctoritatem agnoscunt Ritus instituendi, ac ea præcipiendi quæ ad disciplinam pertineant: Omnes septem Sacramenta admittunt: Omnes Sanctos invocant, Angelosque, ac tum eos, tum eorumdem reliquias, & imagines cultu aliquo prosequuntur: Omnes dies festos & jejunia servant, ac præceptum ab Ecclesia ciborum delectum: Omnes missæ Sacrificium admittunt, quod propriis induti vestibus Sacerdotes celebrent: habent omnes Monachos, qui castitatem voveant; nec ulla Secta est, quæ cælibes Episcopos non habeat. Quæ quidem satis superque videntur ad convincendum novitatis & falsitatis hæreticos illos, quos superiori capite nominavi. Dissidet autem a Latinis Orientalium circa Sacros Ritus disciplina; primum ratione linguæ, quam in sacris celebrandis officiis usurpant: deinde, quod Orientales proprias liturgias habeant, ac propria Euchologia, quæ cæremonias in Sacramentorum administratione adhibendas, in nonnullis a Latina Ecclesia diversas, præscribant. Præterea in ordine divinorum officiorum, quæ ab Ecclesiasticis recitantur. Item ratione disciplinæ circa jejunia. Denique ex eo Orientales a Latinis dissident, quod juxta eorum disciplinam simplices Presbyteri unicam & virginem uxorem habere possint, quam ante sacrorum Ordinum susceptionem duxerint.

Prima atque omnium antiquissima Ecclesiæ divisio est in Latinam, & Græcam. Hæc autem non aliunde ortum habuit, quam ex lingua, qua sacra officia celebrarentur. Latina non solum Romanam & reliquas Occidentis Ecclesias, sed etiam Africanam, quæ eadem ac ista utebantur lingua, designat Græca vero omnes Orientales Ecclesias complectitur, quibus, si paucas excipias, quæ Syriace forsasse celebrabant, & Ægyptiace, Græca lingua communis erat. Qua de caussa Orientalis Ecclesiæ ritus universim Ritus Ecclesiæ Græcæ appellari solent: atque omnes origine Græci reputantur, licet mutationem aliquam subierint, postquam alia lingua sacra fieri cœperunt. Ecclesia Armena, quæ a Græca Cæsareæ Ecclesia cum Episcopo disciplinam acceperat, initio quinti sæculi, tum sacra Biblia, tum alios ad sacrorum disciplinam pertinentes libros propria lingua scriptos habere, ac in sacris peragendis usurpare cœpit. Atque eadem lingua, quæ vernacula non est, sed doctis tantum cognita, etiam nunc Armeni utuntur. Circa finem ejusdem sæculi, cum Nestoriani omnes prope Mesopotamiæ Ecclesias occupassent, omisso Græcæ linguæ usu, illam quoque in sacris Officiis celebrandis omiserunt, Syriacaque sola uti cœperunt. Cum Arabica ubique passim obtinuisset, ita ut soli Eruditi Syriace scirent, & plebs illiterata, immo Ecclesiastici ipsi, non nisi adhibito studio, Syriacam linguam intelligerent, ea tamen ratio tanti visa non fuit, ut antiqua consuetudo aboleretur, & vernacula sacra fierent. Unde hucusque apud Ecclesias omnes Nestorianas & Chaldæas quoque Catholicorum, non alit et, quam Syriace celebrare solent. Immo cum Nestoriani a quinto sæculo plurimas in Perside Ecclesias fundassent, Syriacæ linguæ usus nullus erat, eam tamen in sacris celebrandis retinuerunt. Plebi tamen ita consuluerunt, ut lectionaria, quibus Epistolæ & Evangelia de circulo anni continebantur, Persice interpretata essent. Eadem lingua usi sunt, atque utuntur in aliis, quas in Tartaria, & Purquestiana, & aliis Indiarum Orientalium partibus habent, Ecclesiis. Syriacam quoque linguam adhibere cœperunt Jacobitæ quoque, postquam Antiochenum sibi usurpavere Patriarchatum. Licet enim verisimile sit, nonnullas in ea regione fuisse Ecclesias, quæ Syriaca lingua uterentur; tamen explorata res est, IV. & V. sæculo Antiochiæ græce celebrare consuevisse; atque constat, quas hujusmodi Jacobitæ habent Liturgias, ex Græco plura Græca vocabula occurrunt, & formulæ nonnullæ Græci sermonis, quæ clare ostendunt, ex græcis fontibus originem trahere: ut observavit Brunus tom, 2. diss. 12. quæ est de Liturgiis Syrorum.

Hæc

Hac lingua, quæ a multis sæculis vernacula amplius non est, utuntur quoque Syri Melchitæ, & Maronitæ.

Qui vero Ægypto sunt Jacobitæ, non Syriacam, sed Cophticam linguam adhibent. Sunt qui contendant, semper fuisse in Ægypto Ecclesias, quæ hac lingua, olim hujusmodi genti vernacula, uterentur. Sed utcumque se res habeat, negari non potest, quin antea Alexandrina, & aliæ quoque bene multæ Ægypti Ecclesiæ Græcam linguam usurpaverint. Renaudotius enim ex antiquissimis Ægyptiorum glossariis hæc refert verba, quæ ex præfatione deprompta sunt unius ejusmodi glossarum collectionis: *antiquum morem fuisse, ut lectiones ex scripturis legerentur græce, sequereturque Cophtica interpretatio, idque factum, antequam ulla omnino apud Christianos foret Arabicæ linguæ cognitio. Sed per universam Ægyptum, antiquitus Christiani legebant lectionem græce, eamque cophtice explicabant, & postea aliam, sicut nunc, legunt lectionem cophticam, & eam arabice interpretantur.* Igitur linguæ græcæ usus, qui modo penes illos paucos viget, qui Græco Alexandrino Patriarchæ subsunt, fuit antea, tum Alexandriæ, tum in plerisque saltem Ægypti Ecclesiis, & nonnisi postquam Jacobitarum schisma prævaluit, Alexandriæ ac in tota Ægypto cophtice celebratum est. An id factum sit, quod invasa a Saracenis Ægypto, post aliquot annos Græca lingua omnino esset incognita, ut visum est a Renaudotio; sive quod Jacobitæ cum Græcis, quos incredibili odio prosequebantur, convenire amplius non vellent, nostrum non est in præsentia investigare. Cum lingua hæc populo, qui arabice loquitur, nota non sit, postquam Scriptura sive Evangelium vel a Sacerdote celebrante, vel a Diacono lectum sit, vulgaris, seu arabica interpretatio legi solet.

Æthyopes sive Abyssini, qui a Patriarcha Cophto Jacobitarum cum Metropolita, quem accipere solent, Cophticæ Ecclesiæ disciplinam & Jacobitarum errores mutuati sunt, Æthiopica lingua sacra faciunt, quæ tamen est a populari diversa.

Ii, quos dixi, lingua, ritu, & disciplina a Græcis dissident; quippe cæremonias in plerisque diversas habent, ut canones omnes non recipiunt, quibus græcorum disciplina continetur; ut ex superiori paragrapho liquet. Adsunt vero alii, qui græcum ritum & disciplinam servant, sed in sacris Officiis peculiari lingua utuntur. Scilicet, Colchi nunc Mangrelenses, & Iberi, sive Georgiani ritum & disciplinam græcam tenent, sed suo quisque idiomate sacra facit. Illirici seu Sclavoni in Servia, Misnia, Bulgaria &c. Illyrice sive sclavonice celebrant: Moscovitæ vero & Rutheni, Ruthenam linguam parum a sclavonica dissidentem adhibent. Reliqui Orientalis Ecclesiæ ritum servantes græca lingua utuntur. Scilicet Græco-Itali, Græci Melchitæ Orthodoxi, Schismatici omnes, qui Patriarchis Græcis Constantinopolitano, Alexandrino, & Hierosolymitano obtemperant, & alii.

Ex hactenus dictis perspicuum est, illustriores Orientis Ecclesias sacra Officia, lingua, quæ vernacula non sit, celebrare. Quamobrem Orientalis Ecclesiæ exemplo, atque usu, manifestæ falsitatis & calumniæ convincuntur ætatis nostræ Novatores, qui Romanæ Ecclesiæ vitio vertuntur, quod sacra officia vernacula lingua non celebret. Nam ex hoc liquet, Ecclesiam ubique terrarum, tum retroactis temporibus, tum etiam nunc credere, satis provisum esse plebi, si a sacris ministris, tum Scripturæ, tum liturgiarum mysteria interpretentur; nec semper expedire, ut mutata in regione aliqua populari lingua, Ecclesiæ etiam lingua variari debeat; tum, ut cum disciplina fidei unitas conservetur, tum etiam, ut novitates illæ vitentur, & confusiones, quæ novas sacrorum librorum versiones sequerentur. Et sane, undenam factum est, ut inter tot, qui in Occidente sunt, Hæreticos, nulla sit fidei, & disciplinæ unitas, sed confusio maxima, nisi ex hac, quam sibi usurpare ausi sunt, libertate? Hæc quantum ad linguarum varietatem, quas orthodoxa probat, vel usurpat Ecclesia in Oriente.

Dissident etiam Orientales, tum a Latinis, tum inter se ob Liturgias, & Rituales libros, quos habent. Liturgias, vocamus sacra Officia publica Ecclesiarum auctoritate conscripta, atque earumdem usu comprobata, quibus preces, & ritus ad consecrandam, & administrandam Eucharistiam continentur. Libros vero, qui vel aliorum Sacramentorum, vel alia Ecclesiastica Officia præscribunt, Rituale appellamus; græci vero Euchologium, quod nil aliud est, quam collectio Ecclesiasticarum precum, & benedictionum, ideoque, ut Goarius explicat, rituale sive manuale, aut Sacerdotale, & Pontificale commode appellari potest. Hic non inquirimus, num sacræ Liturgiæ, quas Græci, Syri, sive Orthodoxi, sive Nestoriani, sive Jacobitæ, atque Cophti, & Æthyopes habent, iis Auctoribus acceptæ sunt referendæ, quorum præ se nomen ferunt; num primis Ecclesiæ sæculis litteris consignatæ fuerunt; nec quot unaquæque Orientis Ecclesia Liturgias habeat, quotque libros, quibus Ecclesiastica Officia continentur. Hæc enim eruditis investiganda relinquimus. Nobis enim sat erit ostendere, omnes Orientalium Liturgias, non secus ad Latinas, eam perficiendæ, atque administrandæ Eucharistiæ formam continere, quam a primis temporibus Christi Ecclesia adhibere consuevit: Orientales, tum a Latinis, tum etiam invicem, ritibus tantum qui mere cæremoniales sint, dissidere: ac denique nonnulla notare, quæ observatu digna videntur, ut tum Liturgias, tum reliquos Orientalium libros ab iis emendari queant erroribus qui Schismaticorum malitia in eosdem irrepserint.

Ita inter se Liturgiæ omnes conveniunt tum Orientales, tum Occidentales; ut ab uno fonte, Apostolorum scilicet exemplo & præceptis, ad omnes Ecclesias promanasse certissime agnoscantur. Nec aliunde tanta in Divinis Mysteriis celebrandis conformitas esse potest, quanta est in Liturgiis, quas ab antiquis temporibus tum Occidentis, tum Orientis Ecclesia usurpat, quam ex communi, ac nota traditione nasci potuit. Ita vero invicem convenire Liturgias omnes, quam diximus, tum legentibus illico fit manifestum, tum etiam ex partibus liquet, quibus constant. Omnes a Sacerdotibus Sacram Eucharistiam fieri præscribunt, qui sacra vasa, eaque pretiosa, & vestes itidem sacras adhibeant, & in Altari celebrent, quod omnibus in magna veneratione est: omnes exhibent præparatorias Orationes & cæremo-

ræmonias, scripturarum lectiones, psalmorum cantus, orationes pro vivis & defunctis, memoriam Sanctorum, osculum pacis, Præfationem, quæ initium anaphoræ proprie dictæ, sive Canonis est, orationes pro donorum oblatione, recitationem historiæ institutionis Eucharistiæ cum Christi verbis, quæ ejusdem nomine a Sacerdote proferantur, invocationem Spiritus Sancti, orationem Dominicam, fractionem Hostiæ, atque ejusdem Communionem, ac confessionem Corporis, & Sanguinis ejusdem Domini nostri Jesu Christi. Tanta conformitas, in tot loco dissitis, ac communione a multis sæculis separatis Ecclesiis, non aliunde oriri potuit, quam ex communi per antiquos Patres ab Apostolis accepta traditione. Atque hinc patet, Liturgias omnes, quæ sunt apud Orientales in usu, non modo inter se, sed etiam cum Latinis ad rei substantiam, quod spectat, omnino convenire. Itaque rituum diversitas, quæ in iis inest, tota est circa ritus, qui mere cæremoniales dicuntur, & circa formulas, & ordinem precum, ac circa alia, quæ institutam a Patribus perficiendæ Eucharistiæ formam non variant. Sed licet ita se habeat hæc rituum diversitas, tamen quisque ex Ecclesiæ præcepto eos adhibere tenetur, qui in propria Ecclesia, usu recepti, & consuetudine comprobati sint. Nonnulla, quæ ad hujusmodi differentiam spectant, in Appendice ad Tractatum de Eucharistia indicabimus, ubi de materia & forma, Ministro, & subjecto hujus Sacramenti ac cæremoniis nonnullis agemus. Interim nonnulla de Liturgicis, ac Ritualibus libris Orientalium dicemus.

Cum Hæreticorum, Schismaticorumque malitia tum in Liturgias, tum in alios Orientalium libros errores irrepserint, circa eorumdem emendationem ac usum, duæ, quæ sequuntur, observandæ sunt regulæ. PRIMA; *phrases quæ exprimere possint hæreses, quæ in illis locis vigeant, sunt omnino tollendæ.* Hinc a Nestorianorum libris non solum expungi debent dictiones illæ, quæ indicare videntur duas inesse in Christo Personas, quorum una in altera inhabitet, vel cum altera conjuncta sit per amorem, ac per honoris, potentiæ, dignitatisque communicationem; sed etiam verba illa, quibus Beata Virgo Christi Mater appelletur; ibi enim Christiparæ nomen pro Nestorianismi tessera habetur, illiusque usus prohibitus omnino censendus est; sicuti in Antiochena Synodo, circa finem tertii sæculi prohibitum fuisse a nonnullis asseritur, appellare Dei Filium, seu Verbum *Omousion* Patri, quod a Paulo Samosateno, ejusque Sectatoribus ejusmodi verbum adhiberetur ad indicandum Filium non esse a Patre distinctam personam, & in Ephesina Synodo Mariam appellari Christiparam, quia hac voce Nestoriana hæresis ab Hæreticis significabatur, aut occultabatur. Ex Jacobitarum vero libris non solum tolli debent verba illa, quibus una in Christo natura post unionem designari videatur; sed etiam additio illa facta Trisagio, quam supra diximus, quæ Jacobiticæ hæreseos aliquando habita est tessera, ac vehementer Jacobiticæ hæreseos suspicionem ingerit. Immo hac de caussa Armeni cogendi sunt ad miscendam cum vino aquam in Missa, quod fama sit, ab hujusmodi mixtione abstinere, ne duplicem in Christo naturam post unionem profiteri videantur. ALTERA REGULA; *ex omnibus Liturgiis Orientalibus, ubi Sanctorum memoria celebratur, expungi debent nomina Schismaticorum, & Hæreticorum.* Nam præterquam quod falso inter sanctos recenseantur, qui extra Ecclesiæ communionem obierunt; memoria hæc Schismatis, sive Hæreseos professio est. Sunt autem nomina hæc vel Nestorii, vel Dioscori, vel Severi, aut aliorum, qui in hæresi, sive schismate mortui sunt.

In iisdem Liturgiis Schismatici, vel Hæretici Patriarchæ, sive Episcopi commemoratio fieri non potest. Nam id esset cum iisdem in divinis communicare, ac probare quodammodo Schisma, vel Hæresim. Immo in iis locis Romani Pontificis commemoratio fieri omnino debet: tum quia hæc commemoratio tessera est communionis cum eodem Pontifice, tum etiam quia ibi necessaria est ad tollendam Schismatis suspicionem, & ad fidem illam profitendam, quam Schismatici, negando primatum Summi Pontificis, contemnunt. Huc spectat monitum primum, quod Benedict. XIV. in prima de nova Euchologii Græci editione Epistola proponit: *Sciendum est*, inquit, *quod Sacerdotes, qui Euchologio sunt usuri, nosse debent Ecclesiasticos Sanctorum Patrum Canones, & Catholicæ Ecclesiæ Constitutiones, ne divina administrantes Sacramenta, aliaque peragentes officia, errare comperiantur. Cum igitur in Sacra Liturgia commemorationes fieri soleant, oportet primum quidem Romani Pontificis commemorationem agi, deinde proprii Episcopi, & Patriarchæ, dummodo Catholici sint. Quod si alter eorum, vel ambo sint Schismatici, sive Hæretici, eorum commemoratio nequaquam fiat.* Id autem decreto consonum est Congreg. habitæ 1. Maji an. 1746. ac a Pontifice Maximo probato, quo instructionem hanc Euchologio præmittendam præcipiebatur. Omnes Latini sive Ambrosianum sive Mozarabicum, sive alium quemcumque ritum habentes, in Missa Romani Pontificis commemorationem faciunt, quod argumentum est antiquam esse, & a primis deductam temporibus hanc in Latina Ecclesia consuetudinem. In Græca quoque Ecclesia a multis sæculis hanc fieri consuevisse commemorationem, & nonnisi orto schismate sublatam, facile conjicimus. Nam Romanus Pontifex Acacium Constantinopolitanum antistitem communione privavit, quod an. 484. inaudito ad eam diem temeritatis excessu Felicis III. Romani Pontificis nomen e diptychis abraserit, cujus damnationi Græca quoque Ecclesia subscripsit sub Hormisda Pontifice, ac Justino Imperatore. Erat itaque in sacris diptychis Romani Pontificis nomen; pro eo ergo nominatim orabant Græci inter Missarum solemnia. Quod quidem magis, magisque comprobatur ex eo, quod Michael Cerularius, Photiani schismatis instaurator, ad alios Patriarchas Orientis scripserit, ut videre est apud Cotelerium *tom. 2. monum. Eccl. Græcæ n. 9. pag.* 140. ac miratus sit, quod nomen Romani Pontificis in Sacris diptychis recenserent; cui Petrus Patriarcha Antiochenus ita respondit Epistola ab eodem Cotelerio in citato opere relata. *Ad hæc ego quoque testis sum omni exceptione major, aliique mecum plures eorum, qui in Ecclesia præcellunt, quod sub beatæ memoriæ Patriarcha Antiochiæ Domino Joanne Papa Romæ, sed ipse etiam Joannes nominatus in*

Sacris Diptychis referretur. Constantinopolim praeterea ante hos annos quadraginta quinque ingressus, reperi, sub sanctæ memoriæ Patriarcha Domno Sergio; prædictum Papam in Sacra Missa cum aliis Patriarchis referri. Accedit etiam post natum in græcis schisma nunquam agi cœptum de unione cum Romana Ecclesia instauranda, nisi ea in antecessum admissa conditio fuerit, ut Sacræ Liturgiæ Romani Pontificis commemoratio insereretur. Hanc sane conditionem Michaeli Palæologo an 1163. unionem optanti, Urbanus IV. proposuit, teste Niceta lib. 5. c. 2. eamdemque conditionem proposuit in Conc. Lugdunensi ann. 1275. Beatus Gregor. X. eamque a græcis admissam fuisse, ac exequutioni demandatam, asserit Pachymeres lib. 5. c. 32. ubi ait: *Ex hoc Legatorum adventu pacem factam referentem, duo consecuta sunt, ut prius conventorum, exauctoratio Patriarchæ, & Papæ in Sacro commemoratio publica.* Id etiam in Florentina Syn. actum fuisse testatur quoque Sylvester Sguropolus schismaticus scriptor *in hist. Concil. Florentini sess. 10. c. 12.* Eademque præmissa conditione tentata iterum fuit concordia a Constantino, cum ad Nicolaum V. Legatos pro ea iterum obtinenda misit. Hujus autem commemorationis necessitas ex eo patet, quia hæc membrorum cum Ecclesiæ Capite communionis est tessera. Hinc Apostolica Sedes Græco Italis imperavit, Constit. *Etsi Pastoralis*, ut hanc commemorationem facerent: Et a variis Orientalis ritus Christianis in Synodis id constitutum legimus. In Synodo Zamosciæ a Ruthenis habita 1710. & in ea, quæ in Monte Libano a Maronitis celebrata fuit ann. 1736. in qua tit. de Symbol. Fidei n. 12. habetur: *Sanctissimi Romani Pontificis commemorationem, tam in Missis, quam in divinis Officiis, ante Reverendissimi Domini Patriarchæ nomen, ut hactenus consuevimus, celebrare non omittamus.*

In Liturgiis Cophticis, & aliorum Orientalium tolerari non possunt preces pro Principibus, quas ita exprimunt, ut se orare dicant pro Orthodoxis, & Fidelibus Principibus, si hoc nomine designare velint Principes Jacobiticæ, vel Nestorianæ sectæ; secus vero si pro vere Orthodoxis Principibus orare contendant. Immo si hac intentione orent, permittendæ sunt orationes quoque illæ, in quibus se orare ajunt *pro Principibus nostris*, cum hujusmodi preces ad Catholicos Principes dirigantur: ut testati sunt Cophti. Hinc vero notare necesse est, aliud esse orare ut Infideles, ac etiam Hæretici, fidei lumen, aliaque bona obtineant, quæ iisdem ad animæ salutem prodesse possint; aliud eorum in Missa commemorationem facere. Primum licet, ac Ecclesia etiam Latina in feria sexta in Parasceve exemplo comprobat, suo atque hoc sensu intelligendi sunt Patres, qui cum Tertulliano *ad Scapulam cap. 2.* antiquos Christianos pro Imperatoribus sacrificasse scribunt; neque enim aliud Imperatoribus optasse credimus nisi verum bonum, ac æternæ salutis consecutionem, quæ Christianæ Religionis est finis. Alterum vero nec nunc, nec primis temporibus licuit. Nam commemoratio, de qua loquimur, Communionis tessera est. Quis vero dicat in divinis cum Hæreticis, ac Infidelibus Ecclesiæ communicare licere? Itaque horum in Sacris commemorationem facere non licet. Illud vero non obstat, quominus in Græcis aliorumque Orientalium Liturgiis commemoratio relinquatur Imperatoris, & Regum, cum orationes mentis proposito dirigantur, cumque Orientales omnes pluries professi sint, *se hoc semper propositum animo habere, ut pro Orthodoxis Principibus*, ac Christianis Regibus orent. De Cophtis supra diximus, de Græcis vero Catholicis testatur id Goarius *in not. ad Euchol. Græc. pag 38.*

Præter ea, quæ notata sunt, tria observanda occurrunt, quæ Apostolica Sedes Ecclesiasticos Orientalium libros constituit, tum ut Schismaticorum errores præcaveantur, tum etiam ut sarta atque tecta servetur derivata ex antiquis Patribus disciplina. Benedictus XIV. Constit. *Etsi Pastoralis*, quæ est pro Italo-Græcis, §. 6. n. 18. hæc habet: *Quia in Ecclesiasticis Græcorum libris nonnulli errores irrepsere, quibus primævam Ecclesiæ Græcæ puritatem fraude perfidissimum, ac dolo Schismaticorum corruptam esse Orthodoxi dolent: Ideo pastoralem Latinorum Ordinariorum, in quorum Diœcesibus iidem Græci & Albanenses degunt, vigilantiam per præsentes nostras litteras excitamus, ut omni studio curent, non aliis Græcos ipsos, seu Albanenses, tam Prælatos ac Presbyteros sæculares, quam Regulares, Ecclesiasticis libris in Sacramentorum administratione, & Missis, divinisque officiis celebrandis uti, nisi iis, qui per Congregationem a Sancta Sede Apostolica emendationi librorum hujusmodi deputatam, correcti, typisque impressi fuerint.* Deinde *Constit.* cujus initium est *Demandatam*, quæ est de ritibus Melchitarum c. 11. ait: *Ut autem a Sacerdotibus Græco-Melchitis in sacris Mysteriis peragendis una, & eadem cæremoniarum ratio, iidemque ritus serventur, & ne aliqua sensim in eisdem obrepat difformitas, mandavimus typis Congregationis de Propaganda Fide imprimi Missale ad usum illorum Ecclesiæ, juxta rubricas remotissimæ antiquitate firmatas, quod, absoluta editione sacrorum librorum Ritus Cophtici, qui sub prælo sunt, incessanter implere curabimus.* Denique §. 21. ejusd. Constit. de Monachis agens Græco-Melchitis, inquit: *Nullius vero generis libros, aut folia sine prævia approbatione, & licentia Episcopi Diœcesani, & Patriarchæ prædictorum edere possint, atque insuper nullum de rebus sacris librum aut folium publici juris faciant inconsulta Sede Apostolica. Quod si novas sacrorum librorum ab eadem Sancta Sede jam probatorum editiones fieri contingat, onus erit Patriarchæ, & Episcoporum Catholicorum, inspicere, ne ulla in re discordent ab editionibus approbatis.*

Hæc quoad Ecclesiasticos Orientalium libros, quibus addendum censemus, prodiisse jam summa cura ac numeris omnibus absolutum Euchologium Græcorum an. 1754. typis Congreg. de Propag. Fide, ejusque usum omnibus a Summo Pontifice Bened. XIV. commendari.

Venio nunc ad disciplinam indicandam, quam in Sacris Liturgiis celebrandis a Latinis diversam habent. Jam dixi de iis, quæ ad Eucharistiæ materiam & formam, Ministrum, atque subjectum spectant, plura me dicturum esse in appendice ad tractatum de Eucharistia. Hic itaque nonnulla unice exponam de loco, in quo sacrum fieri debet; de Missis, quæ eodem die in uno Altari celebrari queant;

deinde

deque Præsanctificatorum Missa juxta Orientalium ritum statis temporibus celebranda; atque ea explicabo, quæ sunt ab Apostolica Sede definita.

A primis Ecclesiæ temporibus Altaria in quibus Eucharistia celebrari debet, Episcopi benedictione consecrari solent, atque hujusmodi consecrationem necessariam esse, ut licite sacrum fiat, Ecclesiæ omnes, tum Orientis, tum Occidentis unanimi consensu asserunt. A multis sæculis diversa est Latinæ a Græca Ecclesia disciplina. In Ecclesia Latina incruentum Missæ sacrificium celebrari neutiquam potest, nisi super Altari, quod vel totum rite consecratum fuerit, vel saltem superimpositum habeat consecratum lapidem, qui *tabula Altaris* nuncupatur. Græca autem Ecclesia a pluribus sæculis, ubi Altare solemni consecratione totum dedicatum non fuerit, loco lapideæ hujusmodi tabulæ, super Altaris mensa aptare solent Linteum quoddam Episcopali benedictione consecratum, in cujus angulis Sanctorum Reliquiæ reconditæ sunt, quodque vocatur *Antimension*, & super ipso sacra mysteria conficiuntur. Nunquam Apostolica Sedes hunc Orientalis Ecclesiæ ritum improbavit; sed eum non solum in partibus Orientis, verum etiam in ipsa Italia Græcis, & Albanensibus observare permisit, ut videre est tum in Clementis VIII. instructione, tum etiam in Constitutione sæpe a nobis laudata. *Etsi pastoralis*. Latinis vero super Græcorum Antimensiis Missas celebrare vetitum est mox citata Constitutione §. VI. ubi num. 17. hæc habentur: *Si Græci velint accipere Altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit; sin minus, tolerentur eorum Antimensia, & Throni super altaria lapidea ponendi, cum celebrant*. Et num. 59. *Latinis Presbyteris Latino Ritu in Græcorum Catholicorum Ecclesiis celebrantibus, si careant proprio Altari portatili lapideo, super Antimensis, seu Thronis Græcorum sacrum facere non licet*. At S. M. Benedictus XIV. anno 1751. Constit. quæ incipit *Imposita nobis*, justis de caussis concessit Missionariis, aliisque Sacerdotibus Latinis in tota Russia Polonica commorantibus, ut *in Ecclesiis Ruthenorum unicorum, deficientibus lapideis Altarium Tabulis rite consecratis, super sacris eorumdem Ruthenorum Antimensiis Missarum sacrificia celebrare: atque etiam ut in hujusmodi celebratione eorumdem calicibus stamneis uti libere & licite possint & valeant*. (1)

Nota. Clemens VIII. anno 1602. permisit, ut *Sacerdotes Rutheni, non Schismatici, in Ecclesiis Catholicorum Ritus Latini, Altaribus, Calicibus, & vestibus sacris eorumdem Catholicorum uti, & Missam celebrare possint in casu necessitatis, ac etiam solum devotionis caussa, dummodo Ritu Rutheno celebrent. Et e contra Sacerdotes Ritus Latini in Ecclesia Ruthenorum, non Schismaticorum, Altaribus, & Calicibus, ac vestibus sacris uti, & Missam celebrare valeant, Ritu tamen Latino; dummodo prædicta serventur seclusa omni scandalo, & de licentia Prælatorum, & Rectorum Ecclesiarum*.

Tum in Oriente, tum in Occidente antiqua consuetudo erat, ut in una Ecclesia unicum Altare inesset, in quo semel tantum in die celebraretur. Hæc vero consuetudo jamdiu in Ecclesia Latina mutata est; quippe a pluribus sæculis plura in Ecclesia qualibet Altaria habentur, atque in uno eodemque plura eodem die sacrificia celebrantur. At in Oriente, si Maronitas excipias, paucosque alios, qui non a multis annis Latinorum Sacerdotum morem imitantur, omnes ferme antiquam consuetudinem servant. Quam quidem consuetudinem ex universæ Ecclesiæ consensu derivatam, nonnisi Apostolicæ Sedis auctoritas mutare potest. Hæc autem permittit Græcis Presbyteris, qui in Italia, Insulisque ei adjacentibus degunt, ut si velint, morem servent ex antiquissimo, & hactenus servato ritu derivatum; nonnisi semel in die per unum Sacerdotem in Parochialibus Ecclesiis celebrandi; concedit tamen ut in suis Parochialibus vel aliis Ecclesiis, præter Altare majus, alia etiam minora Altaria habeantur, in quibus sibi liceat pro Sacerdotum numero plures in die Missas celebrare. Const. *Etsi Pastoralis* §. 6. num. 8. & 9. At Græco-Melchitis postulantibus, ut ad satisfaciendum pietati Sacerdotum, & multiplicibus fidelium oblationibus, prædictum ritum antiquitate commendatum immutari permitteret, & in Ecclesiis Libani, & Ante-Libani plures Missas eodem die super eodem Altari offerendi Sacerdotibus fieret potestas Benedict. XIV. Const. *Demandatam*, petitioni minime indulgendum censuit. Permisit tamen juxta Decretum latum die 31. Martii 1749. *ab aliquibus ex Venerab. Fratribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus negotiis Propagandæ Fidei præpositis; ut alia Altaria in loco Ecclesiæ apte erigi possint. Si autem Altarium numerus Celebrantium, & offerentium multitudini non respondeat, liceat pluribus Sacerdotibus, ubi hujusmodi consuetudo viget, super eodem Altari una cum Episcopo, vel alio Sacerdote sacrificium peragente, concelebrare, ita tamen ut sacris vestibus more Celebrantium induti, unusquisque totam Liturgiam integre recitet; & verba Consecrationis proferat, perinde ac si sacrosanctum Sacrificium singulatim conficerent*.

Hujusmodi autem sacrificium singuli Sacerdotes juxta mentem eorum, qui voluntarias oblationes exhibent, licite valeant applicare. Quod si secundæ, & ulteriores oblationes pro ejusdem Sacrificii applicatione superaddantur, Sacerdos, qui eas receperit, semper teneatur mensæ Fideles posteriore loco offerentes, de aliis oblationibus ad eumdem finem acceptis; & nisi iidem Offerentes unica Missæ celebratione se voti compotes fore declarent, sciat se unico sacrificio plurium voluntati minime satisfacturum. Eorum vero mentem, qui pro sacrificio obtulerunt, nunquam a Sacerdotibus impletum iri declaramus per solam adjectionem Particularum, & commemorationem, quæ in Panis præparationi ante Missæ Sacrificium fieri solet: cum omnino necessaria sit integra concelebratio; nisi de eorumdem offerentium voluntate aliter fiat.

Ex Græco & Orientali hoc ritu, inquit idem Sanctissimus Pontifex Epist. Encycl. ad Mission. per Orient. deputatos, *nonnulli occasionem arripuerunt* re-

(1) Ritu tamen Latino Sacrum agere illis injunctum est.

revocandi in dubium, an privatis Missis, quæ ab uno Sacerdote celebrantur, in Orientali, & Græca Ecclesia locus esse possit, cum in Græcis Templis unicum Altare existat, unicum ad illud Missæ Sacrificium offeratur, & Sacerdotes cum Episcopo celebrent, aut cum Sacerdote, qui primi Presbyteri munere fungitur. At privatæ etiam Missæ usus juxta Orientalis Ecclesiæ disciplinam, ex can 31. Concilii Trullani & ex notis quibus illum Balsamon explicavit, satis valide vindicatur, atque adeo frequentis Sacerdotum cum Episcopo celebrationis ritus, & intacta pariter privatarum Missarum consuetudo in Orientali Ecclesia permansit. In commodum vero Sacerdotum, qui privatum Missæ Sacrificium offerre cupiunt, salva semper consuetudine, ut ad unum Altare unum tantummodo Sacrificium in dies singulos offeratur, græci constituerunt *Paraclesias*, de quibus Allatius in Ep. ad Joannem Morinum loquitur. Sunt autem *paraclesiæ* Oratoria quædam Ecclesiæ contigua, in quibus Altare inest, in quo Sacerdos celebret, qui in alio, ubi alter celebraverit, Sacrum facere nequit. Refert quoque Goarius unam Templi Græcorum formam, in qua secundum altare reperitur, in usum Latinorum Sacerdotum positum. Ex quo constat non solum Græcos privatas Missas probare, sed & Latinos in Græcorum Ecclesiis, ac Orientales in Latinorum Altaribus, ubi proprium desit, celebrare posse; quin ea rituum permixtio sequatur, quæ vetita est, sed *urbanitatis officia ita exerceantur, vel potius præcepta impleantur æquitati cujusdam Juris, exposcentis, ut non habenti opportunum locum ad ea peragenda, quæ jure aliquo præstare jubetur, locus ipse libenti animo concedatur.* Ut concludit idem Pontifex in eadem Encyclica n. 42.

Est etiam in more positum apud Orientales, præsertim Græcos, ut in feriis quadragesimæ, exceptis diebus Sabbati & Dominicæ, non nisi Præsanctificatorum Missa celebretur, quæ ei similis est, quam Latina Ecclesia semel in anno feria sexta in Parasceve celebrat. Scilicet, in qua non consecratur Hostia, sed antecedentibus diebus præsanctificata sive consecrata adhibetur. A græcis sacra dona die Dominico consecrata singulis Quadragesimæ feriis, exceptis tamen Sabbatis, feria quinta in Cœna Domini, festo Annunciationis B. M. Virginis, & aliis, si quæ sint solemnitates, in quibus celebrari debeat, solent adhiberi. Patriarcha Antiochenus Græco-Melchita petiit ab Apostolica Sede, ut in prædictis quadragesimæ feriis Sacerdotibus sui ritus integrum Sacrificium peragendi facultatem concederet. Sed SS. D. N. Benedictus XIV. petitionem rejecit, mandavitque, *his de rebus veteres Ecclesiæ Græcæ Rubricas omnino servari, earumque executionem Sacerdotibus inculcari; eliminata tamen ab opinione vulgi inepta credulitate, qua nonnulli arbitrari dicuntur Sacerdotem utentem indumentis, & supellectilibus, quibus alius Sacerdos eadem die usus est, jejunii observantiam infringere.*

Græcis vero & Albanensibus, quos sæpe diximus in cit. Const. *Etsi &c.* indulsit, *ut tempore jejunii quadragesimalis, quo, exceptis Dominicis, Sabbatis, & nonnullis solemnioribus festivitatibus, ex antiqua more nonnisi Missa Præsanctificatorum celebratur, servato tamen, nec prætermisso in Parochialibus Ecclesiis Præsanctificatorum Ritu, in aliis Altaribus, seu Ecclesiis, sive Cappellis, pro sua ac Fidelium Populorum devotione, Missas integras quibuslibet hebdomadæ diebus, ac præsertim cum dies Festi de præcepto Latinæ Ecclesiæ occurrunt, quos observare tenentur, excepto postremo majoris hebdomadæ triduo, celebrare possint, & valeant.*

Nota 1. Ægyptii seu Cophti Ecclesiam non nisi sine calceis ingredi fas esse credunt. Contra vero Nestoriani non solum netas esse putant sine calceis Ecclesiam ingredi, sed eam pollui arbitrantur, si quis cum calceis ingrediatur. Immo pollui ajunt Altaria, si Presbyteri & Clerici non jejuni, aut mulieres, laicique homines ad eamdem accedant. Hæc autem atque iis similia ineptæ credulitates videntur.

Nota 2. Nestorianorum nonnulli quotidianas Missas damnarunt. Sed si attendamus ad antiquam Ecclesiæ disciplinam, & ad ea, quæ diximus, facile erroris convincuntur. In variis enim Ecclesiis primis sæculis diversa fuit, atque Augustinus, & Chrysostomus Missæ quotidianæ usum probarunt. Augustinus epist. 54. novæ editionis ad Januarium; *alibi nullus dies prætermittitur quo non offeratur: alibi Sabbato tantum, & Dominico: alibi tantum Dominico.* Chrysostomus homil. 3. in Epist. ad Ephes. *Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad Altare, nemo est qui semel participet.*

Nota 3. Varia fuit etiam olim circa horam celebrandæ Liturgiæ disciplina; nimirum nocturnum tempus, matutinum, hora tertia, sexta, nona, & post Vesperas, ut refert Martene lib. 1. *de antiquis Ecclesiæ Ritibus*. In vero observatione dignum est, ne Orientales ob hanc rationem reprehendantur. Hinc Sacra Congr. Supr. Inq. 22. Aprilis 1682. Missionariis Capuccinis inter Maronitas degentibus permisit, ut in quadragesima juxta ipsorum ritum tertia hora post meridiem celebrare possent.

Diversa quoque est Latina ab Orientalis Ecclesiæ disciplina, tum circa horas Canonicas, quas Ecclesiastici recitare debent, tum circa dies festos, quos celebrant. Ad Canonicas horas quod spectat, modo errores præcaveantur, qui in eorumdem libros ex Schismaticorum dolo irrepserint, nec quidquam occurrat, quod in Hæreticorum vel Schismaticorum hominum honorem cedat, proprium quisque ritum tuto sequitur. Illorum vero Orientalium opinio, qui Diaconos, Presbyteros, Monachosque ad recitandum extra chorum Canonicas horas non obligant, probari neutiquam potest. Tum quia ex antiqua cum Orientalis, tum Occidentalis Ecclesiæ consuetudine constat, Ecclesiam eos quoque ad recitandum officium obligare voluisse, qui Choro non intersint. Tum etiam quia Orientales Ecclesiæ, penes quas vigent adhuc instituta majorum, hanc obligationem fatentur, ut Græci, Syri, Armeni, aliique; quod argumentum est, apud nonnullos ex solo abusu contrariam consuetudinem ortam esse, Ecclesia non consentiente. Tum denique, quia refert Thomas a Jesu, Gregorium XIII Romanum Pontificem ad dubia a Maronitarum Patriarcha proposita respondisse, *Tenentur etiam omnes ordinati ad horas Canonicas, saltem illi Nationi consuetas, non solum Beneficiati, sed etiam, qui sunt in sacris sine beneficio.* Si ex iis nonnulli juxta proprium ritum aliud officium

habeant

habeant recitandum in Choro, aliud vero extra Chorum, ut de Syris testatur Joseph. Simon. Assem. dist. *de Monophysitis*, non dubito, quin muneri satisfaciant suo, dum justis de caussis a Choro absentes, aliud officium recitent.

Quod Sanctorum festos ex Orientalibus soli Maronitæ Gregorianum Kalendarium recepere. Sed quæ huc spectant, vide in append. ad tract. de legibus. Circa solemnes festivitates servanda est Eugenii IV. Const. quæ tom. 2. Bull. est ordine 19. In ea vero habetur: *Cum inter alia sit etiam cum ipsis Armenis disputatum, quibus diebus Festivitates Annunciationis B. M. Virginis, Nativitatis B. Joannis Baptistæ, & consequenter Nativitatis, & Circumcisionis D. N. J. C. ac Præsentationis ejusdem in templo, seu Purificationis B. Virg. Mariæ celebrare debeant, satisque dilucide veritas patefacta fuerit, tam SS. PP. testimoniis, quam consuetudine Ecclesiæ Romanæ, & omnium aliarum universaliter apud Latinos & Græcos; ne igitur in tantis celebritatibus dispar sit Christianorum ritus, unde perturbandæ caritatis occasio possit oriri, decernimus tanquam veritati, & rationi consentaneum & juxta totius reliqui orbis observantiam, ut ipsi etiam Armeni Festum Annunciationis B. M V. die 25. Martii, Nativitatis B. Joannis Baptistæ 24. Junii, Nativitatis vero secundum carnem Salvatoris 25. Decembris, Circumcisionis ejusdem 1. Januarii, Epiphaniæ 6. ejusdem Januarii, Præsentationis D. in Templo seu Purificationis Dei Genitricis, 2. Februarii debeant solemniter celebrare.*

De Orientalium circa jejunium disciplina plura disputavimus in appendice ad tractatum de jejunio, atque satis explicavimus Græcorum ritum, & obligationem, qua quisque tenetur juxta propriæ Ecclesiæ consuetudinem jejunare. Hic autem ubi veluti in propria Sede, de diversa, quæ in variis Orientis Ecclesiis viget jejunandi disciplina, tractamus, ea exponimus quæ sunt ibi prætermissa. A Mengrellensibus exordium sumimus, qui licet propria lingua in Sanctis peragendis utantur, Græcum tamen ritum servant. Ii quatuor quadragesimas habent, ut scribit Verricellus qu. 3. sect. 1. Prima ante Pascha, quæ incipit a quinquagesima: Altera post Pentecosten: Tertia ante Virginis Assumptionem, eaque initium sumit a die prima Augusti: Quarta adventus Domini per quadraginta dies. Nonnisi post solis occasum, Græco more, cœnant, quamvis interdiu, sicut & Græci, nulli scrupulo ducant, fructus aliquos comedere. A carnibus abstinent, immo per tres hebdomadæ dies etiam a piscibus. In majori hebdomada vinum non gustant; & nobiles quoque mulieres tota ea hebdomada, quamvis excessiva sint frigora, nudis pedibus incedunt: & tribus ejus ultimis diebus nihil omnino cibi accipiunt; Severissimæ sunt apud eos jejunii leges, nec in abstinentia a carnibus pro ætate, aut lethali infirmitate conceditur dispensatio; Græcorum Patrum præcepta observantes, ex quibus S. Basilius *in orat. de jejun.* ait; *Ne quis se excludat a numero jejunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur*. Ita cit. Auctor, qui longo tempore in regione illa commoratus est.

Syrorum Jacobitarum jejunia ita describit Gregorius Barhebræus ab Assem. relatus, *tom. 2. Bibliothecæ Orient. pag.* 304. Quinque sunt jejunia celeberrima populo Syrorum, præter feriam quartam & sextam. Primum jejunium Quadragesimæ: Alterum Apostolorum; Tertium Migrationis, sive Assumptionis B. M. V. Quartum Nativitatis: Quintum denique Ninivitícum. Et jejunium quidem Quadragesimæ, cum illud hebdomada Passionis salutaris subsequatur octo supra quadraginta diebus absolvitur. Apostolorum vero jejunium a feria secunda post Pentecosten usque ad vigesimam nonam diem Junii, in qua festivitas Petri & Pauli celebratur, Occidentales observant; Orientales vero usque ad complementum quinquaginta dierum. Jejunium autem Migrationis a Kalendis Augusti ad decimamquintam usque diem protrahitur. At jejunium Nativitatis sunt qui a quintadecima Novembris auspicantur; alii a Kalendis Decembris inchoant: nonnulli vero a decima Decembris per duas hebdomadas observant. Denique jejunium Ninivitarum a feria secunda, quæ tribus hebdomadis Quadragesimale jejunium præcedit, usque ad feriæ quintæ matutinum observant Orientales; Occidentales vero usque ad matutinum Sabbati. Notat hic Cl. Assem. nomine Orientalium venire hic Jacobitas in Assyria & Mesopotamia sub Mafriani potestates constitutos: Occidentalium vero alios Jacobitas, qui in eadem Mesopotamia & in Syria proprie dicta, & in Phœnicia, atque Cilicia, & Palæstina, & Armenia sub jurisdictione Patriarchæ ejusdem gentis vivunt. Iis citatus Auctor Canonem addit Cyriaci Patriarchæ de jejunio feriæ quartæ & sextæ in hæc verba: *Presbytero aut Diacono, aut sexus utriusque fideli, qui vicesimum ætatis annum excedit, fas non esto solvendi jejunium feriæ quartæ & sextæ, exceptis quinquaginta diebus Pentecostes, præterquam si morbo aut pressura, aut vi aliqua detentus sit, aut mulier gravida, vel lactans.*

Syri Nestoriani ab iis, quos diximus, haud multum dissident in jejunii disciplina. Præter ferias quartas, & sextas quibus per anni circulum jejunant, septem jejunia Orientales Nestoriani colunt, ut ex antiquo eorumdem auctore refert cit. Assem. Primum jejunium Quadragesimæ per septem integras hebdomadas, a Dominica, quam illi ingressum jejunii, nos vero Quinquagesimæ dicimus. In hujusmodi jejunio ab aliis Orientalibus dissident, quod Sabbatis quoque & Dominicis jejunent. Alterum jejunium Apostolorum vocatur, per totidem hebdomadas a feria secunda post Pentecosten usque ad primam Æstatis, quæ septima est a Pentecoste, & in qua festum duodecim Apostolorum celebrant. Tertium jejunium migrationis B. V. ut supra. Quartum jejunium Eliæ, seu Crucis per hebdomadas septem a Dominica prima Eliæ, quæ quartam Æstatis sequitur, usque ad feriam sextam quartæ hebdomadæ Crucis, seu septimæ Eliæ. Quintum jejunium Nativitatis, seu Annunciationis, per quatuor hebdomadas, a Dominica prima Annunciationis, quæ proximior est Kalendis Decembris, usque ad diem vicesimam quintam ejusdem mensis, in qua Nativitas Christi celebratur. Sextum jejunium Ninivíticum, seu Rogationis per tres dies a feria secunda tertiæ ante Jejunium Quadragesimale hebdomadæ usque ad matutinum feriæ quintæ ejusdem hebdomadæ. Septimum denique jejunium Virginum, tribus post Festum Epiphaniæ diebus.

ius. Quæ quidem jejunia, exceptis Quadragesimali, Assumptionis, & Ninivitico aliter hodie a Nestorianis fiunt: Nam jejunium Crucis seu Eliæ, & jejunium Virginum omnino sublata sunt: Jejunium vero Apostolorum a feria secunda post Pentecosten usque ad vicesimam nonam Junii, hoc est, usque ad Festum Apostolorum producitur. Jejunium Nativitatis, seu Annuntiationis, a Kalendis Decembris usque ad diem 25. ejusdem exclusive. Immo Ebediesus Sobensis ex Gabrielis Metropolitæ Bassorensis auctoritate ostendit, sæculares seu laicos ad jejunia Apostolorum, Eliæ, & Annunciationis nequaquam adigi; secus vero Monachos, quos ait, ex consuetudine jejunare totum quidem jejunium Annunciationis, duas tantum hebdomadas jejunii Eliæ, & Apostolorum.

Nota. 1. Tam Nestoriani, quam Orientales Jacobitæ juxta morem a majoribus acceptum, jejunium feriæ quartæ & sextæ (idem de aliis) a Vespere exeuntis feriæ tertiæ & quintæ inchoant, idemque exeuntis feriæ quartæ & sextæ vespere solvunt, idest, ab occasu ad occasum solis perducunt. Non vero ut Latini, Græci, & alii Orientales a media nocte ad mediam noctem protrahunt. Id vero notari debet, ne ob consuetudinem rite ex majoribus derivatam, reprehendatur; (non enim plus Nestorianis jejunant, qui a cibis abstinent a media nocte ad mediam noctem, sive a matutino ad matutinum, vel a meridie ad meridiem); & ut tollantur abusus, si qui sint in iis partibus, circa hujusmodi jejunii disciplinam.

Nota. 2. Nestoriani non modo inchoant jejunium in die Dominico, sed etiam omnibus Dominicis & Sabbati quadragesimæ jejunant. Hinc Abrahamus Abraza Patriarcha, Barhebræo teste, præcepit, ut in Sabbatis & Dominicis jejunii quadragesimalis sub vesperam Liturgia celebraretur, quod a Gregorio Patriarcha ante institutum fuisse affirmat Gregorius Abelensis. In hoc autem Nestoriani tum ab universæ Ecclesiæ disciplina, quæ vetat die Dominico jejunare, tum ab Orientalis Ecclesiæ more recedunt, quæ solo majoris hebdomadæ Sabbato jejunare solet. Hujus autem mutationis caussam, hanc fuisse refert Barhebræus, quod cum Catholici significatum fuisset, quosdam die Dominica, accepta oblatione inde egressos, in quodam horto lautum convivium instruxisse, legem ipse constituerit, qua prohibebatur Dominicis & Sabbatis per diem fieri oblationem, ac vespertinis horis eam celebrari præcipiebatur.

Nota 3. Jejunia Ninivitarum, & Virginum ortum ducunt a supplicationibus, quas Episcopi, dum Populi calamitatibus premerentur, indixerunt. Primum itaque Ninivitarum jejunium dictum est, quod Episcopus, cum Populus peste affligeretur, indictis supplicationibus Ninivitarum usus sit exemplo; tum ut Populum moveret Ninivitarum instar ad pœnitentiam agendam in cinere & cilicio; tum etiam ut in eo excitaret, atque foveret spem divinæ illius miserationis, quam experti sunt Ninivitæ. Alterum vero jejunium Virginum appellatur; quod ex supplicationibus originem habeat, ea occasione indictis, in qua Rex Arabum, sive, ut alii malunt, Persarum, ex Urbe Hitta quadraginta Virgines ut sibi adducerentur, imperaverat. Ob beneficia, sive gratias, quas per illas supplicationes obtinuerunt, statuere, ut quolibet anno jejunia hujusmodi celebrarentur. Vide Asseman. tom. 2. Bibl. Orient. pag. 425. & sequen. ubi advertit merito ex hac ratione confutandos esse Recentiores nonnullos, qui in Attziborio Armeniorum (quod idem cum Jejunio Ninivitico Syrorum est) errores, hæresesque comminiscuntur.

Cophti, & Æthyopes, qui eorum disciplinam sequuntur, præter jejunium feriæ quartæ, & feriæ sextæ, tribus diebus post Dominicam septuagesimæ jejunare solent; ac præter quadragesimam, quam a feria secunda post quinquagesimam auspicantur, jejunia colunt, Adventus scilicet, quod Festum Nativitatis D. N. J. C. præcedit, Assumptionis B. M. V. a prima Augusti ad quartam decimam *inclusive*, & Sanctorum Apostolorum, quod exordium sumit a die qui Festum Pentecostes subsequitur, & protrahitur usque ad Festum Apostolorum, quod 29. Junii celebratur. Ita rem narrant Monachi ritus Cophti, qui Romæ in Cœnobio Sancti Stephani, vulgo *de Mori*, commorantur, in supplici libello, quem S. M. Benedicto XIV. exhibuerunt, quique dispensationem obtinuere, qua permittitur, tum iisdem Monachis, tum aliis in eodem S. Stephani Monasterio commorantibus, *ut non ad alia jejunia teneantur quam ad jejunia quadragesimæ a feria quarta Cinerum usque ad Pascha Resurrectionis, & a die Lunæ post Dominicam primam Adventus, usque ad Natale Domini, & ad reliquas vigilias, & quatuor anni tempora juxta morem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*: ea tamen lege, ut indultum nonnisi ipsi in urbe, aut in aliis Italiæ partibus degentibus, suffragetur, nec ullo modo ad Orientales partes extendatur.

Armeni, non ubique eadem jejunia servant. Quamobrem præter ea, quæ in citata appendice notavi, nonnulla hic observare operæ pretium duxi, quæ ex epistola deprompsi ad Illustrissimum Litterarium Sacr. Congreg. de Propaganda Fide a Secretis missa, in qua Armenorum jejunia describuntur, qui Constantinopoleos commorantur. Sunt autem quæ sequuntur: Primo, omnes Armeni tum catholici, tum hæretici a feria secunda quinquagesimæ, quadragesimalis jejunii exordium sumunt; hæretici vero a piscibus abstinent, catholici utuntur. Secundo feria quarta, & sexta non servant unicam comestionem, sed tum orthodoxi, tum hæretici a carnibus, & lacticiniis abstinent; hæretici vero etiam a piscibus. Si in hujusmodi dies incidat Festum Nativitatis D. N. J. C. omnes carnibus vescuntur, sicut etiam a Paschate ad Afcensionem; licet hoc tempore catholicorum nonnulli, ne scandalo sint, a carnibus aliquando abstineant. Tertio, Heretici ante Nativitatis Festum, quod die octava Januarii celebrant, septem diebus jejunant, atque in vigilia jejunium ad vesperam usque protrahunt, tum sacrum faciunt, ac deinde cœnant, utunturque in ea lacticiniis, & ovis. Ac catholici in vigilia dumtaxat Nativitatis, cujus Festum diverso ab hæreticis die celebrant, jejunare solent, ac etiam a piscibus abstinent. Missam vero, quam juxta proprium ritum celebrare deberent, vitandæ persecutionis caussa, plerumque omittunt. Ante Epiphaniam vero ut hæretici, ita & ipsi septem diebus jejunant. Quarto, Festum Assumptionis B. M. V. semper die Dominico celebrant, & die lunæ ad Sabbatum usque, quo die lacticiniis utuntur, jejuna-

junare solent: eadem ratione jejunia servant, quæ præcedunt Festum Transfigurationis, & Festum Exaltationis Sanctæ Crucis. Quinto, a feria secunda post Pentecosten ad feriam sextam jejunium colunt, quod vocant Sancti Eliæ; ejusdemque rationis sunt alia jejunia, Sancti Gregorii Illuminatoris, Sancti Jacobi Episcopi, S. Sergii Martyris, ac S. Gregorii, quem Taumaturgum appellant, in quibus a feria secunda ad sextam jejunant; Sabbato vero antevertente Festo, quod die dominico semper celebratur, comedunt etiam carnes. In iis hæretici unicam comestionem servant, quam ad vesperam protrahunt; meridie vero parum tantum cibi sumunt, & in comestione pisces non respuunt. Catholici vero solam abstinentiam a carnibus, & lacticiniis servant.

Nota 1. In iis, quæ narrata sunt, quatuor observare necesse est. Primo, Armenos juxta proprium Rituum Missam, quandoque ad vesperam usque protrahere nonnullis jejunii diebus. Id vero reprehendi nequit, immo & Græcis ipsis in Italia commorantibus Constitutione pluries citata, *Etsi Pastoralis*, permissum est. Usus autem lacticiniorum, & ovorum in cœna, quam post Missam Vigiliæ Nativitatis, aut etiam Sabbati Sancti habere solent, permitti non potest, si Latinorum, Græcorumque more a media nocte jejunii exordium sumant; hoc enim in casu lacticinia, & ova, ac fortasse etiam pisces Armenorum disciplina prohibet. At si jejunia a solis occasu cum aliis, quos supra diximus, auspicantur, contra jejunii disciplinam non peccant, si lacticiniis, ovisque, ac etiam carne post solis occasum utantur; tum enim jejunii dies omnino transiit. Nec dubito, quin ex hac jejunandi ratione usus hujusmodi initium habuerit: mutato vero jejunii initio usus ille abusus evasit, adeoque tollendus est. Secundo, etiam Catholicis abstinendum esse a piscibus feria quarta, & sexta, ac iis quadragesimæ diebus, in quibus hæretici abstinent. Id enim non est hæreticorum inventum, sed Armenæ, immo Orientalis Ecclesiæ disciplina, quam Catholici majori quam hæretici studio, ac fervore custodire, atque servare debent, ne hæreticis scandalo sint, aut occasionem præbeant Orthodoxos depravatæ disciplinæ accusandi. Tertio, a Paschate ad Ascensionem, secluso scandalo, non teneri ad jejunium feriæ quartæ, & sextæ, cum ex antiqua disciplina, ut alibi notavimus, plures Orientales Ecclesiæ hoc tempore jejunia non servent. Quarto, Sabbati diebus extra quadragesimam, in quibus jejunare non soleant, sed lacticinia ac etiam carnes sumere, ad jejunium, vel alias abstinentias adigi non debent; cum enim Orientalis Ecclesia excepto Sabbato Majoris hebdomadæ in ejusmodi diebus jejunium præcipere non soleat, jure meritoque præsumitur illam consuetudinem ex hac disciplina originem trahere.

De abstinentia a piscibus, quam Syri Armenique servare debent, plura disserit, ac decernit in sup. cit. Encyc. Bened. XIV. n. 47. *Syri*, inquit, *Armenique Catholici, juxta ipsorum Ritum, ab esu piscium jejunii tempore abstinent; verum, cum Latinos iis vesci conspiciant, & ceteroquin impossibile, vel saltem difficillimum asseratur, eos temperare posse a piscibus, diebus, quibus latinos iis vesci intuentur, ideo tamquam rationi consentaneum proponitur, ut Missionariis facultas tribuatur cum iis dispensandi, cautis tamen, omnique secluso scandalo, & pio aliquo opere in locum abstinentiæ a piscibus subrogato. Aptissimus hic fieret locus disserendi de vetustate jejunii apud Orientales, ejusque lege, licet severiori, exactissime tamen semper servata; sed ne longiores simus, quam par est, id unum dicimus Apostolicam Sedem toties Patriarchis obstitisse, quoties veterem rigorem jejunii suis subditis præscripti relaxare voluerunt. Petrus Maronitarum Patriarcha, Archiepiscopis & Episcopis sibi subjectis carnibus vesci Laicorum more indulsit, licet juxta veterem disciplinam carnibus abstinerent, universo autem populo Quadragesimæ tempore pisces edere, vinumque bibere permisit, quamvis id illis esset prohibitum. Sed Pontifex Paulus V. datis ad Patriarcham Petri successorem Litteris Apostolicis in forma Brevis die 9. Martii 1610. jussit, ut abrogatis iis, quæ Petrus Patriarcha concesserat, res in pristinum statum restituerentur. In Pontificatu nostro ad examen revocata est nimia facilitas atque indulgentia Euthymii Archiepiscopi Syri, & Sidonis & Cirilli Patriarchæ Antiocheni erga Græcos Melchitas, fuitque improbata, ut patet ex Constitutione nostra Demandatam* 87. § 6. Bullarii nostri tomi. Nos hujusmodi innovationem, & abstinentiarum relaxationem, & coarctationem, in nimium detrimentum veteris Græcarum Ecclesiarum disciplinæ vergere judicantes, licet alioquin, deficiente auctoritate Apostolicæ Sedis, nullius roboris esse dignoscantur, eas tamen auctoritate nostra expresse revocamus, & nullum effectum in posterum habere, neque ullatenus executioni mandari, sed omnia in pristinum restitui debere jubemus, atque insuper in toto tractu Patriarchatus Antiocheni laudabilem consuetudinem a Majoribus derivatam abstinendi etiam quamlibet feria quarta, & sexta per annum ab esu carnium; quæ ab aliis quoque finitimis populis ejusdem Græci Ritus exacte custoditur, indistincte servari præcipimus. „Incongru„um vero est asserere, ideo dispensationem conceden„dam esse, vel potius dispensandi generalem faculta„tem; quod nempe Orientales aspicientes Latinos „vesci piscibus tempore jejunii, exinde facile addu„cantur, ut ipsi non quidem ex aliquo contemptu, sed „naturæ fragilitate victi, piscibus, jejunii diebus, u„tantur: hoc namque argumento, si quid illud valeret, „in primis omnimoda induceretur Rituum confusio, „deinde, si illius ratio haberetur, illud etiam con„sequeretur, ut Latini inspicientes Græcos peculiari„bus quibusdam vivere institutis, quæ Latinis mini„me permittuntur, immo inhibentur, dispensationem „petere possent, ut sibi liceret ea facere, quæ a Græ„cis fieri intuentur; profitentes se Latinum quidem „Ritum suscipere, sed ob naturæ fragilitatem eum „diutius servare non posse“.

Nota. 2. Jejunium Sabbati vetitum fuit ab Ecclesia, quod Manichæi, aliique hæretici qui Deum malum hujus Mundi conditorem, atque colendi Sabbati auctorem fuisse fabulabantur, Sabbato jejunandum statuerint, ut publica mæstitia odium ostenderetur erga Deum colendi Sabbati auctorem, qui malus rem pessimam fecisset, rerum hanc Machinam tot malis obnoxiam, tot sceleribus obligatam. Vid. Epiphanium hæresi 14. Ex canonibus hac occasione editis, quibus præcipitur, non nisi Sabbato majoris hebdo-

hebdomadæ jejunandum, Græcorum, aliorumque Orientalium disciplina pendet. At lex illa numquam in Romana Ecclesia recepta fuit, quæ ex Apostolica traditione semper in memoriam Christi sepulturæ Sabbati jejunium coluit: cujus rei testes sunt locupletissimi Hieronym. epist. 28. Aug. epist. 86. Conc. Eliberitanum can. 4. & Joannes Cassianus Chrysostomi discipulus collat. 3. quibus addintur Innoc. I. in Epist. ad Decentium Eugub. Episc, cap. 4. Nicol. I. ad Consel. Bulg. qui sub Sylvestro ortam hac de re controversiam scribit, definiturque, ut nullus deinceps contra hujusmodi statutum *venire*, *aut mutare præsumeret*. Quare, ut Romana Ecclesia non improbat, sed laudat Orientalis Ecclesiæ consuetudinem ex iis canonibus ortam, qui dum hæretici, in Oriente præsertim, Sabbati jejunio abuterentur, conditi fuerunt; ita Græci, aliique Orientales Romanæ Ecclesiæ morem probare, ac commendare tenentur, quod cum ei nulla devitandi ejusmodi jejunii occasio fuerit, traditionem quam nonnulli ajunt ex Apostolo Petro derivatam, servaverit.

Hæc quantum ad Orientalium jejunia; quæ ad rem hanc pertinent reliqua in appendice explicantur, quæ in Missionariorum usum post Tr. *de Jejunio Ecclesiastico* addita est. A jejunio ad ciborum delectum ut res ordine exponatur, gradum facimus. Nam etiam in hoc Orientalium a Latinæ Ecclesiæ disciplina dissidet. Græci enim a sanguine, & suffocato abstinendum putant, ac distinguentes inter mundos immundosque cibos ad normam Mosaicæ legis, putant sine culpa ad Christi Corporis Sanguinisque communionem accedere non posse, qui immundi quidpiam comederit, aut contrectaverit, nisi benedictione præmissa, quæ in eorum Euchologio præscribitur. Alii quoque Orientales, saltem, quoad abstinentiam a sanguine & suffocato, eodem modo opinantur, Armenis Orthodoxis exceptis; (Nam qui Vartanum sequuntur, a quibusdam cibis abstinent) qui in unione cum Ecclesia Romana acceptanda hanc Græcorum consuetudinem se relinquere professi sunt. In collationibus enim pro hac ineunda unione habitis, hæc Galanus refert tom. 2. de Conc. Eccl. Arm. cum Rom. *Patres Armeni tum Sisensis, cum Adanensis Concilii, cum Romana Ecclesia suam conciliantes, approbaverunt Epistolam dogmaticam Gregorii Armeniæ Patriarchæ ad Regem Haytenem, ubi hebraica illa ciborum discretio his verbis refellebatur. Cibos autem immundos, præcipue, qui ad pauperum manus obiter veniunt, omnes, ut inquit Paulus, in nomen Domini purificatos habere jubemus, quos & orationibus benedici decrevit Dominus Nierses, nimirum Chelajensis, qui similiter Armeniæ Doctor, & Patriarcha fuerat.* Hic vero antequam ad Græcorum morem expendendum descendam, necessarium puto, Apostolicæ Sedis sententiam exponere. Pluries vero ab ea decreta hac de re prodiere. Gregorius II. in Capitulari suo ad Bavaros misso, cap. 7. ait, *Nihil in perceptione ciborum judicatur immundum, nisi quod fuerit idolis immolatum, quia juxta quod Magisterio Apostolico docetur, omnis creatura Dei bona est; & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur*. Nicol. I. ad Consul. Bulg. num. 43. *omne animal*, inquit, *cujus cibus minime corporis noxius esse probatur, comedi non prohibetur*. Extat præterea decretum in Florentina Synodo pro Jacobitis edito, quod; *Romana*, inquit, *Ecclesia firmiter credit, profitetur, & prædicat, omnem Creaturam Dei bonam, nihilque rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, quia, juxta verbum Domini, non quod intrat in os, coinquinat hominem; illamque Mosaicæ Legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam, ad cæremonialia asserit pertinere, quæ, surgente Evangelio, transierunt. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denunciat, quam societas admittit humana, nec inter animalia discernendum per quemcumque sive virum, sive mulierem, & quocumque genere mortis intereant, quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari & Ecclesiastica disciplina possint & debeant non negata dimitti, quia, juxta Apostolum, omnia licent, sed non omnia expediunt*. Accedit etiam professio fidei, quam ex præscripto Urbani Papæ VIII. Orientales emittere tenentur, In qua hæc leguntur. *Item legalia veteris Testamenti, seu Mosaicæ Legis cæremonias, Sacra, Sacrificia, & Sacramenta D. N. Jesu Christo adveniente cessasse, & post promulgatum Evangelium sine peccato observari non posse, ejusdem etiam Legis veteris ciborum mundorum, & immundorum differentiam ad cæremonialia pertinere, quæ, surgente Evangelio, transierunt, illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato illi tempori congruisse, ut inter Judæos & Gentiles dissensionis materia tolleretur, cujus Apostolicæ prohibitionis caussa cessante, etiam cessavit effectus*.

Quæ cum ita se habeant, aperte Apostolicæ Sedis sententiæ contradicunt, qui etiam nunc vigere ajunt latam per Mosem legem de mundorum immundorumque differentia, & Apostolicum decretum de abstinendo a sanguine & suffocato; cum fuerit illa per Christum sublata, istud vero œconomiæ caussa ad tempus stabilitum. Vide Paulum I. ad Cor. 8. ubi docet secluso scandalo, etiam tum Fideles immolatitiis uti potuisse, & quidquid *in macello venit*, *quia Domini est terra*, *& plenitudo ejus*. Ostendit ergo ad tempus, atque œconomiæ caussa Apostolo decretum de hujusmodi abstinentia edidisse. Errant itaque Græci, si credant, aut vigere adhuc discrimen inter munda, & immunda veteri lege constitutum, aut ex Apostolico, & Scripturæ præcepto, ut habetur in Trullano can. 67. *a sanguine, & suffocato esse abstinendum*. Consuetudo autem hæc, de medio sublato errore, permitti potest, dum scilicet non ob Apostolicum, quod amplius non viget, præceptum, sed ut obsequium novæ ex Ecclesiæ consuetudine derivatæ legi præstent, a sanguine & suffocato abstinent. Nam Ecclesia potest etiam cæremonias veteris legis, sine ac objecto variato, in proprium usum convertere, ut supra nos demonstravimus, ideoque in obsequium, memoriamque primi ab Apostolis editi decreti, potuit etiam tacito consensu suo consuetudinem probando legem de hujusmodi abstinentia ferre. Qua quidem ratione etiam undecimo Ecclesiæ sæculo plures latinæ Ecclesiæ hujusmodi abstinentiam servabant, ut scribit Humbertus Cardinalis ac Sylvæ candidæ Episcopos in Dialogo contra Græcorum calumnias edito. Neque benedictiones illæ sunt reprehendendæ, quas Græci Sacer-

cerdotes adhibent juxta eorum Euchologii præscriptum erga eos, qui tetigerint, vel immundi quidpiam comederint, etiamsi res illas respiciant, quæ in lege veteri subjectum erant præceptorum cæremonialium, *dummodo quidquid ab eis fit, non eo animo fiat, ut veteris jam abolitæ legis præceptis pareatur, sed ut obsequium præstetur, aut novæ Ecclesiasticæ Legi, vel canonicæ consuetudini, diuturni, & continui temporis observantiæ roboratæ*, inquit Bened. XIV. in cit. Constit. Euchalog. præmittenda.

Venio nunc ad postremum disciplinæ caput, in quo Latina ob Orientali dissidet Ecclesia, quod in Cælibatu Clericorum situm esse diximus. Orientalis Ecclesia non secus ac Latina a primis sæculis suos semper habuit Monachos, qui castitatem voverent, atque Episcopos etiam nunc nonnisi cælibes habent. Immo cum Nestorianorum, Jacobitarumque nonnulli, Monachis, Episcopisque uxores permiserint, non solum a reliquis Orientalibus, sed etiam ab aliis earumdem sectarum Episcopis, tamquam disciplinæ, & Ecclesiæ contemptores habiti sunt. Quamvis antiquissimo tempore ad augendam Clericalis militiæ sanctitatem utraque Ecclesia Occidentalis, & Orientalis æque præscripserit, nedum Presbyteros, sed alios etiam in Sacris Ordinibus constitutos in perpetuo cælibatu versari debere, & hanc custodiendæ castitatis obligationem numquam remiserit aliarum mater, & magistra Romana Ecclesia; Secus tamen contingit tractu temporis in Orientali Ecclesia, quæ Diaconis ac Presbyteris sæcularibus uxorem permittit; unicam tamen, eamque Virginem. Nam eorum disciplina præcipit cum Apostolo Paulo I. ad Timoth. cap. 3. *ut Diaconi sint unius uxoris viri*; ac vetat *bigamiam tum propriam*, quæ ex secundo matrimonio profluit, tum etiam *similitudinariam* ex primo matrimonio ortam cum vidua, vel corrupta contracto: Canones Apostolici 17. & 18. & canon. 3. Concilii Trullani, cujus auctoritas licet in Ecclesia Occidentali recepta non sit, illam tamen Orientalis Ecclesia suscipit, & veneratur. Quamquam Orientalis Ecclesiæ canones ita constituunt; & licet eisdem canonibus ætas præscripta sit, ante quam nefas sit, quemque sacris ordinibus initiari; tamen partim ignorantia, partim hæreticorum malitia factum est, ut, neglecta omnino Ecclesiæ disciplina, apud Jacobitas præsertim Cophtos, ac Nestorianos quamplurimos, Pueri paucorum annorum sacro Diaconatus ordine initientur, qui post susceptum ordinem non solum nubunt, sed ad secundas quoque, atque tertias nuptias transeunt. De iis vero plura dicemus, dum de Orientalium disciplina circa Ordinem, & Matrimonium tractabimus, ubi ea distincte exponemus, quæ hac super re constituta, & explicata sunt a SS. D. N. Benedicto XIV. in duabus Pastoralibus Instructionibus super nonnullis dubiis circa Cophtorum Ritum editis.

Hæc satis visa sunt ad discrimen ostendendum, quod Latinam inter ac Orientalem Ecclesiam intercedit, & quo nonnullæ invicem dissident Orientis Ecclesiæ: inter has autem unam prætermisi, quæ extensione prava, sed gloria maxima est. Hæc in Naxivaniensi majoris Armeniæ Provincia sita est, & quartidecimi sæculi initio, in quo a Bartholomæo Parvo Ordinis Prædicatorum stabilita fuit, Fidem Orthodoxam, cum Latino Ritu Dominicanorum more, quem Armena lingua servat, intactam custodivit, Archiepiscopus, qui e Dominicanorum familia semper delectus est, Sedem habet in Oppido Abraner, habetque sub se decem circiter oppida, in quibus Dominicanorum ejusdem Ritus Cœnobia nonnulla extant.

CAPUT VI.

De Apostolicæ Sedis œconomia in disciplinæ unitate tuenda ac procuranda, & in tolerandis diversis aliarum Ecclesiarum, præsertim Orientalium, Ritibus.

Inter cetera argumenta, quæ Apostolicam Sedem Ecclesiarum omnium Principem, Magistram, ac Matrem esse demonstrant, præcipuum sibi vindicat locum prudens illa œconomia, qua disciplinæ unitatem quoad fieri potuit conservate, Apostolica instituta sarta tecta custodire, ac novitatibus, ut rerum temporumque circumstantiæ ferebant, obsistere studuit, & qua ritus varios, qui fidei morumque integritati noxii non essent, non solum patienter sustinuit, sed ubi ex Majorum institutis ortos agnoverit, vetuit etiam, ne aliorum auctoritate immutarentur, ac ab omnibus servari mandavit. Qua quidem agendi ratione, cum acceptam a Christo Domino in Ecclesia universam potestatem, tum debitum Apostolicis ordinationibus obsequium, tum denique illum erga Christianos omnes amorem significavit, quo veluti pia eorumdem Mater, ita disciplina inter eos unitatem procuravit, ut in iis, quæ cum fidei honestatisque regula cohæreant, illorum ingenio, ac voluntati indulserit, qui in ritibus variis a Majoribus acceptis enutriti, haud facile potuissent ad omnimodam disciplinæ unitatem revocari. Hujusmodi agendi rationem Petrus Romanis Pontificibus ipsius successoribus præmonstravit. Is enim patienter in Hebræis recenter ad Christi fidem conversis tulit nonnullarum cæremoniarum usum, quas a Deo eorum Majores acceperant, quod haud facile esset homines tanta cum veneratione in illis enutritos ab earum usu divellere; ac in Hierosolymitano Concilio, ut dissidiis occasionem præcluderet, mutuamque inter novos Christianos pacem foveret, legem constituit, qua ad tempus etiam ii, qui e gentibus ad Christum venerant, a sanguine, & suffocato immolatisque abstinere jubebantur. Atque ut facile posset, quem ipse aut solus, aut ex aliorum etiam Apostolorum consilio disposuerat sacrorum ordinem, Ecclesiis omnibus præscribere, & exhibere, primum Antiochiæ sedem posuit suam, ibique septem mansit annis; quod inde facile esset disciplinam illam ad omnes Asiæ Ecclesias transmittere; deinde Marcum in eadem a se institutum disciplina, Alexandriam misit; ex qua Urbe facile Ecclesiis Ægypti, ac Africæ reliquis, eadem tradere poterat instituta; ac demum Antiochia Romam ipse venit, ibique perpetuo Sedem suam esse voluit, tum ut facile posset in tota quoque Occidentali Ecclesia eamdem disciplinam stabilire, tum etiam quia præsto inde esse poterat ad novas, dum opus esset, instructiones suppeditandas, constitutis a se Antiochiæ, & Ale-

Alexandriæ Metropolitis. Hinc autem ortam reor mirabilem illam in Ecclesiis omnibus consensionem in præcipuis Ritibus, quos semper & ubique servatos legimus in perficienda Eucharistia, in aliorum Sacramentorum administratione, ac in aliis quamplurimis Ecclesiasticæ disciplinæ Capitibus.

Romanorum Pontificum Petri successorum prima ac maxima semper cura fuit, ut stabilitam ab Apostolis disciplinam in Ecclesiis omnibus custodirent. Quam ob rem a primis temporibus ad hæc usque tempora numquam passi sunt, ut quæ in illa contenta essent, abolerentur; Et non nisi ex gravissimis caussis trinæ immersionis in Baptismo usum, calicisque a Laicis in recipienda Eucharistia sumptionem, ac iis similia immutari permiserunt. Hujusmodi autem sollicitudinis luculentissima exempla suppetunt, tum in antiqua, tum in recentiori Ecclesiastica historia. Cum esset ab Apostolis constitutum, Ecclesiisque a Petro traditum, ut Pascha nonnisi Dominico die celebraretur, sicut Euseb. 5. cap. 23. Socrates lib. 5. cap. 21. aliique antiqui Scriptores memoriæ prodiderunt, statim ac Romanis Pontificibus innotuit fuisse nonnullas in Asia Ecclesias, quæ luna quartadecima Martii in quemcumque hebdomadæ diem caderet, illud celebrarent, Apostolicam disciplinam etiam in Ecclesiis illis restituere curarunt. Anicetus rem cum Polycarpo amice tractavit. Victor vero illius successor Concilio Romæ habito circa 198. jussit, *ne alio, quam Dominico die Mysterium Resurrectionis celebraretur*, & Policratem aliosque Asianos obtemperare detrectantes excommunicavit; etsi hortatu ac precibus Irenæi Lugdunensis Episcopi excommunicationis deinde effectum suspendit. Zephyrinus quoque, qui Victori successit, tum ob falsa nonnulla dogmata, tum ob violatam Apostolicam disciplinam Montanistas damnavit, qui *ad omne pæne delictum Ecclesiæ fores obserabant, ac scelerata putabant iterata connubia, & Christianis, secus ac Apostolica disciplina præscribebant, tres in anno Quadragesimas* proponebant, *quasi tres passi sint Salvatores*, inquit Hieronymus Epist. 54. Stephanus quoque Romanus Pontifex circa medium tertii sæculi, cum Firmilianus in Asia, & Cyprianus in Africa baptizatos ab hæreticis iterum baptizandos esse contenderent, *nihil adversus traditionem, quæ jam inde ab ultimis temporibus obtinuerat, innovandum ratus, gravissime id tulit*, ait Eusebius lib. 7. cap. 3. Immo *abstinendos illos putavit, quod priscam consuetudinem convellere conarentur*, ut Augustinus scribit lib. 1. de Baptismo cap. 15. Habes itaque ex satis notis antiquæ Ecclesiæ monumentis, Apostolicam Sedem etiam tribus prioribus sæculis in universam Ecclesiam acceptam a Christo potestatem exercuisse, ac traditionem, & disciplinam, quæ ex Apostolis esset, adhibitis etiam Ecclesiasticis pœnis, in Asia quoque, in Africa, ac ubique gentium sartam tectam custodire studuisse. Cujus quidem sollicitudinis sequentium quoque sæculorum historia toties exempla suggerit, quoties Apostolicæ Sedis significatum fuisse asserit, fuisse inter Christianos homines, qui vel Apostolicam traditionem contemnerent, aut Ritus usurpare neglexissent, quos Apostolica disciplina stabilivit; ut ex iis perspicuum fiet, quæ de Ritibus ab Apostolica Sede proscriptis cap. IX. disputabimus. Ita suum de disciplinæ unitate servanda desiderium ac studium semper demonstravit.

Sed impedire non potuit, quominus novi, ac varii in diversis Ecclesiis Ritus instituerentur. Nam cum difficillimis primis Ecclesiæ temporibus, nec Episcopis omnibus facile esset Apostolicæ Sedi exponere, quæ pro locorum, & temporum circumstantiis novæ instituendæ viderentur cæremoniæ, aut disciplinæ Ecclesiasticæ ordinationes; nec facile itidem esset Apostolicæ Sedi nova disciplinæ capita, quæ stabilire expediret, Ecclesiis omnibus proponere, neque expediens videretur Episcoporum hac de re jurisdictionem limitare, eorum arbitrio relictum est, novas cæremonias addere, ac sacrorum disciplinam moderari. Ne vero ex nimia rituum, ac disciplinæ varietate confusio oriretur, plurimorum Episcoporum Concilia passim celebrabantur, in quibus *altiora quæque in commune retractabantur*, ut Tertullianus scribit lib. de jejunio cap. 13. Ex hujusmodi Conciliis tribus prioribus Ecclesiæ sæculis celebratis, pleraque eorum deprompta sunt, quæ in Canonibus, & constitutionibus Apostolicis habentur, ut est a quampluribus eruditis Viris observatum. Ad antiquam hujusmodi consuetudinem attendisse videtur Magna Nicæna Synodus, dum Can. 5. bis in anno hujusmodi Concilia celebrari decrevit. Quod quidem Decretum innovatum deinceps fuit in Antiochena Synodo sub Julio I. Can. 20. in Arausicana I. sub Leone Magno can. 29. &c. In iis vero de Sacrorum ordine, ac disciplinæ unitate procuranda actum fuisse, constat ex Sancto Leone in Epistola ad Episcopos Siciliæ, ex Conciliis Epaunense, & Gerundiense, circa sexti sæculi initium celebratis, & ex Bracarensi Synodo anni 563. Atque hinc patet undenam diversi in Ecclesia orti sint Ritus, quorum magna erat etiam in Latina Ecclesia varietas, quinto, ac sequentibus sæculis, ut ex Epistola Innocent. I. ad Decentium Eugubinum Episcopum, ex Epistola Gregorii Magni ad Augustinum, quem in Angliam miserat, aliisque Scriptoribus sexti, atque septimi sæculi, intelligamus. Quarto quoque & tertio sæculo fuisse in Ecclesiis Rituum varietatem, qui, salva pace, veluti majorum instituta susciperentur ac pro lege haberentur, jam scripserant August. Epist. ad Casulanum, Hieron. Epist. 28. ubi ait: *unaquæque Provincia abundet in sensu suo, & præcepta majorum leges Apostolicas esse arbitretur*; Et Firmilianus, qui circa medium tertii sæculi hæc ad Cyprianum scripsit: *Circa multa divinæ rei Sacramenta sunt apud illos* (hoc est Romanos) *aliqua diversitates, nec observantur illic, quæ Hierosolymis observantur.* Et infra: *Multa pro auctorum diversitate variantur, neque tamen propter hoc ab Ecclesiæ Catholicæ pace, & unitate discessum est.*

In hac rituum varietate sustinenda maxime enituit Apostolicæ Sedis œconomia. Nam etsi unitatem optaverit, tamen numquam passa est, ut ritus illi tollerentur, qui a Viris aut instituti, aut commendati essent, maximæ apud populos venerationis. Hinc in Latina Ecclesia, ubi cum Romanorum Pontificum diligentia, tum aliarum Ecclesiarum in Apostolica Sede imitanda studio, Ritus pene ad unitatem redactus est, viget adhuc Ambrosianus Ritus Mediolanensi Ecclesia, & Mozarabus in nonnul-

Hispaniarum Parœciis, quod hujusmodi Ritus antiquitate, & auctorum sanctitate commendati in maxima veneratione apud gentes illas habeatur. Sed circa Orientales, ac præsertim Græcos œconomia hæc Apostolicæ Sedis mirabilis semper fuit. Cum enim novisset Græcos majorum institutis summopere addictos haud facile induci ad proprium Ritum deserendum, non solum in eodem illos permanere voluit, sed plurima etiam maximæ in Ritum illum venerationis argumenta præbuit. Qua quidem agendi ratione discretionem, moderationem, ac clementiam significavit suam in eos, qui dissidii spiritu incitati Latinorum Ritus improbabant.

Hujus autem rei historiam a Nicolao I in cujus Pontificatu Photianum schisma cœpit, exordiemur. Is itaque ep. 2. ad Photium hæc scribit: *De consuetudinibus, quas nobis exponere visi estis, scribentes per diversas Ecclesias, diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua obviare debeamus, nil judicamus, vel resistimus.* Schisma sub Photio inchoatum Michaele Cerulario auctore circa medium undecimi sæculi ea animi contentione tantoque fuit odio ab impio schismatico absolutum, ut Latinorum Ecclesias, quæ Constantinopoli, Alexandriæ, & in Patriarchatu Hierosolymitano erant, in quibus Sacra Latino Ritu fierent, obserari jusserit. Leo vero IX. Roman. Pont. missis ad illum pro extirpando schismate Legatis, inter alia hæc scripsit: *Ecce in hac parte Romana Ecclesia, quanto discretior, moderatior, & clementior vobis est, siquidem cum intra & extra Romam plurima Græcorum Monasteria reperiantur, sive Ecclesiæ; nullus eorum adhuc perturbatur, vel prohibetur a paterna traditione, sive sua consuetudine, quin potius suadetur atque admonetur eam observare. Scit Sancta Romana Ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium diversæ pro loco, & tempore consuetudines, quando una Fides per dilectionem operans bona quæ potest, uni Deo commendat.*

Initio sæculi decimi tertii, cum Latini in potestatem suam Constantinopolim redegissent, & Summus Pontifex Innocentius III. decrevisset Patriarcham Latinum in ea Civitate constituere, cui non solum Latini, sed etiam Græci obtemperarent; nihilominus palam declarare non prætermisit, nullum se velle Græcis ritibus inferre detrimentum, nisi quæ forte consuetudines, inter eos receptæ, periculum animarum parerent, aut Ecclesiasticæ honestati adversarentur. En Decretalis verba, quæ habentur, tum tom. 7. Coll. Concil. Harduini pag 22. tum etiam *in Cap. licet 9 de Bapt. Licet Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Apostolicæ revertentes, fovere, & honorare velimus, mores ac ritus eorum, quantum cum Domino possumus, sustinendo; in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati.* Iisdem usus est verbis Honorius III. in Epist. ad Regem Cypri, dum indulsit, ut in nonnullis illius Regni Civitatibus duo essent Episcopi, Latinus unus, alter Græcus. Eamdem fere usurpavit Innocentius IV. tum in Epist. ad Danielem Russiæ Regem, quam Raynaldus refert ad annum 1247. qua Ritum Ruthenum probavit; tum etiam in ea, quam ad Othonem misit Cardinalem Tusculanum Sedis Apostolicæ Legatum in insula Cypri. Idemque Pontifex mittens Laurentium Minoritam Apostolicum Legatum ad Græcos, qui in Regno Cypri erant, & ad Orientales omnes, qui in Patriarchalibus Antiocheno, & Hierolymitano morabantur, mandavit ipsi, *quatenus Græcos illarum partium, quocumque nomine censerentur, auctoritate Apostolica protegens, turbari eos violentiis, vel quibuscumque molestiis non permitteret, injurias quaslibet & offensas, a Latinis eisdem illatas, plenarie faceret emendari, ac Latinis ipsis districte præciperet, ut a similibus de cetero penitus conquiescerent.* Alexander IV. de Synodo verba faciens a Latino Episcopo in Regno Cypri celebranda, in quam Ecclesiastici quoque Græci Ritus Episcopo illi subjecti convenire debuerant, Episcopo indicit, ut Græcos cogeret *recipere & observare Synodalia statuta, quæ tamen Græcorum Ritibus fidei Catholicæ non adversis, & a Romana Ecclesia toleratis non obviarent.* Nec minor fuit sequentibus sæculis Apostolicæ Sedis cura in Orientalium Ritibus tolerandis, ac conservandis. Dum in Lugdunensi, & Florentino, aliisque Conciliis de Græcorum unione cum Romana Ecclesia actum est, ea semper conditio apposita fuit, ut illis liberum ritu um exercitium permitteretur. Hinc Leo X. & Clemens VIII. constitutiones edidere, quæ in Græcorum Enchiridio Beneventi edito repetiuntur, in quibus vehementer Latini nonnulli increpantur, qui in Græcis reprehendebant, quæ in Concilio Florentino eisdem permissa fuerant: scilicet, quod Sacrificium offerrent in fermentato, uxorem ducerent, antequam sacris ordinibus initiarentur, eamque post susceptos ordines sacros retinerent, quodque Eucharistiam sub utraque specie etiam pueris exhiberent. Pari studio Pius IV. Gregorius XIII Clemens VIII. Paulus V. aliique Romani Pontifices Ritus illos custodire curarunt, ut ex eorum Const. liquet, præsertim ex sæpe laudatis Const. Bened. XIV. Fuisse vero de Græco, & Orientali Ritu servando vehementer sollicitos, satis superque probant *Ecclesiæ, quibus diversis temporibus Romani Pontifices Græcis, Maronitis, Armenis, Cophtis, Melchitis in Urbe addixerunt, quæque etiamnum extant, & patent, ut sacras functiones in ipsis juxta Ritum suum singulis expleant,* ut inquit Benedict. XIV. in Encyclica *ad Mission. per Orien. deputatos.* Ubi addit etiam: *Opportune hic quoque referri posset, quemadmodum Clemens Papa VIII. ex sua Constitutione 24. §. 7. veteris Bullarii, Græcum Episcopum Romæ constituit, ut Italo-Græcis Latinas Diœceses incolentibus Ordines juxta Græcorum Ritum conferret; deinde vero alium a Clemente XII. proximo prædecessore nostro, in sua Const. incipien. Etsi Pastoralis, fuisse superadditum Græcum Episcopum, qui fixam in Bisinianensi Diœcesi Sedem habet, ut Italo-Græcis Ordines conferat: ne qui longius ab Urbe distant, longum iter aggredi cogantur, ut Ordines ab Episcopo Græco Romæ degente juxta allatam Clementis VIII. Constit. suscipiant; ac ne ipsis quidem Episcopis Catholicis Maronitarum, Cophtorum, & Melchitarum, qui aliquando Romæ versantur, denegari facultatem conferendi Ordines juxta Ritum suum, nationis suæ hominibus, dummodo idonei reperiantur.* Accedit etiam vetitum a Romanis Pontificibus esse quibuscumque etiam Episcopali,

pali, & Patriarchali dignitate præfulgentibus: aut quidpiam Ritibus Orientalium detrahere, aut innovare, vel aliquid introducere, quod integram exactamque eorumdem observantiam immutet, ut videre est in Const. sæpe a Nobis citata *Demandatam &c.* Ac maximis etiam expensis procuratum est ab iisdem Pontificibus, ut ab omni expurgati errore Orientalium libri Romæ Typis Congreg de Propag. Fide ederentur. Et præter Missalia Cophticum, Maroniticum, Illiricum &c. novissime Græcorum Euchologium accuratissima editione vulgatum vidimus.

Ne vero quidpiam intentatum relinqueret, quo suum in Orientales amorem significaret, & quo mutuam eos inter atque Latinos unionem foveret, Orientalibus nonnullis aliquos Latinorum Ritus servare permisit, ac nonnullos ex Orientalibus in proprium usum transtulit. Armeni, & Maronitæ, qui Orientalium Ritum servant, veterem consuetudinem sequuti propriis Episcopis perspectam, & approbatam, Eucharistiam non in fermentato pane, ut Orientalium reliqui, sed in azymo conficiunt. Quam quidem consuetudinem, quod ex veteribus ortam noverit; Apostolica Sedes nunquam improbavit. Immo Bessationis Cardinalis petitioni ob hujusmodi exemplum indulsit, ut etiam in Abbatia Cryptæ Ferratæ, quæ primum eidem Cardinali commendata fuerat, Græci Monachi in illa degentes in azymo consecrarent. Idem quoque servatur in Ecclesia Collegiata Sanctæ Mariæ de *Grafeo* nuncupatam, sita in Messanensi Diœcesi, licet ipsius Clerus Ritum Græcum retineat. Similiter nonnullis ab hinc sæculis Maronitæ, Pontificales, ac Sacerdotales vestes adhibent ejusdem plane formæ quam Latinus Ritus præscribit; & in Concilio Libanensi, habito anno 1736. unanimi consensu, subsecuta quoque Apostolica approbatione, iidem Maronitæ, quoad præsanctificatorum Missam Latinum Ritum amplexi sunt, illam tantummodo feria sexta in Parasceve celebrantes; ut habet Benedict. XIV. in laudata Encyclica n. 31. Ex Græca autem disciplina in Latinæ Ecclesiæ usum transtulit Ritum recitandi Constantinopolitanum Symbolum in Sacra Missa, ut ex Toletano Concilio anno 589. colligitur: Canone enim secundo decretum fuit, *ut secundum formam Orientalium Ecclesiarum* per omnes Ecclesias Hispaniæ, & Gallæciæ Symbolum illud recitaretur. Item consuetudo adorandi Sanctam Crucem feria sexta in Parasceve; usus etiam Trisagii *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis, miserere nobis*, in eadem sexta feria, & Aquæ benedictio in pervigilio Epiphaniæ ex Orientali in Ecclesiam Latinam translata sunt; ut in eadem Encyclica ostendit Sapientissimus Pontifex. Hæc vero satis, meo judicio, demonstrant Apostolicæ Sedis studium in fidei, derivatæque ab Apostolis disciplinæ unitate servanda, ac mirabilem quoque œconomiam, qua aliarum Ecclesiarum ritus sustituit, honoravit, atque ab omni errore immunes custodire curavit. Superest nunc, ut ipsius leges exponamus, quibus cuique proprios servare mandavit, ac semel susceptos deserre vetuit.

CAPUT VIII.

De obligatione, quam quisque habet, in suscepto Ritu permanendi.

Ritus nomine intelligimus disciplinam Ecclesiæ auctoritate stabilitam, vel usu & consuetudine eadem auctoritate comprobatam. Hæc autem, ut ex auctoritatibus liquet, quas circa finem superioris capitis citavimus ex Hieronymo, Augustino, & ex pluribus Romanis Pontificibus, semper tamquam Ecclesiæ lex habita est. Præterea cap. 4. demonstratum est, Christi Ecclesiam potestatem habere instituendi ac præcipiendi ritus; ex quo clare sequitur, institutos Ecclesiæ auctoritate ritus, & consuetudines eadem auctoritate comprobatas, vim legis habere, ut ex iis, quæ in tractatu de legibus disputata sunt, est omnino exploratum. Ritus vero, qui in Orientali Ecclesia vigent, aut publica auctoritate Ecclesiarum instituti sunt, aut sunt consuetudines eadem auctoritate comprobatæ; & etiam Apostolicæ Sedis decretis roboratæ; quippe quæ probat ritus, mores, & consuetudines omnes Orientalis Ecclesiæ, quæ Orthodoxæ Fidei non adversentur, & periculum secum non ferant animarum. Ergo ritus illi, quibus Orientalium Ecclesiarum disciplina continetur, leges sunt publica Ecclesiæ auctoritate stabilitæ. Hujusmodi autem legibus Fideles omnes obligantur, omnes Episcopi, & Patriarchæ omnes, ac is tantum ab eis dispensare potest, qui universæ Ecclesiæ præest, Roman. Pont. Vide appendicem ad tractatum de legibus qu. 4.

Atque hinc patet. Primo, liberum non esse cuique susceptum ritum deserere, atque ad alium transire, cum nemo possit legem illam deserere, cui subjectus est. Secundo, unius Ecclesiæ Ritum sequentes, non posse sine gravi culpa alterius Ecclesiæ ritum contemnere; veram enim Ecclesiæ legem contemnerent, & disciplinam illam, quæ licet a propriæ Ecclesiæ disciplina diversa sit, tamen in eumdem finem, hoc est, in æternam beatitudinem diversa via Fideles dirigit. Tertio, non posse Episcopos, ac multo minus Missionarios, Orientalibus proprii ritus mutationem consulere, nec eam ullo modo probare, sive admittere, inconsulta Apostolica Sede. Quamobrem SS. D. N. Const. sæpe cit. *Demandatam*, in virtute sanctæ obedientiæ Maronitarum Episcopis vetat, *ne quocumque prætextu, aut obtentu, rebus spiritualibus Nationi Græcæ Melchitarum, in iis, quæ spectant ad jurisdictionem, & auctoritatem illius Patriarchæ Episcoporum, & Parochorum, se ingerere audeant, neve eorum subditis transitum a Græco ad Maroniticum Ritum suadere, vel eos, qui sponte transire vellent, nisi forte peculiaris a Romano Pontifice licentia intervenerit, acceptare præsumant*. Et missionariis præcipit, *Ne aliquid iisdem suggerere, aut suadere audeant, quod liberum contemptum, atque imminutionem inducere possit, multoque minus auctoritate propria aliquid circa illa innovare, aut etiam super iisdem aliquam dispensationem concedere, vel admittere præsumant. Alioquin* (inquit), *præter districtam, quam Deo, Nobis, suisque superioribus* (*quos de urgenda hujus Decreti ob-*

M 2 ser-

servantia peculiariter auteramus) *rationem reddent*, *sciant se harum Litterarum vigore privationem vocis activæ, & passivæ, & inhabilitationem ad quemcumque gradum, & officium in suis respective Ordinibus, Institutis, & Congregationibus ipso facto incursuros.* In Encyclica sæpe a nobis citata n. 22. idem Summus Pontifex declarat eadem ratione ab Apostolica Sede prohiberi Ruthenorum transitum ad Latinorum ritum, sive Ecclesiastici sint, sive Laici; Græcis vero in Italia degentibus sub Episcopis Latinis, si Laici sint, eum Episcopi permissione transitus ad Latinum ritum permittitur, non vero si sint Ecclesiastici, quibus Apostolicæ Sedis dispensatio necessaria est, ut ritum mutare valeant.

Hactenus explicata generatim ostendunt obligationem in semel suscepto ritu permanendi. Nunc ad particularia veniendum est, ac primum de iis agemus, qui proprii ritus Episcopo subsunt, atque in ipsius Ecclesia degunt. Deinde de iis Orientalibus, qui in Ecclesiis vivunt, quibus Latini Episcopi præsunt: Denique de Latinis, qui in Orientalium Episcoporum Diœcesibus commorantur.

§. I.

De obligatione, quam habent, manendi in suscepto Ritu Orientales, qui ejusdem Ritus Episcopis subsunt.

QUamquam ex iis, quæ supra dicta sunt, manifestum est, eos, qui in proprii ritus Ecclesia recensentur, obligatos esse permanendum in eodem ritu, nec eum mutare posse sine suprema Apostolicæ Sedis auctoritate, quæ ad alium transire permittat; tamen ea hic indicare operæ pretium duxi, quæ sunt ab Apostolica Sede definita, ex quibus particulares, quæ hac super re occurrere possunt difficultates, facile solvuntur. Ea unice afferemus, quæ in supracit. Constit. *Demandatam &c.* pro Græcorum Melchitis Benedict. XIV. decrevit; ex quibus facile colligere est, quid de aliis quoque Orientalibus sit sentiendum.

Porro itaque, prohibentur Græci ad Maroniticum ritum transire sine peculiari Romani Pontificis licentia, atque eodem modo prohibetur transitus ad Latinum ritum, ut supra dictum est.

Secundo de iis, quos *Latinizantes* appellant, nimirum, qui a Græcis parentibus progeniti, deficientibus Græcis Sacerdotibus, Latino ritu a Latinis ad hunc diem baptizati fuerunt, eumque ritum hactenus tenuerunt, quorum magnus numerus Damasci inveniri perhibetur, neque satis hucusque definitum fuit, cui potissimum ritui addicti esse deberent, *statuitur & declaratur*, ut coram persona ab ipso Summo Pontifice deputanda, semel profiteri debeant, in quo ritu vivere malint; in eoque in posterum omni variandi facultate adempta, perseverare teneantur.

Tertio statuitur, ut filii, qui ab hujusmodi parentibus post emissam ab illis prædictam declarationem nascentur, necnon ii, qui jam nati sunt, sed nondum ad usum rationis pervenerunt, sequantur conditionem parentum, si conjuges unum eumdemque ritum elegerint; sin minus, patris ritum sequantur.

Quarto, si quos in posterum Græcos, necessitate cogente, ob defectum Parochi Catholici ritus Græci, Baptismum, aut alia Sacramenta a Latino Presbytero recipere eveniat: illi non ideo censendi erunt Latinum ritum suscepisse, sed, omni dubitatione sublata, ritum Græcum, in quo orti sunt, observare teneantur. Et eum quidem, durante prædicta necessitate, in omnibus rebus, quibus possunt, & præcipue in jejuniorum observatione, retineant; in reliquis vero integre resumant & prosequantur, statim ac Episcopus aut Parochus græcus subvenerint.

Quinto decernitur, ne Missionarii Latini, quos in Episcoporum adjutorium & levamen Apostolica Sedes in eas regiones mittit, utendo facultatibus sibi concessis, eorumdem Episcoporum jurisdictioni præjudicium inferant, & numerum subditorum imminuant: atque statuitur, & declaratur, *licere tantummodo Fratribus Ordinis Minorum S. Francisci Custodiæ Terræ Sanctæ Parochialia munia obire circa Græco-Melchitas, eisque Sacramenta administrare, in iis locorum & temporum circumstantiis, quibus omnino deficiat modus habendi Parochum, aut alium Antistitem Græci Ritus, quo casu prædicti Fratres emolumenta legitimo jure debita percipere licite valeant, & a jurisdictione Antiocheni Patriarchæ nullatenus ipsi dependeant, sed huic dumtaxat potenti teneantur singulis annis notulam tradere animarum Græci Ritus in ea Civitate, seu loco existentium, utpote quæ in reliquis eidem Patriarchæ omnino subesse intelliguntur; cujus curæ committitur, ut pro sui muneris implemento, ubicumque opus fuerit, Catholici Parochi copia suppetat, quo præfati Græco-Melchitæ Sacramenta Græco Ritu recipere queant.*

Nota. Ex hactenus dictis colligitur, primo, ubi sunt plures Episcopi, qui in iisdem locis subditos proprii ritus habeant, ut sunt in Patriarchatu Antiocheno, Maronitæ, & Græco-Melchitæ, quemlibet eorum in eos tantum jurisdictionem habere, qui proprium ritum sequuntur, nec alterum posse alieni ritus Fideles ad proprium ritum suscipiendum attrahere, ac multo minus admittere. Secundo, Missionarios in eos, qui sunt Latini ritus, jurisdictionem exercere, tamquam in subditos, qui nullo modo dependent a jurisdictione Episcoporum, qui sunt ritus Orientalis.

Tertio, Missionarios, Christianos Orientis, qui vellint Schisma vel hæresim ejurare, non posse hortari ad mutandum ritum, nec ad Latinum ritum admittere, sed eosdem in proprio ritu relinquere debere, ac Catholico ejusdem ritus Episcopo, si adsit, subjectos. Quarto, quod spectat ad Christianos Orientalis ritus, Missionarios in adjutorium & levamen Episcoporum destinatos esse; nec quidpiam facere posse, quod in illorum jurisdictionis præjudicium cedat. Quamobrem tenentur iisdem Episcopis ostendere, se ab Apostolica Sede illuc missos esse, sed jurisdictionem non ab Episcopis illis, sed ab Apostolica Sede habere, cujus exercitium nequeunt dicti Episcopi sine caussa, & inconsulta Apostolica Sede impedire. Ex decreto Sac. Congr. de Propag. Fide 5. Decembris 1654.

§. II.

§. II.

De obligatione, quam habent manendi in suscepto Ritu Orientales, qui in Latinorum Ecclesiis degunt.

ETsi ii, qui in societatem aliquam cooptantur, statim illius legibus subjiciuntur, qua fortasse de caussa dicere solitus erat Augustinus, *ad quam Ecclesiam veneris, ejus morem conserva*; tamen ut quandoque homines ex Principum liberalitate in alieno quoque dominio proprias servare leges finuntur, ita Ecclesia non solum passa est, sed etiam voluit, ut Latini in Orientalium, & Orientales in Latinorum Ecclesiis proprium ritum conservarent, tum ut suam erga ritus omnes venerationem ostenderet, tum quod exploratum haberet, homines ita in susceptam a majoribus disciplinam ferri, ut grave nimis sit eamdem deserere; tum demum quia, hac seciusa lege, maxima oriri posset confusio. Leges autem hac de re ab Apostolica Sede latæ, sunt Constitutiones Innocent. IV. pro Græcis, qui in Regno Cypri Latinis Episcopis subjecti erant, & Leonis X. Clementis VII. Pauli III. Julii III. Pii IV. & V. Gregor. XIII. Clem. VIII. & Benedicti. XIV. pro Italo-Græcis. Nemo autem rem distinctius exposuit Benedicto XIV. qui Const. *Etsi Pastoralis*, aliorum Pontificum hac de re decreta confirmavit, & explicavit, ac alia etiam, quæ opportuna visa sunt, definivit.

Primo itaque permittit, Græcos, & Albanenses in Italia vel alibi sub Episcopis Latinis degentes in proprio ritu manere; ac eos, qui sunt *Ecclesiastici, in quocumque Ordine minori, vel etiam majori constituti, Sæculares, vel Regulares, a Ritu Græco ad Latinum sine expressa Sedis Apostolicæ licentia transire non posse; Laicis vero, ut ad Ritum Latinum transire possint, Episcopum Diœcesanum posse pro sua prudentia permittere; non tamen communitati Græcorum, sive Albanensium hujusmodi sine Apostolicæ Sedis licentia, sed solum privatis personis, attenta uniuscujusque necessitate.*

Secundo statuit: *Infantes natos ex patre & matre Græcis, Ritu Græco, nisi aliter parentes, accedente Ordinarii consensu, voluerint, baptizari debere.*

Tertio. *Natos vero ex Patre Latino, & Matre Græca, Latinis esse cæremoniis baptizandos; proles enim sequi omnino debet Patris Ritum, si sit Latinus.*

Quarto. *Si vero Pater sit Græcus, & Mater Latina, liberum esse eidem Patri, ut proles, vel Ritu Græco baptizetur, vel etiam Ritu Latino, si uxor Latina prævaluerit, idest, si in gratiam uxoris Latinæ consenserit Græcus Pater, ut Latino Ritu baptizetur.*

Quinto. *Infantes ad ejus Parochiæ jurisdictionem pertinere, cujus Ritus sunt baptizati, cum per baptismum fiat suscepti Ritus Græci, vel Latini professio, itant ad Latinum Ritum spectent, qui Latinis cæremoniis baptizati fuerint: qui vero Ritu Græco Sacramentum baptismi susceperint, in Græcorum numero sunt habendi, adeoque si ante usum rationis decesserint, a proprio, cujus Ritu baptizati sunt, Parocho, & in propria Parochia sunt jure communi sepeliendi, nisi iis Baptismus collatus fuerit, vel ob gravem necessitatem, cum nimirum morti proximi fuerint,* nec haberi potuerit proprii Parochi: *vel Ritus copia; vel ex dispensatione Apostolica, cum videlicet facultas data fuerit, ut latine quidem baptizentur, sed in suo Ritu Græco permaneant: In iis enim casibus non censentur a proprio ad alium Ritum transisse. Post usum vero rationis idem dicendum, nisi quis in alieno Ritus Ecclesia sepeliri cupiat, si quis enim Græce Ritu baptizatus, in Latina Ecclesia, vel Latine Baptismate initiatus, in Ecclesia Græca sepulturam eligat, juris regulæ sunt servandæ: nimirum cadaver extra propriam Parochiam a proprio Parocho esse associandum, quarta funerali ei minime imminuta, & ubi tumulandum est cadaver, ibi a Parocho illius Ecclesiæ sive Latinæ sive Græcæ sunt exequiæ celebrandæ.*

Sexto. *Quando vero Infantibus prædictis, seu etiam adultis, exequiæ Ritu Græco, & in Ecclesia Græca, ut præfertur, jure communi sunt celebrandæ, tunc nullum jus habet Latinus Parochus interessendi cum Græco Parocho, nec partem aliquam stolæ percipiendi; similiter nullum jus competit Parocho Græco, quando exequiæ in Ecclesia Latina, & per Latinum Parochum sunt peragendæ, sed servanda sunt utrobique statuta de juribus Parochorum, circa sepulturam eorum, qui ad propriam Parochiam spectant.*

Septimo. *Quem Ritum semel in baptismo sunt professi, sive Latinum, sive Græcum, in eo institui, & educari debent, nec ad alium possunt transire, si latinum semel susceperint. Ritus enim Latinus propter suam præstantiam, eo quod sit Ritus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ omnium Ecclesiarum matricis, & magistræ, sic supra Græcum Ritum prævalet, maxime in Italicis regionibus, ubi Latinis Episcopis Græci subjecti sunt, ut non modo ab ipso ad Græcum transitus nullatenus permittatur; verum etiam a Græcis semel assumptus, absque Apostolica dispensatione, deseri nequeat.* Hinc Maritus Latinus Uxoris Græcæ ritum sequi non potest, nec Latina Uxor mariti græci. Græcus vero maritus potest, si velit, ritum Uxoris Latinæ sequi; & Græca itidem Uxor mariti Latini, post cujus obitum ad Ritum Græcum redire nequit.

Præter hæc, quæ §. 2. & 8. citata Constit. sunt explicata, §. 9. præscribitur, qua ratione Græcus Ritus in Italia, & Insulis adjacentibus sit observandus. Ac primo quidem, Græcis ipsis, & Albanensibus Ritus Græci inter Latinos degentibus, tam Prælatis, Parochis, & Presbyteris Sæcularibus, quam Regularibus, & Laicis, ut suis Ritibus, atque observantiis, & consuetudinibus uti, ac illos, & illas observare, Missasque & Divina Officia secundum eorum antiquam consuetudinem celebrare iibere, ac licite possint, concedit, & indulget. Sic vero id ipsis permissum esse declarat, *ne quæ a Fidelibus in diœcesi, ubi ipsi habitant, universim, & sine ullo Personarum, & Rituum discrimine, juxta sacros Canones servanda sunt, ad eadem etiam ipsi, non obstante rituum diversitate, obligati censeantur.* Cujusmodi sunt, Kalendarii Gregoriani observatio, de quo diximur in appendice ad tract. de legibus; Summi Pontificis, & Ordinarii Loci in Missis, ac divinis officiis commemoratio, non vero Patriarcharum, & Antistitum Orientalium; quibus addere licet commemoratio Græci Catholici Antistitis, ubi ex licentia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii Loci, Pontificalia exercere permittitur; subjectio etiam Constitutionibus Apo-

Apostolicis contra sollicitantes, ut loco supra citato diximus: denique dies festos de præcepto Latinæ, ubi degunt, Ecclesiæ servare tenentur.

Secundo *Ad observationem vero jejuniorum, & vigiliarum ejusdem Latinæ Ecclesiæ, si tota Loci Græcorum communitas, vel potior Laicorum pars Parochis, & Presbyteris conjuncta induci posset, optimum esset; idque absque alia Sedis Apostolicæ dispensatione, arbitrio Ordinariorum relinquitur Latinorum: Non tamen ad id cogi debent, si velint Ritum suum in jejuniis sequi, cum ipsi qualibet hebdomada, feria quarta, & feria sexta, ut asseritur, soleant jejunare; neque privatis personis fas sit, ubi Parochiam Græcam habent, ibi contra proprium Ritum, Latinorum more jejunia, & vigilias servare; sed omnes vel Græce cum Græcis, vel Latine cum Latinis jejunent. Ubi vero propriam Parochiam non habent, ibi libere, & licite possunt in omnibus Latino ritui sese conformare, sive Laici sint, sive Presbyteri, excepto Græco Ritu, qui in Missis, ac divinis officiis a Presbyteris est servandus.*

Tertio. *Ubi Parochiam Græcam habent, tolerandus est apud Græcos esus carnium die Sabbati, si sine scandalo fieri possit, in locis autem ipsorum, & inter eos tantum.*

Quarto. *Prohibentur tamen Græci suis Famulis Latinis cibos vetitos apponere die Sabbati, sive alio quocumque tempore, quando prædictis Græcis carnes comedere licet, sive alio quocumque tempore, quo Latini debent ab illis abstinere: Latini enim Famuli Græcorum, Latinum Ritum servare tenentur.*

Quinto. *Tolerandum est, ne ad jejunium eodem die Sabbathi in quadragesima, excepto uno Sabbato Sancto, ex antiqua traditione, non teneantur, sed dumtaxat ad abstinentiam. In jejuniis quoque biduanis, vel triduanis, vel alias a Diœcesanis, vel in Jubilæis a Summo Pontifice Romano indictis, dies Sabbati in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro Græcorum plebe ab ipsis Diœcesanis Apostolica auctoritate permittitur commutari.* Vide append. ad Tract. de jejunio:

Sexto. Mandat, ne plebibus Italo-Græcis præficiantur Sacerdotes a Latino Diœcesano Episcopo ordinati, qui Latino ritu ministrent; sed Græci, vel Albanenses, Catholici tamen sive Advenæ, sive Indigenæ, Græco ritu viventes; & ne Presbyteri Latini, ni specialiter per ipsos Græcos vocati, se immisceant Græcorum functionibus. Prohibentur quoque Clerici, Presbyterique Græci in Latinorum Ecclesiis Missas, & alia Divina Officia, cum solemnitatibus, & cantu celebrare, nisi Episcopus, cujus jurisdictioni subjiciuntur, vel ejus in spiritualibus Vicarius Generalis licentiam concedat; quam tamen rite concedere valeant, etiamsi nulla præcisa necessitas adsit, sed aliqua tantum spiritualis utilitas inde speretur.

Septimo. Præcipit, ut in præcedentiis Clericorum Latinorum, & Græcorum, *nisi consuetudo aliter obtineat, non attendatur Ritus Græci, & Latini diversitas, sed tempus ordinationis prædictorum Clericorum, vel qualitas Ecclesiasticæ dignitatis, si aliqui eorum ea insigniti reperiantur, vel cæteræ qualitates, quæ jure suo in solemnitatibus Ecclesiasticis principem locum sibi vindicare solent.*

Octavo. Ita Græcos Ritus servare permittit, ut Latinorum Episcoporum, in quorum Diœcesi degunt, jurisdictioni subjecti ita censeantur; *ut non obstantibus quibuscumque exemptionibus, & privilegiis dictis Græcis, eorumque Prælatis, Rectoribus, Abbatibus, & aliis tam Sancti Basilii, & alterius Ordinis Regularibus, qui privatam vitam degunt, nec in congregationem sint redacti, quam sæcularibus, ac etiam Laicis Personis quocumque nomine nuncupatis, ita Latinis Ordinariis Locorum, quos habitant, debent esse subjecti, ut ipsi Locorum Ordinarii quascumque eorumdem Græcorum, & Albanensium Ecclesias, Monasteria, Prioratus, alia Pia Loca, tam sæcularia, quam cujusvis Ordinis Regularia, eorumque Prælatos, etiamsi Episcopali, Archiepiscopali, ac majori dignitate præfulgeant; nec non Abbates, Rectores, Ministros, & quasvis alias ejusdem Nationis personas in suis Civitatibus, & Diœcesibus consistentes, quoties opus fuerit, visitare, ac in illis suam ordinariam jurisdictionem, plenamque, & omnimodam auctoritatem, in iis quæ Dei cultum, Sacramentorum administrationem, ac animarum salutem, hæresumque extirpationem concernunt, exercere, & exequi libere, & licite valeant &c.*

Nono. *Ubi vero duo essent Episcopi ejusdem Loci a Sancta Sede Apostolica deputati, unus Latinus, alter Græcus (quemadmodum in Calabriæ partibus, & in Sicilia olim fuisse perhibentur, & nunc in quibusdam Græciæ Insulis existunt) Episcopus Latinus de Personis Ecclesiasticis, & Sæcularibus Græcis, ac de jurisdictione Episcopi Græci, vel aliis quibuscumque ad Episcopum Græcum, quomodolibet spectantibus, nullatenus se intromittere præsumat: sed Episcopus Latinus Latinorum, Episcopus vero Græcus Græcorum dumtaxat curam, & jurisdictionem respective habeant, & exerceant. Id quod de Episcopis Græcis pro Ordinatione Italo-Græcorum Romæ, vel in Calabria per Sedem Apostolicam constitutis, intelligendum non est, cum facultatibus Ordinariorum careant.*

Decimo. *In Diœcesi, ubi Latini, & Græci inhabitant, & solum Archiepiscopum, sive Episcopum Latinum Ordinarium habent, dictus Archiepiscopus, sive Episcopus, circa negotia, & causas dictorum Græcorum, Vicarium Græcum ipsis Græcis gratum, vel per ipsos Græcos eligendum (ex quo Græcus Vir melius Græcos mores novit, quam Latinus) ipsorum stipendio, & salario retinendum deputet; & in caussis appellationis ad Metropolitanum, qui forsan Græcus non esset, dictus Metropolitanus similiter in dictis caussis Judicem Græcum deputare teneatur.* Reliqua indicabimus, dum de singulis Sacramentis agemus.

Nota. Ad conservandam pacem inter Armenos unitos Regno Poloniæ, & ob alias gravissimas caussas, Sac. Cong. de Propag. Fide annuente Sanctis. decrevit, ne de cetero Armenis unitis sive laicis, sive Ecclesiasticis Sæcularibus, quam Regularibus ad Latinum Ritum, quacumque de caussa sine speciali Sedis Apostolicæ licentia transire liceat: & proinde omnibus Archiepiscopis, Episcopis, & Officialibus Armenorum unitorum districte præcipiendo mandavit, ne deinceps licentias pro hujusmodi transitu subditis suis, cujuscumque gradus, & conditionis existant, concedere præsumant: & Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Præla-

tis

bis Latinis, & eorum Officialibus, ne deinceps Armenos prædictos unitos ad Latinum Ritum transire volentes quovis prætextu, aut caussa, etiam cum licentia Armenorum Prælatorum suorum recipere audeant sub pœna nullitatis ullius. Die 2. Aprilis 1669.

§. III.

De obligatione, qua Latini in proprio Ritu permanere tenentur.

PLura sunt, quæ peculiarem in Latinis permanendi in proprio Ritu obligationem monstrant. Primum quod Latinus ritus sit Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ omnium Ecclesiarum est Mater, atque Magistra; Deinde quod Clemens VIII. aliique Romani Pontifices, ac præsertim Benedict. XIV. utraque a nobis supracitata constitutione, semper expresse prohibuerint Latinos ad Græcum ritum transire; denique, in partibus Orientis, ubi hæc Latini ritus mutatio contingere posset, si paucos excipias, omnes ferme Schismatici, vel Hæretici sunt; adeoque si Latini ad Græcum, vel alium Orientalem ritum transirent, sese periculo exponerent labendi in Hæresim; quia ritus hujusmodi suscipiendo, cogerentur saltem progressu temporis Sacramenta recipere, ac verbum Dei ab Orientalibus Sacerdotibus audire ut plurimum Hæreticis, & Schismaticis, a quibus facile in errorem induci possent, ut argumentatur Verricellus Tit. III. de Leg. q. 81.

Hinc cum Pater Albertinus Societatis Jesu Missionarius in Insulis maris Ægri, in quibus omnes Græcum ritum sequuntur, dubium proposuisset Sacræ Congreg. quod sequitur. *An possint absolvi fideles Ritus Latini, qui transierint ad Ritum Græcum, & in illo vivunt, comedendo carnes die Sabbati, ac per omnia Ritum servant Græcorum:* die 7. Junii 1639. responsum fuit: *Posse absolvi, nisi intendant perseverare in Ritu Græco, sine dispensatione; nisi justa necessitas excuset.*

Atque hinc sequitur primo, Missionarios, a Sacr. Congreg. ad Orientales destinatos teneri ad omnia Latinorum jejunia servanda, sicut etiam reliqua, quæ Latinæ Ecclesiæ disciplina præcipit; cum sine Apostolicæ Sedis dispensatione Latinæ Ecclesiæ ritum mutare nequeant. Errat ergo Pasqualigus, ut est etiam a Verricello notatum, dum ait, Missionarios inter Orientales non teneri ad jejunia, quæ extra Quadragesimam Latini servant, quod hæc apud Orientales non vigeant, ac fortasse nunquam viguerint. Nam præterquam quod Latinum Ritum, qua parte possunt, omnino servare tenentur, ut ex Romanorum Pontificum decretis liquet, tum in citatis a nobis Constitutionibus, tum etiam Sacrarum Congregationum definitionibus, pluries declaratum est, Latinos in Oriente degentes, vigilias, aliaque propria Latinæ Ecclesiæ jejunia servare debere.

Sequitur secundo, non recte sentire Thomam a Jesu, dum de Conversione omnium gentium lib. 6. cap. 8. v. 2. ait: *Sæculares domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia Schismaticorum, quales nunc sunt Lusitani multi in interiori Æthiopia, posse se consuetudini accommodare & debere; maxime si sic scandalum, nisi alias vellent ipsi in omnibus Latino more vivere, habeantque ministros Ecclesiæ Latinæ: nam tunc certum est nullatenus teneri.* Etenim ex generali consuetudine totius Orbis Christiani, nullus obligatus proprium ritum deserere, quod nimis durum sit, antiquos mores mutare, quamobrem ne Orientales quidem, qui inter Latinos degunt, proprium Ritum mutare coguntur. Nec video in hoc scandalum esse posse ullum, cum hæc consuetudo notissima sit, ut ex Leonis IX. epistola liquet, quæ est ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum, cujusque verba nos supra retulimus. Præterea a Romanis Pontificibus expresse vetitus est transitus a Latino ad alium Ritum; imo ne Latinæ quidem uxori ad Græcum viri Ritum transire permittitur. Pro iis ergo ea tenenda erit regula, quam Benedictus XIV. Constit. *Demandatam* pro Græco-Melchitis præscripsit: scilicet, ubi Latinus necessitate cogente, ob defectum Parochi, & alterius Sacerdotis proprii Ritus, Baptismum, aut alia Sacramenta ab Orientali Presbytero recipere eveniat, ille non ideo censendus erit Orientalem Ritum suscepisse, sed omni dubitatione sublata, Ritum Latinum observare debebit, eumque durante prædicta necessitate, in omnibus rebus, quibus potest, & præcipue in jejuniorum observatione retinere: in omnibus vero integre resumere tenebitur, statim ac Episcopus, aut Parochus proprii Ritus advenerit.

Sequitur tertio, non teneri Latinos, qui in Oriente versantur, etsi ibi perpetuum domicilium stabilirint, jejunia Orientalium more servare; Ecclesia enim neminem ad jejunia diversarum Ecclesiarum simul cogit. Curare vero debent, ne aliis præsertim pusillis scandalo sint.

Nota 1. Cum lex quæ obligat ad manendum in proprio Ritu, sit lex Ecclesiastica, quæ cum gravissimo incommodo neminem obligare præsumitur, scilicet in iis circumstantiis, in quibus pia Ecclesia mater filios suos non obligarre, dari potest casus, in quo sine peccato aliquis Ritum mutet suum. Ut ex. gr. si uxor Latina in Oriente degens nequeat virum Græcum ad Latinum Ritum trahere, nec cum eo possit pacem servare, si Græco more non vivat, immo gravissima ei molestia sit, poterit etiam sine culpa Græcum ritum sequi; ut etiam a Theologis deputatis in Congregatione Romæ habita coram Eminentissimo Card. de Cremona die 7. Julii 1639. definitum fuisse refert Verticellus tit. 3. q. 82. Ad permanendum vero in hoc Græco ritu necesse semper esset petere dispensationem a S. Sede Apostolica, quam petere tenetur, si potest.

Nota 2. Si maritus ex. gr. Græcus Latinæ uxori molestus sit, in contemptum Latini ritus, quem servat, eamque ad hunc contemnendum obligare velit, tenetur hæc potius mortem subire, quam obtemperare viro, quia cum id cedat in Catholicæ Fidei contemptum, grave esset contra Fidei confessionem peccatum. Vide ea, quæ in tract. de leg. sunt ab Auctore hac de re explicata. Tunc vero Ecclesia contemneretur, cum vir Græcus Latinæ Ecclesiæ ritum malum esse assereret, in eoque homines æternam salutem consequi non posse; vel cum Ecclesiæ aut Apostolicæ Sedis auctoritatem, legemque sperneret, quæ præcipit eum etiam Latinam Græci viri uxorem servare oportere; Ecclesiam vero non contemneret,

neret, si uxori molestus esset, eamque derideret, quod græcum suum ritum prædiligeret, in eoque ob austeriora quæ servantur jejunia, aut alia, plus Omnipotenti Deo homine placere posse, affirmaret: id enim non esset Romanam Ecclesiam contemnere, ut patet *ex cap. Novit. 12. dist.*

Nota 3. Nulla rituum permixtio, quæ vetita sit, haberetur, si deficiente proprii ritus Ecclesia, aut Latinus Minister cum plebe sui ritus in Ecclesia Orientalium, aut Orientalis in Latinorum Ecclesia, Sacrificium Missæ, aliasque Ecclesiasticas functiones celebraret, *sed urbanitatis officia exercerentur, vel potius præcepta implerentur æquitati cujusdam juris, exposcentis, ut non habenti opportunum locum ad ea peragenda, quæ jure aliquo præstare jubetur, locus ipsi libenti animo concedatur*. Vide cit. Encycl.

CAPUT IX.

De Ritibus Apostolicæ Sedis auctoritate proscriptis, deque iis, qui rejiciendi videantur.

NOn omnes hic recensendos suscipimus ritus, quos Apostolica Sedes etiam ab antiquis temporibus damnaverit; sed eos tantum, quos in regionibus, in quibus hac ætate nostra sacræ missiones vigent, adhiberi, aut tolerari posse prohibuit. Primum vero eos indicabimus, quos in Indiis Orientalibus, præsertim apud Sinenses, & Malabares nec usurpari, nec ferri ullo modo posse definivit. Deinde eos, quos damnavit in Const. quam edidit Benedictus XIV. pro Regno Serviæ, eique finitimis regionibus. Ac demum illos, qui in aliis missionum partibus tolerari non posse videantur.

§. I.

De proscriptis Ritibus Sinensibus, & Malabaricis.

AD Sinenses quod attinet, ritus indicamus Apostolicæ Sedis decretis pluries damnatos, quorumque proscriptionem Clemens XI. Const. quæ incipit *Ex illa die*, & Benedictus XIV. Const. cujus initium est: *Ex quo singulari*, comprobaverunt. Primo itaque statuitur. *Cum Deus Optimus Maximus congrue apud Sinas vocabulis Europæis exprimi nequeat, ad eumdem vero verum Deum significandum, vocabulum* Tien Chù, *hoc est cæli Dominus, quod a Sinensibus Missionariis, & Fidelibus longo, ac probato usu receptum esse dignoscitur, admittendum esse; nomina vero* Tien *Cælum*, & Xang Ti *Supremus Imperator penitus rejicienda*.

Secundo. *Idcirco Tabellas cum inscriptione Sinica* King. Tien, *Cælum colito, in Ecclesiis Christianorum appendi, seu jam appensas inibi retinere, permittendum non esse.*

Tertio. *Nulla de caussa permittendum esse Christifidelibus, quod præsint, ministrent, aut intersint solemnibus sacrificiis, seu oblationibus, quæ a Sinensibus in utroque æquinoctio cujuscumque anni Confucio, & Progenitoribus defunctis fieri solent, tamquam superstitione imbutis. Similiter esse permittendum, quod in Ædibus Confucii, quæ Sinico nomine* Miao *appellantur, iidem Christi-fideles exerceant, ac peragant cæremonias, Ritus, & oblationes, quæ in honorem ejusdem Confucii fiunt, tum singulis mensibus in Novilunio, & Plenilunio a Mandarinis, seu primariis Magistratibus, antequam dignitatem adiant, seu saltem post ejus possessionem adeptam, qui postquam ad gradus sunt admissi, e vestigio ad Templum, seu ædem Confucii se conferunt.*

Quarto. *Non esse permittendum Christianis in Templis, seu Ædibus Progenitoribus dicatis, oblationes minus solemnes eisdem facere, nec in illis ministrare, aut quomodolibet inservire, vel alios Ritus, & cæremonias peragere: nec obligationes hujusmodi, Ritus, & cæremonias coram Progenitorum Tabellis, in privatis domibus, sive in eorumdem Progenitorum sepulcris, sive antequam defuncti sepulturæ tradantur, in eorum honorem fieri consuetos, una cum Gentilibus, vel seorsim ab illis peragere, eisque ministrare aut interesse.* Imo cum omnibus hinc inde perpensis, *prædicta omnia ita peragi comperta sint, ut a superstitione separari nequeant, Christianæ Religionis cultoribus, nequidem permitti possunt, præmissa publica aut secreta protestatione, se non religiose, sed civili, ac politico tantum cultu erga defunctos illa præstare, nec ab eis quidpiam petere, aut sperare.*

Quinto. *Permittendum non esse Christifidelibus, Tabellas defunctorum Progenitorum in suis privatis Domibus retinere, juxta illarum partium morem, hoc est cum inscriptione Sinica, qua Thronus seu Sedes Spiritus, vel Animæ N. significetur, immo nec cum alia, qua Sedes, seu Thronus; adeoque idem ac priori, licet magis contracta, inscriptione designari videatur. Quo vero ad Tabellas sole defuncti nomine inscriptas tolerari posse illarum usum, dummodo in eis conficiendis omittantur omnia, quæ superstitionem redolent & secluso scandalo, hoc est, dummodo qui Christiani non sunt, arbitrari non possint, Tabellas hujusmodi a Christianis retineri ea mente, qua ipsi illas retinent, nec non adjecta insuper declaratione ad latus ipsarum Tabellarum apponenda, qua, & quæ sit Christianorum de defunctis fides, & qualis filiorum, ac nepotum erga progenitores pietas esse debeat, enuncietur.*

Venio ad Malabaricos. Primo prohibentur in baptizandis tam pueris, quam adultis omittere Sacramentalia jubenturque omnia palam adhibere; *& signanter salivam, sal, & insufflationes, quæ ex Apostolica traditione Catholica Ecclesia; & ob recondita in iis sacris cæremoniis divina erga nos bonitatis mysteria, sancte, & inviolabiliter custodire.* Ac Missionarii gravis negligentiæ arguuntur, quod recursum non habuerint ad Apostolicam Sedem pro obtinenda facultate dispensandi circa usum prædictorum Sacramentalium, declaratusque, male se gessisse Episcopos, concedendo hujusmodi dispensationes inconsulta Apostolica Sede. Hæc dispensatio concessa fuit ad decennium a Clemente VII. atque ad aliud decennium prorogata a Sanct. Mem. Benedicto XIV. anno 1744. *omnibus tamen Missionariis districte præcipiendo, ut hac dispensatione benigne a S. Sede indulta, nonnisi certis in casibus, & cum gravis id necessitas postulabit, de quo eorum conscientia oneretur, utantur, nec nisi in prædictis casibus salivæ usum in administratione baptismatis possint omittere, & occultas adhibere insufflationes; modo ti, qui se baptizandos offerunt* in

in ea non sint opinione, ut credant salivam, atque insufflationes hujusmodi ineptas esse, atque indicantes Sacramentalis Ritus materiam: qui enim adeo falsa, atque distorta persuasione imbuti essent, tanquam indigni & incapaces Sacramenti Baptismatis licite suscipiendi, ab eo repellendi essent.

Secundo. Statuitur ne Christianis nomina imponant Idolorum, vel falsæ sectæ Pœnitentium, atque *evertent quantum fieri potest, ut*, juxta laudabilem Ecclesiæ consuetudinem baptizando a Baptizante nomen imponatur alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti.

Tertio. Monentur, ne Baptisma Infantium, ex Christianis parentibus ortorum, diu protrahatur, non sine maximo dictorum Infantium salutis discrimine; *Sed sacrorum Canonum memores, terminum breviorem, quam fieri possit, attentis circumstantiis, Genitoribus præsignent, graviter conscientiam eorum onerantes, nisi filios intra præfixum tempus ad Ecclesiam deferant Sacro fonte abluendos.*

Quarto. Prohibetur contrahi matrimonium juxta morem regionis ab Infantibus sex, aut septem annorum, *ex Genitorum consensu, qui Matrimonium indissolubile de præsenti contrahunt per impositionem Taly, seu aureæ Tesseræ nuptialis Uxoris collo pensilis, & ne hujusmodi matrimonia irrita inter Christianos fiant, neque sponsos ita conjunctos cohabitare sinant, donec completa legitima ætate, & explorato eorum consensu in faciem Ecclesiæ, verum & Canonicum matrimonium contraxerint, juxta formam a Concilio Tridentino præscriptam in locis, in quibus decretum* dicti Concilii in cap. 1. sess. 24. de Refor. Matrim. *publicatum est, & imposterum publicabitur, neque ejus observantia sit impossibilis.*

Quinto: Prohibentur Christianæ mulieres ad collum appensum deferre *Taly*, quod imaginem licet informem præsefert Pulleyaris, seu Pylliejaris Idoli nuptialibus cæremoniis præpositi, *& ne Uxores innuptæ videantur, uti poterunt alio Taly, vel Sanctissimæ Crucis, vel D. N. J. Christi, vel B. V. M. vel alia quavis Religiosa Imagine ornatu.*

Sexto. Declaratur, superstitione non carere funiculum centum & octo filis compositum, & croceo succo delinitum, quo plerique dictum *Taly* appendunt; quamobrem *prohibetur dictorum filiorum numerus, & unctio.*

Septimo. Interdicuntur cæremoniæ Nuptiales juxta latum Regionum morem, *cum undique noxia Gentilitatis labe scateant, & difficillimum sit, eas a superstitiosis expurgare.* Quamobrem Missionariis, eorumque superioribus injugitur, ut novis adhibitis diligentiis, superstitiosa omnia a dictis cæremoniis expungant, *& signanter, præter statutas in hac materia ab iisdem Missionariis reformationes, vanus arboris Arasciemara omnino auferatur, ferculorum numerus, non minus ac eibi præscripta qualitas varietur, circuli super caput sponsorum ad tollenda maleficia emittantur; & quod de ferculis dictum est, de luteis vasis ibidem adhiberi solitis dictum & prohibitum intelligatur.*

Octavo. *Fructus vulgo dictum Cocco, ex cujus fractione prosperitatis, vel infortunii auspicia Gentiles temere ducunt, vel omnino a Christianorum nuptiis rejiciatur, vel saltem, si illum comedere velint, non publice, sed secreto & extra solemnitatem aperiatur ab iis, qui Evangelica luce edocti, ab hujusmodi auspiciorum deliramento sunt immunes.*

Nono. *Decernitur, non licere Animarum Pastoribus, nec per se ipsos, nec per Catechistas, nec per alios quoscumque mulieribus menstruali morbo laborantibus prohibere accessum ad Ecclesiam, vel ad confessarium, durante dicta infirmitate & dictæ purificationis tempore.*

Decimo. Prohibentur festivæ gratulationes, quæ in prima puellarum purgatione ibi fieri solent, Missionariisque injungitur, *ut non solum eas, verum etiam Genitores moneant, quam dissona sit virginei puderis legibus ejusmodi obscœna consuetudo, quæ a Gentilium impudentia videtur indulta, ut ita labefactata puellarum verecundia eas effrænate ad libidinem provocare valeant.*

Undecimo. Statuitur ne hominibus abjectæ & infirmæ conditionis, vulgo dictis *Pareas* qui Christiani sint, desideranda relinquatur in infirmitate copia Confessarii: & ne, ingravescentibus morbis cum gravissimo vitæ corporalis periculo, ii æternæ consulere cogantur, *Missionariis præcipitur, ne infirmos hujusmodi conditionis ad Ecclesiam deferendos expectent, sed consultius domos ubi ægrotant, pro viribus petant ad eos invisendos, ac piis sermonibus & precibus, Sacramentorumque pabulo recreandos, atque demum eos in extremis vitæ discrimine constitutos sancto infirmorum Oleo deliniant absque personarum aut sexus acceptione, damnaturque expresse quæcumque praxis huic Christianæ pietatis officio contraria.* Præterea monentur iidem Missionarii, *ne ad Baptismum admittant Indos, qui in ea sunt opinione, Vareas a Deo esse reprobatos, & ideo nullam posse sperare salutem, nisi eam opinionem deposuerint.*

Duodecimo. Prohibentur Christiani Tympanorum pulsatores, Tibicines, vel alterius cujuscumque instrumenti musici sonatores, *ne imposterum audeant, nec in Pagodis, nec extra, tum occasione sacrificiorum, tum quarumcumque solemnitatum superstitiose cultui imbutarum, sonare, aut canere sub pœna excommunicationis latæ sententiæ; de qua missionarii non solum eos monere tenebuntur, verum etiam illam omnino executioni demandare, & contrafacientes ab Ecclesia expellere, donec ex corde resipiscant, & publicis pœnitentiæ signis patratum scandalum emendaverint.*

Tertiodecimo. *Declaratur Pontificiam constitutionem Gregorii Papæ XIV. Incipien.* Romanæ Sedis Antistites: *ad petitionem PP. Societatis Jesu editam, qua indigenis Christifidelibus lavacra non alia occasione, & fine, quam corporis reficiendi, & naturalibus sordibus mundandi, ab Apostolica Sede permittuntur, interdictis tempore, & modo, quibus a Gentilibus adhiberi solent, aque afficere Evangelicos Operarios, quibus propterea non liceat, sub quacumque alia caussa, & fine, etiam ad effectum, ut existimentur Sanias, seu Brachmanes præ ceteris dediti hujusmodi ablutionibus, illis uti præsertim statutis eorum horis, & ante, vel immediate post quamcumque sacram functionem.*

Quartodecimo. *Prohibetur, cineres ex Vacca stercore confectos, & impium Gentilium pœnitentiam a Rutren institutam redolentes benedicere: eosque fronti Sacro Chrismate delinitæ impingere, sive quacumque alia signa*

signa albi, vel rubei coloris, quibus Indi superstitiosissimi in fronte, vel in pectore, aut in alia quavis corporis parte utuntur, deferre; praecipitur vero, ut Sanctæ Ecclesiæ consuetudo, piique Ritus Cineres benedicendi, illisque christianorum capita Cruce signandi ad humanæ infirmitatis memoriam recolendam, religiose serventur, tempore, ac modo ab Ecclesia præscripto, scilicet feria quarta Cinerum, & non alia. Hæc tum ab aliis Summis Pontificibus, tum a Benedicto XIV. Const. quæ incipit, *Omnium sollicitudinum*, definita sunt.

§. II.

Recensentur ea, quæ proscripta sunt in Const. Benedicti XIV. Inter Omnigenas, *quæ est pro Incolis Regni Serviæ, & finitimarum Regionum.*

PRimo, universim prohibet, ne ad occultandam Christianæ Religionis professionem Christiani quidquid faciant, quod præ se professionem ferat Mahumeticæ sectæ, scilicet, ne Circumcisionem suscipiant: nomina Turcica, quorum nec memores esse deberent, per labia sua assumant: abominanda Infidelium Templa, quæ *Moscheas* vocant, frequentent, neve Ecclesiasticorum jejuniorum dies carnium esu prophanent, eo fine, ut Mahumetani credantur: *Quod hæc omnia etsi fides Christi in corde teneatur, fieri nequeant sine Mahumetis errorum simulatione.*

Secundo damnat usum sepeliendi Christianorum cadavera in Turcarum sepulturis, cum Turcarum assistentia, & Mahumetanis ritibus.

Tertio, qui hujusmodi decretis non pareant, incapaces declarantur Sacramentorum in vita, & si impœnitentes decesserint, suffragiorum post mortem; pœnisque subjiciuntur Canonicis Ministri illi, qui nos ad Sacramenta admittere præsumant.

Quarto; a Sacramentis quoque arcendæ jubentur mulieres, quæ nuptiarum nomine in Turcarum contubernium admissæ, vitam ibi agant ab omni religionis exercitio remotam, etiamsi interius se fidem profiteri asserant, *quia fides sine operibus mortua est*.

Quinto, dum mulieres antea dictæ filios Parochis baptizandos exhibeant, si eorum vitæ periculum iminere videatur, sacro lavacro abluere non dubitent, admonitis matribus ut si filii convaluerint, ipsos in Christiana Religione sedulo educare procurent. Si vero filii validi sint, nihil Pontifex Summus expresse decernit, sed hortatur Ministros, ut invocato cum gemitibus lumine Spiritus Sancti, juxta illius dictatum, & prudentiæ suæ dictamina se gerant. Hos vero, *si ad baptismum admitti posse crediderint, matribus inculcare jubentur districtam obligationem, quam habent hujusmodi Ecclesiæ filiis, si ad rationis usum pervenerint, notam facere veritatem Dei, eosdemque in disciplina, & correptione Domini educare.*

Sexto, irrita atque nulla declarat matrimonia, quæ vel coram solo Turcarum Judice, *Caddì* dicto, vel per solos sponsos, & non ad præscriptum contrahuntur Concilii Tridentini, quod in illis partibus publicatum, usuque receptum est; atque adeo eos, qui ita contraxerint, si convivant, tamquam in illicito concubinatu versari; arcendosque a Sacramentorum communione, *nisi de præterito pœnitentiam agant, & justo matrimonio in facie Ecclesiæ jungantur.*

Septimo, *Matrimonio a fidelibus rite contracto, eisdem minime permittit, ne quidem ob caussam uxorum a Turcarum rapina servandarum, idem coram Caddì per Procuratorem Turcico ritu renovare; nisi tamen mahumetanus nuptiarum ritus sit mere civilis & nullam Mahumetis invocationem, aut aliud quodcumque superstitionis genus includat.*

Octavo, Proclamationes a Tridentino statutas, quæ in Concilio Albano Parochis Serviæ præscribuntur, adempta dispensandi facultate extra urgentis necessitatis occasionem, quum fieri potest, observari præcipit.

Nono, declarat non dissolvi matrimonium per uxori fugam, & nuptias ab ea cum Turcis contractas; adeoque si vir deinceps nupserit, in concubinatu versari. Nec Sacramentorum capaces esse mulieres Christianas, vel vi a Turcis captas, vel a puellis nuptas quamdiu in hoc concubinatu versantur, etiamsi a Turcis justæ Uxoris loco habeantur.

Decimo, Jubet Episcopis, & Missionariis, ne facultatibus sibi ab Apostolica Sede communicatis, inconsulto, vel erga immerentes utantur, nevè terminos suæ potestatis transiliant; quamobrem vetat, dispensationem ullam concedi Mahumetanos ritus simulantibus, *vel iis in casibus quibus matrimonia juxta Ritum Ecclesiæ Catholicæ, & valide, & sancte celebranda non esse praviderint.* Atque monet inter facultas eis communicatas, non reperiri facultatem *dispensandi super impedimento justitiæ publicæ honestatis, proveniente ex matrimonio rato, quod alias inter alterutram partem, & alterius consanguineum in primo gradu, intercesserit; sed ante consummationem, vel morte, vel aliter legitime solutum fuerit.*

Undecimo, præcipit *in celebratione nuptiarum observari tempora ab Ecclesia præscripta:* non vetat vero iis temporibus nuptiis interesse officii caussa, quæ a Turcis celebrentur, si sine scandalo, & Creatoris injuria fiat, ac dummodo in iisdem nihil fiat, quod superstitionem redoleat.

Duodecimo, vetat cognationis spiritualis gradus ultra illos extendi, quos Trid. Synod. præscripsit, declaratque nullam cognationem oriri *ex assistentia matrimonio præstita, etiam ad contrahentium invitationem, sicut nec inter eos, a quibus capilli pueris primo tondentur.*

Tertiodecimo, retineri præcipit Missalis, Ritualis, Cæremonialisque Romani usum, rejectis Ritibus, & precationibus aliunde petitis: cæremonias Baptismi, vel non omitti, vel cito suppleri; atque aquam Baptisterii juxta ritum Romanum benedici, & in Baptismo adhiberi.

Quattodecimo, in sepeliendis cadaveribus omnes Turcarum superstitiones devitari juber, *a quibus profecto originem trahunt superstitiosi quidam Ritus; veluti lotiones, quæ incenso Thure, & certarum precum recitatione, quæ a Catholica improbantur Ecclesia, peraguntur.*

§. III.

§. III.

De reliquis Ritibus, qui vel proscripti sunt, vel rejiciendi videntur.

HActenus ritus recensuimus, qui proscripti fuot in Constitutionibus, quæ circa ritus Sinenses Malabaricos, ac circa abusus illos prodierunt, qui in Christianam religionem irrepserant in Regno Serviæ finitimisque Regionibus. Nunc abusus illos recensebimus, quos Auctores apud alias gentes vigere referunt. Initium autem sumimus ab Abissinis, decemusque de reliquis ordine.

Abissini, seu Æthyoprs Circumcisionem adhibent, quam apud Ægyptios quoque nonnullos in usu esse, Auctores testantur. Supremæ Inquisitionis decreto anno 1637. statutum fuit: *non esse quocumque prætextu tolerandam Circumcisionem. Pastores vero corrigere oportere subditos, quantum possunt contumacesque arcendos esse a communione.* Et quidem jure atque merito; nam circumcisio ab hujusmodi gente adhibetur, vel ut Hebræorum aut Mahumetanorum cæremonia est, vel ut Christum, qui circumcisus fuit, imitentur, sive, ut alii malunt, in signum honoris & nobilitatis, ut ostendant se ex Davidica gente originem trahere. At nullo ex iis modis Circumcisio licita esse potest: ut enim Hebræorum, vel Mahumetanorum est cæremonia, ritus falsus est, vel falsæ religionis tessera, ut ex dictis liquet: a Christo Domino adhibita fuit, ut cæremonia legalis: hæc autem cæremonia Christianis prohibita est. Hinc S. Tho. in 4. dist. 4. qu. 2. art. 6. qu. 3. ad tertium ait: *non posse honestari usum Circumcisionis ex quocumque fine bonesto, quia ex prohibitione factus est malus: Et actus malus non honestatur propter bonam intentionem.* Igitur ne quidem in signum nobilitatis usurpari poterit.

Nota. Si verum est, quod nonnulli narrant, Ægyptios nonnullos tum masculos tum fœminas circumcidere, natura id exigente, quæ sine Circumcisione ad propria obeunda munia ioepta foret, nihil reprehendi poterit, sed curandum unice erit, ne ex hac Circumcisione scandalum alii patiantur, neve superstitionem involvat.

Refert Thomas a Jesu Abissinos in festo Epiphaniæ quodlibet anno post benedictionem aquæ, mares fœminasque ter in aquam mergere prolata etiam baptismatis forma. Hæc etiam cæremonia abusus est; ablutre enim hominem proferendo baptismatis a Christo institutti formam, vel est baptismum conferre, aut Baptismum simulare. Nefas autem est baptismum a Christo Domino institutum aut iterare aut fingere. Aiunt, se id facere in memoriam baptismatis Christi. At etsi liceat vel simplici ablutione, vel alia ex arbitrio instituta cæremonia, Christi baptismum in memoriam revocare, nullo modo licitum esse potest pro hac cæremonia Sacramentum usurpare a Christo Domino pro animarum regeneratione institutum, quod iterari non liceat, quodque sine injuria fingi, seu simulari non possit.

Ægyptii, ac Syrorum plerique in eo errore versantur, ut ante determinatum tempus, hoc est ante definitum certum dierum numerum, nefas putent parvulos baptizare; quamobrem plures perire finunt sine necessario ad salutem consequendam remedio. Accedit etiam, quod falso credant, nunquam licere Laicis baptizare, aut validum non esse collatum ab ipsis baptisma. Sed de iis infra.

Supra citatus Thomas a Jesu inter Jacobitas nonnullos esse refert, qui Baptizatorum fronti ferro candenti crucem imprimunt. Hæc autem cæremonia omnino rejicienda videtur, Nam præterquam quod arduum reddit omnibus ad salutem necessarium remedium, Seleucianorum redolere videtur hæresim ab Ecclesia damnatam, quæ etiam igne homines baptizandos esse contendebat.

Inter Syros quoque, Nestorianos plures vigere abusus, ritusque damnandos narrat Assemannus in sua Orientali Bibliotheca; scilicet horum nonnulli Baptismati Circumcisionem addunt; & qui peccatum originale negant, dum pueros baptizant, exorcismos omittunt, quos adultis tantum convenire posse arbitrantur, in quibus reperiri potest peccatum. Rursus pueros morti proximos solo oleo consignant, ac inter eos nonnulli sunt, qui eos iterum baptizant, qui alia aqua, præter eam, quæ oleo unctionis consecrata fuerit, baptizati sint. Inepte pariter credunt, pollui aquam baptismatis, sacrum oleum, vasa sacra, & alia hujusmodi, si a Laicis, vel a Sacerdotibus, qui jejuni non sint, taogantur: Item pollui quoque credunt Altaria, si ad ea vel mulieres, vel Laici, aut Clerici Sacerdotesque non jejuni accedant, imo & Ecclesiam ipsam, si quis in eam sine calceis ingrediatur. At vanæ ineptæque credulitates sunt, ut vana credulitas appellatur Constitutione supracitata *Demandatam &c.* sicta illa Græcorum, qui putant jejunium frangere Sacerdotes, si dum sacrum faciunt, vestibus utantur, quas antea alter Sacerdos adhibuerit, vel si in Altari celebrent, in quo eodem die Sacerdos alter celebraverit. Hæ itaque, hisque similes cæremoniæ, quæ ad Dei augendum promovendumque cultum non conferant, sed ineptas potius in hominibus credulitates foveant, sunt omnino a sacris Officiis rejiciendæ, ut quisque ex iis, quæ *cap. P. & II.* disputavimus, facile intelligere poterit.

Armeni Schismatici, ut capite sexto diximus, dum sacrum faciunt, aquam cum vino non miscent, eaque omissione Jacobiticam hæresim profiteri creduntur. Hinc Apostolica Sedes nunquam Armenis, qui ad unionem cum Ecclesia Romana venerint, permittere voluit, licet enixe petierint, ut ad vitandam Schismaticorum persecutionem, aut alia de caussa aquæ cum vino mixtionem in Missæ sacrificio omitterent; sed præcepit semper, ut juxta Ecclesiæ præceptum, dum sacrum faciunt, aquam cum vino misceant, idque non in *Sacristia*, nec clanculum, sed palam & publice, ut in eorum Missali ab Apostolica Sede probato præscribitur. Extant hac de re decreta sacræ Congregat. de P. F. 30. Januarii 1635. & Supremæ Inquisit. 1640. Ejusdem congregat. de P. F. decreto 30. Januarii 1635. statutum fuit: non licere Armenis ad Romanam Communionem venientibus, Trisagio quo uti solent in sacris Officiis, addere, *qui passus est pro nobis*. Vide quæ hac de re explicavimus *cap. VI.* ubi de Jacobitis egimus.

Antequam Græcorum ritus improbatos, suspectosque

que recenseam, nonnulla indicare operæ pretium duco, quæ Nicolaus Papa I. *in respons. ad Consult. Bulgar.* superstitiosa, aut superstitionis suspecta declaravit. Primum itaque ad ciborum delectum, quod spectat, veluti superstitiosam rejecit illorum opinionem, qui ut *animalia sive volatilia* comederent, inquirendum putabant num ferro, aut ictu hominis percussa mortua essent; quod nefas crederent ictu percussa, ac sine sanguinis effusione occisa comedere, num xc. Distinctionem quoque inter munda, & immunda animalia, de medio per Evangelium sublatam fuisse declaravit num. xliii. ideoque sine superstitione servari non potuisse, si aut natura sua quædam immunda putarentur, aut vigere adhuc crederetur lata per Mosem lex. Addit etiam num. lvii. ferri nequaquam potuisse frivolam illorum Græcorum credulitatem, qui sine peccato comedi non potuisse opinarentur mactata ab Eunuchis animalia. Deinde observationes diei, & horarum in incipiendis, exercendisque negotiis, ut incantationes, & loca, ac carmina, & nonnulla auguria exercere, pompas, operationesque diabolicas esse declaravit, quibus in Baptismo abrenunciavimus. Rursus usum lapidis, quo ad corporis sanitatem recuperandam uti consueverant antequam Christiani essent, veluti superstitiosum prohibuit num. lxii. Item morem aperiendi clausum codicem particula ligni, qua aperitione scire se posse putabant, quod cuperent num. lxxvii. Ac demum delationem ligaturæ e gutture pendentis pro infirmitate curanda, ac phylacteria, veluti dæmoniacis inventa versutiis, rejecit atque damnavit.

Inter proscriptos Græcorum abusus in sacris cæremoniis, nonnulli falsi ritus occurrunt, quos Cardinalis de Torres Archiepiscopus montis Regalis in quadam Diœcesana Synodo damnavit. Primum itaque usum interdixit *Sinafarii* quod recitare solebant post lectionem sextam Sabbati ante Dominicam sexagesimæ, quia error in eo continebatur jam ab Ecclesia damnatus de animabus non recipiendis in cœlum, neque ad æternas ablegandis pœnas ante extremi judicii diem. Deinde vetuit ne officium fieret impii Gregorii Palamæ Archiepiscopi Thessalonicensis. Ac demum acclamationes quasdam censura perstrinxit, quibus eidem Palamæ, ac scelestissimo Photio plaudebant, ut refert Bened. XIV. de Synod. Diœc. lib. 6. cap. 3.

Præter ea, quæ diximus, nonnulla quoque recensere placuit, quæ ab Apostolica Sede statuta sunt pro tollendis nonnullis, qui apud Græcos vigent, abusibus, quo facilius sacri Ministri possint certam sibi constituere regulam, qua abusus reliquos cognoscere, eosque e medio tollere valeant. Primo itaque statutum est, ne Sacerdotes celebrare audeant, quin, dum opus sit, Sacramentalem confessionem juxta Tridentinæ Synodi præscriptum antea præmiserint, & ne pueris Altari servientibus Eucharistia concedatur, quin ii, qui ratione polleant, eamdem confessionem præmiserint. Secundo, ne permittatur mulieribus Altari servire sive administrare. Tertio, ne Monachi, vel alii iter agentes, ut a periculis liberentur, sive ex alio prætextu sacram ad collum appensam secum ferant Eucharistiam, neve eamdem domi, sive in propria cella retineant. Quarto non esse Eucharistiam toto anno in Ecclesia servandam, & si in fine anni habeatur, consumi oportere; ac tollendum omnino abusum fundendi, vel miscendi cum sacro oleo; ac iterum coquendi, vel alias exsiccandi species Eucharistias feria V. in Cœna Domini, ut deinceps asserventur. Quinto, ut Sacramentum Eucharisticum, quod pro infirmis conservatur in Ecclesiis, singulis octo diebus, aut saltem quindecim removetur. Sexto, ne viri, & uxores simul, & eodem tempore, confessio ab eodem Sacerdote excipiatur. Alia recensebimus, dum de Sacramentis tractabimus. Huc etiam spectant, & quæ diximus in appendice ad tractatum de Fide, & in ea, quæ est de communione in divinis cum Hæreticis.

Nota. Hæc pauca circa proscriptos ab Apostolica Sede Ritus, abususque damnatos indicasse sufficiat. Ex iis enim facile est cuique intelligere, Apostolicam Sedem damnare Ritus omnes, qui vel idololatriam, vel hæresim redoleant, sive ex animo, sive simulate adhibeantur, ac eos qui vani, inutilesque sint: & abusus omnes proscribere, qui in Sacramentorum administratione ubique gentium occurrant, hoc est, ritus consuetudinesque, quæ cum debita Sacramentis veneratione minime cohæreant. Quamobrem in appendice ad tractatum de Legibus diximus, Constitutiones omnes Romanorum Pontificum, quæ iis de rebus additæ sint, ac deinceps fient, ad Orientales quoque pertinere; licet pœnæ Ecclesiasticæ, quæ in eisdem Constitutionibus statuuntur, eos tantum quandoque afficiant, quos exprese nominant.

FINIS TOMI QUARTI.